

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ**

Марко К. Аћић

**УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ
ОРГАНИЗАЦИЈА У НАСТАНКУ И
ФУНКЦИОНИСАЊУ БОСНЕ И
ХЕРЦЕГОВИНЕ УСПОСТАВЉЕНЕ
ДЕЈТОНСКИМ МИРОВНИМ
СПОРАЗУМОМ**

докторска дисертација

Београд, 2017.

**UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF LAW**

Marko K. Aćić

**THE ROLE OF INTERNATIONAL
ORGANIZATIONS IN THE CREATION AND
FUNCTIONING OF BOSNIA AND
HERCEGOVINA
ESTABLISHED BY THE DAYTON PEACE
AGREEMENT**

Doctoral Disertation

Belgrade, 2017.

Ментор:

Проф. др Бранко Ракић

редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду

Чланови Комисије:

Проф. др Миленко Крећа

редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, у пензији

Проф. др Бојан Милисављевић

ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду

Датум одбране: _____ .2017. године

УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У НАСТАНКУ И ФУНКЦИОНИСАЊУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ УСПОСТАВЉЕНЕ ДЕЈТОНСКИМ МИРОВНИМ СПОРАЗУМОМ

Резиме

Главни предмет истраживања у овој докторској дисертацији односи се на улогу коју су међународне организације (МО) имале како у потписивању Дејтонског мировног споразума (ДМС) којим је створена данашња БиХ, тако и њеном функционисању у оквиру којег су радећи на задацима имплементације само ДМС, учествовали у вршењу специфичног облика међународне управе („протектората“) у БиХ.

Предмет који је дефинисан на овај начин може се генерално сврстати у област права међународних организација који по својој материји спада у ширу област самог међународног јавног права. Ово питање сматрамо актуелним јер је на примјеру саме БиХ дошао до изражаја један од облика вршења међународне управе над територијама а под мандатом МО. Да бисмо дошли до релевантних закључака у овом раду поставили смо једну главну хипотезу као и неколико помоћних из разлога свеобухватности теме што се може утврдити и увидом у сам садржај.

Главна хипотеза полази од двије премисе: прве да су МО својим активностима допринијеле потписивању ДМС а друга да су након његовог ступања на снагу оне активно укључене у одређени облик вршења међународне управе („протектората“) у БиХ који има своје аутохтоне елементе.

У првом дијелу ове дисертације даје се краћи увод у предмет истраживања и наводе се главни правци кроз које ће аутор разрађивати хипотезу. Поред тога дају се неке од основних одредница везаних за свеукупно дјеловање МО у процесима са почетка 90-их година прошлог вијека, као и њихова трансформација која је резултат глобализације и

пада берлинског зида. Поред наведеног може се уочити и анализа улоге МО у рјешавању досадашњих регионалних и свјетских криза.

Треће поглавље даље конкретизује поменуте теоријске поставке и даје посебну анализу која обухвата процесе међународних кретања крајем XX вијека, посебно се осврћући на распад социјалистичких земаља у Европи и то СССР-а и Чехословачке. Све ово аутор је употпунио са специфичностима сецесије бивших република чланица СФРЈ које су управо уз помоћ МО, а прије свега УН, ЕУ, СЕ и других остварили право на противправно стицање независности, као и на признање исте.

У оквиру четвртог поглавља значајна пажња посвећена је теоријској анализи услова за настанак и признање нових држава. Ово питање се објашњава на практичном заобилажењу правила међународног права када је у питању нелегално признање сецесије Словеније, Хрватске, БиХ. У контексту наведеног посебно се напомиње заобилажење основних принципа међународног права који су дефинисани на самој Конференцији о Југославији те у раду Бадинтерове комисије. Све наведено, што је по нама довело до насилног рушења једне од држава оснивача Уједињених нација.

Другим дијелом рада аутор већ сужава предмет истраживања и фокусира се на само на БиХ. У првом поглављу овог дијела он управо осликава наставак наведених стратешких планова МО да додатно обесмисле норме међународног права јер је независност која је призната БиХ, од поменутих република најмање била у скалду са добро познатим условима за настанак и признање нових држава. У случају БиХ наведено је стављено у мултидисциплинарни и историјски контекст са нормама уставног права.

Друго поглавље представља разраду самог садржаја хипотезе која се односи на улогу МО у покушајима постизања мировних рјешења за сукобе, прије свега у БиХ, којима су и саме допринијеле. Описана је улога специјалних представника УН и ЕУ који су кроз више мировних рјешења почевши од Кутиљеровог, Венс-Овеновог, Овен Столтемберговог, па до плана Контакт групе показали и сву неадекватност реакције МО

које нису успјеле да се изборе директно, са окончањем кризе. Аутор указује да је управо тај директни недостатак активности, довео посредно до њихове нове стратегије којом су укључиле САД у постизање коначног мировног рјешења за БиХ чији су на крају и саме биле гарант. Аутор у овом, као и каснијим поглављима приказује управо и пристрасност МО које су кршећи своје оснивачке акте, и уз притисак НАТО савеза сврстале се само на једну страну у сукобу и тиме значајну утицале на коначан епилог рата као и на ток самих преговора у Дејтону. Да би се потпуно схватила улога УН у овом читавом периоду аутор даје историјску и компаративну анализу дјеловања мисија УН и наглашава све негативне елементе ове Мисије у БиХ.

Трећим дијелом дисертације аутор почиње разраду другог дијела главне хипотезе која се односи на улогу МО у вршењу специфичног облика међународне управе („протектората“) у БиХ. Прво поглавље трећег дијела односи се на сам ДМС као и активности које су непосредно претходиле његовом потписивању. Обрађени су принципи за функционисање БиХ који су кроз двије рунде међународних преговора вођени у Женеви и Њујорку. Између осталог на крају овог поглавља даје се осврт на само парафирање као и касније потписивање ДМС у Паризу крајем 1995. године.

У другом поглављу овог дијела детаљно се разрађује садржај свих једанаест анекса ДМС. Кроз појединачно сагледавање садржаја норми ових анекса ствара се јасна слика о обавезама које су МО преузеле у имплементацији ДМС. Такође указује се на оне полуге у цивилној и војној компоненти имплементације које ће у наредном дјелу јасно указати на ефективно вршење специфичног облика међународне управе („протектората“) у БиХ. Посебан осврт даје се на Анекс 4 ДМС који је уједно и Устав БиХ. Даје се генерални преглед уставних надлежности у БиХ по нивоима, посебно истичући чињеницу да БиХ није у ДМС замишљена као централизована држава, као и то да је презумпција надлежности дата у корист самих ентитета.

Четврти по реду дио ове дисертације бави се појединачном улогом МО у функционисању дејтонске БиХ а која се уједно односи и на степен њихове улоге у вршењу

специфичног облика међународне управе („протектората“) у БиХ. Овај дио дисертације је кључан за потврду наших навода у хипотези јер на свеобухватан начин анализира управо улоги МО у поменутом процесу у БиХ.

У ту сврху у првом поглављу аутор начелно анализира само дјеловање и везу МО у имплементацији ДМС и његових анекса, те наговјештава да посебно анализира рад: НАТО, УН, ОЕБС-а, СЕ, ЕУ али и најзначајнијих међународних финансијских организација и донатора. Рад свих ових МО у овом дијелу аутор аналитички разрађује посебно кроз два аспекта: обавезе везане за њихово дјеловање на имплементацији Анекса ДМС, као и кроз помоћ коју су кроз програме , кредитна и бесповратна средства улагале у БиХ , што је по нама у посредној вези са првим аспектом њиховог рада.

У другом поглављу четвртог дијела докторске дисертације као први релевантан примјер сагледавају се правна ситуација и чињенице на микро плану кроз вршења међународне управе („ протектората“) на нивоу јединце локалне самоуправе тј. у Брчком. Даје се анализа ревизије ДМС као и кршења правила међународног арбитражног права који су довели до нарушавања ДМС и рушења уставне структуре договорене у Дејтону.

Даља разрада улоге МО у вршењу међународне управе у БиХ даје се у трећем поглављу који анализира прво улогу НАТО-а. При том се због повезивања улоге у оба дијела постављене хипотезе прво даје краћи осврт улоге НАТО-а у ратним дешавањима. У наставку овог поглавља, разрађује се његова улога по Анексима 1а. и 1б. које проводе снаге СФОР-а и ИФОР-а. Указује се и на чињеницу да су ове снаге по свом мандату биле под директном командом НАТО-а иако су биле мултинационалног карактера у смислу да су њихове трупе чиниле и земље које нису биле чланице овог војног савеза.

Улога УН-а разрађена је у четвртом поглављу овог дијела. Циљ анализе УН у овом поглављу је да се уз краћи осврт на њену улогу у ради и на крах њене мисије по више сегмената укаже прво на предају војног ангажмана НАТО-у што аутор сматра за посебан

пораз УН као универзалне МО, а даље улогу УН у постдејтонској БиХ разрађујемо кроз ангажман и рад на пословима полицијске Мисије УН ИПТФ-а.

Пето поглавље значајно је за сагледавање улоге ОЕБС-а. Као историјски прилог даје се прво ангажман КЕВС-а у самим ратним дешавањима а која су везана прије свега за Вашингтонски споразум и функционисање институција за заштиту људских права у ратном периоду на територији муслиманско-хрватске федерације. У овом поглављу расвјетљава се улога ОЕБС-а везана за Анексе 3 и 6. ДМС. Улога ОЕБС-а сагледава се и кроз сегмент регионалне стабилизације и контроле наоружања која се поред ДМС заснива и на другим протоколима те укључује и земље које граниче са БиХ. У смислу компаративног праћења доприноса ОЕБС-а функционисању БиХ даје се преглед активности и пројеката који су реализовани, и који су у току у БиХ.

Шесто поглавље овог најзначајнијег дијела дисертације односи се на сарадњу БиХ са Савјетом Европе. Тај процес анализира се посебно кроз рад на имплементацији Анекса 4, 6 и 7. ДМС. Ова сарадња анализира се прије свега кроз обавезу Европског суда за људска права чији предсједник има обавезу на основу ДМС да именује судије и друга лица који се у новоформираним органима у БиХ требају бавити заштитом људских права и слобода. Сагледавањем кршења Европске конвенције о људским правима и слободама даје се значај принципу двоструких стандарда који се примјењују у БиХ и у овој области од старне међународне заједнице у БиХ.

Седмо поглавље се односи на допринос и сагледавање најзначајнијих финансијских организација у функционисању БиХ. Ово поглавље по аутору има за циљ да кроз посебан аспект одобравања финансијске помоћи кроз бесповратна и кредитна средства, као и друге пројекте, укаже на реформе које су се проводиле у БиХ. Значајан дио тих средстава био је намијењен за реализацију оних активности специфичног облика међународне управе под вођством МО у БиХ који су се односиле на структуралну, кредитну и финансијску помоћ успостављени органима на нивоу БиХ.

Осмим поглављем завршава се овај четврти дио дисертације обрадом питања везаних за улогу ЕУ у БиХ. Поменуто улогу сагледавамо прије свега кроз краћу осврт на (не)успјехе ЕЗ/ЕУ прије самог ДМС. Даље дјеловање ЕУ пратимо кроз преузимање мандата од НАТО-а и УН по питањима имплементације оних Анекса ДМС који се односе на дјеловање војне и цивилне мисије у БиХ. Мисија Алтеа ставља се у контекст и са прокламованим циљевима Заједничке европске спољне и безбједносне политике. Такође наглашава се развој европске одбрамбене политике кроз конкретни примјер дјеловања управо кроз Мисију Алтеа у БиХ. Улога ЕУ у БиХ за аутора је значајна и због успостављања функције Специјалног представника ЕУ за БиХ чији је посао у једном периоду обављао и сам Високи представник да би се 2011. године званично Специјални представник ЕУ и персонално и материјално одвојио од Високог представника и ОХР.

Пети дио дисертације обухвата само анализу дјеловања Високог представника (ВП) у БиХ. Анализира се његов мандат на основу ДМС, те се даје преглед мировни конференција које су кршењем ДМС давале себи за право да проширују мандат ВП и на тај начин му омогуће противуствано дјеловање. У контекст наведеног појашњава се и улога Савјета за имплементацију мира како и његовог Управног одбора. Све наведено је по нама обиљежено специфичним карактеристикама управе у БиХ са нагласком на коришћење и злоупотребу „бонских овлашћења. Све наведено има за циља да отвори питање сагледавање једног новог специфичног облика међународне управе који се проводи под мандатом МО. Свјесни чињенице да овим радом не можемо да дамо све одговоре на постављени проблем сматрамо да смо ипак дали допринос актуелности специфичне теме која с односи на нове модалитета међународне управе у БиХ која се по нама граничи и са протекторатом што смо веома често и наводили као синтагму.

Кључне ријечи: међународне организације, Дејтонски мировни споразум, Анекси, међународна управа, имплементација споразума,

Научна област: Право

Ужа научна област: Међународно правна

УДК: 341.3:316.48(497)

**THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE CREATION AND
FUNCTIONING OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
ESTABLISHED BY THE DAYTON PEACE AGREEMENT**

Abstract

The main subject of this doctoral dissertation refers to the role that international organizations (IO) had both in signing of the Dayton Peace Agreement (DPA), that created present Bosnia and Herzegovina, and in its functioning in the framework within which they were working on DPA implementation tasks, as well as to its annexes, participating in the execution of a specific form of international administration ("protectorate") in BiH.

Subject which is defined in this manner can be generally classified into the field of international organization law which by its subject matter falls within the wider area of public international law. This issue we consider the current because on the example of BiH itself, it came to the fore of international administration forms performing over territories under an IO mandate. This form as it is known was inaugurated after the founding of the League of Nations, and has experienced a number of changes of which the most visible ones are those that can be seen today on the example of Bosnia and Herzegovina, Southern Serbian province of Kosovo and Metohija as well as in the case of East Timor. In order to reach relevant conclusions in this paper we set up one main hypothesis and several ancillaries, for reasons of topic comprehensiveness which can be determined by inspecting the content itself.

The main hypothesis is based on two premises: first that the IO by their activities contributed to the signing of the DPA and the other that after its entry into force, they are actively involved in the specific form of international administration execution ("protectorate") in BiH, which has its own indigenous elements.

In the first part of this dissertation we give a brief introduction to the research subject and sets out the main directions through which the author elaborates hypothesis. In addition are given some of the basic guidelines related to the overall IO operation in the processes from the beginning of 90's of the past century, as well as their transformation as a result of globalization and the fall of the Berlin Wall. Starting with the second chapter in this part, we significantly analyze the first part of the set hypothesis, which, inter alia, relates directly to IO observed first through the theoretical prism. Here, in addition to the mentioned, the IO role analysis in solving current regional and international crisis can be perceived.

The third chapter further specifies mentioned theoretical assumptions and provides a separate analysis, which includes the processes of international developments at the end of the twentieth century, especially to the disintegration of the socialist countries in Europe, namely the USSR and Czechoslovakia. In addition, tracing statements reflected in the hypothesis, we analyzed all the specifics globalist movement in former Eastern and Central Europe, as well as their effects on internal and international aspects of the crisis that led to violent and unlawful demolition of Yugoslavia. All this is complemented by the secession specificities of the former republics of Yugoslav State which supported by IO, primarily the UN, EU, SE and other, unlawfully acquired the right to independence, as well as the recognition of the same.

Within the fourth chapter, considerable attention was paid to the theoretical analysis of conditions for the creation and recognition of new states. This issue is explained in practical circumventing of international law rules when it comes to illegal recognition of the secession of Slovenia, Croatian, and Bosnia and Herzegovina. In the context of the aforementioned it must be noted the basic principle of international law circumvent that have been defined at the Conference on Yugoslavia and in the work of the Badinter Commission. All the aforementioned, according to us, led to the violent destruction of one of the United Nations founders, and is complemented by additional measures that have been undertaken against the FRY by that IO in order to further emphasize support to secessionist tendencies of the mentioned republics. Particular emphasis was placed on activities that the UN and the EC/EU undertook to render

senseless their founding acts and acts of the OSCE which were adopted exactly in the direction of sovereignty preservation and territorial integrity of member states.

In other part, the author narrows the subject of research and focuses only on BiH. In the first chapter of this part he exactly reflects a continuation of those strategic plans of IO to make additional nonsensical norms of international law recognizing independence to Bosnia and Herzegovina, which of all aforementioned republics was at least in line with the well-known conditions for the creation and recognition of new states. This is particularly emphasized because it is not controlled not event its territory, the majority population of the former SR BiH, and a state government itself was confined to part of the territory in Central Bosnia and several enclaves. All the aforementioned in the case of BiH was placed in a multidisciplinary and historical context with the norms of constitutional law. Such an epilogue in the case of BiH was analyzed through the most important constitutional documents which are starting from 1946 until 1974 had exactly their own development path in weakening federal levels of government in favor of strengthening the capacities of the constituent republics of Yugoslavia.

The second chapter is an elaboration of the hypotheses content concerning the role of IO in the attempts to achieve peace solutions to conflicts, primarily in BiH, that they themselves have contributed. Author describes the role of special Un and EU representatives, who, through a number of peace solutions, starting from the Cutillero, Vance-Owen, Owen-Stoltenberg, to the Contact Group plan, all have shown the inadequacy of IO reactions that failed to deal directly with the termination of the crisis. This is especially true in the EU which has not been able to deal with the conflicts that took place next to its borders. The author points out that it is precisely this lack of direct actions led directly to their new strategy, which included the United States to achieve a final peace settlement for Bosnia and Herzegovina of which they were eventually the guarantor. Furthermore, historical facts that preceded the DPA have been cited, those that refer to the formation of three separate national territorial units in BiH that were emerged at the end in a certain proportion as integral elements of today's Bosnia and Herzegovina. Emphasis through enhanced role of the United States is placed on Washington Agreement, which the author cites as an example of state engagement, in addition to IO, to lead to achievement of DPA. The author in

this, as well as in later chapters shows exactly the IO biases that were in violation of its founding acts, and with NATO pressure supporting only on one side in the conflict, and thus significantly influences on the final epilogue of the war as well as the flow of negotiations in Dayton. In order to fully understand the role of the UN in this entire period, the author gives a historical and comparative analysis of the UN Mission work and highlights all the negative elements of this Mission in BiH.

The third part of the dissertation the author begins developing other parts of the main hypotheses concerning the role of IO in the performance of a specific form of international administration ("protectorate") in BiH. The first chapter of the third part refers to the DPA as well as activities that were directly preceded its signing. The functioning principles of BiH have been treated, which were conducted over two rounds of international talks in Geneva and New York. In addition, it was analyzed the flow of negotiations in Dayton, and in particular the negative concessions that President Milošević has done in the name of the Republic of Srpska agreeing to international arbitration for demarcation line in Brčko and handing the territory of Serbian Sarajevo to the Federation of BiH. At the end of this chapter an overview on just the initialing and signing of the DPA later in Paris at the end of 1995 was given.

In the second chapter of this part in detail was elaborated the contents of all eleven annexes of the DPA. Through individual assessment of the content of these norms annexes, a clear picture on obligations that were taken by IO in implementation of DPA was obtained. It also points to the one lever in the civilian and military components of implementation, which will in the next section clearly demonstrate the effective performance of a specific form of international administration ("protectorate") in BiH. A special emphasis is given on the Annex 4 of the DPA, which is the Constitution of BiH. It gives a general overview of the constitutional competencies in BiH by levels, highlighting the fact that BiH is not in DPA conceived as a centralized state, and that the presumption of competence was given in favor of the entities.

The fourth part of this dissertation addresses individual role IO in functioning of the Dayton BiH, which also applies to the degree of their role in performance of a specific form of

international administration ("protectorate") in BiH. This part of the dissertation is crucial to confirm our statements reflected in the hypothesis, as a comprehensive way to analyze exactly the role of IO in the aforementioned process in BiH.

For that purpose, in the first chapter, the author principally analyzes the specific activities and relationship of IO in the implementation of DPA and its annexes, and suggests that he specifically analyze the work of: NATO, UN, OSCE, CoE, EU as well as major international financial organizations and donors. The work of all these IO in this part, the author in particular elaborates analytically through two aspects: obligations related to their effect on the implementation of DPA Annexes, as well as through the help they have invested through programs, credits and grants in BiH, which is according to us in direct contact with the first aspect of a their work.

In the second chapter of the fourth part of a doctoral dissertation as the first relevant example we are looking at the legal situation and the facts on the micro level through the exercise of international administration ("protectorate") at the level of local self-government units ie. in Brčko. It gives a DPA revision analyses as well as violations of international arbitration law that led to the disruption of DPA and demolition of the constitutional arrangements agreed in Dayton. This illegal award was stated as a pretext to undermine the constitutional system of BiH and to bring to it the District of BiH as a territorial unit "equal" to entities.

Further elaboration of the IO role in the performance of international administration in BiH is given in the third chapter that analyzes firstly the role of NATO. Thereby, due to the role of connectivity in both parts of the proposed hypotheses firstly gives a brief NATO role overview during the war. In rest of this chapter, it elaborates its role by Annexes 1A. and 1B. carried out by SFOR and IFOR. It points to the fact that these forces under their mandate were under the direct command of NATO although they were multinational in character in the sense that their troops consisted of countries that were not members of the military alliance.

The role of the UN was elaborated in the fourth chapter of this part. The aim of analysis of the UN in this chapter is to show, besides a brief overview of its role in the work, to the collapse of its mission in several segments, handover of its military mission to NATO, which the author believes was the defeat of the UN as universal IO. Furthermore, the role of UN in post-Dayton BiH are elaborated through UN IPTF Police Mission engagement and working, finishing this chapter with a detailed analysis of the scope of assistance programs and projects by which the UN in one way contributed to the functionality of BiH, and on the other hand performed indirectly the role of international administration.

The fifth chapter is important for understanding the role of the OSCE in several segments related to the implementation of the DPA. As a historical appendix it is provided the first CSCE's involvement in military events that are related primarily to the Washington Agreement and the functioning of institutions for the protection of human rights during the war on the territory of the Muslim-Croatian Federation. This chapter sheds light on the role of the OSCE related to Annexes 3 and 6 DPA. The author elaborates the role of the OSCE in preparation and organization of the first post-war elections in BiH, and emphasizes the important segments of mandate exceeding of this IO where which limited human rights and freedoms of individuals in the electoral process. The role of the OSCE is perceived through the segment of regional stabilization and arms control, which is in addition to DPA based on other protocols, and includes countries bordering BiH. In terms of comparative monitoring of the OSCE contribution to BiH functioning gives an overview of activities and projects that have been realized, and which are in progress in BiH.

Chapter six of this most important part of the dissertation refers to the cooperation between BiH and the Council of Europe. This process is analyzed in particular through work on the implementation of Annex 4, 6 and 7 of the DPA. This cooperation is analyzed primarily through the commitment of the European Court of Human Rights whose president has an obligation under the DPA to appoint judges and other persons who in the newly established authorities in BiH should deal with the protection of human rights and freedoms. This primarily refers to the work of judges in the Constitutional Court, as well as members of the Commission

for Human Rights and the Commission for Refugees and Displaced Persons. Having considered violations of the European Convention on Human Rights and Freedoms it gives the importance to the principle of double standards that are applied in Bosnia and Herzegovina in the field of the real international community in BiH. It clearly points to the fact that a country that was by judgment of the European Court of Human Rights and Freedoms convicted for general/constitutional discrimination, and that has not implemented the judgment of this court, received the honor to chair the CoE.

The Seventh chapter refers to the contribution and understanding of the most important financial institutions in the functioning of BiH. This chapter according to the author aims to illustrate, through the particular aspect of granting financial assistance through grant and loan funds, as well as other projects, the reforms that were implemented in BiH. A significant portion of these funds was allocated for the implementation of specific form activities of international administration under the leadership of IO in BiH, which were related to structural, credit and financial assistance to set up the bodies at the state level. These authorities with the international means, as we believe, were exactly supposed to lead to the desired goals set by the same IO in BiH.

Eight chapter ends with the fourth part of this dissertation elaborating issues related to the role of EU in BiH. The above mentioned role we analyze primarily through short overview of the EC/EU (un)successes before the DPA. Further EU actions are followed through mandate handover from NATO and the UN on issues of implementation of those DPA Annexes related to the military and civilian operation of the mission in BiH. Paper analyzes engagement of the first EU mission in BiH. The mission of Althea is placed in context and with the proclaimed objectives of the Common European Foreign and Security Policy. It also emphasizes the development of the European defense policy through the specific example of action precisely through the Althea mission in BiH. The EU role in BiH for the author is also important due to the establishment of the EU Special Representative function for BiH, whose job at one time performed by the High Representative, was in 2011 separated from the High Representative and

the OHR. Financial contribution and the contribution to reforms in BiH are given at the end of this chapter as a segment that needs to complete the overview on EU actions in BiH.

Fifth part of the dissertation includes an analysis of High Representative (HR) actions in BiH. It analyzes his mandate on the basis of DPA, and provides an overview of all the peace conferences that are in violation of DPA gave themselves the right to extend the mandate of the HP and thus enable him to unconstitutional action. In context of aforementioned, we include the role of the Peace Implementation Council as well as its Board of Directors whose actions unified international administration of Bosnia and Herzegovina and the HR, establishing an axis of "protectorate" action in Bosnia and Herzegovina. All the aforementioned was according to us marked by specific characteristics with a high degree of irresponsibility for aforesaid unconstitutional and anti-Dayton action. Indeed, focusing on the use and misuse of "Bonn powers" the author puts his views in relation with the previous apologetic and critical views of legal writers, political officials, as well as decisions of the courts in BiH and abroad. All of the above aims to raise the question of a new understanding of a specific form of international administration which is carried out under the IO mandate. According to us the form that its elements are reminiscent of the protectorate, but differs from it especially on the issue of liability who are executing this form of international administration that perceive its particular stage of development exactly in BiH. Conscious of the fact that this work cannot give all the answers to the problem we think that we still contributed by the actuality of specific topics that are relevant to new modalities of international administration in BiH, which is bounded according to us with the protectorate which was very often cited as a syntagm.

Key words: international organizations, Dayton Peace Agreement, annexes of the Dayton peace Agreement, international administration, implementation of the agreement, High Representative

Scientific field: Law

Scientific subfield: Public International Law

UDC number: 314.3:316.48(497)

С а д р ж а ј

С а д р ж а ј	1
ПРВИ ДИО	1
1. УВОД	1
2. МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ КАО УЧЕСНИЦИ МЕЂУНАРОДНИХ ПРОЦЕСА.....	6
2.1. Субјективитет међународних организација	9
2.2. Конститутивни елементи	13
2.3. Надлежност међународних организација.....	17
2.4. Одговорност међународних организација	19
2.5. Надржавност, међународне организације и свјетска влада	25
2.6. Привилегије и имунитети међународних организација.....	27
2.7. Међународне организације као актери у рјешавању регионалних и међународних сукоба.....	32
2.8. Мандатни систем, старатељски систем, протекторати - улога међународних организација	34
3. УЗРОЦИ И ПОСЉЕДИЦЕ РАСПАДА СФРЈ	44
3.1. Међународна кретања и односи крајем XX вијека	44
3.2. Положај СФРЈ између НАТО-а и Варшавског пакта.....	51

3.3. Глобализација, процес европских интеграција и транзиција.....	54
3.4. Распад социјалистичких земаља у Европи	59
3.5. Унутрашњи и међународни аспекти кризе и узроци распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије	63
3.6. Специфичности сецесије и признања република - федералних јединица СФРЈ.....	74
3.7. Улога међународних организација и асоцијација у рјешавању кризе у бившој СФРЈ, превентивне дипломатске активности	81
3.8. Посљедице распада СФРЈ	89
4. НАСТАНАК И ПРИЗНАЊЕ НОВИХ ДРЖАВА.....	92
4.1. Међународноправни аспекти настанка и признања нових држава.....	92
4.2. Испуњавање услова за настанак нових држава бивших чланица југословенске федерације	96
4.3. Успостављање Међународне конференције о бившој Југославији	102
4.4. Арбитражна (Бадинтерова) комисија	107
4.5. Лондонска конференција из 1992. године	119
4.6. Увођење и проширење санкција Југославији (СФРЈ, СРЈ)	122
ДРУГИ ДИО.....	130
1. БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА КАО ФЕДЕРАЛНА ЈЕДИНИЦА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ.....	130
1.1. Развој уставности у Југославији послје Другог свјетског рата.....	130
1.2. Правна природа БиХ као федералне јединице у саставу СФРЈ	136
1.3. Унутрашњи уставноправни дисконтинуитет између СРБиХ и дејтонске БиХ.....	139

2. ПРОЦЕС НАСТАНКА ДЕЛТОНСКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ	142
2.1. Процес разградње СРБиХ	142
2.2. Настанак Републике Српске.....	145
2.3. Настанак Хрватске заједнице Херцег-Босне	149
2.4. Република БиХ	152
2.5. Узроци ратних сукоба у СР БиХ	155
2.6. Мировне снаге Уједињених нација	161
2.6.1. Историјат, појам и врсте мировних снага.....	162
2.6.2. Правни основ за одржавање мира	165
2.6.3. УН Мисија на подручју бивше СФРЈ	169
2.6.3.1. Специфичности дјеловања мисија УН у БиХ	173
2.7. Мировни планови који су се односили на СФРЈ или њене републике	174
2.7.1. Мировни планови за БиХ као историјске чињенице у 90-им год. XX вијека	179
2.7.1.1. Кутиљеров мировни план	179
2.7.1.2. Лондонска конференција као догађај између два мировна приједлога	186
2.7.1.3. Венс-Овенов мировни план	186
2.7.1.4. План заједничке акције	193
2.7.1.5. Овен-Столтембергов мировни план.....	194
2.7.1.6. Акциони план Европске уније	197
2.7.1.7. Паралелна мировна иницијатива САД и Вашингтонски споразум	199

2.7.1.8. План Контакт групе	203
ТРЕЋИ ДИО	210
1. ДЕЈТОНСКИ МИРОВНИ СПОРАЗУМ КАО МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ АКТ „РАСТА SUNT SERVANDA”	210
1.1. Активности који су претходиле Дејтонском мировном споразуму.....	211
1.2. Женевски принципи.....	215
1.3. Њујоршки принципи.....	217
1.4. Преговори у Дејтону.....	221
1.5. Дејтонски мировни споразум (ДМС)	228
1.5.1. Садржај Дејтонског мировног споразума	232
1.5.2. Потписивање Дејтонског мировног споразума.....	235
2. АНЕКСИ ДЕЈТОНСКОГ МИРОВНОГ СПОРАЗУМА	237
2.1. Анекс I ДМС.....	238
2.1.1. Анекс Ia - Споразум о линији разграничења између ентитета и о питањима у вези с тим.....	238
2.1.2. Анекс Ib - Споразум о регионалној стабилизацији	243
2.2. Анекс II - Споразум о граници између ентитета и о повезаним питањима.....	244
2.3. Анекс III - Споразум о изборима.....	246
2.4. Анекс IV- Устав Босне и Херцеговине	247
2.4.1. Успостављање БиХ као државе састављене од два ентитета- Републике Српске и Федерације БиХ	2499
2.4.2. Садржај Анекса IV-Устава за БиХ	253

2.5. Анекс V- Споразум о арбитражи.....	2599
2.6. Анекс VI - Споразум о људским правима	26060
2.7. Анекс VII – Споразум о избјеглицама и расељеним лицима	263
2.8. Анекс VIII - Споразум о комисији за очување националних споменика.....	2666
2.9. Анекс IX- Споразум о оснивању јавних предузећа у БиХ.....	267
2.10. Анекс X-Споразум о цивилној имплементацији	269
2.11. Анекс XI - Споразум о међународним оперативним полицијским снагама (IPTF-International Police Task Force)	270
ЧЕТВРТИ ДИО	272
1. УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У ФУНКЦИОНИСАЊУ ДЕЈТОНСКЕ БиХ	272
1.1. Допринос међународних организација у имплементацији Дејтонског мировног споразума.....	275
2. МЕЂУНАРОДНА АРБИТРАЖА ЗА БРЧКО	277
2.1. Релевантне чињенице за разумијевање спорне арбитражне одлуке.....	277
2.2. „Правни“ акти који су претходили коначној арбитражној одлуци.....	280
2.2.1. Привремена одлука	281
2.2.2. Допунска одлука.....	283
2.3. Коначна арбитражна одлука за Брчко	287
2.4. Налози супервизора као акти остваривања „протектората“ на локалном нивоу	293
3. БЕЗБЈЕДНОСНИ АСПЕКТИ САРАДЊЕ НАТО-а и БиХ	299

3.1. Улога НАТО-а у ратним дешавањима.....	299
3.2. Улога НАТО-а у одржавању мира веза са Анексом 1А и 1Б ДМС.....	304
3.2.1. Анекс 1а и 1б као примарни задаци ИФОР/СФОР-а.....	305
3.2.2. ИФОР-Implementation Force	307
3.2.3. SFOR-Stabilization Force	312
3.2.4. Остале НАТО активности у БиХ.....	316
4. УЛОГА ОРГАНИЗАЦИЈЕ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У ПРОВОЂЕЊУ ДМС	320
4.1. Осврт на ангажман УН у периоду од 1992 до 1995. године у БиХ	320
4.2. Најзначајнији аспекти учешћа УН у провођењу ДМС	324
4.2.1. Реформа полицијских снага под патронатом UNMIBIH i IPTF	325
4.2.2. УНДП као најактивнији дио UNCT	332
4.2.2.1. Програм „Опе за БиХ“	336
4.2.2.2. Спровођење помоћи УН Оквира за развојну помоћ (УНДАФ)	337
4.2.2.3. Програм „Данас за нас“	339
4.2.3. Улога УН у процесуирању ратних злочина након ДМС.....	340
4.2.3.1. Пренос предмета са Хашког трибунала на Суд и Тужилаштво БиХ као специфичне органе наметнуте одлуком ОХР-а.....	345
5. ОДНОС ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЗА ЕВРОПСКУ БЕЗБЈЕДНОСТ И САРАДЊУ и БиХ.....	349
5.1. ОЕБС-као специфична организација	350
5.2. Улога КЕБС-а у ратним дешавањима у БиХ	352
5.3. Улога ОЕБС-а у имплементацији ДМС	354

5.3.1. Рад на регионалној стабилизацији	355
5.3.2. Рад на организовању првих послеријатних избора.....	359
5.3.3. Улога ОЕБС-а у имплементацији Анекса IV ДМС	364
5.4. Ангажман ОЕБС-а у БиХ на другим пројектима	367
6. САРАДЊА БиХ И САВЈЕТА ЕВРОПЕ.....	372
6.1. Улога Савјета Европе до потписивања ДМС.....	372
6.2. Улога СЕ након потписивања Дејтонског мировног споразума.....	374
6.2.1. Улога Савјета Европе у имплементацији Анекса IV ДМС	375
6.2.2. Улога Савјета Европе у имплементацији Анекса VI ДМС	378
6.2.3. Улога Савјета Европе у имплементацији Анекса VII ДМС.....	381
6.3. БиХ као пуноправна чланица Савјета Европе	382
6.4. Поштовање људски права и слобода као посебна обавеза у сарадњи БиХ и Савјета Европе.....	386
6.5. Најзначајнији пројекти Савјета Европе у БиХ	394
7. УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ ФИНАНСИЈСКИХ И ДРУГИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У ФУНКЦИОНИСАЊУ ДЕЈТОНСКЕ БиХ КРОЗ ПРОЈЕКТЕ ФИНАНСИРАЊА.....	397
7.1. Међународна финансијска помоћ БиХ.....	398
8. ОДНОС ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ КАО СПЕЦИФИЧНЕ МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ПРЕМА БиХ.....	409
8.1. Осврт на улогу Европске заједнице/Европске уније до потписивања Дејтонског мировног споразума	409
8.2. Улога Европске уније у провођењу Дејтонског мировног споразума	412

8.2.1. Војне и полицијске мисије ЕУ у БиХ.....	413
8.2.1.1. Мисија Алтеа	415
8.2.1.2. Полицијска Мисија ЕУ у БиХ-EUPM.....	418
8.2.2. Специјални представник ЕУ као дио ESDP	421
8.3. Регионалне иницијативе као модалитети веће функционалности БиХ.....	425
8.4. Програми и пројекти Европске уније у БиХ.....	434
ДИО ПЕТИ.....	442
1. КАНЦЕЛАРИЈА ВИСОКОГ ПРЕДСТАВНИКА МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У БиХ.....	442
1.1. Мандат Канцеларије високог представника у Босни и Херцеговини	442
1.2. Мировне конференције и посљедице њихових одлука као оквири за проширење противправног дјеловања високог представника.....	444
1.2.1. Конференције за провођење Дејтонског мировног споразума.....	444
1.2.2. Савјет за имплементацију мира-ПИК-састав, надлежност и улога.....	449
1.3. Одлуке високог представника.....	451
1.3.1. Бонска овлашћења високог представника као манифестација специфичног облика међународног протектората у БиХ	456
1.4. Осврт на правне посљедице одлука високог представника у БиХ	463
ЗАКЉУЧАК.....	470
СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ	475
Интернет извори:	4934
Коришћени документи у електронској и принтаној верзији:.....	5067

Пресуде:	511
Чланци из медија:	512
Прилози	514
Прилог 1. Општи оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини.....	5145
Прилог 2. - Најзначајније Резолуције СБУН везане за југословнску кризу	519
Прилог 3. - Преглед најзначајнијих налога супервизизора за Брчко по годинама сачињен на основу података доступних на страници.....	5277
БИОГРАФИЈА АУТОРА	5411
Изјава о ауторству.....	542
Изјава о истовјетности штампане и електронске верзије докторског рада.....	543
Изјава о коришћењу.....	544

ПРВИ ДИО

1. УВОД

Улога међународних организација (у даљем тексту МО) у рјешавању регионалних и свјетских конфликта добила је посебно на значају почетком XX вијека, иако се значајнији ангажман на овим питањима може значајно уочити након оснивања Уједињених нација. Посматрано кроз шири концепт међународног јавног права морамо констатовати да се питање самосталног изучавања права међународних организација, а посебно њихове улоге у рјешавању конфликта, већ увелико и до сада озбиљно разматрало. Све наведено, значајно је и аутора определијелило да се позабави овим специфичним правним питањем и да га употпуни са практичним примјером управо таквог дјеловања, у почетку на подручју читаве СФРЈ, да би се развојем садржаја дисертације дошао *in medias res* на питања сукоба и начина његовог рјешавања у посљедњем рату у БиХ.

Посматрајући глобална кретања почетком 90-их година XX вијека могли смо уочити и практичну примјену до тада разрађених теоријских ставова везаних за питања МО, а посебно питања надржавности, јачања улоге МО у рјешавању криза, као и питањима одговорности за дјеловање МО. Све наведено ставили смо у контекст држава чланица које својим дјеловањем значајно усмјеравају дјеловање МО. Поред тога, сматрамо да смо допринос науци дали разрадом теоријских гледишта везаних за саме конститутивне елементима МО, јер смо обрадили један нови поглед који се односи на питање службеника МО. Посебан акценат ставили смо како на теоријску тако и на практичну посредничку улогу МО у кризним ситуацијама, као и на систем доношења одлука које су својим посљедицама утицале на саму бит постојања држава на чијој територији су се управо и одвијали сукоби.

На примјеру бивше СФРЈ указали смо и на ретроградно дјеловање МО, прије свега Уједињених Нација те ЕЗ/ЕУ као *sui generis* МО.

Оне су, по нама, кршењем неких од својих оснивачких и касније изграђених начела, као и закључака Завршног акта из Хелсинкија, СФРЈ, као једну од држава оснивача УН подвргли бруталној инструментализацији међународног права, са циљем остварења интереса неких од најзначајнијих држава чланица поменутих МО. Ове чињенице свакако су по нама допринос сагледавању ове актуелне теме у међународном јавном праву јер се, поред наведеног, као неминовно отвара и питање одговорности међународних организација које је такође, као специфично међународноправно питање, исто дјелимично анализирано у овој дисертацији.

Наш предмет истраживања свакако је везан за дјеловање МО у покушајима спрјечавања, а након неуспјеха у истим, и рјешавања конфликта насталих на подручју БиХ, као и постизању трајног и одрживог мира потписивањем Општег оквирног споразума за мир у БиХ, познатијем као Дејтонски мировни споразум (у даљем тексту ДМС).

Свјесни тежине наведеног проблема и сами смо основну хипотезу нашег истраживања поставили довољно широко, али јасно, да бисмо расвијетлили све сегменте наведеног проблема. Ми тако, у складу са наведеним, прво анализирамо активности које су међународне организације предузимале да би дошло до окончања сукоба и постизања самог ДМС. Након тога, разрађујемо други дио основне хипотезе који се односи на обавезе које су МО имале у имплементацији ДМС тј. његових анекса. Овакав начин доказивања другог дијела хипотезе захтијевао је по аутору рад на неколико сегмената. У првом реду, то се односи на улогу коју су поменуте МО имале непосредно прије, као и за вријеме трајања сукоба у БиХ. Надаље, тражили смо тачке повезивање између одлука њихових органа, као и посредног и непосредног утицаја који је такав ангажман, прије потписивања ДМС, имао на њихов рад на каснијој имплементацији истог.

Да би се доказао степен укључености МО у провођењу споразума, који се по аутору уклапа у вршење специфичног облика међународне управе под мандатом МО, а

који се у БиХ граничи и са елементима „протектората“, било је потребно радити и на доказивању неколико помоћних хипотеза постављених да би се цјелокупна слика о дјеловању МО представила још јасније.

Доказивање ових помоћних хипотеза захтијевало је историјско и компаративно сагледавање више докумената, одлука и процеса у циљу доказивања коришћењем више метода које су потврдиле да су:

- МО биле инструмент у реализацији спољно-политичких интереса својих најснажнијих држава чланица;
- МО кршиле своје оснивачке акте и међународно право активним учествовањем у разбијању једне суверене државе оснивача УН;
- Срби у БиХ морали да се политички организују да би спријечили асимилацију, мајоризацију и истребљење;
- да је сам ДМС плод огромних компромиса, а прије свега Републике Српске коју је у њено име учинио овлаштени представник у Дејтону председник Милошевић.

Поред тога, доказивани су и ставови у помоћним хипотезама да се кроз имплементацију појединих Анекса ДМС, на специфичан начин тј. именовањем представника МО у поједине новоформиране органе и тијела у БиХ, врши класичан систем контроле доношења одлука. Ово се по нама врши у координацији са захтјевима међународне управе у БиХ на челу са Високим представником међународне заједнице у БиХ.

На посебном практичном примјеру тј. на микроплану који обухвата примјер међународне управе у Брчком дају се јасни елементи који могу послужити за потврду ставова кршења међународног, а посебно међународног арбитражног и међународног уговорног права, који су довели до отворене ревизије ДМС као међународног уговора, те

посебно кршења правила *pacta sunt servanda*. У том правцу презентују се и резултати истраживања који су добијени аналитичким сагледавањем злоупотребе извршних, законодавних и других овлашћења од стране супервизора за Брчко, јер је за вријеме већег дијела свог мандата био *dominus et deus* правног живота у овој јединци локалне самоуправе.

Поред наведеног, разрадом садржаја доказиваћемо, у већем или мањем обиму, и друге помоћне хипотезе које по својој суштини имају један заједнички именуатељ. Оне се односе на чињеницу да су МО у БиХ (као представници међународне заједнице у ширем смислу) својим активностима у континуитету доводиле на правно недозвољен начин до ревизије ДМС. Са друге стране, посредно, МО, високи представник као и његова канцеларија у БиХ-ОХР, покушавају одлукама противуставних правосудних органа наметнути такву перцепцију домаћој и међународној јавности да су управо представници српског народа (у одбрамбеној улози у којој су се нашли) одговорни у највећем дијелу за почетак сукоба, настале жртве и друге посљедице. Указаћемо на чињеницу да су по том принципу до сада праксом Суда БиХ за наведене кривична дјела Србима до 2015. године изречене правосудне пресуде у трајању од 1579, Бошњацима 257, те Хрватима само 202 године затвора.

Све наведено посебно смо проблематизовали у односу на чињенице да су ови противуставни правосудни органи, који су производ директног противправног дјеловања ВП, праксу изрицања пресуда водили противно утврђеним пресудама Европског суда за људска права у Стразбуру који је по више апелација оцијенио такву праксу неприхватљивом. Наиме, ради се о ретроактивној примјени норми кривичног права која је посебно примјењивана када су у питању оптужени Срби за ратне злочине, чиме се рад ових органа наслања на упитну релевантност праксе самог Међународног трибунала за ратне злочине на подручју бивше Југославије-Хашког трибунала.

Да бисмо доказали наведено, примјеном компаративне методе анализираћемо значајан број докумената како од стране самог ВП тако и од других органа у којима учествују представници МО. Биће дат преглед и дијела нелегално пренесених надлежности која су чињена на штету ентитета и противно принципу пресумпције

надлежности у корист истих. Поред тога биће приложена и анализа финансијских средстава која су одобрена од стране више донатора и кредитора, а у сврху реализације стратешких праваца усмјеравања БиХ од стране представника специфичног облика међународне управе у БиХ.

У доказивању постављене главне и помоћне хипотезе аутор ће указати на садржај самог ДМС, свих његових Анекса које ће ставити у контекст са обавезама које МО имају у појединачној имплементацији сваког од побројаних. У ту сврху појединачно ћемо анализирати улогу НАТО-а, Уједињених нација, Организације за европску безбједност и сарадњу, Савјета европе, најзначајнијих међународних и регионалних финансијских донатора и кредитора прије свега ММФ-а, Свјетске банке, Европске банке за обнову и развој, као и Европске уније.

Поред тога, за већи дио од наведених МО, анализираћемо и дати исцрпне прегледе пројеката и програма који су реализовани или су у току, а чиме се на одређен начин подржавају управо оне области или пројекти који су у складу са прокламованим циљевима њиховог дјеловања у БиХ.

Улогом, мандатом, коришћењем овлашћења ВП, те њиховим противправним проширењем и злоупотребом бавићемо се на крају ове дисертације да бисмо доказали како овај међународни агент, који је уједно и представник међународне заједнице, у ширем смислу кроз рад своје канцеларије тј. ОХР-а обједињује, али и на специфичан начин врши координацију дјеловања свих побројаних МО у БиХ.

Његову злоупотребу против дејтонских „бонских овлашћења“ сагледаваћемо са квантитативног и са квалитативног аспеката да бисмо доказивали и аналитички и синтетички модалитет његовог дјеловања противно ДМС, као и погубност истог по функционалност саме БиХ. Освртом више аутора на овакво дјеловање ВП, као и правни положај у који је довео БиХ двадесет година након потписивања ДМС, у којем БиХ ништа мање није зависна од овог специфичног облика међународне управе у БиХ, завршићемо обраду поглавља у овој докторској дисертацији.

Свеобухватно посматрајући тему ове дисертације, као и предмет нашег истраживања који је везан за право међународних организација, сматрамо да дајемо свој допринос додатној актуелности питања даљег осамостаљивања, те ширења изучавања као самосталних наставних предмета права међународних организација, како је то већ урађено у Финској, Холандији, те на неким универзитетима у Србији и сл.

Са друге стране учешће МО у вршењу специфичног облика међународне управе који смо представили на подручју БиХ уз његове сличне појавне облике на Косову и Метохији (као Јужној српској покрајини), те на Источном Тимору свакако нас упућује да се ова актуелна тема треба још дубље сагледати да би се њен правно-теоријски одраз нашао и у правној теорији и у наставном градиву на факултетима.

У том циљу сматрамо да смо дали свој скромни научни допринос актуелности теме, разрадом постављених дилема као и предлагањем закључака који ће *de lege ferenda*, по нама бити употребљиви, како за теоријско тако и за практично сагледавање обима и модалитета дјеловање МО по питањима учешћа и рјешавања криза.

2. МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ КАО УЧЕСНИЦИ МЕЂУНАРОДНИХ ПРОЦЕСА

У досадашњој научној као и стручној литератури међународне организације (у даљем тексту МО) обрађиване су са више аспеката у сврху научне потврде битности једног или више њихових елемената, а посебно везано за питања која се шире изучавају кроз области међународног права. Свјесни чињенице и значаја досадашњих радова, покушаћемо дати свој допринос разјашњењу значаја и улоге овог свеобухватног, прије свега, међународно-правног појма, али са друге стране и дајући свој допринос кроз сагледавање специфичности везаних прије свега за сам наслов ове докторске дисертације.

У том смислу „можда је најтеже одговорити на прецизан начин на почетку и на прелиминарна питања: „шта су то МО“¹, чиме се баве и од када су присутне у међународној заједници и међународним процесима? Присутност МО у оном што под ширим појмом називамо међународном заједницом можемо уочити посебно од почетка XX вијека самим институционализовањем прве универзалне МО - Друштва народа, па до новог поглавља са наученим лекцијама из прошлости које уочавамо у раду Уједињених нација. Како истиче професор Јан Браунли: „током историјског развоја и међународно право у цјелини је било под утицајем захтјева међународног стања и прогресивних колективних активности држава као и ентитета који нису државе, што је у крајњој линији довело до стварања међународних организација“².

Поред тога са другог аспекта, професори Аврамов и Крећа првенствено наглашавају то да „МО одражавају противрјечности заједнице држава, али и њихово релативно јединство засновано на сазнању о заједничкој судбини и нужности свеопште сарадње као предуслова њихове сопствене егзистенције“³.

И не само то, по проф. Бартошу „појава МО је одраз и демократизације друштва у свјетским размјерама, а субјективност ових организација има умногоне посебне црте и разне обиме, готово увијек уже од обима субјективности суверене државе“⁴. Можемо констатовати и да је „модерни концепт међународних организација...резултат еволуције у облицима сарадње држава током периода од скоро век и по, као одговора на брзе и велике промене у савременом свету“⁵.

Без обзира на ове и на друге ставове који наглашавају улогу МО у различитим регионалним или глобалним политичким процесима њихова улога до данас није изгубила на значају у овим процесима, а њихово дефинисање због немогућности прихватања

¹ J. Klabbbers, *An introduction to international institional law*, Cambridge university press, Cambridge, 2002, pp.7-13.

² I. Brownlie I. *Principles of Public International Law*, Clarendon Press, Oxford-New York, 1990, p. 680.

³ С. Аврамов, М.Крећа, *Међународно јавно право*, Савремена администрација, Београд, 2003, стр. 174

⁴ М. Бартош, *Међународно јавно право*, Књига I, ЈИП Култура, Београд, 1956, стр. 359.

⁵ Ј. Н.Стојшић-Дабетић, *Међународна одговорност Европске Уније у светлу правила међународног права о одговорности међународних организација, докторска дисертација*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015, стр. 12.

универзалне дефиниције, остало је још увијек везано за „контекст“⁶ у којем се врши то дефинисање. Свјесни чињенице и досадашње систематике излагања питања везаних за МО, у овом раду покушаћемо указати само на најбитније дијелове везане за МО и насловну тему, а додаћемо по аутору и неке нове научне идеје које треба да послуже свеобухватнијем одређењу њихове стварне улоге.

Управо из тих разлога биће заобиђено детаљно разматрање појма МО⁷, те њиховог историјског развоја⁸ као и класификација. Ипак, због аргумената који говоре о потреби утврђивања појма МО сматрамо да је најприкладније сложити се на овом мјесту са дефиницијом професора Лаутерпахта, датој приликом активног учешћа у раду Комисије која се бавила кодификацијом права уговора. Он наглашава да су „међународне организације...ентитети створени уговором држава, чији чланови су примарно државе, које имају сталне органе и чији је међународни субјективитет признат било конститутивним инструментом било уговором између државе и организације“⁹.

⁶ Н. G. Schermers, *International institutional law*, Sijthoff and Nordhoff, 1980, p. 7.

⁷ Упознавање са већим бројем одређења појма МО могуће је извршити и увидом у документ специјалног извјестиоца А. Ел Еријана Генералној скупштини Уједињених нација 1963. године под називом *Document A/CN.4/161 and Add.1 (Special Rapporteur)*, а који је објављен у „Годишњаку Комисије за међународно право“, гдје аутор у посебном дијелу везаном за њихово дефинисање и наводи ставове више међународних стручњака почевши од Брајерлија, Фицмориса итд.

⁸ Када је у питању историјски развој међународних организација њихово идејно помињање можемо пратити кроз још радова „великих мислилаца као што су *Пјер Дибоса (1420-1471)*, *француског војводе Сулија (1559-1641)*, *Жан Жака Русоа (1717-1778)*, *Имануела Канта (1724-1804)* и других до ње је дошло релативно касно...Значајну улогу у развијању мултилатералне дипломатије имали су и међународни конгреси који се нису као раније сводили на билатералне сусрете држава већ су обезбјеђивали присуство већег броја држава и то на највишем нивоу што је свакако било значајно и за касније поштовање одлука донијетих на тим конгресима...Друга половина XX вијека је вријеме када се увелико стварају међународни управни савези (*административне уније*), који дају одлучујући печат међународном организовању до краја Првог свејетског рата“. Види шире: М. Аћић, *Најзначајније карактеристике међународних организација са посебним освртом на рад ИСАО, мастер рад*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2007, стр. 4-7.

⁹ Н. Lauterpacht, *Report on the Law of Treaties*, Special Rapporteur, A/CN.4/63, Extract from the Year book of the International Law Commission, 1953, Vol.II, http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_63.pdf. приступљено 7. 11. 2015.

Све ово довело је до чињенице да су МО „постепено оствариле постепени раст у пракси међународног права, укључујући се у све домене међународних односа“¹⁰ па и успостављање и одржавање мира. О чему ће више ријечи бити касније.

2.1. Субјективитет међународних организација

У образлагању овог питања потребно је нагласити да је кроз читав период класичног међународног права и након њега преовлађујуће схватање у међународном праву ишло ка томе да се субјективитет признавао само државама. У оквиру таквог схватања, мишљења правних писаца заступала су становиште да се субјектом међународног права има сматрати само она „јединка која је способна да активно учествује у одређеном правном односу, да буде непосредни носилац права и обавеза и способна да оствари своја права кроз парничну способност“¹¹.

Напредак људске цивилизације, потпомогнут прије свега економским развојем, временом је довео до напуштања овог схватања и прихватања и МО као субјеката међународног права. У међународноправној теорији постојала су два супротстављена становишта везана за признавање субјективитета МО, и то позитивно и негативно. Преовлађујуће позитивно становиште заступао је већи број међународно-правних домаћих и страних стручњака¹².

Непосредно повезано питање чији значај морамо нагласити на овом мјесту везан је за додатно питање везано за извор међународно правног субјективитета и уговорног права или њега и обичајног права¹³.

¹⁰ М. Lach „*International organizations*“ Collected Courses of the Hague Academy of International Law. The Hague Academy of International Law, 2015, http://referenceworks.brillonline.com/entries/the-hague-academy-collected-courses/international-organizations-169-ej.9789024729760.009_377.10, приступљено 7. 11. 2015.

¹¹ С. Аврамов, М. Крећа, *Међународно јавно право*, Савремена администрација, Београд, 2003, op.cit.стр. 73.

¹² Професори: Хадсон, Алфаро, Касезе, Андраши, Јанковић, Магарашевић и други

¹³ Три теорије баве се извором међународноправног субјективитета: Теорија делегираних овлашћења по којој МО може вршити активност које су јој дате на основу норми прецизираних у њеним статутима, теорија имплицитних овлашћења по којој се вршење одређених активности подразумева на основу усвојених статута и теорија инхерентних овлашћења по којој се вршење активности не веже уопште за њен оснивачки акт већ за међународно обичајно право.

Без обзира на извор међународноправног субјективитета МО, потребно је истаћи да се он као такав може остваривати на унутрашњем и на међународном плану. Остваривање на унутрашњем плану у зависности је од „одредби домаћег права и, с друге стране, од међународних уговора“¹⁴ који се односе на ово питање. Генерално ово питање на унутрашњем плану (а које је везано за питање остваривања субјективитета МО) у највећем броју случајева зависно је и од односа дуалистичке и монистичке концепције у међународном праву тј. „од правила националног права која регулишу уношење међународних уговора у унутрашњи правни поредак“¹⁵. Не улазећи дубље у разраду овог питања можемо констатовати начелно да ипак „само државе имају оригинални (изворни) правни субјективитет, док се код међународних организација може говорити о изведеном односно деривативном међународноправном субјективитету који се конституише само вољом држава чланица“¹⁶. Други аутори пак наводе да „међународне организације имају међународни субјективитет, ако им га и умјери у којој им га додијеле оснивачи, било путем изричите одредбе у конститутивном уговору, било на неки други начин“¹⁷.

Статус субјекта међународног права неке од најзначајних МО као што су Уједињене нације (у даљем тексту УН) одређују управо у својим статутарним документима. Без обзира на разлике које можемо уочити у статутима појединих МО, а у вези са одређењем по питању правног субјективитета, треба нагласити да у оним статутима у којима се „генерално говори о правној способности или статусу правног лица, често долази до тога да се ова уопштеност касније прецизира међународним конвенцијама, ...допунским протоколима, ...па и споразумима о сједишту“¹⁸ које ове МО уговарају и закључују са државама пријема.

Повеља УН у члану 104 управо каже да:

¹⁴ В. Димитријевић, О. Рачић, В. Ђерић, Т. Папић, В. Петровић, С. Обрадовић, *Основи међународног јавног права*, друго издање, Београдски центар за људска права, 2007, стр. 101-103.

¹⁵ *Ibid.* 100-101.

¹⁶ Љ. Мијовић, *Правни аспекти утицаја међународних организација на државну сувереност*, магистарски рад, Бања Лука, 1996, стр. 16.

¹⁷ Види шире у: С. F. Amerasinghe, *Principles of International law of International organizations*, Cambridge University press, Cambridge, 1996, p.83, H.G.Schremers and N. M. Blokker, *International Institutional law*, 3rd revised edition, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1995, p. 975, D. W. Bowett, *The Law of International Institutions*, Ed. 2nd, F. A. Praeger, London, 1970, pp 301-309.

¹⁸ В. Димитријевић, О. Рачић, *Међународне организације*- пето издање, Правни факултет Универзитет Унион и Службени гласник, Београд, 2011, стр. 42.

„Организација ужива на територији сваког свог члана ону правну способност која јој је потребна да врши своје функције и постиже своје циљеве“¹⁹.

У прилог наведеном иде и члан 105 исте Повеље који службеницима, као представницима тако одређеног субјективитета УН, даје и велики степен повластица и имунитета који су им потребни да би несметано обављали своје функције везане за саме УН. Посматрајући МО као правну личност, и као учесника у међународним односима треба нагласити да посебно својство правне личности помињу и друге конвенције²⁰.

У једној од њих, Конвенцији о привилегијама и имунитетима УН²¹, у члану 1. каже се да ће УН имати правну личност, а то се посебно односи на: закључење уговора; стицање и располагање покретном и непокретном имовином као и вођење правних поступака. Поред оваквог статуса УН „овако одређену правну личност имају и специјализоване агенције (међу којима су и техничке установе) у систему УН“²².

Ово не чуди управо из разлога што су творци „статута ових организација, њихове (статутне) форме у класичном уобичајеном виду (израђивали) налик (циљно) редукованој Повељи УН, као специфичној МО са посебним предметом дјеловања“²³. Остваривање наведених надлежности и манифестацију свог субјективитета „МО могу дијелити и са другим МО“²⁴, као што је то нпр. у случају одређеним резолуцијом Савјета безбједности УН бр. 1831²⁵, а који се односи на продужење мисије УН у Сомалији уз садејство и неопходно доношење одлука органа Афричке уније.

Као битан тренутак у прилог признавања овог субјективитета МО, многи признати аутори сматрају и доношење савјетодавног мишљења Међународног суда правде 1949. године везано за штету претрпљену у служби УН, а којим се констатује да су УН субјект

¹⁹ http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/povelja_un_lat.pdf, приступљено 8.11.2015.

²⁰ Convention of the privileges and immunities of the UN-adopted 1946. “UN treaty series” Vol. I pp. 16-33.; Vienna Convention on the law treaties between states and international organizations or between international organizations, UN Publications Sales No.E. 94.V. 5, 2005.

²¹ Конвенција о привилегијама и имунитетима УН.

²² И. Јанев, *Статутарно уређење међународних организација*, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 29.

²³ *Ibid.* 289.

²⁴ W. Slomason, *Fundamental perspective of international law*, six edition, Wadsworth cengage learning, 2011, p. 131.

²⁵ Види: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1831\(2008\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1831(2008)) приступљено 8. 11. 2015.

права, што имплицира да су у могућности да стичу прва и преузимају обавезе као посебно и да реализацију тих права остварују путем подношења различитих међународних захтијева надлежним органима. У овом савјетодавном мишљењу²⁶ Међународни суд правде наглашава и да се сва права и дужности организација, као што је и УН, морају остваривати у складу са њеним статутарним (уставним) документима мислећи прије свега на усвојене циљеве и дате функције у Повељи УН. Суд посебно наглашава, у овом мишљењу из 1949. године, да:

„...педесет држава које представљају велику већину чланова међународне заједнице, могу да сагласно међународном праву образују јединку која посједује објективни међународно правни субјективитет, а не само субјект који само оне признају... Развој међународног права током историје био је под утицајем међународног живота, а прогресивно увећање колективних дјелатности држава већ је пружило примјере акције вршене на међународном плану путем извјесних јединки које нису државе. Тај развој довео је у јуну 1945. до стварања једне међународне организације чији су циљеви и начела изложени у Повељи УН. Да би се ти циљеви остварили нужно је да Организација има међународни субјективитет²⁷.

Без обзира на вријеме доношења и чињеницу да се оно односило само на УН, ово савјетодавно мишљење може послужити као основ за разматрање субјективитета и других МО, без обзира да ли су регионалног, континенталног или глобалног карактера, уз нагласак на крају да се то питање мора посматрати у уској вези са њиховим највишим статутарним актима. Јер, како истиче професор Јурај Андраши под притиском тог мишљења „и свих других реалности морала су се мијењати и гледишта о међународној организацији као самосталном субјекту међународног права-носиоцу праве и дјелатне способности у властито име“²⁸.

На крају појашњења везаних за субјективитет МО закључујемо да је данас улога МО на свјетском и регионалном нивоу један од разлога због којег се напушта традиционално поимање само државе као субјекта МО, а које је било преовлађујуће тако

²⁶ Савјетодавно мишљење МСП, <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1837.pdf>, приступљено 11. 11. 2015.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Ј. Андраши, *Међународно право*, шесто издање, Загреб, 1976, стр .60.

давно у XX вијеку. Са овим ставом слажу се и други аутори, између осталих и Веленс који наводи да је оваква улога и значај МО довела до „одступања међународног правног система од традиционалног“²⁹ поимања и везивања субјективитета за државу.

2.2. Конститутивни елементи

Специфичност МО као субјеката међународног права почива и на њиховим конститутивним елементима. За разлику од одређења дефиниције и субјективитета, код већине аутора постоји сагласност око њихових битних основних елемената. За потребе анализа урађених у овом раду, а као допринос научној слободи аутора, ове досадашње елементе проширићемо са још једним појмом остављајући научној јавности да анализира ове наводе аутора. Најзначајнијим конститутивним елементима МО сматрамо:

- државу,
- међународни уговор,
- сталне органе,
- област дјелатности,
- посебан статус, те по нама и
- „адекватни број међународних службеника“ (нагласио М. А.).

У оквиру МО тј. међудржавних организација *држава* је један од најзначајнијих елемената који је прије свега разликује од других врста МО као што су нпр. невладине или транснационалне организације. Битно је нагласити да се као оснивачи међудржавних организација могу појавити само суверене државе. Ипак, без обзира на осниваче, у чланству ових МО могу се наћи и међународноправни субјекти који нису признати од свих других држава. Као примјер можемо навести пријем Републике БиХ у УН 1992. године, иако она није имала елементе суверене државе о чему ће нешто касније бити ријеч или пријем нелегално отцијепљене јужне српске покрајине Косова и Метохије у

²⁹ K. Wellens, *Fragmentation of International law and establishing an Accountanillity Regime for International Organizations: the Role of Judiciary in Closing the Gap*, Michigan Journal of International law, Vol. 25, 2004, p. 2.

Међународни монетарни фонд и Свјетску банку иако није чак ни чланица УН и није призната од великог броја суверених држава.

Наглашавамо да је посебно битно за државу као конститутивни елемент МО да у њеном оснивању долази до односа између „три или више држава, јер удруживање двије представља билатерални међународни уговор“³⁰. Без обзира на величину, економску снагу или утицај у међународним односима „са становишта науке о међународним организацијама која се усредсређује на структуру и институционализоване процесе мултилатералног преговарања и одлучивања“³¹ у сваком случају остаје најбитнија чињеница да се као оснивач МО појављује суверена држава.

Без обзира на назив *међународног уговора* којим се оснивају МО тј. да ли говоримо о повељи, статуту, уставу и сл. мултилатерални међународни уговор ратификован од стране држава потписница представља такође један од битних елемената за само оснивање и функционисање свих МО. Ипак, морамо истаћи да постоје и ријетки изузеци гдје међународне организације нису основане мултилатералним међународним уговором, као што је случај са Организацијом за европску безбједност и сарадњу - ОЕБС и Комонвелтом. Сама чињеница да МО настају на бази међународних уговора имплицира да су оне као такве потпуно подвргнуте правилима међународног права чији неодвојиви дио чини и међународно уговорно право.

Управо и због тих строгих правила и процедура међународног уговорног права настаје и чињеница да је сам поступак ревизије оснивачких уговора МО у сваком случају веома риједак и компликован. Ови статuti међународних организација временом могу бити промијењени само одлуком већине држава чланица, а управо тај број веома често се мијења у односу на број држава оснивача. Промјене које се због тога дешавају најчешће су везане за само функционисање органа МО чији се број мијења због повећања држава чланица, а као узрок тог процеса долази и до промјена везаних за број држава који је неопходан за већинско одлучивање у свакој МО.

³⁰ Љ. Мијовић, *Правни аспекти утицаја међународних организација на државну сувереност*, магистарски рад, Бања Лука, 1996, *op.cit.* стр. 11

³¹ О. Рачић, В. Димитријевић, *Међународне организације*, треће издање, Савремена администрација, Београд, 1980, стр. 18.

Стални органи који функционишу на периодичној или континуираној основи услов су за остваривање најзначајних циљева и задатака сваке МО. Управо рад ових органа који се баве перманентном реализацијом повјерених задатака омогућавају да се МО разликују од неких наизглед сличних установа као што су међународни конгреси и конференције или „међународни мултилатерални уговорни односи легислативне или друге природе, чије спровођење обезбјеђују саме државе потписнице без посредовања, посебно основаног органа , са друге стране“³². У оквиру МО дјелују пленарни, извршни и административни органи, а поједине организације имају и својим највишим актима одређен и систем рјешавања спорова који се могу јавити као резултат дјеловања дијелова субјективитета саме МО. У великом броју МО пуноправно коришћење чланских права кроз, између осталог, учествовање и одлучивање у раду њених органа везано је за уплату чланских доприноса који припадају свакој држави чланици. У случају да држава не измирује своје обавезе према МО у којој има статус члана може јој се дозволити да учествује у раду њених органа, али без права гласа.

Област дјелатности представља на одређени начин свеобухватност циљева и задатака којима треба да се у свом раду бави МО. Ипак, без обзира на ову везу са статутарним нормама којима су утврђени циљеви, начела, задаци или функција, сама област дјелатности можда на најбољи начин осликава саму суштину рада МО. Ова област дјелатности може се временом и мијењати и попуњавати ако сама организација буде пролазила кроз еволутивне или деволутивне развојне фазе, као што је то био случај са организационим и суштинским мијењањем области дјелатности Европских заједница и њиховим еволуирањем у оно што данас познајемо као Европска унија.

Посебан статус као један од елемената одређења МО носи у себи одређене специфичности које ове организације можда на најбољи начин разликује од претходно наведених сличних организационих облика повезивања као што су транснационалне организације. Не желећи понављати основне принципе признатог међународног субјективитета самих МО нагласићемо само да се у категорији дефинисања посебног

³² В. Димитријевић, О. Рачић, *Међународне организације*- пето издање, Правни факултет Универзитет Унион и Службени гласник, Београд, 2011, *op.cit.* стр. 28.

статуса, елементи субјективитета самих МО надограђују са још неколико правних појмова (који ће касније бити шире појашњени), као што су:

- питање привилегија и имунитета које уживају саме МО као и
- основна питања међународног уговорног права која се тичу самог закључења међународних уговора, те
- специфични систем односа који се тиче односа МО и њених службеника које аутор за разлику од других сматра за посебан елемент МО.

Како смо већ навели, сматрамо да је *одређени број службеника* који у свом саставу има свака међународна организација неодвојив од осталих елемената МО. Своје становиште поткријењујемо чињеницом да би „зависно од циљева дефинисаних њеним општим актима, као и од обима задатака којима их конкретизују међународне организације у свом сједишту и ван њега“³³, значајно у мањем обиму реализовали свој обим дјелатности, ако се не би ослањали на оперативност и сталност ангажованих службеника како би што ефикасније реализовали планиране циљеве и задатке.

Њихова специфичност која је системом привилегија и имунитета нераскидиво везана за МО чини неодвојиви корпус правила која аутора између осталог опредјељује на овакав закључак. Службеници МО наведеном везом умногоме се разликују од другог административног и руководећег особља у нпр. транснационалним и међународним невладиним организацијама који засигурно нису и не могу бити битни за функционисање тих организација на начин како су по нама то међународни службеници за МО. Без адекватног броја међународних службеника који представљају саму МО на подручју дјеловања и без њиховог доприноса развоју саме МО и унапређењу реализације њених циљева, по нама МО би имале сасвим другу суштину и значај. Анализом било које организационе шеме МО можемо видјети управо да све категорије МО на најбољи начин чине саму бит МО и обезбјеђују њену оперативност и успјешност како у сједишту тако и ван њега.

³³ Види шире: М. Аћић, *Привилегије и имунитети службеника међународних организација*, Правна ријеч, Бања Лука, 2015, стр.169

Њихова независност од државе пријема, државе у којој имају сједиште, као и државе чије држављанство имају додатно нас увјерава да се ради о посебном статусу који је временом еволуирао, али још увијек није потврђен као конститутивни елемент МО.

2.3. Надлежност међународних организација

Иако је у уској вези и са питањем међународног субјективитета, питање надлежности МО сагледаћемо кратко са неколико аспеката. Ово питање је по аутору гранична област која има свој ослонац како у дијелу питања везаних за поменути субјективитет, за обим дјелатности, као и за саме циљеве дефинисане у највишим актима којима се утемељују саме МО.

Надлежност МО може бити генерално персонална, умјерена ка њеним службеницима, или територијална над простором свог сједишта или над одређеним територијама ван тог подручја као што су то чинили Друштво народа или УН кроз старатељски и мандатни систем.

Ако посматрамо класификације МО по областима дјеловања и подијелимо их на опште и специјализоване, самом том чињеницом доћи ћемо до одговора везаних и за обим надлежности. Поред тога, ове организације се могу још уже разврстати имајући на уму њихово специфично подручје дјеловања које су одредиле статутарним актима као примарни циљ. На конкретном примјеру посматрајући УН као универзалну (општу) организацију можемо на основу члана 1 Повеље УН закључити да би њен специфични обим надлежности могли узети за: одржавање мира и безбједности, развијање пријатељских односа међу нацијама заснованих на поштовању начела равноправности и суверенитета, постизање међународне сарадње на начине дефинисане ставом 3. овог члана, као и да УН постану средиште за усклађивање акција које се требају предузети у циљу реализације ових постављених циљева.

У односу на УН у статуту једне од њених специјализованих организација, Организацији УН за исхрану и пољопривреду-ФАО³⁴, кроз њене дефинисане циљеве можемо уочити да се њена надлежност односи на широк спектар уско специјализованих послова почевши од прикупљања, анализе, тумачења и ширења информација у вези са исхраном и пољопривредом, усвајања ставова у односу на пољопривредне робне споразуме, па до пружање техничке помоћи од стране влада њених држава чланица.

Посматрајући питање њихове надлежности кроз призму статутарних аката или са других аспекта, можемо рећи да МО могу бити надлежне најчешће за: закључивање међународних уговора; пасивно и нешто ријеђе, као што је то случај са ЕУ, активно право посланства; на специфичан начин (одобрен од стране држава чланица) вршење одређеног степена власти као што је нпр. вршење административне и полицијске власти УН у свом сједишту, иако је оно на територији Сједињених Америчких Држава, што је регулисано посебно Споразумом о сједишту УН.³⁵ Поред тога, надлежношћу МО можемо сматрати и исказивање међународних захтијева према различитим арбитражним и судским инстанцама, мислећи ту прије свега на могућност МО да се обраћају Међународном суду правде у поступцима тражења савјетодавних мишљења.

Једна од посебних надлежности свих МО везана је и за обим вршења нормативне дјелатности самих МО. Анализирајући богату праксу великог броја поменутих општих и специјализованих МО можемо уочити да ти акти могу бити општи или појединачни (у односу на појединачни случај), а њихова обавезност зависи од самог статута који су државе чланице прихватиле. У односу на то не можемо посматрати у истој равни одлуке Међународног суда правде као специфичног органа УН чије су одлуке општеобавезујуће и резолуције које доноси нпр. Савјет Европе, које иако значајан орган немају исту тежину и обавезност. Ипак морамо посебно нагласити да МО кроз своје надлежности у великом броју веома много воде рачуна о поштовању људских права и слобода. У том контексту

³⁴ Види: Статут Организацији УН за исхрану и пољопривреду, <http://www.fao.org/3/a-mp046e.pdf> приступљено 8.11.2015.

³⁵ Види шире: Agreement Between the United Nations and the United States Regarding the Headquarters of the United Nations, Signed June 26, 1947, and Approved by the General Assembly October 31, 1947(1) https://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad036.asp и <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2011/v11.pdf>, приступљено 8.11.2015.

Алисон Дуксбери наводи да: „Међународне организације све више промовишу и људска права и демократско управљање као релевантне принципе приликом рјешавања апликација за приступање земаља које нису чланице. Значај ових принципа је наглашаван 1990-их приједлогом да чланство државе у институцијама као што су УН и укљученост у регионалне мјере безбједности треба да буде базирани на привржености одређеним основним вриједностима, укључујући и демократију“³⁶.

На крају, али не мање битно, сматрамо да МО могу бити надлежне и за заштиту свог особља и својих службеника, супституишући се умјесто њих на међународном плану, иако у овом дијелу може доћи и до истог захтијева од стране државе чији је држављанин, када у одређеном поступку има потребу заштите. Анализирајући ово специфично питање са граничним елементима у односу на субјективитет, обим дјелатности и циљеве саме МО, можемо констатовати да се надлежност организација временом увећавала и да је снага одлука донесених у вршењу те надлежности изузетно узрадала.

У прилог томе може нам послужити европски интеграциони процес који је од Европске заједнице за угљ и челик данас дошао до наднационалне творевине *sui generis*, познате као Европска унија.

2.4. Одговорност међународних организација

Питање одговорности МО данас још увијек није јасно дефинисано као што је то случај са одговорношћу држава као основних субјеката међународног права. Тако професор Лапаш истиче да „позитивно међународно право тек прихвата ту разноликост признајући да правни субјекти у сваком правном поретку нису нужно идентични у природи и обиму својих права“³⁷, како је то закључио и Међународни суд правде³⁸ „док свака кодификација и дефинисање субјеката, елемената субјективитета...остаје и даље на

³⁶ А. Duxbury, *The participation of States in international organization*, Cambridge University press, Cambridge, 2011, p. 1.

³⁷ Д. Лапаш, *Невладини ентитети пред вратима међународноправног субјективитета-пут ка новом међународном праву?* str. 1760.

³⁸ *Vidi: Reparation for injuries suffered in the service of the UN*, Advisory Opinions, I.C.J., Reports, 1949, str. 178.

нивоу доктрине, њеног утицаја на међународну праксу, али и властите детерминисаности том истом праксом, у покушају досезања заједничког функционалног праурока³⁹.

Један од најважнијих проблема, а који се односи управо на одговорности међународних организација, примарно се посматра кроз примјенљивост принципа одговорности државе према међународним организацијама, те као друго указује се на однос између међународних организација и њених држава (чланица) узимајући у обзир саму подјелу одговорности⁴⁰.

Рад на питању дефинисања одговорности МО повјерен је Комисији за међународно право која је свој задатак започела 2002. године радећи у циљу кодификације и прогресивног развоја права у овој области.⁴¹ Нацрт правила о одговорности МО⁴² усвојен је на шездесет трећој сесији Комисије за међународно право 2011. године и обухвата двије групе питања:

- одговорност међународних организација за међународне противправне акте и
- одговорност држава за дјеловање међународних организација.

Сматрамо за неопходно да укажемо чињенице генерално и везано за међународноправну одговорност самих МО према нацрту правила и одговорности МО. Чланом 1. овог Нацрта, између осталог одређује се управо нагласак на претходно, на два поменута питања. Логичним слиједом уочавамо у члану 3. овог Нацрта да ће МО бити одговорна за сваки противправни чин који произађе као посљедица дјеловања МО. Начин на који може доћи до ове одговорности, по мишљењу Комисије за Међународно право, је управо чињењем или нечињењем уз обавезу приписивости самог таквог акта МО уз

³⁹ Д. Лапаш, *Невладини ентитети пред вратима међународноправног субјективитета-пут ка новом међународном праву?* op.cit. str. 1760.

⁴⁰ Види: Legal Responsibility of International Organisations in International Law, Meeting Summary, Summary of the International Law Discussion Group meeting held at Chatham House on Thursday; <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Law/il100211summary.pdf>; International organizations or Institutions, responsibility and Liability, Development of the Notion of Responsibility of International Organizations in International Law, http://opil.ouplaw.com/browse.jsessionid=61C6821DBB9E90AB84032FCFAEA417D7?pageSize=10&prd=EPIL&sort=title&sb_O=ae5d3fcf-6d71-1014-90bf-c1927c3ed365 приступљено 9. 11. 2015.

⁴¹ Report of the ILC on the work of its fifty –fourth session-2002 „Vol.2, YILC No. 93.p. 461.

⁴² The Draft Articles on the Responsibility of international Orgganizations-DARIO.

посебан нагласак да се мора радити о противправности дефинисаној међународним правом.

У односу на наведено „приписивост дјеловања међународној организацији - субјективни елемент, те повреда међународне обавезе-објективни елемент, представљају тако два главна противправна чина који доводе до међународноправне одговорности међународних организација⁴³.

Можемо закључити да је намјера Комисије била преваходно да се оваква одговорност МО установи, ако је она прије свега имала ефективну контролу, над дјеловањем било својих органа било самих њених службеника или ангажованих снага.

Ово питање можемо довести и у везу са тзв. дјеловањем мировних снага кроз операције очувања мира (UNPROFOR⁴⁴) као што је она коју је УН имао у БиХ почетком 90-их година XX вијека, те мисије које су УН имале у Конгу или Сјеверној Кореји. Са становишта УН, исказаног кроз мишљење генералног секретара УН, а везано за наведене мировне мисије, можемо констатовати да се сама међународна одговорност УН у погледу њених мировних операција у којима се дешавају и борбене активности може засновати само ако се ради о вођењу операција на терену које су под искључивом и директном командом УН. Док се у случају поступања снага УН у складу са главом VII Повеље, активности које се проводе под контролом држава чланица УН одговорност има заснивати искључиво према државама чланицама које учествују и воде те операције на територији друге државе. Уколико се пак ради о операцијама у којима се дио снага налази под контролом УН, а други дио снага под контролом држава чланица које учествују у одређеној мировној операцији под контролом УН, може доћи и до тзв. двоструке одговорности или двоструког приписивања чему више у својим анализама говоре специјални извјестилац Гаја⁴⁵ и професор Америсинг⁴⁶.

⁴³ Љ. Руњић, *Међународне организације и међународноправна одговорност*, <http://www.jura.kg.ac.rs/index.php/sr/1114.htm>., приступљено 12. 11. 2015.

⁴⁴ http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unmibh_p.htm приступљено 11.11. 2015.

⁴⁵ Види: Second report on responsibility of international organizations by Mr. Giorgio Gaja, Special Rapporteur (A/CN.4/541), str. 18-19.

У овом контексту свјесни смо да не можемо обухватити сва битна питања везана за овај Нацрт правила, али због каснијих дијелова намеће нам се као неопходно и да укажемо да је Нацртом правила предвиђено *ultra vires* дјеловање органа и службеника МО. У члану 8 поменутог нацрта предвиђа се да ће се таквим дјеловањем сматрати уколико њен орган или службеник дјелују у службеном својству, а ако такво дјеловање у суштини превазилази њихова овлашћења или је супротно са упутствима која су им дата. Примјере оваквог дјеловања међународних службеника у Босни и Херцеговини уочићемо касније у многим примјерима указивањем на злоупотребу мандата службеника појединих МО које су дјеловале у Босни и Херцеговини (у даљем тексту БиХ) за вријеме ратних сукоба и након њега.

Слична питања била су такође расправљена и за вријеме кодификације Комисије за међународно право 2001. године на раније завршеној кодификацији Нацрта правила о одговорности држава за међународне противправне акте, осликавајући успјешну декаду рада (у овој Комисији)⁴⁷. Према Комисији за међународно право „обе одговорности, и државна и одговорност МО представљају секундарна правила о одговорности у међународном праву...примарна правила о одговорности могу се пронаћи у односу на уговоре којима су основане МО, у уговорима чије су чланице државе или МО, или генерално у међународном праву“⁴⁸.

Поред тога несумњиво је да постоје обавезе које постоје између држава и међународних организација не само у оквиру међународног уговорног већ и међународног обичајног права које је „базирано на аналогiji одговорности једне земље према другој“⁴⁹ у оквиру истих извора међународног јавног права.

⁴⁶ Види: С. F. Amerasinghe, *Principles of the Institutional Law of International Organizations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, str. 399.

⁴⁷ G. H. F. Jones, Legal personality and the responsibility of international organizations, <http://www.otago.ac.nz/law/research/journals/otago065260.pdf> ., приступљено 7.9.2015

⁴⁸ K. Daurgidas, Reputation and the responsibility of International Organizations, <http://www.ejil.org/pdfs/25/4/2543.pdf>. Приступљено 6.10.2015.

⁴⁹ <http://www.princeton.edu/ipia/past-issues-1/2002/2pdf> ., приступљено 7.9. 2015

Разлог због којег Комисија за међународно право није у овој првој кодификацији разматрала питање одговорности држава чланица за дјеловање међународних организација дат је управо у члану 57 Нацрта правила о одговорности држава у којем се каже да:

„Одговор на постављено питање задире у срце самог концепта међународне организације, и да се њиме не прецизира никакво питање међународноправне одговорности било које државе“⁵⁰.

У једном од првих случајева у којима се поставило питање одговорности држава за дјеловање МО, под којим сматрамо случај који се водио пред енглеским правосуђем, а који се односио на одговорност држава чланица за дјеловање Међународног савјета за коситар (ИТС), можемо уочити управо у ком су правцу ишле прве одлуке судова по питању ове врсте одговорности.

Имајући на уму да се ради о првим пресудама прије и самог дефинисања каснијег Нацрта правила о одговорности држава и одговорности држава чланица за чиме МО уочавамо управо да је, након дуготрајног судског процеса који се водио од Високог суда у Лондону, преко Жалбеног суда, па коначне одлуке Дома лордова, евидентно да такве одговорности држава не може бити. У том случају вођеном пред највишом правосудном институцијом у Енглеској⁵¹ Лорд Темплеман изјавио је да „не постоји вјеродостојан доказ о постојању правила међународног права који би државама чланицама наметао појединачну одговорност за неизвршавање новчаних обавеза од стране међународних организација“⁵².

У широј анализи правила о међународној одговорности, Алборнова закључује да је: „У свом раду о одговорности међународних организација, Комисија за међународно

⁵⁰ Љ. Рунић, *Међународноправна одговорност држава чланица за чине међународних организација*, http://www.hrcaj.srce.hr/index.php2show=clanak&id_clanak, приступљено 7. 9. 2015.

⁵¹ *Maclaine watson & Co.Ltd v.International Tin Council-ИТС*, judgement on 26 October 1989, House of Lords, International Legal materials, No. 29.1980, pp. 675-676.

⁵² Љ. Рунић, *Међународноправна одговорност држава чланица за чине међународних организација*, http://www.hrcaj.srce.hr/index.php2show=clanak&id_clanak, op .cit. стр.670, приступљено 11. 11. 2015.

право...до сада. Иако понекад несвјесно начинила пропозиције које подривају независност међународних организација, избјегавајући јасну квалификацију правне природе тзв. „правила организација“. Умјесто досљедног признања да су ова правила унутрашње право организације, Комисија сугерише у вези са неколико важних одредби Нацрт правила да правила организације треба да буду дио међународног права⁵³.

Слично постављено питање за расправљање одговорности можемо пронаћи и у случају који се водио пред Међународним судом правде, а који се тичао бомбардовања Савезне Републике Југославије од стране НАТО савеза 1999. године. Не улазећи у обим кршења правила међународног права и кршења Повеље УН везаном за забрану употребе силе, желимо само истаћи да иако се ради о истим постављеним питањима као у претходном случају, и поред уложених супротних аргумената, до пресуде суда ипак није дошло, јер се огласио ненадлежним за тај случај због питања везаног за правни статус СРЈ у УН⁵⁴. Посебно је интересантан став Канаде која је истицала да до такве одговорности не може доћи ако она није одређена самим највишим актом МО (у овом случају НАТО савеза), што у пракси и није био случај.

Прегледом наведених случајева и друге судске праксе, са изузетком пресуде у случају Вестланд против Арапске организације за индустријализацију⁵⁵, можемо закључити да се не може установити одговорност држава за дјеловање МО. Слично овом нашем закључку⁵⁶, а у односу на питање које је у вези са постављеним, а односи се на истовремену и секундарну одговорност, можемо наћи и у правилима Бечке конвенције о праву међународних уговора из 1969. године, тачније у њеном члану 34⁵⁷ као и у истом

⁵³ C. Ahlborn, *The rules of International Organizations and law of International Responsibility*, Amsterdam Center for International law, Amsterdam, 2011, p. 56-59.

⁵⁴ Legality of Use Force-Serbia & Montenegro versus Canada, Preliminary Objections, Judgement, I.C.J. Reports 2004, p. 49.

⁵⁵ Westland Helicopters Ltd. V. Arab Organizations for industrialization, United Arab Emirates, Kingdom Saudi Arabia, State of Qatar, Arab Republic of Egypt and Arab British helicopter Company, March 5th, 1984, International law Reports, No. 80, 1989, p. 613.

⁵⁶ M. Shaw, *International public law*, pp. 1202-

⁵⁷ Види текст Бечке конвенције о праву међународних уговора, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>, приступљено 11.12.. 2015.

члану у Конвенцији о праву међународних уговора између држава и међународних организација или између међународних организација из 1986.године.⁵⁸

Посебно питање подијелене одговорности између држава и МО јавило се у анализама многих аутора. У њиховим анализама поставља се питање нпр. „Ако државе или међународне организације не успију у универзалној заштити људске популације од масовних кршења, ко ће би ти одговоран, државе, међународне организације“ чији је то задатак, или ће одговорност за такве посљедице сносити на једнак начин кроз принцип подијелене одговорности⁵⁹.

2.5. Надржавност, међународне организације и свјетска влада

У дјелима одређених правних теоретичара одувijek је постојала жеља да се на граници међународног права и међународних односа формирају одређени интеграциони пројекти који ће се по својој надлежности и структури разликовати од постојећих субјеката међународног права (мислећи ту прије свега на државе и међународне организације). Такав интеграциони облик замишљен је да буде у непосреднијој вези не са самим основним субјектима међународног права већ са њиховим држављанима или тј. са појединцем као ћелијом на којој почива непосредно цјелокупни систем унутрашњег, а посредно преко органа и организација у којима учествују у раду МО.

Посматрајући оснивачке уговоре можемо рећи да је Уговор о оснивању Европске заједнице за угљ и челик својим чланом 9⁶⁰ (дефинишући своју Високу власт као

⁵⁸ Види текст о Коонвенцији о праву међународних уговора између држава и међународних организација или између међународних организација из 1986. године, http://www.istraistria.hr/fileadmin/dokumenti/upravna_tijela/UO_za_tal_nac_zaj/Instrumenti_zastite_ljudskih_prava/I.Multilateralni_odnosi/4.Pravo_medunarodnih_ugovora/I-4.3Becka%20konvencija%20o%20pravu%20medjunarodnih%20ugovora%20izmedju%20drzava%20i%20medjunarodnih%20organizacija%20ili%20izmedju%20medjunarodnih%20organizaci.pdf приступљено 12.11.2015.

⁵⁹ A. Nollkemper, D. Jacobc, *Shared Responsibility in International law-A conceptual framework*, SHARES research paper 03-2011, ACIL,2011-07, Amsterdam, 2011. p. 4.

⁶⁰ Види: Уговор о оснивању европске заједнице за угљ и челик, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=URISERV:xy0022> ,приступљено 13. 11. 2015.

наднационалну), остао једна од најмаркантнијих примјера који је то одредио на такав начин „иако се ова одредница губи усвајањем споразума о спајању органа Европских заједница 1964. године“⁶¹. Поред тога „у основи оваквих схватања налази се и наивно увјерење да је право узрок, а не последица друштвених односа и да државе не поштују своје међународне обавезе зато што су суверене, а не да су суверене зато што не могу бити приморане да испуњавају туђу вољу“⁶². Сам израз наддржавност или наднационалност треба у политичком и организационом смислу посматрати у вези са интеграционим регионалним пројектима који у циљу економских, политичких или безбједносних бенефита добијају предност у односу на самостално дјеловање појединачних суверенитета.

Разматрање питања наддржавности неодвојиво почива на посматрању односа између два најзначајнија субјекта међународног права, на односу држава и МО. Као закључак намеће се „чињеница да наддржавне организације посједују и елементе државе и елементе међународних организација и као такве су позициониране између ова два субјекта међународних односа“⁶³. Оно што наддржавне организације чини сличним са МО је сама воља оснивача која је потребна за њихово настајање и која је преточена у њихове највише уставне или статутарне акте, постојање сличних елемената субјективитета као и код МО (процесна, ограничена уговорна способност, пасивно право посланства и његов ограничени активни вид и сл.).

Ипак, код ових организација можемо уочити и неке разлике у односу на МО, а то је да се оне у својој завршној интеграционој фази поприлично разликују од МО и приближно личе на неке од облика државног уређења, мислећи ту прије свега на облике сложених држава тј. конфедерације и федерације.

Посебна карактеристика наддржавних организација је добровољна спремност њених оснивача да се у еволуцији одређеног наддржавног процеса оне постепено и трајно

⁶¹ Т. Мишчевић, *Нова ера међународних организација*, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 261.

⁶² В. Димитријевић, О. Рачић, *Међународне организације*- пето издање, Правни факултет Универзитет Унион и Службени гласник, Београд, 2011, *op.cit.* стр.81.

⁶³ Б. Јеличић, Ј. Драгутиновић, *Наддржавне организације као субјекти међународних односа*, CIVITAS, број 5., Нови сад, 2013, стр.

одричу дијелова свог суверенитета и преносе га на ту организацију коју стварају. Према ставу професора Јеличића надржавне организације испуњавају критеријум функционалне организованости, независног функционисања и одлучивања као и потенцијалног изворног међународног дјеловања у обиму који је на њих пренесен од стране њихових држава чланица. Поред данашње Европске уније која је по мишљењу стручњака из области међународног права најближа овој идеји надржавности. Битно је напоменути да је и у њеном настанку било фаза када се могло говорити о зачецима те појаве без обзира да ли говоримо о Европској заједници за угаљ и челик, пројекту стварања Европске одбрамбене заједнице или постојању Европске заједнице за атомску енергију.

О овакво специфичној Европској унији можемо уочити запажања и не само у правној струци већ и у ставовима других писаца као што су филозофски или ставови правно-политичког карактера који сматрају да „ЕУ као наднационална структура не надомјешта националне државе, јер је од њих сачињена и њезино функционирање овиси о њиховој спремности да продубљују сарадњу и стварају еуропска правила, те способност да их примјене - државе су извор ЕУ-а и њен крајњи корисник“.⁶⁴

На крају анализе овог поглаваља, а везано за европски интеграциони пројекат који је достигао елементе надржавности, сматрамо за неопходно да поновимо став професора Димитријевића и Рачића да је у сваком случају у Европској унији у економским областима ријеч о интеграцијама, док се политичка и безбједносна политика развија још увијек на нивоу сарадње за коју се тражи висок степен сагласности држава чланица, и да он почива само на елементима сарадње не још увијек на пољу интеграције.

2.6. Привилегије и имунитети међународних организација

Разматрајући положај МО сматрамо за веома битно да одредимо у којем обиму и којим правним ситуацијама се може остварити заштита њеног дјеловања од аката државе

⁶⁴ <http://www.vecernji.hr/eucionica/gubitak-dijela-suvereniteta-ne-znaci-nestanak-nacionalne-drzave-367488>, приступљено 31.11.2015.

пријема без обзира да ли у том случају мислимо на акте законодавне, извршне или судске власти. Начин на који се МО штите од наведених аката и правних радњи који из њих произилазе одређен је управо привилегијама и имунитетима које оне уживају на основу правила међународног права. Почевши од првих појавних облика МО, без обзира да ли говоримо од Дунавској комисији, Комисији за ријеку Конго или о Поштанској телеграфској унији па све до оснивања Сталног арбитражног суда и Друштва народа, можемо уочити да је одређени степен привилегија и имунитета увијек био признаван.

У правној науци постоје три теорије које се баве основом давања привилегија и имунитета:

- Теорија екстериторијалности, која привилегије и имунитете даје на основу схватања да су просторије дипломатског представништва саставни (екстериторијални) дио територије државе акредитације и да лица која раде у њима у ствари представљају службенике те државе, што креира фикцију да они и не постоје на територији државе пријема;
- Теорија репрезентације посматра дипломатског представника као личну персонификацију владара (суверена) што би у крајњем тумачењу довело до тога да би се свака правна радња или други акт усмјерени ка дипломатском представнику имали сматрати као акт против самог владара;
- Теорија функционалне потребе која привилегије и имунитете одређује на основу практичних разлога, а све у циљу несметаног функционисања дипломатског представништва, као и нормалног обављања свих дипломатских функција.

У кодификованим изворима дипломатско-конзуларног права можемо рећи да је присутан мјешовити приступ којим се регулише правни основ привилегија и имунитета, а који је у суштини комбинација теорије репрезентације и функционалне теорије⁶⁵. Постоји

⁶⁵ М.Аћић, *Привилегије и имунитети службеника међународних организација*, Правна ријеч, Бања Лука, 2014, *op.cit.* стр.176.

велики број аутора који сматрају да *de iure* или *de facto* не могу посједовати висок обим привилегија и имунитета⁶⁶.

Ако МО одредимо као нетериторијални субјекат (изузимајући одређена подручја на којима се налазе њихова сједишта) можемо рећи да су у односу на теорије којима се одређује вршење привилегија и имунитета у међународном-дипломатско конзуларном праву могу са сигурношћу искључити барем двије од наведене три теорије. Сматрамо да су то теорија екстериторијалности и теорија функционалне потребе.

Други аутори такође наводе своја мишљења и за то наводе примјере. Сидл Хохенвелдеран наводи: „Међународна организација, путем својих конститутивних инструмената не може да обавља било које функције осим оних које служе за обављање своје сврхе. Социјално-економска ситуација у већини међународних организација подсећа на стање у државама деветнаестог вијека. Ова чињеница оправдава међународне организације да уживају апсолутни имунитет“⁶⁷. Практично посматрајући речено, тј. да се привилегије и имунитети МО требају посматрати примарно из оснивачких аката МО, као најочигледнији примјер нам се намеће члан 105 Повеље УН. Анализом његовог става 1 и става 2 можемо констатовати да поред унапријед одређеног положаја УН на територији држава чланица став 2 ове Повеље „такође предвиђа да за представнике чланова Уједињених нација и службеници Организације такође уживају имунитете“⁶⁸ који су им неопходни за обављање послова који су везани за организацију која их је ангажовала, тј. УН.

Поред Повеље УН, у случају ове МО можемо уочити даљи прогресивни развој и кодификацију ових питања кроз Конвенцију о привилегијама и имунитетима УН из 1946.⁶⁹ као и Конвенцију о привилегијама и имунитетима специјализованих организација из 1947.

⁶⁶ С. Ryngaret, *The immunity of International Organizations Before Domestic Courts, recent trends*, International Organisations Law Review 7/2010, pp. 128-129.

⁶⁷ S. Hohenvelderan, *Failure of Controls in the Sixth International Tin Agreement, In Towards More Effective Supervision By International Organizations: Essays in Honour of Henry G. Schermers*, Niels Nlokker & Sam Muller eds. 1994. p. 271 из M.Singer, *Jurisdictional Immunity of International Organizations: Human Rights and Functional Necessity Concerns*, Virginia Journal of International law, No. 36.Issue 1, 1995, p. 139.

⁶⁸ В. Ђ. Деган, *Међународно право*, Друго осавремењено издање, Правни факултет Универзитета у Риједи, Ријека, 2006, стр. 441.

⁶⁹ Види: Конвенција о привилегијама и имунитетима УН, <http://www.un.org/en/ethics/pdf/convention.pdf> приступљено 12. 11. 2015.

године⁷⁰. Сагледавајући конкретне привилегије које се односе на МО, а не улазећи на овом мјесту у њихову дубљу разраду, можемо као најосновније истаћи: имунитете од јурисдикције „неповредивост просторија, архиве, имовине“, слободу општења као и одређене фискалне погодности, право издавања путних исправа-принцип *laissez-passer*. Треба напоменути да су управо судови веома често самим МО⁷¹ „додјеливали апсолутни имунитет као што је случај са *Andelier vs. Organizations des Nations Unies and Etat Belge*“⁷².

Када говоримо о категорији службеника МО морамо нагласити да се њихов положај по привилегијама и имунитетима у односу на положај класичног дипломатско/конзуларног особља ангажованог у истоименим представништвима разликује по једној значајној одредби. Наиме, њихов концепт привилегија и имунитета, како смо то већ истакли, поред државе пријема или државе у којој обављају своју мисију у име МО, штити их и од саме државе именовања, тј. државе чије држављанство посједују.

Креатори оваквог концепта сматрали су да овај систем привилегија и имунитета управо и чини битну везу са самим појмом међународних службеника⁷³ а то је да у обављању својих послова буду независни и од државе којој припадају. По другим ауторима „функционални имунитет међународних службеника је од круцијалне важности како за саме службенике и њихов рад тако и за разумевање правног положаја међународних службеника у контексту међународних организација и међународног права уопште“⁷⁴. У прилог наведеном говори и члан 100. Повеље УН који одређује положај

⁷⁰Види: Конвенцију о привилегијама и имунитетима специјализованих организација [http://treaties.fco.gov.uk/docs/fullnames/pdf/1959/TS0069%20\(1959\)%20CMND-855%201947%2021%20NOVEMBER%3BCONV%20ON%20PRIVILEGES%20AND%20IMMUNITIES%20OF%20SPECIALIZED%20AGENCIES%20OF%20UN%20ADOPTED%20BY%20THE%20GENERAL%20ASSEMBLY%20OF%20UNITED%20NATIONS%20ON%20NOV%2021,1947.PDF](http://treaties.fco.gov.uk/docs/fullnames/pdf/1959/TS0069%20(1959)%20CMND-855%201947%2021%20NOVEMBER%3BCONV%20ON%20PRIVILEGES%20AND%20IMMUNITIES%20OF%20SPECIALIZED%20AGENCIES%20OF%20UN%20ADOPTED%20BY%20THE%20GENERAL%20ASSEMBLY%20OF%20UNITED%20NATIONS%20ON%20NOV%2021,1947.PDF). приступљено 13. 11. 2015.

⁷¹ Као што је то нпр. у случајевима: CF, *FAO v. Colagrossi*, Italian Corte di Casazione, 18 May 1992, NO. 5942, 1011 ILR 386, *Bellaton v. Agence spatiale europieenne*, French Court de cassation, Chambre sociale, 24 May 1978, NO 76-41.276, 25 AFDI-1979 etc.

⁷² М. С. Новаковић, *Правни положај међународних службеника*, докторска дисертација, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд 2015, стр. 145.

⁷³ Према проф. Крећи, под појмом међународног службеника треба схватити лице које обавља дјелатност од међународног значаја, у име и под контролом међународне организације, а непосредно је одговорно за свој рад међународној организацији. Централни проблем везан за појам међународних службеника своди се на питање како обезбиједити лојалност службеника према међународној организацији и истовремено учинити их имуним од контроле државе чији су држављани.

⁷⁴ М. С. Новаковић, *Правни положај међународних службеника*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, 2015, стр. 147.

генералног секретара УН, као функционера који у обављању својих послова неће примати нити тражити упуте од било које државе чланице или њене владе, као ни од било ког ауторитета власти ван саме организације УН.

Све службенике и националне мисије при међународним организацијама можемо подијелити на неколико категорија: руководеће особље међународних организација и специјализованих агенција у које се могу сврстати генерални секретар, помоћници генералног секретара, шефови специјализованих установа, замјеници шефова специјализованих установа, руководеће особље међународних организација и специјализованих организација те чланови њихових породица, експерти у мисијама УН-а који нису запослени у организацији, службеници међународних организација и специјалних агенција, особље националних мисија при међународним организацијама⁷⁵.

Степен уживања ових привилегија и имунитета није исти за све категорије службеника МО. Битно је нагласити да се он смањује како опада хијерархијски положај службеника у МО. У складу са тим највиши степен привилегија и имунитета имају само руководећи међународни службеници, док се осталим категоријама признаје онај обим који је у духу функционалистичке теорије⁷⁶ о привилегијама и имунитетима тј. само онај обим који им је потребан како би несметано обављали своје послове у оквиру МО „у службеном својству“⁷⁷.

Због релевантности тврдње треба напоменути да се са овако преовлађујућим концептом не слажу сви стручњаци из међународног административног права у чему предњаче професори Реиниш и Вебер⁷⁸ који основе налазе „у дугој дипломатској традицији“⁷⁹.

⁷⁵ А. Врђука, Ф. Магушић „Поступање полицијских службеника према особама са дипломатским Имунитетом“, *Полицијска безбједност*, Загреб 2010, стр. 254.

⁷⁶ Report of the preparatory Commission of the United Nations-London, 1946, pp. 39-40.

⁷⁷ I. Brownlie, *Principles of Public International Law, Six edition*, Clarendon Press, Oxford-New York, 2003, p. 652.

⁷⁸ A. Reinisch and U.A. Weber, *In shadow of Waite and Kennedy-The Jurisdictional Immunity of International organizations, the individual's Right of Access to the Courts and Administrative Tribunals as alternative Means of Dispute Settlements*, *International Organizations Law Review* 1/2004/, p. 59.

⁷⁹ B. V. Genevieve, *The privileges and Immunities of International Organizations in Domestic courts*, ed. A. Reinsh, Oxford University Press, 2013, p. 113.

Када говоримо о категорији одрицања од имунитета, а везаног за службенике МО морамо нагласити да се оно дешава по сличном принципу као и у дипломатским привилегијама, само што се у овом случају то даје највишим представницима самих МО, мислећи ту прије свега на генералне секретаре, амбасадоре, директоре директората и сл.

2.7. Међународне организације као актери у рјешавању регионалних и међународних сукоба

Поред међународног субјективитета питање учешћа МО у рјешавању регионалних и сукоба ширег карактера свакако је по нама, а и у односу на тему ове дисертације, посебно значајно питање. Дугогодишњу праксу рјешавања питања на међународном плану кроз организовање конгреса и конференција, као што су онај у Сремским Карловцима, Бечки, Берлински и сл., а у оквиру којих су главну ријеч водиле само државе као тада суверени субјекти међународног права, мијењају МО. Њиховом појавом поред плурализма субјеката који се појављује од формирања Друштва народа и касније, јасно уочавамо да саме МО постају све озбиљнији актери који иницирају, посредују или учествују у све чешћем рјешавању питања везаних за почетак, трајање или окончање регионалних или свјетских оружаних сукоба. На таквој једној идеји управо је настала и једна од најзначајнијих универзалних МО тј. УН.

Посматрајући на овом мјесту начелно систем доношења одлука у МО⁸⁰ можемо рећи да се ради о двосмјерном процесу у којем државе чланице снагом свог ауторитета заснованог на економском и политичком капацитету утичу на доношење одлука од стране МО, али се у новије вријеме и саме МО све више појављују као форуми и којима се доносе стратешке одлуке које утичу обрнуто на понашање држава чланица. Као примјер за наведено може нам послужити члан 5. статута НАТО-а у ком се између осталог каже да се

⁸⁰ Т. Мишчевић, *Нова ера међународних организација*, Службени гласник, Београд, 2012, op.cit. стр. 41-47.

„напад на једну чланицу сматра као напад на све њих“⁸¹, што посредно посматрано сигурно не би био случај да све те државе чланице нису чланице НАТО савеза.

Поред утицаја од стране држава чланица, на МО утичу и други субјекти као што су невладине организације, транснационални привредни субјекти, мислећи ту прије свега на мултинационалне компаније, транснационални вјерски и политички покрети итд. Поред ове одлуке о активном учешћу у рјешавању одређене врсте сукоба значајно је напоменути да МО имају и још двије значајне улоге, посредничку и дебатну.

Посредничка се угледа у том да лакше долази до контаката зарађених држава са нарушеним дипломатским односима или оних којима су ти исти у прекиду. У самој МО они путем састанака редовних органа или њихових помоћних тијела одржавају и учествују на различитим састанцима и конференцијама које су уједно и прилика да на маргинама таквих састанака дође и до расправе, а неријетко и рјешења или договора око неријешених питања, и то веома често под окриљем саме МО.

На ову посредничку наслања се и дебатна улога МО које кроз свој институционални рад учествују у превентивним акцијама и доношењу ставова који обавезују све њене чланице и на тај начин се посредно дотичу и самог сукоба или неријешених односа између двије или више држава чланица. Анализирајући ову активност проф. Ракић наводи: „Када се посматра значај појединих међународних организација, и то како у погледу броја чланица тако и у погледу чврстине, утицаја у свету итд. мора се закључити да је код значајних међународних организација...доминантан мотив за оснивање представљало и доминантно мјесто у кругу дјелатности имало, односно има, питање обезбјеђења мира“⁸².

Учествујући у раду тих и сличних конференција и састанака и креирајући закључке државе веома често остварују онај неопходни минимални контакт са другом страном или са другом МО који је неопходан да би дошло до мирног рјешавања спорова и очувања

⁸¹ Види Статут НАТО, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm, приступљено 15.11. 2015.

⁸² Б. Ракић, *Остваривање мира преко међународног организовања и интегрисања држава*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2009, стр. 19.

међународног мира и безбједности о чему се посебно старају УН. На примјеру рада појединих универзалних и регионалних организација у овој дисертацији моћи ћемо прецизним примјерима указати да МО могу бити и под превеликим утицајем једне или више држава чланица те да под окриљем МО реализују своје спољнополитичке циљеве и то на најгрубљи начин кршећи њихове најзначајније осниваче акте.

Примјер дјеловања УН и НАТО-а у Босни и Херцеговини прије и након потписивања Дејтонског мировног уговора биће управо прилика да докажемо ове тврдње.

2.8. Мандатни систем, старатељски систем, протекторати - улога међународних организација

Надовезујући се на претходно поглавље у којем смо начелно указали на улогу МО у рјешавању регионалних и сукоба ширих размјера, сматрамо да је неопходно указати како је та активна улога и дјеловање МО изгледала или на примјерима управе на одређеним територијама након окончања рата или на територијама које су биле ослобођене колонијалне владавине. Током историје, а и данас, долазило је до већег или мањег ограничавања суверенитета појединих држава. Ово питање често се ставља у контекст са самом глобализацијом и промјенама које она носи. У односу на наведено „глобализација представља прекомпозицију суверенитета на једном високом нивоу. Ово можемо назвати и прелазом од модерног суверенитета ка империјалном суверенитету, карактеристичног по сљедећем: од империјализма до империје, од националне државе до политичког регулисања тржишта, чему свједочимо узимајући у обзир историјски материјализам“⁸³.

На овом пољу радиле су и МО прије свега УН кроз неколико модела што ћемо укратко и представити кроз мандатни, старатељски и друге облике међународне управе. Такво ограничавање суверенитета доводило је временом и до промјене „леgitимитета

⁸³ <http://www.globallawbooks.org/reviews/getfile.asp?id=170>, приступљено 13. 11. 2015.

држава у међународним односима⁸⁴. У том смисли један од најочигледнијих примјера представља управо успостављање система међународне управе над територијама, а који настаје у ситуацијама када се из стратешких, економских, војних или политичких разлога одређена територија ставља под администрацију међународне организације или под управу више заинтересованих држава⁸⁵.

У односу на наведено „међународну територијалну управу поред административних ограничења територијалног суверенитета отуда одликује још и заштита виталних интереса одређене групе држава или међународне заједнице у цјелини“⁸⁶. Ова ограничавања суверенитета као резултат ангажмана МО можемо пратити у неколико фаза и у неколико појавних облика.

„Међународни старатељски систем регулисан је у глави XII Повеље УН, и њему претходећи мандатни систем из члана 22 пакта Друштва народа, представљају прелазне режиме у процесу деколонизације који има за основу прокламовани циљ да се „поверавање старање над народима из бивших колонијалних поседа још неспособним да сами собом управљају под нарочито тешким околностима савременог света повери развијеним народима, с обзиром на то да на те новоослобођене народе треба да буде примењен принцип да „добробит и развој тих народа представља свету мисију цивилизације“⁸⁷.

Не улазећи у аналитичку разраду сваких од ових појмова покушаћемо указати на њихове најзначајније епохе у којима су се јављали, на које земље су се односили и која им је била правна форма.

Посматрано са временског аспекта можемо све облике међународних управа подијелити на:

⁸⁴ Н. Kelsen, *Principles of International law*, Holt, Renhart & Wilson, New York, 1966, pp. 307-308.

⁸⁵ L. Debelez, *Le concept d'internationalisation*, *Revue General de Droit International Public*, 1967, Vol. 71, pp.5-.

⁸⁶ Д. Димитријевић, *Међународна управа над територијама*, <http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85551002239D>, приступљено 18. 11. 2015.

⁸⁷ Б. Ракић, *Оставривање мира преко међународног организовања и интегрисања држава*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2009. стр. 84.

- период после Првог свјетског рата у који убрајамо међународне управе над: Гдањском у Пољској, Саром у Њемачкој или Летицијом у Колумбији;
- период после Другог свјетског рата, након којег уочавамо међународну управу над: Тогоом, Камеруном, Сомалијом, Западном Самоом, Новом Гвинејом, Науруом и сл. и
- период након пада Берлинског зида у које убрајамо нпр. међународне управе у Босни и Херцеговини, Источном Тимору и Јужној српској покрајини Косову и Метохији.

Како смо у претходној подјели обухватили по нама неке од најзначајнијих епоха у којима се јављају међународне управе као и земље на које су се односиле (иако ових критеријума за подјелу земаља има више⁸⁸) за даљу разраду ове теме сматрамо да се требамо посветити начелно правним формама које су биле над тим територијама.

У периоду дјеловања Друштва народа најзначајнија *форма* међународне управе успостављена Версајским мировним уговором⁸⁹ била је везана за територије које су биле под контролом побјеђених држава у Првом свјетском рату. Основни документи који су били правни основ за дјеловање те међународне управе били су статuti који су доношени за свако од тих подручја понаособ. Под сличним правним режимом била је и Сарска област све до 1935. године⁹⁰ када је на основу резултата плебисцита као једне од најзначајнијих институција непосредне демократије она опет враћена под суверенитет Њемачке. У оквиру овог система међународне управе, а такође као заслуга дјеловања Друштва народа налазимо и стављање под управу Колумбијског града Летиције⁹¹ у периоду од годину дана почевши од 1933. године и литванског Мемела 1924. године⁹².

⁸⁸ Према професору Душку Димиитријевићу у периоду дјеловања Друштва народа а у оквиру система мандата можемо разликовати три групе држава: А- Месопотамија-Ирак, палестина са Трансјорданијом,, Сирија и либан, Б-Того и Камерун, њемачка источна Африка, В-Југотзападна аАфрика , острво Самоа Науру и Нова Гвинеја.

⁸⁹ Чланом 100-108. Версајском мировног уговора била је успостављен управо слободни град Гдањск који се налазио под директном заштитом Друштва народа.

⁹⁰ Види: С.Тирковић, *Сарска област*, Архив за правне и друштвене науке, 1935, бр.47.

⁹¹ Види: L.H.Woosley, *The Leticia Dispute between Columbia and Peru*, AJIL, 1935, Vol.29, pp.94-99

⁹² Види: J. Blociszewski, *L affaire de Memel la decision de la Conference de Abassadeurs du 16 fevier 1923.*, Revue General de Droit International Public, 1923, Vol. 30, pp.142-143.

Поред дјеловања међународних управа, као посебан систем који се уводи након Првог свјетског рата над колонијама које су посједовале побјеђене земље у овом рату је био управа над колонијалним подручјима. „Како уговорима о миру није била регулисана судбина колонијалних подручја побјеђених држава, кроз одредбу члана 22 Пакта Друштва народа, формулисана је нова политичко правна концепција о *систему колонијалних мандата*, која је подразумијевала контролу територијалне управе држава мандаторски од стране Друштва народа“⁹³, а све у циљу „да би се задовољио интерес држава побједница и интерес локалног становништва“⁹⁴.

Оно што је битна одредница мандатног система је да он у својој суштини није одредио коме ће припадати суверенитет над територијом која се налазила под мандатним системом, тј. није се могла уочити јасна разлика између мандата и протектората што је довело и до супротстављања гледишта струке о правном статусу ових подручја.⁹⁵ Према професору Андрашију суштинском разликом између протектората и мандата налазила се управо у циљу мандата који је подразумијевао постизање потпуног статуса независности територије која се налазила у мандатном систему, а то би значило да је мандатор у суштини у интересу локалног становништва вршио само административну управу.

Послије Другог свјетског рата мандатни систем се трансформише у старатељски систем - *system of trusteeship*. „Концепт старатељског система моделиран је на основу система обичајног права (англосаксонског система). Овај систем се темељи на институционалним, правним и идеолошким поставкама из мандатног система Лиге народа“⁹⁶.

Под покровитељством УН брига о овим територијама одвијала се на два начина и то:

- на основу главе XI - Повеље УН која је регулисала област управе над несамоуправним територијама, те

⁹³ Ђ. Поповић, *Лига народа*, српска књижевна задруга, Београд, 1930, стр. 198-199.

⁹⁴ D.F. Van Rens, *Les mandats internationaux*, Rousseau & Cie, Paris, 1927, p. 145.

⁹⁵ Види: М. Новаковић, *Основи међународног јавног права*, Југословенско удружење за међународно право, Београд, 1936, стр. 256-259.

⁹⁶ Н. Н. Perit, Jr. Structures and standards for political trusteeship, UCLA, *Journal of international law and foreign affairs*, 2011, p. 5.

- на основу главе XII - Повеље УН која је обухватила питања под старатељским територијама.

Управа над самоуправним територијама установљене у систему УН била је првенствено вођена бригом ове организације о оним територијама и земљама које нису достигле релевантни ниво организације и самоуправе, а били су под непосредном влашћу великих сила.

Чланом 74. Повеље УН појашњено је да се политика према несамоуправним територијама мора заснивати у складу са принципом добросусједских односа уз давање интереса и благостања и тим територијама. У складу са тим све чланице организације УН прихватиле су обавезу вршења оспособљавања ка самосталности ових територија као и доприноса њиховом пуном економском, политичком и свеукупном развоју. Битно је истаћи да се систем ових територија знатно смањио након усвајања Резолуције Генералне скупштине УН бр. 1514, а којом је ријешено питање колонијалног односа. У оквиру ове Резолуције основни мото је био да се овим несамоуправним територијама омогући право на самоопредјељење.⁹⁷ У том контексту важно је напоменути и доношење још једне резолуције истог органа и то Декларације о принципима међународног права о пријатељским односима и сарадње и држава у сагласности са Повељом УН⁹⁸, а којом се утврђује да несамоуправне територије имају статус одвојен и различит од територије државе управитељице који може да траје све до остварења права на самоопредјељење у складу са Повељом УН⁹⁹ а што можемо... у неколико пресуда Међународног суда правде¹⁰⁰.

⁹⁷ Суштина резолуције управо се и односи на ту чињеницу. Види: Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples General Assembly Resolution 1514 (XV),

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514\(XV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514(XV)), приступљено 18. 11. 2015.

⁹⁸ Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>, приступљено 18. 11. 2015.

⁹⁹ Д. Димитријевић, *Међународна управа над територијама*, op.cit.str. 252, <http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85551002239D>, приступљено 18.11. 2015.

¹⁰⁰ Westetn Sahara Case, ICJ Report, 1975, pp.12&28, Land &Maritime Boundaries between Cameroon and Nigeria, ICJ Report,1998, p. 275, Kasikili/Sedudu Island-Botswana. Namibia, ICJ report, 1999, p. 1045.

Анализирајући чланове 76 и 80 Повеље УН можемо закључити да су основне полуге на којима почива систем старатељства на неки начин повезани и са циљевима самих УН, а то су очување међународног мира и безбједности, а поред тога и остваривање свеукупног напретка територија и становништва које су се налазиле под старатељским системом, уз очување стечених права до тада. Самом Повељом УН успостављен је Старатељски савјет¹⁰¹ као посебан орган надлежан за све земље и територије које су се налазиле под старатељским статусом. Старатељски савјет је на основу Поглавља VIII Повеље био надлежан да „разматра извјештаје које подноси административна власт, прима и испитује петиције савјетујући се са административном влашћу, врши привремене обиласке територија под старатељством у вријеме договорено са административном влашћу“¹⁰², да оснива сталне и повремене комитете на истим принципима на којима је успостављен и сам Савјет, као и да предузима друге радње у складу са уговорима о старатељству. Анализирајући правну природу закључених уговора о старатељству можемо са сигурношћу утврдити да се радило о уговорима у корист трећих, гдје се као корисници бенефита јављају управо територије које се налазе под старатељством. Окончање Старатељског система почело је половином XX вијека, а завршило се 1994. године Резолуцијом Савјета безбједности УН број 956¹⁰³ којом је окончан овај правни режим над Републиком Палау, чиме је она стекла све атрибуте суверености и независности.

Читав старатељским систем има за циљ да оспособи државу и учини је независном. То потврђује и проф. Ракић ставом: „Коначни циљ старатељског система уопште као и сваког појединачног случаја старатељства је коначна независност и самосталност дате територије, а до ње се долази тако што ће државе кроз „своју постепену еволуцију“ коју ће

¹⁰¹ Према професору Крећи Старатељски савјет је имао посебну трипартитну композицију, тј. у његов састав су улазили: „Чланови организације који управљају територијама под старатељством, стални чланови Савјета безбједности УН који не управљају територијама под старатељством, остали чланови УН на рок од три године, а које изабере Генерална скупштина УН да би се обезбједио укупан број чланова Старатељског савјета тј. да буде подједнако подијељен између чланова организације који управљају територијама под старатељством и оних које то не чине што имплицира да се радило о политичким представницима, а не о независним стручњацима. Одлуке су се доносиле већином гласова чланова који су били присутни“.

¹⁰² С. Аврамов, М.Крећа, *Међународно јавно право*, Савремена администрација, Београд, 2003, op.cit. стр. 555.

¹⁰³ [Security Council resolution 956 \(1994\)](http://daccess-ods.un.org/TMP/2221481.05502129.html) on termination of the status of Palau as a Trust Territory <http://daccess-ods.un.org/TMP/2221481.05502129.html> ,приступљено 19.11. 2015.

подстицати старалац и ОУН, постићи „способност да саме управљају својим пословима“¹⁰⁴ а у складу са чланом 76 Повеље ОУН.

Као посљедња фаза у развоју, а за нас можда најзначајнија је управа међународних организација над одређеним територијама или „сувереним“ државама. Свој правни основ ова правна форма црпи из поглавља VI и VII Повеље УН која, као што је познато између осталог садржи и норме које се односе на дипломатске и превентивне активности, осигурање, имплементацију и одржавање мира.

Генерално гледајући овдје се ради преваходно „о односу УН и одређене државе“¹⁰⁵ које дјелују у циљу очувању мира, а посредно повезано „са начелом мирног рјешавања спорова у односу на насилна средства која Повеља забрањује“¹⁰⁶.

Имајући на уму да је ових управа било више почевши од управе над Трстом, Палестином, Камбоџом, Сомалијом, „БиХ“, Источном Славонијом, Барањом и западним Сремом, Јужном српском покрајином Косовом и Метохијом, на овом мјесту нагласићемо само да су све ове међународне управе биле засноване на одговарајућим резолуцијама органа УН и да су биле краћег или дужег временског интензитета.

Вршећи ове мандате МО, а преваходно УН¹⁰⁷ и НАТО су „кроз успостављање територијалне администрације, спроводиле мјере обезбјеђења мира и консолидације политичког, правног и економског статуса“¹⁰⁸ али и вршиле често злоупотребу свог мандата и кршиле начела међународног права, као што је то случај посебно у БиХ. Са посљедицама које су произвеле такве међународне управе, а посебно у БиХ која је након

¹⁰⁴ Б. Ракић, *Оставривање мира преко међународног организовања и интегрисања држава*, op.cit, стр. 86.

¹⁰⁵ R. Wolfrum, *Internationalization, part in: Encyclopedia of Public International law*. R.Bernhardt.ed., Vol.II, Amsterdam, 1995. pp. 1395-1398.

¹⁰⁶ R. Wilde, *From Danzing to East timor and Beyond: The Role of International Territorial Administration*, AJIL, 2001, Vol. 95. PP. 582-523.

¹⁰⁷ „Основна дилема неких аутора је да ли УН представљају међународну владу или међународну организацију. Као што ћемо видјети у сљедећем објашњењу, УН има неке функције међународне власти, нарочито у области вршењем управе на територијама у постконфликтним ситуацијама. УН остају остају међународна организација зато што, према проф. Моргентау и Томпсону још увијек не постоји свјетска држава, па са тим у вези ни међународна влада, као супранационална власт. Наш свијет је још увијек свијет суверених држава, иако са неким изузетцима, попут Европске уније“ Б.Река, UNMIK as an international governance within Post-conflict society, <http://www.newbalcanpolitics.org.mk/item/UNMIK-as-an-international-governance-within-Post-Conflict-Society>, приступљено 19.11.2015.

¹⁰⁸ Д. Димитријевић, *Међународно регулисање територије држава*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2008, стр.116.

Дејтонског мировног споразума (у даљем тексту ДМС) била у већој или мањој мјери специфичан облик међународне управе („протектората“), вршеног првенствено кроз дјеловање МО, биће са више аспеката ријечи у великом броју наредних поглавља ове дисертације.

На овом мјесту наглашавамо управо ријеч „специфични“ јер овај облик међународне управе и то прије свега од стране МО нема све оне елементе дефиниције протектората који су дефинисани у међународноправној теорији. Како је наглашено у радовима више аутора класичан протекторат почива на правном односу између државе заштитнице и државе која се налази под заштитом те државе или друге групе држава, при чему долази до одрицања од одређених суверених права, однос је дефинисан уговором и постоји одговорност за обављање улоге протектора што свакако, барем формално, није случај када је у питању БиХ.

Ипак степен условљености, зависности и функционисања БиХ од дјеловања МО у имплементацији ДМС наметнула је аутору у оквиру његовог степена научне слободе да овај облик ипак сматра граничним између међународне територијалне управе под мандатом МО и специфичног облика међународног протектората који се управо развија у БиХ и који мијења теоријске постулате дате дефиниције, јер у случају БиХ нема никакве одговорности за државу која се налази у таквом положају у оквиру постојећих мандата МО.

Са друге стране у наредним поглављима, поготово у другом дијелу дисертације, покушаћемо доказати колики је степен зависности БиХ од стране МО био управо када је упитања сама функционалност органа предвиђених ДМС као и кроз конкретне примјере злоупотребе овлашћења високог представника којим кроз класичан систем међународног управитеља мијења и сам ДМС.

На овом мјесту у контексту наведеног можемо изнијети став Чендлера да „док се међународне војске посматрача, мировњака и административног особља (међународне управе) чине све потребнијим за балканску стабилност, истовремено све је мање и мање

улога за локално становништво у одлучивању о њиховој сопственој будућности¹⁰⁹. Посебан специфичан облик међународне управе („протектората“) сусрећемо дакле у БиХ. „У овој новонасталој држави је Дејтонским (Париским) мировним споразумом успостављена привремена управа међународних организација, са важним атрибутима власти“... која се ... „одвија преко регионалних организација“¹¹⁰.

Да би поткријепили своје наводе анализираћемо у ту сврху неколико врста протектората. „Према међународном праву регион или земља под протекторатом је регион под дипломатском или војном заштитом јачих држава. Овај облик власти дозвољава држави да прихвати мање обавеза, у зависности од односа региона са јачом државом. Упркос томе регион под протекторатом функционише ипак са суверенитетом, располаже са владом која такође поштује међународно право“¹¹¹. Поред тога „односи у протекторату подразумевају да држава протектор нормално преузима контролу над спољним односима ове државе протектората као и послове њене одбране. Често држава протектор има извјесну контролу над унутрашњим пословима државе протектората“¹¹² без обзира на политику вођења протектората¹¹³.

Анализирајући Кромвелове ставове сматра се да је „протекторат важан на један други начин, ради се о британском, а не енглеском режиму који је ујединио Енглеску, Велс, Шкотску и Ирску под јединствен систем владавине и по први пут дао свим тим нацијама мјеста у јединственом, новом, изабраном британском парламенту“¹¹⁴.

¹⁰⁹ D. Chandler, *The Bosnian protectorate, and the implication for Kosovo*,

<http://www.newleftreview.org/static/assets/archive/pdf/NLR23107.pdf>, приступљено 19.11.2015.

¹¹⁰ Б. Милисављевић, *Нове мировне мисије Организације Уједињених нација*, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Београду, Јавно предузеће „Службени Гласник“, Београд, 2007, стр. 176-177.

¹¹¹ J. Pierre, B. Guy-Peters, *Difference between autonomous region and protectorate*, <http://www.differencebetween.net/miscellaneous/politics/Difference-between-autonomous-region-and-protectorate>.

¹¹² R. A. Esthus, *Protectorates and spheres of influence*, [www.americanforeignrelatinos.com /O-W/](http://www.americanforeignrelatinos.com/O-W/), приступљено 20. 11. 2015.

¹¹³ „Политика протектората природно слиједи преузет од међународних организација у пост-хладноратовском свијету конфликата. Они и на тај начин (протекторати) виде пут ка задовољењу њихових потреба за поновном изградњом демократских институција као и жељом да буду надлежни за њих. Неко је рекао, осврћући се на патерналистички приступ из колонијалних дана, да је у земљама још увијек нетакнутим западним либерализмом дугорочна међународна интервенција једини пут ка мору и безбједности.“ А. Живковић, *Building Peace in the Balkans-The protectorate, away to dominate*, <http://www-mondediplo.com/1990/07/04>, приступљено 20. 11. 2015.

¹¹⁴ <http://www.olivercromwell.org/protectorate/protectorate.htm>, приступљено 20. 11. 2015.

Други наводе да је „протекторат земља која потпада под нечију одређену сферу утицаја. Сличан је савезу или алијанси, изузев што се ради о неједнаком односу између протектората и државе која врши власт-утицај над њом. Оне се некада користе као представници или тампон зоне против ривала или непријатеља државе протектора“¹¹⁵. Управо ово вршење власти у БиХ, али кроз специфичан облик који се односи на именовање представника МО у органе успостављене након потписивања ДМС, који опет своји бројем могу да утичу на коначан став органа, даје нам за право, између осталог, да констатујемо да се такав специфичан облик међународне управе (протектората) спроводи на БиХ, као што је нпр. Уставном суду БиХ.

У том случај све ове форме могу се тумачити као испомоћ до стицања пуног капацитета извршавања својих унутрашњих и међународних обавеза, те у контексту закључује и проф. Ракић. По њему „смисао мандата и старатељства лежи у чињеници да бивше колоније у једном периоду по престанку колонијалне власти нису у стању да се старају саме о себи, то јест да преузму своје унутрашње и међународне одговорности, као и потпуни суверенитет, па је стога нужно да им у условима ограниченог суверенитета неко са стране помогне да одговоре задацима“¹¹⁶.

Политика МО у БиХ у великом броју вршења својих мандата након ДМС била је у духу наведеног става, јер органи БиХ након потписивања ДМС не да нису могли да функционишу него у највећем броју случајеве нису били ни формиран без одлучујућег дјеловања МО и високог представника. Све то нас наводи на чињеницу да „институционални систем успостављен Дејтонским мировним споразумом (ДМС) може се оквалификовати као индиректни модел територијалне администрације УН јер и ОХР врши своје задатке у складу са“ одређеним резолуцијама УН „чиме се ствара вишеслојни систем међународног надзора под којим међународно овлашћени заступник обавља извршне функције у име међународне заједнице“¹¹⁷.

¹¹⁵ T.Douglas-Grant, What Is the difference between annex, occupied, protectorate and mandate? <http://www.quora.com/What-Is-the-difference-between-annex,-occupied,-protectorate-and-mandate>, приступљено 20. 11. 2015.

¹¹⁶ Б. Ракић, *Остваривање мира преко међународног организовања и интеграција држава*, op.cit.стр. 86.

¹¹⁷ С. Stahn, *International Territorial Administration in the former Yugoslavia: Origins, developments and Challenges ahead*, www.zaoerv.de/61_2001/61_2001_1_b_107_176.pdf приступљено 20.11.2015.

3. УЗРОЦИ И ПОСЉЕДИЦЕ РАСПАДА СФРЈ

3.1. Међународна кретања и односи крајем XX вијека

Да би схватили саме посљедице и узроке распада бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије¹¹⁸ (у даљем тексту СФРЈ) потребно је направити дјелимичну анализу међународних кретања у Европи, али нешто шире како бисмо што адекватније разумјели те процесе. Послије Другог свјетског рата нико није предвиђао да ће се савезници из тог рата наћи на тако удаљеним странама које ће довести до новог поглавља у развоју људске цивилизације познатог као „*хладни рат*“.

Овај „рат“ највеће посљедице оставиће на односе држава у Европи, а посредно и на земље смјештене на другим континентима које су се приклањале једној или другој страни. Не улазећи дубље у природу, карактеристике и начин одвијања *хладног рата* на овом мјесту навешћемо само да је његов циљ био различит за главне протагонисте овог сукоба. По Чомском „за СССР хладни рат првенствено је био рат против својих сателита, а за САД рат против Трећег свијета“¹¹⁹.

¹¹⁸ *Социјалистичка Федеративна Република Југославија* била је држава јужнословенских народа која је постојала од краја другог Свјетског рата 1945 до њеног распада 1992. године. Била је социјалистичка држава која се простирала на територији данашњих независних држава Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске, Македоније, Словеније и Србије. Године 1946. је добила службени назив Федеративна Народна Република Југославија, а Уставом 1963. добила свој посљедњи назив Социјалистичка Федеративна Република Југославија. Од укупне дужине копнене границе од 2.969 км, СФРЈ се граничила: 202 км (7% границе) на западу са Италијом и 324 км (10% границе) са Аустријом на сјеверозападу, 623 км (21% границе) са Мађарском и 557 км (19% границе) са Румунијом на сјеверу, 536 км (19% границе) са Бугарском на истоку и 262 км (9% границе) са Грчком те 465 км (16% границе) са Албанијом на југу.^[2] Западни дио Републике је излазио на Јадранско море. Са 255.804 км² површине, Југославија је била девета највећа држава у Европи, иза СССР-а, Француске, Шведске, Норвешке, Финске, Шпаније, Пољске и Италије, а испред Западне Њемачке (248.577 км²) и Уједињеног Краљевства (243.610 км²). Види шире Ђ. Вртунић, *Магистраски рад*, НУБЛ, Бања Лука, 2015. година.

¹¹⁹ Н. Чомски, *Контролисана демократија*, ЦИД, Подгорица, 1999, стр. 50.

О оваквом стању односа међу државама Самјуел Хантингтон каже: „Током хладног рата свјетска политика постала је биполарна, а свијет се подијелио у три дијела. Група углавном богатих и демократских друштава, предвођених Сједињеним Државама, нашла се у свеобухватном идеолошком, политичком, економском, а повремено и војном надметању са групом нешто сиромашнијих комунистичких држава које је повезивао и предводио Совјетски савез“¹²⁰. Како смо већ претходно нагласили „велики се дио тог сукоба одвијао изван тих двају табора, у трећем свијету и његовим углавном сиромашним земљама којима је недостајало политичке стабилности, које су тек одавно биле самосталне и које су за себе тврдили да су несврстане“¹²¹.

Не улазећи у дубљу анализу појма хладног рата¹²² на овом мјесту, а везујући за наше разматрање можемо прихватити одређење овог појма које даје Чомски као „конфронтацију између двије суперсиле“¹²³ без обзира на каснију разраду везану за одређење овог појма кроз његову ортодоксну теорију или одређење хладног рата као историјског процеса.

У теорији се поставља и питање узрока самог хладног рата. Ово питање по нама треба ставити у шири контекст стратешких праваца развоја политике САД након Другог свјетског рата. Иако су дале значајан број жртава у овом рату САД су из овог рата у односу на друге савезничке земље на чијој се територији у већини случајева рат непосредно и одвијао, изашле економски додатно ојачане и оснажене. Иако је идеја оснивања Уједињених нација требала кретања у међународним односима одвести у сасвим другом правцу, десило се управо обрнуто. Амерички стратези, поготово у Стејт департменту и Савјету за међународне односе, веома рано су имали сасвим друге замисли и усмјерили су САД у други правац вођења спољне политике. Неки од најконтраверзнијих програма у овом правцу од стране САД били су по Чомском „Меморандум вијећа државне безбједности бр. 68“ из 1950. године. По њему документ ове врсте представља

¹²⁰ С. Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преустрој свјетског поретка*, Извори, д.о.о. за накладничку дјелатност, Загреб, 1998, стр. 37.

¹²¹ *Ibid.* str 37-44.

¹²² О појму хладног рата многи теоретичари дали су своје дефиниције...

¹²³ Н. Чомски, *Контролисана демократија, op.cit.*, стр. 25.

„отјелотворење погледа тадашњег државног секретара Дина Ачестона, а написао га ја Пол Ниче ...који заговара стратегију повлачења која би унијела сјеме раздора у СССР“.¹²⁴

Без обзира на узроке он сматра, такође са једног другог аспекта у односу на већ речено, да је хладни рат у суштини имао и друге елементе по њему „у кључним стварима хладни рат је нека врста прећутног договора између Совјетског Савеза и Сједињених Држава, по коме су Американци водили ратове против земаља из развијеног свијета и контролисали своје савезнике у Европи, док су совјетске вође у гвозденом стиску држале своју домаћу империју и источноевропске сателите, а свака страна је користила другу као оправдање за терор и насиље које су вршиле у властитим царствима“¹²⁵. На овом мјесту морамо рећи још и да је хладни рат оставио велике ожиљке и на развој самог међународног права или исправније речено да су за вријеме његовог трајања односи држава на мултилатералном нивоу, а прије свега у самим МО и то УН, доживјели свој дебакл. Кршење Повеље Уједињених нација приликом инвазија на суверене државе као што је био случај инвазије САД на Панаму био је само један од примјера који ће, нажалост, постати пракса у постхладноратовском периоду. Злоупотреба система вета у Савјету безбједности УН постаће пракса која је почела у хладном рату¹²⁶, наставила се у постхладноратовском периоду и траје и данас, о чему ће бити више ријечи у наредним поглављима ове докторске дисертације.

Крај овог периода као специфичног односа између великих сила представља сусрет Горбачова и Регана 2. и 3. децембра 1989. године на Малти (као компромисној-неутралној локацији у Средоземљу) послије којег су се лидери сложили да њихови односи улазе у нову фазу. Без обзира што је за већину аналитичара овај догађај био увод у пораз политике СССР-а и званичну превласт САД у Европи, битно је истакнути да је он такође био најав

¹²⁴ Можда невјероватно звучи чињеница, али увод у овакве радикалне ставове управо је био једна други сасвим пацифистички програм Ничеовог претходника чувеног Џорџа Кенана из 1948, а под кодним називом ППС 23 или Извјештај о политичким смјерницама, Види шире: Н. Чомски, *Шта то (у ствари) Америка хоће*, Чигоја штампа, 1999, стр. 13-19.

¹²⁵ *Ibid.* str 79.

¹²⁶ Као илустративни примјера за овакву праксу могу послужити сједнице Савјета безбједности УН које су одржаване крејем 1989. и почетком 1990. године. Тотално неоправдано три резолуције Савјета безбједности наишле су на улагање вета од стране сталних чланица и то на: осуду напада САД на амбасаду Никарагве у Панами, инвазију САД на Панаму, акте насиља од стране Израела на окупираним палестинским територијама.

и једног новог периода који је посебно подручје нашег интересовања за одбрану постављених хипотеза, а који називамо постхладноратовски период.

Аналізу овог периода почињемо Хантингтоновом анализом да ће овај период управо бити увод у један специфичан сукоб – „сукоб цивилизација ... тј. сукоб различитих културних идентитета“¹²⁷. По њему „у новом свијету најважнији и најопаснији сукоби неће бити сукоби између друштвених класа, богатих и сиромашних или других економски одређених група, него између људи који припадају различитим културним идентитетима ... Крвави сукоби цивилизација у Босни, Кавказу, Централној Азији или Кашмиру могу да постану већи ратови...У југословенским сукобима Русија је пружила дипломатску подршку Србима, а Саудијска Арабија, Турска, Иран и Либија осигурали су финансијска средства и оружје за Босанце, не због идеолошких, политичких или економских разлога, него због културног сродства“¹²⁸. Са овом тврдњом своје позитивно одређење исказали су својевремено и Вацлав Хавел и Жак Делор, а и аутор исказује слагање јер ће управо на сукобима на подручју бивше СФРЈ, а посебно на подручју БиХ показати да су били управо значајно узроковани тим чињеницама.

Ради свеобухватности научне спознаје морамо поменути да постоје и теоретичари као Фукујама који тврде супротно. Он истиче „глобални сукоб је завршен...будућност неће бити посвећена великим раздраганим борбама око идеја, него рјешавању свјетских економских и техничких проблема“¹²⁹. Нажалост, иако је владала значајна еуфорија са крајем хладног рата, падом Берлинског зида умјесто очекиване хармоније свијет је задесио талас ратова и сукоба различитог карактера између народа и држава, од којих је по својим размјерама можда најстрашнији био онај који је потпомогнут интересима западних земаља и појединих МО вођен управо не територији бивше СФРЈ. Можда би алтернатива Фукијаминог оптимистичном ставу био став предсједника Бориса Јељцина са

¹²⁷С. Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преобликовање свјетског поретка*, друго издање, ЦИД Подгорица-Романов Бања Лука, Бања Лука, 2000, стр. 28.

¹²⁸*Ibid.* 28-29.

¹²⁹ Види шире: F. Fukuyama, *The End of history*, <http://www.wesjones.com/eoh.htm> и <https://ps321.community.uaf.edu/files/2012/10/Fukuyama-End-of-history-article.pdf> приступљено 20.11.2015.

теоријом о „хладом миру“¹³⁰ али нажалост и то је остала ријетка пракса у тадашњим и данашњим односима између држава.

Постхладноратовски период по замисли Горбачова након састанка на Малти требао је довести и до новог система колективне безбједности. Нажалост САД нису биле искрене у својим ставовима ни тада као ни раније¹³¹.

Оне су само у XX вијеку више пута преко својих обавјештајних служби интервенисале против оних земаља у којима су процијенили да би могло доћи у првој фази до побједи комунистичких и других љевичарских партија¹³², што би по њима у другој фази био увод у даље јачање веза са СССР-ом. САД су, по ауторима, такође кроз своју политику исказивале „отворени презир према међународном праву и институцијама“...и то је „посебно било изражено у политици америчких председника Регана и Буша..., они и њихови наследници настављали су јасно да показују како САД задржавају право једностраног дјеловања када је то неопходно, као и наставак унилатералног коришћења војне силе“ ради одбране кључних интереса“¹³³. До овог догађаја на Малти у постхладноратовском периоду САД и НАТО као једини тада заинтересовани војни фактори преузели су низ мјера и акција како би учврстили свој положај супротно очекивањима великог броја других земаља да би требали ићи ка расформирању или бар умањењу значаја овог војног савеза. У контексту реченог прва од значајнијих била је она

¹³⁰ Види шире: *Hladni mir: U susret samitu Bus – Putin*, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=502864> и *Uvod u hladni rat*, http://www.slobodnaevropa.mobi/a/hladni_mir_uvod/1878784.html, приступљено 20.11.2015.

¹³¹ 1987. СССР је повукао своје трупе из Анголе и рачунао је на коректност у даљим поступцима САД. Насупрот очекивањима и доброј вољи коју су исказали Руси, Америанци се окрећу достави наоружања опозицији у Никарагви која ће касније преузети власт, лажно су давали увјеравања да имају намјеру да мирно ријеше сукобе у земљама трећег свијета што је већ било видљиво након повлачења руских трупа из Авганистана, након чега су САД кренуле да наоружавају талибане, а посебан степен некоректности наступио је након распуштања Варшавског пакта након чега је НАТО предвођен САД настојао по сваку цијену да све бивше чланице овог пакта увуче корак по корак у пуноправно чланство у НАТО и на тај начин стави под своју контролу, што несмањеном жестином чини и данас покушавајући да освоји посљедње бастионе доскорашњег руског утицаја Украјину и Молдавију о чему је више релевантних писаца дало исти суд.

¹³² Такве интервенције под вођством прије свега Америчке обавјештајне службе можемо видјети још од 1948. и стратешког документа ЦИА-НЦС1 којим је ова агенција предвидјела да се изврши интервенција у Италији у колико би дошло до побједи комунистичке партије, слично од стране САД и Велике Британије као најоданијег савезника САД у Европи и самих САД дешава се непосредно по завршетку Другог свјетског рата у Грчкој што је довело до огромних жртава међу домаћим становништвом. Поред тога ову врсту интервенције имамо 1954. у Гватемали и посредно кроз подршку фашистичком покрету у Колумбији.

¹³³ Н. Чомски, *Хегемонија или опстанак*, Рубикон, Нови Сад, 2008, стр. 21-23.

од 6. јула 1990. године када је донесена Декларација о трансформацији Сјеверно-атлантског пакта¹³⁴ која је требала да редефинише односе земаља бившег Варшавског пакта са НАТО-ом, омогући им успостављање дипломатских односа са њим, а све као увод у касније програме као што је Партнерство за мир и пуноправно чланство у НАТО-у.

Врхунац некоректности представља чињеница „да је НАТО одбио да поведе овакве преговоре са самим Варшавским пактом као организацији себи равној као субјектом међународног права, него је повео преговоре на билатералном плану, са сваком државом понаособ. Овај ниски ударац СССР Варшавском пакту, оцијењен је у војним круговима у Москви као први корак од изолације СССР-а“¹³⁵ што ће се показати касније као потпуно оправдано.

Аутор у контексту наведеног истиче да је ово био почетак остварења новог циља САД и НАТО-а, а то је да границе овог војног савеза дођу на границе данашње Руске Федерације¹³⁶ што се у великој мјери и остварује и што ће засигурно бити повод за неке нове неспоразуме и сукобе. Овај циљ свакако се поклапа са агресивном америчком политиком коју су водили скоро сви амерички предсједници и у оквиру које су користили силу против свих који могу да угрозе њихове циљеве, па чак и превентивно. Овакав став оправдао је и Хенри Кисинџер коментаришући стратегију националне безбједности предсједника Буша, а поред њега и Мајкл Глентон са Факултета права и дипломатије те Рут Вевуд, професор са Универзитета Јејл¹³⁷.

¹³⁴ Наглашавајући да Европа улази у нову еру и да су се Централна и Источна Европа ослободиле, НАТО је уствари са овом декларацијом започео своју сасвим нову улогу која ће га довести од одбрамбеног до агресорског војног савеза који је својим акцијама које ће услиједити кршио неке од најзначајнијих норми међународног права прокламованим неких од његових најзначајнијих документа као што је Повеља УН. Види шире о овој Декларацији: <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>, приступљено 21.1 2016.

¹³⁵ С. Аврамов, *Постхеројски рат запада против Југославије*, Иди, Ветерник, 1997, стр. 25.

¹³⁶ У контексту реченог Збигњев Брежински је више у наврата савјетовао предсједника САД Клинтон да ни у ком случају не смије потцијенити значај земаља које граниче са Русијом и да им се на сваки начин мора приближити политика САД, а да као мамац буде економска помоћ и појачана сарадња на војном и сваком другом плану јер би у супротном у вакоуму активног одоса према тим земљама Русија могла врло брзо да међу њима поврати утицај који је имао некадашеи СССР. Види шире: Z. Brezezinski, *Orbis, A Journal of World Affairs*, Fall 1993 pp. 521-524.

¹³⁷ Кисинџер истиче „да ће таква револуционарна доктрина у међународним односима расцјепкати на ситне комадиће на само Повељу Уједињених нација и међународну законитост, него и цјелокупни Вестфалијски систем међународног поретка који постоји још о д XVII вијека...Он се ипак у суштини саглашавао са том доктрином и истицао да „та доктрина важи само за нас и ни за кога другог. Ми ћемо силу користити против сваког и у сваком моменту када некога уочимо као потенцијалну пријетњу, и можда ћемо то право

Све ово довешће до распуштања Варшавског пакта 1. априла 1991. године. Такође водиће и ка редефинисању улоге НАТО-а који ће у недостатку до тада постојећег ривала потпуно трансформисати своју улогу и од одбрамбеног савеза постати агресивни елемент реализације интереса Сједињених Држава и већине земаља Западне Европе. Ово ће свој епилог добити у употреби војне силе против других народа и држава од који је прва од оснивања овог савеза управо била она против Војске Републике Српске за вријеме рата у БиХ и то 1995. године.

Теорија и пракса као увод у крај Варшавског пакта узимају управо слом самог СССР-а. Професор Смиља Аврамов истиче да је ово наступило због „структуралне неадекватности и неефикасности економског система, противречности између различитих компоненти марксизма и лењинистичке идеологије, сведене у границе једне државе, затим масовни терор у стаљинистичкој епохи и тешка морална криза друштва“¹³⁸. Са друге стране руски академик Румјанцев истиче да као узроке можемо узети „као супротност теорије и праксе...и деформацијама у нетрпељивости, грубости, злоби и политици“¹³⁹ која је вођена, а ми бисмо додали и на одређени начин предаја и то „без борбе“¹⁴⁰.

У складу са наведеним сматрамо да је оваква пракса међународних кретања која је након распада Варшавског пакта, већину његових источноевропских чланица определијелила да се прикључи НАТО-у, а све из страха да не би поново доживјели судбину доминантног „загрљаја“ Русије у будућности.

додијелити и некој од „клијентских“ послушних држава али не и другима“. Види шире: Н. Чомски, *Империлалне амбиције*, Рубикон, Нови Сад, Бео књига Београд, 2009, стр. 56-66.

¹³⁸ С. Аврамов, *Постхеројски рат запада против Југославије*, оп.сит, стр. 31.

¹³⁹ Види шире, *Руска правда* издање од 1. 1. 1990. године,

<http://rg.ru/search/?searchid=2045062&text=%201%2C%D1%98%D0%B0%D0%BD%D1%83%D0%B0%D1%80%201990&web=0#>, приступљено 22. 11. 2015.

¹⁴⁰ S. Hoffman: *Bush Abroad*, The New York Review of Books, Nov. 5th, 1992, p. 54.

3.2. Положај СФРЈ између НАТО-а и Варшавског пакта

На ове кретања није била имуна ни СФРЈ која ће нажалост од положаја „неутралне тампон зоне“ између два супротстављена војна блока постати само једна у низу земаља које ће морати „доживјети катастрофу“ а све ако резултат поменуте промјене политике САД, НАТО-а и других Западноевропских земаља.

Реално посматрајући догађаје послје Другог свјетског рата морамо запазити неколико чињеница које су СФРЈ обезбиједиле положај „неутралне тампон зоне“ иако то она и није била у пуном капацитету јер је један временски период вјешто балансирала између ова два супротстављена војна блока. До 1948. године она је покушала пронаћи свој интерес и остварити успјешну сарадњу са СССР-ом, како то није успјело због различитих страхова и бојазни од претјеране доминације самог СССР-а као је то било у најави или већ остварено у другим земљама које су послје Другог свјетског рата потпале под сферу његовог утицаја, она одлучује да се дистанцира исте године.

Свој положај она је ставила индиректно под заштиту самог НАТО-а потписујући 1954. године уговор са Грчком и Турском, а који је регулисао питања политичке сарадње и узајамног помагања. Као наставак ове сарадње историја биљежи и Уговор из 1960. године који се дозвољава несметано коришћење за пролаз територије саме СФРЈ за НАТО трупе уколико би она сама била нападнута од стране читавог Варшавског пакта или било које његове државе чланице. На овакву политику САД су свакако гледале са нескривеним одобравањем и за то су СФРЈ богато награђивале са неколико транши кредита које су у руководству саме СФРЈ у различитим етапама развоја југословенског друштва омогућавале са једне стране да јачају економски систем а са друге да додатно потврде независност своје политике у односу на СССР. Оваква политика одржавања веза „опипавања пулса“ оба блока није могла остати без посљедица.

Професор Аврамов истиче: „Садржина титоистичке политике сводила се на производњу непријатеља различитих боја, да би се након смрти Јосипа Броза СФРЈ нашла

као непријатељ свих: Истока, Запада и несврстаног свијета¹⁴¹. У том периоду користећи положај који је имала између два блока, СФРЈ је покушала сарадњом са трећим земљама учврстити свој положај и наметнути се као лидер.

Прве почетке ове сарадње треба тражити након састанка који се одржао у мају 1955. године у Индонезији који је окупио лидере 23 азијске и 6 афричких земаља. Специфичност ових земаља је да су то махом биле бивше колоније које су покушале да нађу адекватан назив за себе и земље сличне свом положају и увјерењима. „Отуда су политичари почели да говоре о „трећем свијету“ за разлику од Западних земаља на челу са САД као „првом“ и социјалистичким земљама Источне Европе на челу са Совјетским Савезом као „другом свијету“¹⁴².

На трагу ових идеја председник Јосип Броз Тито је на Брионима окупио неке од најзначајних лидера ових земаља и изнио им идеју да се њихови ставови могу заједнички бранити уз подршку СФРЈ као и великог броја латиноамеричких земаља. Све ово уз учешће 25 земаља довело је, од 1. до 6. септембра 1961. године до Конференције о оснивању покрета несврстаних¹⁴³ у Београду¹⁴⁴, до оснивања као званичног „трећег блока земаља“ који је својом политиком требао да пружи алтернативу биполарној структури и њеним проблемима у свијету.

Ипак сам назив не треба да завара, овдје се ни у ком случају није радило о Покрету који је остао по страни у односу на актуелне појединачне сукобе у том периоду без обзира да ли говоримо о кубанској, кризи између Сјеверне и Јужне Кореје или неком трећем. Несврстани су жељели да дају адекватан одговор на сваку од ових криза и не само то већ и

¹⁴¹ С. Аврамов, *Постхеројски рат запада против Југославије*, op.cit, стр. 86.

¹⁴² Pokret nesvrstanih-priblizavanje Srbije: I posle Tita Tito, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=877780> приступљено 22. 11. 2015.

¹⁴³ L. Mates, *Počelo je u Beogradu*, Zagreb, 1982, стр. 26-52.

¹⁴⁴ Значај ове прве Конференције одржане у Београду је и у дефинисању главних циљева Покрета несврстаних, и то:

- а) ослобађање зависних и подјармљених држава те пружање подршке ослободилачким покретима у тим државама,
- б) политика детанте, мира и консензусног рјешавања спорова и питања,
- в) осуђивање политике наоружавања и стварања нуклеарног оружја,
- г) осуда сваке врсте империјализма, колонијализма, расизма и мјешања у унутрашње послове других држава.

да дају допринос у борби против других проблема који су тада били актуелни, као што су нпр. даља борба против останка у колонијалном статусу земаља Азије и Африке, против све већег раста проблема везаног за нуклеарно наоружање, поштовања Повеље УН и рјешавања спорова мирним путем и без пријетње и употребе силе и сл.¹⁴⁵. Југославија је, историјски посматрано, имала изузетно значајну улогу у овом Покрету, а била је и значајан кредитор земаља овог покрета. Иако је и сама била корисник међународне помоћи у облику зајмова то је није спријечило да до 1963. године, како се може видјети у Извјештају секретара спољних послова ФНРЈ Коче Поповића, тим земљама одобри чак 200 милиона долара кредитних средстава.

У односу на речено можемо са сигурношћу тврдити да је веза Југославије и Покрета несврстаних била од кључне важности за његово оснивање и успјешно функционисање. Наш став потврђује и Муниб Бисић који сматра да Покрета несврстаних не би било „без по много чему иницијалне улоге Југославије, која је одиграла пресудну улогу у уобличавању доктрине и утемељавању покрета и политике несврстаности“¹⁴⁶. Ипак, промјеном односа између блокова и падом Берлинског зида долази и до промјене политике несврстаних. „Жалосно је да се од мирољубивог правца, као једног од главних циљева политике несврстаности, одступило, и што политика новог курса није уродила дуготрајним плодом, а несврстаност је заборављена у данашњим токовима глобализације“¹⁴⁷

Положај једне од оснивача Покрета несврстаних¹⁴⁸, њена улога на јачању и развоју Покрета није нажалост помогла Југославији да преживи након краја хладног рата. По нама, дијелом јер су за то заслужни унутрашњи проблеми у самом Покрету несврстаних, дијелом економска снага и војна моћ тих земаља, а са друге стране и Хантингтонов изречени став о сукобима цивилизација, са којима је аутор истакао и своје слагање да

¹⁴⁵ R. Petković, *Nesvrstana Jugoslavija i suvremeni svijet, spoljna politika Jugoslavije 1945-1985*, Zagreb, 1985, стр. 18-65.

¹⁴⁶ М. Бисић, *Сигурносне детерминанте Европе 80-тих година XX стољећа*, Шахинпашић, Сарајево, 2005, стр. 236.

¹⁴⁷ М. Дретар, *Положај Југославије у покрету несврстаних*, <http://povijest.net/polozaj-jugoslavije-u-pokretu-nesvrstanih/>, приступљено 22.11.2015.

¹⁴⁸ Види шире: *Nesvrstanost u suvremenom svijetu*, Vjesnikova press agencija, Zagreb, 1979. Leo Mates, *Počelo je u Beogradu*, Zagreb, 1982.

може бити један од разлога недостатка веће подршке очувању суверенитета и територијалног интегритета СФРЈ од стране ових земаља.

Данас, иако улази у своје „шесто десетљеће... идеја рођена у јеку хладног рата као плод размишљања о трећем путу“¹⁴⁹ није ни изблиза толико значајна као што је то била за вријеме значајног утицаја на њен рад од стране Југославије. Све ове промјене можемо посматрати и повезане са питањима глобализације и транзиције које нису мимоишле ни Југославију и у одређеној мјери допринијеле и њеном крају.

3.3. Глобализација, процес европских интеграција и транзиција

Глобализација као процес оставила је трага и на односе у постхладноратовском периоду који је и овдје предмет наше анализе, али са специфичног аспекта који је повезан са распадом појединих социјалистичких земаља које се нису прилагодиле управо тим аспектима глобализације. Сам термин глобализација можемо посматрати са више аспеката и кроз дефинисање од стране више аутора¹⁵⁰.

Марковић истиче да глобализацију можемо посматрати кроз два различита значења. По првом, научном, глобализација се „односи на развој модерне технологије, комуникација, научног истраживања, уједначавања економских и политичких институција и модела у разним дијеловима свијета, повезивања различитих националних и регионалних култура и цивилизација, свеопшту деградацију природне средине итд.“¹⁵¹. Са друге стране Џозеф Стиглиц сматра да је то „чвршћа интеграција земаља и народа свијета до које се долази огромним смањивањем трошкова транспорта и комуникација, као и рушењем вјештачких баријера за проток робе, услуга и капитала, знања и људи преко

¹⁴⁹ Nova uloga pokreta nesvrstanih, <http://www.dw.com/hr/nova-uloga-pokreta-nesvrstanih/a-16203371>. Приступљено 22.11.2015.

¹⁵⁰ У свом критичком и филозофском уводу о глобализацији Јан Арт Шолте користи израз, следећи као једну од првих теза на ову тему...и истиче...:“ глобализација је трансформација социјалне географије назначене и као раст супранационалних простора, али глобализација не укључује и крај територијалне географије, територијалности и супрабационалности заједно у комплексу система међуодноса“. С. Brown, *Understanding international relations*, Secon edition, revised and updated, Palgrave, New York, 2001, p. 260-261.

¹⁵¹ М. Марковић, *Глобализација и глобализам*, Зборник радова са округлог стола, Народна библиотека „Јован Поповић“, Кикинда, 2003, стр. 30-31.

граница“¹⁵². Овај добитник Нобелове награде за мир у области економије нарочито је „оштрицу мача“ у својим критикама усмјерио ка Међународном монетарном фонду и Свјетској банци. Посматрајући његове и друге анализе везане за утицај глобализације на подручје земаља у Европи, а посебно посткомунистичких земаља можемо закључити да се тај утицај одигравао на два колосијека.

Као главни протагонисти глобализације, ММФ и Свјетска банка вођени економским интересима Групе Г-7, падом Берлинског зида добили су нови полигон за своје дјеловање.

На том путу у посткомунистичким земљама ММФ је своје дјеловање усмјеравао преваходно на подручја и питања из области макроекономије, док се Свјетска банка бавила одређеним структурним питањима.¹⁵³ Поред ове двије МО Поповић сматра да се „сви облици савремених криза и њихово испољавање се користе за артикулацију процеса глобалне контроле чији је за сад најснажнији експонент Америка, тако да сам систем глобалне контроле вежемо за систем САД“¹⁵⁴, и не само то.¹⁵⁵ Поред глобалистичких проблема, земље о којима говоримо прошле су и различите фазе трансформације и транзиције¹⁵⁶ (или обоје). Не улазећи дубље у елаборацију овог проблема одредићемо само неке основне елементе овог процеса.

¹⁵² J. E. Siglitz. *Globalization and its Discontents*, W. W. Norton & Company, New York, 2002, p.23.

¹⁵³ Бавећи се структурним питањима у овим земљама Свјетска банка је своју пажњу усмјеравала највише на финансијске институције ових земаља, њихова тржишта рада, трговинске и царинске политике и сл. На реализацији тих питања неријетко је долазило и до неспоразума између ММФ-а и Свјетске банке јер се сам ММФ наметао као лидер у реформама и некада нагло и агресивно желио да пуно брже од саме Свјетске банке економије тих земаља, које су све редом требале економску помоћ, што прије стави у стање кредитне зависности, а тим и да условљава и друге не економске процесе у тим земљама.

¹⁵⁴ Г. Поповић, *Криза глобализације или глобализација кризе*, Бесједа, Бања Лука-Ars Libri Београд, 2003, стр. 33.

¹⁵⁵ Пројекат на којем ради Пентагон по одобрењу владе САД, о тоталном систему контроле информација, предвиђа да се прикупи око 40 страница података о осваком од 6,2 милијарде становника планете земље, њихова обрада повјери хиперкомпјутеру под контролом само и једино САД. Види шире: Г. Поповић, *Криза глобализације или глобализација кризе*, *op.cit.*, стр. 34.

¹⁵⁶ У литератури веома често постоји преплитање појмова транзиција, трансформација или пак смјена система или промјена система. Ипак као рјеђе помињан појам трансформације ради се о називу за процес којим долази до преображаја, прелаза одређеног система из једног егзистирајућег облика у други.

Ако транзицију посматрамо као темељне друштвене промјене онда је посебно неопходно нагласити да она свакако има више својих области или сфера транзиције као што су нпр: политичка, економска, културолошка и сл.

Без обзира којем од ових појмова дамо приоритет у коначном закључку доћи ћемо до одређених релевантних промјена које су захватиле ове земље. Оно што је посебна специфичност или „одлика трансформације у Источној Европи након 1989. године је да се истиче истовременост различитих процеса трансформације-како трансформације политичког система тако и трансформације економског система... Волфганг Меркел додатно истиче још и процес државне трансформације мислећи при томе на стварање нових држава распадом старих федерација¹⁵⁷. Ову Меркелову тврдњу оправдавамо посебно у случајевима распада неких од највећих међу њима, као што је то био случај СССР-а или са друге стране СФРЈ као нешто мање комунистичке државе. Претходно наглашену компоненту државне трансформације надопунићемо и економском трансформацијом која је у Источној Европи, ако не исту онда имала такође велику улогу у коначној трансформацији држава. Јан Свејнар истиче да се „на основу брзине реформи могу разликовати два основна вида економске трансформације¹⁵⁸.

Ови процеси најчешће имају своја два основна манифестациона облика, и то метод:

- „шок терапије“ кога, прије свега, одликује аутоматско укидање планског система у економији, као и либерализација и отварање ка свјетском тржишту уз нивелацију цијена ка онима на релевантним регионалним или глобалном тржишту. Поред тога, као пратеће компоненте овог метода јављају се додатна изградња економских институција и макроекономска стабилност;
- постепени метод који се састоји у постепеном стварању предиспозиција за унапређење и стабилизацију домаћег тржишта уз јачу наглашеност структурних реформи које проводи највише законодавно тијело

¹⁵⁷ Ђ.Тomic, *Od transformacije do tranzicije i nazad*, <http://userpage.fu-berlin.de/~tomic/wp-content/uploads/Tomic-2011-Od-transformacije-do-tranzicije.pdf>, приступљено 24. 11. 2015.

¹⁵⁸ J. Svejnar, *Transistion Economies: Performance and Challenges*, published in, *Journal of economic perspectives*, Year 16, No.1, pp. 3-27.

Непосредни пратилац трансформације ових земаља била је Европска унија која је, поред трансформације, као један од примарних задатака поставила себи и демократизацију ових земаља. На овом путу истичемо да је систем условљавања био јасно видљив уз испуњавање низа критеријума који су барем у том почетном периоду били једнострано постављени од саме ЕУ. Оваква политика „узми или остави“ није само довела до трансформације појединих земаља већ и до њиховог распада. Морамо искрено рећи да почетна фаза трансформације није водила, барем не јавно, ка придруживању ових земаља у пуноправно чланство ЕУ. Овај процес је кроз снажан подстрек за евроинтегралистичку струју прво циљ да се изврши транзиција политичког и економског система као то наводе Оливер Жан Бланшард и Кенет Фрот¹⁵⁹.

Посматрајући тај процес, након нешто више од двадесет година закључујемо да тај процес ни у ком случају, из угла гледања тадашње Европске заједнице, није значио да се земље на њеном тадашњем ободу оставе изван структуре која ће 1992. године, након Споразума из Мастрихта еволуирати у Европску унију. Ова два процеса, трансформација и приступање ЕУ, могу се сагледати и на сљедећи начин, наиме „за земље Источне и Централне Европе оне значе улазак у ЕУ, а за ЕУ ширење значи јачање и унутрашње повезивање...ово има за циљ да истакне смисао и значење постсоцијалистичких реформи независно од питања европских интеграција“¹⁶⁰.

И поред зацртаних планова тај процес није текао глатко у свим земљама које су биле обухваћене планом транзиције и демократизације.

На посебне проблеме ЕУ је наишла у Румунији, Бугарској, Албанији и дјелимично Словачкој.¹⁶¹ У односу на појашњене проблеме, у мјери у којој аутор сматра да је неопходно, у овом дијелу рада ћемо дјелимично нагласити дијелове транзиционих и

¹⁵⁹ О овој првој фази транзиције Источноевропских земаља детаљан преглед у два тома дају наведени аутори, Види шире: O.J.Blanchard, K. Froot and J. D. Sachs, *The transition in Eastern Europe*, Vol. 1 and Vol.2. University of Chicago Press, 1994.

¹⁶⁰ А. Новаковић, *Транзиција, реформе и перцепције о реформама-поређење српске и транзиције земаља ИЦЕ*, Српска политичка мисао, број 1/2012, год.19, бр. 35, стр. 31-32.

¹⁶¹ „Бугарска је искусила хиперинфлацију од преко 550% у 1997. години, Румунија је ушла у велику финансијску кризу 1996, а Албанија чак и у оружани устанак 1997. Словачка се умјесто реформама окренула изградњи нације под режимом чврсте руке Владимира Мечијера“ и реформама се вратила тек након 1998. Види шире: А.Новаковић, *Транзиција, реформе и перцепције о реформама-поређење српске и транзиције земаља ИЦЕ*, Српска политичка мисао, op.cit. 35-37.

реформских стратегије које су провођене у земљама Источне и Централне Европе, а подразумејевале су „и симултано иницирање и примјену макростабилизације, реформу тржишта и цијена, реструктурирање предузећа и приватизацију и институт тзв. *bing-bang* приступ“¹⁶² о којем су детаљније говорили стручњаци Алан Гелб, Шерил Греј и Стенли Фишер 1991. године¹⁶³.

У односу на бившу СФРЈ ЕУ је имала нешто другачији однос, мада са ове временске дистанце можемо рећи и другачији циљ, који ће довести и до њеног нестанка као самосталне и суверене државе. У односима са ЕУ СФРЈ је имала посебан статус још од седамдесетих година XX вијека¹⁶⁴. Управо 1970. године СФРЈ и Европска економска заједница (ЕЕЗ) закључиће први у низу трговинских споразума који ће Југославији гарантовати специјални статус у трговинским пословима са ЕЕЗ. Његова даља судбина, како истиче Радослав Стојановић, је да је управо „овај Уговор био обновљен 1973. године, а да би 1980. године био закључен без ограничења трајања“.... поред тога „1990. године министри Европске заједнице су укључили Југославију у програм реконструкције Централне и Источне Европе FAR2“¹⁶⁵.

Као аргумент у прилог степена развоја односа између СФРЈ и ЕЗ, Смајић наводи да је „према званичној статистици ЕЗ с краја 1990. године размјена између земаља Заједнице и СФРЈ износила око 15 милијарди долара, што је готово једнако збирном обиму размјене ЕЗ са Пољском, Мађарском и тадашњом Чехословачком, шест пута више од обима размјене између ЕЗ и Румуније, а чак девет пута више од робне размјене између ЕЗ и Бугарске“¹⁶⁶.

Као чињеницу, нажалост, наводимо да овај достигнути степен односа са Европском економском заједницом није довео до заштите територијалног интегритета и суверенитета СФРЈ, већ да је ЕЕЗ, а касније ЕУ, заузела потпуно другачију политику која је била

¹⁶² Р. Ковачевић, *Транзиција земаља Централне и Источне Европе у тржишну привреду*, Привредна изградња XLV:3-4, стр. 149.

¹⁶³ За појашњење овог принципа погледати објашњења дата детаљније у A.Gelb, and C. W. Gray. *The Transformation of Economies in Central and Eastern Europe*, Policy Research Series no 17. Washington, D.C.: World Bank, 1991.

¹⁶⁴ Такав статус остале комунистичке земље у Европи, које су биле чланице Варшавског пакта, добиће тек двије деценије касније у односу на СФРЈ.

¹⁶⁵ Р. Стојановић, *Спољна политика Европске Уније*, Досије, Београд, 1998, стр. 127.

¹⁶⁶ Z. Smajić, *Evropska unija i zemlje bivse Jugoslavije*, ОКО, Sarajevo, 1997, стр. 159.

оличена у директно другачијем коначном епилогу. Као аргументе овој тврдњи можемо узети више чињеница: рестриктивне мјере које су од стране ЕЕЗ уведене само Србији и Црној Гори 8. новембра 1999. године; правно неутемељену одлуку о признању нелегално отцијепљених дотадашњих чланица Југословенске федерације од 16. децембра 1991. године или пак закључке Лондонске конференције или мишљења Бадинтерове комисије, о којима ће пред крај овог и у наредном поглављу бити више ријечи и изнесених релевантних чињеница.

На овом мјесту желимо само додатно потврдити једну од хипотеза и то да је ова МО управо кроз поменуте одлуке и документе директно допринијела распаду СФРЈ.

3.4. Распад социјалистичких земаља у Европи

За потребе овог рада одлучили смо се да представимо само најзначајније карактеристике које су обиљежиле распад социјалистичких земаља, мислећи при томе прије свега на нестанак сложених држава као што су били СССР-а, Чехословачке и нешто шире СФРЈ. Остале земље које су имале префикс социјалистичке задржале су свој територијални интегритет иако су прошле фазу транзиције. Наш минимални допринос биће у указивању на, по нама, најзначајније догађаје који су обиљежили ове распаде.

Почевши од СССР-а можемо рећи да новија историја не биљежи тако снажну федералну структуру са преко 280.000.000 становника која се „тише и мирније“ распала на петнаест независних држава. На овом мјесту сматрамо за неопходно напоменути и да је овај процес, по Џејмсу Бејкеру, отворио Западу многе могућности, али и „опасности“¹⁶⁷. Цјелокупна историја СССР-а била је прожета покушајима економских реформи, прогонима властитог становништва, од којих је преко 10 милиона изгинуло по различитим логорима и настојањима успостављања контроле над свим сферама живота земаља Варшавског пакта.

¹⁶⁷ Види: J. Baker, *Where we have been and where we are?* U.S Department of State Dispatch, December 16, 1991, pp..887-888.

Не улазећи у дубљу анализу читавог периода постојања СССР-а, чини нам се сврсисходним у складу са овим поднасловом елаборирати само његове последње године које је обиљежила владавина Михаила Горбачова као његовог последњег предсједника. Читав период његове владавине обиљежили су покушаји реформи како на унутрашњем тако и на спољашњем плану. За ове реформе имао је много разлога: превелика укљученост руске армије у војно интервенисање од Авганистана па даље увећавало је значајно војне трошкове и празнило државну касу, са друге стране СССР је лагано почео губити улогу у трци наоружања са САД које нису ни изблиза биле у таквим економским потешкоћама.

Он ће остати свакако упамћен по концепту Перестројке са којим гајио наду да ће ријешити барем дио нагомиланих проблема. Професор Смиља Аврамов, као добар познавалац ових прилика, позивајући се на изворни текст саме Перестројке појашњава да је она „израсла из дубинских процеса развоја социјалистичког друштва... Перестројка је револуционарни процес јер представља скок у развоју социјализма... да би се сламало оно што је преживјело, отклонило све што омета брзо кретње унапред... Перестројка је револуција, али веома мирна и демократска“¹⁶⁸.

Горбачов се у реализацији Перестројке сусрео и са другим конфронтацијама, али је ипак сматрао да оне треба да устукну пред општом добробити и опстанком човјечанства. Посматрајући структурално оне су обухватале специфичан спектар односа и то: односе између социјалистичких земља, односе који су чинили биполарну структуру, као и посебан однос према Покрету несврстаних и Земаљама трећег свијета. Нажалост, Горбачов је концепт редефинисања свих ових поменутих односа најчешће спроводио великим бројем једностраних акција које ће на крају бити један од главних узрока за неуспјех овог свеобухватног скупа реформи.

Прва од акција која је услиједила на овом концепту била је рационализација војних и интервентних акција у свијету и смањење издвајања средстава из савезног буџета за

¹⁶⁸ М. Горбачов, *Перестројка, ново мишљење за СССР и остали свет*, Београд 1988. стр. 13,43-44, према С. Аврамов, *Постхеројски рат запада против Југославије*, *op.cit*, стр. 17

војну трку. Иако је са ријечи прешао на дијела и радио на свенационалном помирењу од Анголе до Никарагве, нажалост САД га у том нису пратиле, и како смо већ нагласили, наставиле управо у супротном правцу вршећи агресију на Панаму. Систем реформи које је предложио Горбачов реализовале су се са великом успјехом, поготово када су у питању политичке промјене у Европи, без обзира да ли говоримо о Пољској или Мађарској од лета 1989. године. Нешто строжу политику водио је према Источној Њемачкој, као према многим последњем бастиону одбране СССР- ових интереса у овом дијелу Европе, али нажалост и то је било кратког даха.

Посебну потешкоћу за СССР представљало је обезбјеђење нових кредитних средстава којима би се реализовале ове реформе. Осим декларативних обећања у том периоду вриједно помена је једино њемачки кредит од око пет милијарди долара, али који ни изблиза није био довољан за велики број предвиђених структурних реформи. Након састанка са предсједником Бушом на Малти било је евидентно да је крај неупитно близу, а да су „над самртном постељом СССР-а“ САД увелико ликовале и правиле нове планове за своју експанзионистичку агресивну политику која ће обиљежити крај XX и прве деценије XXI вијека „у којима ће САД постати прва и једина права свјетска сила“¹⁶⁹. Уводом у крај СССР-а можемо сматрати и догађај у историји познат као неуспјели пуч¹⁷⁰ који је са завјереницима предводио Борис Јељцин. Иако није до краја реализован он је свакако најавио неизбјежно.

Крај СССР-а можемо пратити кроз два значајна историјска догађаја. Први од њих се десио 8. децембра 1991. године, када су лидери Русије, Украјине и Бјелорусије заједничком изјавом утврдили да СССР, као субјект који је до дата заузимао једно од доминантних мјеста на свјетској политичкој сцени, престаје да егзистира. Други, ништа мање значајан, представља Декларација коју су потписале 15 независних држава 21. децембра исте године којим су недвосмислено исказале намјеру за оснивање Заједнице

¹⁶⁹ Z. Brzezinski, *The Grand Chessboard American Primacy And Its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, 1997, p. 10.

¹⁷⁰ Види: http://hr.rbth.com/politics/2013/08/28/raspad_ssr_kako_se_radala_nova_rusija_21791, приступљено 24. 11. 2015.

независних држава¹⁷¹ у којој ће Русија поново преузети водећу улогу, али на нешто другачијим основама.

У односу на СССР распад Чехословачке имао је нешто другачија обиљежја. Поред директног Совјетског мијешања и званичних и незваничних интервенција, прије комунистичка партија у Чехословачкој чинила је бројне неуспјеле покушаје да земљу остави везану за СССР и под вођством једне комунистичке партије. Посебно радикалан режим у годинама након војне интервенције Варшавског пакта у Прагу 1968. године, био је комунистички режим Густава Хусака.

Као епилог такве политике долази до Баршунасте револуције у новембру 1989. године, а Чеси и Словаци предузимају низ акција како би се на билатералном нивоу и темељним разговорима договорили о будућности своје земље. Не можемо а да не примјетимо да је овакав расплет догађаја, начелно, можда био могућ у кризи која се односила на СФРЈ, али многи фактори, о којима ће касније бише бити ријечи, спријечили су такав исход.

Мирни разлаз Чесима и Словацима био је олакшан указивањем политичара који су водили преговоре, а прије свега Вацлава Клауса и Владимира Мечијара, на трагичан рат који се разбуктао у СФРЈ. Можемо констатовати да је овај распад Чехословачке имао једну мањкавост. Наиме, није било непосредног изјашњавања грађана на референдуму што ће критичарима овог процеса, а прије свега партијама левнице и данас послужити као основ за став да би епилог можда био и другачији да се народ питао. Посматрајући ове двије земље које су свој национални идентитет „исковале“ под окриљем Хабзбуршке монархије можемо рећи да су индустријски јака Чешка и пољопривредно развијенија Словачка имале бројне сличности, почевши од традиције, вјере и чврсте свијести о заједничкој држави чиме се постојање Чехословачке дуго није доводило у питање. „Дисолуција СССР-а и Чехословачке заједничким договором није представљала проблем у погледу права на самоопредјељење народа: интеграција у међународну заједницу нових

¹⁷¹ В. Caratan, *Kraj Sovjetskog Saveza-Perestrojka bez Gorbačova*, <http://hrcak.srce.hr/file/165865>, приступљено 24. 11. 2015.

држава које су се појавиле као резултат саме дисолуције пролазило је без проблема¹⁷², што није био случај када је питању случај СФРЈ, о чему ће у наставку бити више ријечи.

Ипак, талас транзиције, трансформације система о којима смо заузели свој став и овдје је направио оштар рез и у „странице историје“ послао Чехословачку. Након пуне 74 године егзистенције Чехословачке двије самосталне државе, Чешка и Словачка „угледале су свијетло дана“ првог јануара 1993. године, чиме је распад још једне комунистичке државе, овај пут у централној Европи, добио свој коначни епилог.

У односу на наведено можемо констатовати и неколико значајних појава. Распад земаља социјализма а посебно СССР-а и СФРЈ имао је своје посебности али се у односу на те догађаје могу извући и сличности. У обе државе дошло је до осамостаљивања оних федераланих јединица које су поред значајно изражених сепаратистичких или аутономашких идеја имале изграђене и политичке елите које су те процесе могле и биле способне довести до краја уз несебично помоћ земаља Западне Европе, САД и др. Питање граница након таквих епилога није било дио рјешења, већ дио нових проблема о чему посебно у својој студији „Право народа на самоопредјељење“ говори швајцарски правник и политиколог Јерг Фиш. Он сматра да: „ни у Совјетском савезу на и Југославији ни једна граница није промјењена сходно објективним критеријумима, на примјер по узору на подјелу Индије или сходно плебисциту унетом у мировне уговоре склопљене после Првог светског рата“¹⁷³.

3.5. Унутрашњи и међународни аспекти кризе и узроци распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије

Теми распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (у даљем тексту СФРЈ) до сада је у домаћој и страниј литератури посвећивана значајна пажња. Ипак, сваки од тих радова давао је на свој посебан начин додатни „печат“ овом процесу. Намјера

¹⁷² С. Hillgruber, *The Admission of New States to international Community*, European Journal of International Law, Vol. 9 (1998), p.507, <http://www.ejil.org/pdfs/9/3/664.pdf>. приступљено 5. 12. 2015.

¹⁷³ Ј.Фиш, *Право народа на самоопредјељење*, Глас Српске, Фелџон, издање од 22.8.2014. стр.24.

аутора је да, такође сагледавајући релевантне чињенице, учини исто. Посматрајући прво унутрашње узроке који су довели до њеног распада морамо рећи да не постоји апсолутна сагласност око једнаког утицаја фактора који су довели до њеног краја. Слобода научног изражавања управо опредјељује ауторе да економским, политичким, националним или другим факторима дају предност, или да их све заједно узимају као релевантне .

На овом мјесту почећемо са ставовима академика Рајка Кузмановића који узроке распада друге Југославије¹⁷⁴ сецесијом и дисолуцијом, слично као и распад прве Југославије, сврстава у три групе, и то: „узроци у конститутивним елементима, узроци унутар државног (уставног) устројства и узроци међународног карактера“¹⁷⁵.

Са друге стране, са сасвим другог аспекта полазе хрватски, словеначки и бошњачки аутори. Међу њима Фрањо Туђман, Мико Трипало, Милан Кучан, Адил Зулфикарпашић, Харис Силајдић и други, који узроке распада СФРЈ посматрају са доминантним нагласком на, по њима, испољени великосрпски хегемонизам и национализам који је свој нуклеус имао у Краљевини СХС, заматак у Краљевини Југославији, а развио се до савршенства у свим фазама развоја Југославије да би кулминацију доживио у Меморандуму Српске академије наука и умјетности из 1986. године.

Уз све ове аргументе наведени аутори појединачно посебно оптужују и Слободана Милошевића као главног кривца за пропаст СФРЈ и сматрају га за главног актера у спровођену великосрпске идеје. Да бисмо употпунили ставове научне и стручне јавности у Србији, Црној Гори и Републици Српској, а везене за узроке распада СФРЈ, морамо навести да међу њима преовладавају сљедећи ставови.

Нешковић наводи да је то посебна „супростављеност конститутивних субјеката као детерминанта дисолуције Југославије“¹⁷⁶, а као конкретне актере наводи превасходно супростављеност научне и стручне јавности Срба и Хрвата.

¹⁷⁴ Прва Југославија се по њему распала окупацијом и дебелиацијом територија.

¹⁷⁵ Р. Кузмановић, *Уставно право*, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, 2002, стр. 291-295.

¹⁷⁶ Р. Нешковић, *Недовршена држава*, Friedrich Ebert Stiftung, стр. 89.

Интересантно аналитичко навођење унутрашњих фактора хронолошки поређаних даје Никола Поповић, анализирајући исте 20 година након распада СФРЈ у студији Института за упоредно право из Београда. По њему основни унутрашњи фактори који су довели до распада СФРЈ су: оспоравање јачања република и појава „републиканизма“, нарочито после 1962. године; званична победа републиканиста након Осмог конгреса КПЈ одржаног децембра 1963 године; усвојени амандмани на Устав СФРЈ 1967. године; почетак федерализације оличен прво кроз паритетни однос у састављању врха партијског руководства и хијерархијски ниже гдје су се само прихватале званичне кадровске листе добијене из република¹⁷⁷; амандмани на Устав СФРЈ усвојени 1971. године којим је додатно ојачан статус аутономних покрајина, а све на штету Србије као једног од (и тада већ у очима Хрвата и Словенаца) стубова постојеће СФРЈ; урушавање система Југословенске народне армије кроз уступање мјеста паритетној заступљености у врху војске у односу на стручност и оданост које су требале бити одлучујући критеријуми; систем друштвене самозаштите један је од по овом аутору од фактора који су додатно ослабили ЈНА¹⁷⁸, Закон о удруженом раду који је додатно појачао економије република а све на штету савезне државе, и на крају као и други аутори он сматра да је то био и Устав из 1974.године.¹⁷⁹

Професор Мићо Царевић, савременик настанка, трајања и краја свих Југославија после Другог свјетског рата осим ове задње (СРЈ), наводи интересантно гледиште као унутрашње узроке краја СФРЈ. Он истиче да „децентрализација која је била неконтролисана, као вид реформи, претварала се у дезинтеграцију, која је прерасла у сепаратизам чији је крајњи израз била сецесија. Тиме је слабила федерална државна власт, јачао је политички егатаизам, као прворазредна економска и политичка сила“¹⁸⁰. Поред тога он наводи и као унутрашње узроке распада „слабост Југославије и њеног друштвено политичког уређења, монопол једнопартијског система и модернизације националистичке

¹⁷⁷ Са оваквим начином попуне руководства КПЈ и њених других органа, републичка партијска руководства постала су самосталне, можемо рећи, и националне партије.

¹⁷⁸ Кроз систем Друштвене самозаштите и општенодрожне одбране додатно је урушавана ЈНА као стуб СФРЈ јер су републике чланице федреације добијала додатна материјално-техничка средства и велики дио ратног материјала које су у доброј мјери саме контролисале.

¹⁷⁹ Види шире: Н. Поповић, *Када је почело разбијање СФРЈ*, Институт за упоредно право, Београд, 2011. стр. 140-143.

¹⁸⁰ М. Царевић, *Узроци и посљедице распада Југославије*, Глас, Бања Лука, 2003, стр. 88.

политике израсле из бирократизованог и отуђеног СКЈ...пропаст самоуправљања, недостатак свијести о увођењу тржишне привреде и модернизацији система“.¹⁸¹

У опсежној студији Сабрина Ремет даје своју опсервацију везано за узроке распада СФРЈ те наводи слjedeће: „У мору фактора мора се споменути: 1. економски распад; 2. политичка незаконитост комунистичког система; 3. неуспјех да се развије заједничка историја, а који су резултирали тим да су различите народности Југославије имале другачије разумијевање важних аспеката историје, како у даљој тако и у непосредној прошлости“.¹⁸²

На Универзитету у Стирлингу, анализе професора Јовића указују да он узроке или разлоге распада посматра шире и њих, у категорији аргумената, наводи у слjedeћем низу: „економски аргумент, аргумент 'древне етничке мржње', аргумент национализма, културолошки аргумент, аргумент 'међународне политик', аргумент 'улога карактера', аргумент „пада царства“.¹⁸³

Закључујући разматрање унутрашњих фактора који су довели до распада СФРЈ морамо навести да се са ставовима већине цитираних аутора српске научне мисли слажемо, али да их као свој допринос науци наводимо кроз чињеницу да они за нас имају редослиједом слjedeћу важност:

- Учестале уставне примјене на штету савезног, а у корист републичког нивоа, Уставом из 1974. године као „смртном казном са одложеним извршењем“ неискреност хрватске и словеначке политичке елите у првом реду за дугорочан развој и очување СФРЈ тј. прихватање СФРЈ само као прелазне фазе ка остварењу стварног циља, а то је стварање националне државе у којима би само они били конститутивни народ, а други само мањине.

¹⁸¹ *Ibid.* стр. 88-89.

¹⁸² S. Ramet, *The Dissolution of Yugoslavia: Competing Narratives of Resentment&Blame*, <http://www.researchgate.net/publications/237606280> ,приступљено 07.12. 2015. 12. 2015.

¹⁸³ D. Jovic, *The Disintegration of Yugoslavia, A Critical Review of Explanatory*, *European Journal of Social Theory*(4)1, London, 2001, p. 101.

- Несхватање значаја постојања политичког плурализма оличеног у вишепартијском систему и упорно инсистирање на јачању једнопартијског систему са КПЈ на челу као погрешном политичком систему у односу на транзицију и трансформацију коју су провеле друге бивше комунистичке земље.
- Неадекватно прилагођавање и трансформација економског система након неуспјелих покушаја више економских реформи. Неувођење тржишне привреде и инсистирање на концепту удруженог рада додатно су убрзали и економски, поред све евидентнијег политичког слома.
- Погрешна спољна политика оличена у везивању за оне земље које ни војно ни финансијски нису могле или хтјеле допринјети опстанку СФРЈ као суверене и независне државе.

У прилог реченом наводимо и Бенетово и Вехтелово мишљење о кризи у СФРЈ која ће нам послужити као увод у спољне факторе који су довели до распада СФРЈ. Они истичу „до средине 80-их, Југославија је била у озбиљном ћорсокаку. У економској и политичкој сфери постојала је растућа тенденција ка републикацији, што је било повезано са појединачним национализмом.... Упркос овим опасним знаковима, земља је шепала од кризе до кризе, а није имала важне факторе који се поклапају са појавама на политичкој сцени великог броја амбициозних фигура које су видјеле интерес у распаду земље. Два егзогена фактора су била су и слабљење СССР-а и експанзија ЕУ. Иако се ни један од та два процеса није (барем) отворено предузимао са циљем дестабилизације Југославије, управо су имали такав ефекат“¹⁸⁴.

Посматрајући међународне аспекте кризе и њихов утицај на распад СФРЈ можемо рећи да су оставили огромне посљедице које ће у коначници резултирати и нестанком једне суверене државе оснивача Уједињених нација. Сви ти аспекти могу се слојевито

¹⁸⁴ A. Wachtel, C. Bennett, The Dissolution of Yugoslavia, <https://www.google.ba/#q=Wachtel%2C+C.+Bennett%2C+The+Disssolution+of+Yugoslavia%2C+http:%2F%2Fdcs.lib.purdue.edu%2Fcgi%2Fviewcontent.cgi%3Farticle+> приступљено 7. 12. 2015.

посматрати кроз њихов настанак, креирање, разраду и спровођење, а које ће довести до поменутог епилога. На самом почетку указивања на ове аспекте можемо навести да се рушење комунистичких земаља није десило *ad hoc*, ни као случајна појава, већ је било планирано у различитим центрима моћи, а највише као метод рада и дјеловања спољне политике САД. У односу на ову тврдњу истичемо да је Збигњев Бжежински¹⁸⁵ на једном затвореном састанку најистакнутијих функционера САД изложио програм рушења тзв. „сиве зоне“ у 11 тачака.

Тај програм је био у склопу рушења „социјализма“¹⁸⁶ помоћу национализма, сепаратизма, приватизације у знаку транзиције...упорно треба сијати хаос, замјењивати њихове вриједности лажним вриједностима и непримјетно радити на томе да народ вјерује у те лажне вриједности“¹⁸⁷. Ово је било посебно битно у односу на СССР (и Русију касније) као и на СФРЈ. Поред њих активну улогу у том процесу заузеле су и ЕЗ/ЕУ, НАТО и друге организације као и западно-европске земље посебно.

Операционализација овог плана Бжежинског управо се тако одвијала. Националисти и сепаратисти су се масовно укључивали у рад Савеза комуниста Југославије, а неки од провјерених комуниста преко ноћи су почели одједном дијелити њихове идеје, а све у циљу дестабилизације СКЈ и слабљења његове улоге као једног од стубова тадашње државе. Као доказ за ове наше тврдње може нам послужити управо 14. сједница Савеза комуниста Југославије одржана од 20. до 22. 1. 1990. године којом је овај процес из тајног прешао у јавно остваривање. Поред тога битно је нагласити да САД нису више ни имале разлога да брину о положају СФРЈ из разлога противтеже или стварања нелагодности у дотадашњем односу са Варшавским пактом. Једну од најжешћих критика улози САД у разбијању СФРЈ дао је Фил Батлер, амерички политиколог који каже да су „разарање и распад Југославије били шири дио плана НАТО савеза и САД у циљу да се ослабе геополитички противници Западног блока у регијама Трећег свијета и да се

¹⁸⁵ Савјетник за националну безбједност САД у администарцији председника Џимија Картера у периоду од 1977 до 1981.

¹⁸⁶ За коју Бжежински сматра да је боље за САД да „постане европска демократија а не поново Евроазијско царство“ http://www.takeoverworld.info/Grand_Chessboard.pdf . приступљено 07.12. 2015.

¹⁸⁷ Види шире: М. Царевић *Крај шлузија или реминисценције на грађански рат у БиХ и његове посљедице*, Политичко популарна библиотека, Бања Лука, 1998, стр. 106.

прогутају здраве економије народа ових простора. Овај извјештај открива да су САД водиле посреднички рат у бившој Југославији (проху war) он тврди и да је Југославија морала умријети „а Реган, Буш старији и млађи, и Клинтон су помогли да се то догоди“¹⁸⁸.

Почетак Југословенске кризе обиљежила је начелна подршка југословенској независности, али све што се радило било је супротно. Без спремности за активном војном интервенцијом којом би спријечили сукобе, без подршке домаће јавности за такав чин, политику САД према овој кризи можемо оцијенити кроз више фактора као недослиједну и праћену са више погрешних потеза. У односу на то лист „Политика“ пише: „Политика САД према југословенској кризи била је смеша доследности и недоследности, јасног сагледавања ситуације и погрешних процена, континуитета и заокрета, принципа и прагматизма, пуног ангажовања и пасивности“¹⁸⁹.

Такође искусни амерички дипломата Луис Сел који је својом дипломатском праксом заслужио епитет доброг познаваоца ове кризе наводи слично. Док су Американци своју пажњу усмјеравали на рушење Берлинског зида и крај Варшавског пакта „та несретна околност практично је навела америчку политику да се престане бавити Југославијом у вријеме када је заправо постало неопходно да јој се додатно посвети“¹⁹⁰ као што је то чинила више од четири деценије своје константне, мање или веће, подршке њеној независности и независности од СССР-а. Наведени образложени став определијелио је и Џејмса Бејкера америчког државног секретара у администрацији предсједника Буша да изнесе став да је Југословенска криза проблем Европе, те да ће касније такође потврдити то тада није имало никакве везе са виталним циљевима спољне политике САД. На такав став сигурно је допринијело убијеђени смо и дјеловање тадашњег амбасадора САД у Београду Ворена Цимермана за кога генерал Кадијевић тврди у свој књизи „Контраудар“ да је перманентно пласирао својој Влади полуистине, да је онемогућавао контакте са Владом САД и да је поред начелне подршке СФРЈ исто, ако не и више, радио у корист нелегално отцијепљених република.

¹⁸⁸ Види: <http://www.kurir.rs/planeta/americki-politikolog-otkriva-vreme-je-da-konacno-saznate-zasto-je-sfrj-moralada-bude-unistena-clanak-2150417> приступљено 8. 12. 2015.

¹⁸⁹ Америка и распад Југославије, <http://www.politika.rs/rubrike/svet/t46030>, приступљено 8. 12. 2015.

¹⁹⁰ Епизода Бушова администрација и распад Југославије, <http://www.slobodnaevropa.org/specials/djss/ap-92-95/ap-epizoda-1.htm>, приступљено 8. 12. 2015.

Значајно интересантне напомене даје више аутора, између којих проф. Аврамов¹⁹¹, Милашиновић и други, тврдећи да је и Билдерберг група имала такође значајног утицаја као вањски фактор.

Раиф Диздаревић, као савременик и један од значајних актера овог процеса, додаје да је „најозбиљније и најтеже оцјене о стању у Југославији и прогнозе даљег развоја, када је ријеч о Западу... давао... НАТО... Југославија је једина социјалистичка земља у Европи за чији развој Запад није сигуран, постоји опасност од „пропасти система“¹⁹². Поред тога значајну улогу у свим овим дешавањима имала је и америчка обавјештајна агенција ЦИА. У прилог наведеном говори и интервју Роберта Баера, бившег високог званичника ове агенције који је аутор многих дјела у којима је одавао информације ове агенције. Он о југословенској кризи поводом промовисања своје књиге „*The secret of White House*“ у интервју датом у Канади, а на питање о пропаганди против Срба, изјављује: „Пропаганда је имала за циљ да завади државе и да се оне одвоје од матичне Југославије. Морали смо изабрати жртвено јагње које би било криво за све. Неко ко би био одговоран за рат и насиље. Србија је изабрана јер је на неки начин била наследница Југославије“¹⁹³.

Не улазећи дубље у ову анализу напомињемо само, у прилог наведеном, да је велики број протагониста југословенске кризе у више фаза управо припадао овој групи. Између осталог ту убрајамо: Питера Карингтон, Сајруса Венса, Карла Билта, Торвалда Столтемберга, Ричарда Холбрука, Мартија Ахтисарија и друге.

¹⁹¹ У књизи „Трилатерална комисија“ проф. Аврамов даје детаљну анализу укључености ових неформалних центара моћи у креирање, одвијање и епилоге великог броја сукоба у свијету који су креирани у овим истим отуђеним центрима моћи.

¹⁹² R. Dizdarević, *Od smrti Tita do smrti Jugoslavije, svejdočenja*, Svijetlost, Sarajevo, str. 424.

¹⁹³ Види: R. Baer, *Jugoslaviju su razbili SAD i Njemačka, trebala su im vaša rudna bogastva i vi kao robovi*, <http://www.dnevne.rs/tema-dana/robert-baer-bivsi-visoki-oficir-cia-jugoslaviju-su-razbili-sad-i-njemacka-trebala-su-im-vasa-rudna-bogastva-i-vi-kao-robovi-info> приступљено 10.01.2016. и <http://www.ebritic.com/?p=551270>, приступљено 10. 1. 2016

Професор Царевих наводи да је „таква метаморфоза била могућа због тога што је превагу у СКЈ однио ситнобуржоаски, малограђански, рурални елемент, који је представљао базу национализма и шовинизма“¹⁹⁴.

Подржавана од стране САД ни Европа није остала нијема на Југословенску кризу. Иако су многи очекивали да дође до помоћи ка очувања СФРЈ, о чему су се начелно и изјашњавали челни људи ЕЗ, дошло је управо до супротног о чему ће бити више у овом поглављу. Како ће нешто касније бити више ријечи о појединачним потезима ЕЗ, овдје ћемо само напоменути да у склопу вањских фактора који су довели до распада СФРЈ, је свакако значајна и тадашња спољна политика ЕЗ (иако она тада није имала такав званични назив као што је то данас). Крај биполарне структуре отворио је ЕЗ могућности да крене агресивније на подручје Балкана као сфере која је остала изван њеног утицаја. „Ничим неограничена, ношена својом империјалном нарави, она је погазила норме међународног права и Хелсиншку повељу о непромјењивости граница у Европи“¹⁹⁵, форсирала је једне републике на рачун СФРЈ и признала њихову насилну сецесију и државност...Оваквим поступком ЕЗ је изазвала сукобе у СФРЈ, посебно у Хрватској“¹⁹⁶, а касније и у БиХ и на Космету.

Поред тога трансформацијом КЕБС-а у ОЕБС, ЕЗ је требало да заједно са овом новом МО ради директно на спречавању сукоба како је то било предвиђено оснивачким актима ОЕБС-а, али ни то се није десило. Можемо рећи да је са падом Берлинског зида отпочела и реализација „пада“ СФРЈ. О овој, по нама срамној епизоди ЕЗ судиће историја, а који је обим ове катастрофалне политике и потврда нашег става можда је најбоље нагласио Јосип Гладурић. Иако се не слажемо са свим његовим тезама везаним за распад Југославије о улози ЕЗ смо апсолутно сагласни. Он истиче: „Неуспјех Европе није се очитовао само у понижавајућој неспособности њених дипломата и креатора вањске политике да спријече ратове који су резултирали десецима тисућа мртвих, милијунима

¹⁹⁴ М. Царевих: *Крај илузија или реминисценције на грађански рат у БиХ и његове посљедице*, Политичко популарна библиотека, Бања Лука, 1998, *op.cit.* стр 119.

¹⁹⁵ Види шире: J. Hiden, V. Made, D. J. Smith, *The Baltic Question During the Cold War*, <https://books.google.ba/books?isbn=1134197306> приступљено 10. 1. 2016.

¹⁹⁶ М. Царевих: *Крај илузија или реминисценције на грађански рат у БиХ и његове посљедице*, Политичко популарна библиотека, *op.cit.*, стр. 119.

избјеглих.....или у њиховој немоћи да зауставе процес који је Југославију из предводника источно европских реформи и најбољег кандидата за европску интеграцију претворио у црну рупу Европе“....већ и у том што су се европске дипломате и званичници“ са сваким новим заплетом кризе изгледали да су заузети више међусобним надметањем него рјешавањем проблема на терену“¹⁹⁷.

Говорећи о политикама Западноевропских земаља као вањских узрочника можемо рећи да од почетне идеје о очувању државе, није прошло много, прије свега у Њемачкој спољној политици, па да се почне радити управо супротно и подржавати нелегално отцјепљење прије свега Словеније и Хрватске. У прилог овој тврдњи наводимо да је већ почетком јуна 1991. године њемачки министар спољних послова Ханс Дитрих Геншер уз значајан притисак њемачке јавности након јаког логистичког дјеловања дисидентских групама и католичке цркве у корист Хрватске и Словеније одбацио императивно до тада дату подршку СФРЈ и окренуо се потпуно ка циљевима Хрватске и Словеније.

Сумирајући међународне аспекте и спољне факторе можемо рећи да су дјеловања МО, а посебно ЕЗ и НАТО уз несебичну подршку САД, влада европских и др. земаља и других неформалних центара моћи као што је Трилатерална комисија¹⁹⁸ и Билдерберг група¹⁹⁹, кроз синхронизовани утицај довеле до распада СФРЈ. Са овим ставовима слажу се и други аутори као што су Јелена Гускова и Марек Валденбер, Милан Видојевић и Смиља Аврамов. Ипак, због научне истине морамо истаћи да постоји велики број западно орјентисаних аутора који су тврдили другачије.

¹⁹⁷ Види шире: J. Gladurić, „*Vrijeme Europe, zapadne sile i raspad Jugoslavije*“, Mate, 2011, или сиже на: <http://blog.vecernji.hr/zvonimir-despot/vrijeme-europe-zapadne-sile-i-raspad-jugoslavije-988> приступљено 10. 1. 2016.

¹⁹⁸ Посебно критична према тајним организацијама или неформалним центрима моћи била је проф. Аврамов. Она наводи: „У посљедњој фази постојања Југославије, у процес њеног разарања (1991-1995) било је укључено чак неколико тајних организација. Сви тзв. посредници у југословенској кризи били су чланови једне, а понекад свих трију тајних организација: Савеза за спољне послове, Билдерберг групе и Трилатералне комисије. На истом послу нашла се, по њој и ...католичка организација *Opus dei*“. Види шире: С.Аврамов, Трилатерална комисија-Светска влада или светска тиранија? Идиј-Ветерник, 1998, стр. 7.

¹⁹⁹ Билдерберг групом, као неформалним центром моћи који је засигурно био укључен у стратешке одлуке везане за отпочињање сукоба у СФРЈ као и на другим мјестима, нећемо се детаљно бавити. У односу на њихову улогу у обимном раду Милан Водојевић наводи: „Билдерберг клуб био је умјешан у све фазе агресије, од њеног оснивања до њеног краја.. редовна годишња конференција 1999. године. ...развијала је план...о даљем комадању Југославије, што је дио плана генералног испарвања граница региона, са циљем продужења регионалне нестабилности, конфликта: „Види шире: М.Видојевић, Досије Омега, Акиа мали Принц, Београд, 2014, стр. 2.

Ми сматрамо да је од међународних аспеката и вањских фактора на распад СФРЈ утицало највише:

- распад биполарне структуре и губитак значаја који је у тој позицији заузимала СФРЈ;
- промјена спољне политике ЕЗ/ЕУ према дотадашњој најперспективнијој земљи за кандидатски статус и пуноправно чланство у ЕЗ/ЕУ;
- трансформација НАТО савеза након распада Варшавског пакта из одбрамбеног система у војни савез који ће педесет година након свог оснивања преузети агресивну војну улогу и дејствовати према државама од којих није био угрожен;
- неискрена, краткотрајна и недовољно истрајна подршка САД, Њемачке²⁰⁰ и других земаља ка очувању независности и територијалног интегритета СФРЈ.

У прилог реченом Владимир Гоати наводи: „Када је ријеч о утицају међународних чинилаца на збивања у другој „Југославији“ треба разликовати два раздобља. У првом, које траје од почетка грађанског рата у Словенији, обе велике силе САД, СССР, ЕЗ и њене утицајне чланице, а посебно Грчка, давале су снажну подршку очувању Југославије...У друго раздобљу... подршка одржању СФРЈ уступила је место тежњи да се утиче на модалитет њеног распада“²⁰¹.

Професор Мухамед Филиповић²⁰² такође истиче: „Сматрамо да ствари стоје сасвим другачије и да је међународна заједница, тј. Уједињене нације, њихов Савјет сигурности, Еуропска заједница и особито неке земље које су биле најутјецајније у овим

²⁰⁰ Развој догађаја након пада Берлинског зида ишли су на руку њемачким интересима, који су нагло добили огромно поље дјеловања. „Њемачка подршком Словенији и Хрватској у процесу растурања Југославије, убрзава распад ове земље и намеће се као важан чинилац у настајућој балканској кризи. ..Од тог периода.Њемачка је била чланица свих радних тијела која се баве југословенском кризом, учесница свих иницијатива и оснивач бројних међународних организација које дјелују на југоистоку континента“, Види шире: Д.Пророковић, *Њемачка геополитика и Балкан*, Catena Mundi, Београд, 2014, стр. 216-217.

²⁰¹ V. Goati, *Političke elite, građanski rat i raspad SFRJ*, <http://www.yuope.com/zines/republika/arhiva>, приступљено 10. 2. 2015.

²⁰² Овај аутор такође јасно истиче да се таква улога међународне заједнице и политика коју је водила према СФРЈ не може никако дефинисати као случајна и непланирана. По њему „није се ту радило о неким академским дискусијама и расправама, него о потицању директних политичких одлука које су могле са собом носити и изазивати и војне одлуке, те на крају изазвати рат на простору бивше државе“

питањима...Велика Британија и Француска у почетку и током већег дијела рата, а Сједињене Америчке Државе, у задњој фази-биле уплетене у све ово“...по њему оне су „играле велику улогу и у процесима политичких превирања, које су довеле до распада бивше Југославије“²⁰³

Завршавајући овај дио, свјесни да због обима ауторског простора нисмо били у могућности да се детаљније посветимо појединим узроцима као што је нпр. улога ЕУ²⁰⁴, наглашавамо да је укупност, по нама поменутих унутрашњих и спољних фактора, засигурно задало „смртни ударац“ тадашњој Југославији. Од ње као највеће тековине њених народа и народности послје Другог свјетског рата одустали су јавно и тајно неки од њених најватренијих заговорника, а ово потврђују и други аутори. У обимној студији везаној за југословенске контроверзе Чарлс Ингаро и Томас Емерет са другим ауторима истичу управо да је до распада СФРЈ дошло из разлога „што је довољан број људи са југословенским држављанством престао да мисли о себи као Југословенима (ако су уопште икад тако и мислили) и умјесто тога је себе доживљавао као Хрвате, Србе, Словенце, Македонце“²⁰⁵.

3.6. Специфичности сецесије и признања република - федералних јединица СФРЈ

У међународном праву питање сецесије, и прије као и данас, било је оптерећено бројним контроверзама. По нама питање признања држава и сецесије треба посматрати интегрално у контексту наше поднасловне теме. Ова питања поред бројних контрверзи

²⁰³ М. Filipović, *Odgovornost međunarodne zajednice i posebno Velike Britanije i Francuske za rat u Bosni i Hercegovini*, <http://www.spiritofbosnia.org/bs/volume-3-no-2-2008-april/reflections-on-the-responsibilities-of-the-international-community-for-the-war-in-bosnia-and-herzegovina/>, приступљено 10. 1. 2016

²⁰⁴ „Распад Југославије затекао је безбједносну систем у Европи потпуно неспреман за нове кризе и начин рјешавања тих криза. Европска унија је тек дефинисала увођење Заједничке безбједносне и одбрамбене политике. Механизми Организације за европску безбједност и сарадњу показали су се потпуно неспремни и неадекватни, чак да се тумаче и Завршни акт из Хелсинкија који је Организација донијела 1975. године“ М.Шолаја, Босна и Херцеговина у геополитици модерне, *Зборник радова Босна и Херцеговина у савременом геополитичком окружењу*, Независни универзитет Бања Лука, Бања Лука, 2011, стр.166

²⁰⁵ С. Ingaro, Т.А. Emmeret, *Suočavanje sa jugoslovenskim kontraverzama, inicijativa naučnika*, Sarajevo, 2010. str.28

биле су пропраћена увијек у сукобима држава јер су или једно или друго питање увијек задрале у националне или стратешке интересе неке друге државе. Како ћемо питању признања држава и његовој вези са сецесијом касније нешто више рећи оvdје ћемо се позабавити само питањем сецесије и по нама битној вези са правом на самоопредјелење.

Посматрање питања сецесије, тј. чина који претходи признању држава има своју нешто другачију историју, оптерећену истим или сличним проблемима као и питање признања држава, а то је прије свега мијешање политике у право. Правна наука питањима сецесије и признања држава посветила је велику пажњу. Као резултат јавиле су се конститутивна, декларативна и друге мање релевантне теорије које регулишу ова питања.

Глен Андерсон такође говори у прилог наведеног и наглашава да „теорије деклараторног признања које су формулисали научници Чен, Брајерли, Кравфорд, Раич и Касезе тврде да признање није *sine qua non* државности. Конститутивне теорије признања које заступају... Пенхајм, Лаутерпахт и Рот претпостављају да је признавање *sine qua non* државности“... Трећи... као Келсен и Даугард слично сугеришу да „колективно признање од стране међународних организација јесте *sine qua non* за државност“²⁰⁶.

На ове тешкоће у свом раду „Међународноправни оквир за сецесију“ указује и Петар Ретке²⁰⁷, поготово посматрајући проблем изнутра са чисто правног аспекта. По њему, посматрајући овај правни проблем у ужем смислу „сецесија представља настанак новог независног ентитета кроз одвајања дијела територије или популације од постојеће државе без пристанка саме државе“²⁰⁸. Овај процес започео је кроз питања стицања независности колонија од њихових европских колонизатора, и кретао се на релацијама

²⁰⁶ G. Anderson, *Secession in International Law and Relations: What are we talking About?*, Digital Commons at Loyola Marymount University and Loyola School, Comparative Law Review No.434, 7-1-2013, pp.355-356

²⁰⁷ „Међународно право не дозвољава субјектима који немају државни субјективитет опште право одвајања од матичне државе, нити пак забрањује сецесију. Изузетак овој претпостављеној неутралности проистиће из принципа међународног права о територијалном интегритету и самоопредјелjenju. Дефинисати ове изузетке представља теškoћу с обзиром да су територијални интегритет и самоопредјелjenje правно двосмислени појмови. На примјер, неки научници тврде да територијални интегритет једино чува неповредивост међународних граница али не уређује унутрашње односе попут сецесије. Други пак тврде да територијални интегритет забрањује сецесију јер сецесијом долази до распарчаванја територије државе. Принцип самоопредјелjenja слично томе погодан је за рестриктивне или експанзивне интерпретације. Правни извори у вези овог права црпе се углавном из резолуција Генералне скупштине УН (GS UN), иако постоје и извори настали у периоду између два рата“, P.Roethke, *The Right to Secede Under International Law: The Case of Somaliland*, <https://www.american.edu/sis/jis/upload/3RoethkeF11.pdf>, приступљено 20.02.2016.

²⁰⁸ M. Koen, *Secesija*, перспективе међународног права зbornik radova, институт за међународно право, Женева, 2005, str.6.

држава које су као такве постајале у то вријеме у међународним односима. Ова пракса се мијења настанком Уједињених нација.

Ова питања кроз Уједињене нације рјешавана су ослоном на два битна елемента:

- кроз Декларацију о принципима међународног права која је постала саставни дио Резолуције Генералне скупштине УН бр. 2625²⁰⁹, а
- други елемент лежи у признавању принципа самоопредјелења као права свих народа .

Ипак, без обзира на овако постављена правила међународног права кроз систем УН, сецесија је поново активирана као начин стварања држава нарочито послје завршетка хладног рата. Поред тога, питање права на самоопредјелење додатно је исполитизовано посебно након истог периода јер се није водило рачуна о времену прокламовања овог принципа. Покушај прецизнијег одређења права народа на самоопредјелење можемо наћи у завршном Хелсиншком акту као производу КЕБС-а (касније ОЕБС-а). На овој конференцији је поменути принцип проширен изван домена колонизације, али и додатно ојачан принцип међународног права о територијалном интегритету. Стога је заправо суштина да овај акт представља додатно ојачавање граница држава у односу на жељу сепаратиста да ће добити јаснији правни основ за акте који ће услиједити, што ни у ком случају није било тако.

Поготово треба нагласити да се питање права народа на самоопредјелење није могло искористити као основ за настанак нових држава насталих нелегалном сецесијом од стране бивших социјалистичких република, а посебно не у случају држава насталих распадом СФРЈ. Намеће се питање зашто је ово битно у случајевима везаним за распад СФРЈ?

По нама, из неколико разлога од којих као први наводимо да је дошло до кршења неколико принципа међународног права који се оштро супротстављају оваквим актима. Као прво је питање принципа територијалног интегритета које се неоспорно сукобљава са

²⁰⁹Види шире: <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>, приступљено 20. 2. 2016.

било кавом могућношћу отцјепљења територија, барем не без сагласности државе којој територија припада.

У односу на СФРЈ међународна заједница се послужила инструментализованом неистином да би могла да призна нелегалне сецесије бивших чланица југословенске федерације. Наиме, она је кроз акте Арбитражне Бадинтерове комисије и Резолуције Уједињених нација прогласила да је дошло до распада земље, јер на тај начин мудро стављају у први план питање распада земље, а не сецесију Хрватске и Словеније. Ово је омогућило да се сецесија само констатује као свршен чин или са друге стране као последица распада СФРЈ, што у том тренутку није било тачно.

Даље, овдје је дошло и до кршења самог права на самоопредјељење јер самоопредјељење у тадашњим оквирима није нужно морало довести до отцјепљења и није се могла повлачити директна паралела са процесом деколонизације у Африци и Азији и процеса који су се дешавали у СФРЈ како је то потврђено Хелсиншким завршним актом. У односу на наведено исправно закључује и Јерг Фиш који констатује да се: „према распаду обе федерације (СССР и СФРЈ) поступало као да су у питању била колонијална царства. Бивше републике обе федерације третиране су као колоније, па је њихова независност“²¹⁰ на специфичан начин и третитана као крајњи епилог саме деколонизације. Са овим ставовима изржавамо своју сагласност као и са чињеницом да су границе тако створних држава као одлучујући фактор узимале принцип *uti possidetis*, без обзира на све друге објективне околности као и неслагања становништва које се нашло у оквиру тих нових граница. Та врста противљења стварној вољи становништва била је видљива кроз догађаје који су се односили на сецесију и нелегално признање независности Хрватске а посебно БиХ.

Суштину је можда најбоље објаснио професор Крафорд. „По међународном праву сецесија није ни законита ни противзаконита, већ представља правно неутрални чин чије последице јесу или могу бити регулисане на међународном нивоу“²¹¹. Питање сецесије у

²¹⁰ Ј.Фиш, *Право народа на самоопредјељење*, Глас Српске, Фељтон, издање од 27.8.2014. стр.26

²¹¹ J. Crawford, *The creation of states in International Law*, Clarendon press, Oxford, 1979, str. 286.

случају СССР-а показује да није долазило до проблема између отцијепљених република и централних органа власти, док у случају СФРЈ имамо потпуно другачију ситуацију.

Како ћемо се политичком ситуацијом и догађајима који су непосредно претходили самој сецесији бавити у наредном поглављу, на овом мјесту даћемо само основне напомене и специфичности како се тај процес одвијао.

Прве које су прогласиле независност од СФРЈ биле су Хрватска и Словенија и то 25. јуна 1991. године. Њихову праксу слиједиле су касније БиХ и Македонија. У таквим околностима долази до специфичне улоге ЕЗ која из пасивне прелази у нешто активнију фазу у којој ће радити углавном противно интересима очувања СФРЈ и то складу са тим, а поводом аката нелегалне сецесије Хрватске и Словеније.

По професору Крећи овај процес носи двоструко обиљежје : „С једне стране оно је било елемент дезинтеграције СФРЈ у координатама Карингтоновог плана о решењу југословенске кризе, с друге, инструмент у конституисању бивших федералних јединица као независних држава“.²¹² ЕЗ је привидно након ових незаконитих и неуставних аката зауставила признање, али не да би кризу ријешила у складу са нормама међународног права које смо појаснили, већ како би пронашла начин да ове акте прихвати и убрза распад СФРЈ.

То је учињено на правно веома тешко задовољавајући начин, и прије свега као политичко рјешење изнуђено утицајем значајних чланица ЕЗ, прије свега Немачке.

За МО, а посебно за ЕЗ, УН, ОЕБС и др. основ признања црпио се из Смјерница за признање нових држава у Источној Европи и Совјетском савезу од 16. децембра 1991. године, као и Декларације о Југославији која је усвојена само дан касније (17. 12. 1991. године) на посебно намјенски сазваном ванредном састанку министара спољних послова земаља чланица ЕЗ.

Прецизније о овим актима, поступцима и конференцијама као и налазима Арбитражне комисији Конференције о Југославији познатој као-Бадинтерова комисија

²¹² М. Крећа, *Међународно јавно право*, op.cit, str. 174.

биће ријечи у наставку дисертације. На овом мјесту желимо само рећи да су то били политички закључци који су произвели и политичке одлуке. Ако анализирамо ове текстове изузимајући текст поменутих Смјерница епилог се дао наслутити.

ЕЗ није ни имала намјеру да очува територијални интегритет Југославије, већ да насупрот томе призна као свршен чин распада државе по њеним административним (унутрашњим границама). Овакав сценарио најмање је одговарао српском народу који је у три бивше чланице СФРЈ имао велики проценат становништва и на основу тога конститутивни статус²¹³. Посебни наглашавамо да је овај процес и реализација плана ЕЗ текла ван оквира датих међународним правом који између осталог и дефинише услове за настанак и признање нових држава.

Читав овај правно неутемељени процес имао је своје добро испланиране формалне претпоставке које су требале наводно доказати да се ради о озбиљном процесу, а у суштини радило се само о „бацању прашине у очи“ заговорницима очувања територијалног интегритета СФРЈ. Овај процес ишао је у прилог бошњачким ставовима чији аутори дају своје виђење тотално супротно од релевантних чињеница. Тако проф. Омерагић закључује: Када се већ није могла очувати као федерација или трансформисати у конфедерацију, сасвим је био исправан приступ међународне заједнице да се републике бивше СФРЈ у њиховим затеченим границама признају као независне државе²¹⁴

Ове формалне претпоставке су подразумијевале упућивање захтјева за признање након нелегално озваничених аката сецесије и то ка предсједнику Министарског савјета ЕЗ који је исте даље просљеђивао Арбитражној комисији Конференције о Југославији. Ова Арбитражна комисија, као што ћемо видјети касније, кршењем правила међународног права, а посебно изласком из оквира међународног арбитражног права уз неколико додатних лако остваривих услова као што су организовање референдума и промјене устава, давале је званичини афирмативни став овим актима сецесије.

²¹³ Ове ће Срби усвајањем Устава Хрватске одмах и изгубити и бити сведен на националну мањину што је по нама био наставак политике зачете у Другом свјетском рату и Независној држави Хрватској само са нешто посреднијим методама

²¹⁴ I. Omeragić, *Srpsko osporavanje Bosne i Bošnjaka*, Magistrat, Sarajevo, 2001. str. 74-76.

Након исказивања става о признавању услиједило је и доношење друге Декларације ЕЗ. „Овом декларацијом државе чланице ЕЗ сложиле су се да признају све југословенске републике које су...изјавиле да желе бити признате као независне државе, а које су прихватиле све обавезе из Упутства и ставове Карингтонове конвенције припремљене током Мирвне конференције о Југославији“²¹⁵.

Са свим овом ЕЗ је наставила неправилно тумачење више норми међународног права са чим се слаже и Венсан Ригби који су свом раду „*Босна и Херцеговина: Реакција међународне заједнице*“ анализирајући одлуке ЕЗ каже: „Прихватањем да призна независност Републике (БиХ) простом већином, умјесто уз сагласност етничких група које је сачињавају, ЕЗ је вјероватно готово загарантовала насиље и... прекршила међународно право“²¹⁶.

Поред свега што је учинила на штету СФРЈ и доприносила директно њеном распаду, ни то није било довољно већ је нескривену жељу за што агресивнијем наступу према Југославији и њеном остатку ојачала и посебним пакетом санкција, чиме је своју намјеру у распаду СФРЈ и озваничила. Ове санкције користимо као додатни аргумент да нагласимо да је ЕЗ учествовала у распаду СФРЈ и у том правцу користила широку плејаду средстава, мјера и инструмената.

Још једна од специфичности ове сецесије је и дјеловање појединих земаља за које се истиче да нису имали став о југословенској кризи, или као што тврде поједини аутори да је жељела њен опстанак, што је по нама апсолутно нетачно. У том контексту наводимо да су Њемачка и Ватикан управо тако поступале признавши Хрватску и Словенију и прије него што је то одредила ЕЗ.

Негативне ставове везане за специфичност сецесије бивших република СФРЈ противно правилима међународног права исказали су и бројни други аутори, између осталих Пелета, Андреас Цимерман, Дагард, Раич, Гускова и др.

²¹⁵ М. Милутиновић, З.Калинић, С. Радуљ, *Сецесија израз права народа на самоопредјељење*, Сварог, Научно стручни часопис, Бања Лука, Октобар, 2014. стр. 28.

²¹⁶ V. Rigby, *Bosnie-Herzegovine, La reaction da la communaute internationale*, <http://publications.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/VP/bp374-f.htm>, приступљено 22. 2. 2016.

Проф. Пелета истиче да је „процес дезинтеграције Југославије био заснован на специфичним основама које нису имале пуно везе са употребом општег права на сецесију по међународном праву“²¹⁷.

Цимерман потврђује, посматрајући сумарно: „Распад Југославије се не може посматрати као одвијање распада, већ континуирани процес који је довео до потпуног распарчавања бивше СФРЈ и оно је на почетку имало сецесију Словеније, Хрватске и Босне и Херцеговине“²¹⁸.

3.7. Улога међународних организација и асоцијација у рјешавању кризе у бившој СФРЈ , превентивне дипломатске активности

Превентивне дипломатске активности биле су одувјек присутне у односима између земаља, а посебан нагласак био је на њиховој примјени између једне или више зарађених страна које су предузимане као иницијатива неке од њих или као „добре услуге трећих земаља“. У теорији међународног права веома често можемо наћи ставове да између добрих услуга и посредовања постоји истовјетност. Ако за потребе ове тезе посредовање и превентивне дипломатске активности ставимо у однос и посматрамо као средства којима се постиже исти циљ, правни основ за коришћење оба ова средства могао би се пронаћи у Хашкој конвенцији о мирном рјешавању спорова²¹⁹. Она управо и не прави разлику између добрих услуга и посредовања.

Иако морамо навести да сама Конвенција није потпуно јасна, што отвара могућност другим теоријама која их посматра као двије фазе једног те истог поступка. И на овакав

²¹⁷ A. Pellet, *Quel avenir pour le droit des peuples a disposer d'eux-memes?* p. 255,

<http://www.alainpellet.eu/Documents/PELLET%20-%201993%20-%20Quel%20avenir%20pour%20le%20droit%20des%20peuples%20%20C3%A0%20disposer%20d'eux%20meme.pdf> приступљено 22. 2. 2016.

²¹⁸ A. Zimmermann, *Staatenachfolge in Vetrage zugleich ein beitrag zu Moglichkeiten und Grenzen volkerrechtlicher Hoolijekoliott*, Berlin, 2000, pp. 20-66, 138-143, 166-169.

²¹⁹ Ти документи су: Брајан-Келоговог пакт из 1928. као и у члановима Прве Хашке конференције из 1899. године, као и касније у Декларацији из Маниле 1982. године о Мирном рјешавању спорова, и Декларацији Генералне скупштине УН из 1991. године о утврђивању чињеница на плану одржавања међународног мира и безбједности, Миленијумска декларација из 2000. године итд.

начин поменути средства опет постижу исти циљ, само у овом случају не једно или друго, него једно иза другог. Дефиницију добрих услуга даје Амерички уговор о мирном рјешавању спорова из 1948. године и објашњава их, као

„покушај једне или више америчких влада које нису странке су спору, или једног или више истакнутих грађана било које америчке државе која није страна у спору, да доведе у контакт странке у спору, тако да им омогући да између себе постигну адекватно рјешење“²²⁰.

Хашка конвенција о мирном рјешавању спорова из 1907. године, посредовањем својим чланом 4, одређује у смислу да се ради о поступку који се састоји у помирењу супротстављених захтјева и смиривања осјећаја озлојеђености који се могу појавити међу странама у спору. Аналитичком разрадом добрих услуга и посредовања могли бисмо извести закључак да је код посредовања присутна активнија улога треће стране која настоји посредовати. Поред ове конвенције правни основ за неке друге облике превентивног дјеловања можемо наћи и у др. одредбама релевантних међународних докумената.

„Од свих конфликта који су избили од 1989. године, ниједан није представљао тако озбиљан изазов међународној заједници као то је био сукоб у Југославији. Због тога, развијен је низ начина како би се исти ријешили. Појединци, бивши званичници, појединачне државе, групе држава и међународне организације, сви су покушали неку врсту посредовања, нажалост без пуно успјеха“²²¹. Наше поље интересовања биће посебно превентивне, дипломатске активности које су у рјешавању југословенске кризе предузимале поједине МО. Једна од најизраженијих у том периоду била је дипломатска активност УН коју можемо посебно пратити од 1992. године и активности генералног секретара УН Бутрос Бутрос Галија.

Ипак, треба напоменути да је он своје становиште дјелимично засновао на идеји једног другог генералног секретара УН, и то Дага Хамаршелда²²² иако сам концепт

²²⁰ Види шире о овом уговору у: U.N.T.S., Vol.30, p. 55.

²²¹ J. Bercovitch, *Resolving international conflict*, Lynne Reiner Publishers, London, 1996, pp. 7-8.

²²² Он је употребу овог термина ставио у контекст могуће улоге коју би УН могле да имају у тадашњем систему односа у међународној заједници који су били подјељени на биполарној основи.

превентивне дипломатије представља начин дјеловања који, морамо нагласити, није предвиђен Повељом УН већ је настао у њеној свеобухватној пракси као једне од најзначајнијих МО. Од овако прокламованог Хамршелдовога приступа „Уједињене нације су, почевши од блискоисточних криза 1956. године, кризе у Лаосу 1959. године, конгоанске кризе из 1960. године...па све до данас интервенисале у низу ситуација на различитим крајевима света, успостављањем посматрачких и других *peace-keeping* мисија, у којима су често учествовале и веома бројне и снажне оружане формације по заставом и руководством ОУН“²²³

Поставља се питање шта је навело генералног секретара Бутрос Бутрос Галија да се заинтересује за могућност оваквог дјеловања УН? То, засигурно, могу бити нове врсте сукоба који су се јавили завршетком хладног рата. „Крај хладног рата успоставио је ново геополитичко окружење, и изродио многобројне нове врсте унутрашњих сукоба...који су по броју надмашили конвенционалне ратове између држава“²²⁴.

У односу на такве ратове који су се по карактеру значајно разликовали од оних вођених до почетка или у току хладног рада, теорија је требала да да оквир за њихово рјешавање. Правни писци и теоретичари „су се суочили са потребом развијања нових знања и тражења начина којима би се владало таквим сукобима прије него прерасту у високи степен насиља. Јер, након што се испољи „постаје много теже за чланове међународне заједнице УН, регионалне организације, појединачне државеда учинковито ријеше сукоб и успоставе мир“²²⁵. Оно што је посебна карактеристика овог периода послије завршетка хладног рата је и то да се тај број сукоба стално повећавао и да је за свој узрок имао и етничке и националне проблеме. У том контексту Брус Центлсон истиче да на то указују и примјери „ Хрватска, Босна, Сомалија, Руанда, Нагорно-Карабах, Чеченија, Тацикистан, Курдистан-списак се...(по њему)... наставља и укључује преко 90 оружаних сукоба од пада Берлинског зида, од чега је највећи број етничких сукоба“²²⁶

²²³ Б. Ракић, *Оставривање мира преко међународног организовања и интегрисања држава*, op.cit., стр 74.

²²⁴ М. Сахацић, *Превентивана дипломатија у међународном праву и њена примјена на подручју бивше Југославије*, <http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85550902112S>, приступљено 22.02.2016.

²²⁵ A. L. George, *Strategies for preventive diplomacu and Conflict Resolution: Scholarship for Policy-making, Cooperation and Conflict*, Vol.39/No.9, 1999, p. 1.

²²⁶ B. W. Jentleson, *Preventive Diplomacy and ethnic Conflict: Possible, Difficult Necessary*, Institute on Global Conflict and Cooperation Policy Papers, NO.“/, 1996. P.6.

Са крахом биполарне структуре и превентивна дипломатија добија нове контуре у свом развоју и дјеловању као средство за покушај мирног рјешавања сукоба уз, као што смо видјели, активну улогу треће стране која обавља посредовање без обзира да ли под тим подразумијевамо, државу, МО или појединца.

УН су 1992. године донијеле документ под називом „Програм за мир“²²⁷ који је дао дефиницију²²⁸ и концепт нове превентивне дипломатске политике УН. Овај програм био је веома запажен у међународним круговима и понудио је нову наду у мирно рјешавање спорова који су били у најави и евентуално као могућност спречавања даљег ширења већ насталих сукоба. „Након иступања генералног секретара Уједињених нација, Бутрос Бутрос Галија 1992. године пред Савјетом безбједности УН, превентивна дипломатија од политичке идеје преображена је у политички програм глобалног друштва“²²⁹. По неким ауторима, као што је Виктор Гебали, појам превентивне дипломатије се налази у тијесној вези и са појмовима као што су „стварање мира, очување мира, грађење мира и провођење мира“²³⁰. Сумирајући сврху превентивне дипломатских активности чини нам се најмјеродавније сложити се са Џорџовим коментаром да „суштина превентивне дипломатије убудуће ће бити не само потреба да се постигне рано упозоравање у почетку сукоба него и да се брзо и учинковито одговори да би се сукоб онемогућио и спријечило испољавање високог степена насиља“²³¹.

УН, дјелујући на основу Повеље УН и то члана 2, Алинеја 3 и 4, а посредно и на основу поглавља VII покушале су и на подручју бивше СФРЈ превентивно дјеловати. Ипак треба напоменути да се може закључити „из великог броја случајева у којима је међународна заједница имала прилику да дјелује превентивном дипломацијом да би ограничила ако не и спријечила сукобе, показало се да су ти покушаји били непримјерени,

²²⁷ Види: <http://www.cfr.org/peacekeeping/report-un-secretary-general-agenda-peace/p23439> приступљено 23.02.2016.

²²⁸ Програм за мир УН дефинише превентивну дипломатију као акцију спријечавања настајања наесугласица између страна те спречавање да те исте несугласице прерасту у сукобе и омогућавање ширења других таквих када настану.

²²⁹ З. Виторовић, *Превентивна дипломатија-како спријечити сукобе и ратове*, Бесједа, Београд, 2003, стр. 34.

²³⁰ V.Y. Ghebali, „preventive Diplomacy as Visited from the OSCE“, 3rd International Security forum, Kongresshaus Zurich, 19-21. October, 1998, http://www.isn.ethz.ch/3isf/online_Publications/WS5/WS_5B/Ghebali.htm, приступљено 20.02. 2016.

²³¹ A. L. George, *Strategies for preventive diplomacu and Conflict Resolution*: Scholarship for Policy-making, op.cit.p.10.

погрешни или су у потпуности изостали²³². Свој први значајнији неуспјех у реализацији превентивних дипломатских активности УН су заједно са ОЕБС-ом доживјеле на подручју бивше СФРЈ. Њихови покушаји да мировном мисијом, која је била распоређена очувају мир између зараћених страна претворили су се у прави дебакл. Без обзира на добро утврђене теоријске ставове показали се да Мисија УН са нејасним мандатом, недовољном техничком и војном опремљеношћу, са дефицитом снага присутних на терену и уз значајан недостатак перманентне политичке подршке из најзначајних органа УН нису могле ни дати бољи резултат.

Са дуге стране, ако је судити по резолуцијама које су се бавиле југословенском кризом и потребом да се сукоб ријешити на миран начин, можемо истаћи да је учињен већи напор. Као примјер наводимо да су 1992. године усвојене двије, 1993. године 23, а 1995. 16 резолуција које су се тичале југословенске кризе. Специфичност одређивања о југословенској кризи било је и то да је она „подведена под главу VII Повеље УН што је отворало простор за директну примјену насилних, а не само политичких мјера...такође у текстовима ових резолуција...“ примјетна је осцилација ставова Савјета безбједности према југословенској кризи...САД и друге силе на контроверзан начин су приступале кризи... што је дошло до изражаја и у адресирању резолуција²³³.

Додатну мрљу на посао који је требало да обаве специјални представници УН, Сајрус Венс и лорд Питер Карингтон, оставља чињеница да су били такође умањени непоштовањем појединих чланица ЕЗ или УН као што су Њемачка и Ватикан, које су мимо одлуке о консензусу свих зараћених страна признале независност нелегалне сецесије Хрватске и Словеније. Добро објашњење које поткрјепљује наше ставове даје и Саида Тувал наводећи шта је то узроковало дебакл УН на подручју бивше СФРЈ. По њој то је „првенствено због тога што међународна заједница није имала јасне циљеве, ...њене поруке биле су нејасне, неодређене и вишезначне;...уложени напори мањкали су

²³² М. Сахацић, *Превентивана дипломатија у међународном праву и њена примјена на подручју бивше Југославије*, op. cit, 127. <http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85550902112S>, приступљено 24. 2. 2016.

²³³ Д. Н. Васић, *Превентивна дипломатија, теоријски концепт, нормативни оквири и политичке контроверзе*, ЈП Службени гласник, Београд, 2010, стр. 200.

кредибилитетом; медијација није успјела јер Запад није располагао учинковитим полулама за рјешење кризе²³⁴

Нешто више успјеха имао је КЕБС/ОЕБС. Он је своје активности засновао на хашком документу из 1992. године. Мјере које је она примјенила биле су потпуно у складу са циљем и мјером превентивних дипломатских активности. На састанку министарског савјета КЕБСА 1991. године донесена је одлука да се подржи очување јединства Југославије. Ипак, испреплетен систем односа између земаља чланица ЕЗ и у ОЕБС-у који се увелико преклапају, довео је веома брзо до прећутног признавања сецесије.

ЕЗ/ЕУ је доживјела неуспјех у рјешавању југословенске кризе из нешто другачијих разлога. Поред већ реченог и промјеном политике према СФРЈ након распада Варшавског пакта, овај неуспјех био је омеђен и другим факторима. ЕЗ/ЕУ је сматрала да се сукоб неће проширити и да ће се ријешити сам од себе, поготово ако се убрзано признају нелегално отцијепљене чланице југословенске федерације, што се показало као тотално супротно. Поред тога, њену пажњу је више привлачило уједињење Њемачке него распад СФРЈ, а преговори из Матрихта и „поспремање ствари у свом дворишту“ додатно су је одвукли од већег и успјешнијег ангажмана.

Прва активност коју можемо сматрати превентивном дипломатском активношћу била је посјета најодговорнијих људи Европске заједнице Жака Делора и Жака Сантера Београду, крајем маја 1991. године. Ова посјета имала је за циљ да „убеди лидере тадашњих република да постигну политички споразум који би Брисел финансијски обилато подупро. Садржај тог аранжмана су биле двије ствари: политичка одлука да се, ван редовне процедуре, Југославија прогласи придруженим чланом ЕЗ, као и да је предвиђен програм од пет и по милијарди долара као финансијска ињекција реализације програма владе Анте Марковића²³⁵.

По мишљењу Раифа Дизадревића разлози због којих то није усвојено су: изјава председника Туђмана да је „настао историјски тренутак да се након хиљаду година

²³⁴ S. Touval, Case Study.Lessons of preventive Diplomacyin Yugoslavia, Managing Global, Chaos, UN Insititute of Peace Press, Washington.D.C, 1966, pp.403-417.

²³⁵ Види: <http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1046920.html> ,приступљено 25.02.2016.

обнови хрватска државност и да он ни за какве милијарде неће да улази у такве разговоре. Са друге стране Милошевић је то одбио ријечима да је он за модерну и чврсту федерацију, којом ће се управљати из Београда, то или ништа. Други разлог је што је понуда била закашњела. Процес који је водио већ неизбјежном распаду Југославије, био је отишао толико далеко да реално није било могуће доћи до неког договора ове врсте и ухватити се за то сидро спасавања Југославије²³⁶.

Сљедећи у овом низу превентивних активности био је покушај министара спољних послова, Де Микелис-Пош-Ван ден Брука да ријеше југословенску кризу. Њихов ангажман везујемо за 28. јуни 1991. године када је на самиту ЕЗ одлучено да се они као министри спољних послова пошаљу и покушају превентивно дјеловати и спријечити ширење сукоба. Састанак на Брионима који је сазван на њихову иницијативу услиједио је недуго након једностраног проглашења самосталности Хрватске и Словеније 25. јуна 1991. године, те након 27. јуна када је отпочео оружани сукоб у Словенији. Епилог овог састанка била је „усвојена заједничка Декларација о мирном рјешењу кризе и Одлука о тромјесечном мораторијуму на одлуке о раздруживању Словеније и Хрватске“²³⁷. Иако се ради о принципијелној одлуци коју је потврдио и Европски парламент 9. јула 1991. морамо напоменути да је недуго након тога дошло до непоштовања ових докумената и коначног неуспјеха ове превентивне *ad hoc* дипломатске активности ЕЗ, за шта је првенствено заслужна промјена курса Њемачке, као и одлуке других европских земаља тј. Аустрије, Мађарске и Ватикана које су радиле на проширењу сукоба.

Потребно је напоменути да се ни Хрватска ни Словенија нису придржавале дате ријечи на брионском састанку. ЕЗ је нијемо посматрала ове догађаје, погрешно закључила да Словенија није значајно прекршила преузете обавезе, што је дало додатну енергију словеначком парламенту да на трагу прећутног подржавања од стране ЕЗ ипак 8. октобра и прогласи самосталност. Поред ових активности залагањем ЕУ је уз „пуно овлашћење ОЕБС-а створила и *ad hoc* институције међу којима треба истаћи Конференцију о

²³⁶ *Ibid.*

²³⁷ М. Царевић, *Узроци и посљедице распада Југославије*, Правни факултет Бања Лука, Бања Лука, 2003, стр. 250.

Југославији, која је започета у Хагу, настављена на Брионима, у Лондону и Женеви, те Арбитражну Комисију у оквиру конференције²³⁸ о чему ће бити више ријечи у наставку.

У прилог наведеном проф. Ракић у контексту дјеловања ЕЗ наводи: „Након отпочињања југословенске кризе..ЕЗ веома брзо отворено стаје на страну југословенских република које су извршиле насилну сецесију и тиме заузима и непријатељски однос према Србији и Црној Гори које су настојале да очувају Југославију. Сличан став заузима и велика већина западних држава, док круг земаља који показује разумевање за српску позицију остаје мали и недовољно утицајан“²³⁹.

Дјеловање свих МО на рјешавању кризе у СФРЈ не може се оцијенити успјешним мјерећи према резултатима које превентивна дипломатија треба да постигне. Неблаговремено дјеловање комбиновано са нејасним циљевима и неодлучном политичком подршком, уз неискреност појединих земаља чланица више МО као што је нпр. Њемачка и др. довеле су до тога да се рат разбукта до обима да је окарактерисан као најтрагичнији сукоб после Другог свјетског рата на подручју Европе. Додатни аргумент за ову тврдњу је да тек након војне интервенције НАТО-а против Војске Републике Српске и притиском Ричарда Холбрука (као експонента спољне политике САД) дошло до окончања трагичног сукоба на подручју СФРЈ 1995. године, потписивањем Дејтонског мировног споразума

²³⁸ Р.Касагић, *Преварени народ*, Књижевна заједница Васо Пелагић, Бања Лука, 2014, стр. 119.

²³⁹ Б. Ракић, *Европски суд правде и санкције према Србији*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2015, стр. 11.

3.8. Посљедице распада СФРЈ

Распад СФРЈ манифестовао се бројним посљедицама и стварањем додатних проблема и промјена. Те промјене, како је наведено, оставиле су неизбрисив траг на стање свијести становника бивших југословенских република, узрокујући велике менталне и физичке посљедице. Ратови, развој тржишне економије, раслојавање друштва, растући конзумеризам, нове форме агресивног маркетинга и различити типови медијске контроле и манипулације, успели су потпуно да промене социјални и културни пејзаж целе регије²⁴⁰.

Поменуте посљедице можемо класификовати на основу више чинилаца, чиме ћемо и доћи до различитих резултата. Без обзира који критеријум да одаберемо доћи ћемо до сљедећих резултата, наиме, распадом СФРЈ дошло је до формирања шест данас независних и суверених држава. Овај процес након саме сецесије изгледао је нешто другачије тј. формиране су три различите групе држава по свом настанку: „државе које су настале сецесијом, државе које су образовале нову државу, новоформиране државе“²⁴¹. У прву групу улазиле би Хрватска, Словенија и Македонија, у другу Савезна република Југославија која је настала добровољним удруживањем након проглашења независности Србије и Црне Горе, а у трећу групу сврстали бисмо БиХ као државу *sui generis* састављену од два равноправна и државноправна ентитета Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине.

У области економије све новонастале државе осим Словеније претрпјеле су пад економских активности, а заједничка карактеристика за све поменуте државе је да је дошло до промјене тржишних услова гдје се из социјалистичког начина вођења и планске привреде прешло на модел тржишног привређивања. Пратећа посљедица овог процеса била је и приватизација државног капитала (у до тада друштвеним па државним

²⁴⁰ *Posledice raspada Jugoslavije*, <http://www.seecult.org/vest/posledice-raspada-jugoslavije>, приступљено 26.02.2016.

²⁴¹ Р. Кузмановић, *Уставно право*, оп.цит.стр. 297.

предузећима) и то као процес који је у скоро свим овим државама довео до катастрофалних посљедица. Нетранспарентност поступка, политичка корупција и привредни криминалитет у вези са политичким актерима из више влада довели су до тога да се огромна маса капитала нашла у рукама малог броја, преко ноћи створених богаташа. Са друге стране дошло је до огромног порасата незапослености, опадања животног стандарда и повећања броја становништва које улази у изразито сиромашне категорије.

Људски губици су свакако најзначајнија посљедица распада СФРЈ. Као и увијек када су у питању жртве, а посебно након ратова у којима свака страна која се сматра побједником и пише историју, и овдје постоји несагласност око тачног броја погинулих, рањених, избјеглих и интерно расељених. Претпоставља се да је на свим зараћеним странама страдало више од 100 хиљада људи, а да је број рањених, избјеглих и интерно расељених и пуно већи.²⁴² Кантелтер и Томић у прилог наведеном наводе да „ратови 90-их не само да су коштали преко 100.000 живота и створили милион избјеглица. Него су и уништили велике дијелове индустрије и инфраструктуру земље“²⁴³.

У политичком смислу долази до напуштања концепта једнопартијског система и до развоја политичког плурализма и јачања фактора цивилног друштва, између осталог и партиципативне политичке културе, као и наглог повећања броја политичких партија. Посебно сматрамо да треба нагласити да се у великом броју случајева, у првим годинама након распада и дуго касније, није јављало доста нових политичких лица, већ да су дугогодишњи комунисти постајали преко ноћи „освједочени националисти“ који су

²⁴² У свом магистарском раду Вртунић наводи и друге податке, по њему „у Словенији је убијено 58, а рањено 180 припадника ЈНА (од којих је било 150 регрута на одслужењу војног рока). На словеначкој страни је било 19 погинулих и 182 рањена. Према до сада познатим подацима, у Хрватској у периоду од 1990. до 1995. године убијено је око 7.000 Срба, рањено је око 12.000, а тешких инвалида је више од 500. Подаци и губицима хрватске стране нису доступни. Према подацима Бошњака Мирсада Токаче, у БиХ је током рата живот изгубило 97.207 људи (57.523 војника и 39.684 цивила). Од тог броја, погинуло је: Бошњака – 64.036; Срба – 24.905; Хрвата – 7.788; и 478 – осталих. Од дејстава НАТО и такозване „ОВК“, у току агресије, убијено је око 2.500 цивила, а рањено преко 6.000. Убијено је и нестало 1.002 припадника Војске Југославије и МУП–а Србије, а рањено око 2.500 људи.

²⁴³В. Kanzleiter, Ђ. Tomić, The left in the post-Yugoslav area, <http://dordetomic.de/wp-content/uploads/2012/08/Kanzleiter-Tomic-2012.pdf> приступљено 26.02.2016.

радили на промовисању идеја и програма који су били дијаметрално супротни дотадашњим социјалистичким програмима. Своје паролe, које су се темељиле на лењинистичким и марксистичким идејама уз посебно обиљежје које су добијали у свакој од тадашњих бивших социјалистичких земаља, замијенили су националистичком реториком. Политички аспект ових кретања могли бисмо сумирати слажући се са закључцима Дикера и Вејводе који наводе: „Након покушаја да се ријешу национално питање на комунистички начин, друштво Друге Југославије је завршило као у потпуности атомизовано, распарчано и ипак као у потпуности неспремно и онеспособљено у погледу изазива самог завршетка комунизма“²⁴⁴.

Са социјалног аспекта последице су можда биле најевидентније у свим државама подједнако. Нови систем вриједности омеђен националним идејама није остављао много компромиса за раније прокламовани систем братства и јединства у СФРЈ и донио је бројне промјене у животима „обичних“ људи. Заправо „распад СФРЈ, пре 20 година, из корена је променио живот стотинама хиљада људи. Прекид комуникације међу људима и раскид пријатељстава, међу највећим су последицама распада некадашње Југославије“²⁴⁵.

Са научног аспекта долази до позитивних помака. „Распад државе омогућио је слободније писање о некадашњим табу темама, објављена је важна архивска грађа, хронологије, савременици су се огласили мемоарима и дневницима. Посебно су бројни радови који су имали у фокусу предисторију кризе 1987-1991. и почетак грађанског рата“²⁴⁶.

²⁴⁴ D. A. Dyker, I. Vejevoda, *Jugoslavia and after, A study in fragmentation, despair and rebirth*, Longman, London and New York, 1996, pp.12-13

²⁴⁵ Види: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/914726/Posledice+raspada+SFRJ.html>, приступљено 27. 2 2016.

²⁴⁶ Види: <http://www.inisbgd.co.rs/sr-YU/projekti/27-srbi-i-raspad-jugoslavije.html>, приступљено 27.02. 2016.

4. НАСТАНАК И ПРИЗНАЊЕ НОВИХ ДРЖАВА

4.1. Међународноправни аспекти настанка и признања нових држава

Званично признање држава можемо пратити још од XVII вијека кроз праксу коју је покренула Шпанија признајући Холандију, а са друге стране први велики сукоб због признања био је сукоб Француске и Велике Британије, настао због признања САД од стране Француске. Оно што већину аутора, па и нас, опредјељује на закључак о бројним контроверзама је умијешаност политике и њена веза са овим појмовима међународног права. О овим везама посебно говори и Луис Хенкин који је нарочито истакао да се мора водити рачуна да „признање прије припада свијету политике него свијету права“²⁴⁷.

Поред тога „било која одлука о признању државе, или подршке истом, чисто је морална одлука..која се може цијенити као исправна или погрешна, добра или лоша, праведна или неправедна, мудра или непромишљена“²⁴⁸.

Не улазећи дубље у појединости везане за конститутивне, декларативне или мјешовите теорије које се прецизније баве појмом признања држава, наглашавамо да контроверзе које смо поменули прате и суштине ових теорија. Иако пракса говори више у прилог декларативне теорије, морамо нагласити да је ова пракса још увијек данас оптерећена политичким питањима и процјенама како се то питање уклапа у стратешке интересе државе која даје признање. Јер, како на другачији начин објаснити преурањено признање Панама од стране САД 1903. године, само из разлога што Колумбија, чији је саставни дио она била, није хтјела да ратификује уговор о изградњи канала, или како признати преурањено признање Хрватске и Словеније од стране Њемачке 1991. године када је то учињено и прије самих Уједињених нација или ЕЗ, о чему је између осталих

²⁴⁷ L. Henkin, *General Course on Public International law*, RdC 1989, Vol.216. str. 31

²⁴⁸ *A Theory of International Recognition*, http://citation.allademic.com/metap_mla_apa_research_citation, приступљено 17. 2. 2016.

писао и „Њујорк тајмс“²⁴⁹ свјестан да се ради о актима нелегалне сецесије којима се крши међународно право. Са друге стране, угледни поменути амерички часопис закључује: „Дјеловање Европске заједнице представља важну дипломатску побједу Њемачке, која је снажно подржала независност Словеније и Хрватске. Њемачки званичници су саопштили прошлог мјесеца да ће без обзира на жеље других европских земаља признати двије републике, а министар иностраних послова Ханс-Дитрих Геншер је интензивно лобирао за распад Југославије“²⁵⁰. Међународноправне аспекте признања нелегално отцијепљених република ставићемо у контекст докумената који су у значајној мјери одредили овај процес као и њихових посљедица.

Документи који су омогућили МО, другим државама да признају сецесију су :

- Декларација о Југославији која је усвојена на конференцији министара спољних послова одржаном 17. децембра 1991. године као и
- Смјернице о признању нових држава у Источној Европи и Совјетском савезу које су донесене од стране Савјета министара ЕЗ дан раније.

Професор Крећа наводи да су смјернице за државе носиле сљедеће обавезе: „гаранције права етничких и националних заједница и мањина у складу са обавезама преузетим у оквиру Конференције о безбедности и сарадњи у Европи, поштовање неповредивости граница које се могу мењати само мирним путем заједничким споразумом, преузимање свих обавеза државе претходнице о разоружању и неширењу нуклеарног оружја те територијалне безбједности и стабилности, те обавезе решавања спорова путем споразума, а ако треба путем арбитраже, свих питања сукцесије држава и регионалних спорова“²⁵¹.

²⁴⁹ „Dvije od šest jugoslovenskih republika, Slovenija i Hrvatska, biće danas priznate kao nezavisne od strane Njemačke, a očekuje se da će ih tome slijediti ostale zemlje EZ... Vatikan se takođe pridružio priznavanju. Ne očekuje se da se SAD pridruže koliko god se žurilo da se Slovenija i Hrvatska prihvate kao nezavisne kao što je to bilo u slučaju Ukrajine i dugih dijelova starog Sovjetskog Saveza“ The Torn Yugoslav Quilt, January 15, 1992, Is there a Yugoslavia? <http://www.nytimes.com/1992/01/15/world/the-torn-yugoslav-quilt.html> ,приступљено 27.02.2016.

²⁵⁰ Europe, Backing Germans, Accepts Yugoslav Breakup, <http://www.nytimes.com/1992/01/16/world/europe-backing-germans-accepts-yugoslav-breakup.html>, приступљено 28.02.2016.

²⁵¹ М. Крећа, *Међународно јавно право, op.cit.* стр. 174.

У односу на Смјернице, у Декларацији о Југославији се наглашава да оне државе које желе да буду признате требају да дају изјаве и томе да желе да се признају као независне државе; да се сагласе са обавезама, а које за ове државе проистичу из текста поменутих смјерница; да изразе спремност и прихвате Нацрт Конвенције која је припремљена везано за рад Конференције за Југославију; да наставе подржавати напоре органа УН, а прије свега Савјета безбједности и генералног секретара; као и наставак процеса који предвиђа конференција о Југославији.

Посматрајући Декларацију на интегралан начин можемо уочити да се њен садржај може подијелити у два дијела и то оба специфичне политичке тежине: први бисмо могли назвати одређеном формом за прихватање оквира за распад једне суверене државе, док би се други могао означити као списак услова које су дотадашње чланице југословенске федерације требале испунити да би им се признала независност. Шо наводи да „Декларација не узима у обзир право на самоопредјељење народа, како у смислу унутрашњег тако и међународног права, као фундаментални основ настанка државе“²⁵².

Наводимо да су ови документи били у супротности и са највишим актима тадашње СФРЈ, посебно Уставом који је у свом члану 5 између осталог предвидио и то да се: „Граница Социјалистичке Федеративне Републике Југославије не може мењати без сагласности свих република и аутономних покрајина“.

Пред тога посебан задатак имала је Арбитражна комисија у оквиру Конференције о Југославији. Она је требала да испита захтјеве за међународним признањем „Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније и Словеније“²⁵³. Овакав став Бадинтерове комисије сматрамо неприхватљивим и инструментализацијом међународног права у политичке сврхе, као и још један аргумент у прилог томе да су коначна рјешења Конференције о Југославији и Бадинтерове комисије требала да се крећу у политички задатим оквирима, а то је дезинтеграција СФРЈ. Поред тога читав процес у наведеном оквиру попуњаван кршењем међународног права или бар погрешним тумачењем његових норми. Овај наш став поткрепљује и став проф. Касезеа који наводи да је Бадинтерова комисија често

²⁵² M. Shaw, *International public law, op.cit.*p. 139.

²⁵³ M. Koen, *Secesija, perspektive međunarodnog prava zbornik radova, institut za međjunarodno pravo, op.cit.* str. 269.

излазила из свог мандата, а посебно јер је „референдум подигнут на статус основног захтјева за легитимизацију сецесије“²⁵⁴ што, имајући на уму Устав СФРЈ као и релевантне међународно правне документе и то Хелсиншка повеља, Повеља УН и други, не може бити коришћено у ту сврху.

Ако ове документе ставимо у контекст са одређеним члановима Нацрта Конвенције коју је за Конференцију о Југославији припремио предсједавајући, можемо лако уочити да је крајњи циљ био распад СФРЈ. ЕЗ, под чијим патронатом су креирана и ова друга документа као и задаци Лорда Карингтона, припремила је то као коначан епилог без обзира на све превентивне активности које смо поменули.

Поред тога, са међународноправног аспекта и анализе читавог процеса, можемо такође уочити још једну девијантну појаву или кршење међународних правних норми. То се односи на начин на који је на територији Европе у случају СФРЈ признато право на сецесију на основу кога је дошло до признања нових независних држава, а што није тако либерално коришћено касније по питању сецесионистичких покрета у другим земљама. У њима право на самоопредјелење је третирано веома уско на начин који га дефинишу пактови из 1966. године што није омогућило распад било које друге државе на тако бруталан начин, потпомогнут политизацијом принципа међународног права.

Пракса показује да се државе и МО до случаја распада СФРЈ и након њега нису опредјелјивале да признају акте сецесије ако се томе противе органи централне власти. Са овим становиштем слаже се и професор Кравфорд који наводи да је „веома тешко добити међународно признање када нема пристанка владе државе о којој је ријеч“²⁵⁵. Ипак и поред свих наведених аргумента морамо нагласити да се десило супротно.

Противно правилима међународног права и на основу, између осталог, мишљења Бадинтерове комисије, која је изашла из свог мандата, ставила политику испред међународног права и вјештом инструментализацијом и преформулацијом постављених јој питања и датих одговора (за шта је највише заслужан Лорд Карингтон и сами чланови

²⁵⁴ A. Casesse, *Self-Determination of Peoples*, str. 143.

²⁵⁵ J. Crawford, *State Practice in international law*, str 115-116.

комисије) допринијела је директно процесу дезинтеграције СФРЈ. Ове и друге разлоге који нису могли бити основ за признање нагласићемо у наставку рада.

4.2. Испуњавање услова за настанак нових држава бивших чланица југословенске федерације

У односу на пријевремено признање постоје многа различита становишта, а великом броју њих данас је заједничко то да су сва модификована утицајем политичких елемената. У односу на речено значајан став износи Џонатан Вајдел. Он сматра да је „према класичној доктрини међународног права, прерано признање државе кршење суверенитета друге државе, а тиме и кршење међународног права. Тај принцип изложен је промјенама посљедњих...деценија. Од признања Словеније и Хрватске од стране Њемачке...прерано признање не само да је одобрено, већ претпоставља право..морално осудити државу“²⁵⁶ која је преурањеним признањем погођена, што је управо и учињено у случају СФРЈ која је након нелегалне сецесије њених федералних јединица била изложена осудама и санкцијама.

У теорији државе и права општеприхваћена је дефиниција да основне елементе државе чине: становништво, утврђена територија и државна власт која се простире унутар граница државе. Посматрајући овако постављене елементе можемо констатовати да поред свих кршења највиших међународноправних и унутрашњих аката већина отцијепљених република чланица СФРЈ није испуњавала све или велики дио ових елемената ди би се конституисале као државе.

Не улазећи детаљно у природу објашњења свих ових елемената у свим државама насталих сецесијом уз међународну подршку, детаљно ћемо се задржати на примјеру БиХ која је у ширем смислу тема наше дисертације, а процесе у другим републикама бивше СФРЈ поменућемо само кроз најзначајније догађаје.

²⁵⁶ J.Widell, The Breakup of Yugoslavia and Premature State recognition, October 22, 2004, <http://www.serbianna.com/columns/widell/001.shtml>, приступљено 01.03.2016.

У случају Словеније можемо рећи да након доношења првих одлука словеначког парламента од 27. септембра 1989. године када су донесени амандмани на устав Словеније, па касније до доношење Декларације о независности Словеније 25. јуна 1991. године, није могло доћи до признања ове републике. Ово није могло бити остварено ни по Уставу СФРЈ који је, искрено говорећи, имао елементе дезинтегративног карактера, али ни без сагласности свих других република за промјену граница земље, као ни на основу важећих норми у Кривичном закону СФРЈ, према којем је то било кривично дјело. Без обзира на наведено парламент Словеније амандманима из 1989. године покушао је да нагласи примат аката те републике у односу на савезна што такође није било противправно само по себи, бар у том случају.

У моменту доношења тих аката Словенија није вршила све елементе државне власти онако како је дефинише теорија, дакле *summa potestas i superma postestas*.

Ипак, морамо нагласити, да поред почетног противљења савезних органа СФРЈ све оно што се касније дешавало није довољно убједљиво да можемо са сигурношћу рећи да је стварна намјера била да се то отцјепљење, које је било нелегално и дефинитивно, спријечи. Све то је довело до тог да је послје краткотрајног рата и повлачења снага ЈНА Словенија ипак након низа неуспјеха у мировним преговорима који су вођени о Југославији коначно прогласила независност 8. октобра 1991. године те Резолуцијом СБУН бр. 753 била призната од стране Уједињених нација 22. маја 1991. године званично за независну државу.

Посматрајући случај Хрватске нелегалне сецесије, прије него се позабавимо елементима чије је постојање било потребно да би до признања дошло, морамо нагласити једну чињеницу које је била увод у сам акт сецесије. Наиме, посматрајући категорију постојаног становништва као елемента државне... хрватске власти су биле свјесне да би Срби у Хрватској, заједно са дијелом Хрвата као и неких националних мањина засигурно били против независности ако би се о њој одлучивало на референдуму. Да би такав проценат оних који се противе хрватској независности смањили и обезвриједили њихов положај дошло је до прво до промјена Устава СР Хрватске. Уставним амандманима који су донесени 22. децембра 1990. године и др. Срби више нису признати као конструктивни

народ, иако је од настанка Хрватске у авнојевским границама њихов статус био гарантован као равноправан са Хрватима.

Сабор Хрватске је донио 25. јуна 1991. године Одлуку о самосталности хрватске државе чиме је, по њима, отпочео процес самосталности хрватске државе. Ипак, ситуација је и фактички и правно била потпуно другачија. Срби у Хрватској су пружили отпор асимилацији и статусу који им није гарантовао равноправност, у односу на Хрвате, те су дигли оружану побуну како би заштитили голе животе и своје право на опстанак као равноправних грађана које им, осим декларативних ставова у односу на развој ситуације, хрватске власти нису могле гарантовати, што су убрзо и потврдили ћпрви случајеви злочина над њима.

У односу на наведено било је евидентно да Хрватска не располаже омеђеном територијом у границама у којима је изразила намјеру да буде призната, или исправније речено није вршила ефективно државну власт на читавој својој територији. Поред тога значајан дио становништва није је ни признавао за независну државу. Као и случају Словеније уз још већи несразмјер у испуњавању услова да буде призната као независна држава, она је то постала. Уз безрезервну подршку Ватикана, Њемачке, Аустрије, других претежно католичких земаља као и посредну подршку неких исламских земаља, Хрватска је независност прогласила 8.октобра 1991. године а већ 15. јануара она је постала пуноправна чланица УН Резолуцијом СБУН бр. 754, иако су сви елементи да она то не буде и даље били на снази.

Овакав став Њемачке био је изложен преиспитивањима касније и код самих њемачких политичара. На основу тврдњи угледног италијанског часописа „Лимес“: „Наступ Волфагнга Шојбла виског функционера владајуће ЦДУ коалиције нешто касније указује нам да та исхитрена реакција није била најцјелисходније рјешење. Тај гест, који је према његовим присталицама требало да донесе мир у бившој Југославији и који се данас често криви за ширење сукоба у Босни, довео је до тога да се Немачка у периоду од скоро двије године повукла у карантин на шаховској табли Балкана. Лидери у Бону су се нашли

у Њорсокаку, и покренувши германофобне емоције остатка свијета, нарочито западних савезника предвођених Французима, Британцима и Американцима²⁵⁷.

О притиску Геншера на друге државе да признају независност Хрватске (и Словеније) говори и Маркус Танер. Он наводи да је министар спољних послова Њемачке одлучио да „искористи састанак министара иностарних послова ЕЗ и надолезећи Мастрихтски уговор да изнуди услугу за услугу тј.Њемачку сарадњу са Британијом око амандмана Споразума, у замјену за британско признавање Хрватске што је изазвало грч шовинистиче хистерије у Британији²⁵⁸, али нажалост није одгодило ни одлуку Велике Британије да призна нелегално отцјепљене републике.

Процес отцјепљења БЈР Македоније протекао је на тотално другачији начин, и подсјећао је највише на мирно раздруживање које смо претходно разјаснили у случају раздруживања Чехословачке, уз једну сличност да као и у случају Словеније није било већег противљења савезних органа власти. Референдум о самосталности за који је позитивно гласало 95% становника БЈР Македоније, одржан је 18. септембра 1991. Након тога, 17. новембра исте године, долази до проглашења БЈР Македоније за независну државу и њеног признања од стране УН 7. априла 1993, Резолуцијом савјета СБУН бр. 817²⁵⁹ уз напомену да мора да се промјени назив државе због добро познатих ставова Грчке о том питању²⁶⁰.

Како ћемо се ситуацијом у СРБиХ и процесима који су довели до сецесије и избијања ратних сукоба између конститутивних народа бавити кроз читаво једно наредно поглавље на овом мјесту наводимо само сљедеће чињенице. БиХ је и као СРБиХ могла да опстане само на принципима на којима је функционисала СФРЈ и скоро читава њена историја била је везана за одређену форму патроната без обзира да ли говоримо о Српској

²⁵⁷ Che Cosa cerca la Germania in Jugoslavia, 3/09/1994, <http://www.limesonline.com/cartaceo/che-cosa-cerca-la-germania-in-jugoslavia?prv=true> приступљено 1. 3. 2016.

²⁵⁸ М. Танер, Croatia: A nation Forged in War, Yale University Press, New haven and London, 1997, p. 272.

²⁵⁹ Македонија је за пуноправну чланицу УН под називом Бивша Југословенска Република Македонија, призната резолуцијом СБУН бр. 817, види шире: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/203/74/IMG/N9320374.pdf?OpenElement>, приступљено 01.03.2016.

²⁶⁰ Грчка не прихвата назива Македонија због постојања истог назива такве обалсти у сјеверној Грчкој. Овај спор оптерећује односе двије земље и до данас није ријешен без обзира на велике напоре који су међународни изасланици улагали да се спор оконча.

средњовјековној држави, Османском или Аустроугарском царству у којима није имала значајнију самосталност и у којима је функционисала као одређена административна цјелина.

У новијој југословенској историји БиХ је увијек могла опстајати само на консензусу Срба, Хрвата и Муслимана (Бошњака) који су одавно одређени на изјашњавање као Бошњаци.

Без обзира на ту чињеницу Хрвати и Бошњаци су покушали истим или сличним методама маргинализовати Србе и прогласити независност слично како су то учиниле и Хрватска и Словенија. Међутим оно што ситуацију у БиХ посебно разликује од других бивших република чланице је и то да ни посредно ни непосредно она своје право на отцјепљење није могла засновати на Уставу СФРЈ из 1974. године. Дакле, као последицу тога имамо чињеницу да није било већинског народа, није било доношења нових уставних амандмана као ни новог устава, јер није било консензуса њених конститутивних народа. Ипак, пошто је међународна заједница, а посебно неке МО, имале намјеру да изврше дезинтеграцију СФРЈ, и БиХ је призната за независну државу иако је још мање испуњавала услове да би јој тај основ био признат. Тај захтјев је упућен 21. децембра међународној заједници и она је призната 7. априла 1992. од стране ЕЗ, а 22. маја у УН као независна држава.

Све наведено се десило иако, напомињемо, БиХ за такав статус није:

- имала подршку знатно већег броја становништва у односу на сличне процесе у Хрватској и Словенији јер су против те одлуке били припадници српског као и дијела друга два народа, као и националних мањина;
- вршила државну власт у смислу свих њених атрибута на више од 70% своје територије коју је имала као СР БиХ, те није
- испуњава услове за независност које прописује међународно право.

На овакав начин „признавање независности Босне и Херцеговине без поштовања међународних правних принципа (и унутрашњих уставних гаранција) једино је охрабрило

различите стране да остварења својих циљева потраже коришћењем силе....а жртве таквих...рјешења ће бити грађани Босне и Херцеговине коју су се нашли на „погрешној“ страни националне територије, ¼ милиона или 1/3 од укупног броја становника који ће постати објектом присилне размјене становништва²⁶¹. У прилог реченом, Лаура Херта такође истиче да је ЕЗ само погоршала ствари јер је након преурађеног признања „само два дана касније почео рат у Босни и Херцеговини“²⁶².

Такође професор Ејми Екерт у свом дијелу наводи да је ово признање било преурађено и да је сам акт признања „супституисао све карактеристике које су очито недостајале“²⁶³ када је у питању признање БиХ као независне државе.

Оваквим ставовима придружујемо и мишљење британског политичара Јона Павела који истиче да је „Британије .. прекршила правило да не признаје владу једне земље (мислећи на БиХ) док не буде у неприкосновеној контроли територије те земље“²⁶⁴.

Суштину о њеном преурађеном признању дао је и професор Крећа у издвојеном мишљењу пред Међународним судом правде у Хагу гдје наглашава да је у односу на чињеницу да је влада контролисала само мали дио територије „међународно признање БиХ којом јој је признат статус државе у међународном праву у ствари правна фикција“²⁶⁵.

О овим државама насталим након распада СФРЈ занимљиво становиште даје и професор Половић. Она наглашава да „државе настале у разарајућим околностима ратних сукоба, истовремено се смјештају у контекст новог свјетског поретка, што их чини вишеструко овисним о глобалним актерима, било да је ријеч о сјећању и очувању

²⁶¹ M. Baruciski, *Politics Overrideas Legal Principles: Tragic Consequences of the Diplomatic Intervention in Bosnia –Herzegovina (1991-1992)*, American University International Law Review, Vol.11. Issue 5., Article 1. Washington, 1996, p. 785.

²⁶² L. M. Herta, *Intra state Violence in Bosnia-Hertzevovina and the mixed reactions from the International Community. An Analysis of the Ambivalence of the Transatlantic World*, Romanian review, of international studies, VI.2, 2014, p. 30.

²⁶³ A. E. Eckert, *Constructing States: The Role of the International Community in the creation of new states*, <http://www.princeton.edu/jpia/past-issues-1/2002/2.pdf>, приступљено 02.03.2016.

²⁶⁴ J.E.Powell, *The Speeceches of J.H.Powell*, POLL 4/1/24 January-December 1992, Churchill Archives Centre, Churchill College, Universitu of Cambridge

²⁶⁵ Cf. Judge ad hoc Kreca, *Dissenting Opinion, ICJ, case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of genocide (Bosnia v. Yugoslavia) Preliminary Objections*, 11 July 1996.ISJ reports (1996) 596.

самосталности, одабиру вањскополитичких циљева, транзицијских стратегија и развојних модела, или пак изложени њиховим геополитичким промишљањима и потезима²⁶⁶.

Посматрајући функционисање БиХ под специфичним обликом међународне управе, под мандатом МО („протекторатом“), очување постојања Македоније под међународним притиском те активности које су вођене на одвајању Црне Горе од Србије све свакако указују да је преурањена пракса признавања ових држава имала за циљ и вршење лакше контроле над њиховим политикама.

У прилог реченом наводимо и ставове професора Смиље Аврамов и Миленка Крећа који сматрају да су УН направиле огромне грешке прије свега својим резолуцијама бр. 713 и 721 чији епилог је чињеница да је „сецесија третирана као 'ослободилачки чин', а очување државе као 'акт агресије' што ће историја забиљежити као парадокс“²⁶⁷. Ипак, ситуација о сецесији и нелегалном међународном признању БиХ захтијева да буде детаљно разјашњена уз нагласке на многе факторе којима по аутору није мјесто у констатацијама овог поглавља.

4.3. Успостављање Међународне конференције о бившој Југославији

Избијањем кризе на подручју бивше СФРЈ, ЕЗ је поред превентивних дипломатских активности које су обављали високи званичници ЕЗ, прије свега министри спољних послова, предузимала и друге мјере као МО. Оне би се могле сврстати одређеним дијелом у превентивне, али због свеобухватности питања којима се бавила на тим конференцијама, и посебно у ту намјену формираним органима, аутор сматра да се требају издвојити посебно.

Прва од таквих активности које је предузела ЕЗ, као МО, у рјешавању југословенске кризе, а која ће на крају довести до распада СФРЈ, било је успостављање

²⁶⁶ J. Polović, Utjecaj međunarodnih aktera na proces demokratizacije država zapadnog balkana sa posebnim osvrtom na Hrvatsku, <http://hrcak.srce.hr/file/181700>. приступљено 02.03.2016.

²⁶⁷ С. Аврамов, М. Крећа, *Међународно јавно право*, Савремена администрација, Београд, 2003, стр.230-232.

Међународне конференције за Југославију која је своју прву сједницу одржала 3. септембра 1991. године у Хагу. На овој првој конференцији ЕЗ је дефинисала три темељна принципа на основу којих би се требала рјешавати југословенска криза. Ти принципи су:

- границе се не могу мијењати силом и једностраним актима;
- људска права у републикама морају бити осигурана и заштићена без дискриминације и
- уважавање свих легитимних интереса и циљева²⁶⁸.

Циљ оснивања ове Конференције био је покушај да се настала криза, на подручју кроз историју оптерећеном националним сукобима, ријешити мирним путем у складу са правилима међународног права и правилима права ЕУ. Поред ових начелних ставова Конференција је основала и Арбитражну комисију Конференције о Југославији познатију и као Бадинтерова комисија. Без обзира што ће о овој комисији бити више ријечи у сљедећем наслову овог поглавља, на овом мјесту наводимо само да је њен основни задатак био да се бави рјешењем правних проблема везаним за опстанак или дезинтеграцију СФРЈ.

Конференција о Југославији је свој рад наставила већ 7. септембра, а на њој су представници свих југословенских република добили прилику да изнесу своја виђења како и на који начин најефективније ријешити југословенску кризу. Ово засједање обиљежили су непомирљиви ставови који су били и узроци продубљивања кризе. Представници Хрватске и Словеније Милан Кучан и Фрањо Туђман су бранили своју нелегално и противно међународном праву проглашену независност, србијански предсједник Слободан Милошевић је те исте осуђивао, наводећи да по Уставу СФРЈ право на самоопредјељење припада народима, а не републикама или територијама како су тај проблем коментарисали други аутори. Са друге стране представник БиХ Алија Изетбеговић изнио је идеју да се Југославија из федералног реструктурише у конфедерални тип државног уређења, или одређени облик савеза суверених држава.

²⁶⁸ Р. Нешковић, *Недовршена држава, политички систем Босне и херцеговине*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Амосфраф, Сарајево, 2013. стр.154.

На наредном засједању које је одржано у Хагу 4. октобра 1991. године, предложен је документ под називом „Оквирни план за рјешење југословенске кризе“ који је свој садржај заснивао на принципима „суверене и независне републике за оне које то желе, слободно удруживање република са међународним субјективитетом које то желе, општи споразум и дефинисање заштитних механизма за заштиту људских права, специјални статус за поједине групе и области, прихватање европског ангажовања и посредовања, међународно признање република које то желе у оквиру постојећих републичких граница“²⁶⁹.

Након установљавања овако постављених принципа услиједило је наредно заједначе 18. октобра 1991. године на којем је предсједавајући Конференције Лорд Карингтон предложио и „Нацрт декларације о Југославији“²⁷⁰ као један у низу приједлога који ће се понудити као могуће рјешење југословенске кризе. Овај нацрт у себи је садржавао неколико додатних принципа од којих су најважнији: уживање људских права уз додатан нагласак на принципу забране дискриминације у свим републикама бивше СФРЈ, прецизирање поља могуће сарадње република и то прије свега на питањима економског развоја, спољних послова, безбједности и правосудног система. Пред тога нагласак је поново стављен на чињеницу да републике које то желе могу бити међународно признате и отпочети егзистенцију као независне државе, а за друге које се противе таквом рјешењу била је остављена могућност да формирају неки други облик удруживања за који би им се обезбиједило међународно признање²⁷¹.

Након ових приједлога републике чланице бивше СФРЈ поново су заступале супротстављена становишта по неколико питања и то око питања сукцесије и питања права на самоопредјељење. Хрватска и Словенија су браниле право на нелегалну сецесију и оспоравале Србији и Црној Гори да им се призна статус сукцесора, док су са друге стране Србија и Црна Гора оспоравале право на нелегалну сецесију и браниле своје право да им се призна статус сукцесора.

²⁶⁹ Р. Нешковић, *Недовршена држава, политички систем Босне и херцеговине, op.cit.*, стр. 155

²⁷⁰ Види шире: М. Царевић, *Узроци и последице распада Југославије, op.cit.* 252-257.

²⁷¹ На овом мјесту битно је напоменути да то није признато Савезној републици Југославији од стране УН из разлога јер јој се није дозволило да буде држава наследица СФРЈ иако то није било спорно по општеприхваћеним правилима међународног права.

Опште принципе је прво одбила Србија, а касније јој се у том ставу придружила и Црна Гора. Суштина српских и црногорских амандмана који су поднесени на овај приједлог било је да се право на статус државе претходнице (а не сукцесора, јер Југославија наставља да постоји као субјекат међународног права јер није дошло до дисолуције него до нелегалне сецесије) треба признати само оним републикама које су изразиле жељу за останком у југословенској федерацији, као и да се право на самоопредјељење треба дати народима како би се првенствено тиме могли користити представници српског народа којима је укинута конститутивност у Хрватској, а сличну судбину су им били намијенили и Бошњаци и Хрвати у БиХ. Сви ови захтјеви Србије су одбијени инструментализацијом правила међународног права, у политичке сврхе под притиском ЕЗ. Надаље, унутрашње, административне границе дефинисане Уставом СФРЈ из 1974. године, постале су међународне границе дотадашњих република, а највећу штету таквим рјешењем претрпила је Србија јер је велики број Срба остао ван граница Србије поготово у Хрватској и БиХ, и то без признавања права на самоопредјељење. Оваквом одлуком прекршено је више правних постулата међу којима и онај о једнаком праву у једнаким ситуацијама, што имплицира да оно што је гарантовано свим другим народима, било је онемогућено српском народу на територијама које је већински насељавао у другим републикама²⁷².

На засједању крајем октобра 1991. године расправљано је додатно о положају Срба у Хрватској, а предједавајући Конференције предложио је и дио питања која су се тичала јачања положаја аутономних покрајина у Србији. Главне несугласице након овог засједања биле су везане за обим права које Срби треба да имају у Хрватској. Србија се залагала за обим права конститутивног народа док је Хрватска оспоравала тај статус и нудила положај националне мањине указујући да Србија на поштује исти обим права за Албанце на Космету.

Као додатни притисак након овог засједања појавила се Одлука министара спољних послова земаља чланица ЕЗ од 29. октобра 1991. године, којом су биле предвиђене

²⁷² Епилог те забране биће хиљаде жртава које ће претрпити и српски народ, као и миграције са вијековних подручја насељених Србима.

санкције за оне учеснике Конференције који не прихвате предложена рјешења Лорда Карингтона.

Сједница конференције планирана 5. одржана је 8. новембра 1991. године и донијела је нове (или реafirмисане старе) приједлоге кроз нешто другачији обим предложених рјешења. Овим приједлогом дефинисана је поново опција о формирању заједничке државе за оне републике које су за то исказале спремност у дотадашњем току трајања Конференције о Југославији. И овај пут Србија, Црна Гора као и више чланова Предсједништва СФРЈ одбили су овај приједлог јер је изостало прецизније одређење коришћења права на самоопредјелења народа по принципу да сви народи треба да имају исто право на његово коришћење. Као епилог овог догађаја ЕЗ као МО одлучује да се дефинитивно стави на страну нелегално отцијепљених република и доприноси распаду СФРЈ уводећи јој санкције, иако је то било само из разлога јер је захтијевала, између осталог, и поштовање правила међународног права која су се односила на питања коришћења права на самоопредјелење за Србе у другим републикама, као и правилном признању права на сецесију.

ЕЗ је већ 8. новембра увела санкције и то само Србији и Црној Гори. Као завршница овог дијела улоге МО у распаду СФРЈ, Савјет министара ЕЗ 17. децембра 1991. године доноси два већ појашњена акта: Декларацију о Југославији и Смјернице о признању нових држава у Источној Европи и Совјетском савезу дан раније. Противљење овим актима уз нагласак да њихово доношење неће допринијети нити бржем нити праведнијем рјешењу југословенске кризе, барем начелно и јавно изразили су, између осталих: Питер Карингтон, Хенри Кисинџер, Џејмс Бејкер и др. Даље активности везане за распада Југославије везане су право за рад тзв. Бадинтерове комисије.

4.4. Арбитражна (Бадинтерова) комисија

Зачетке идеје везане за формирање Арбитражне комисије (у даљем тексту Бадинтерова комисија) вежемо за састанак министара спољних послова ЕЗ који је одржан 27. августа 1991. године. Убрзо након тога на једној од првих сједница Конференције о Југославији, која је одржана 7. септембра 1991. године у Хагу, потврђена је ова одлука, којом је уједно дефинисан и коначан састав саме Комисије.

Комисију су чинили: председник комисије Роберт Бадинтер који је био председник Уставног суда Француске, те Роман Херцог, председник Савезног уставног суда Немачке, Алдо Корасанти, председник Уставног суда Италије, Франциско Т. Валиенте, председник Уставног суда Шпаније, Ирена Петру, председница Уставног суда Белгије. Овако формирана, комисија је временом трпила и промјене у свом саставу. По одржавању Лондонске конференције крајем августа 1992. године Бадинтерова комисија „састојала се од три председника уставног суда, једнога суца Европскога суда за људска права и једнога суца именованог по председнику Међународног суда у Хагу. Од почетка до...краја рада председао јој је председник Уставнога вијећа Француске Републике Роберт Бадинтер (по њему: "Бадинтерова комисија")..Није имала чланова с простора бивше Југославије.²⁷³

За вријеме свог рада донијела је десет мишљења²⁷⁴, од који многа ван своје надлежности и под политичким притиском.

Основни задатак Бадинтерове комисије²⁷⁵ био је оцјена²⁷⁶ да ли се додатадшње републике у саставу СФРЈ могу прогласити за независне државе тј. да ли испуњавају

²⁷³ Dž. Najetović, Mirmo rješavanje radnih sporova i održavanje mira, http://www.pfk.edu.ba/v2/component/k2/download/182_b47af57f8abb1eb187b51935359e271f, приступљено 3.3.2016.

²⁷⁴ EC-Arbitration Commission of the European Conference on Yugoslavia, <http://www.dsg.univr.it/documenti/OccorrenzaIns/matdid/matdid685031.doc>, приступљено 03.03.2016.

²⁷⁵ P. Radan, Post-Secession International Borders: A Critical Analysis of the Opinions of the Badinter Arbitration Commission, <http://www5.austlii.edu.au/au/journals/MelbULawRw/2000/3.html>, приступљено 03.03.2016.

услове за такву одлуку. *Додатни услов* је био да такво рјешење буде засновано на критеријумима који су прописани општим планом за разрјешење југословенске кризе, као и да оно буде правно засновано на неким од значајаних међународних докумената и правила међународног права. Као такви, а у вези са поменутиим правним основом, били су предвиђени Повеља Уједињених нација, завршни акт из Хелсинкоја, Париска повеља као и поштовање суштине принципа добрих услуга које смо претходно појаснили.

Посебно значајано је и то, да су се таквим коначним приједлозима требале сложити све дотадашње југословенске републике што се није десило из разлога што је Бадинтерова комисија прекорачила своја овлаштења, злоупотребила дати јој мандат, те своја коначна рјешење умјесто консензсом спровела разним видовима наметања.

На основу правила међународног арбитражног права јасно је да је арбитража заснива и одвија на основу споразума и консензуса страна које су у спору уз општеприхваћена правила Хашке конвенције о мирном рјешавањау спорова из 1907. године. Ипак десило се нешто тотално супротно, Арбитражна комисија је током свог рада правила прилагођавала себи, током самог поступка више пута их је сама било уз подршку саме Конференције о Југославији допуњавала, или чак и мјењала суштину питања која су јој била упућена.

Све ово упућује да је сама Бадинтерова комисија радила противно правилама која су одређивала њен рад и одлуком којом је одређен њен мандат као савјетодавног органа Конференције о Југославији. Да је тако јасно нам говоре и указују и закључци материјалне и формалне природе. „Ниједан елемент арбитражног рјешавања спорова у строгом смислу ријечи није заступљен у документима конференције којима је успостављена арбитражна процедура...Комисија треба да..“доноси *delibertionis*, а не пресуде ...које су биле „резултат арбитражног поступка. Арбитражни поступак није крај процедуре мирног рјешавања, већ дио процедуре Конференције која одлуке доноси на основу сагласности југословенских

²⁷⁶ О специфичности везе рада комисије са другим случајевима нпр. Кримом види: <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2015/02/20/how-the-badinter-commission-on-yugoslavia-laid-the-roots-for-crimeas-secession-from-ukraine/> ,приступљено 04.03.2016.

република²⁷⁷ што на крају није испоштовано већ су „пресуде“ Бадинтерове комисије узете као коначне без права жалбе било коме.

Са формалне тачке гледишта споран, постављен је јасан задатак пред Бадинтерову комисију и резултате које она треба постићи. Требала је да буде савјетодавно тијело конференције и да се бави само давањем правно необавезујућих аката као што су мишљења или препоруке. Из њеног каснијег рада лако је видљиво да је и она овдје прешла границу својих овлашћења јер је постала и савјетодаврни орган ЕЗ тј. самог председника Министарског савјета ЕЗ. Поред тога, као што смо напоменули, она се није устручавала ни да модификује питања која су јој била постављена, уз саму помоћ председника Конференције или једнострано кроз процедуре. Тако је на постављено питање од стране Србије као равноправног ученика догађаја, а које се тичало заснивања сецесије на међународнопризнатим документима, сам Лорд Карингтон недозвољено преформулисао. То питање од стране Србије је гласило: „Да ли је сецесија легалан чин са становишта Повеље УН и других релевантних правила?“. Са друге стране преформулација и инструментализација од стране председавајућег Конференције на крају се огледала у питању или констатацији: „Налазимо се пред главним питањем. Србија сматра да су оне републике које су прогласиле или би се прогласиле независним и сувреним државама извршиле сецесију у односу на СФРЈ која би наставила да живи²⁷⁸“

Слична ситуација се десила и са другим питањем које се тичало права српског народа на самоопредјељење које је Србија упутила Арбитражној комисији, а које је опет претрпело насилну промјену форме и суштине од стране Лорда Карингтона. И овдје налазимо пристрасно политичко дјеловање председавајућег конференције. Он је из своје улоге изашао више пута: мијењао је постављена питања, сугестивно је дјеловао и укључивао се у отпочету пропаганду која је вођена од више европских медија против

²⁷⁷ М. Крећа, *The Badinter Arbitration commission-A critical Commentary*, Jugoslovenski pregled, Beograd, 1993, str.67

²⁷⁸ За ова и друга одступања у раду види шире : A.Pellet, *The opinions of the Badinter Arbitration Commitete, A second Breath for the Self determination of People s*, <http://ejil.org/pdfs/3/1/1175.pdf>. и *The Badinter arbitration commission and the partition of Yugoslavia*, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00905999708408523?journalCode=cnap20> ,приступљено 07.03.2016.

Србије, намјерно је изостављао ставове Црне Горе приликом постављања питања желећи на тај начин сву осуду усмјерити ка Србији, чак иако се са неким постављеним питањима као са питањем број два које је поставила Србија, нису противиле ни друге учеснице Конференције и то у форми датој од Србије.

Суштину овог његовог дјеловања можемо оцијенити као крајње непоштовање правила арбитражног поступка и процедура које га описују јер му се нигдје ни посредно ни непосредно не дају таква овлаштења. Цијенећи понашање саме Бадинтерове комисије у односу на овако кршење правила арбитражног поступка од стране Лорда Карингтона можемо рећи да је она „нијемо“ прихватила улогу која јој је додијељена и умјесто препорука заснованих на међународно арбитражном праву постала нека врста помоћног-савјетованог или суштински речено политичког²⁷⁹ органа саме Конференције. О раду Роберта Бадинтера, Милош Ђошан каже: „У Европи је активирана већ давно формирана комисија која ће прогласити да се СФРЈ распала. Избор је пао на Бадинтера, који је само поновио речи Стјепана Месића: „Ја сам свој задатак испунио! Југославије више нема“²⁸⁰.

Ипак постоје и друга афирмативна мишљења о раду ове комисије, прије свега у редовима словеначких хрватских и бошњачких аутора. Тако Данило Тирк наводи: “Важно је навести да судије нису направиле грешку која је окарактерисала већину политичких договора када је у питању распад Југославије...мишљења Комисије за арбитражу дате Конференције, су била правно конзистентна и тачна, без обзира на њихову недоследну имплементацију и шутњу Комисије када се ради о неки питањима која су била од очигледног значаја“²⁸¹.

Када је у питању трансформација Бадинтерове комисије из арбитраже у сами суд, а све у складу са политичким циљевима ЕЗ да допринесе што бржем распаду СФРЈ ситуација је такође јасна. Прибјегавање брзини у давању одговора и обраћања ненадлежним адресатима само нас је још више убиједило у овакав став.

²⁷⁹ Своје одлуке умјесто на правилима арбитражног поступка и категорији необавезности Бадинтерова комисија за СФРЈ засновала је на већ увојеним актима политичког карактера ЕЗ, чију политичку улогу смо већ разласнили. Ти акти су били већ наглашена: Декларација о Југославије и Смјернице за признавање нових држава и Источној Европи и Совјетском Савезу.

²⁸⁰ М. Ђошан, *Од агресије до трибунала*, Издање аутора, Београд, 2010, стр.9-13.

²⁸¹ D. Turk, Recognition of states: A coment, <http://www.ejil.org/pdfs/4/1/1227.pdf>, приступљено 12.03. 2016.

Проф. Крећа наводи неколико аргумената за ове тврдње: као прво наводи да су одговори давани у рекордном року, а када су у питању ненадлежне стране за одговор на постављена питања истиче да су одговори умјесто од савезних органа, а посебно предсједништва СФРЈ примани од стране нелегално отцијепљених република и предједавајућег Месића који их је давао у личном својству на у функцији предсједника Предсједништва СФРЈ.

Трансформација у судски умјесто арбитражног органа била је такође посебно видљива у два случаја: „непосредно-тумачењем да може доносити и обавезне одлуке, као што је учинила писмом предсједника Комисије министру спољних послова Србије и (а за шта није било самог арбитражног компромиса као правног основа за овакво дјеловање) посредно-покушајем да се одговарајућим процесно правним конструкцијама Србија наведе да прихвати преквалификацију арбитражне комисије у арбитражни суд”²⁸². Ово је посебно било видљиво када се након оспоравања од стране Србије и Црне Горе да Бадинтерова комисија даје мишљења о политички мотивисаним питањима Лорда Карингтона, сама комисија ставила у ставила се у своју одбрану, прибјегла политизацији и кршењу правила арбитражног поступка, и сама се прогласила за арбитражни суд примјењујући принцип *competence de la competence*²⁸³ тј. којим је сама утврдила своју надлежност²⁸⁴

Њених свих десет мишљења нећемо детаљно образлагати, детаљно ћемо се задржати на мишљењу бр. 1, а код других само на најважнијим дијеловима сваког од њих који су повезани са оним што смо већ истакли.

У мишљењу број 1 Бадинтерова комисија бавила се са неколико правних питања. Вријеме у којем су настали одговори за постављена питања вежемо за почетак децембра 1991. године, тачније од 1. до 7. децембра те године. Ово мишљење број један можда је и једна од најважнијих одлука ове Комисије са дугорочним посљедицама на коначни утицај

²⁸² Види: А. Kawahru, *Arbitral jurisdiction*, <http://www.buildingdisputestribunal.co.nz/site/buildingdisputes/files/Articles%20and%20Papers/Arbitral%20Jurisdiction.PDF>, и М. Boucaron-Nardetto, *Le principe compétence-compétence en droit de l'arbitrage*, <https://halshs.archives-ouvertes.fr/tel-00727123/> приступљено 12.03.2016.

²⁸³ *Ibid*, приступљено 12.03.2016.

²⁸⁴ М.Крећа, *The Badinter Arbitration commission-A critical Commentary*, *op.cit.*71-72

ЕЗ на распад СФРЈ. У њему Комисија констатује да је Југославија у процесу дисолуције и тај свој став заснива на чињеници о наводној нефункционалности органа савезне државе као и одржаним референдумима у нелегално отцијепљеним републикама.

По мишљењима више аутора Крећа, Етински, Аврамов, Шуковић²⁸⁵ овај став Комисије не може наћи своје упориште ни у домаћем – тада важећем, ни у међународном праву.

Посматрајући највише унутрашње акт, прије свега Устав СФРЈ и Кривични закон СФРЈ као један од савезних системских закона, налазимо низ нелогичности и неправилно изведених закључака од саме Комисије. Прије Свега сам Устав СФРЈ је кроз неколико својих одредби прописао ко чини савезне органе и на који начин се тумачи њихова функционалност, што је у тоталној супротности са саставом Комисије из разлога што их не чине представници одређених република, те да су самим тим нефункционални. Члан 129. Устава аутори наводе као релевантну чињеницу која иде у прилог овим ставовима. Овим чланом прописује се да органе не чине представници република и покрајина већ представници самоуправних заједница који се само бирају у републикама и покрајинама. По проф. Крећи члановима 362 и 397 изричито је забрањено да се налози за рад лица у савезним органима примају из република, што имплицира да они не представљају само њих.

У прилог овоме говори и Шуковићев став: „Сецесионистичке снаге које су и када су доносиле правне акте и чиниле радње сецесионистичког смјера и карактера, нијесу се ни позивале на Устав СФРЈ из 1974. године. Нијесу га за те своје активности користиле као средство, као инструмент, полугу или покриће...њихов легитимитет и легалитет не заснива, чак ни формално, на одређењима у Уставу СФРЈ, на његовој суштини, његовим

²⁸⁵ Слично становиште зступа и Мијат Шуковић по њему. „Устав СФРЈ из 1974. године не утврђује, ...како то то чини, на примјер, устав совјетске федерације право република на отцјепљење, нити право на било који облик сецесионистичке активности. Ниједна његова одредба не садржи основ, ослонац или елементе који покривају доношење сецесионистичких аката или било какво чињење сецесионистичког смјера и карактера. Напротив, Устав СФРЈ из 1974. године изричито утврђује да је територија ондашње Југославије јединствена и недјелива; да је ондашња Југославија јединствен систем и јединствен привредни простор; Садржи, истовремено, и налог да се законима санкционише свако поступање, актима и радњама, које нарушава утврђено јединство. Тиме је, без сумње, уставно утврђено да су нелегални, супротни уставним одређењима сви евентуални правни акти и све евентуалне радње којима се разбија јединство ондашње Југославије и врши одвајање појединих република од ње. „

циљевима или појединим његовим одредбама, него на политичким одређењима, и на политичкој вољи народа односне републике²⁸⁶. Логички посматрано одсуство одређеног броја лица са радних мјеста у савезним органима не би се могло ни тумачити другачије осим злоупотреба датих им права на основу којих су положили заклетву да ће заступати интересе свих народа и народности СФРЈ.

Друго становиште Комисије да је СФРЈ у процесу распада на основу проведених референдума, такође је правно неутемељено како са становишта домаћег тако и међународног права. О супротности ових активности република као супротних Кривичном закону СФРЈ већ смо говорили раније у другом контексту. Овдје желимо само нагласити да је овим законом посебно као објект кривичноправне заштите био одређен управо територијални интегритет СФРЈ, без обзира на начин на који се он жели нарушити, припајањем другој држави или отцјепљењем од те државе у циљу настанка самосталне државе.

Чланови од 114 до 117. Кривичног закона СФРЈ тачно прецизирају ове чињенице и такве сецесионистичке намјере у које убрајамо и проглашене акте о независности и одржавање референдума у Словенији, Хрватској, БЈР Македонији и БиХ, и одређују их као кривична дијела. У односу на исказано јасно је да је унутрашње законодавство изричито негативно одређено и да је инкриминисало „сваку противуставну промјену федеративног уређења, било да је ријеч о успостављању унитарних, централистичких или конфедералних односа”. Нарушавање територијалне цјеловитости СФРЈ²⁸⁷ без обзира да ли се тим актом ствара неки нови субјект међународног права или се пак ради о проширењу територије том припајањем неког већ постојећег субјекта међународног права.

Са становишта међународног права питање нелегалне сецесије и признавања новонасталих држава смо већ појаснили. У овом контексту желимо само нагласити да је Мишљење Бадинтерове комисије бр. 1 такође било неутемељено са становишта

²⁸⁶ Види шире: М.Шуковић, Чињенице за освјетљавање и разумијевање концепције Федерације по Уставу из 1974. године, http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/fid/VI/d21/html_ser_lat, приступљено 13.03.2016.

²⁸⁷ М. Крећа, *The Badinter Arbitration commission-A critical Commentary*, op.cit. 75

међународног права и било је производ само политичких задатака које је ова Комисија требала спровести у име ЕЗ.

У прилог овом говори и чланак Алана Греша у француском „*Le monde diplomatique*“: „Извјештај Арбитражне комисије основане у оквиру Хашке конференције за мир и коју је предводио Робер Бадинтер морао је да одлучи о вољи, али и способности југословенских република да поштују наметнуте услове“²⁸⁸.

Наиме, посматрајући значајне документе из области регулисања међународног права лако можемо учити да готово сви најзначајнији и најрелевантнији изричити забрањују овакве активности учињене на штету територијалног суверенитета било које чланице УН. То посебно забрањују Повеља Уједињених нација и завршни документ из Хелсинкија 1975. године, као и Декларација о принципима којом се државе руководе у својим међусобним односима. У овим актима наведене сецесије су противне међународном праву. И на крају, а не мање битно, треба нагласити да иако је унутрашњим правом републикама чланицама дат одређени степен самосталности према споља, тј. у међународноправним питањима, једини субјект права је била федерација тј. СФРЈ, а то значи да је она једина и била носилац суверенитета и није га могла пренијети на био кога другог нити су га републике чланице њене федерације могле користити на такав начин.

Комисија је погрешно извела закључак да се Југославији не признаје статус државе претходнице. Наиме, како смо већ закључили, по свим релевантним документима Југославија није била у фази дисолуције већ сецесије. Југославија (Србија и Црна Гора) је и послије нелегалног отцјепљења задржала све карактеристике непрекидности и остала је у дипломатским односима са скоро свим државама са којима је и до тада имала дипломатске односе, њено чланство у МО није оспоравано (осим одређених аспеката касније у УН) а испуњавала је и све услове који су били раније познати у међународном праву, а које су заступали званичници САД. Наиме она је задржала „суштински дио територије-укључујући и историјско језгро, већину становништва, оружану силу, изворе,

²⁸⁸ L'Europe à l'épreuve de la crise yougoslave, <http://www.monde-diplomatique.fr/1992/01/GRESH/44111>
> Janvier 1992, page 3, приступљено 13.03.2016.

сједиште Владе и име ранијег члана²⁸⁹, исти статус је признат и Турској након распада Отоманског царства што је и потврђено арбитражном одлуком²⁹⁰.

Без обзира на све ове аргументе под притиском ЕЗ, Бадинтерова комисија је одлучила да прихвати став ЕЗ да је СФРЈ у фази распада и да све републике чланице бивше СФРЈ треба да питања насљеђивања права и имовине ријеше у складу са правилима Међународног јавног права, уз посебан нагласак да се води рачуна о људским правима и слободама.

У мишљењу број 2 Бадинтерова комисија се бавила одговором предсједавајућег конференције (које је као што смо претходно видјели преформулисано): „ Да ли српско становништво у Хрватској и Босни и Херцеговини има право на самоопредјељење?“ При одговору на ово питање Комисија се послужила инструментализацијом међународног права, занемарујући чињеницу да права на самоопредјељење припада народима, а не републикама. Комисија наводи да се случају распада СФРЈ, а у односу на међународно право не може са сигурношћу тврдити да су све чињенице са коришћењем овог права разјашњене.

Аутор закључује да је ово право било ускраћено само српском народу јер могући епилог раније описаних глобалистичких стремљења након пада Берлинског зида, ако би се ово право дало Србима не би остварен. У складу са том Комисија закључује се да коришћење таквог права ни у ком случају не смије да доведе до промјене граница (република) осим у случају ако се о том не договоре државе које су заинтересоване. Поред тога ова специфична одлука уздиже посредно на ниво обавезујуће норме унутрашње границе као релевантне у овом случају што не можемо прихватити.

²⁸⁹ E.D. Williamson, Panel on State succession and relations with federal states, American Society of International Law, April, 1992, p.10. и

Y.Z. Blum, UN Membership of the "New" Yugoslavia: Continuity or Break и *The American Journal of International Law*, Vol. 86, No. 4 (Oct., 1992), pp. 830-833,

²⁹⁰ Види шире у : Effect of Governmental Changes, Article 24., AJIL, Vol.29. No.1/1935.
http://www.jstor.org/stable/2213691?seq=1#page_scan_tab_contents, приступљено 13.03.2016.

Посебно наглашавано да је овакво тумачење права на самоопредјелење за нас неприхватљиво јер у основи доводи до неприхватљиве правне ситуације, тј. да се давањем права на самоопредјелење једном народу (хрватском или словеначком) то право аутоматски брани српском народу, што је у крајњој линији сушта супротност праву на самоопредјелење. Све то Бадинтерова комисија у садејству предједавајућег Конференције учинила је намјерно, па и промјену изворног питања Србије (које је у ствари гласило „Ко је титулар права на самоопредјелење са становишта међународног права...и да ли је то право субјективно колективно право или право територије?) а све то у суштини да се не би дала једнака права у једнаким ситуацијама, у овом случају свим народима бивше СФРЈ. Јасно је да епилог кризе у СФРЈ не би био исти.

Мишљењем број 3 Бадинтерова комисија се бавила одговором на питање „да ли унутрашње границе између Србије и Хрватске и између Србије и Босне и Херцеговине се могу сматрати границама у смислу међународног јавног права?

Одговор на постављено питање и рад Комисије на њену даља је политизација овог питања. Супротно правилима међународног јавног права да се границама сматрају само границе између суверених држава, Комисија, позивајући се на мишљење број 1 и оцјену да је СФРЈ у фази распада, додатно политизује своје одлуке и прихвата унутрашње границе између дотадашњих република као међународне границе што је са становишта права тотално неприхватљиво. Са друге стране немогуће је пронаћи акт у унутрашњем праву СФРЈ којим су тачно и прецизно утврђене границе њених република чланица. Историји је познато да су те границе повлачене по основу ставова руководства КПЈ и да не представљају никакву равноправну етнички засновану границу. У духу потребе братства и јединства, српски народ је границама КПЈ остао подијељен у најмање три државе што је и обиљежило његову судбину након верификације нелегалне сецесије од стране држава и МО које су биле укључене директно или индиректно у тај процес. Овај процес преласка унутрашњих у међународне границе не може наћи упориште ни у најзначајнијим међународним документима који регулишу право на самоопредјелење, као што су документи УН и документи КЕБС/ОЕБС-а јер су суштински засновани на

дискриминацији у његовом коришћењу што је противно самој суштини права на самоопредјелење.

Комисија свој став у овом мишљењу заснива искривљујући суштину принципа *uti possidetis* (који ван контекста споразума странака и колонијалног периода има тотално супротно значење) и узимајући из пресуде коју је Међународни суд правде донио 1886. у спору између Буркине Фасо и Малија²⁹¹ само чињенице које јој одговарају. Поред свега тога Комисија је злоупотребила и суштину територијалног принципа *status quo* и признајући га федералним јединицама, а не државама, као што то регулише међународно право чиме је још једном показала да сегментираним коришћењем и политизацијом принципа свог рада изводи закључке који су имали само један циљ, да без обзира колико принципима унутрашњег и међународног права се прекрши циљ мора бити остварен, тј. да се по њој СФРЈ треба распасти.

Наредна мишљења по аутору нису толико битна и престављају наставак оног што је виђено у мишљењима од 1 до 3 уз наставак политичких притисака и кршења међународног права већ верификованог претходним мишљењима. У мишљењима од 4 до 7 Комисија се бавила испуњеношћу критеријума из општег плана за рјешење југословенске кризе. У овом контексту само наглашавамо да је мишљењем број 4, којим је констатовано да због противљење и неучествовања српског народа у доношењу одлуке, она Комисији није била прихватљива. Од БиХ се тражило да ту одлуку потврди на референдуму. Парадокс представља чињеница да ће одлука референдума, у којем такође нису учествовали Срби, бити прихваћена, што ће бити појашњено у посебном поглављу, као и које је посљедице и колике жртве је такав став Комисије и оних који су БиХ признали касније произвео.

Мишљењем број 5 од Хрватске се тражило да се у складу са опште прихваћеним документима о људским правима и слободама питање мањина и остваривања њихове аутономије додатно подстакне и ријеша. Међутим, иако је Уставни закон Хрватске од 4.

²⁹¹ Case Concerning the Frontier Dispute Burkina Faso/Republic of Mali, Judgment of 22 December 1986, <http://www.icj-cij.org/docket/files/69/6449.pdf>, приступљено 13.03.2016.

децембра 1991. године био пун мањкавости и није гарантовао тражена права Хрватска је ипак призната за независну државу, а њена политика према националним мањинама и према до тада конститутивном српском народу и његовом прогону, била је видљива у годинама које су долазиле.

Мишљење број 6 констатује да БЈР Македонија испуњава услове да буде проглашена за независну државу, уз напомену да се питање њеног имена мора ријешити са Грчком која се противила том називу из добро познатих, већ појашњених разлога.

Мишљење број 7 сличног је садржаја само се у овом случају односило на Словенију и њено испуњавање услова да буде призната за независну државу. Мишљењем комисије закључено је да је испунила све услове да буде призната.

Мишљењима 8, 9 и 10. из јула 1992. године Комисија се бавила питањима сукцесије СРЈ. Уз све што је речено почевши од Мишљења 1 па до ових завршних мишљења која су само епилог у остварењу зацртаног циља, а то је распад СФРЈ, не улазећи у поновну природу свих проблема о којима би и сам аутор могао још дуго образлагати кршење међународног права, само наводимо да је: мишљењем број 8 Комисија констатовала да Југославија више не постоји и да је њен распад окончан, мишљењима број 9 и 10 Комисија се враћа нелегалном ставу да су све земље сукцесори и додатно посредно констатује да се СРЈ не признаје статус државе претходнице, да је она новооснована држава и да јој се признају само права сукцесора као и свим другим републикама.

Сумирајући речено аутор наводи да је по њему Бадинтерова комисија била само извршилац „воље“ ЕЗ и да је њене ставове покушала правно образложити. Не само да у томе није успјела већ су њене одлуке једне од највећих кршења и инструментализације и злоупотреба међународног права у политичке сврхе од Другог свјетског рата до данас.

4.5. Лондонска конференција из 1992. године

Иако је између Конференције о бившој Југославији и Лондонске конференције из 1992. године у теорији разматрања мировних идеја и планова везаних за рјешење кризе у бившој СФРЈ постојао и Кутиљеров план ми смо се одлучили да у овом поглављу обрадимо Лондонску конференцију, а све друге мировне планове који су у свом саставу имали и мапе разграничења и предлог унутрашњег уређење БиХ групишемо у посебном поглављу. За овај приступ одлучили смо се првенствено из разлога што се по нама закључци Лондонске конференције тичу и субјеката међународног права који нису везани само за територију БиХ.

Суштина саме конференције указује да је она била заједнички пројекта ЕЗ и УН које су требале да кроз даље процедуре доведу до јачања улоге нелегално признатих и отцијепљених република бивше СФРЈ, с тим што је ова лондонска фаза била са посебним нагласком на БиХ.

Бутрос Гали и Џон Мејдор, у име организатора, дали су све од себе да Конференција успије, међутим питања која су била постављена за разматрање и унапријед припремљени ставови ових МО довели су до обрнутог процеса тј. (не)успјеха исте. Иако су на конференцији биле присутне „све три стране у конфликту“...очекивало се...“да ће лондонска конференција учинити реалан покушај да регулише кризу на Балкану. Међутим, већ у процесу припреме испољила се њена антијугословенска настројеност“²⁹².

Без обзира на став Добрице Ћосића, као представника СРЈ на овој конференцији и његовог свеобухватног приједлога да дође до престанака непријатељстава на свим територијама и мирног рјешења сукоба, посебно у БиХ то се није десило. Организатори Конференције умјесто тога у унапријед припремљеним циљевима које треба остварити припремили су дио Изјаве који Југославију (Србију и Црну Гору) осуђује као агресоре што је и био разлог да другог дана конференције југословенска страна и не учествује у

²⁹² Б. Кнежић, Ј. Тирић, *20 година од разбијања Југославије*, Институт за упоредно право -Ј.Гускова, Став Срба према мировним плановима из прве половине, 90-тих година XX вијека, Гораграф, Београд, 2011, стр.41.

преговорима. Без обзира на то свјетска пропаганда уз подршку, посебно медија у Великој Британији, објавила је закључке Лондонске конференције без обзира на противљење југословенске стране. Ово само показује да инструментализација мултилатералне дипломатије наставља своју улогу, а то је овој фази оправдање распада СФРЈ и јачање улоге нелегално признатих новонасталих држава.

Управо у том правцу иду и закључци Лондонске конференције који су ипак на крају ублажени на захтјев Југославије избацивањем ставова о агресорској намјери, а питање рјешења аутономних покрајина гарантовано је у оквирима Југославије. Иако се покушала направити и политизација тих питања и даље распарчавање Србије, што ће, нажалост, касније поново бити на дневном реду разних МО и дјелимично остварено уз помоћ једне друге МО, овај пут НАТО бомбардовањем СРЈ 1999. године, чиме се још једном потврђује наш став да су МО радиле на разбијању СФРЈ и СРЈ.

Сумирајући наводимо да је у цјелини Лондонска конференција још једном показала све намјере МО. Без обзира на пружену руку од стране југословенске делегације и намјере да се сукоб ријеши мирним путем, десило се управо супротно. „Србију и Црну Гору су поново окривили за војну интервенцију у БиХ, санкције су потврђене, и штавише предлагано је да се заостре на Дунаву, Јадрану, на граници између Југославије и Хрватске и Југославије и БиХ“²⁹³.

Са друге стране Хрватима и Бошњацима одређене су само начелне обавезе поштовања највиших докумената УН, рада на нормализацији односа, а посебно са Србима у Хрватској. У литератури која подржава ставове организатора Лондонске конференције и ставове мас медија и пропаганде великим насловима истичу се успјеси ове конференције и то „непризнавање територијалних промјена постигнутих силом...престанак прелетања србијанских зракоплова над Босном,..признање Босне и Херцеговине од свих југословенских република, затражено је да се босански Срби повуку са знатних дијелова територија и да у року од тједан дана ставе под надзор УН сво тешко наоружање око

²⁹³ Б. Кнежић, Ј. Тирић, *20 година од разбијања Југославије*, институт за упоредно право -Ј.Гускова, Став Срба према мировним плановима из прве половине, 90-тих година XX вијека, op.cit. str.43

главних градова²⁹⁴, стратешких градова за Хрвате и Бошњаке. Руководећи се научном истином ове и друге аргументе наводимо само као контра став без њиховог образлагања јер би нас таква пракса одвела од објективности.

О закључцима конференције хрватски аутори пишу афирмативно. Тако проф. Радован Вукадиновић као најважније наводи: „На конференцији је међународна заједница наступила као цјелина,...значајан успјех представљала је чињеница да су се на окупу нашле све сукобљене стране и представници међународне заједнице, те да је управо заједничким наступом главних свјетских актера југославенска страна била присиљена прихватити лондонски документ²⁹⁵. По њему ту су и други закључци који афирмативно говоре о притиску МО и свјетских сила на Југославију као оправдан метод постизања компромиса који иде у прилог свима осим самој Југославији. Поред ових ставова, конференција ће у историји остати запамћена и као увод у даљи негативан став МО према СРЈ, чиме се још једном потврђује један од наших помоћних хипотеза да су МО биле само један од инструмената у реализацији интереса својих најзначајнијих држава чланица.

Убрзо након ове конференције сукоби су настављени, конференција није остварила свој циљ да заустави сукобе, што јој са ове дистанце очито и није био циљ. МО организације су појачале свој притисак на СРЈ, а нова епизода у тим односима биле су резолуције Генералне скупштине ОУН број 47/1 као и резолуције СБУН број 777 којима се констатује да СРЈ не може претендовати на аутоматско продужење свог чланства у УН иако је то било очито кршење међународног права и незабиљежена пракса према једном оснивачу УН. Ова резолуција, као једна у низу мјера против Југословенских интереса, била је по својој садржини веома проблематична, непрецизна и контрадикторна²⁹⁶. Са једне стране СРЈ није могла присуствовати сједницама Генералне скупштине и економско-социјалног комитета УН, а са друге стране требала је наставити плаћати чланске доприносе УН и био јој је признат статус насљеднице СФРЈ у свим дотадашњим мултилатералним уговорима, јер је то одговарало интересима западних земаља. Сав тај

²⁹⁴ L. Tindemans, L. Cutler, B. geremek, J. Roper, T. Sommer, S. Viel, D. Anderson, *Nedovršeni mir, Izvještaj međunarodne komisije za Blakan*, op, cit, str. 48

²⁹⁵ R. Vukadinović, *Londonski dokumenti, Londonska Konferencija, Politička misao XXIX(1992)No.3.* str. 174, file <http://hrcak.srce.hr/file/165880>, приступљено 13.03.2016.

²⁹⁶ Види шире: М. Крећа, *A few remarks about the continuity of FRY and its membership in the United Nations*, *International problems*, 3/1994, str. 339-412.

притисак довео је 2000. године ипак до става да СРЈ не инсистира на позицији континуитета СФРЈ у УН и да из других принципа и разлога поднесе молбу за пријем у УН.

Без обзира што ћемо се суштином Кутиљеровог плана бавити касније, за разумијевање чињеница у којима се одвијала лондонска конференција битно је да нагласимо сљедеће. Како је дошло до пропасти Кутиљеровог плана због противљења Бошњака и Хрвата, а у међувремену је дошло до притисака од стране САД да ЕЗ и њене чланице признају БиХ (иако за то није испуњавала услове), што се и десило 7. априла 1992. године.

4.6. Увођење и проширење санкција Југославији (СФРЈ, СРЈ)

У периоду од почетка ратних сукоба на простору бивше СФРЈ па до њиховог окончања у БиХ потписивањем ДМС СФРЈ и Савезна Република Југославија (у даљем тексту СРЈ) биле су изложене санкцијама различитог обима како од стране држава тако и МО. Не улазећи у дубљу анализу свих појединачних које су донесене, указаћемо само на оне најзначајније које су доносиле МО, прије свега ЕЗ и ОУН.

ЕЗ је санкције према СФРЈ увела веома рано, суспендујући, прије свега, до тада изванредне трговинске односе са једном од земаља која је имала најперспективнију позицију за пуноправно чланство у ЕУ. Ипак, након пада Берлинског зида и инаугурисања нових стратешких циљева САД, НАТО и ЕЗ/ЕУ довели су до потпуно другачијег развоја догађаја на штету југословенских интереса, на шта смо до сада већ указали у неколико значајних области.

Навођењем ових санкција желимо да употпунимо сагледавање односа према СФРЈ од стране МО у задњим данима њеног постојања и касније према СРЈ. ЕЗ је позивајући се на члан 113. Уговора о оснивању ЕЕЗ, на приједлог Комисије санкције увела већ 8. новембра и то само Србији и Црној Гори.

Одлуком Савјета ЕЕЗ број 3300/91 од 11. новембра 1991. године предвиђено је суспендовање до тада изузетне трговинске размјене предвиђене Споразумом о сарадњи између Европске економске заједнице и СФРЈ. Да ће доћи до оваквог расплета догађаја било је видљиво већ након усвајања Декларација од 5. и 28. октобра 1991. године којима су, ЕЗ и њене чланице, договарајући се унутар оквира европске политичке сарадње, примиле к знању чињенице о кризи у Југославији. Поред тога, додатни импулс био је и изражен став СБУН у Резолуцији број 713. из 1991. године, гдје овај орган УН изражава забринутост због ситуације која представља пријетњу међународном миру и безбједности.

Као последица у овој декларацији ЕЗ, наводи се да:

„тежња ка непријатељству и последице тога на економске трговинске односе, између југословенских република и Европске заједнице представља радикалне промјене у условима под којима је Споразум о сарадњи између Европске заједнице и Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, и његових протокола, као и Споразум о производима из Европске заједнице за угаљ и челик“²⁹⁷.

Једно од образложења за увођење ових санкција било је непоштовање апела упућеног од стране ЕЗ и њених чланица, које су се састале унутар Оквира европске политичке сарадње 6. октобра 1991. године када су позвале на поштовање договора о прекиду ватре постигнутог у Хагу 4. октобра 1991. године, а који по њима није испоштован. У овом акту²⁹⁸ се констатује да ће договор о трговинској размјени који је одобрен или подлијеже овом Споразу, бити неважећи истог тренутка.

Поред Санкција ЕЗ и УН као МО примјењивали су ове репресивне мјере како према СФРЈ тако и ка СРЈ и то у неколико наврата, почевши од 22. септембра 1991.

²⁹⁷ Види шире: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991R3300&from=EN>, приступљено 14.03.2016.

²⁹⁸ Члан 1.

Робна размјена заснована на Споразуму о сарадњи између Европске економске заједнице И Социјалистичке Федеративне Републике Југославије се овом одлуком суспендује

Члан 2.

Члан 1. Неће бити примјењен на производе поријеклом из Југославије који су увезени прије датума ступања на снагу ове Одлуке

године, када су званично уведене санкције, прошириване су све до 22. новембра 1995. године када су укинуте након потписивања ДМС.²⁹⁹

Аутор сама тра за неопходно да укаже на неке од најзначајнијих одредби дијела побројаних резолуција како би нагласио улогу УН у сукобу у СФРЈ у овом домену јер су санкције биле усмјерене највише против Југославије и представника српског народа, иако је разлога за дјеловање санкцијама било и против других зараћених страна. Овакав став потврђује и анализа проф. Ракића који истиче да се: „Почев од септембра 1991. године Савет безбедности УН активно укључио у решавање југословенске кризе, усвојивши, између осталог и серију резолуција и успоставивши Заштитне снаге УН...Од краја маја 1992. он уводи путем резолуција усвојених у складу са главом VII Повеље, економске санкције“³⁰⁰.

Резолуцијом број 757 од 30 маја 1992. Савјет безбједности поступајући према члану VII Повеље УН:

- *„Осуђује промашај власти у СРЈ (Србија и Црна Гора), укључујући и војску Југословенског народа, како би се предузеле ефектне мјере у испуњавању услова из Резолуције 752 (1992);*

- *Захтјева да било који елемент Хрватске војске која је и даље присутна у БиХ дјелује у складу са параграфом 4 Резолуције 752 (1992);*

- *Доноси одлуку да: све земље чланице треба да усвоје мјере наведене испод, које би се требале примјењивати док Савјет не одлучи да су власти у СРЈ (Србија и Црна Гора), укључујући и војску Југословенског народа, предузели ефектне мјере како би испунили захтјеве Резолуције 752 (1992)“³⁰¹.*

Поред тога, закључује се да би све државе требале да спријече: увоз свих врста роба у своје земље које имају поријекло из СРЈ, као и оних које су извезене из СРЈ након доношења датума тренутне Резолуције; одлуку о забрани промовисања извоза било какве

²⁹⁹ Резолуције којима су увођени одређени видови санкција Југославији су сљедеће: 757/1992, 787/1992, 820/1993, 942/1994, 943/1994, 988/1995, 992/1995, 1003/1995, 1015/1995.

³⁰⁰ Б. Ракић, Европски суд правде и санкције према Србији, *op.cit.* стр.33

³⁰¹ Види шире: Resolution 757 (1992), <http://www.nato.int/ifor/un/u920530a.htm> приступљено 14.03.2016.

робе поријеклом из СФРЈ (Србија и Црна Гора) као и забрана било каквог трансфера новчаних средстава у СРЈ у сврху назначених активности или договора, те продају или снабдијевање било каквих артикала или роба, небитно да ли су са поријеклом са њене територије или не, али не укључујући средства стриктно намијењена за медицинске сврхе и храну, што је назначено Одбору Савјета безбједности установљеном у вези са Резолуцијом 724.

На крају можемо истаћи да ова резолуција као и многе друге посебно наглашава чињеницу да ниједна држава не треба омогућити властима СРЈ било какву комерцијалну, индустријску или јавну корист, било каква новчана средства или друге економске и финансијске изворе, као и да исто треба да забране својим грађанима и другим особама на својој територији. Ову економску блокаду СБУН покушао је исправити Резолуцијом 760 од 18 јуна 1992. године јер је уочено да економске санкције угрожавају и снабдијевање становништва основним животним намирницама. У том правцу СБУН одлучује, између осталог, да забрана садржана у параграфу 4 Резолуције 757 у вези са продајом или снабдијевањем СРЈ (Србија и Црна Гора) услугама и производима, треба да обухвати све осим медицинских средстава и хране и забране финансијских трансакција које су садржане у Резолуцији 757 (1992), те да не треба да се примјењују, уз одобрење Одбора Савјета за безбједност установљеног Резолуцијом о Југославији 724 (1991), под поједностављеном и убрзаном процедуром „без приговора“, за производе и услуге за есенцијалне хуманитарне потребе. Специфичним видом санкција сматрамо и Резолуцију број 777 коју смо већ помињали³⁰².

³⁰² Резолуција 777 представља специфичан вид ограничења за СРЈ која се тиче конзумације чланских права након нелегалне сецесије бивших чланица југословенске федерације. Она је усвојена од стране Савјета безбједности на 3116. састанку, 19. Септембра 1992. Савјет безбједности, је позивајући се на Резолуцију 757 (1992) која наводи да „захтјев од стране ФРЈ (Србија и Црна Гора) да аутоматски настави са чланством бивше СФРЈ у оквиру УН-а није у потпуности прихваћен“, Савјет Безбједности сматра и да ФРЈ не може аутоматски да настави са чланством бивше СФРЈ у оквиру УН-а и стога препоручује Генералној скупштини да би ФРЈ (Србија и Црна Гора) требала аплицирати за чланство у Уједињеним нацијама и да не би требала да учествује у раду Генералне скупштине. Такође о одлучује да размотри проблем испочетка прије завршетка првог дијела 47. засједања Генералне скупштине УН.

Резолуцијом 820 (1993) усвојеном од стране СБУН 17. априла 1993. године потврђује све своје досадашње резолуције, те поново потврђујући суверенитет, територијални интегритет и политичку независност републике БиХ. Поред тога, у прилог једној зарађеној страни, изражава се дубока забринутост због обима несретних и тешких ситуација са невиним жртвама конфликта у „Републици БиХ“, као и позиција босанских Срба као што је забиљежено у параграфима 17, 18 и 19 извјештаја генералног секретара од 26 марта 1993. Даље, овај орган УН позива се на прописе Члана VIII Повеље УН. Овом Резолуцијом се даје подршка мировним напорима и постигнутим мировним споразумима, али се поново изражава дубока забринутост због досадашњег одбијања Споразума од стране босанских Срба те их се позива да у потпуности прихвате тај план. Симптоматично је напоменути да исте такве забринутости није било када су друге стране (Бошњаци и Хрвати) одбијали сличне понуђене мировне споразуме, и то барем не на овако експлицитан начин. Са овом резолуцијом се поново захтијева потпуно поштовање права Уједињених нација и међународних хуманитарних агенција на слободан и неометан приступ свим областима у „Републици БиХ“, и да све зарађене стране, посебно босански Срби и други који су укључени, у потпуности сарађују са њима те да предузму све неопходне кораке како би осигурали сигурност особља.

Ова резолуција посебно: осуђује кршења међународног хуманитарног права, наглашава да сви наводи или обавезе који су закључени под принудом, поготову они који су везани за земљу и имовину, у потпуности су сведени на нулу и да све расељене особе имају право да се врате својим кућама и да би требало да добију сву потребну помоћ како би тако поступале.

Посебно је значајно да је у већем броју резолуција наглашена потреба ефективне имплементације мировног плана када буде у потпуности прихваћен од свих страна³⁰³.

³⁰³ Иако су саме УН биле свјесне да све стране крше договорена примирја оне и у овој резолуцији истичу пристрасност ставом: “ да ако, у било које доба послје подношења горе поменутог извјештаја , Генерални секретар изјави да су босански Срби обновили своје војне нападе или да нису испунили услове из мировног споразума, прописи из постављени у параграфима 12 и 30 испод биће одмах примјењени...а такође и одлучује: да извоз у, извоз из и транспорт кроз заштићене области УН-а у републици Хрватској и таквим областима у републици БиХ под контролом босанских Срба, изузевши основне хуманитарне намирнице, укључујући лијекове и храну које дистрибуишу међународне хуманитарне организације, треба да траже

Додатни притисак на све зарађене стране у овој Резолуцији је било прецизирање режима пловидбе Дунавом, а само за посебне намјене што је посебно погађало СРЈ. Поред СРЈ, СБУН своје санкције усмјеравао је једнострано и према представницима српског народа. Дobar показатељ у том правцу по нама је Резолуција 942 из 1994. године којем се уводе снакције Србима у БиХ са даном 23. септембар 1994.године.

Овом резолуцијим посебно се осуђују представници политичког и војног руководства српског народа јер нису хтјели безусловно да пристану на предложене мапе подјеле БиХ које су предлагане од старне међународних представника. У том контексту СБ УН одлучује да ојача и прошири мјере наметнуте својим претходним резолуцијама у вези тих подручја тј. подручја Републике Босне и Херцеговине под контролом снага босанских Срба. Поново наглашавамо чињеницу да истих реакција није било према другом зарађеним странама када су оне одбијале понуђена мировна рјешења.

Поред тога ова резолуција позива све државе да одустану од било каквих политичких разговора с руководством босанских Срба док год та страна у потпуности не прихвати предложено разграничење. Овом резолуцијом уводе се додатне економске санкције као и забрана кретања у земљама чланицама УН за руководство српског народа у БиХ.

Суспензија санкција коначно је обављена резолуцијом СБ УН број 1022. У овој резолуцији СБУН констатује се посебно веза са Међународним судом правде наглашавајући значај његових захтјева и налога као и препознавање интереса свих држава у спровођењу престанка суспензије и каснијем престанку мјера изречених од стране Савјета. Посебно се наводе интереси сукцесора у држави раније познатој као

посебно одобрење Владе републике Хрватске или Владе републике БиХ сходно томе.;да све државе, у оквиру имплементације мјера наметнутих резолуцијом 757, 787,и тренутном резолуцијом, треба да предузму кораке како би превентивно дјеловале у погледу опсдиверзије на територији бивше Југославије производа који су наводно намјењени другим тржиштима, посебно у заштићене зоне УН-а републици Хрватској и републици БиХ које су под контролом снага босанских Срба“

Социјалистичка Федеративна Република Југославија, у вези са располагањем средствима на које се односи чињеница да је та држава престала да постоји, као и пожељност убрзања процеса тог који је тренутно тада био у току под покровитељством Међународне конференције за бившу Југославију. Овом резолуцијом стављене су све суспендоване до тада уведене санкције резолуцијама СБУН број: 757 (1992), 787 (1992), 820 (1993), 942 (1994), 943 (1994), 988 (1995), 992 (1995), 1003 (1995) и 1015 (1995) у принципу на неодређено вријеме. Констатујемо чињеницу у принципу још једном је постављен додатни услов да би оне биле коначне, а то је чињеница да генерални секретар УН не достави извјештај којим се констатује да СРЈ није прихватила да потпише споразум о миру.

Даље, анализом текста ове резолуције може су прочитати и да се поменута суспензија наведена у ставу 1 ове резолуције неће примјенити на мјере наметнуте босанским Србима све док

„командант међународних снага које ће бити распоређене у складу с Мировним уговором, а на основу извјештаја прослијеђеног путем одговарајућих политичких власти, не обавијести Савјет путем генералног секретара да су се све снаге босанских Срба повукле из зоне раздвајања успостављене Мировним уговором“³⁰⁴

Као закључак се наглашава да суспензија из става 1 овог члана престаје петог дана након што Савјет прими такав извјештај, осим ако Савјет не одлучи другачије узимајући у обзир природу непоштовања.

Између осталог садржајем ове Резолуције наглашава се и потреба да сукцесори постигну договор о расподјели фондова и средстава и расподјели обавеза бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије те се подстичу све државе, да у оквиру националног законодавства, усвоје потребне одредбе за рјешавање питања потраживања држава, као и потраживања приватних лица, а у вези средстава и имовине.

Сумирајући анализу дијела ових резолуција закључујемо да су све оне биле одраз нескривених намјера МО и земаља западног свијета да дође до подршке једној страни, а да

³⁰⁴ Види: Текст Резолуције СБУН Бр.1022

се другој наметне осјећај кривца, уз све оно што је њихова пратећа појава, а то је политика дуплих стандарда. Са овим ставом махом се слажу и руски аутори. Тако Константин Никофоров наводи: „Није случајно да је управо у вези са југословенском кризом поново дошло до широке употребе термина 'дупли стандарди'. Главна манифестација тог принципа десила се приликом примјене економских санкција против Срба-инструмента који је у наше вријеме постао најчешће употребљавана 'батина' Запада“³⁰⁵

³⁰⁵ К. Никифоров, *Између Кремља и Републике Српске*, Игам, Београд, 2000, стр.27.

ДРУГИ ДИО

1. БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА (БиХ) КАО ФЕДЕРАЛНА ЈЕДИНИЦА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ

1.1. Развој уставности у Југославији после Другог свјетског рата

Развој уставности у Југославији после окончања рата 1945. године можемо пратити прије свега кроз неколико значајних одлука Антифашистичког вијећа народног ослобођења Југославије (АВНОЈ). Не улазећи дубље у суштину одлука Првог и Другог засједања АВНОЈ-а, због ограничења самог наслова дисертације, а не због њиховог мањег значаја, своју краћу анализу започећемо од Трећег засједања АВНОЈ-а од 7. августа 1945. године.

Специфичност овог засједања³⁰⁶ био је убрзани рад на нормативним пословима који су требали довести до нових правних темеља државе која је настала као резултат народноослободилачке борбе. Једна од главних одлука била је прелазак АВНОЈ-а у Привремену народну скупштину која је у свом кратком периоду постојања створила правни основ за одржавање првих слободних избора после рата и то међу првим земљама у Европи након завршетка рата. Желећи посебно нагласити један од закона који је донијет у надлежности ове скупштине, истичемо онај који је омогућио да се по први пут у историји уведе дводомност, а то је Закон о уставотворној скупштини. По окончању рада Привремене скупштине, а до времена конституисања уставотворне скупштине под надзором Едварда Кардеља радило се у оквиру Привремене владе на припремама за доношење новог устава.

³⁰⁶ У раду Трећег засједања АВНОЈа као компромис, дошло је до проширења његовог састава, наиме у његов раду по одлукама акоје су донесене на сатанаку чланица антихитлеровског савеза на Криму, учествовао је и скоро 60 посланика који су изабрани на посљедљим изборима одржаним у Краљевини Југославији 1938. године као и дјелом нових чланова АВНОЈ-а из реда угледних јавних личности.

Уставотворна скупштина, сада већ Федеративне народне Републике Југославије (ФНРЈ) након свеобухватне расправе „прихватила је први послератни Устав ФНРЈ који је проглашен 31. јануара 1946. године и ступио на снагу даном свог доношења“³⁰⁷. У теорији постоје и аутори који сматрају да је овај Устав био само посебан „отисак совјетског Устава из 1936. године и да је постојао и функционисао у условима диктатуре“³⁰⁸.

Професор Фира наводи да се читав период важења овог устава може подијелити у двије категорије, и то: „период административног социјализма, те период револуционарног етатизма“³⁰⁹. Његова главна карактеристика је да је био везан за тековине народноослободилачке борбе које је својим садржајем бранио, али је својим нормама оставио довољно простора да као реалан устав развојем и напредовањем социјалистичког друштва такође врло брзо буде и замијењен. Посматрајући његову формално-правну структуру, можемо рећи да је то био средње дуг устав са 139. чланова који су били систематизовани у 14 поглавља логички подијељених у три посебне цјелине и то: основана начела, државно уређење и прелазне и завршне одредбе. Својом реалном садржином³¹⁰ и значајем у времену у којем је донесен засигурно је осигурао битно мјесто у југословенској уставности. Ипак, једна од његових основних слабости је била та што се није посебно бавио планирањем односа и развојем земље чији је односе регулисао те је већ након краћег периода замијењен нови уставом.

По нама, једна од основних потреба за доношење новог устава је био управо наглашени несклад између потреба развоја и норми устава из 1946. године. Самоуправљење, као фаза у развоју социјализма, није се више уклапало у уске оквире претходног устава јер је постојала потреба његовог ширења на друге области живота и рада. У расправама које су улиједиле о начину превазилажења закона излаз је нађен ипак у компромисном рјешењу и доношењу Уставног закона 13. јануара 1953. године. „Уставни

³⁰⁷ А. Фира, *Уставно право, Друго измјењено и допуњено издање*, Привредни преглед Београд, 1979, стр.93.

³⁰⁸ Б. Милосављевић, Д.М.Поповић, *Уставно право, треће измјењено и допуњено издање*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Јавно предузеће Службени Гласник, 2009, стр.96

³⁰⁹ А. Фира, *Уставно право, op.cit.* стр.95

³¹⁰ Једна од посебности овог устава је била и то што је на ист начин прописивао организацију власти у свим републикама, уз једну разлику да законодавна власт у њим није била дводомна као што је то била на федералном нивоу. У односу на ниже административне нивое власти овај устав задржао је веома компликовану процедуру која се састојала од следећи организационих облика: мјесто, срез, градски реон, округ и област.

закон није био ни нов устав ни проста измена и допуна старог. Заједно са нетакнутом деловима Устава ФНРЈ он је стварао нови уставни систем различит од старог, или пак потврђујући континуитет развоја на један специфично правни начин.³¹¹ Овај уставни закон поред дијела континуитета са старим уставом увео је и неке новине. Оне се могу разврстати на формално-правне³¹² и значајније материјално- правне садржине, и то, између осталог, што су њиме: „Установљене нове институције власти (Савезно извршно Вијеће-СИВ, Вијеће произвођача) и уведено је радничко самоуправљање“³¹³. Као негативну карактеристику овог устава наводимо да се он на прецизан начин не бави посебно регулисањем људских права и слобода (осим права на рад и права на самоуправљање) којима у том периоду развоја социјалистичког друштва и није требао или није ни смио бити придаван већи значај. Поред тога он се на директан начин још увијек не одриче принципа јединства власти иако се јављају наговјештаји почетка самосталности извршне власти, а прије свега поменутог СИВ-а.

Послије овог Уставног закона Устав из 1946. претрпио је још неколико измјена које су епилог имале у новим уставним нормама³¹⁴. По нама, најзначајнија је доношење Закона о судовима од 3. јула 1954 године³¹⁵ којим су у постојећи Устав инкорпорирани начела о судовима и судској власти.

Како је претрпио више измјена постојећи Устав је био по мишљењу теоретичара зрео за стављање ван снаге. У складу са наведеним нови Устав донесен је 1963. године који је по намјери његових твораца био сматран и шире од највишег акта једне земље, и то као и „водич или програм“ који је садржавао даље тенденције у развоју социјалистичког друштва. Те програмске одредбе наглашене су посебно у уводном дијелу у односу на

³¹¹ А. Фира, *Уставно право*, *op.cit.* стр.106

³¹² У односу на дотадашњу логичку структурисаност на три дијела након доношења овог Уставног закона имамо четири логичке цјелине и то: „основна начела друштвенеог и политичког уређења, савезне органе власти, само начелне одредбе о републичким органима власти и органима власти аутономних јединица. Све те одредбе сада су биле распоређене у укупно 115 чланова.

³¹³ Р. Кузмановић, *Уставно право*, *op.cit.* стр.146.

³¹⁴ Поред наведеног закона о судовима значајне новине у том периоду десиле су се: конституисањем комуналног система 1955. Године, доношењем новог закона који је регулисао начин организације нижих територијалних јединица 1955. Године и то среза и општине; закон којим је регулисан нови начин подјеле дохотка 1957. Године, увођење самоуправљања у стамбеним заједницама 1958. год и сл.

³¹⁵ Види шире: Сл. лист. ФНРЈ 30/54 од 21.07.1954

његове друге дијелове³¹⁶. По професору Соколу то се посебно види у тачки IX Устава који гласи: „Изражавајући основна начела социјалистичког друштва и његовог напретка, овај дио Устава је основа тумачења устава и закона, као и дјеловања свих и свакога“³¹⁷.

Проф. Ницовић наводи у контексту реченог да „он није рађен као класични правни акт него као повеља друштвеног самоуправљања“³¹⁸. По нама, као једну од специфичности овог Устава³¹⁹, наводимо да су на посебан начин прецизирани спољни односи земље.

Наиме, у тачки VII уводног дијела по први пут у свијету једна држава на овако прецизан начин формулише начела којих ће се придржавати у вођењу своје спољне политике³²⁰. Поред тога, доношењем овог устава земља је добила нов назив Социјалистичка Федеративна Република Југославија.³²¹ Овај устав је био „први правни акт у историји уставности који је применио нову концепцију устава супротну традиционалним и егзистентним уставима XIX и почетком XX века“³²².

³¹⁶ Његова структура садржавала је следеће цјелине: Основна начела, Друштвено и политичко уређење, Организација федерације те прелазне и завршне одредбе.

³¹⁷ V. Mratović, N. Filipović, S. Sokol, *Ustavno pravo i političke institucije*, Bilioteka Udžbenici i skripta, Zagreb 1981, str.156.

³¹⁸ J. Ницовић, *Уставни развој Југославије, Књига II*, Ирва инвестиције, Београд, 2013, стр.169.

³¹⁹ „Уставом од 1963. Аутономна косовско-метохијска област проглашена је Аутономном покрајином Косово и Метохија. У развоју југословенског федерализма аутономне јединице, које су биле у саставу Србије, суштински гледано имале су исти положај, али је међу њима постојала одређена разлика (назив, различит број представника у Већу народа, АП Војводина је имала Врховни суд)“ http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_sfrj_1963.html ,приступљено 20.03.2016.

³²⁰ У овом чану се наводи. „Полазећи од уверења да су мирољубива коегзистенција и активна сарадња држава и народа без обзира на разлике у њиховом друштвеном уређењу, неопходан услов мира и друштвеног напретка у свету, Југославија заснива своје међународне односе на начелима поштовања националне суверености и равноправности, немешања у унутрашње послове других земаља, решавања међународних спорова мирним путем, и социјалистичког интернационализма. У својим међународним односима Југославија се придржава начела Повеље Уједињених нација, испуњава своје међународне обавезе и активно учествује у делатности међународних организација којима припада“, <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf> ,приступљено 20.03.2016.

³²¹ Овај устав даје и потпунију нову дефиницију државе. По његовим одредбама СФРЈ је „савезна држава добровољно уједињених и равноправних народа и социјалистичка демократска заједница заснована на власти радног народа и самоуправљању“, ³²¹ А. Фира, *Уставно право, op.cit.* стр.111.

³²² J. Ницовић, *Уставни развој Југославије, Књига II*, op.cit. стр.173

Као и претходни и овај Устав претрпио је амандманске промјене, и то:

- 18. априла 1967. године донесено је VII амандмана. Амандманима из 1967. године дошло је до реорганизације надлежности органа федерације и до дијелења надлежности са републичким органима у одређеним областима друштвеног живота, као што је то нпр. питање безбједности. Поред тога дошло је и до реорганизације Вијећа народа, и СИБ-а;
- 26. децембра 1968. године донесена је друга група од XII амандмана којима су на значајнији начин измјењене дотадашње одредбе Устава и додатно прецизније усавршаван систем самоуправљања и функционисања СФРЈ. Ови амандмани се по својој садржини могу распоредити у пет група ³²³,
- те 1971. године.

Не улазећи у анализу њихове садржине и ставове других аутора који су ове процесе доживјели другачије³²⁴, навешћемо само суштинске измјене Устава које су утицале на даљи развој уставности у Југославији.

Поред нове дефиниције СФРЈ са наглашеном улогом аутономних покрајина овом групом амандмана, од којих је значајан број преузет и у наредни устав, регулише се питање положаја радника, додатног прецизирања друштвенополитичких и

³²³ Ових дванаест амандмана логички се могу подијелити у пет група и то: норме које регулишу додатно функционисање савезне скупштине, друга група се тичала прецизитања функционисања самоуправљања поготово у нижим облицима организовања, трећа група представља почетак дубљег редефинисања односа на релацији савезана држава и републике и аутономне покрајине, четврта група додатно појашњава положај аутономних покрајина и представља зачетак њиховог видљивијег дјеловања у оквиру СФРЈ, пета група врши одеђени положај националних мањина у категорију народности.

³²⁴ Проф.Смердел свој став изажава на следећи начин: „Уставне промјене усвојене 1971. године биле су резултат дјеловања политичког покрета Хрватског прољећа чије је водство захтјевало промјене сустава управљања у слиједећа три правца: (1) осамостаљивање подuzeћа, смањивање утјецаја владајуће странке у господарству и слободно дјеловање тржишних законитости, (2) демократизација cjелокупног политичког сустава укидањем монопола владајуће странке над свим институцијама система и (3) утврдити право свих народа на самоодређење укључујући и право на стварање националних држава, изворни републички суверенитет, чисте економске рачуне међу републикама, те сустав савезних органа на основи паритета, који битне одлуке доноси консензусом а не надгласавање,

Б.Смердел, Примјена федералног начела и поуке уставне реформе из 1971. године. https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/FEDERALIZAM_I_USTAVNA_REFROMA_1971.doc приступљено 21.03.2016.

друштвеноекономских односа, питање надлежности Федерације се редефинише посебно увођењем новог колективног извршног органа који ће носити назив Предсједништво СФРЈ.

Устав из 1974³²⁵. године представља посљедњи уставни документ који је донијет у СФРЈ. Он је донесен 30. и 31. фебруара 1974. године, а проглашен је на сједници Вијећа народа 21. фебруара 1974. године када је донесен и Уставни закон за спровођење овог обима. Како се ради о веома значајном документу чије одредбе изазивају контроверзе у ставовима аутора, са посљедицама које су произвеле, због ограничености указаћемо само на неке основне дијелове и ставове.

Овим уставом сви су видјели шансу за остварење својих отворених или скривених циљева, како националисти тако и комунисти, реформатори, федералисти и они који су са скривеним намјерама жељели конфедерацију па осамостаљење, што ће се нелегално и десити уз подршку МО након нешто мање од двадесет година касније. Тако хрватски аутори у овом уставу виде своју шансу и остварење идеје јачања република. Професор Смердел истиче да је „Устав из 1974. године одредио социјалистичке републике као државе, те зајамчио статус аутономних покрајина у оквиру федерације. На темељу Устава из 1974. године омогућено је јачање државности и изградња институција република, као и аутономних покрајина“³²⁶.

У одноу на то српски аутори у њему виде разлог пропасти СФРЈ. Тако проф. Кузмановић наводи: „Уставна концепција савезне државе СФРЈ и положај република и покрајина довели су до дезинтеграције савезне државе која се почела распадати, а затим потпуно ишчезла априла 1992. године“³²⁷.

³²⁵О овом уставу види шире: <http://dediserver.eu/hosting/ethnodoc/>, приступљено 21.03.2016.

³²⁶ В. Smerdel, Primjena federalnog načela i pouke ustavne reforme iz 1971. godine., op.cit, https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/FEDERALIZAM_I_USTAVNA_REFROMA, приступљено 21.03.2016.

³²⁷ Р. Кузмановић, *Уставно право*, op.cit. стр.155.

Проф. Ђурић о Уставу из 1974. наводи да „предложена уставна промјена не само што из основа мијења карактер досадашње државне заједнице југословенских народа, већ и одбацује саму идеју једне такве државне заједнице“³²⁸.

Без обзира на различита виђења о посљедицама које је произвео овај Устав је био посљедњи једниствени акт који је регулисао на овако свеобухватан начин положај СФРЈ и њених република.

1.2. Правна природа БиХ као федералне јединице у саставу СФРЈ

Положај социјалистичких република као чланица југословенске федерације био је регулисан како уставима СФРЈ тако и свим уставима социјалистичких република који су уједно давали и њихове дефиниције. Сви ови уставни давали су и дефиниције ових република који су имале и сличних елемената дефинисања, уз разлике које су се односиле најчешће само на национални састав и посебно наглашавање равноправности већинских и других народа и народности који су чинили њихово становништво.

Организација социјалистичких република била је посебно уређена Уставом из 1974. године уз извјесне корекције уставним амандманима које су ове републике доносиле 1981. године да би се учврстили принципи који су се односили на јачање одговорности републичких органа, као и принципа колективног рада. Одређење социјалистичких република као држава није могло бити тумачено као било каква облик конфедералног поретка, иако су их многи национални кругови тако и тумачили, јединственост правног и државног простора била је гарантована прије свега Уставом СФРЈ.

Ипак потребно је нагласити да нарочито последице доношења Устава СФРЈ из 1974. године имамо презумпцију надлежности у корист република у којима њихови становници остварују највећи обим својих уставом гарантованих права³²⁹.

³²⁸ Устав из 1974 - роџетак краја СФРЈ, <http://www.glassrpske.com/plus/istorija/Ustav-iz-1974-pocetak-kraja-SFRJ/lat/175833>, приступљено 21.03.2016.

Норма у којој се на првом мјесту наводе народи који већински живе у одређеној социјалистичкој републици није имала за циљ да стави у други ред било који други народ или народност који су живјели у њој, напротив, они су сматрани једнаким. Професор Фира сматра да „оваква формулација није позната нити је шире примјењивана у класичној теорији националне државе, а у нашим околностима треба да изрази сву сложеност и разноликост међунационалних односа“³³⁰. Треба напоменути да су социјалистичке републике имале доста атрибута државности, почевши од територије, система организованог вршења власти, преко симбола грба, химне, заставе па до главног града и држављанства. Права и дужности социјалистичке републике су остваривале преко својих, уставом утврђених и организованих органа.

Професори Мратовић, Филиповић и Сокол наводе да су ти органи у свим социјалистичким републикама били организовани на начин да су постојале „републичка скупштина, предсједништво републике, извршно вијеће републичке скупштине, органи управе, уставни суд, правосудни органи, савјети“³³¹. Ипак, суштина таквог уставног концепта била је у ствари да су социјалистичке републике у том облику могле да егзистирају само у оквиру СФРЈ која је била једини међународноправни субјект и оквиру у којем се остварује и одређени степен самосталности и самих социјалистичких република.

Предмет нашег интересовања биће само положај Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине (у даљем тексту: СР БиХ). Њену уставност у СФРЈ пратићемо, због обима рада, само од 1974. године. Чланом 1 Устава СР БиХ из 1974. године одређена је као:

„Социјалистичка демократска држава и социјалистичка самоуправна демократска заједница радних људи и грађана, народа Босне и Херцеговине-Муслимана, Срба и Хрвата, припадника других народа и народности који у њој живе, заснована на

³²⁹ Овакав концепт надлежности социјалистичких република био је прије свега пуна имплементација принципа федерализма који је доносио подијељену надлежност федералних у односу на републичке органе.

³³⁰ А. Фира, *Уставно право*, *op.cit.* стр.429.

³³¹ V. Mratović, N.Filipović, S.Sokol, *Ustavno право i političke institucije*, *op.cit.* стр.519

*власти и самоуправљању радничке класе и свих радних људи и на суверености и равноправности народа Босне и Херцеговине и припадника народа и народности који у њој живе*³³².

Овај Устав СР БиХ мијењан је такође неколико пута, а којим је мјењано неколико до тада важећих уставних норми, и то:

- „12. јула 1976. године када су усвојена четири уставна амандмана, којима је уведена институција промјенљивог делегата и повећано учешће скупштина самоуправних и интересних заједница у раду... СРБиХ;
- 21. јула 1981. године осам нових амандмана...којима се, према савезном уставу, у представничким органима смањило мандат на једну, а у извршним органима на двије године без могућности поновног избора...нових тридесет осам амандмана ...донесених;
- амандманима...11.априла 1989. године, ...којима је учињен... крај једнопартијском систему увођењем изборних листи, што је отворило врата слободним изборима и укупној демократизацији друштва;
- те...у јулу 1990. године, тридесет и једном амандманском измјеном која ће у великој мјери утицати на будуће догађаје”³³³.

Ови посљедњи уставни амандмани биће уједно увод у распад СРБиХ и отпочињање политичких и оружаних сукоба на њеној територији која ће у уставном и међународноправном смислу довести и до дисконтинуитета у постајању БиХ као федералне јединице у оквиру СФРЈ, њеног каснијег егзистирања као независне државе.

³³² Види : Устав СР БиХ....

³³³ Историја парламентаризма у БиХ, <https://www.parlament.ba/istorija/default.aspx?id=27881&langTag=sr-SP-Cyrl&pril=b>, приступљено 23.03.2016.

1.3. Унутрашњи уставноправни дисконтинуитет између СРБиХ и дејтонске БиХ

Како ћемо се са процесом разградње БиХ бавити са унутрашњег аспекта у наредном поглављу, овдје желимо нагласити само неке најзначајније карактеристике уставноправног дисконтинуитета између СРБиХ, Републике БиХ и БиХ настале после потписивања ДМС. Након доношења амандмана из 1991. године на Устав СРБиХ ова социјалистичка република већ је полако клизила ка унутрашњим сукобима. Исте године долази до захтјева за међународним признањем које је, као што смо видјели, донесено без сагласности српских представника.

Ипак, два аката су по нама била увод у дефинитивни уставни крај СРБиХ као републике у којој су били равноправни Срби, Муслимани и Хрвати. То су:

1. Меморандуму³³⁴, чије доношење су бојкотовали српски представници напуштањем Скупштине БиХ. Ова одлука српских представника била је први такав акт у скоро педесетогодишњој историји СРБиХ, тј. прва ситуација у којој се најзначајнији документ СР БиХ доноси прегласавањем било кога, у овом случају српског народа.

Скупштинска већина састављена од Муслимана и Хрвата сматрала је да има право на такав акт управо на основу амандмана који су донесени на Устав СРБиХ у јулу 1990. године. Иако се начелно изражавала намјера да дође до очувања југословенске федерације, анализом првих чланова овог Меморандума видљиво је да је она условљена учешћем у раду органа федерације и других република. Управо се могло претпоставити да до тога неће доћи те су представници српског народа били свјесни положаја који им се спрема, који би даљим прегласавањем требао тотално обесмислити њихово дјеловање у Скупштини БиХ и начинити их мањином.

³³⁴ Види шире : Службени лист Републике Босне и херцеговине, Сарајево од 16.10.1991. године.

Ову опасност Нешковић коментарише такође из другог угла, наиме он анализирајући овај меморандум тврди: „Наведени ставови (у Меморандуму) откривају конститутивну суштину амандмана из 1990. године, која се своди на успостављање уставне основе грађанске суверености која омогућава прегласавање, по принципу један човјек један глас“³³⁵.

2. Писму о намјерама која је иста већина у Скупштини БиХ без представника српског народа усвојила, такође 4. октобра 1991. године.

Значај овог акта са међународноправног аспекта огледа се у томе што се, иако је још увијек постојала СФРЈ, овај документ бавио конфедерализацијом југословенске федерације и разматрањима односа између социјалистичких република које би требале стећи пуну државност и сувереност. Овај документ такође наводи основе функционисања БиХ као грађанске републике са принципом један човјек један глас у ком је позиција свих приликом доношења крупних одлука начелно једнака, али и такође гарантованост останак у мањини са посљедицама за оне који се противе таквом концепту државе. До саме супротност овог документа доводи нас и његово аналитичко тумачење и закључак да је управо он донесен прегласавањем већине у односу на мањину и да се управо тако крши његова суштина која се требала засновати на забрани таквог доношења одлука. Поред тога овај документ са међународноправног аспекта инсистира и на пуном паритету на нивоу будуће југословенске конфедерације, уз обавезан услов да у таквом уређењу обавезно учествују Србија и Хрватска, а са друге стране тај исти паритет се на самом почетку својим доношењем без представника српског народа, очигледно крши.

Ови документи су, по нама, између осталог указали и на дисконтинуитет тадашње БиХ са СРБиХ. Са овим се слажу и други аутори. Професор Ницовић истиче: „Оба ова документа која су бар привремено уређивала државни статус Босне и Херцеговине другачије од онога који је постојао у уставном систему СФРЈ и фактички представљали акте сецесије, донијети су од стране некомпетентних органа, то јест од Скупштине Босне и Херцеговине без учешћа српских посланика у њеном раду“³³⁶.

³³⁵ Р. Нешковић, *Недовршена држава-политички систем БиХ*, op.cit. стр.138.

³³⁶ Ј.Ницовић, *Уставно право Југославије, Књига III*, Ирва инвестиције, Београд, 2013, стр.20.

Даљи развој уставности БиХ пратимо кроз Устав Републике БиХ који је предсједништво утврдило одлуком од 24. фебруара 1993 године. Овај Устав нормативно се односио на читаву територију предратне СРБиХ, иако стварно, он се примјењивао само на дијелу територије коју је контролисала Влада БиХ у Сарајеву, која, како смо напоменули, није била у могућности ни да остварује атрибуте суверене власти на преко 70% територије некадашње СРБиХ.

О овом периоду позитивне коментаре, као логичном развоју догађаја без нагласка на кршење унутрашњег и међународног права, можемо наћи код писаца бошњачког опредјељења.

Тако професор Омер Ибрахимагић, наглашавајући овај период као континуитет постојања БиХ, са своје тачке гледишта наводи да је у том периоду функционисања РБиХ најважнији орган било Предсједништво које је до успостављања рада БиХ најчешће доносило „уредбе са законском снагом“³³⁷ како би омогућило функционисање РБиХ. Овај устав је био логичан продужетак политичког концепта грађанске државе.

Са друге стране у анализи овог устава професор Горан Марковић наводи да: „Овај устав предвиђа унитарни облик државног уређења Републике Босне и Херцеговине и политички режим већинске демократије....Устав не предвиђа посебне механизме којима би се спријечило прегласавање по националној основи, нити садржи норме о паритетној или сразмјерној заступљености три народа у саставу једног или оба вијећа“³³⁸ која су требала постојати као равноправни домови Скупштине БиХ.

³³⁷ И. Омерагић, *Државно правни развитак БиХ*, Вијеће конгреса бошњачких интелектуалаца, Сарајево 1998, стр.43-51.

³³⁸ Г. Марковић, *Босанскохерцеговачки федерализам*, Службени Гласник, University press, izdanje Magistrat, Beograd/Sarajevo, 2012, str.58.

2. ПРОЦЕС НАСТАНКА ДЕЈТОНСКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

2.1. Процес разградње СРБиХ

Иако се процес разградње БиХ у одређеном контексту може посматрати и кроз узроке и последице које су довеле до распада и саме СФРЈ, ипак ћемо се на овом мјесту задржати само на онима који су се одвијали на територији саме БиХ.

Устав из 1974. године са одредбама којима је давао већа овлашћења социјалистичким републикама, развијање вишепартијског система, јачање националних политика код свих конститутивних народа, нереални захтјеви да се спорне ситуације у БиХ рјешавају по узору на примјере Словеније и Хрватске гдје је постојала већа доминантност једног народа, нису се показале као исправно рјешење. Ово је битно нагласити јер је њено стварање подразумијевало равноправност свих народа Срба, Хрвата и Муслимана јер „познато је да је БиХ као држава настала у току НОБ-а, одлукама засједања АВНОЈ-а и ЗАВНОБиХ-а.“³³⁹.

У односу на наведено Микић сматра да је управо нарушавање ове одредбе довело и до почетка кризе СРБиХ. Он наводи да је криза у суштини почела „усвајањем 18. амандмана 1972. године којим је донесено рјешење да је Босна и Херцеговина држава три нације које живе у републици. Тиме је елиминисано тумачење АВНОЈ-а из 1943. године да је Босна и Херцеговина територија сва три народа“³⁴⁰.

Први избори који су одржани крајем 1990. године показали су се као епилог раскида са једнопартијским комунистичким системом. На њима се показало да је проценат становништва који се национално изјашњавао, своје гласове углавном и давао странкама које су заступале такву идеологију. Тако је скоро 44% Муслимана (касније Бошњака) своје гласове у великом броју и дало Странци демократске акције (СДА), нешто више од 31%

³³⁹ Н. Abdić, *Kako smo ubijali Jugoslaviju, Liga antifašista Jugoistočne Evrope*, 2011, str.90.

³⁴⁰ Ђ. Микић, *Сведочанство о рату и миру у Босни и Херцеговини (1992-1995)*, „Политеиа“, бр.1, Бања Лука, 2011, ЈУ „Службени Гласник РС“ Бања Лука, 2011, стр.192.

Срба, колико се сматрало да их има у СР БиХ (не рачунајућу Југословене у оквиру којих је био значајан број Срба) највећим дијелом гласало је за Српску демократску странку (СДС), док је повјерење Хрвата, којих је било око 17% ,добила највише Хрватска демократска заједница (ХДЗ).

Посматрајући састав предратне Скупштине СРБиХ можемо рећи да су ове националне странке освојиле преко 200 посланичких мандата, док је осталих нешто мање од 40 подијељено између комунистичких, социјалдемократских, реформистичких и других партија које су у својим редовима још увијек имале мултинационални састав, чланство и чији је програм био ослоњен на тековине СКЈ.

Прве разлике између партија, а које ће довести до распада СР БиХ, односиле су се на статус СРБиХ у оквиру СФРЈ. Представници српских политичких партија прије свега СДС-а заједно са представницима поменутих реформистичких партија, заступали су ставове да БиХ треба да остане у СФРЈ, док су представници СДА и ХДЗ-а предлагали редефинисање њеног статуса у оквиру СФРЈ и он се кретао од конфедералног статуса и савеза суверених држава па до нескривених жеља за потпуном независношћу. Управо овакви ставови о којима прецизно говори професор Будимир Вукас и др.³⁴¹ (објашњавајући ставове хрватских и словеначких идеја почетком 90-их година XX вијека) биће повод и за прве велике споразуме између националних странака који су формирали послије поменутих избора коалициону владу, а која је заједно са ротирајућим предсједништвом управљала са СРБиХ.

³⁴¹ „Нове идеје конфедерализма јављају се пред сам распад СФРЈ, посебице у ставовима словенских и хрватских интелектуалних кругова, који начелно виде могућност „спашавања“ Југославије у њеном установљавању у облику савеза суверених држава. У листопаду 1990. објављен је Заједнички приједлог Предсједништва Хрватске и Словеније, под називом Модел конфедерације у Југославији. Ради се о моделу темељеном на примјерима тадашњег искуства стварања еуропске супранационалне правне структуре, који је истодобно водио рачуна и о особитостима врло осјетљивих односа југославенске кризе и различитих почетних стајалишта, односно мотива тадашњих република. Заједнички приједлог креће од тетрархијског концепта главних органа, који су у то вријеме били познати и примјењивани на разини Еуропске заједнице“... такође...„примјерице, словенски интелектуални кругови окупљени око Графенауера и Рупела, расправљајући о (будућем) положају Словеније виде више опција, између осталог и могућност јаче реформе југославенске федерације, у правцу „федерације која неће признавати државну сувереност само формално“, што је у основи конфедеративан приједлог“,
Види шире: В.Vukas, S. Fabijanić Gargo, *Pravnopovjesne i međunarodnopravne odrednice (dez)integracijskih procesa država sljednica SFRJ*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 48, 3/2011., str. 577.-612.

Развој конкретних догађаја као узроке краја СРБиХ можемо пратити од усвајања неколико значајних документа без пристанка српских посланика:

- прво је Скупштина СРБиХ у јулу мјесецу 1990. године донијела више уставних амандмана којима је СРБиХ одређена са категоријом суверености, што је такође било противно важећем уставу СФРЈ,
- 4. октобра, као што смо претходно навели, усвојено је и писмо о намјерама,
- затим „15. октобра 1991. године када су 142 или 59,16% посланика муслиманске и хрватске националности без присуства српских посланика усвојила 'Меморандум' о суверенитету БиХ“³⁴² чиме је прекршен Устав дотадашње СРБиХ јер је за усвајање оваквих докумената била неопходна двотрећинска већина. Овим документом, противно интересима српског народа и оних малобројних који су се изјашњавали као Југословени, одлучено је по узору на праксу Хрватске, Словеније и БЈР Македоније да се напусте Савезни органи и крене путем осамостаљивања на слично појашњен нелегалан начин како су то учиниле поменуте републике. Морамо нагласити да Устав СФРЈ ни у случају БиХ није омогућавао овакве правне ситуације, поготово ако се анализирају његови чланови 237 и 244,
- сљедећи у низу аката који је донијет на исти начин, без представника српског народа, изгласана је „Платформа о положају Босне и Херцеговине о евентуалном будућем устројству југословенске државе“.

Приликом доношења ових аката се „фактички негирало Уставом Босне и Херцеговине признато својство народа као носилаца суверенитета као и уставни обичај по коме су олуке у Скупштини доношене консензусом националних политичких елита“³⁴³.

О доношењу ових аката професор Касим Трнка има дијаметрално супротно становиште и темељи их на политичким аргументима занемарујући недостатак уставног упоришта и кршење Пословника о раду СРБиХ.³⁴⁴

³⁴² М. Миловановић, Истине и заблуде о рату у Босни и Херцеговини (1992-1995.године), Арт принт, Бања Лука, 2005,стр.11.

³⁴³ Г. Марковић, Босанскохерцеговачки федерализам ,op.cit, стр.35

³⁴⁴ Види шире: К. Трнка, *Ustavno pravo*, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo, 2006, str .90-92.

Сви ови акти довешће 24.октобра 1991. године са једне стране до оснивања Скупштине српског народа у БиХ као израз противљења мајоризацији легално изабраних представника српског народа, а са друге стране до нелегалних процеса заснованих на одлукама поменуте Бадитентерове комисије. На трагу закључака ове комисије која је закључила да БиХ није испунила услове да буде призната као независна држава доћи ће 29. фебруара и 1. марта 1992. године до организовања референдума о независности БиХ који су бојкотовали представници српског народа.

Већина становништва бошњачке и хрватске националности изразила се за отцјепљење од СФРЈ. Овај референдум, са становишта важећег Устава СР БиХ, био је неуставан јер није испоштован принцип да сви носиоци суверенитета дају свој став тј. нису сви народи као дио носилаца суверенитета учествовали у његовом спровођењу—Срби су га бојкотовали. Ипак, овај значајан фактор бива занемарен како од стране друга два народа тако и од представника МО и великог броја земаља, који су га, кршећи правила међународног права признале као пуноважан те признале БиХ 1. априла 1992. године као независну државу. Ова чињеница довешће званично до краја СРБиХ и до стварања Републике Српске чије постојање ће бити потврђено и самим ДМС.

2.2. Настанак Републике Српске

Имајући на уму све догађаје и процесе које смо навели, а који су донесени без српског народа и на његову штету, уз битну напомену да му је одузета категорија суверености коју су сви грађани и конститутивни народи имали по Уставу СР БиХ, као логична последица долази до стварања услова за формирање и образовање аутономије у оквиру таквих односа у БиХ.

Након доношења Меморандума, Платформе и других побројаних аката који су најавили дисконтинуитет веза са СФРЈ и како је у свим овим документима дошло до занемаривање ставова легално изабраних српских представника, српском народу није преостало ништа друго него да се, по нашем ставу, сам избори за своја права и слободе и

то кроз стварање сопствене територијалне аутономије која ће временом и добити свој коначан назив Република Српска.

У том правцу су поменутог 24. октобра 1991. године посланици СДС-а као и неколико представника српског народа из ненационалних странака одлучили су да у Сарајеву формирају Скупштину српског народа у БиХ. На истој Конститутивној скупштини донесена је одлука којом се изражава намјера за останак српског народа у заједничкој држави Југославији, која ће касније бити потврђена кроз облике непосредне демократије од самих грађана. Ово је био логичан корак након самоорганизовања српских аутономних области у сјеверозападном дијелу БиХ које је обављено 21. априла 1991. године у Челинцу, а све у циљу спречавања понављања историје и злочина који су над овим народом чињени уназад неколико вијекова, а најизраженије током Другог свјетског рата и постојања квислиншке творевине Независне државе Хрватске.

Као битан догађај који је одржавао континуитет ставова српског народа и његових политичких ставова наводимо и одржавање плебисцита 9. и 10. новембра³⁴⁵ 1991. године на којим је српски народ потврдио одлуку Скупштине српског народа у БиХ и изјаснио се огромном већином за останак у Југославији. Поред наведених, у теорији се заокруживање процеса изградње Републике Српске може пратити кроз неколико датума на којима су такође донесене значајне одлуке:

1. 9. јануара 1992. године Скупштина српског народа у БиХ донијела је Декларацију о проглашењу Републике српског народа у БиХ;
2. 28. фебруара 1992. године усвојен је први Устав Републике српског народа у БиХ, усвојен Уставни закон за спровођење тог устава, а такође су изабрани и предсједник Републике и њена прва Влада;
3. 12. августа донесена је Декларација о државном и политичком уређењу, којом је званично одређен назив Република Српска;

³⁴⁵ Н. Кољевић: *Стварање Републике Српске, Дневник 1993-1995*, Службени Гласник, Службени Гласник републике Српске, Бања Лука, 2008, стр.17.

4. „Женевски и њујоршки споразум о уставним принципима. Поред конститутивних аката које је доносила народна скупштина Републике Српске, значајни су акти донесени под покровитељством Организације Уједињених нација и Европске Уније, а на приједлог Контакт групе седам свјетских сила“³⁴⁶ о чијем садржају ће бити нешто више ријечи у наставку овог поглавља;
5. Дејтонски мировни споразум којим је Република Српска и званично међународно призната, али није наставила да егзистира као држава како је и основана, већ као једна од државотворних чланица државе сложеног облика каква је БиХ успостављена ДМС.

О настанку Републике Српске постоје различита гледишта. Не улазећи дубље у објашњење принципа и института на којима се темеље уставно уређење и организација власти Републике Српске, јер смо ограничени предметом ове дисертације, закључићемо овај дио ставовима обје групе аутора.

Док дио представника друга два народа као што су Рамић, Изетбеговић, Будимир као и дио страних писаца, нпр. професор Роберт Дониа³⁴⁷, кроз велики број дијела и ставова прије и сада³⁴⁸ о Републици Српској говори као о „творевини насталој на насиљу,

³⁴⁶ Р. Кузмановић, Уставно право, *op.cit.*, стр.333.

³⁴⁷ Др Роберт Дониа, професор историје на Универзитету Ан Арбору, Мичиген, САД, сарадник Центра за источно-европске студије истоименог универзитета и више од једне деценије експерт Тужилаштва у Хагу, у специјалном разговору за „Ослобођење“ анализира настајање Републике Српске и закључује између осталог да да је Републике Српска је створена уз јако пуно ужасног насиља али додаје друга по њему битна запажања.“ : Република Српска није створена преко ноћи као потпуно формирана јединица са јасним програмом насилних намјера. Она је заправо била производ еволуције, идеологије и стратегије унутар СДС-а. Зачеће и њено стварање пролази кроз четири фазе. „Југославенска“ фаза је трајала двадесет и два мјесеца, од почетка 1990. до краја 1991. године. Друга, или „босанска“ фаза, је трајала до маја 1992; трећа, или „стратешка“ фаза је трајала до марта 1995; а коначна фаза, коју сам назвао „коначна консолидација“ је трајала од марта 1995. до краја те исте године. Лидери су се кретали од једне фазе према другој на основу *властите процјене* догађаја, која није увијек била тачна, а не на основу самих догађаја. Лидери су мијењали стратегије брзо и одлучно, али су прелази између фаза у неким случајевима ипак били постепени, што је отежавало јасно дефинирање датума на који је завршила једна, а почела друга фаза, <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/Robert%20Donia.%20intervju.doc>. приступљено 24.03.2016.

³⁴⁸ Овака став изосио је Живко Будимир предеједник Федерације БиХ, <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Budimir-Republika-Srpska-genocidna-tvorevina/261584> приступљено 24.03.2016.

геноцидној творевини³⁴⁹ насталој агресијом³⁵⁰ на БиХ, и као Републици која је створена по њима на етничком чишћењу“ постоје и дијаметрално супротна становишта.

Тако Никола Кољевић, Добрица Ћосић, Алекса Буха³⁵¹ и др, свако на свој начин говоре супротно о потреби њеног настанка. Тако проф. Кољевић, такође у дијелу „Од Платона до Дејтона“ наводи: „Држава Република Српска настала из спонтаног одређења за појам државе као старији и примарнији од појма друштва. Али правна организација и социјални односи стоје једно према другом као 'форма' и 'садржина' подсећа нас Слободан Јовановић“. Он истиче и „ако је Република Српска принудно и у порођајним мукама платоновски створена законима силе у рату, у миру она може опстати једино аристотеловски помоћу „силе закона“³⁵².

Академик Ћосић коментаришући изазове у којима је настајала, каже: „Међународна заједница под вођством Сједињених Држава Америке, форуми Уједињених нација, Европска унија, Хашки трибунал и дуги низ исламских земаља, којима служи планетарна сила „организованог лагања“ и манипулација-електронски медији и штампа које финансирају разни центри моћи, бескрупулозно, нацистоидно су фалсификовали

³⁴⁹Слично становиште више пута изнио је и Бакир Изетбеговић, пред више међународних званичника, <http://www.telegraf.rs/vesti/436514-izetbegovic-republika-srpska-je-genocidna-tvorevina> приступљено 24.03.2016.

³⁵⁰ Професор Емир Рамић заступа ову тезу такође, <http://nedirajtebosnu.net/?view=vijesti&id=1244> приступљено 24.03.2016.

³⁵¹ Проф. Алекса Буха наводи везу са стварањем Републике Српске и тим идејама дубоко укорјењени у српском народу. Он истиче: „Тежње српског народа да двије покрајине (српске) за националним ослобођењем, у тежњи да се нађе у једној држави са другим дијеловима српске нације...Те тежње су по француским критеријумима и по критеријумима других европских нација легитимне и оправдане. Оне су то и по међународном јавном праву“, Види шире: А.Буха, *Аргументи за Републику Српску*, Матица Српска, 1996, стр.17-205.

³⁵² Н. Кољевић, *Од Платона до Дејтона* (Записи о држави-нашим поводом), Глас Српски, Бања Лука, 1996, стр.11; Проф Кољевић у овом истом дијелу наводи такђе да је „Из пропасти Југославије и нашег најфубљег мотива за стварање Републике Српске научили смо, најпре две битне ствари. Држава је примарна ствар за свако друштво као што је кућа за породицу, друштвени односи су тек секундарни и зависни једним дијелом од начина устројства саме државе. Република Српска настала из спонтаног одређења за појам државе као старији и примарнији од појма друштва. Али правна организација и социјални односи стоје једно према другом као „форма „ и „садржина“ подсећа нас Слободан Јовановић“. Он истиче и „Ако је Република Српска принудно и у порођајним мукама платоновски створена законима силе у рату, у миру она може опстати једино аристотеловски помоћу „силе закона“.

историју о Босанском рату³⁵³ у коју свакако спада и истина о стварању Републике Српске.

О тежњама и идејама српског народа, поштујући право на самоопредјелјење како је то гарантовано и дато другим народима који су живјели у бившој СФРЈ, а у контексту настанка Републике Српске, проф. Буха каже: „У тежњи српског народа те двије покрајине (српске) за националним ослобођењем, у тежњи да се нађу у једној држави са другим дијеловима српске нације...Те тежње су по француским критеријумима и по критеријумима других европских нација легитимне и оправдане. Оне су то и по међународном јавном праву“.³⁵⁴

2.3. Настанак Хрватске заједнице Херцег-Босне

Недуго након формирања Скупштине српског народа у БиХ, и хрватски народ одлучује да оснује своју политичко-територијалну јединицу под називом Хрватска заједница Херцег-Босна³⁵⁵ (у даљем тексту ХЗХБ). Њено конституисање обављено је 18. новембра 1991. године у Грудама у Херцеговини. Њено коначно проглашење везује се за једну од мировних иницијатива у БиХ. Наиме „ХР ХБ прогласило је водство Хрвата у БиХ на сједници Сабора одржаног 28. аугуста 1993. у Грудама у склопу покушаја посредника Лорда Давида Овена и Торвалда Столтенберга да се оконча сукоб и постигне споразум о унутрашњем уређењу Босне и Херцеговине. Тај споразум су прихватили хрватски политички званичници у БиХ, а њиме је било предвиђено уређење три републике унутар БиХ с доминацијом три народа Хрвата, Бошњака и Срба“³⁵⁶.

³⁵³ Види шире: Д.Тосић, *Пишчеви записи*, серија чланака у дневним новинама Вечерње новости, http://www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/feljtomi.120.html?item_id=363, приступљено 17.03.2016.

³⁵⁴ Н.Кољевић: *Стварање Републике Српске, Дневник 1993-1995*, op.cit. стр.22

³⁵⁵ Херцег –Босна те 1991. године по замисли оснивача требало је да обухвати територије општина: Јајце, Крешево, Ливно, Томиславград, Чапљина, Столац, Читлук, Љубушку, Неум, Вареш, Котор Варош, Бугојно, Витез, Нови Травник, Прозор, Посушје, Мостар, Широки Бријег, Бусовача, Горњи Вакуф, Травник, Коњиц, Јабланица, Чапљина

³⁵⁶ <http://www.starmo.ba/politika2/item/45082-tribina-o-herceg-bosni-bosnjaci-ponavljaju-gresku-srba.html>

Како је то појаснио Цирил Рибичич она је створена у циљу очувања аутохтоних хрватских историјских, културних и етничких територија, као и генерално у циљу заштите хрватског народа³⁵⁷. Разлоге њеног настанка други конститутивни народи, па и неки хрватски аутори као Јозо Павковић³⁵⁸, видјели су другачије. Највећи проблем она је изазвала у ставовима бошњачких аутора³⁵⁹ који су њено оснивање доживјели као даљу конфедерализацију прилика у БиХ чији би могући расплет могао бити исти онакав какав је доживјела СФРЈ.

У прилог томе Здравко Санчевић, први амбасадор Хрватске у РБиХ, каже да је за Муслимане ХЗХБ била „трн у оку унаточ споразуму о пријатељству и сарадњи РБиХ и РХ од 12. јула.1992. године“.³⁶⁰ Такве ставове бошњачких писаца потврдио је касније и Уставни суд БиХ који је оспорио оснивање ХЗХБ, јер се то противило самом Уставу који је забрањивао повезивање јединица локалне самоуправе на чистој етничкој основи. Ипак, ова пресуда није испоштована јер су развој догађаја и политичке прилике веома брзо јасно указивале да органи РБиХ немају могућност монопола физичке принуде као атрибута власти на територији проглашене ХЗХБ, што још једном потврђује наше ставове да се није могло радити о независној држави.

Формално-правно гледајући ХЗХБ се није противила постојању независне Републике БиХ, и у њеним одлукама наглашавало се да ће поштовати легално изабране органе РБиХ. Ипак, разлика између прокламованог и стварног дошла је у наредном периоду до изражаја јер су хрватске и муслиманске-бошњачке војне снаге врло брзо

³⁵⁷ Види шире: С.Рибичић, *Geneza jedne zablude*, Zagreb, Sejatrija, Srajevo, Založba Bogataj, Idrija, 2011, str. 35-38.

³⁵⁸ „HR HB bila je utemeljena na ideji Owen-Stoltenbergova plana koji je također predviđao uniju republika u BiH. Bila je ulog, zajedno s vojnom komponentom (HVO) Washingtonskog i Daytonskog sporazuma“, <http://www.vecernji.hr/hrvati-iz-bih-uspostavili-dvije-republike-herceg-bosnu-i-bih-604009> приступљено 24.03.2016.

³⁵⁹ „Ideja tzv. Herceg-Bosne na čijem je čelu bio Mate Boban rezultirala je međunarodnom oružanim sukobom u kojem je učestvovala i Republika Hrvatska, što je potvrđeno, uz ostalo, prvostepenom presudom Haškog tribunala iz maja ove godine kojom su šestorica bivših čelnika tzv. Herceg-Bosne za zločine počinjene nad Bošnjacima i drugim nehrvatima od 1991. do 1994. godine osuđeni na ukupno 111 godina zatvora. Iza te tvovrevine su, dakle, ostali smrt, logori, zlostavljani ljudi, uništena sela i gradovi, te narušeni hrvatsko-bošnjački odnosi“, <http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/prije-22-godine-osnovana-tzv-hercegbosne-tvorevina-iza-koje-su-ostali-smrt-logori-i-unisteni-hrvatskobosnjacki-odnosi>

³⁶⁰ Z. Sančević, *Pogled u Bosnu, zapisi veleposlanika*, Naklada Naprijed, Zagreb, 1998, str.119.

дошле у отворени сукоб за вријеме којег се територија коју је контролисала Армија РБиХ проширила на штету прокламоване територије ХЗХБ.

У оснивању ХЗХБ учествовали су легално изабрани представници хрватског народа у БиХ уз нескривену подршку других истакнутих представника хрватског народа и католичке цркве.

Њена даља еволуција видљива је у 1992. години када је у јулу мјесецу донесена Одлука којом је уређено организовање извршне и судске власти, јер је констатовано да је РБиХ предстала функционисати на подручју које су контролисале снаге босанских Хрвата, што такође говори у прилог става да ХЗХБ није настала у намјери да дугорочно признаје власт и органе РБиХ. Предсједништво ХЗХБ је формално било највиши орган власти иако многи аутори као нпр. Волфганг Петрич сматра да се свим битним процесима „управљало из хрватског главног града“³⁶¹.

Слично, мада доста радикалније становиште, заступа и Предраг Луцић у књизи „*Стенограми о подјели Босне*“, у којем наводи да је стварни циљ Фрање Туђмана био да територију ХЗХБ припоји Хрватској³⁶². „То што Предсједништво ХЗХБ није донијело њен Устав и што поједина питања није уређивало законима већ уредбама, није доказ да Херцег-Босна није имала правни систем независан од правног система Републике Босне и Херцеговине. Државна власт БиХ била је оригинерна, јер није проистекла из Устава Републике Босне и Херцеговине, већ из Одлуке о успостави Херцег Босне“³⁶³ која формално-правно свакако није била у сагласности са највишим правним актом оног дијела територије пријератне СРБиХ која се називала РБиХ. ХЗХБ промијенила је свој назив одлуком Сабора ХЗХБ, када она постаје Хрватска Република Херцег Босна која ће постати равноправна страна у предстојећим мировним споразумима и која ће потписивањем Вашингтонског споразума заједно са РБиХ конституисати Федерацију БиХ о чему ће касније бити нешто више речено.

³⁶¹ В. Петрич, *Босна и Херцеговина од Дејтона до Европе*, Свјетлост, Сарајево, 2002, стр.27

³⁶² Види шире: Р. Луцић, I. Lovrenović, *Стенограми о подјели Босне*, Књига прва, Кultura&Rasvjeta-Civitas, Split-Sarajevo, 2005, Напомена приређивача

³⁶³ Г. Марковић, *Босанскохерцеговачки федерализам*, op.cit.стр.55.

Ипак, аутор сматра да је хрватски политички циљ и у вријеме оснивања ХЗХБ и данас био да Хрватима оствари аутономију у оквиру БиХ. Та аутономија можда је имала различите манифестационе облике и територијални обухват, али Хрвати од тога никада нису и никада неће одустати, што је видљиво и данас посебно кроз идеје редефинисања уређења Федерације БиХ, тј. успостављање једног великог кантона са хрватском већином.

У прилог овој тези говори и анализа Жељка Рагуџа, новинара „Вечерњег листа“, који каже: „Хрвати у БиХ од успоставе ХЗХБ 1991. године до данашњих дана нису одустајали од идеје успоставе хрватске политичке територијалне јединице у БиХ. Чињеница да су у рату (1991-1995) Хрвати показали спремност бранити њезине просторе од далеко бројнијих Бошњака говори, посебице након лоших политичких искустава по Хрвате у ФБиХ, како су хрватско–бошњачки односи, не само имали, него и данас имају довољан потенцијал за спорења и сукобе“³⁶⁴.

У специфичном облику овај облик хрватског самоорганизовања актуелизован је поново након ДМС, а данас најзначајније дјелује кроз Хрватки народни сабор који окупља политичке, научне, културне и др. представнике Хрвата у БиХ.

2.4. Република БиХ

Сумирајући формирање територијалних јединица указаћемо и на чињеницу да је у једном мањем дијелу дјеловала и „Република БиХ“. У односу на све што смо везано за њено пријевремено и правно неутемељено признање до сада закључили, као и чињеницу да то што се звало РБиХ није ни у ком случају вршило атрибуте државне власти на читавој територији БиХ, она је као таква ипак међународно призната. Без обзира што се њена државна власт односила само на дио органа и што територија коју је контролисала није прелазила више од трећине предратне територије, она је ипак призната као независна држава 6. априла 1992. године, по нама, кршењем међународног права.

³⁶⁴ Види шире: <http://www.vecernji.ba/hrvatska-zajednica-herceg-bosna-ili-trazimo-pre vise-903477> приступљено 25.03.2016.

Академик Мухамед Филиповић, са дуге стране, о овом догађају говори афирмативно. Он посебно наглашава да је признање РБиХ „започео одлуком Савјета министара Еуропске заједнице да призна Босну и Херцеговину 06.априла 1992.године, а завршио се примањем Босне и Херцеговине у организацију Уједињених нација 22. маја 1992. године. У међувремену су све релевантне земље признале Босну и Херцеговину, а она постала 178. чланица ОУН³⁶⁵.

На овим мјесту наводимо да је читав овај процес био у супротности са Повељом УН, чиме се по нашем мишљењу ова МО нашла у ситуацији да као и случајевима Хрватске, Словеније буде само инструмент у реализацији једног од постављених спољнополитичких циљева неких својих најутицајнијих чланица, што потврђује и једну од наших помоћних хипотеза. Наиме, члан 2 ст. Повеље УН гласи:

„Ништа у овој Повељи не овлашћује Уједињене нације да се мешају у питања која се по суштини налазе у унутрашњој надлежности сваке државе нити захтева од чланова да таква питања износе на решавање на основу ове Повеље; али ово начело неће утицати на примену принудних мера предвиђених у глави VII³⁶⁶.

Без обзира на све специфичности међународне конференције о Југославији и међународноправно тешко одбрањивих ставова Бадинтерове комисије, сматрамо да се УН као МО могла и морала поставити другачије у ситуацији везаној за рјешавање кризе у СФРЈ. Нажалост, њено дјеловање било је само једно у низу једнострано донесених одлука које су ишле на штету територијалног интегритета и суверенитета Југославије као једне од оснивача УН.

Специфичност лошег функционисања РБиХ поред тога што је призната у границама које није контролисала и уз противљење више од скоро половине њеног становништва, по нама била је и састав њених органа као привид поштовања

³⁶⁵ М. Filipović, *Bio sam alijin diplomata*, Delta, Bihać, 2000, str.150

³⁶⁶ http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/povelja_un_lat.pdf, приступљено 23.3.2016.

заступљености свих народа. Наиме, бошњачки политички представници су проналазили неколицину представника хрватског и српског народа који су остали на територијама под контролом оружаних снага лојалних РБиХ и постављали их на функције у институцијама почевши од Предсједништва, преко Скупштине³⁶⁷ до Владе.

Територија коју ће наредних година, поготово после 1992. године, контролисати РБиХ сводила се на простор средње Босне, дио територије Сарајева и његове околине, као и неколико енклава које ће под притиском међународне заједнице постати заштићене зоне под контролом УН, а са друге стране из њих ће се вршити оружани напади и неће никада бити демилитаризовани, о чему ћемо у наставку прецизније говорити.

Ове наводе потврђује и извјештај генералног секретара УН од 11. марта 1994. године, број С/1994/291, у којем се каже: „Армија БиХ се служи зонама безбедности у циљу одмора својих трупа, обуке и оспособљавања, као и похода према српским положајима“³⁶⁸. По нама, посебна мрља на принципу примјене дуплих стандарда у пракси у Хрватској и у БиХ је била што су заштићене зоне биле потпуно усмјерене на српску штету, демилитаризоване у Хрватској, док се то није радило у БиХ чиме се директно радило у прилог снага Армије БиХ које су из њих велике злочине учиниле у источном дијелу Републике Српске гдје је у региону Подриња, по званичним подацима Републичког центра за истраживање рата и ратних злочина Републике српске, страдало преко 3500 цивила.

Правни основ функционисања РБиХ био је текст Устава који је у његовој пречишћеној верзији утврдило Предсједништво БиХ својим актом 24. фебруара 1993. године. Основна карактеристика овог устава је да је он био визија уређења и

³⁶⁷ „У почетку ratnog perioda dok se Skupština nije mogla redovno sastajati, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je, u skladu sa ustavnim ovlaštenjima, imalo i zakonodavnu funkciju donoseći uredbe sa zakonskom snagom, koje je Skupština naknadno odobravalа. Predsjedništvo je na sjednici, 8. aprila 1992. godine, donijelo odluku o promjeni naziva Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina u novo ime države - Republika Bosna i Hercegovina. Skupština Republike Bosne i Hercegovine je u ratnom periodu, do potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma, održala 19 sjednica.

U radu Skupštine Republike Bosne i Hercegovine učestvovalo je osam parlamentarnih stranaka i dva nezavisna poslanika“, <https://www.parlament.ba/istorija/Default.aspx?id=27926&langTag=bs-BA&pril=b>

³⁶⁸ Види шире: <http://www.un.org/Docs/secu94.htm>, приступљено 23.3.2016

функционисања БиХ како ју је видјела нова политичка бошњачка елита. Наиме, сматрамо да су управо одредбе овог Устава показале намјеру да се успостави систем грађанске државе који би подразумијевао принцип „један човјек један глас“ на основу кога би Бошњаци били у доминантном положају и бројношћу сами доносили одлуке у свим органима. У прилог томе наводимо да Устав РБиХ из 1993. године није ни на који начин предвиђао заштиту националних интереса конститутивних народа у БиХ, нити је кроз било који уставни механизам спречавао прегласавање једног народа од друга два или обрнуто.

2.5. Узроци ратних сукоба у СР БиХ

Познато је да у међународноправној теорији и пракси постоје бројне анализе сукоба, већег или мањег интензитета, које су биле неодвојив пратилац свих периода досадашњег развоја људске цивилизације. „У двадесетом вијеку, уопштени поглед на рат свео се на мишљење да је то патолошки феномен, да рат представља пад, лоше функционисање међународног система или можда знак незрелости људи или цивилизације-са чим се сложио и Фројд 1985. године“³⁶⁹. Узроци ратних сукоба могу се сагледати са више аспеката: националног, политичког, географског и сл.

Полазећи од националног узрока можемо са сигурношћу констатовати да су поремећени односи између конститутивних народа у БиХ били засигурно и узрок за почетак насилног тражења њиховог рјешења. Многи аутори истичу, а и ми се слажемо, да су кључ за опстанак БиХ били односи између Срба и Бошњака. У односу на поменуте не можемо искључити ни односе између Хрвата и Бошњака као и њихове односе са Србима, ипак сматрамо да су за почетак ратних сукоба они били секундарног карактера. У прилог нашим наводима иде и став Драгомира Вуковића који каже: „Кључ опстанака Босне и Херцеговине као друштвене и државне заједнице понајпре се налазио у односима Муслимана (Бошњака) и Срба као већинских народа и као народа који су скоро у 90%

³⁶⁹ С. Brown, *Understanding international relations*, op.cit, p.113

општина у БиХ живјели измјешано. Оно што је дакле за Југославију у цјелини значио однос Срба и Хрвата, то је однос ова два народа значио за БиХ³⁷⁰.

Имајући на уму све што смо већ констатовали, а везано за дјеловање бошњачких и хрватских представника у Скупштини СРБиХ, а мислећи ту прије свега на доношење одлука које су требале БиХ нелегално одвојети из СФРЈ, за разумијевање ових односа битно је поменути и улоге одређених политичких партија.

Посебну улогу у остварњу неведених циљева имала је СДА, иза чијег дјеловања је стајала веома опасна идеологија и то она чији је аутор Алија Изетбеговић у „Исламској декларацији“. Иако ће се са мањим или већим дијелом одступати од неких његових ставова и прилагођавати токовима друштвених промјена, и данас се СДА није одрекла неких постулата „Исламске декларације“. Мишљења смо да ова странка да има могућност да оставри концепт грађанске државе, сигурно би радила посредно или непосредно на њеној релаизацији. Мирољуб Јевтић у обимном дјелу о „Исламској декларацији“ Алије Изетбеговић почетком југословенске кризе каже: „Један од најзначајнијих чинилаца је муслиманска Странка демократске акције СДА. Појава те партије указала је на то да се и у Европи мора рачунати са идејама које су изгледале давно превазиђене, са идејама о рађању вјерске државе не овим просторима“³⁷¹.

У односу на изречени став, не чуди што у одбрану једне од наших помоћних хипотеза наводимо да је морало доћи до конституисања Скупштине српског народа у БиХ. Ово је било неопходно, прије свега како би се спријечила мајоризација од стране већинског бошњачки насељеног народа у БиХ, а онда и асимилација као друга фаза овог процеса. Почетак овог политичког организовања на свим странама био је и увод у ратне сукобе јер није било консензуса између конститутивних народа који су сматрали да је сваки са своје националне тачке гледишта у праву и да га у његовим идејама требају слиједити друга два народа. „Свједочанства о рату и миру у БиХ компликовани су онолико колико је компликован сваки рат и колико је уопште компликована БиХ у својој структури. Рат у БиХ се развијао на историјским подлогама и тешкоћама у тражењу за њу

³⁷⁰ Д. Вуковић, *Идеолошка свијест и национални интереси на просторима бивше СФРЈ и БиХ од 1990. г године*, докторска дисертација, Источно Сарајево, 2008, стр.202.

³⁷¹ М. Јевтић, *Од исламске декларације до вјерског рата у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 1993, стр.17

трајног рјешења. АБиХ није у историји због религиозних нетолеранција њених трију нетрпељивих религија имала никакву другу основу која би дала мирна рјешења³⁷².

Политички узроци рата везани су за трансформацију дојучерашњих комуниста у изразите националисте, на свим странама. Њихови политички програми оличени кроз најчешће формирање једнонационалних партија нису, бар у почетку, остављали много мјеста компромису као једном од могућих рјешења. Сматрамо да је управо овакав развој догађаја у будућности у односу на ранији визионарски акт Скупштине СРБиХ показао колико је његово доношење било оправдано. Наиме: „Свјесна националних специфичности БиХ и опасности које пријете од супротстављања на националној основи Скупштина СРБиХ, оба њена вијећа, 21. марта 1990. године, пред увођење вишестраначја, Изборним законом је изричито забранила политичко организовање на националној основи³⁷³. Овај закон ипак није заживио у политичкој и изборно-парламентарној пракси.

Захтјева за компромис је било, иако ријетких. У такве убрајамо покушај преговора³⁷⁴ СДС и МБО (Муслиманске бошњачке организације коју је предводио Адил Зулфикарпашић) о чему сведочи и академик Мухамед Филиповић који се нашао у ужем руководству Муслиманске бошњачке организације. Он свједочи да су то „били...преговори о налажењу рјешења за проблем судбине наше земље за проблем односа Срба и Муслимана у Босни и Херцеговини и уједно, о будућим односима Босне и Херцеговине и Србије. Заправо били су то преговори о томе хоће ли и под којим евентуално увјетима Босна и Херцеговина могла остати унутра Југославије, или ће морати да изађе из ње па макар то било под за њу најнеповољнијим увјетима³⁷⁵. Овај покушај предупрјеђивања сукоба је врло брзо пропао. Учествовање Адиле Зулфикарпашића на Београдској мировној конференцији 12. августа 1991. године, коју је организовао Слободан Милошевић, било је окидач за све радикалне снаге у БиХ предвођене са СДА и

³⁷² Ђ. Микић, *Свједочанство о рату и миру у Босни и Херцеговини (1992-1995)*, „Политеа“, Бр.1., Бања Лука, 2011.стр.191.

³⁷³ Ј. Блажановић, *Прећутани злочини, Сецесија БиХ из СФРЈ-континуитет бесмисла*, БОРС, Бања Лука, 2003, стр.18

³⁷⁴ Ови преговори започели су су почетком јула 1991. Године, а њихоци актери били су Адил Зулфикарпашић, Радован Карацић, Мухамед Филиповић и Никола Кољевић.

³⁷⁵ М. Filipović, *Bio sa alijin diplomat*, op.cit.str.88-89.

Алијом Изетбеговићем, које нису ни намјеравале да дају озбиљну подршку овим преговорима.

О оваквом епилогу и нападима на преговараче у име Бошњака од старне СДА академик Филиповић каже: „Изетбеговић и његови партнери постигли су свој циљ....тима што су задали истовремено ударац и изгледима за мирно рјешавање проблема односа у Босни и Херцеговини, и што су изазвали оправдано негодовање Срба, те њихово увјерењу да смо заправо ми муслимани противници Срба, а они противници муслимана, и да се њима не желимо никаква споразум који би рјешавао битна питања заједничког живота, а што је излазило из саме формулације да је СДА и против саме идеје о о било каквом споразуму“³⁷⁶. О оваквом расплету покушаја мирног рјешења настале кризе писали су многобројни домаћи и страни аутори. Тако Хавиер Бугарел истиче: „СДС и МБО вођена од стране Зулфикарпашића је начинила јавни српско-муслимански, „историјски-споразум“ који је имплицитно замјенио одржавање БиХ окрњеној Југославији. Након неколико дана оклијевања, лидери СДА су одбили споразум, неповратно кренулу ка независности“³⁷⁷.

Овакви епизоди непобитно су водили и до првих жртава, оружаних сукоба, а касније и до интервенције МО у БиХ која ће резултирати потписивањем ДМС. О овим првим сукобима биће више ријечи у наставку.

Географским условима сматрамо прелијевање инцидената, сукоба из ближег окружења, прије свега Словеније и Хрватске које, иако нећемо детаљније обрађивати, констатујемо позивајући се на мишљење више других аутора.

Начин рјешавања државног осамостаљивања Хрватске и Словеније и губитак статуса конститутивног народа Срба у уставу Хрватске, охрабрио је поједине радикалне представнике, прије свега Бошњака, да исти сценарио покушају спровести у БиХ. Посебно су очекивали подршку од међународних актера који су „благословили“ такав развој догађаја у Хрватској и то прије свега Њемачке, ЕЗ уз додатни ангажман земаља чланица Исламске конференције који су видјели своју шансу у коначној реализацији повратка свог

³⁷⁶ Ibid. Str.112-113.

³⁷⁷ Н. Bourgarel, *Yugoslavism, History of a Failed Idea 1918-1992; Bosnian muslims and the Yugoslav idea*, Hurst&Company, London,2003,p. 112

утицаја на Балкану, оснивањем исламске државице, што је био нескривени циљ прије свега Турске спољне политике. У прилог томе наводимо став да је „трагичан догађај у БиХ...скренуо је разумљиво највећи дио пажње турске јавности и био посебно погодно тло за оживљавање старих османских успомена...за Турску су комадање Југославије и ратови на Балкану у деведесетим ..били од велике важности за повратак“³⁷⁸ у Балканска дешавања.

Наводимо да су Бошњаци, као и већина хрватских писаца, сматрали да су Срби уз помоћ ЈНА извршили агресију на БиХ. Поред низа нелогичности, како сопствена земља може извршити агресију на своју територију која јој је правним насиљем одузета, уз навођење да је ЈНА барем у почетку прије повлачења из ратних подручја или током повлачења само бранила територијални интегритет земље. За наведени циљ су њени војници и положили заклетву, као и сопствене животе. Уз то наводимо да су Срби, којима је пријетила иста судбина као у другом свјетском рату³⁷⁹, морали прибјећи самоодбрани и самоорганизовању и никако нису могли бити у агресорском положају. Њима којима:

1. је оспорено право на самоопредјељење,
2. је био намијењен статус мањине у државама у којима у Уставом имали конститутиван статус,
3. је пријетила асимилација и мајоризација,
4. се спремала иста судбина жртве ратних злочина и геноцида из Другог свјетског рата и
5. којима су биле намијењене и прве жртве у рату у БиХ на Башчаршији у Сарајеву и Сијековцу у Броду, никако није могло бити оправдано дати статус агресора.

³⁷⁸ B. S. Cevik, P. Seib, *Turkey's Public Diplomacy*, Palgrave macmillan, New York, 2015, pp.91-113.

³⁷⁹ У својој анализи Јово Блажановић наводи и: „Брисање Срба као конститутивног народа из Устава СРБиХ, разбијање ЈНА и провоцирање сукоба са њеним јединицама, формирање националних паравојних снага, национал-фашистичке изјаве хрватских руководилаца, вођење НДХ симболике, везивање за застава СДА-ХДЗ, не уважавање расположење и опредјељења српског народа напухнуто у БиХ, убиства и низ другог изазвали су страх код Срба од понављања 1941. Године и то је са мотивом са очување државе, произвело снажну вољу и одлучност у отпору“

У прилог нашим наводима мада посредно наводимо и став Ружерона који каже : „Агресор редовно одбија да себе призна као нападача,...и... Агресор је онај ко хоће да руши постојећи ред...

Нијаз Дураковић говорећи о „Агресији на БиХ“ исказује другачији став: „Када говоримо о трагедији Босне, огромну одговорност сноси и тзв. Међународна заједница. Силни западни емисари и мировни посредници су тврдоглаво слијепо агресију и рат у Босни Херцеговини углавном третирали као војни и хуманитарни, а не као битно политички проблем“³⁸⁰.

Говорећи о агресији и агресору, на овом мјесту можемо само истаћи да је спољна агресија извршена на СФРЈ, а имајући на уму њене врсте, и то: економску, политичку, медијску и војну онда је то кроз догађаје који су обиљежили посљедњу деценију XX вијека и евидентно почевши од поменутих санкција, преко војних интервенција НАТО-а на положаје српских снага, па до нелегалног признања јужне српске покрајине и интервенције НАТО против СРЈ 1999.

Све наведено логично указује ко је могао понијети епитет агресора јер се зна ко је извео прве нападе и на кога, као и ко је уз подршку земаља Западне Европе, САД дијела земаља исламског свијета као и МО, рушио Југославију, а тиме и њен јавни ред и мир. О томе постоје различити ставови.

Бошњачки писци теоретичари, а неријетко и хрватски, углавном заступају тезу да су за рат криви Срби, њихова политика, предсједник Милошевић као и уз то да је по њима извршена агресија на БиХ од стране СФРЈ. Између осталих, Трнка, Дураковић, Чекић, Ченгић, Вукас и др. У том контексту Касим Трнка тврди да је „наступила агресија на БиХ, и то на дан међународног признања 6. априла“³⁸¹ док Мухамед Ченгић истиче: „Умјесто да преговоре води са земљом која је извршила агресију са СР Југославијом“³⁸² он говорећи о политици Алије Изетбеговића каже да непотребно преговара са другима. Представници

³⁸⁰ Н. Дураковић, *Превара Босне*, ДЕС, Сарајево, 2008, стр.239-240.

³⁸¹ Види: <http://www.preporod.com/index.php/drustvo/intervju/855-kasim-trnka-najmanje-se-govori-o-onome-sto-je-zajednicko-za-sve-gradane-bih>, приступљено 24.03.2016.

³⁸² Види шире: <http://www.magazinplus.eu/razotkrivanje-zabluda-ko-je-zapravo-alija-izetbegovic/>, приступљено 25.03.2016.

МО су такође под утицајем лобија и својих интереса у почетку сукоба заступали став да се ради о агресији, али су врло брзо због неодрживости те тезе заузели становиште да се ради о унутрашњем сукобу.

Српски погледи се могу сажети у тврдњи генерала војске Републике Српске Манојла Миловановића. Он као свједок ових догађаја тврди: „Оружане акције, односно рат у БиХ, почеле су регуларне оружане снаге Републике Хрватске, насилним преласком на територију авнојевске БиХ крајем 1991. и почетком 1992. године (злочин у Сијековцу³⁸³), као и оружане акције муслиманско–хрватске коалиције у БиХ, блокирањем касарни и других објеката, проглашавањем опште мобилизације 4. априла и увођењем ратног стања 4. августа 1992. године. Овим су они нарушили Повељу УН из 1945. године, починивши злочин против мира³⁸⁴.

Ми са великим степеном увјерења и изнесених чињеница, а у односу на све речено о узроцима можемо тврдити да је ратне сукобе на територији бише СФРЈ испланирало, организовало и започело национално настројено политичко и војно руководство Словенаца, Хрвата и Бошњака, у различитом омјеру. Сматрамо да је то потребно нагласити посебно на крају овог поглавља дајући наш пресјек узрока сукоба у БиХ и одређења оних који су за то најодговорнији.

2.6. Мировне снаге Уједињених нација

Иако ћемо краћи осврт на улогу УН у ратном периоду у БиХ дати у посебном поглављу ове дисертације, на овом мјесту указаћемо прије свега на шире теоријске одреднице које УН користе да би оствариле овај ангажман. Управо у БиХ доћи ће до

³⁸³ У поподневним часовима, 26. марта, у Сијековац су ушли припадници ХОС-а, паравојних хрватско-муслиманских јединица из Брода, припадници "Зенги" и "Ханџар дивизије", те тзв. "Интервентног вода ХВО из Сијековца". Они су извршили стравичан злочин над српским цивилима. За само један час злочиначког дивљања убијено је 19 Срба. Најмлађа жртва био је 17-огодишњи Драган Милошевић, док је најстарија жртва - Јово Зечевић имао 72 године. Наредних дана убијен је још 41 Србин, <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Sijekovac-zlocin-bez-kazne/185420>, приступљено 25.03.2016.

³⁸⁴ М. Миловановић, Истине и заблуде о рату у Босни и Херцеговини (1992-1995.године),op.cit, стр.86

ангажовања мировне мисије УН која није испунила свој мандат из више разлога, о којима ћемо нешто више рећи у наставку.

2.6.1. Историјат, појам и врсте мировних снага

Заштита угрожених категорија становништва није само тековина наших времена и вијека у којем живимо, као ни претходног вијека, њене коријене можемо наћи још у режиму капитулација који се односио на заштиту странаца у Османском царству, као и у посебним уговорима којима је хришћанско становништво, као мањинско, штићено кроз дужи временски период. Питањем заштите мањина посебно су се бавили и значајни уговори, закључци са значајних историјских конгреса који су правилу организовани након ратних сукоба. У поменути категорију убрајамо:

- Бечки конгрес 1815. године и закључке који је он донио, а од којих се један посебно односио на пољско питање,
- Париски уговор о миру из 1856. године који се тицао раније уоченог проблема и потребе заштите хришћана у Турској, као и
- Берлински конгрес 1878. године који је у својим одредбама такође наглашавао ову заштиту.

Еволуцију права заштићених категорија даље вежемо за Друштво народа и Уједињене нације, при чему ћемо посебну пажњу, због ограничености теме, усмјерити управо на УН. Уједињене нације су врло рано почеле да успостављају мирове мисије које су требале, у складу са датим им задацима, да прије свега раде на очувању мира између зараћених страна, а такође и да утичу да се сви евентуални спорови рјешавају мирним путем.

На овом мјесту битно је нагласити да најзначајнији документ УН, Повеља, не садржи појам као што су „мировне мисије“ и да је њихов настанак везан за праксу дјеловања најзначајнијих органа УН, посебно СБУН.

Професори Аврамов и Макинлај, упућују нас на дефиницију традиционалних тј. класичних мировних мисија у УН публикацији, „*Плави шлемови*“. Оне су ту одређене као: „Операције које укључују војни персонал, али без прва на употребу силе, предузете од стране УН да помогне одржање и успостављање међународног мира и безбједности у подручју сукоба“³⁸⁵. Њиховом дјеловањем и концептом рада теорија међународног права бавила се у много случајева. Сви радови бавили су се углавном њиховим дјеловањем као последицом таквих одлука сталних чланица СБУН, оличених кроз дјеловање самог Савјета безбједности на основу више поглавља Повеље УН, о чему ће кроз појашњавање правног односа њиховог дјеловања бити више ријечи касније.

Анализирајући њихов концепт, професор Милисављевић указује да „концепт мировних мисија у свом садржинском смислу, готово је у потпуности плод развоја и креације Савета безбедности, генералног секретара и Генералне скупштине...Оне представљају минимални компромис сталних чланица Савјета безбједности при вршењу њихове основне надлежности по Повељи, према члану 24 који додјељује примарна овлашћења овом органу у погледу мира и безбједности“³⁸⁶.

Прве конкретне мировне операције имале су управо такву улогу што потврђује и Јакешинева ставом да „од успоставе првих мировних мисија (UNTSO-1948) до данашњих комплексних мисија дијелом свијета, мировне снаге Уједињених нација суочавале су се са различитим захтјевима, промијењеном природом сукоба и промјењивом политичком реалношћу. Циљеви мировних мисија...били су ограничени на одржавање примирја и стабилизација ситуације на терену, како би се сукоби ријешили мирним путем и политичким средствима“³⁸⁷.

Сматрамо да све мировне мисије у односу на период дјеловања можемо подијелити на два периода, и то: период од оснивања УН па до краја хладног рата, те мировне мисије

³⁸⁵ United Nations Department of Public International law, *The Blue Helments*, New York, p.3; J.Mackinlay, *A guide to peace Support Operations*, Institute for International Studies, Providence, USA, 1996.

³⁸⁶ Б.Милисављевић, Нове мировне мисије Организације Уједињених нација, *op.cit.* стр.17

³⁸⁷ R.Jakešić, *Mirovne misije Ujedinjenih nacija i rješavanje etničkih sukoba: studija slučaja Istočne Slavonije*, <http://hrcak.srce.hr/file/12146>, приступљено 25.3.2016

послије хладног рата. У том периоду³⁸⁸ до престанка хладног рата, број мировних операција био је укупно петнаест. Поред тога, постоји подјела на дјеловање оваквих и сличних актера у вестфалском и поствестфалском периоду о чему више говоре Белами и Вилијамс³⁸⁹.

У периоду трајања хладног рата, дјеловање мировних мисија било је одређено са неколико начела која се могу одредити као: потребност пристанка страна за дјеловање и упућивање мисије, инсистирање на њиховом неутралном статусу те дјеловање у правцу непримјењивања силе у мисијама на терену. Значајно је напоменути да су мировне мисије послје хладног рата ипак прошле кроз значајне промјене и то у три правца „квантитативном, квалитативном и нормативном“³⁹⁰.

Поред ове, високи функционер УН Марк Гулдинг све је мировне снаге подијелио по другом критеријуму на „превентивне, традиционалне, снаге за примјену свеобухватног рјешења, заштитне у циљу обезбјеђивања хуманитарних конвоја, снаге за наметање рјешења у случајевима када дође до распада државног система и снаге за принудно обезбјеђивање прекида непријатељстава“³⁹¹. Без обзира на наведене подјеле предмет нашег интересовања кроз даље појашњавање правног основа њиховог дјеловања биће, прије свега, мировне мисије послје окончања хладног рата, тј. нове мировне мисије. За њихов рад и ангажман на терену као посебна карактеристика истиче се мултидисциплинарност, а посредно и појачана улога генералног секретара УН³⁹².

³⁸⁸ J.L.Dunoff, S.R.Ratner, D.Wippman, *International law, Norms, Actor, Process, A problem-Oriented Approach*, Aspen, Law&Business, New York, 2002, p.887

³⁸⁹ „У многим аспектима текућа борба између вестфалског и поствестфалског концепта мировних операција одражава напетост у Повељи Уб-а о томе да ли је безбједост државе или сигурност људских бића требају бити приоритет. Поред тога борба одражава различите бриге о легитимности мировних операција и оквира мултилатералних власти vis-avis суверених националних власти уопште....Главни заговорници вестфалске концепције мировних операција су традиционално постколонијалне државе у Азији и Африци, СССР/Русија и Кина. Насупрот томе најмање након хладног рата најгласнији заговорници поствестфалске концепције мировних операција су традиционално биле западне земље и хуманитарне невладине организације, као што HumanRights Watch међународна кризна група“ A.J.Bellamy, P.D.Williams & S.Griffin, *Understanding peacekeeping*, Polity Press, Cambridge, 2010,p.5

³⁹⁰ M.J.Butler, *International Conflict Management*, Routledge, Taylor&Francis Group. London-New York,2009, p.82.

³⁹¹ M.Goulding, *The evolution of United Nation peacekeeping*, International Affairs, V.69, No.3/1993, p.452.

³⁹² Примјер оваквог дјеловања Ун можемо посебно уочити пратећи рада Генералног секретара УН, Бутрос Бутрос Галија као кроз документе Агенда за мир и њену допуну.

У том правцу закључују и професори Милисављевић, Бејли и Довс: „Мултидисциплинарност као особина нових мировних мисија препознаје се кроз додјелу већег броја надлежности од стране Савета безбедности, тако да је мандат који се додељује новим мисијама сложен“³⁹³...

„Операције 80-их и раних 90-их постају комплексне и вишефункционалне, са политичком, хуманитарном, социјалном и економском компонентом које покривају цивилни експерти, дјелујући заједно са војним особљем“³⁹⁴. Овакав мандат био је и УНРОФОР-ов мандат у БиХ који му је омогућио велики обим активности које су се временом проширивале како се сукоб између зараћених страна у БиХ распламсавао. Нажалост, у наставку текста видјећемо да је ова мисија УН поред заслуга иза себе оставила и бројне неуспјехе у раду који су се одразили и на коначан епилог рата у БиХ јер нису успјешно испуниле задатак који је носила њихова мултидисциплинарност, а то је очување примирја и укључење у изградњу трајнијег мира.

2.6.2. Правни основ за одржавање мира

По мишљењу већине аутора СБУН има водећу улогу у очувању мира и безбједности у свијету. Ипак морамо нагласити да је било случајева неопходног дјеловања Генералне скупштине УН, а због „недостатка једногласности сталних чланова“³⁹⁵ СБУН, као што је то био случај са доношењем Резолуције бр. 377³⁹⁶ овог органа под називом „Уједињени за мир“ из 1950. године, а у поводу сукоба на Корејском полуострву.

Овај став уз извјесна ограничења у тумачењу чланова 24 и 25 Повеље УН заузео је и Међународни суд правде у савјетодавном мишљењу везаном за случају правних посљедица продуженог присуства Јужне Африке у Намибији гдје је појаснио да „акције

³⁹³ Б. Милисављевић, *Нове мировне мисије Организације Уједињених нација*, op.cit, стр. 54.

³⁹⁴ S.D. Bailey, S.Daws, *The Procedure of the UN Security Council*, Clarendon Press, Oxford, 1998, p.357

³⁹⁵ В. Поповић, Ф.Турчиновић, *Међународно јавно право*, Правни факулете универзитета у Бања Луци, Графопринт, 2007, стр.354

³⁹⁶ Види шире: Образложење професора Кристијана Томушата о садржају ове резолуције, <http://legal.un.org/avl/ha/ufp/ufp.html>, приступљено 25.3.2016.

предузете од стране Савјета безбједности морају бити у служби међународног мира и безбједности³⁹⁷. Такође, професор Томушат сматра да „с обзиром на кључну улогу одржавања међународног мира и безбједности од највеће је важности да су до сада државе чланице додијелиле пуну моћ Савјету безбједности, што се тиче прије свега односа између самих чланица. Члан 24 Повеље експлицитно и каже да се државе чланице слажу да Савјет „дјелује у њихово име“³⁹⁸.

Иако на први поглед постоји лако уочљиво упориште за дјеловање мисија УН, у пракси то није случај. Бројни аутори, као правни основ дјеловања, узимају више дијелова Повеље УН, те за сваки од њих сматрају да су релевантни да би поткријепили своје тврдње. Као могући битни чланови за дјеловање мировних мисија УН наметнули су се:

- чланови 22 и 29 Повеље УН који овлашћују СБУН и ГСУН да као надлежни органи формирају помоћна тијела УН у која се у ширем смислу могу сврстати и операције за одржавање мира тј. мировне мисије,
- члан 39 због норме, који одлучује које би се мјере требале примјенити у складу са члановима 41 и 42 Повеље УН. У ове мјере, екстензивно тумачећи, могли бисмо сврстати и мировне мисије,
- члан 40 који у свом садржају указује управо на онај обим мјера који иде линијом концепта мировних мисија како због позива на прихватање ових мјера, тако и због неутралности који треба да зазуму у свом раду, што овај члан Повеље УН посебно наглашава,
- чланови 41 и 42 би се такође могли узети за правни основ јер својом садржином указују на привремене мјере и додатне акције које би се могле односити на мировне мисије УН. Ипак, главна замјерку овом стајалишту могли бисмо исказати

³⁹⁷ Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), <http://www.icj-cij.org/docket/?p1=3&p2=4&k=a7&case=53&code=nam&p3=4>, приступљено 24.03.2016.

³⁹⁸С. Tomuschat, "Secondary law of international organizations." Collected Courses of the Hague Academy of International Law, The Hague Academy of International Law, 2015 http://referenceworks.brillonline.com/entries/the-hague-academy-collected-courses/secondary-law-of-international-organizations-241-ej.9780792329541.195_374.7, приступљено 24.03.2016.

кроз став да мировне операције ни у ком случају не могу бити посматране као принудне мјере нити се предузимају као репресивна акција.

У овом раду ми ћемо се определијелити за „средњи правац“ и дати приоритет члану 40 Повеље УН, који каже :

„Да би спречио погоршање ситуације Савјет безбедности може пре него што да препоруке и одлучи о мерама предвиђеним у члану 39., позвати заинтересоване стране да се повинују оним привременим мерама за које Савет сматра да су потребне или пожељне. Такве привремене мере не смеју имати утицаја на права, захтеве или положај заинтересованих страна. Савет Безбедности дужан је да води рачуна о неиспуњавајућу таквих привремених мера“³⁹⁹.

У односу на све претходно наведено сматрамо да овај члан на најбољи начин описује све карактеристике које треба да посједују у свом раду мировне мисије, а посебно да не смију на било који начин да се укључују нити у дио будућег рјешења спора. Овакав став заступају и исказали су професори Веласко и Бовет⁴⁰⁰ који, дају подршку члану 40 као правном основу за дјеловање мировних мисија и то прије свега као привремених мјера.

У складу ду са тим Веласко тврди: „Без сумње ове мјере се ослањају на члан 40 с два јасна ограничења: једно привремено јер се ради о хитној мјери, употребљивој у одређеним временским оквирима; и друго, ове мјере не смију прејудуцирати рјешење спорова, или додификовати политичку равнотежу везану за напоре усмјерене на рјешавање конгломерата или да мјењају *status iuris* како је навео Хамершалд „прије интервенције у Суезу 1956-UNEF-1 и Конгу 1960 године-ONUC“⁴⁰¹.

³⁹⁹ Види: http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/povelja_un_cir.pdf, приступљено 28.03.2016.

⁴⁰⁰ Види: P. Sands, P. Klein, *Bowett's Law of International Institutions*, 6th Edition, Academic Law International, Law Sweet & Maxwell, 2009.

⁴⁰¹ A. J.I. Velasco, El marco jurisdiccional de las operaciones de mantenimiento de la paz de Naciones Unidas, <https://revistas.es/index.php/FORO/article/viewFile/FORO0505110127A/13790>, приступљено 28.03.2016.

У односу на предвиђени правни основ потребно је нагласити да се не ради о идеалном рјешењу јер се могу јавити проблеми везани за додатне задатке које мисија треба обавити у земљи у којој дјелује, мислећи ту прије свега на надгледање привремених мјера које може одредити СБУН. Ови проблеми су били посебно видљиви приликом слања првих мисија у Палестини 1948. године, као и у Кашмиру 1949. године тј. у мисијама UNTSO и UNMOGIP⁴⁰².

Сумирајући још једном значај члана 40 Повеље УН као могућег правног основа за дјеловање мировних мисија, наводимо и да:

- он има специфичан положај. Наиме, иако је по свом садржају могао бити укључен и у поглавље VI, он је у коначници ипак придружен поглављу VII Повеље, а све у циљу како би се избјегло да све предузете привремене мјере СБУН на крају буду под системом важећег међународног права, што можда и није занемариво иако се ради о привременим мјерама.
- је његова употреба ипак у блиској вези са мјерама које су прописане чланом 39 Повеље УН што је показала и досадашња пракса СБУН којим је примјењивање привремених мјера дефинисаних чланом 40 Повеље веома често као узрок имало и везу са неком од ситуација које су регулисане чланом 39 Повеље УН.
- је у односу на све теорије о правном основу мировних мисија и њиховим везивањем по нама за члан 40 Повеље, због комплексности теме, неопходно тумачити у правцу да је он посредно у специфичној вези са члановима 10, 14, 24 и 29 Повеље УН. На овакав начин долазимо до материјалних и формалних претпоставки да успјешно одредимо проблем правног основа дјеловања мировних мисија.

⁴⁰² О раду и проблемима ових мисија види шире на: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/untso/mandate.shtml> и <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmogip/>, приступљено 24.03.2016.

2.6.3. УН Мисија на подручју бивше СФРЈ

У овом дијелу указаћемо на почетак дјеловања Мисије УН у Хрватској, као и тешкоће које су пратиле њен мандат уз нагласак на пребацивању дјеловања у БиХ.

Почетак ангажмана УН у СФРЈ можемо пратити кроз више резолуција СБУН које су одређивале границе мандата ове мисије. О обиму дјеловања поменуте мисије најбоље говори чињеница да су двије трећине од укупно ангажованих снага УН на одржавању мира у свијету у јулу 1995. године биле ангажоване на подручју бивше СФРЈ.

„Процес укључења УН у кризу у Југославији, у изравнијем смислу започиње тијekom колхоза 1991., у тренутку када су посреднички напори ЕЗ-а били у пуном замаху“⁴⁰³. Даље активности прате француско-њемачку идеју да се о развоју догађаја информише СБУН који ће убрзо донијети прву од многобројних резолуција које ће се односити на тадашњи развој догађаја у бившој СФРЈ. Прва у низу била је Резолуција бр. 717 од 25. септембра 1991. године којом је уведен ембарго на увоз оружја за читаво подручје бивше државе, уз нагласак да се мјере предузимају у складу са поглављем VII Повеље УН, као и да ситуација која се дешава на терену представља пријетњу по међународни мир и безбједност. Почевши од ове резолуције СБУН је донио преко 90 резолуција које су се односиле на мандат Мисије УН-УНПРОФОР-а. „Доношене су резолуције на основу Главе VII Повеље чиме су УНПРОФОР-у давана овлашћења која су својствена за мировне мисије, али и овлашћења која су карактеристична за принудне операције“⁴⁰⁴. Како наводи професор Греј⁴⁰⁵ ове честе промјене управо су се одразиле на „недостатак сагласности“ у самом СБУН што је довело и до непостојања јасних мјера и задатака који би довели до окончања овог оружаног сукоба.

⁴⁰³ I. Miškulin, *Republika Hrvatska i mirovna operacija Ujedinjenih naroda: kada, kako i zašto je došlo do njezine realizacije?*, Historijski Zbornik, Godina LXIV (2011), Br.1., str.125.

⁴⁰⁴ Б. Милосављевић, Нове мировне мисије Организације Уједињених нација, *op.cit.* стр.67.

⁴⁰⁵ С. Gray, *The use of force and the International legal Order* M.D.Evans, *International law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, p.6.

Све наведено довело је до тога да се издвојило неколико главних проблема везаних за имплементацију ове мисије, а који су утицали, по мишљењу већине аутора, , неуспјешно. То су:

- нејасан мандат који је био епилог огромног броја резолуција СБУН којима се мијењала суштина задатака УНПРОФОР-а,
- облик и начин интервенције који су се мијењали под дејством претходно описаног проблема и довели до тога да су принудно спровођење мира *enforcement* и одржавање мира *peacekeeping* били често испреплетени и
- све до завршне фазе окончања ратних сукоба у БиХ, постојало је одређивање Владе САД да остану изван активнијег ангажмана у рјешавању спора, што је умногоме оставило простора Европљанима да лутају у тражењу рјешења јер ЕУ до тада није била изградила јасан концепт вођења спољне и одбрамбене политике, као што је то случај данас.

Прве веће оружане борбе у Хрватској, без обзира на њено нелегално међународно признање, довеле су и до размишљања везаног за потребу ангажовања мировних снага УН. Без обзира што предмет наше опсервације неће бити дјеловање мировних снага у Хрватској, навешћемо само неколико чињеница које су битне за разумијевање рада ове Мисије и њен прелазак и у БиХ.

Званично успостављање УНПРОФОР-а у Хрватској почиње након усвајања Резолуције СБУН бр. 743 од 21. фебруара 1992. године (оне су требале да се превасходно баве спровођењем Венсовог мировног плана о чему ће бити ријечи нешто касније у дијелу расправа о мировним преговорима). Ове снаге иницирао је сам генерални секретар УН својим извјештајем од 15. фебруара 1992. године у којем се заложио да оне буду везане за прекид ватре и да подрже тражење свеобухватног рјешења.

Нагласак на ставу да мора до доћи до прекида ватре наводи и „Њујорк тајмс“: „Савјет безбједности Уједињених нација изричито је искључио слање мировних снага у

Југославију све док прекид ватре на хрватском ратишту не заживи⁴⁰⁶. У односу на ситуацију, у Хрватској постоје ставови да је УНПРОФОР био пристрасан и да је био наклоњен Србима у Хрватској. Тако професор Јакешић тврди: „Мировне снаге у саставу УНПРОФОР-а, које су имале за циљ провођење Венсовог плана, нису биле у стању зауставити агресију на подручју бивше Југославије. Иако је формално постојао споразум о примирју, снаге Уједињених нација нису успјеле осигурати његово досљедно провођење, па је учестало долазило до кршења примирја⁴⁰⁷.

Са друге стране, мисија УН у бившој СФРЈ била је оптерећена бројним изазовима⁴⁰⁸. „Операција у Југославији је настала из неуспјеха тадашње ЕЗ да сопствено признање Хрватске и Босне и Херцеговине подржи кредибилним условима који би пружили сигурност мањинама⁴⁰⁹. Мандат ове мировне мисије био је почетно традиционалан и заснивао се на одржавању мира, непристрасности и одржавању оквира за преговоре. Ипак, како је СБУН доносио све већи број резолуција долази и до мијењања овог мандата који све више поприма категорију мултидисциплинарности, а која се прије свега огледа у стварању ширег оквира који треба довести до отпочињања преговора којма ће се на свеобухватан начин наћи рјешење за југоловски кризу. У том правцу иду и резолуције СБ УН бр. 752 и 757 које су се тичале даљег повлачења снага, као и норме које су се односиле на деблокаду Сарајевског аеродрома након што су га добровољно напустиле снаге Војске Републике Српске.

На проширење мандата посебно је дјеловала Резолуција СБУН бр. 770 од 3. августа 1992. године којом је мисија добила додатни задатак, а то је дистрибуција хуманитарне помоћи угађеним категоријама становништва на територији цијеле БиХ. Ова резолуција појачала је сарадњу УНХЦР-а и УНПРОФОР-а II, како се сматрало да се нови назив мандата мисије УН након ове резолуције. Оно што је било изложено критикама су

⁴⁰⁶ Warring Yugoslavs Accept U.N. Plan, January 2, 1992, <http://www.nytimes.com/1992/01/02/world/warring-yugoslavs-accept-un-plan.html>, приступљено 26.03.2016.

⁴⁰⁷ R.Jakešić, Uloga Ujedinjenih nacija u rješavanju sukoba u Hrvatskoj, http://www.balkania.es/wp-content/uploads/2015/12/Ruzica_cr_pdf, приступљено 25.03.2016.

⁴⁰⁸ „Велики дио конфузије која окружује улогу УН у бившој Југославији изникао је из чињенице да је организација била увучена у серију грађанских ратова који су се преклапали и у којима нико од антагониста није био спреман да напусти наде о могућности војне побједe или макар поправљања своје позиције прије схватања политичке нагодбе,

⁴⁰⁹ M. Berdal, S. Economides, *United Nations Interventionism, 1991-2004*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, p.20.

захтјеви којима је УНПРОФОР II могао упућивати захтјеве за праћење кршења зоне забране лета те заштите заштићених зона у БиХ као што су биле Жепа, Бихаћ, Сребреница и Горажде из којих су редовно наносени људски губици цивилним и војним представницима српског народа у БиХ, који су се на крају рата кретали са преко три хиљаде страдалих, махом цивила. Ови докази злоупотреба заштићених зона од стране бошњачких војних снага представљају један од највећих неуспјеха мисије УН у БиХ јер су званични извјештаји који су слани у сједиште УН говорили да су исте демилитаризоване. Дакле, закључујемо да су се сви ови догађаји одвијали под прећутном сагласнишћу мисије УН која никада није до краја спровела демилитаризацију ових заштићених зона које су кориштене као базе за нападе на прије свега цивилно, небошњачко становништво.

По мандату који му је дао СБ УН, УНПРОФОР II је могао употријебити додатну силу против свих оних који су ометали доставу хуманитарне помоћи конвојима УН. Поред тога, у оквиру тог новог мандата, мировне снаге могле су да рачунају на подршку од 8.500 хиљада плавих шлемова, иако је по процјенама које су долазиле од команданта мисије са терена тај број требао бити не мањи од 30.000 војника.

Поред ангажмана у Хрватској и Босни и Херцеговни, а везано за наш поднаслов, наводимо да се резолуцијом СБУН број 795 од 11. децембра 1992. године мисија УН на подручју бивше СФРЈ проширила и на територију БЈР Македоније. Овом резолуцијом одобрено је распоређивање 700 војника на границу између БЈРМ и Србије са нагласком на традиционални мандат који је имао овај дио мисије УН. Ова мисија требала је да предуприједи прије свега територијалне спорове између Србије и БЈРМ што је било посебно битно јер они на подручју СФРЈ нису били само „последница распада, односно последница сукцесије, већ као последница нерешених питања везаних за административне границе између бановина (раније) и република унутар Југославије“⁴¹⁰.

⁴¹⁰ В. Чоловић, *Територијални спорови у земљама Европске Уније*, Годишњак факултета правних наука-Апеирон, Бр.4, 2014, стр.39.

2.6.3.1. Специфичности дјеловања мисија УН у БиХ

У поводу ангажовања мисије УН у БиХ –УНПРОФОР-а(II) и њеног неуспјеха у великом броју случајева везаних за конкретно извршење задатака мисије, Розали Хигинс наводи: „Изабрали смо да на велико илегално насиље одговоримо не на начин да га зауставимо него да пробамо да обезбједимо помоћ онима који пате. Међутим, наш избор политике омогућава да се патња настави“⁴¹¹. Такође наводимо да је било подијељених мишљења међу политичарима зараћених страна око почетка сукоба, али и позива за интервенцију УН у прилог чему свједочи и писање „Њујорк тајмса“: „Лидери у Босни и Херцеговини апеловали су на Уједињене нације данас да распореде мировне снаге у Републици, док већ трећи дан бјесне борбе у граду Босанском Броду“⁴¹².

Сматрамо да је једна од битних карактеристика и то што је УНПРОФОР у БиХ имао подршку НАТО савеза који је његов мандат понекад чинио веома отежаним. Ово потврђује и професор Драгана Дулић која тврди да су се „стога .. мировњаци УН нашли у немогућем положају да захтјевају обустављање ваздушних напада НАТО-а на оне снаге међу којима су били распоређени и чија је сарадња била суштинска за остале њихове задатке“⁴¹³. Посебно специфичности сматрамо и то што је Мисија УНПРОФОР-а била мисија која би се могла назвати и проширена операција одржавања мира⁴¹⁴ слично као што су то биле и мисија УН у Камбоџи *UNTAC* као и мисија УН у Сомалији *UNITAF*.

Ова мисија је имала и специфичан завршетак. Наиме, 30. августа 1995. године НАТО се званично сврстао на страну Бошњака и Хрвата у БиХ те отпочео ваздушне ударе по снагама Војске Републике Српске у оквиру акције „Намјерана сила“. Ово је, сматрају професори Велами и Вилијамс, био крај „шире мировне мисије у Босни и почетак спровођења мира“⁴¹⁵ који је у ранијим мјесецима отпочео прво потписивњем

⁴¹¹ R.Higgins, *The New United Nations and Former Yugoslavia*, International Affairs, Vol.69.; No.3, 1993, p.469.

⁴¹² Bosnia asking U.N. for peace forces , <http://www.nytimes.com/1992/03/28/world/bosnia-asking-un-for-peace-forces.html> ,приступљено 29.03.2016.

⁴¹³ Д. Дулић, Мировне и хуманитарне операције, Универзитет у Београду-Факултет за безбедност, Јавно предузеће „Службени Гласник“, Београд, 2008, стр.107

⁴¹⁴ Оваквим мисијама проф, Дулић назива оне које у свом саставу имају више од 20.000 припадника, велика финансијска средства као и оне које се одвијају у посебно непријатељском окружењу.

⁴¹⁵ A. J.Bellamy, P.D. Williams, *Understanding Peacekeeping*, Second edition, Cambridge, 2010,p.202

Вашингтонског, да би био настављен и коначно завршен потписивањем Дејтонског мировног споразума. По њима, ова мисија имала је више разлога за неуспјех који би се могли сажети у сљедећем: „Започете су без одговарајућих мандата, информација, политичке подршке, трупа, ресурса и вођства, а ти недостаци су се убрзо показали брутално на терену“⁴¹⁶.

Додатна нелогичност и отежавање рада мисије у БиХ је и та што је она по Венсовом плану у почетним данима свога рада била смјештена у Сарајеву иако уопште није имала мандат за БиХ, она је у њу увучена како проф. Аврамов сматра „самим присуством тј. *via facti*“...што је на крају довело до њеног закључка да је њихов коначан положај био „маска за легализацију сецесије“⁴¹⁷.

2.7. Мировни планови који су се односили на СФРЈ или њене републике

Није непозната чињеница да је велики број оружаних сукоба локалног, регионалног или свјетског карактера окончан управо мировним приговорима. Историја нам пружа бројне примјере за то почевши од Бечког конгреса па до Дејтонских мировних преговора. Професор Дмичић нам даје преглед мировних уговора који су довели до окончања сукоба у дугом временском периоду. Он, са сарадницима, ту наводи: „Уговор из Константинопоља закључен 1832. којим су утврђене границе модерне Грчке, Санстефански уговор закључен 1878. којим је окончан рат између Русије и Турске, Берлински конгрес одржан 1878. који је као резултат донио независност Србији, Румунији итд, али којим је и призната анексија БиХ од стране Аустроугарске, Лондонски споразум закључен 1913. којим су рјешавани територијални спорови страна у сукобу у Првом балканском рату, Букурештански мир из 1913. који је рјешавао питања произашла из Другог балканског рата“⁴¹⁸, те још низ уговора⁴¹⁹.

⁴¹⁶ *Ibid.*119.

⁴¹⁷ С. Аврамов, Постхеројски рат запада против Југославије, *op.cit.*, стр.379-380

⁴¹⁸ М. Дмичић, В. Којовић, *Политичко –правни аспекти међународних мировних споразума и уставне приомјене у Босни и Херцеговини*, Зборник са научног скупа „Републик Српска-петнаест година постојања и

Међународна заједница или пак неки од њених најистакнутијих дијелова МО као нпр. УН или ЕЗ, имали су прилику да предложе адекватан мировни план који би предуприједио све негативне посљедице којим је, правним насиљем, изазван распад СФРЈ. Нажалост, оне нису успјеле да директно буду креатори мира у БиХ, већ су својим неуспјесима и парцијалним рјешењима, која су до тада добила углавном подршку међу зараћеним странама, омогућиле да САД буду креатори коначног мировног плана за БиХ, док су се МО задовољиле улогом у његовом спровођењу.

У овом дијелу указаћемо на неке од ових мировних иницијатива које су се требале односити на читаво подручје бивше Југославије, али само начелно, јер смо их кроз досадашња поглавља већ анализирали из другог угла.

Сви мировни планови који су предложени од стране МО имали су минимално један од недостатака због којег нису били прихваћени од свих зараћених страна. Некада је то била нерационална мапа разграничења, некад неодговарајући уставни принципи, а најчешће необезбјеђена подршка неке од држава које су биле заинтересоване за коначно рјешење, а која су се као ставови прелијевали на мишљење зараћених страна које су требале да дају свој коначан потпис на одређену мировну иницијативу или план.

Постоје и друга мишљења о реченом. По ставу групе научника на челу са Леом Тинденмасом, а која се бавила Извјештајем Међународне комисије за Балкан, каже се: “Слијед мировних планова свједочио је све већем погоршању ситуације која је барем дијелом била посљедица одбијања Америке и Европе да се послуже са војном силом како би се подупријела начела, интереси и циљеви које су јавно проповиједили”⁴²⁰.

Све мировне иницијативе које су се односиле на територију СФРЈ можемо подијелити у неколико група:

развоја“ Академија наука и умјетности епублике српске, Научни скупови Књига XII, одјељење друштвених наука Књига 18., Бања Лука, 2007. стр.157-161

⁴¹⁹ Ови аисти аутори наводе и друге мировне уговоре који су довели до различитих еплилога почевши од окончања сукоба па до формирања нових држава као што су : „ Тријанонски уговор закључен 1920, париски мировни уговор закључен 1947, Уговор из Сан Франциска закључен 1951. Године, споразум о аустријској држави закључен 1955., Париски мировни уговор закључен 1973. Године, Израелско-египатски мировни уговор закључен 1979“; *Ibid*, str-158-162.

⁴²⁰ L. Tindenmans, L. Cutler, B. Geremek, J. Roper, T. Sommer, S. Veil, D. Anderson, nedovršeni mir, Izvještaj međunarodne komisije za Balkan, op.cit.стр.42

1. Прва група би били планови који су се односили на територију читаве СФРЈ и њихова главна карактеристика је да су могли превентивно да спријече ратне сукобе да су на вријеме реализовани уз подршку свих међународних фактора који су се барем у почетном периоду југословенске кризе залагали за опстанак СФРЈ. Ту сврставамо:

- Заједничку декларацију о мирном рјешавању југословенске кризе, коју у правној литератури можемо наћи и под називом Бријонска декларација, а која је као што смо навели, потписана у јулу 1991. године;
- Конференција о Југославији и рјешења која су произишла из њеног рада за вријеме док је њом предједавао лорд Карингтон, од којих је најзначајнији Нацрт договора цјеловитог рјешења који је у правној литератури познат као Карингтонов план.

2. Друга група мировних планова били би они који су се након распламсавања сукоба на територији бивше СФРЈ појавили и односили се на рјешења за бивше републике чланице СФРЈ. Ту, по нама, сврставамо:

- Мировне планове за Хрватску:
 - Венсов план којим су „02. фебруара 1992. године председник Србије Слободан Милошевић, и председник Хрватске Фрањо Туђман, прихватили Споразум о плану мировних операција у Југославији, Венсов план, којим је предивиђена демилитаризација зона у Хрватској захваћених ратом, повлачење Југословенске народне армије из тих области и стављање тих зона под заштиту Уједињених нација. Војни команданти у Хрватској прихватили су прекид ватре због распоређивања десет хиљада припадника мировних снага Уједињених нација (УН)⁴²¹.

⁴²¹ http://www.navidiku.rs/magazin/zabava/vensov-plan_15191/, приступљено 01.04.2016.

Овај мировни план се, по неким ауторима, односио поред Хрватске и на Србију јер га је прихватило и руководство Србије. Свјесни те чињенице, ипак наводимо да је суштина његовог рјешења, која се појавила пред крај 1991. године била прихватљива за све стране на које се односио. Како на представнике Срба у Хрватској тако и за руководства Србије и Хрватске. Та чињеница је омогућила овом мировном плану, који је био креиран уз подршку УН да се прве мировне снаге на подручју бивше СФРЈ размјесте у фебруару 1992. године на територији Хрватске. Овај мировни план није обезбиједио мир и коначно мирно рјешење узрока сукоба, напротив, злочини су се наставили дешавати на обје стране, а зарађене стране биле су све даље од постизања одрживог мира.

- Као резултат неуспјеха Венсовог плана долази до нове иницијативе али под нешто другачијим предлагачима. План 3-4⁴²² који је настао као резултат иницијативе групе амбасадора чије су земље учествовале у поменутој Конференцији о Југославији, а поред њих значајан допринос у раду дали су и амерички и руски амбасадори.

Овај план предвиђао је: прекид ватре, приједлоге уговора о економској сарадњи и на крају споразум о политичком начину превазилажења кризе. Нажалост, представници Срба у Хрватској нису прихватили овај план којима је у основи нудио широку аутономију и који је предвиђао конфедерализацију Хрватске. Та одлука имала је вишеструко негативне посљедице за српски народ у Хрватској, иако постоје и друга мишљења⁴²³. Уз помоћ НАТО-а и огромну помоћ у наоружању од више влада западних и дијела исламских земаља, наредне, 1995. године Хрватска војска је у акцији Олуја заузела подручја Републике Српске Крајине и етнички очистила скоро трећину своје територије од српског становништва. О овом догађају Словић каже: „Олуја је, ипак, представљала етничко

⁴²² Види шире: www.krajinaforce.com/dokumenti/z4.pdf, приступљено 01.04.2016.

⁴²³ С. Јарчевић, у Новој српској политичкој мисли тврди: „План 3-4 је најнепријатније сведочанство о умешаности УН, других међународних организација, западноевропских великих земаља, укључујући Руску Федерацију и Сједињене Америчке Државе, у разбијање СФР Југославије и одобравање агресије Хрватске на Републику Српску Крајину. Нажалост, већина медија у Југославији (и они Милошевићевог режима и опозиционих странака) кривотворила је све околности око овог плана и оптуживала руководство Републике Српске Крајине за некооперативност. Медији су јавности поручивали да би се прихватањем Плана избегла хрватска агресија и етничко чишћење Крајине од Срба. Јавност је, оваквим информисањем, била обманута“, <http://www.nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-yu-prostorima/istina-o-planu-z-4.html?alphabet=>, приступљено 01.04.2016.

чишћење, о чему сведоче и коментари у „Вашингтон посту“ и „Њујорк тајмсу“, а посебан утисак оставио је извјештај Посматрачке мисије Европске заједнице у коме се говорило⁴²⁴ о „широкој девастацији, убијању и застрашивању цивила, пљачки готово свих кућа те паљењу многих у Сектору Југ“⁴²⁵.

- План за мирну реинтеграцију Славоније, Барање и Западног Срема који се односио на период од 15. јанара 1996. до 15. јануара 1998. године, а провођен је по управом мисије UNTAES⁴²⁶, успостављеном Резолуцијом СБУН бр. 1037.

Овим планом било је предвиђено обезбјеђивање гаранција српском народу на том дијелу Хрватске који се након повлачења мировних снага УН требао и реализовати. Након тог чина, српско становништво је грубо изиграно од стране хрватских власти и никада није остварило сва права гарантована Споразумом о мирној реинтеграцији. И данас у том подручју, као и у већем дијелу Хрватске крше се основна појединачна и колективна права српског народа, почевши од права на рад, слободу говора, слободу изражавања па до права на правично суђење и права на имовину па до права мањина и економских и социјалних права која се тичу мањина.

3. Трећу групу мировних планова чине они који су се тicali сукоба у БиХ, а који ће бити предмет наше шире анализе у складу са темом ове докторске дисертације. Ту убрајамо:

- Кутиљеров мировни план,
- акте Лондонске конференције,
- Венс–Овенов мировни план,
- Овен–Столтембергов мировни план,

⁴²⁴ С. Словић, *Дејтонски мировни споразум (историјска позадина, припрема и резултати)*“ Баштина, Приштина-Лепосавић, Св. 31, 2004, стр.343.

⁴²⁵ М. Nobile, *Hrvatski feniks, Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata, 1990-1997*, Nakladni zavod, Globus, Zagreb, 2000, str.489.

⁴²⁶ Види шире: http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untaes_p.htm, приступљено 01.04.2016.

- паралелну мировну иницијативу уз потписивање Вашингтонског споразума,
- План Контакт групе и
- Дејтонски мировни уговор.

2.7.1. Мировни планови за БиХ као историјске чињенице у 90-им годинама XX вијека

На почетку образлагања ових питања сматрамо да је због разумијевању теме ове дисертације неопходно горе поменути трећу групу мировних планова шире образложити и указати на онај дио наше главне хипотезе по којем су МО допринијеле коначном потписивању ДМС, иако није потписан као само њихова директна заслуга.

У односу на наведено образлагаћемо мировне планове, главне актере који су били укључени, као и документе који су били сачињени у тој намјери иако нису у правној историји сачувани под таквим називом. Први од њих био је приједлог португалског дипломате Жозеа Кутиљера.

2.7.1.1. Кутиљеров мировни план

У наставку покушаја да се криза у БиХ ријеши мирним путем прије ескалације насиља у већем обиму сазвана је Лисабонска конференција такође почетком фебруара 1992. године.

Прва фаза ове иницијативе почела је најавом предједавајућег Конференције о бившој Југославији лорда Карингтона и ставом о већем укључивању ЕЗ у ове процесе. У складу са тим најавио је и значајнији утицај саме ЕУ као регионалне МО у намјери да се постигне коначно рјешење. Иако је свака од супротстављених страна, дакле и Срби и Хрвати и Бошњаци, имала своје максималистичке захтјеве ипак су сви пристали да учествују на састанку који је одржан 13 и 14. фебруара 1992. године у Сарајеву. У два дана разговора прво су учествовали представници најзначајнијих националних странака

СДС, ХДЗ и СДА, а у другом кругу разговора, наредног дана, учесницима су се придружили и функционери опозиционих странака. Због удаљених почетних ставова једино је договорено да се разговори наставе.

Друга фаза и наставак разговора одвијали су се 21. и 22. фебруара у Лисабону. Предсједавајући Кутиљеро иступио је са ставом да је постигнут напредак који се огледао у три тачке: „Будућа БиХ остаће у оквиру садашњих граница, будуће уставно уређење базираће се на неколико ентитета, и преговори ће бити настављени уз посредовање ЕЗ“⁴²⁷.

Овај посљедњи став јасно нам упућује да ова МО *sui generis* предузима активнији наступ ка проналажењу мирног рјешења, али нажалост кроз нејасан став и необезбијеђену подршку својих најзначајнијих држава чланица, што ће касније и резултирати пропашћу ове мировне иницијативе и подношења оставки њених предлагача. Кутиљерови приједлози били су почетна основа за преговоре зараћених страна, на шта у својој анализи указује и „Њујорк тајмс“: „Овај документ је основа за даље преговоре“, рекао је посредник Европске заједнице Жозе Кутиљеро. Он је рекао да ће коначни споразум бити садржан у нацрту устава који би морао бити одобрен од стране гласача ове републике на референдум надгледаном од стране међународне заједнице“⁴²⁸.

Ипак, десило се супротно, свака од страна тумачила је резултате на свој начин као и договорне принципе. Бошњаци су у њима као главни резултат у своју корист видјели потврду признања БиХ у границама које је имала СРБиХ у СФРЈ, Срби су као предност у своју корист истицали да БиХ неће бити заснована на унитарном уређењу и да ће ентитетска структура у значајном допринијети бољој заштити националних интереса, као и децентрализацији и деконцентрацији власти, а Хрвати су отворено заступали становиште да овакви принципи омогућавају да се јасно уочи да ће БиХ бити сложена држава са федералним државним уређењем.

⁴²⁷ К. Begić, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997, str.85.

⁴²⁸ Yugoslav groups reach an accord, March 19, 1992, <http://www.nytimes.com/1992/03/19/world/yugoslav-groups-reach-an-accord.html> приступљено 01.04.2016.

Трећа фаза у оквиру овог мировног плана одржана је кроз разговоре у Сарајеву 28. фебруара 1992. године на којима је додатно, са представницима власти и опозиције, дискутовано о лисабонским документима. Сматрамо да у овој фази мировних преговора није било значајнијег напретка. Ипак, председавајући Кутиљеро на крају ове фазе истакао је и да није било ни одбацивања лисабонских приједлога, што је он са своје тачке гледишта оцијенио као успјех.

Након ове фазе, 29. фебруара и 1. марта 1992. године, одржан је референдум на којем је приближно 63% становника БиХ (тачније 62,67%) и то представника Хрвата и Бошњака било за независност. Било је јасно да ће међународна заједница прихватити резултате референдумаведеног у Босни и Херцеговини, а по којем се већина грађана изјаснила за независност упркос противљењу Срба јер је таква одлука донесена без њих и двотрећинске већине како је то предвиђао Устав тадашње СРБиХ.

Четврта фаза била је планирана те и одржана у Бриселу 9. марта и на њој је представљена заједничка изјава лидера водећих политичких партија коју је пренио лист „Ослобођење“ 7. марта 1992. године, а која гласи:

„Ми представници три водеће политичке странке желимо још једном да истакнемо своју дубоку приврженост мирном и трајном рјешењу питања у вези са будућим уставним уређењем наше републике, о којим још није постигнута пуна сагласност. Увјерени смо да је превазилажења наших тешкоћа могуће само путем отвореног и искреног дијалога. Потврђујемо своје повјерење разговорима који се воде на иницијативу и под покровитељством ЕЗ и који ће се наставити у Бриселу 7. и 8. марта“⁴²⁹.

На овом састанку представљена је „Изјава о начелима за нови уставни аранжман у БиХ“⁴³⁰. Ипак, на овој рунди преговора Кутиљеро није успио да представнике страна

⁴²⁹ Види: <http://abunodisceomnes.welcomecollection.org/wp-content/uploads/2015/03/Chronology-of-War-7-March-1992-Oslobodjenje-Press-Clippings-Source-Media-Center-01.pdf>, приступљено 10.04.2016.

⁴³⁰ Види: Statement of Principles for New Constitutional Arrangements for Bosnia and Herzegovina, у К.О. Frahm, Restructuring Bosnia-Herzegovina: A Model with Pit-Falls, http://www.mpil.de/files/pdf2/mpunyb_oellersfrahm_9_179_224.pdf и <http://www.eurac.edu/en/research/autonomies/minrig/Documents/Mirico/13%20Bosnia%20Herzegovina.pdf>, приступљено 10.04.2016.

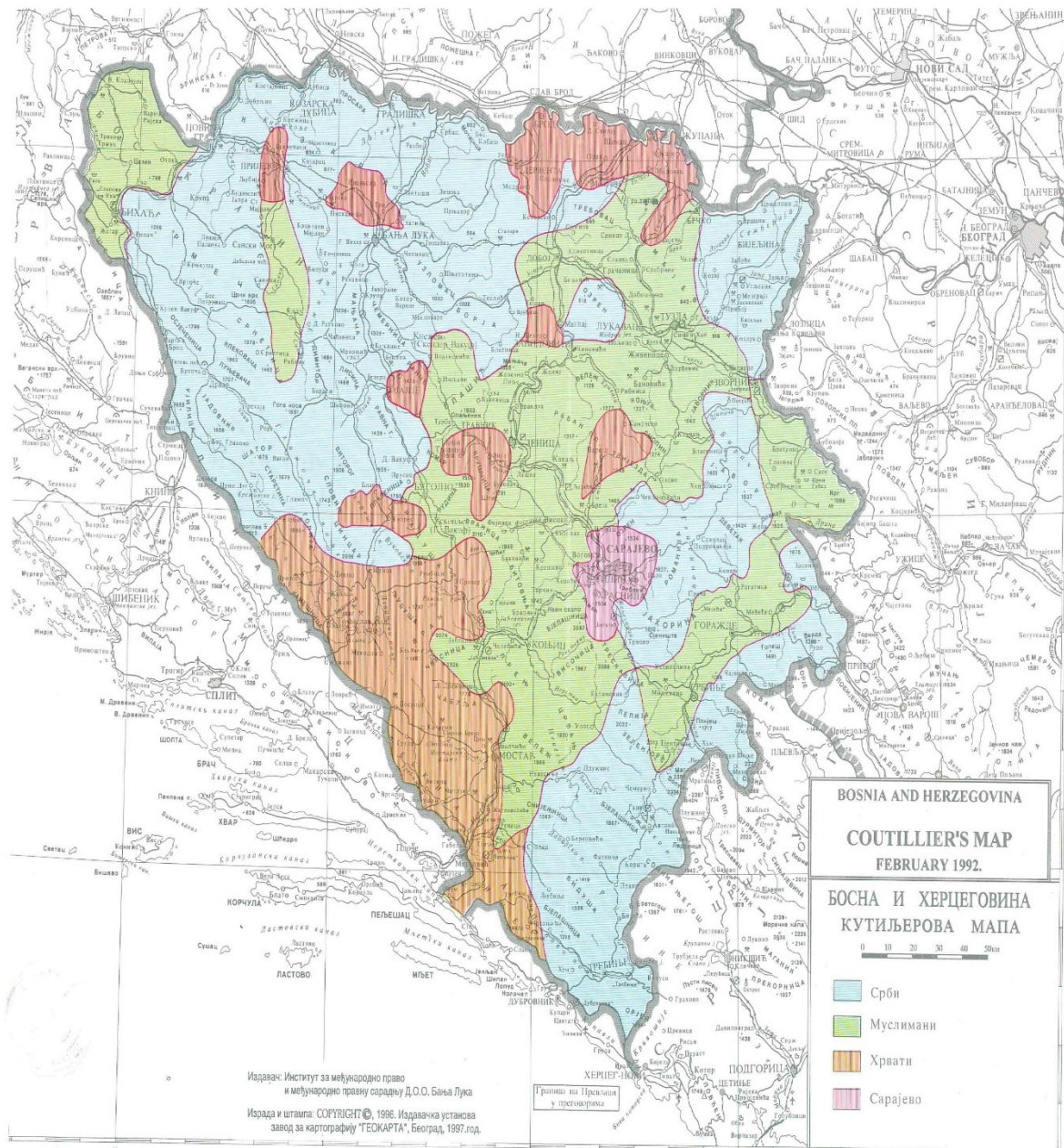
убиједи на коначно потписивање и све стране су изразиле своје додатне сумње, али понајмање ХДЗ. Представник Бошњака Изетбеговић, под евидентним притиском САД, повукао је на одређени начин пристанак и успротивио се национално предложеним саставом кантона, а представник Срба затражио је додатне консултације због бојазни да није обезбијеђен довољан обим децентрализације овим предложеним рјешењем. На крају ће и Скупштина српског народа БиХ тражити додатне гаранције које ће се односити или наостанак БиХ у СФРЈ или њену потпуну конфедерализацију као једини могући оквир да заштити и опстанак српског народа у БиХ.

У прилог наведеног Јелена Гускова наводи: „Изетбеговић је повукао потпис са овог документа под притиском САД, али под притиском своје партије, пропустивши тако прилику да се избјегне сва трагедија грађанског рата у БиХ“⁴³¹.

У петој рунди преговора која је услиједила 18. марта у Сарајеву појављује се нови приједлог који се од бриселског увелико разликовао. Наиме, потписан је текст „Основних принципа уставног рјешења“ који је у свом садржају предвиђао БиХ у њеним границама, али са значајније наглашеним трима националним конститутивним јединицама. Иако од стране бошњачких политичара није било превеликог одушевљења, ови принципи су прихваћени. Морамо нагласити да су кантони „били засновани на темељу етничке карте БиХ са апсолутном или релативном етничком већином у свакој од општина“⁴³².

⁴³¹ ⁴³¹ Д. Вуковић, Идеолошка свијест и национални интереси на просторима бивше СФРЈ и БиХ од 1990. Године, докторска дисертација, Источно Сарајево, *op.cit.*2008, стр.203.

⁴³² L. Tindenmans, *Carnegie Endowment for International peace, Report of the International Commission on the Balkans*, Carnegie Endowment for International peace Washington, D.C., 1996, p.48.

Слика 1.: Мапа разграничења-приједлог Жозе Кутиљера током мировних преговора вођених 1992. године, извор: Институт за међународно право и међународноправну сарадњу, Д.О.О. Бања Лука

И у наредној фази, одржаној поново у Бриселу, која је одржана 30. и 31. марта, ови поменути „принципи“ биће додатно оснажени са сљедећим документима:

- апелом да се стране уздржавају од акција које би могле угрозити мировне преговоре,

- о механизму заштите људских права и права националних мањина,
- о формирању посебне радне групе према одредбама саставних јединица БиХ чији би задатак био да предложи прецизнију карту разграничења коју је понудио Кутиљеро, као и
- уз додатни нагласак на транспортним питањима, вјерским и другим исказаним ставовима страна у преговорима.

У сљедећим фазама током априла мјесеца које су се одржавале, а након признања БиХ за независну државу, 6. априла 1992. године стварали су се све тежи услови за коначно позитивно рјешење. У односу на српску страну стварани су додатни услови који су се односили на деблокаду аеродрома, повлачење војних артиљеријских снага са заузетих положаја, као и престанак дејстава по циљевима у Сарајеву.

Са друге стране несметано се гледало на српске жртве чији је број растао из дана у дан уз повећан број рањених цивила. У том периоду долази до масакра у Добровољачкој улици и то над представницима Сарајевског корпуса ЈНА која се повлачила из Сарајева уз гаранције УНПРОФОРА-а и бошњачких војних снага. Иако су злочини чињени на свим странама, ово је био један од до тада највећих злочина над српским припадницима ЈНА, а који је учињен због директног нечињења и неспособности УН као МО која је требало да осигура мирни пролаз до српских територија.

Без обзира на ове жртве Кутиљеро је чак и условио наставак даљег тока преговора док се српска страна не приволи на додатне уступке. Како је било нереално очекивати од само једне стране да врши уступке до помака у реализацији, до додатних услова није дошло. У том периоду долази и до значајнијег учешћа америчког дипломате Ворена Цимермана који је притиском на бошњачку преговарачку страну за резултат добио да је Алија Изетбеговић и званично одбио да стави свој потпис.

Са друге стране бошњачки прави писци ово одбијање правдају тиме да је дошло до агресије на БиХ. О предложеном рјешењу лорд Карингтон сматра да „циљ плана није био

подијелити Босну на три одвојена подручја, али је то разрађивано оснивањем кантона, те је и представљено од стране сваке етничке групе⁴³³.

Како је Кутиљеровим мировним планом била предвиђена већа аутономија и степен суверенитета за конститутивне јединице, јасно закључујемо да ово мировно рјешење није одговарало бошњачкој страни јер се није уклапало у њен концепт грађанске државе у којој би став Бошњака био доминантан по свим питањима без обзира на став једног или друга два народа у БиХ. У прилог томе наводимо да је по одбијању Кутиљеровог плана одмах услиједила и нормативна активност бошњачке стране која је то доказала. Наиме, усвојени су документи:

- „Платформа за активности Предсједништва БиХ у рату
- Стајалишта о правном и територијалном уређењу БиХ и
- Уставна начела за унутрашњи аранжман Републике БиХ⁴³⁴.

По овим документима јасно се може уочити принцип уређења по којем би постојале регије, али би биле развлашћене и не би могле суверено одлучивати о битним питањима из своје надлежности. Ово потврђује и Саша Мрдуљаш у свом раду.⁴³⁵ Након свих ових догађаја јасно је да је мировни приједлог Жозе Кутиљера био одбијен, што ће резултирати његовом, као и оставком лорда Карингтона на Лондонској конференцији која ће означити и нову фазу у тражењу рјешења за сукобе на подручју, прије свега Хрватске и БиХ.

У уложеном труду као и разлозима неуспјеха овог мировног плана најбољу оцјену дао је управо сам креатор овог мировног рјешења, европски мировни посредник, португалски дипломата Жозе Кутиљеро. Он наводи: „ Да будем правичан, Изетбеговић и његови савјетници били су охрабрени да пониште договор и да се боре за унитарну

⁴³³ P. Carrington, *Turmoil in the Balkans: Developments and Prospects*, RUSI Journal, Vol.137, No.5.,1992.

⁴³⁴ I. Vranić, *Mirovni planovi međunarodne zajednice u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995*, master umjetnosti, Srednjeveropski univerzitet, Odsjek za istoriju, Budimpešta, Mađarska, 2014, str.13.

⁴³⁵ S. Mrduljaš., *Prvi međunarodni pokušaj unitarizacije Bosne i Hercegovine: Vance-Owenov plan, National Security an the Future, No.10, 2009, pp.126-129*

босанску државу од добронамјерних чинилаца споља који су мислили да све знају најбоље...алудиарајући на улогу САД⁴³⁶.

2.7.1.2. Лондонска конференција као догађај између два мирновна приједлога

Нова фаза међународног посредовања у рјешењу југословенске кризе, а тиме и започетих ратних сукоба у БиХ почела је 26/27. августа 1992. године „под покровитељством ЕЗ и УН. Одржана је у Лондону и на њој су судјеловали регионалне вође и министри вањских послова међународне заједнице“⁴³⁷. У име ЕЗ њом је председавала Велика Британија која је најаву конференције предузела још претходног мјесеца исте године. Како смо њен ток и најзначајније одлуке већ појаснили у претходним дијеловима ове дисертације, овдје је само наводимо као догађај између два предложена мировна рјешења тј. између Кутиљеровог и Венс-Овеновог мировног плана.

Значај Лондонске конференције у хронологији догађаја који су битни до коначног постизања мира потписивањем ДМС, а у вези овог поглавља, је и у томе што је дошло до именовања нових председавајућих конференције и то у име УН Сајруса Вена, а у име ЕЗ лорда Дејвида Овена који ће ускоро предложити нове приједлоге за мировно рјешење сукоба, прије свега у БиХ.

2.7.1.3. Венс-Овенов мировни план

Именовањем Венса и Овена мировна конференција се преселила из Лондона у Женеву где су нови копредседавајући радили на новим елементима мировног плана. Поред заслуга које ће добити за предлагање мировних рјешења за БиХ, Венс и Овен

⁴³⁶ Ж.Кутиљеро, свједочење у Хагу-Алија изетбеговић је све лагао под притиском Сједињених Држава, , <https://www.princip.me/kutiljero-u-hagu-alija-izetbegovic-je-sve-lagao-pod-pritiskom-sjedinjenih-drzava/09/12/2015/>, приступљено 14.08.2016.

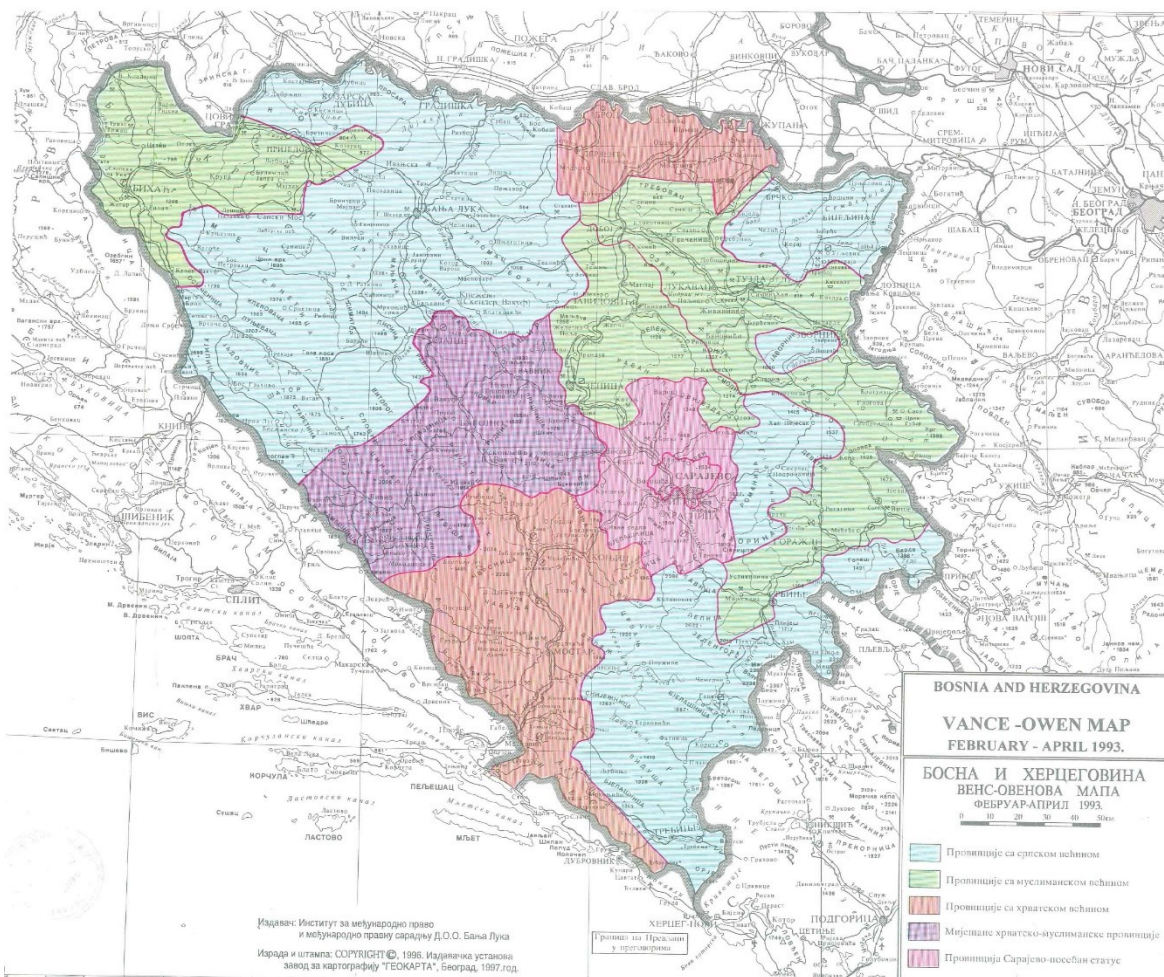
⁴³⁷ L. Tindemans, L. Cutler, B. Geremek, J. Roper, T. Sommer, S. Viel, D. Anderson, *Izveštaj međunarodne komisije za Balakan*, Pravni centar FOD, Sarajevo, 1997, str.48.

постигли су и успјехе на ширем плану. Између СР Југославије и Хрватске начињени су значајни помаци. Договором о демилитаризацији Превлаке као и у заједничкој изјави Милошевића и Туђмана да се осуђују сви злочини и политика етничког чишћења који су начињени на терену.

У овом периоду мировних преговора представници Југославије исказали су велику кооперативност што потврђује и професор Јелена Гускова. „У октобру 1992. године руководство Југославије је у потпуности одобрило приједлоге копредседавајућих конференције за мировни процес“⁴³⁸, али нажалост није било довољно подршке од стране УН оваквом ставу јер ни сам Дејвид Овен за вријеме свог мандата није одустајао од негативног става према српској страни, што је и потврдио у неколико својих изјава 1996. године Би-Би-Сију⁴³⁹.

⁴³⁸ Ј. Гускова, *Став Срба према мировним плановима из прве половине 90-тих година XX вијека*, 20 година од разбијања Југославије, Институт за упоредно право, Б.Кнежић, Ј.Ћирић, Београд, 2011, стр.44-46

⁴³⁹ Види шире: НИН од 8. Децембра 1996. године стр 51-52.

Слика 2.: Мапа разграничење као дио Венс–Овеновог приједлога, извор: Институт за међународно право и међународноправну сарадњу, Д.О.О. Бања Лука

Сама суштина Венс-Овеновог плана одржавала је наставак етничке подијеле зараћених страна формирањем више националних територијалних јединица, што је због познатог става о унитаристичком концепту изазвало посебно незадовољство Бошњака. На основу овог мировног плана било је предвиђено да територија БиХ буде подијељена на 10 територијалних јединица које би сачињавале неку врсту децентрализоване савезне државе која би требала имати слаби централну власт у Сарајеву. Увидом у приложену мапу можемо закључити да су сви народи требали имати контролу над по три територијалне цјелине, а 10-а јединица чинила би Сарајево са околином и била би организована као одређена врста дистрикта.

Игор Вранић наводи да је план имао по суштини три значајна елемента политички, војни и географски. „Војни је укључивао раздвајање зараћених страна, демилитаризацију Сарајева и постављање тешког наоружања под контролу“...по другом политичком „свака јединица је требала имати административно и економско средиште али без политичке аутономије“⁴⁴⁰ географски елемент заснивао се на појашњеној територијалној подјели. Свака од зараћених страна покушала је остварити што више користи у самој територијалној подјели. Ипак, у овом случају, наше је мишљење, да су представници хрватског народа почели највише ултимативно да се понашају прије свега према Бошњацима тражећи од њих да се на територијама које су овим мировним планом требале припасти њима готово одмах призна и њихова власт.

Овакви ставови довешће до првих већих оружаних сукоба Армије БиХ и ХВО као и до званичног повлачења Хрвата из органа РБиХ, чиме ће остати запамћено да је централна Влада у Сарајеву, која је била призната, контролисала само мали дио предратне територије СРБиХ. Посебно указујемо да поред недостатака везаних за елементе као што су државна власт и становништво, које би је да их је имала сматрала легитимном, централна влада била неприхватљива за више од половине свог становништва.

Почетком 1993. године настављени су преговори у Женеви који су окупили све представнике зараћених страна. Копредседавајући су сматрали да је мултиетничка држава била још увијек најбоље рјешење за ратом захваћену БиХ и нису хтјели да уваже реалност да су против таквог концепта били и Хрвати и Срби. Ипак, предложеном територијалним подјелом били су највише задовољни Хрвати јер им је давала контролу на територијама које нису у великом обиму ни контролисали. Са друге стране Србима је било неприхватљиво онемогућавање повезивања коридором територија на истоку и западу БиХ, као и чињеница да предложене административне јединице нису имале довољан степен самосталности. Већ након неколико дана преговора у Женеви било је јасно, и то 5. јануара 1993. године, да договор није постигнут.

⁴⁴⁰ I. Vranić, *Mirovni planovi međunarodne zajednice u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995*, master umjetnosti, op.cit.стр.15.

Након тога долази до пријетњи српској страни од стране више званичника међународне заједнице. НАТО је најављивао оружану акцију, УН су пријетиле новим санкцијама, а више држава најавило је повлачење својих трупа из састава мировне УН у БиХ. Ипак, сви ови притисци, поред захтјева Београда, нису били довољни да увјере српску страну која је одлуком Народне скупштине Републике Српске одбила овај приједлог.

Након одржане још двије рунде преговора ситуација се додатно усложњавала. На крају треће рунде одржане у Женеви од 23. до 30. јануара 1993. године, епилог је био сљедећи. Хрвати су прихватили све предложене документе и били спремни ставити потпис на сва три, из већ појашњених разлога, Срби су прихватили политички и војни уз став да су спремни да преговарају о мапама додатно, *а представници Бошњака одбили су да ставе потпис на сва три документа.*

Ситуацију у мировним преговорима додатно компликују избори у САД на којима побјеђује Бил Клинтон који најављује, како у предизборној кампањи тако и по преузимању мандата, да ће се САД више ангажовати на рјешавању сукоба у БиХ и Хрватској, што ће бити посебно евидентно у наредном периоду почевши од потписивања Вашингтонског па до потписивања ДМС. Овакав став званичне спољне политике САД у овој фази кроз више дипломатских састанака давао је јасне сигнале бошњачкој страни да овај план нема подршку америчке администрације и да могу да очекују више.

Поред њих и неке европске земље изражавале су озбиљне резерве према предложеним рјешења. У односу на наведени интерес европских земаља, ту посебно сматрамо битно негативан став Холандије. У складу са тим, холандске дипломате охрабривале су бошњачку страну да не прихвати овај план јер су сматрале да он није обухватао принципе са Лондонске конференције у којима се Холандија преко министра Ван ден Брука посебно ангажовала. У складу са тим Норбер Бот наводи: „Јасно је да је унутар ЕУ Холандија била најкритичнија према Вен–Оеновом мировном плану. С обзиром да је босанска Влада сматрала Холандију својим савезником и најближим пријатељем у ЕУ, врло је вјероватно да је холандска Влада охрабривала да не прихвати

овај план и да се умјесто тога држи неког другог бољег договора⁴⁴¹ што ће по нама послужити и САД да се користећи европско нејединство придруже оваквој одлуци.

Народна скупштина Републике Српске покушала је још једном 2. априла Декларацијом о наставку мировног процеса⁴⁴² да ипак укаже да не одустаје од мировног рјешења, али да рјешења морају бити правичније понуђена.

Без обзира на све потешкоће одржана је још једна рунда преговора у оквиру ове мировне иницијативе, почетком маја 1993. године у Атини. Притисак на српску страну координисано су радиле Грчка, Русија и Југославија. Ипак, Народна скупштина Републике Српске 5. маја 1993. године одбила је понуђено мировно рјешење. Поред тога овакав став Народне скупштине на референдуму је већински подржало и српско становништво и то у проценту од преко 95%.

Крајем маја 1993. године било је већ увелико јасно да је мировни план Венса и Овена пропао. Поједини бошњачки теоретичари сматрају да овај притисак није био довољно искрен и наводе да је „Милошевић рачунао на чињеницу да се Венс-Овенов план неће моћи спровести на начин на који је замишљен и да су Срби добили довољну политичку шансу за даљу аутономију, за даље развијање тог процеса. Он је гледао на

⁴⁴¹ N. Both, *From Indifference to Entrapment: The Netherlands and the Yugoslav Crisis 1990-1995*, Amsterdam university Press, Amsterdam, 2000, p.229.

⁴⁴² Увидом у сам текст декларације може се закључити да нису били тачни наводи о одбијању и не давању подршке овој Мировној иницијативи: „ Народна скупштина Републике Српске, након свестране анализе Венс-Овеновог плана и његових посљедица, на својој сједници одржаној 2. априла 1993. године, доноси Декларацију о наставку мировног процеса

1. Венс-Овенов план показује да је подјела територије Босне и Херцеговине на етничком принципу неопходна и могућа и да је мањи дио територија споран међу странама у сукобу.
2. Приједлог мапа у овом облику није прихватљив зато што неправедно дијели површину, рудна блага, енергетске потенцијала, привредне објекте, саобраћајнице и инфраструктуру, предвиђа нефункционалне цјелине, не одговара етничком саставу становништва јер значајан дио српског народа непотребно оставља као мањину и не одговара егзистенцијалним и политичким интересима српског народа.
3. Одлучно се залажемо да се садашње примирје продужи до склапања уговора о миру.
4. Мировни процес треба наставити на основу досадашњих позитивних достигнућа. Дошло је вријеме да се мировни процес доврши кроз директне преговоре страна у сукобу, без којих нема праведног рјешења конфликта...“

Венс-Овенов план прије као на први позитивни корак него на његову коначну форму. И наравно, хтио је да се ослободи санкција што је прије могуће⁴⁴³.

Сматрамо да овако предложено рјешење без уважавања реалности захтјева зараћених страна и није могло имати велике шансе за успјех јер је током читавог периода покушавало да оживи приједлог неповезаних територијалних јединца уз нагласак на централизовану Владу у Сарајеву што није могло да задовољи ставове прије свега Срба и Хрвата који су из сличних разлога, након посљедњих избора у СРБиХ, и напустили њене органе.

Још једна значајна чињеница догодила се након пропасти Венс-Овеновог мировног плана. Резолуцијом СБУН бр. 836⁴⁴⁴ од 3. јуна те године долази до преобликовања мисије УН у БиХ. Одредбама ове резолуције мисији бива поново радикално промијењен мандат и она по њеним одредбама треба додатно да штити зоне безбједности, да се посебно фокусира на повлачење снага, али само српске војске у БиХ као и да у том циљу заузме кључне положаје и да контролише даљи прекид ватре. Ова резолуција је била само још један од притисака на положаје Срба у БиХ, чиме се недвосмислено, по ко зна који пут, УН ставио у службу интереса Армије Бих и ХВО као и њихових политичких вођа.

Критику овом плану упутио је и „Њујорк тајмс“ у истом духу у којем је то чинила и америчка администрација, али он наводи и чињеницу да је „овим планом Србима требало припасти само 43% територије иако су прије рата били земљопосједници скоро 60%“⁴⁴⁵ и закључује да су требали прихватити мање него што су посједовали прије рата што није било нити реално нити праведно.

⁴⁴³ Н.Џамо, Smrt Jugoslavije, http://www.camo.ch/sj_kafana.htm, приступљено 11.04.2016.

⁴⁴⁴ Види: <http://www.nato.int/ifor/un/u930604a.htm> приступљено 11.04.2016.

⁴⁴⁵ <http://www.nytimes.com/1993/02/21/opinion/1-vance-owen-plan-offers-a-fair-bosnia-solution-115593.html>, приступљено 11.04.2016.

2.7.1.4. План заједничке акције

Иако није био званични мировни план већ се појавио између два званична мировна план сматрамо за разумијевање потпуног историјско-правног контекста да укажемо и на „План заједничке акције“. Као званичан акт договорен је између земаља које су биле значајно укључене у покушај рјешавања ратних сукоба у БиХ, као и оних које су имали значајан дио војника ангажованих у УНПРОФОР-у.

Овај „Заједнички план акције“ или „Заједничка изјава о БиХ“ како се може у литератури пронаћи, назив је за исти документ усвојен у Вашингтону 21. маја након званичног окончања Венс-Овеновог мировног плана, а који су прихватиле, у првом реду: Русија, Сједињене Америчке Државе, Француска, Велика Британија и Шпанија, а потписали су га њихови министри спољних послова.

Овај план имао је неколико компоненти од којих је, морамо констатовати, већина била усмјерена против снага Срба у БиХ. План је укључивао:

- увођење режима затварања границе између БиХ и Југославије,
- наставак забране летова изнад БиХ,
- додатно увођење санкција Србији и Црној Гори уз инсистирање да се дистанцирају од помоћи снагама Срба у БиХ,
- проширење концепта заштићених зона или зона безбједности из којих су и даље због неспровођења процеса демилитаризације нападани српски војни и цивилни положаји, посебно из Жепе, Сребренице, Горажда и Бихаћа,
- поред тога начелно је разрађена идеја оснивања Суда за међународне злочине и исказана намјера што скоријег окончања рата како се сукоб својим обимом не би проширио и преко граница БиХ.

Једна од најзначајних новина била је договор око помоћи мисији УНПРОФОР-а кроз могућност ваздушних удара, као помоћи у случају опасности за мисију на терену. Поред свих начелних и конкретних договора овај план заједничке акције означио је у смислу географских подјела и одустајање од мултинационалних територијалних јединца. На одређени начин можемо констатовати да је сазрело схватање да ће организација БиХ у

будућности бити могућа само ако буде састављена од више региона у којима је доминантан само један народ и не искључујући тим могућност да и остали народи буду на тим територијама.

2.7.1.5. Овен-Столтемберггов мировни план

Сљедећи мировни план настао је као реалност у односу на до тада завршене ратне сукобе у БиХ, као и промјенама које су настале у спољној политици земаља које су, до сада на најзначајнији начин, учествовале у покушајима рјешавања сукоба у БиХ. По тадашњим извјештајима већем дијелу међународне јавности било је тешко прихватити да је дошло до пропасти Венс-Овеновог мировног плана. О напорима да се западне владе увјере у потребу доношења новог мировног плана због аргумента на које смо указали, као и због промјене става САД, дуго се дебатовало како у БиХ као у оквирима међународне заједнице.

О оваквим потешкоћама говори и сам Дејвид Овен саопштавајући такав став њемачком канцелару: „Кинкел је био прилично згранут нашом сугестијом да ВОПП (Венс-Овенов мировни план) мора да претрпи измјене. Био је посебно забринут како ће то утицати на јавно мњење. Објаснио сам му да план није само озбиљно оштећен, већ и поткопан у Вашингтону“⁴⁴⁶.

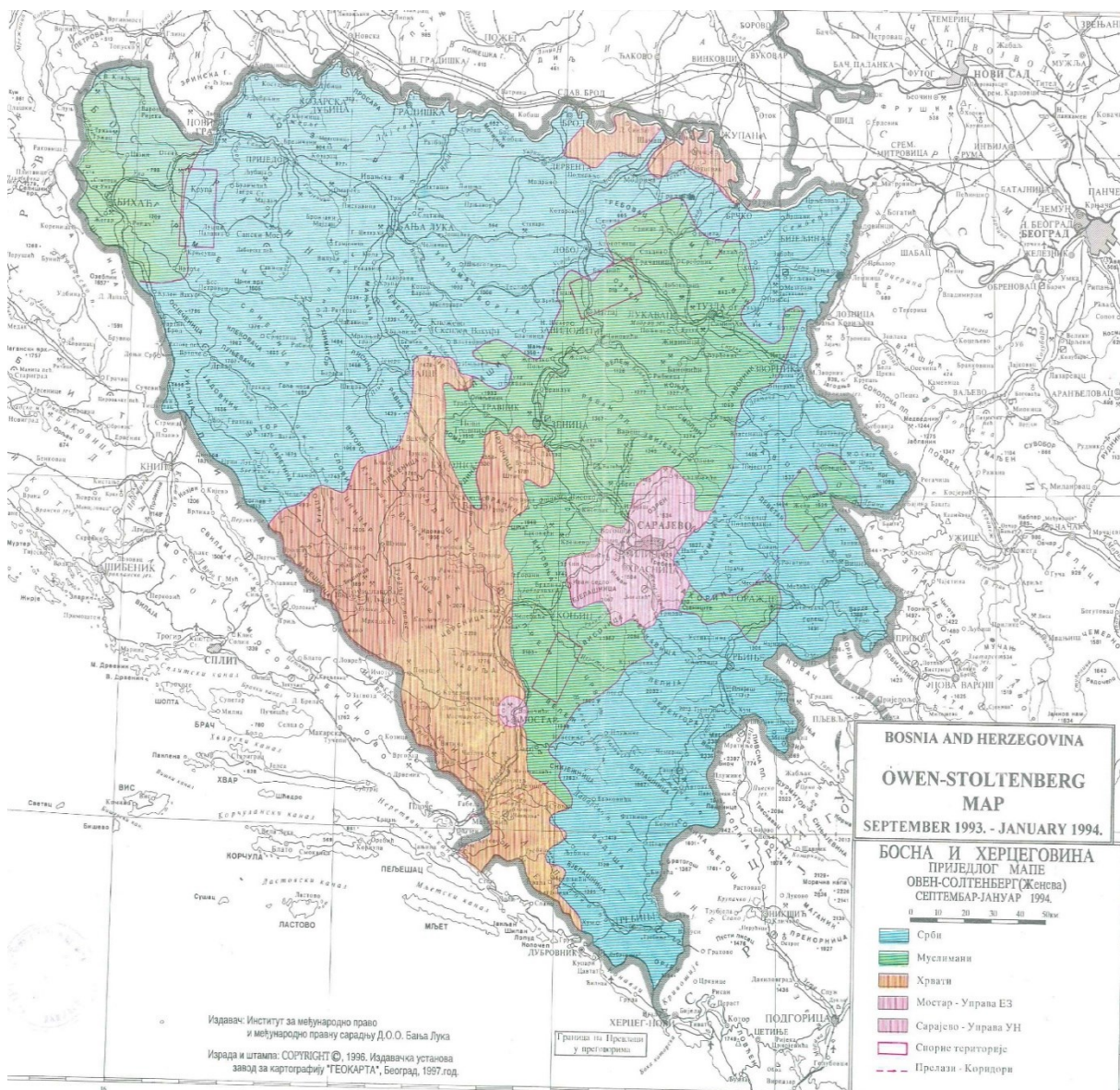
Главни протагонисти новог мировног рјешења били су Дејвид Овен и Торвалд Столтемберг, норвешки министар, који је замијенио претходног копредсједавајућег конференције Сајруса Венса. Њихов приједлог можемо видјети у мапи подјеле у прилогу, а заснивао се на унији три републике и Сарајевом као градом под контролом УН и то на орочени временски период од двије године. По овом приједлогу „Србима је требало припасти 53% територије, Хрватима 17%, а босанској влади преосталих 30% територија“⁴⁴⁷.

⁴⁴⁶ Д. Овен, *Балканска одисеја*, Радио Б92, Београд 1996, стр.215

⁴⁴⁷ L. Tindemans, L.Cutler, B.Geremek, J.Roper, T.Sommer, S.Viel, D. Anderson, Izvještaj međunarodne komisije za Balakan, op.cit. стр.52.

У оквиру ове мировне иницијативе и покушаја да се дође до cjеловитог рјешења било је неколико фаза преговора како билатералног тако и мултилатералног карактера. Прва фаза је била организована 15. и 16. јуна у Швајцарској. На овом састанку, на којем су учествовали поред представника зараћених страна Карацића, Бобана и Изетбеговића, и председници Хрватске, Србије и Црне Горе. На овом састанку званично је формулисан приједлог БиХ као сложене државе која би била састављена од три конститутивне републике, али које би у односу на саму БиХ имале значајно умањен субјективитет. Поред начелног слагања са предложеним рјешењима, ипак, по окончању ове рунде преговора, *долази до неочекиваног одбијања Алије Изетбеговића* који као разлог наводи ситуацију у Горажду и борбе које су се тамо одвијале.

Да би се наставило са преговорима било је неопходно да Бошњаци додатно преиспитају своје ставове и утврде платформу за наставак разговора о будућем уређењу БиХ, што је и учињено на сједници Предсједништва РБиХ средином јула 1993. године када је утврђен документ под називом „Полазиште БиХ за преговоре у Женеви“. Академик Мухамед Филиповић као свједок догађаја сматра да оно што је битно нагласити јесте да су одлуке Бошњачких политичких представника и те 1993. године ишле у правцу да ако преговори пропадну треба да се уведе међународни протекторат над БиХ, што ће им се као план и остварити након потписивања ДМС.

Слика 3.: Мапа разграничење као дио Овен–Столтемберговог приједлога, извор: Институт за међународно право и међународноправну сарадњу, Д.О.О. Бања Лука

Разлог за овакав став, по нама, је јасно увиђање да једино са подршком међународних фактора могу да раде на свом коначном циљу, а то ја да се БиХ покуша уредити са јаком централном владом која би постепено проводила унитаризацији и обесмислила постојање територијалних јединица Хрвата и Срба. Хрвати ће цијену такве политике платити већ потписивањем Вашингтонског споразума када ће поткопати темеље хрватске самоуправе (потврђене у Грудима 28. августа 1993. године) у БиХ која је била предвиђена у већем или мањем обиму кроз све мировне планове у БиХ.

Овим мировним планом су биле предвиђене и посебне области. У обимној студији Касим Бегећ ово потврђује: „Значајни елементи Уставног споразума, и у односу на правно устројство Савеза Република, и у погледу дефинирања територија конститутивних република, јесу посебна (савезна) подручја, као и статус области Сарајево и опћина града Мостара“⁴⁴⁸. Оно што по нама указује овај дио споразума јесте да ће се радити о отвореним питањима. Такав статус, нажалост, посебно у случају Мостара довео је до тога да је подручје града Мостара и данас подијељен град у којем нису ни одржани Локални избори од 2008. године и који је класичан примјер нефункционисања цијеле компликоване структуре Федерације БиХ, о чему ће више ријечи ријечи у наставку.

Посљедња фаза у оквиру Овен-Столтемберговог мировног преговарања одржана је 20. септембра 1993. године на британском ратном броду укотвљеном у Јадрану. Послије исцрпних преговора Алија Изетбеговић је по други пут одбацио Овен-Столтембергов план чиме је било јасно да рјешење неће бити постигнуто. Сматрамо да је већ тада бошњачка страна имала довољно информација да ће доћи до значајнијег притиска САД и западних земаља на Србе у БиХ, што ће њима омогућити да се територијално прошире на рачун српских положаја. Ово ће се нажалост показати као тачно јер све офанзиве које су вођене од стране Армије БиХ биле су крајем рата успјешне једино уз активну подршку НАТО удара, као и уз садејство хрватских снага, што ће посебно бити очигледно након потписивања Вашингтонског споразума. Први од корака у том правцу, а који потврђују наше наводе, Изетбеговић ће упутити одмах по одбацивању Овен-Столтемберговог плана ка предсједнику Туђману.

2.7.1.6. Акциони план Европске уније

Након пропасти Овен-Столтемберговог плана било је потребно увјерити и домаћу и међународну јавност да се није одустало од тражења даљих мировних рјешења која ће бити прихватљива за све. Копредсједавајући Овен одлучио се за стратегију којом би додатно подстакао европске земље, прије свега Њемачку и Француску које су чиниле већ

⁴⁴⁸ К. Begić, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, *op.cit.* str.154.

увелико стуб сарадње и развоја ЕУ, да оне буду додатно укључене у нови мировни приједлог. По тој замисли план би био шире регионално постављен и требао је укључивати рјешење одређених питања поред ситуације у БиХ, и дио рјешења проблема у Републици Српској Крајини и Јужној српској покрајини Космету.

По овом приједлогу бошњачка страна је требало да добије минимално додатних 3% територије и да тај проценат у коначном збиру изнесу да Срби добију 49%, Хрвати до 18%, Бошњаци највише до 34% територије. Ни овај мировни план, познат у правној историји као „Акциони план Европске уније“ није добио подршку и одбачен је као још један неуспјели мировни покушај.

Ипак, његовим одбијањем у босанскохерцеговачкој реалности долази до неколико значајнијих промјена које се огледају у сљедећем:

1. пропаст задњег мировног приједлога означио је крај значајнијег ангажмана МО, а прије све га УН и ЕЗ као координатора комплетног поступка;
2. опадање активности европских дипломата и преузимање „кормила“ активности од стране администрације САД, поготово након све већег интересовања предсједника Клинтона за сукобе у БиХ;
3. реализацију плана који је подразумијевао да се сукоби окончају прво између Хрвата и Бошњака и да се заједнички супротставе Србима у БиХ, политички и војно;
4. прављење уставних аранжмана за БиХ које ће подразумијевати да она буде састављена минимално од двије територијалне цјелине од који Србима ни у ком случају не може припасти више од пола територије БиХ.

Ово потврђује и писање Ахмеда Зубаче који каже: „Расплет рата у БиХ започео је у марту 1994. године потписивањем Вашингтонског споразума којим је на територијама под контролом легалних органа власти РБиХ и ХВО формирана кантонално уређена бошњачко-хрватска федерација са називом Федерација Босне и Херцеговине. Ово је сматрано првом фазом у постизању коначног мировног договора јер је даљња намјера била да се у федерацију укључи и територија која је била под контролом босанских Срба и на тај начин ријеши српско национално питање.

Међутим, САД су касније одустале од ове намјере па су сви даљњи притисци контакт групе ишли у смјеру двоентитетског уређења Босне и Херцеговине⁴⁴⁹. Наведени циљ биће могуће остварити војном подршком НАТО-а, а као потврда исправности тврдње биће уочљиво кроз наредне мировне документе који ће, не бирајући средства и методе, по сваку цијену хтјети да Србе ограниче на 49% територије БиХ, иако су као што смо констатовали прије рата посједовали у земљишним књигама преко 63% територије.

2.7.1.7. Паралелна мировна иницијатива САД и Вашингтонски споразум

Активна улога Владе САД већ се увелико реализовала након пропасти Акционог плана ЕУ. Смисао овог активнијег ангажмана САД била је на неки начин јасна ако се зна да је од почетка југословенске кризе и за вријеме председника Буша било јасно да је рјешење овог проблема у „европском дворишту“ остављено европским савезницима, али да су постајали јасни ставови у војном и политичком врху у САД коју су вјеровали да то неће бити могуће без активније улоге САД.

Крајем 1993. године то је било и сасвим очигледно. Како би стварали претпоставке да дође до успјеха њихове мировне иницијативе одлучили су да прво ријеше неке од поменутих предуслова. Најзначајнијим свакако сматрамо преговоре који су вођени на билатералној основи између америчких дипломата и зараћених страна, што је и била основна формална промјена у односу на европски принцип рада у којем су доминирали групни састанци свих страна у спору и сукобу.

У том циљу вођено је више састанака крајем 1993. и почетком 1994. године у БиХ и САД, да би коначно 18. јануара 1994. године дошло до потписивања оквирног документа којим је било предвиђено будуће уређење Муслиманко-Хрватске федерације која би требала процентуално да обухвата онај дио територије који је предложен и задњим

⁴⁴⁹ <http://vijesti.ba/clanak/289248/pitanje-secesije-rs-je-pitanje-vremena-jedino-bosnjacki-sabor-moze-dati-odgovore#sthash.qcfJ4wUB.dpuf>, приступљено 14.04.2016.

мировним рјешењем за Бошњаке и Хрвате укупно. У присуству предсједника Туђмана и Изетбеговића, Споразум су потписали још и Харис Силајџић и Крешимир Зубак.

Оно што је окарактерисало америчку политику мировних преговора била је опробана метода „мркве и батине“ која је била предвиђена за све стране у спору које би одуговлачиле преговоре или које би у посљедњи час, пред само прихватање, излазиле с приједлозима неких својих мапа, као што је то било случај са дотадашњим мировним плановима. Овакав притисак на зарађене стране биће видљив од стране америчке администрације до краја мировног процеса, па чак и у његовој завршној фази која ће се одвијати у Базу „Рајх Петерсон“ , у Дејтону у држави Охајо.

Оваквим приједлогом Владе САД нису били сви задовољни. Алија Изетбеговић и Мухамед Филиповић су били нарочито против оваквог рјешења, а за то су имали и подршку дијела бошњачких интелектуалних кругова, као и средства јавног информисања. О овом приједлогу академик Филиповић и каже: „Имам о њему само негативно мишљење...основна црта тог уговора је да је предимензирао хрватску страну, како са стајалишта територије коју контролира, тако и са стајалишта могућег непрестаног условљавања свих могућих рјешења у функционисању заједничке државе, чији ће директни резултат бити опструирање тог уговора“⁴⁵⁰.

И код хрватских представника који су се залагали за наставак даљег јачања постојања Херцег-Босне дошло је до противљења које ће резултирати да је и сам Крешимир Зубак замијењен на челу ХРХБ Антом Јелавићем.

Споразум о успостављању Муслиманско-хрватске Федерације (у даљем тексту МХФ) потписан је ипак у Вашингтону 18. марта 1994. године, а по граду у којем је потписан остаће насловом и запамћен. Вашингтонски споразум био је прекретница за окончање рата у БиХ у војном смислу. Њиме долази до обустављања непријатељстава између Армије БиХ и ХВО и без обзира на огромно неповјерење које је владало између дојучерашњих непријатеља који су једни над другима чинили страшне злочине, обједињује их заједнички циљ. Тај циљ је подразумијевао координисане нападе уз

⁴⁵⁰ М.Филиповић, *Bio sam alijin diplomata, op.cit*, str.324-325

подршку НАТО снага на положаје Војске Републике Српске и освајање нових територија на штету саме Републике Српске⁴⁵¹.

У опширној студији Дејвид Гибс потврђује наше наводе. „Први циљ ове нове политике био је разрешење сукоба између Муслимана и Хрвата у Босни...идеја стварања Федерације била је уједињење Муслимана и Хрвата против Срба“⁴⁵². Ово ће потврдити и угледни часопис „Економик“⁴⁵³.

Вашингтонски споразум предвиђао је кантонално уређење МХФ које је у суштину почивало на већ утврђеном очувању власти Бошњака и Хрвата у подручјима у којима су имали већину и успоставу неких мјешовитих кантона као нпр. Средњобосанског са сједиштем у Травнику. Сам Вашингтонски споразум имао је четири главна дијела:

- Приједлог Устава Федерације БиХ,
- Прелиминарни споразум о успостављању конфедерације између Републике Хрватске и Федерације БиХ, (што је касније занемарено, како тврди проф. Кеџмановић)⁴⁵⁴,
- Споразум којим се Федерацији БиХ осигурава приступ Јадранском мору кроз територију Хрватске и
- Споразум којим се Републици Хрватској осигурава слободан пролаз преко територије Босне и Херцеговине у Неуму⁴⁵⁵.

⁴⁵¹ „Vašingtonski/ sporazum sigurno dovodi do novog odnosa snaga u BiH, koji će, bez obzira na to pristali Srbi ili ne, prisiliti srpsku stranu na značajne teritorijalne ustupke“, <http://www.rtvbn.com/329138/BN-radio-obiljezio-20-godina-postojanja>, приступљено 14.04.2016.

⁴⁵² Д. Гибс, *Хуманитарно разарање Југославије*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски карловци, Нови Сад, 2010, стр.253.

⁴⁵³ Види: „Balkan wars“ Economist od 24. Aprila 1999. :, Америка је предано радила на томе да измјени однос снага на терену у Босни и уједини Муслимане и Хрвате у Босни“.

⁴⁵⁴ Кеџмановић је као један од битних недостатака споразума навео "уграђивање Вашингтонског споразума у Дејтонски споразум: „У Вашингтонском споразуму стоји да ће заједнички ентитет Бошњака и Хрвата, њихова федерација, ући у конфедерацију са Хрватском. То је био америчко-немачки, па и Туђманов, мамац да босански Хрвати прихвате два ентитета у БиХ. Тада се постављало најлогичније питање питање зашто два ентитета а три народа. Касније је идеја о конфедерацији занемарена“ <http://mondo.ba/a620655/Info/BiH/Godisnjica-Dejtona-Ko-je-dobio-a-ko-izgubio.html>, приступљено 14.04.2016.

⁴⁵⁵ З. П. Момчиновић, Федерација Босне и Херцеговине, 1. дио, http://www.ffuis.edu.ba/media/attachments/2014/11/02/Federacija_Bosne_i_Hercegovine.pptx, приступљено 14.04.2016.

Централна власт на нивоу МХФ требала је да координише одређену врсту послова између кантона и да има „двodomно представничко тијело, Владу Федерације“⁴⁵⁶ као и председника. Питање тада утврђене подијелене надлежности између федерације и кантона ни до данас није ријешено и довело је до огромног гомилања администрације која се огледа у 10 кантоналних скупштина, 10 кантоналних Влада са преко 200 министара.

Овај споразум резултат је притисака америчке администрације на Бошњаке и Хрвате да уједине снаге и смање сукобе како би се што активније супротставили Републици Српској. Он је у суштини представљао и стратешку грешку Хрвата у БиХ јер је овим споразумом почео крај хрватске аутономије у самој БиХ. Ово посебно тврдимо јер до стварања Конфедерације са хрватском никада није дошло, а Вашингтонски споразум је то предвиђао у свом додатку и по тексту претходног споразума о конфедерацији⁴⁵⁷.

Од овог политичког ударца матичног Загреба (који је учињен да би се добила америчка подршка за напад и освајање Републике Српске Крајине и протјеривање већег дијела српског становништва из Хрватске), Хрвати у БиХ нису се ни данас опоравили. Они и данас једнако траже начин да обнове своју аутономију и извуку се из замке која се зове Федерација БиХ (која овакав назив добија нешто касније у Дејтону) о чему ће бити више ријечи касније.

⁴⁵⁶ M.Imamović, *Bosnia and Herzegovina evolution and its political and legal institutions*, Magistrat, Sarajevo, 2006, str.392

⁴⁵⁷ На ово упућују и најзначајнији додаци Нацрта претходног Споразума о конфедерације између Републике Хрватске и Федерације Босне и Херцеговине:

„Очекује се да ће се успоставити Конфедерација између Републике Хрватске (у даљњем тексту "Хрватска") и Федерације Босне и Херцеговине (у даљњем тексту "Федерација") Кораци према успостављању Конфедерације бит ће слиједећи:

1. Претходни споразум, који ће се закључити што је прије могуће; те
2. Коначни споразум, који ће се закључити између Хрватске и Федерације чим потоња буде успостављена.
3. Успостављање Конфедерације неће промијенити међународни идентитет или правну особност нити Хрватске нити Федерације.

...4. Ради усклађивања својих политика и дјелатности како је то предвиђено овим Споразумом, стране ће основати Конфедерално вијеће у којем ће свака страна имати једнаки број чланова.

5. Закључци Вијећа морају се доносити већином гласова чланова сваке стране. Председника Конфедералног вијећа изабрат ће вијеће на рок од једне године, наизмјенично из редова чланова сваке стране“
http://www.slobodanprljak.com/materijali/publikacije%20o%20ratu/istina_o_bosni_i_hercegovini_dokumenti_1991_1995/istina_o_bosni_i_hercegovini_dokumenti_1991_1995.pdf, приступљено 12.04.2016.

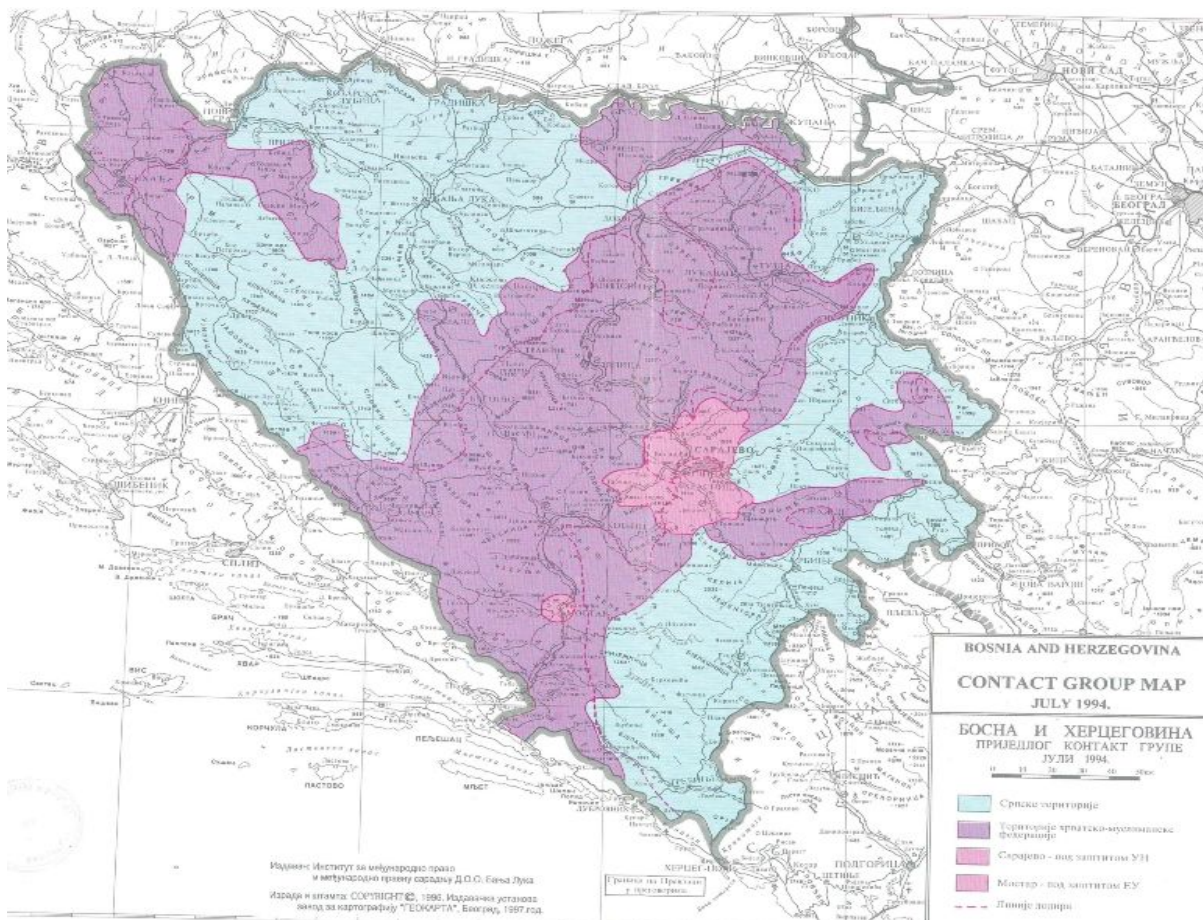
2.7.1.8. План Контакт групе

Након неуспјеха плана ЕЗ да се дође до окончања сукоба у БиХ долазимо до претпоследњег мировног приједлога који можемо означити и као својеврсни увод у ДМС. Основу новог мировног тима Контакт групе чинили су представници утицајних држава и то: Русије, САД, Њемачке, Француске и Британије.

Иако је на први поглед јасна констатација да је у овакав састав Контакт групе новина у систему рјешавања кризних ситуација у Европи или у концепту Европске одбрамбене политике, морамо рећи да то, глобално посматрано, није случај. Наиме, сличности постоје са Контакт групом која је оформљена у случају Намибије, а која је водила преговоре између 1977. и 1982. године⁴⁵⁸. Сагледавајући комплетну ситуацију, на први поглед се може закључити да је администрација САД посустала са својом одлучујућом улогом. Ипак, радило се само о тактици и стратегији која је са једне стране требало да представи одлучну намјеру да се ради на мировном рјешењу, а са друге стране се радило нешто сасвим друго, на шта ћемо само начелно указати.

Основни концепт овог мировног плана представљеног 13. маја 1994. године у Женеви, био је да БиХ буде подијељена између двије територијалне цјелине које ће у проценту 51:49% садржавати Муслиманско–хрватска федерација и Република Српска.

⁴⁵⁸ M .L. Karns, *Ad hoc multilateral diplomacy: The United states, the Contact Group, and Namibia, International Organizations*; The IO Foundation and Cambridge University Press, Cambridge, 1987, pp.93-121.

Слика 4.: Мапа разграничење као дио Плана Контакт групе, извор:

<https://www.google.ba/search?q=mapa+kontakt+grupe+za+bosnu+i+hercegovinu&biw=1600&bih=766&tbnisch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKewiawIOzp>

Поред тога предвиђен је и одређен степен централизовања власти на нивоу саме БиХ која је требала и по овом приједлогу бити неки од међублика сложене државе.

О значају и структури овог приједлога утицајни француски часопис „Ле Монд-дипломатик“ у својим редовима наводи: „Кључни елемент компромиса, подјела предложена од стране Контакт групе - САД, Русија, Француска, Велика Британија, Њемачка, прихваћен је од стране свих, 51% територије за Хрватско-бошњачку Федерацију и 49% за "Републику Српску". Босна ће бити држава "у својим садашњим границама", те ће се састојати од два "ентитета" (муслиманско-хрватске Федерације и "Републике

Српске"), од којих свака од њих може успоставити "посебне паралелне односе" са сусједним земљама⁴⁵⁹.

Драган Јањић износи значајне аргументе због којих је план био неприхватљив Србима у БиХ. „Подручја која су контролисали Срби практично су раздвојена на три дијела и спојена неком врстом коридора. Муслимани код Брчког добијају излаз на Саву што опасно угрожава садашњу виталну саобраћајницу између источног и западног дијела Републике Српске. Такозвани коридор, који је на подручју Брчког широк свега око 800метара...али се на критичном дијелу смањује на око 200метара“⁴⁶⁰.

Прије него уђемо у одређене детаље приједлога и самог тока преговора наводимо и да су представници МО и њихових најутицајнијих земаља имали одређене дилеме, посебно у завршној фази сукоба у БиХ. Ово потврђују наводи у чланку Томаса Л. Фридмена објављеном у „Њујорк тајмсу“ и то након што су већ биле начињене територијалне подјеле између зараћених страна које су се уклапале у њихове планове. Ту се каже: „Или ће Вашингтон и његови НАТО савезници урадити оно што је потребно да се у Босни усклади исход тако да се дође до приближно једнаких подјела - и то значи притиснути Хрвате и Муслимане, као и Србе, ако оду предалеко - или ће локалне суперсиле саме обавити своју подјелу. То би биле Хрватска и Србија, а оне се неће зауставити на линијама које се налазе на Холбруковом менију. Они ће се зауставити на линијама Туђмановог менија. А то би значило да чим Хрвати усагласе своје линије са Србима, они ће прогутати Муслимане“⁴⁶¹.

Управо ова задња реченица анализе кључна је за разумијевање контекста. МФ Федерација требала је да значајно прошири своју териоторују те 1994. године у односу на Републику Српску. Срби су, као и често до тада и по овом мировном плану требали учинити уступке, што је свакако било тешко прихватити уз све неразјашњене околности које је носио са собом и нејасан концепт централне власти на нивоу БиХ.

⁴⁵⁹ Fragiles espoirs d'un retour à la paix dans l'ex-Yougoslavie, Virage américain en Bosnie, <http://www.monde-diplomatique.fr/1995/10/CLARK/46412,Octobre 1995, page 12>, приступљено 17.04.2016.

⁴⁶⁰ Д. Јањић, Шта ће донијети притисак на Карацића-Приједолг Контакт групе, Београд, Јули, 1994, <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199407/40711-004-pubs-beo.htm>, приступљено 17.04.2016.

⁴⁶¹ Foreign Affairs; Whose Balkan Menu? T.L. Friedman, September 27, 1995, <http://www.nytimes.com/1995/09/27/opinion/foreign-affairs-whose-balkan-menu.html>, приступљено 17.04.2016.

Како су им у предложеном плану Контакт групе прилог све чињенице ишле у прилог, парламентар МХФ је 18. јула и прихватио овај приједлог. Са друге стране, због великих уступака који су тражени од њих, *Народна скупштина Републике Српске одржала је засједање 19. јула 1994. године и није могла прихватити предложени план.*

Као разлози одбијања, наглашено је да је он изразито антисрпски обликован одређујући територију Републике Српске као скоро три енклаве, а одузети су јој и значајни инфраструктурни објекти, значајан дио природних богатстава, а нису ни постојале назнаке да се радило о сигурном степену аутономије на каквом су инсистирали представници српских преговарача кроз све мировне планове до тада. Као резултатом одбијања плана, Република Српска се суочила за озбиљним пријетњама и посљедицама које су се огледале у сљедећем:

- Због пријетње санкцијама Република Српска се наша под, до тада, невиђеним притиском Београда који се сматрао таоцем одлука Народне скупштине Републике Српске, што је резултирало и увођењем санкција 4. јула 1994. године ка Републици Српској од стране Савезне Републике Југославије.
- Са друге стране је припремана, обучавана и наоружавана друга страна (Армија БиХ и ХВО) и то првенствено од стране САД уз примјену „*lift and stike*“⁴⁶² стратегије која је подразумијевала: укидање ембарга и ударе НАТО-а по Србима у БиХ, а све у циљу прављења резервног плана и оружане акције ако Срби не прихвате „по њих неприхватљив план“.

У складу са реченим, уз садејство НАТО-а, уз значајну подршку Владе САД, исламских земаља у оружју које су исто достављале преко хрватских лука о чему су својим дјелима посебно свједочи Мајкл Роуз командант мисије УНПРОФОР-а⁴⁶³, Дејвид Гибс и Сис Вајбс доказују да су снаге Армије БиХ и ХВО-а уз подршку регуларних снага

⁴⁶² Види шире: L.Muddup, *The Powell Doctrine and US Foreign Policy*, <https://books.google.ba/books?id=I-VxCAAQBAJ&pg=PT109&lpg=PT109&dq=lift+and+strike+strategy&source=bl&ots=s0iIKSc-H&sig=SB29VrK90sWi36-Xg4TC9gCtXB>, приступљено 17.04.2016.

⁴⁶³ „Из Хрватске ...је стизало, оружје и муниција за муслимане, мада је то исто отужје на неким другим деловима фронта употребљавано против босанских Хрвата. Хрватској због тога никада нису уведене санкције, јер се томе противила Немачка“, М.Роуз, Мисија у Босни, Тетра ГМ, београд, 2001,стр.88.

Хрватске војске од јесени 1994. године покренуле више синхронизованих акција којима су окупиране одређене територије Републике Српске почевши од Дрвара, Грахова и Гламоча, као територија које су вијековима биле насељене већином Србима, па до офанзива на Сански Мост, Крупу, Петровац, Доњи Вакуф, Јајце те територије Озрена и Возуће као и Околину Сарајева гдје је УНПРПФОР мирно посматрао како се крши примирје од стране муслиманских снага.

У прилог наведеном и злоупотребама Хрватске генерал Мајкл Роуз, командант снага УНПРОФОР-а, појашњавајући ситуацију у тзв. заштићеној зони Бихаћ каже: „Ноћу из Хрватске долећу мањи авиони са оружјем за босанску армију, упркос забрани за коју је НАТО објавио у операцији „Забрањени лет“...због тих и других недозвољених радњи као што је активно учешће регуларних снага Хрватске војске у рату у БиХ „хрватској због тога никада нису уведене санкције, јер се томе противила Њемачка. Уједињене нације су морале да зажмуру на једно, па и на оба ока, када је у питању кршење забране за увоз оружја, због тога што су многе базе и скоро цијела логистичка подршка УНПРОФОР-а били размјештени на Хрватској територији. Једном ријечју, све је било повезано једно са другим“⁴⁶⁴.

По наводима професор Смиља Аврамов у дјелу „Постхеројски рад Запада против Југославије“ дописник „Јуропиана“ из Витеза је наводио: „Говори се да је Америка на страни Муслимана, не, они су стварни учесници у рату....Израдили су скривени план да би помогли босанским Муслиманима и постали су по први пут активни учесници у сувоземном рату у Босни...дају им огромни потенцијал да утичу на ток борби, информације из америчких војних сателита које пружају свеобухватну слику о српским положајима..преносе се муслиманским снагама. Амерички тим предводили су генерали: С. Ч. Бојд, Ф. Анжи, М. Хајдн“⁴⁶⁵.

Угледни „Хералд трибјун“ каже о свим овим операцијама које су вођене у циљу одмазде на Србима због неприхватања плана Контакт групе од стране хрватских и снага

⁴⁶⁴ М. Роуз, *Мисија у Босни*, op.cit, стр. 88 и 127.

⁴⁶⁵ А. Krushelnycky, I. Mather: *The European, America has joined war in Bosnia*, No.236. 1994, pp.1-2

босанских Муслимана уз помоћ од стране НАТО-а: „Довела је Србе у изузетно неповољну стратешку ситуацију и коначно их бачила на колена пред НАТО“⁴⁶⁶.

Имајући на уму све наведено закључујемо да је план Контакт групе имао двоструку улогу :

- са једне стране требало је да Србе у БиХ стави у такав положај да не могу прихватити немогуће, те да је након тога већ био спреман резервни план који је уз „непропорционалну силу“ и материјалну војну помоћ, прије свега САД-а, Њемачке и влада неких исламских земаља, требао да на терену доведе до промјене фактичког стања, а са друге стране
- требало је да се у Хрватској деси слом Републике Српске Крајине уз посебан ангажман америчке приватне компаније „*Militar Professional resource Inc-MPRI*“ о чијем раду свједочи Том Рипли⁴⁶⁷, као и освајање значајног дијела територије Републике Српске, уз помоћ регуларних снага хрватске војске који су након операција у Хрватској „прешле у Босну и тамо се спојиле са петим корпусом босанске војске“⁴⁶⁸.

Све наведено је у циљу да би се послје тих догађаја приближили реалности коју су они змислили, а то је да Србима припадне 49% територије, а МХ Федрацији 51% предратне територије БиХ.

Поред тога, као специфичност овог дијеле мировног процеса, наводимо да су они:

- вођени са значајним заобилажењем политичких и војних представника Срба у БиХ и да су исти вођени више са предсједником Милошевићем, што ће код Срба у БиХ довести до револта због увођења санкција, а

⁴⁶⁶ Види: Издање International Herald Tribune, October 2, 1995, p.10.

⁴⁶⁷ T. Ripley, *Operation Deliberation Force*, Centre For Defense and International Security Studies, Lancaster, 1999., p.82

⁴⁶⁸ Д.Гибс, Хуманитарно разарање Југославије, op.cit.,стр.269.

- поред тога долази до акције НАТО-а „*Deliberation Force*”⁴⁶⁹, која је резултирала..., због очајничких потеза у којима ће представници УНПРОФОР-а у једном периоду бити узети и за таоце, због некоректне улоге УНПРОФОР-а приликом кршење примирја од стране муслиманских и хрватских снага.
- И све ово је свакако отежало положаје Срба у БиХ и довело их на праг става да морају прихватити и наредна неправедна мировних рјешења како би у борби „сами против свих“ сачували Републику Српску и добили њено међународно признање.

Овај мировни процес био је понуђен зарађеним странама под условом „узми или остави”⁴⁷⁰ што ће се као метод притиска наставити и до потписивања ДМС. Потребно је нагласити да ће и наредно мировно рјешење ДМС у одређеним сегментима (које ћемо детаљно образложити) такође бити погубно за интересе Срба у БиХ јер су за преговарачким столом морали предати још територија, управо због концепта вођења преговара од стране америчке администрације који није дозвољавао пуно одступања од коначног циља. У супротном, странама је у извјесно било стављање војне, политичке и економске одмазде. Након неуспјеха „Контакт група се није повукла нити је предузела било какве друге мјере које ће довести до одређених промјена”⁴⁷¹ у односима између зарађених страна. Анализом плана Контакт групе као и околности под којима је дошло до креирања ове мировне иницијативе, завршавамо овај дио докторске дисертације. Свјесни чињенице да и ДМС представља један од мировних планова чије би преговоре, потписивање и сагледавање одредби могли обрадити и у овом дијелу и поглављу, одлучили смо се прије свега због наслова као и постављене главне хипотезе ове дисертације да га обрадимо у наредном дијелу, јер сматрамо да је анализа постизања ДМС као и његових одредби те Анекса уско повезана са улогом коју ће МО имати у БиХ послје његовог потписивања, а што ће између осталог и бити предмет нашег даље анализе и закључивања.

⁴⁶⁹ Види: Образложени детаљи ове операције од стране Рајана Хендриксона, <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/history.html> као и NATO , Regional Headquarters, Allied Forces Southern Europe, „ Operation Deliberation Force“ 16. December 2002, <http://afsouth.nato.int/factsheets/DeliberateForceFactsSheet.htm> ,приступљено 27.04.2016.

⁴⁷⁰ C. Schwegmann, *The Contact Group and its impact on the european institutional structure*, Institute for Security Studies-Western European Union, Paris, 2000,p.16

⁴⁷¹ J. Gow, *Triumph of the Lack of Will: International Diplomacy and the Yugoslav War*, Hurst Company, London, 1997, pp.261-263.

ТРЕЋИ ДИО

1. ДЕЈТОНСКИ МИРОВНИ СПОРАЗУМ КАО МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ АКТ „РАСТА SUNT SERVANDA”

Анализом чињеница које указују на сами појам и карактеристике међународних уговора као правних форми којима може бити окончан одређени сукоб почињемо овај трећи дио докторске дисертације. Такође, у оквиру овог поглавља даћемо ширу анализу свих оних чињеница које су довеле до потписивања ДМС, а образложићемо у мјери у којој нам рад дозвољава: његова најзначајнија рјешења, дати назнаке покушаја његове ревизије, указати на уставноправну структуру новоформиране државе БиХ, као и садржаје Анекса ДМС.

Све ове догађаје моћи ћемо пратити и по хронологији⁴⁷² неких од најзначајнијих догађаја који се вежу за сам ДМС.

⁴⁷² „**1995: 1. новембар.** Сједињене Државе и друге земље Контакт групе сазивају стране у Дејтон, Охајо на почетак мировних преговора, **21. новембар** . Учесници у Дејтонским разговорима иницирају мировни споразум, **14. децембар** У присуству предсједника Клинтона и других челника Контакт групе предсједници БиХ, Хрватске и Србије потписују Дејтонски мировни споразум у Паризу, **16. децембра** . Сјеверноатлански савез одобрава распоређивање главних снага ИФОР-а и генерал Џорџ Џулван (George Joulwan) службено наређује распоред НАТО снага у Босни, **20. децембар** . Пренос овлаштења са УНПРОФОР-а на ИФОР; **1996: 19. јануар.** Стране позване на Дејтонске мировне преговоре завршавају повлачење својих снага из Зоне раздвајања којима патролира ИФОР, **1. фебруар.** Комесар Међународне радне групе полиције (ИПТФ) Фицпатрик (Fitzpatrick) стигао у Сарајево на управу, што ће постати сила од 1.700 полицијских посматрача укључујући и 160 Американаца, **25. март** . Прва дама допутовала у Босну. Током свог путовања, она је најавила 29 милиона долара из програма Хитне помоћи (Emergency Shelter Repair Program) коју спроводи УСАИД, **3. април.** Форум Федерације је отворен. Форум је донио муслиманске и хрватске лидере заједно да помогну учвршћивању инситуција Федерације, једног од два ентитета у босанској држави, **14. април.** На донаторској конференцији у Бриселу постигнуто је обећање од међународне заједнице од 1,8 милијарди долара за обнову Босне. Сједињене Државе обећале су 282.000.000 долара, **18. април.** Стране углавном завршавају повлачење тешког наоружања и снага и демобилизацију својих снага, **25. април.** Привремена изборна комисија (ПЕЦ) објављује изборна правила, **14. мај.** Током састанка Blair House и Федерације Форума, предсједник и потпредсједник Федерације се састали са званичницима и договорили кључна одбрамбена питања, **14. јун.** Странке су потписале Споразум о субрегионалној контроли наоружања бивше Југославије на средњорочне ревизије конференције у Фиренци, прве верификоване контроле наоружања у историји регије, **17. јун.** завршио Ембарго на увоз оружја Босни, **25. јун.** Предсједавајући ОЕБС-а Флавио Коти (Flavio Cotti) потврђује да ће се избори одржати 14. Септембра, **26. јун.** Предсједник потврдио Конгресу да су све стране снаге напустиле Босну, **9. јул.** Федерација донијела Закон о одбрани, истећи коначну баријеру за програм "Опреми и обучи". Овај програм ће пружити војну подршку Федерацији , како би се поновно успоставила војна равнотежа у регији, **19. јул.** Специјални изасланик Ричард Холбрук (Richard Holbrooke) преговара о споразуму по којима се Радован Караџић повлачи из јавног живота и са свих утицајних положаја, **15. август.** Државни секретар Ворен Кристофер (Warren Christopher) отпутовао у Сарајево и поновно отворио међународни аеродром, **23. август** Хрватска и бивша Југославија потписали споразум о нормализацији односа, **27. август** ОЕБС најавио да ће се, због манипулације бирача,

1.1. Активности који су претходиле Дејтонском мировном споразуму

Специфичности које су одредиле припремне активности везане за ДМС могу се сажети у неколико фактора:

- повећана активност администрације САД,
- фактичко постојање Контакт групе,
- већа укљученост НАТО-а у ратне сукобе на страни Армије БиХ и ХВО, као и
- неуспјех мандата УНПРОФОР-а који није спријечио и казнио на другој страни кршење примирја од стране Бошњака и Хрвата као ни нападе из „заштићених зона“.

општински избори заказани за 14. септембар одгодити. Међутим, избори на националном, ентитетском и кантоналном нивоу иду за 14. септембар како је планирано, а гласање избјеглица у одсутности иде као што је планирано. **31. август.** административна структура "Херцег-Босне" правно је укинута и њене функције предале Федерацији. **14. септембар** избори на националном нивоу одржани у Босни без изгледа, **25. септембар** . Министри одбране НАТО-а састали се неформално у Бергену, Норвешка и разговарали о могућим босанским потребама за безбједност након повлачења ИФОР-а. **30. септембар.** ОЕБС овјерава босанске изборе и трочлано Предсједништво сазвано у "прелиминарној сједници" по први пут. **2. октобар** Савјет безбједности УН-а подигнуо економске санкције против Србије и Републике Српске. "Вањски зид" од санкција против Србије и даље задржан на започетом побољшању односа на Косову од стране Београда, сарадњи с трибуналом за ратне злочине и рјешавању државних питања наслеђивања. **3. октобар** Потписана имплементација "Covering Force", први корак у осигуравању повлачења ИФОР-а. **3. октобар** предсједници Милошевић и Изетбеговић одржали су свој први билатерални састанак од почетка сукоба и договорили успоставу дипломатских односа. **5. октобар** босанска Парламентарна скупштина имала своју прву сједницу, коју је бојкотовала српска делегација. Бошњачки и хрватски чланови Предсједништва и Скупштине положили заклетву. **22. октобар** босанско Предсједништво се сусрело већ други пут у Земаљском музеју у Сарајеву. Члан Предсједништва Крајишник потписао заклетву. **22. октобар** ОЕБС одгодио општинске изборе до 1997., наводећи као разлог несарадњу од стране босанских Срба. **24. октобар** коначна пошиљка војне опреме за Федерацију БиХ стигла у Плоче, Хрватска. Коначна испорука је суспендована до коначног рјешења кадровских питања у босанском Министарству одбране. **25. октобар** посебна група, тијело за доношење одлука за питања Федерације, остварила значајан напредак, укључујући одлучивање о застави и печату, рјешавању преосталих разлика на кантоналним структурама и постизања договора о структури градске власти у Сарајеву. **13. новембар** Управни одбор Савјета за имплементацију мира одржао састанак министара у Паризу. САД и савезници идентификовали кључне приоритете за имплементацију у 1997. Секретар Кристофер се сусрео са члановима новоизабраног босанског Предсједништва први пут заједно. **30. новембар** Босанско Предсједништво договорило конфигурацију босанског Савјета министара, да су два ротирајућа подпредсједника, трајни замјеник предједавајућег и три друге позиције на нивоу министара. **4.-5. децембар** Комплетан Савјет за имплементацију мира састао се на министарској сједници на Лондонској конференцији за имплементацију мира да одобри међународну provedбу Акционог плана за 1997. Замјеник секретара Талбот (Nelson Strobbridge "Strobe" Talbot III) предводио делегацију САД-а на конференцији. **10-12. децембра** Сјеверноатлански савјет одобрио распоређивање СФОР-а. **12. децембар** Савјет безбједности овлаштен од УН-а да распоређује СФОР. **18. децембар** Нова влада Федерације полаже заклетву **20. децембар** Завршава мисија ИФОР-а, почиње мисија СФОР-а; **1997; 4. јануар** Босанска Парламентарна скупштина одобрила номинације за босански Савјет министара на челу са ротирајућим предсједницима Харисом Силајџићем и Бором Босићем", U.S. Department of State, Released by Bureau of European and Canadian Affairs, 1997, <http://1997-2001.state.gov/www/regions/eur/bosnia/boschron.html>, приступљено 27.04.2016.

Појачану активност САД можемо уочити посебно од јануара 1995. године када је просторе БиХ, у намјери да се упозна са додатним детаљима, посјетио Ричард Холбрук. У улози замјеника америчког секретара САД искористиће све предности појачане улоге САД и НАТО-а и присилити зараћене стране да постигну коначно мировно рјешење за непуних годину дана. Промјену приступа САД према рату у БиХ можемо посебно пратити од ангажовања поменутог америчког дипломате, што потврђује и „Њујорк тајмс“ у августу 1995. године наводима: „Тим америчких дипломата стигао је данас на Балкан у мисији притиска на босанску Владу којом доминирају Муслимани и на босанске Србе да прихвате измијењени мировни план.... Амерички план који ће представити помоћник државног секретара Ричард Холбрук, у Босни, Србији и Хрватској, укључује казне, као и подстицаје“⁴⁷³.

Контакт група, иако без значајније одлучујуће улоге, наставиће и даље да се састаје. Правци њеног дјеловања кретали су се од подршке дотадашњем смиривању сукоба између Хрвата и Бошњака тј. подршци даљој функционалности саме МХ Федерације. Поред тога, њихов циљ је био и да у што скоријем року обезбиједи легитимност свих зараћених страна које су требале да учествују у завршној фази преговора, а за то је требало да дође до признавања РБиХ од стране СРЈ. Да би дошли до тог циља представници Контакт групе су били спремни да значајан дио санкција, неправедно наметнутих СРЈ, укину, мислећи ту прије свега на укидање оних које су наметнуте од УН.

Када је у питању већа укљученост НАТО-а њу можемо пратити од званичног захтјева САД ка НАТО-у у мају 1995. године, да дође до појачане војне акције кроз ваздушне ударе против снага Срба у БиХ. Ову чињеницу смо претходно већ нагласили, а овдје само допуњујемо став да се овај позив уклапао у завршну фазу дотадашњег опремања и обучавања снага Армије БиХ и ХВО, а која је уз ударе по положајима снага Срба у БиХ требала да доведе до приближавања процентуално истог дијела територије БиХ, као што је то било предвиђено планом Контакт групе.

⁴⁷³ U.S. Presses Bosnian Rivals to Accept Updated Peace Plan, August 15, 1995, <http://www.nytimes.com/1995/08/15/world/us-presses-bosnian-rivals-to-accept-updated-peace-plan.html>, приступљено 28.04.2016.

О потврди оваквих ставова први високи представник Карл Билт каже: „Генерал Кларк је био одговоран за планирање (ових акција). Сматрао је да НАТО снаге треба да уђу, али само у Федерацију (БиХ), са широким мандатом, али да ће се повући из земље чим се армија Федерације довољно оспособи“⁴⁷⁴.

Слично закључуј и Дејвид Гибс. По њему „основна идеја је била да се амерички углед искористи како би се отворили канали за дотурање оружја армији Муслимана и Хрвата....крајем априла 1994. године одржан је састанак босанско-хрватске делегације са званичницима Ирана...на основу којег ће Иран кроз хрватску територију допремити оружје за Босну...Босанска армија је коначно могла да дјелује као америчка подршка на терену“⁴⁷⁵.

Након ове прве, јавља се друга фаза у којој ће САД преузети и улогу директног прекршиоца ембарга на увоз оружја уведеног Резолуцијом СБУН бр. 713 од 25. септембра 1991. године. Вајбс и Гибс нам то потврђују: „Временом је тај опрез јењавао и САД су се директно укључиле у снабдијевање оружјем босанских Муслимана: УН су почетком 1995. године пријавиле читав низ мистериозних „црних летова“ који су очито долазили из САД и којима је оружје допремано“⁴⁷⁶....„било је тајних Ц-130 теретних летова и ноћних слетања на аеродром у Тузли...Американци су дакле спровели тајну операцију у којој су војску босанске Владе снабдјели оружјем, муницијом и опремом за комуникацију“⁴⁷⁷.

За ову акцију бошњачки политичари и теоретичари покушавају да нађу оправдање у инсценираним нападима на пијаци „Маркале“ у Сарајеву као и испалењој гранати на центр Тузле приликом ког је дошло до страдања цивила, али ни тада на било који сигуран начин није могло бити утврђено да је за ове инциденте одговорна српска страна.

То показује и мишљење више независних експерата, као и поновљена експертиза независних балистичких стручњака у предмету против генерала Новака Ђукића. Најновије реконструкције ових догађаја које су завршене и које се раде на војном полигону у

⁴⁷⁴ К.Билт, *Мисија мира*, Погледи,Крагујевац, 1998, стр.176

⁴⁷⁵ Д.Гибс, *Хуманитарно разарање Југославије*, op.cit. стр.254-255

⁴⁷⁶ *Ibid.*256

⁴⁷⁷ S. Wiebes, *Intelligence and the War in Bosnia*, LIT Verlag, Berlin/London, 2003 p.177

Никинцима у Србији потпуно су разоткрили све неистине свјетских медија и пристрасних међународних званичника, који су за ове догађаје 90-тих година XX вијека, оптужили Србе. Наиме већ у предмету „Гузланска капија“ неупитно је од стране међународних стручњака доказано да граната није испаљена са положаја Војске Републике Српске, а исти налази се уз још веће учешће међународни стручњака из САД, Кине, Русије, Чешке, Израела и сл очекују и поводом независне и непристрасне реконструкције пада гранате на сарајевску пијаци Маркале. Све ово показује да су се бошњачке војне формације служиле најприземнијим војним акцијама дјелујући чак и на властито цивилно становништво, а све у циљу како би се што убједљивије свјетска јавност увјерила у потребу укључивања у сукобе у БиХ, и то на њихову страну. Нажалост лоби групе, пристрасни медији предвођени CNN-ом и др. допринијели су да до оваквог епилога и дође јер су у континуитету безиочно и пристасно само Србе оптуживали за сукобе, злочине и страдања, а при том избјегавајући да прикажу српске жртве, страдања српских цивила и кршења безброј примирја од стране бошњачких и хрватских војних снага у БиХ.

Због научне истине морамо нагласити да је овој интервенцији допринијело и неколико нетактичних потеза снага Срба у БиХ, од којих наводимо узимање талаца из редова УНПРОФОР-а, а које је услиједило као очајнички потез због кршења мандата мировних снага УН, а које се огледало, између осталог, и у кршењу примирја од стране Бошњака, јер су на тај начин наношене велике цивилне и војне жртве са оних положаја муслиманских страна које је требало да контролише и раздваја управо УНПРОФОР.

Поред тога, снаге УНПРОФОР-а нису могле контролисати нападе из заштићених зона, прије свега Сребренице, Жепе и Горажда које, понављамо, никада нису биле демилитаризоване и константно су биле полазна тачка из којих су чињени напади на српско становништво у ширем подручју Подриња. Ово ће довести до одмазде српских снага приликом коначног заузимања Сребренице и Жепе у јулу 1995. године, приликом ког долази до злочина над муслиманским војним и цивилним снагама.

Ово узајамно чињење злочина на обје стране, како тада, тако и у скоријој историји, а прије свега у Другом свјетском рату, показује сав бесмисао самих ратова на овим подручјима гдје након сваке друге генерације, већ уназад скоро два вијека, долази до

злочина представника једног народа над другим. Од Првог, преко Другог свјетског па до овог посљедњег рата у Хрватској и БиХ, понајвише над српским, и из тога се не извлаче никакве поуке.

Сви ови захтјеви који су активирани од снага САД у мају мјесецу ка НАТО-у довели су у јуну до одобравања формирања „снага за брзо дејство“, које ће својим ангажманом, поготово од јула до септембра мјесеца 1995. године, тј. дејствујући по снагама Војске Републике Српске довести до одлучујуће предности у корист Армије БиХ и ХВО. Све ово довешће до демографских промјена у смислу да ће српско становништво, под пријетњом злочина, напустити територије вијековима насељене српским народом у западном и централном дијелу БиХ. Ову пристрасност НАТО-а потврђује Касим Бегич, који каже: „Стога, акција НАТО савеза и RRF (Снага за брзо дејство) је имала веће ефекте у погледу смањења дебаланса у наоружању и борбеној моћи између „страна у сукобу“⁴⁷⁸.

1.2. Женевски принципи

Наставак јачег дипломатског ангажмана САД кроз активности Ричарда Холбрука посебно су интензивирани од августа 1995. године. Он је, сумирајући све дотадашње мировне планове уз значајан нагласак на посљедњи план Контакт групе, одлучно уз садејство и координиране напоре више МО, а прије свега НАТО, УН па и ЕЗ да по сваку цијену дође до коначног мировног рјешења.

Прва фаза те иницијативе кроз преговоре, прије свега у Загребу, Сарајеву и Београду (које је преузело због добро познатих ставова Ричарда Холбрука о српском руководству у БиХ улогу преговарача у име српских интереса у БиХ) имала је за циљ да се учесници упознају са основним начелима на којима треба да се воде преговори и како се планира доћи до рјешења и окончања сукоба.

⁴⁷⁸ К. Begić, *Od Vanceove misje do Daytonskog sporazuma*, *op.cit.* str.271

Друга фаза је почела 7. септембра уз присуство свих страна и окончана је дан касније договором о основним принципима који ће по граду свог усвајања и бити названи „Женевски принципи“. Током вођења ових преговора свим странама је било јасно да ће морати да начине уступке и да ниједна страна неће моћи бити задовољна коначним рјешењем, те да се нико неће моћи сматрати апсолутним побједником.

Ипак морамо нагласити да оружане активности и интервенције НАТО-а и наоружавање снага Армије БиХ и ХВО, иако је постојао ембарго на доставу оружја које су довеле до освајања дијелова територије Републике Српске, у овој завршној фази рата нису могли испрати „горак укус“ на српској страни која је поразе у рату претрпила због непримјереног мијешања МО тј. НАТО-а у рат у БиХ. Формално-правно гледано договорена су три основна принципа, и то:

1. БиХ наставља своје легално постојање у оквиру садашњих граница и континуираног међународног признања.
2. БиХ ће бити састављена од два ентитета, и то Федерације БиХ и Републике Српске, а основу њиховог разграничења чиниће мапа представљена у оквиру плана Контакт групе у пропорцији 51:49% у корист ФБиХ. Остављена је могућност да се ови проценти путем договора додатно усаглашавају, што ће се и десити приликом постизања коначног мировног плана у Дејтону, али на њему Република Српска никада неће добити званично прокламованих 49%⁴⁷⁹.

Поред тога, овим другим принципом гарантован је останак на снази највиших правних аката и Републике Српске као и ФБиХ, као и могућност да обје територијалне јединице које ће ДМС бити названи ентитети имају право да успоставе „специјалне паралелне односе са сусједним државама у складу са суверенитетом и територијалним интегритетом Босне и Херцеговине“⁴⁸⁰. Овај принцип наглашава и обавезу за ентитете да :

⁴⁷⁹ М. Цицковић, Д. М.Петровић, Б. Максимовић, *Дејтонски споразум за мир у Босни и Херцеговини*, Издање представништва Републике Српске у Србији ,Премисграф, Београд, 2016, стр.15

⁴⁸⁰ В. Поповић, Д. Лукић. *Документи Париз-Дејтон*, Институт за међународно право и међународну пословну сарадњу, Четврто издање, Бања Лука, 2002, стр.15.

- „спроведу потпуне изборе под међународним покровитељством;
 - усвоје и подржавају важеће међународне стандарде и обавезе о људским правима, укључујући и обавезе да омогуће слободу кретања и допусте расељеним лицима да поново дођу у посјед својих домова или да добију праведну надокнаду;
 - да се ангажују у обавезујућој арбитражи у циљу решавања међусобних спорова⁴⁸¹.
3. Трећим принципом, договореним 8. септембра у Женеви, ентитети су се обавезали да прихвате додатне уговорне аранжмане, тј. да:
- Именују комисије за расељена лица које би биле овлашћене, уз подршку МО, да обезбиједe расељеним лицима долазак у посјед својих домова или да добију праведну надокнаду, што ће касније и бити прецизираном Анексом IV ДМС тј. Уставом БиХ.
 - Поред тога ентитети су прихватили и и обавезу да: подрже оснивање Комисије БиХ за људска права која би спроводила обавезе ентитета у области људских права; оснивање заједничких јавних предузећа БиХ која би финансирала оба ентитета; именују Комисију за очување националних споменика, као и да договоре системе за арбитражно рјешавање свих спорова који би могли настати између два ентитета.

1.3. Њујоршки принципи

Преговори у Њујорку су били претпоследња дионица до коначних преговора који ће започети у Дејтону. Они су били логичан наставак окончаних женевских преговора и довели су на свом крају до тога да су у Њујорку 26. септембра 1995. године договорена

⁴⁸¹ М.Цицковић, Д. М. Петровић, Б. Максимовић, *Дејтонски споразум за мир у Босни и Херцеговини*, *op.cit.* стр.15.

још три додатна принципа која ће бити полазна основа детаљнијих преговора који ће се водити до коначног постизања ДМС.

Долазак до ових принципа, уз сву преговарачку технику коју је користила администрација председника Клинтона, није била нимало лак ни једноставан, али је био дјелотворан. О оваквом току свједочи и Карл Билт који је преузео улогу преговарача у име ЕУ након оставке лорда Овена. Он закључује: „Док је Женева била нека врста пробоја, Њујорк је био илустрација тешкоћа. Састанак у Њујорку довео је односе између Сарајева и Вашингтона до границе пуцања, али и показао да се тврда игра понекад и исплати“⁴⁸².

Први Њујоршки принцип односио се на обавезу да оба ентитета морају поштовати међународне обавезе Босне и Херцеговине док год у питању није финансијска обавеза преузета од стране једног ентитета без сагласности оног другог.

За разлику од првог принципа који се тицао финансијских обавеза, други је имао за циљ да афирмише јачање демократских институција, и то прије свега фер и слободних избора, али уз један додатни услова чим се за то створе одговарајући социјални услови. Под тим, овај други договорени принцип је подразумијевао да оба ентитета тј. њихове владе морају обезбиједити: слободу кретања, право расељених лица да поново преузму власништво над својом имовином или добију праведну компензацију, слободу говора и штампе и заштиту међународно признатих људских права, а све у циљу да би се унаприједио и оснажио процес демократских избора. Овим принципом већ се уводе МО као значајни фактори будућег функционисања БиХ, што се може уочити и кроз улогу коју ОЕБС треба да има у првим годинама након постизања мира, о чему ће бити више ријечи у наредним поглављима.

Наиме, договорено је да ОЕБС или друга МО треба да постави представнике у свим важнијим градовима у Федерацији и Републици Српској у Босни и Херцеговини, те да подноси редовне извјештаје о степену у ком су извршене обавезе предвиђене свим основним принципима, као и да ли су социјални услови враћени на степен при коме

⁴⁸² К. Билт, Мисија мира, *op.cit.* стр.176

изборни процес може бити ефективно спроведен. Овај принцип наглашава и обавезу за ентитете да у кратком року, од 30 дана од тренутка када делегације ОЕБС-а закључе да слободни и демократски избори могу бити правилно одржани у оба ентитета, владе треба да спроведу слободне и демократски изборе и сарађују у потпуности са међународним посматрачким програмом. Овај дио другог Њујоршког принципа довешће касније до злоупотребе мандата ОЕБС-а, првенствено кроз рад њене Привремене изборне комисије у БиХ која ће у невјероватном обиму кршити политичка права и слободе држављана оба ентитета. Генерално, овај принцип се фокусира и на ситуације послје избора чиме се жељело осигурати спровођење резултата избора. Он наглашава значајну улогу у том процесу сљедећих институција, у складу са свим договореним основним принципима, и то:

- Парламента или скупштине која би требала бити бирана на начин да се двије трећине посланика бирају са територије Федерације, а једна трећина са територије Републике Српске, договорен је принцип заштите националних интереса. То подразумијева да се у раду ове законодавне институције све парламентарне одлуке доносе на начин да свака донесена одлука треба да у свом одобрењу тј. изгласавању садржи најмање једну трећину гласова из сваког ентитета. Овај принцип током дејтонских преговора добиће назив „ентитетско гласање“.
- Предсједништва, које ће, као колективни шеф државе, да се бира по истом принципу као и парламент тј. код кога ће двије трећине његових чланова бити са територије Федерације, а једна трећина са територије Републике Српске. Заштитни ентитетски механизам у раду колективног шефа државе подразумијевао је да се све одлуке Предсједништва доносе већинским гласањем, али под додатним условом, ако се њеном доношењу не противи једна трећина или више чланова. Предвиђено је да, уколико дође до такве ситуације, тај члан Предсједништва има право да такву одлуку оцијени деструктивном по витални национални интерес ентитета из кога је изабран. Као даља фаза рјешавања ове спорне ситуације предвиђено је питање члана Предсједништва... оцијени штетним по национални/ентитетски интерес може да се стави на дневни ред највишег законодавног тијела ентитета из којег члан долази. Ако то законодавно тијело потврди одлуку члана предсједништва из тог

ентитета својим одлуком за коју је гласало двије трећине народних посланика, тада спорна одлука неће бити спроведена.

- Савјет министара од онолико министара колико буде потребно. Формирање овог органа треба схватити у смислу да исти треба да одражава централни извршни орган који је својствен лабавим федерацијама каквом је била замишљена БиХ.
- Уставни суд са надлежношћу да одлучује о питањима која настају из Устава Босне и Херцеговине ревидираног у складу са свим договореним основним принципима. Овај орган, уз учешће представника МО у његовом раду, постаће један од главних инструмената вршења специфичног облика међународне управе у БиХ на челу са виском представником, и то дјеловањем и тумачењем одлука које ће имати посљедице по укупни правни систем у БиХ, који је као такав и креација у знатном дијелу те саме међународне управе. Овај суд у континуитету је гласањем двоје бошњачких и троје међународних судова редовно доносио одлуке на штету Републике Српске у више предмета. Излазећи из свог мандата и доносећи политичке одлике под притиском међународних фактора овај суд је чак и прихватио апелацију којом се оспорава 9. јануар као историјска чињеница да је на тај Дан основана Република Српска. Ова и друге правно неутемљене одлуке Уставног суда БиХ а које се доносе на штету ентитета и у сврху унитаризације БиХ само су још једна од најочитијих потврда да се БиХ налази под специфичним обликом међународне управе.

За све предвиђене институције остављена је могућност доградње њихових надлежности током година имплементације мировног рјешење, ако то буду сматрали потребним. Најзначајније надлежности за које су зарађене стране пристале да буду додијељене централним тј. институцијама на нивоу БиХ су, прије свега, спољна политика Босне и Херцеговине, а поред тога оне су сагласне да ће и даље преговарати да установе распон у коме ће ове институције имати одговорност и у другим областима, у складу са свим договореним основним принципима.

О овим принципима били су опречни ставови код представника појединих народа, али и правних и других стручњака који нису били директно укључени у њихово

доношење. За разлику од српских политичара за које су они били почетак краја „битке“ за коначно признање Републике Српске након година медијске сатанизације у свијету и војних напада НАТО-а савеза, бошњачки политички представници који су критиковали своје преговараче су сматрали да је „главна слабост женевског и њујоршког споразума (па и цијеле америчке мировне иницијативе) у томе што остављају на животу самопроглашену „Републику Српску“ и што озакоњују подјелу земље на двије заокружене државе⁴⁸³.

1.4. Преговори у Дејтону

Завршна фаза у окончању трагичних сукоба у БиХ водила се у САД, у држави Охајо, граду Дејтону. Као конкретно мјесто преговора била је одређена Ваздухопловна база „Рајх Петерсон“ на којој су сукобљене стране већи дио времена биле одвојене. Сами разговори по започетој стратегији америчке администрације вођени су више са сваком од делегација посебно.

Главни учесници Конференције били су: предсједник Предсједништва РБиХ Алија Изетбеговића, предсједник тадашње СРЈ Слободан Милошевић и предсједник Републике Хрватске Фрањо Туђман. Они су као преговарачи дали и одређене гаранције „да сваки од њих долази у САД са пуним правом да потпише споразум без претходних консултација са парламентарима, да ће сваки од њих остати присутан колико буде било потребно да се постигне договор, без пријетњи да ће иступити и да неће давати изјаве за медије“⁴⁸⁴ до окончања самог процеса преговора и потписивања истог.

Поред њих били су присутни и главни посредник САД Ричард Холбрук и генерал Весли Кларк, као и представници Контакт групе. Контакт група је у овим преговорима, на неки начин, била подјелена: „Три земље Западне Европе, на челу са њихови политичким директорима Волфгангом Ишингером, Жаком Блотом и Пол Невил Џонсом...номинално

⁴⁸³ Октобар 1995: Босна након Женева и Њујорка, Ујка Сем мисли озбиљно, босанскохерцеговачки магазин „ДАНИ“, стр.16. издање 20.11.2015.

⁴⁸⁴ S.P.Ramet, *Balkan Babel, The Disintegration of Yugoslavia from the Dath of Tito to the Fall of Milosevic*, Westview Press, a member of the Perseus Book Group, Cambridge, p.280

су биле подређене Карлу Билту „...док се руски преговарач.....Игор Иванов сматрао равноправним партнером са Билотом и Холбруком“⁴⁸⁵.

Холбрук, као главни преговарач, суочио се са три главне баријере које је морао ријешити: „Прва је била психолошка која је долазила из жестоког конфликта између страна, друга је била „болна реланост“ у којој ни једна страна не може „да побједи употребом силе“⁴⁸⁶, трећа је била структурална комплексност самих преговора“⁴⁸⁷.

Већ смо напоменули да преговори нису директно вођени са представницима Републике Српске, иако су донесене одлуке значајно утицале како на њен даљи опстанак тако и на будућу везу са другим БиХ ентитетом, ФБиХ. Ипак, у Дејтону делегацију РС су чинили и тадашњи потпредсједник Републике Српске Никола Кољевић, предсједник Народне скупштине Републике Српске Момчило Крајишник, те министар вањских послова Алекса Буха, Радомир Лукић, експерт за питања граница Владимир Лукић, као савјетник предсједника Републике Српске Јован Заметица и генерал Војске Републике Српске Здравко Толимир⁴⁸⁸.

Само вођење преговора је било под директном контролом САД и препуштање случају било ког тока преговора готово није било могуће, као ни значајнији утицај ЕУ на сам ток преговора. „Европљани никада нису били сретни с чињеницом да је САД водећа у овим преговорима. Осјећали су се мање важнима и жалили су се како им никада није било допуштено да узму учешћа у озбиљнијим преговорима у Дејтону. Они су се разилазили са Американцима у вези главног циља преговора“⁴⁸⁹.

⁴⁸⁵ C. Schwegmann, *The Contact Group and its impact on the european institutional structure*, 2000 op.cit., pp.15-17.

⁴⁸⁶ M.Watkins, “*Strategic Simplification: Towards a Theory of Modular Design in Negotiation*”, in *International Negotiations*, Kluwer Law International, 2003, 8, pp.150-166.

⁴⁸⁷ A.Camisar, B. Diechtiareff, B. Letica, C. Switzer, *An Analysis of the Dayton Negotiations and Peace Accords*, Final Research paper, DHP D224:International Multilateral Negotiation, The Fletcher School of Law and Diplomacy, 2005, p.7

⁴⁸⁸ <http://nap.ba/new/vijest.php?id=17853>, приступљено 27.04.2016.

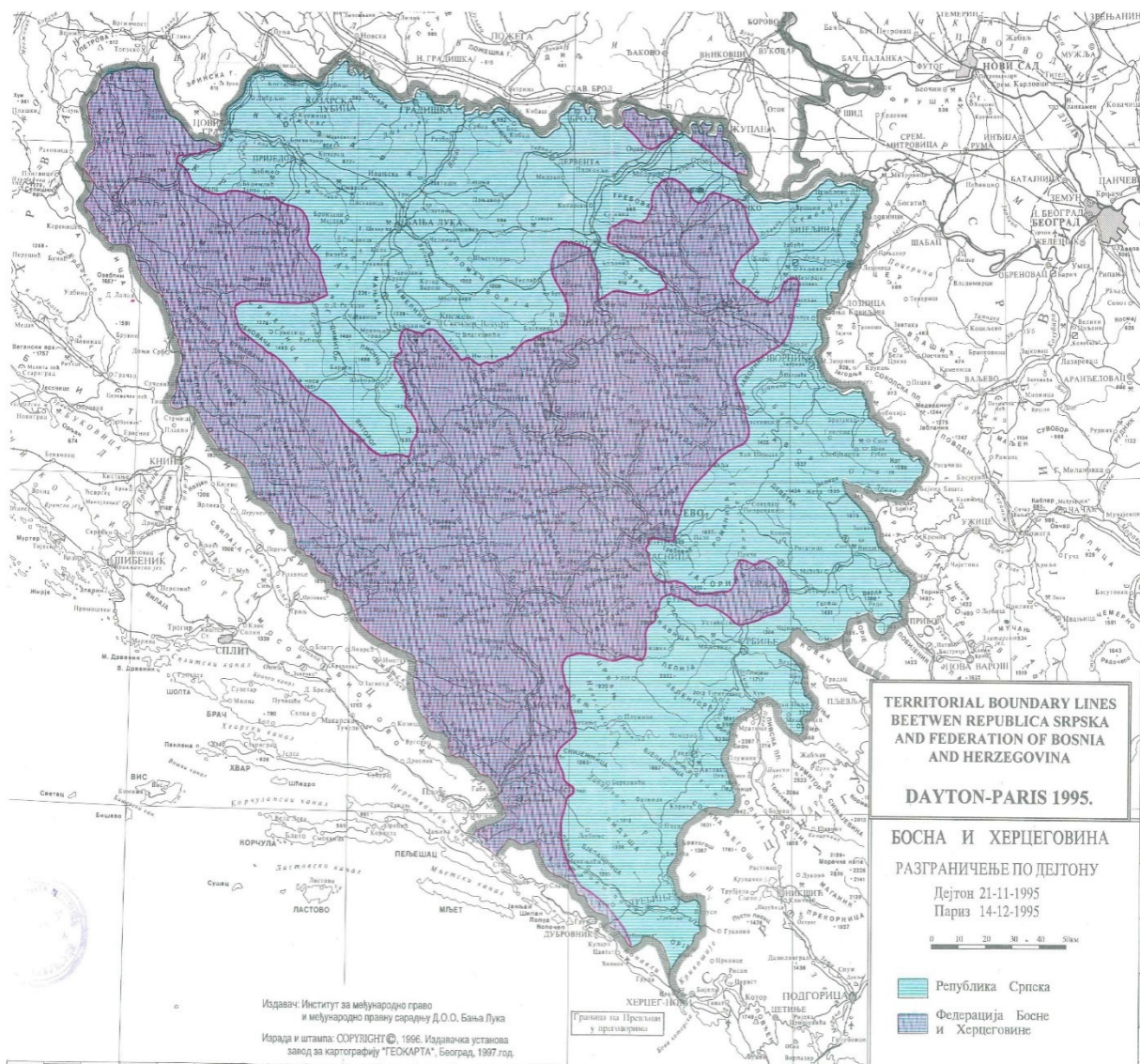
⁴⁸⁹ <http://www.orbus.be/aktua/2007/aktua1378.htm>, приступљено 27.04.2016.

Угледни париски „Ле монд дипломатик“, пише: „Американци због настојања да се докажу као најважнија свјетска сила, нанијели су низ пораза и понижења Европљанима“⁴⁹⁰ у овом читавом процесу.

Срби су током читавих преговора инсистирали да им се кроз ДМС омогући одржавање одређених веза са СРЈ, што је изазивало бојазан прије свега бошњачких преговарача, а што потврђује Елани Сциолино у „Њујорк тајмсу“, гдје наводи: „Амерички преговарачи такође признају да , упркос скромном успјеху, нису успјели да ријеше како ће нова босанска влада заиста функционисати или како ће функционисати односи између два ентитета унутар њених граница. Бошњаци, који инсистирају на одржавању једне јединствене земље, страхују да ће Срби учинити све што могу да се споје са матицом Србијом у оближњој Југославији“⁴⁹¹. Утицаја на бошњачке политичаре је било током читавог ратног периода, како од стране појединих МО, тако и од представника држава, а посебно САД, које су сматрале да се треба избјегавати компромис између РБиХ, Херцег Босне (које су успоставиле ФБиХ) и саме Републике Српске, а без претходног одобрења влада Западних земаља.

⁴⁹⁰ Види: Le monde, 29. November 1995, published also in World Press Review , February 1995, pp.12-15

⁴⁹¹ Conflict in the Balkans: The overview conflict in the Balkans: The overview, enemies in Bosnia devise structure for a governme, E.Sciolino, September 27, 1995, <http://www.nytimes.com/1995/09/27/world/conflict-balkans-overview-enemies-bosnia-devise-structure-for-government.html> ,приступљено 27.04. 2016.

Слика 5.: Мапа разграничења као дио Дејтонског мировног споразума, извор:

<https://www.google.ba/search?q=bosna+i+hercegovina+mapa&biw=1600&bih=766&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKewjm6fu0qv7KAhYDOVOK>, приступљено 28.04.2016.

У том правцу Бугарел наводи и следеће: „Притисак САД је охрабрио водство Муслимана да се суздрже од постизања таквог компромиса, те нахранило страхове босанских Хрвата и Срба да само аутономне везе са Хрватском и Србијом би гарантовале њихове интересе“⁴⁹².

⁴⁹² D. Chandler, *Western intervention And the disintegration of Yugoslavia 1989-1999*, in P. Hammond ,and E. S. Herman, *Degraded capability: The media in the Kosovo Crisis*, Pluto Press, London,2000, p.11.

У току самих преговора било је неколико критичних тренутака које су пријетиле да угрозе сам преговарачки процес и постизање коначног мировног рјешења. Како нисмо у могућности да наводимо све детаље преговора указаћемо само на најзначајније проблеме у преговорима који су ријешени уступцима једне или друге супростављене стране:

1. Прва од проблематичних тачака у преговорима односила се на проблем обезбјеђивања коридора између Горажда и Сарајева, како би овај град престао бити бошњачка енклава, а уједно и добио одрживу саобраћајну комуникацију са остатком територије ФБиХ. Рјешење је нађено захваљујући копромисном приједлогу председника Милошевића који је понудио уски коридор ширине два километра који би повезивао два поменута дијела будуће територије ФБиХ. Тај уступак НАТО-а војни стручњаци и картографи оцијенили су проведивим и преговори су могли бити настављени.
2. Инсистирање бошњачке стране да добију контролу над градом Брчко била је можда једна од најопаснијих фаза у преговорима. Са једне стране то би значило дијељење територије Републике Српске на два дијела, што није прихваћемо ни кроз раније мировне планове, те је рјешење нађено кроз, по нама, непотребни консензус да се ово питање ријеши кроз арбитражни поступак. Страх је био оправдан што ће се показати да ће се управо овај поступак претворити у своју супротност и својим коначном арбитражном одлуком насилно измјенити и сам ДМС посебно на штету Републике Српске.
3. Распарава о судбини града Сарајева и њен катастрофални епилог. Сама чињеница да је питање Сарајева предато ФБиХ представљало је једну од најболнијих одлука председника Милошевића која се односила на Републику Српску. О дјеловању Слободана Милошевића у Дејтону Стивен Бург и Пол Шуоп наводе: „Коначна мапа представљала је политички пораз Срба, нарочито на подручју Сарајева, а иста им је наметнута без њиховог учешћа“⁴⁹³. Његова жеља да се представи као што флексибилнији преговарач и да по сваку цијену скине санкције СРЈ довела је до трагичних посљедица које ће се огледати последице потписивања ДМС, прије свега у егзодусу преко 120.000 хиљада сарајевских Срба који нису хтјели остати живјети

⁴⁹³ S. L. Burg, P. Shoup, *The war in Bosnia and Herzegovina, Ethnic Conflict and International Intervention*, M. E. Sharpe. Inc, Amrok, 2000 New York, p.367.

на територији ФБиХ и под влашћу оних са којима су до јуче ратовали и који им нису могли гарантовати безбједност.

Овај уступак председника Милошевића последије пристанка на Арбитражу за Брчко био је последица неукључивања представника Републике Српске у доношење битних одлука јер је председник СРЈ преговарао сам у њихово име. Његово лако одустајање од српских стратешких интереса може се једино објаснити чињеницом да су, нажалост, српски дијелови Сарајева, Брчко, као уосталом и други српски порази за „преговарачким-зеленим столом жртвовани“ да би се обезбиједили бенефити за само СРЈ, што, вријеме је показало, дугорочно уопште није било могуће.

Сами уступци председника Милошевића учињени у Дејтону нису помогли нити СРЈ нити њему као лидеру СРЈ, јер је само након четири године СРЈ била предмет друге агресије од оснивања НАТО савеза, овај пут у сврху даљег комадања њене територије. Словић тврди: „Холбрук је... тежио да се супротставио бескомпромисном ставу Босанских Срба, тиме што је убјеђивао српског председника Милошевића да прихвати понуђене услове у циљу ублажавања и коначног скидања санкција“⁴⁹⁴. Сви ово наводи нас на чињеницу да је председник Милошевић чинио више уступака на штету Републике Српске у Дејтону. Свакако више него је то било потребно да би се постигао коначан мир.

4. Посљедња, ако не и најзначајнија критична тачка, односила се на проблем: како постићи замишљени проценат подјеле територије између Републике Српске и ФБиХ у омјеру 49:51% у корист ФБиХ? Проблем је био вишеструко сложен. Као прво, значајан дио територије Републике Српске како смо то већ описали, за вријеме помоћи НАТО снагама Армије БиХ и ХВО, уз агресију регуларних снага Хрватске војске био је освојен у од јула до октобра 1995. године. Те чињенице су довеле до тога да су од скоро 70% територије, колико је Војска Републике Српске контролисала (захваљујући мијешању МО, а прије свега активним доприносом НАТО-а и нечињењем УН снага у БиХ) дошло на мање од 45 %. Преговарач Бошњака Харис Силајџић предложио је да се недостајући дио територије

⁴⁹⁴ С. Словић, Дејтонски мировни споразум (историјска позадина, припрема и резултати, *op.cit.* стр.347.

надомјести од територија које су од Републике Српске освојили ХВО и регуларне снаге Хрватске војске и мањи дио који су освојиле јединице Армије БиХ и то прије свега општина Мркоњић Град, Шипово и дио територија Кључа, Петровца и Дрвара. Овакав став бошњачких преговарача изазвао је револт Хрвата, али је притиском америчке администрације тај отпор сломљен указивањем на чињенице да су Хрвати свакако након ратних сукоба остварили много више резултата због којих треба да буду задовољни, почевши од слома Републике Српске Крајине (уз помоћ опет НАТО и УН-а као и подршке великог дијела земаља западне Европе и исламског свијета) па до проширења територија у БиХ под контроло хрватских снага.

Сумирајући преговоре који су вођени у Дејтону можемо констатовати сљедеће:

- они су били још један од успјеха америчке администрације обезбијеђен садејством више фактора: промијењеном фактичком ситуацијом на терену, неспособношћу дипломатије ЕУ да се активније супротстави овим рјешењима и постигне правичнију подјелу територије БиХ, прије свега у корист саме Републике Српске која је до мијешања САД у рад у БиХ контролисала много већи дио територије;
- преговори су окончали рат и донијели мир;
- преговори су били успјешни захваљујући компромисима које је чинио посебно српски преговарач Слободан Милошевић;
- преговори су за Србе у БиХ били још једна епизода у српској историји у којој су извојевано у рату под притиском морали да препусте за преговарачким столом;
- створена је БиХ као нефункционална држава које ће како ћемо касније чињеницама доказати и тада као и сада значајно зависила специфичног облика међународне управе „протектората“ који су у БиХ спроводиле МО: ЕУ, НАТО, УН, ОЕБС као и сам високи представник.

1.5. Дејтонски мировни споразум (ДМС)

ДМС је међународни уговор у чијем су закључивању учествовали субјекти којима је у Дејтону признат међународно правни субјективитет. При том мислимо на Федерацију БиХ која је успостављена Вашингтонским споразумом, те Републику Српску која је своје међународно правно признање коначно добила овим споразумом, иако је, као што смо констатовали, преговоре у име Републике Српске водио предсједник СРЈ Слободан Милошевић. Посматрајући сам ДМС кроз општа правила међународног права можемо указати на сљедеће.

Он је у сваком случају као и сви међународни уговори закон за уговорне стране и правило *Pacta sunt servanda* се примјењује у пуном смислу ријечи, а назива се и „*Pax Americana*“⁴⁹⁵. Ово правило утврђује члан 26 Бечке конвенције о праву међународних уговора из 1969. године, као и Бечка конвенција о праву уговора између држава и међународних организација или међународних организација. Текст овог члана је јасан и недвосмислен :

„Сваки уговор на снази везује државе чланице и оне треба савјесно да га извршавају“⁴⁹⁶.

Ово правило, с обзиром да се уговор закључио у периоду савременог међународног права, испунио је своје и формално и материјално значење.

Он је можемо констатовати дакле легално ступио на снагу, а његов предмет није на било који начин противан позитивно правним нормама међународног права а поготово не нормама *ius cogens*. У односу на наведено проф. Крећа закључује: „У позитивном међународном праву норма *Pacta sunt servanda* је фундаментални принцип међународног

⁴⁹⁵Види: С. Schwegmann, *The Contact Group and its impact on the european institutional structure*, op.cit.,pp.15-18.

⁴⁹⁶Члан 26. Бечке Конвенције о праву уговора

права⁴⁹⁷ когентног карактера“. Ипак „данас ткиво уговорног права представља релативно избалансиран и заокружен систем правила која регулишу широку скалу питања почев од закључења и ступања уговора на снагу, преко дејства до ништавости и престанка уговора. У таквом систему *Pacta sunt servanda* нема самосталну вриједност, већ се као норма чији је основни задатак да омогући функционисање уговора односи само на оне уговоре који испуњавају формалне и материјалне услове предвиђене међународним правом“⁴⁹⁸. Кузмановић такође дефинишући ДМС закључује: „Дејтонски мировни споразум је акт међународног права, па се може тврдити да је Босна и Херцеговина, конституисана међународним, а не домаћим правом“⁴⁹⁹.

Ипак, у контексту правне теорије и самог ДМС морамо рећи да по нама овај уговор има озбиљних проблема са својим провођењем а које вежемо и са његовом ревизијом која се дешавала више пута противно правилима међународног права. Указаћемо прво на чланове 39 као и 40⁵⁰⁰ Бечке конвенције о праву међународних уговора.

Члан 39. Опште правило о измјени уговора: „*Уговор се може измијенити споразумом између страна*“

⁴⁹⁷ Види шире: Draft Articles of the Law treaties, Yearbook of the International law Commision, 1966, Vol.II, p.211

⁴⁹⁸ М. Крећа, *Престанак дејства уговора у савременом међународном јавном праву*, Научна књига Београд, 1988, стр.9.

⁴⁹⁹ Р. Кузмановић, *Нови есеји о уставности и државности*, Академија наука и умјетности Републике Српске, Монографије Књига X, Одјељење друштвених наука Књига 22, Графомарк Лакташи, Бања Лука, 2010, стр.94.

⁵⁰⁰ Članak 40, Izmjena mnogostranih ugovora

1. Ako ugovor ne određuje drukčije, izmjenu mnogostranih ugovora uređuju slijedeći stavci.
2. Svaki se prijedlog izmjene mnogostranog ugovora u odnosima između svih stranaka mora notificirati svim državama ugovornicama i svaka od njih ima pravo sudjelovati
 - (a) u odlučivanju o tome što treba poduzeti na temelju tog prijedloga;
 - (b) u pregovorima i u sklapanju svakog sporazuma o izmjeni ugovora.
3. Svaka država koja ima pravo da postane stranka ugovora ima također pravo da postane stranka izmijenjenog ugovora.
4. Sporazum o izmjeni ne veže države koje su već stranke ugovora, a koje ne postanu stranke tog sporazuma; na te se države primjenjuje točka (b) stavka 4. Članka 30.
5. Svaka država koja postane stranka ugovora nakon što sporazum o izmjeni stupi na snagu, ako ne izrazi drukčiju namjeru, smatra se:
 - (a) strankom izmijenjenog ugovora; i
 - (b) strankom neizmijenjenog ugovora u odnosu na svaku stranku ugovora koja nije vezana sporazumom o izmjeni.

Посматрајући ову одредбу Конвенције кроз било који дозвољени облик тумачења, морамо закључити да је дошло до нарушавања принципа који образлажемо, а посебно чињенице везане за његову недозвољену ревизију.

Наиме, *Pacta sunt servanda* у себи носи и још једну специфичност „она подразумејева и свјесно извршење уговора...те је „принцип добре вере - *bona fides*, чини интегрални део принципа *Pacta sunt servanda*“⁵⁰¹. Овај дио принципа, по нама, посебно је нарушен када је у питању ДМС јер је он до сада без сагласности уговорних страна претрпио бројне измјене које су учињене прије свега намјерним и погрешним тумачењем његовог Анекса Ia и Анекса X који се баве војним и цивилним тумачењем ДМС од стране високог представника те командата ИФОР-а/СФОР-а, о чему ће детаљније бити ријечи у наставку.

На овом мјесту наводимо само став проф. Митића који поткрјепљује наше сумње, он тврди следеће: „У члану 5. Споразума о цивилној имплементацији (Анекс 10.) који носи назив органи за тумачење каже се : Високи представник је коначни орган тумачења овог споразума о имплементацији мировног решења...значи представник међународне заједнице која није чак ни уговорница Споразума добио је овлашћење да коначно тумачи међународни уговор, у коме су између осталог садржана његова права и обавезе“⁵⁰².

Поред тога, овај уговор противно правилима међународног права ревидиран је у још неколико флагрантних случајева као што су давање сличних овлашћења, као што их има Високи представник и самом команданту војних снага IFOR-а, а касније и SFOR-а које су пружале подршку спровођењу у дјело овог споразума, а посебно очувању мира. Ни ови команданти као ни претходно поменути високи представник нису били уговорнице овог споразума те је недопустиво да им се даје право тумачења поготово на основу акта који регулише њихова основна права и обавезе.

⁵⁰¹ М. Крећа, *Међународно јавно право*, op.cit.

⁵⁰² М. Митић, *Међународно правни аспекти Дејтонског споразума и покушј његове неовлашћене ревизије*, Република Српска-десет година Дејтонског мировног споразума, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови, Књига VIII, Одјељење друштвених наука, Књига 15, Графомарк Лакташи, 2005, стр.214.

Примјера за овакву ревизију је такође много. Тако су МО, као што је ОЕБС, чија је Привремена изборна комисија, која је била надлежна да надгледа и пружи подршку спровођењу избора у БиХ, у тој улози из разлога неусвајања изборног законодавства које би задовољило њене ставове, све до 2001. године и у читавом периоду, кршила основа права и слободе човјека а прије свега активно и пасивно бирачко право као и право на слободу говора и право на једнакост.

Сама коначна Арбитражна одлука за Брчко, која је резултат импровизације и кршења правила међународног јавног, као и арбитражног права могла би се по нама такође сврстати у ову категорију недозвољених ревизија. Наиме коначни арбитар Дејвид Овен потпуно неоправдано инструментализовао је у сврху ревизије ДМС и сама правила UNCITRAL-а и својом коначном арбитражном Одлуком потпуно изашао ван граница свога мандата и у најмању руку промијенио територијално уређење БиХ договорено кроз ДМС.

Кроз више својих Одлука, насилној и недопуштеној ревизији придружио се и Савјет за имплементацију мира, као и његов Управни одбор, који је проширујући овлашћења високог представника проширивао његове надлежност у свом сопственом противправном дјеловању, учествујући на тај начин у свом дијелу вршења специфичног облика међународне управе над БиХ.

О његовом, као и свим другим побројаним радњама појединаца, представника МО као и самих представника „међународне заједнице“ биће посебно ријечи у наредним поглављима. „Тачније, Дејтонски споразум је био кулминација "Шатл дипломатије" коју је отпочео Ричард Холбрук са својим тимом под спонзорством САД-а. Тај документ је, у чему се слажу многи стручњаци, настао под снажним утјецајем и под притиском међународне заједнице. Међутим, почетком 2008. године је откривено да је оригинални примјерак Дејтонског мировног споразума изгубљен. Након што је Скупштина БиХ затражила нови примјерак, Француска је послала овјерену копију тог документа“⁵⁰³.

⁵⁰³ <http://vijesti.ba/clanak/250709/prije-19-godina-potpisan-dejtonski-sporazum-kojim-je-okoncan-rat-u-bih>, приступљено 28.04.2016.

Без обзира што је у БиХ на снази дуалистичка концепција која методом адопције обезбјеђује примјењивост међународног права у унутрашњем праву „када је ријеч о методи увођења ДМС у прави систем БиХ, не рачунајући сам Анекс IV. тј. Устав БиХ, можемо се приклонити тези да је он уведен монистичком методом“..осим поменутог Анекса...„остатак ДМС и његове поједине дијелове су потписали искључиво представници БиХ, али они никада нису ни ратификовани, ни инкорпорисани у правни систем БиХ било којим домаћи (државним) законом.⁵⁰⁴

1.5.1. Садржај Дејтонског мировног споразума

Посматрајући његову формално-правну страну можемо констатовати да се ради о уговору јавно-правног карактера који је састављен из два основна дијела:

1. Општег Оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, који обухвата једанаест чланова,
2. као и његових једанаест анекса и то :
 - Анекс Ia - Споразум о војним аспектима мировног рјешења,
 - Анекс Ib - Споразум о регионалној стабилизацији,
 - Анекс II - Споразум о граници између ентитета и о повезаним питањима,
 - Анекс III- Споразум о изборима,
 - Анекс IV - Устав Босне и Херцеговине,
 - Анекс V - Споразум о арбитражи,
 - Анекс VI - Споразум о људским правима,
 - Анекс VII - Споразум о избјеглицама и расељеним лицима,
 - Анекс VIII- Споразум о Комисији за очување националних споменика,
 - Анекс IX- Споразум о оснивању јавних предузећа у БиХ,
 - Анекс X - Споразум о цивилној имплементацији и
 - Анекс XI - Споразум о међународним оперативним полицијским снагама.

⁵⁰⁴ Види шире:Н. Адемовић, Ј. Марко, Г. Марковић, *Уставно право Босне и Херцеговине, Уџбеник-приручник*, Фондација Конрад Аденауер, Графмарк Лакташи, Сарајево, 2012., стр.39

Анализирајући његову преамбулу можемо констатовати да се он сам позива на, до тада постигнуте принципе који су договорени у Женеви и Њујорку 1995. године, којима стране овог споразума, а то су Република Босна и Херцеговина, Република Хрватска и Савезна Република Југославија, у име Републике Српске⁵⁰⁵ прије свега признају и потребу за свеобухватним споразумом ради окончања трагичног сукоба у регији, чији је циљ промовисање трајног мира и стабилност.

Споразум са својих једанаест чланова спада у ред релативно кратких мировних уговора, ако се занемари његова разрада кроз додатних једанаест анекса. Чланом 1 наглашава се значај начела у најзначајнијим документима који су релевантни за постизање, имплементацију и дугорочно одржавање мира, као што су они наведени у Повељи Уједињених нација, Хелсиншким завршним документом и другим документима Организације за европску безбједност и сарадњу. Поред ових начела странке се додатно обавезују да ће посебно потпуно поштовати међусобну суверену једнакост, рјешавати спорове мирним путем те се суздржати од сваке акције, пријетњом или употребом силе или на други начин, против територијалне цјеловитости или политичке независности Босне и Херцеговине или било које друге државе.

Исти степен обавезности у односу на основни текст овог мировног уговора странке су пристале поштовати и на све потписане анексе у прилогу, а то је посебно наглашено у случају постигнутих договора о војним аспектима мировног рјешења и аспектима регионалне стабилизације, како је то изложено у Анексу 1-а и Анексу 1-б.

Даљом анализом самог текста може се уочити значај наглашавања појединих садржаја Анекса ДМС. Тако се даље у члановима од 3 до 9 посебно указује на обавезу

⁵⁰⁵И у прембули се наглашава ова врста супституције тј. преговарање СРЈ у име Републике Српске, „Примајући на знање споразум од 29. августа 1995. којим је делегација Савезне Републике Југославије овлашћена да потпише у име Републике Српске дијелове мировног плана који се односе на њу, уз обавезу строгог и досљедног провођења постигнутог споразума“

поштовања свих побројаних анекса и самом основном тексту ДМС, а мислећи ту прије свега на обавезе које се односе на:

- договоре о разграничењу између двају ентитета,
- програм избора за Босну и Херцеговину изложен у Анексу III странке ће у цијелости поштовати и промовисати испуњење тог програма,
- договоре о Уставу БиХ као и договоре о успостављању Арбитражног суда, Комисије за људска права, Комисије за избјеглице и прогнанике, Комисије за очување националних споменика, као и јавних предузећа Босне и Херцеговине, као и
- одредбама о људским правима изложеним у поглављу I Споразума у Анексу VI и
- одредбе о избјеглицама и протјераним, изложеним у поглављу I Споразума у Анексу VII, уз назначаваче значаја да их у цијелости поштују.

Посебним садржајем, на који смо већ указали, односи се на члан 10. текста Споразума, а који се односи на његов Анекс X, којим се наглашава обавеза странкама да између осталог подржавају провођење цивилних (невојних) аспеката, као и улоге коју треба да имају у његовом провођењу међународне полицијске снаге на начин образложен у Анексу XI, о чему ће бити више ријечи у наставку. Својим посљедњим члановима, тачније од IX до XI решено је још неколико битних питања⁵⁰⁶ које су оптерећивале стране у спору.

То се прије свега односи на обавезу сарадње са свим ентитетима који су укључени у провођење овог мировног рјешења, као и чињеница да је овим документом коначно дошло до међусобног признања између СРЈ и РБиХ. Овим оне признају једна другу унутар својих међународних граница, уз нагласак о потреби што скорије имплементације која је наглашен да Споразум, без потребе било ког облика ратификације „ступа на снагу његовим потписивањем“⁵⁰⁷ 14. децембра 1995. године.

⁵⁰⁶ Текст уговора депонован је у УН и то на бошњачком, хрватском, енглеском и српском језику, с тим да је сваки текст једнако вјеродостојан.

⁵⁰⁷ О комплетном тексту Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини види: http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/SR/home.htm приступљено 28.04.2016.

О њему, као акту, постоји више ставова аутора нпр. „Дејтонски мировни споразум је веома детаљан и у ствари је комплексан технички споразум“⁵⁰⁸. Ови ставови, по нама, умногоме зависе од националне припадности аутора као и од њихових начелних ставова да ли су за његов опстанак или ревизију.

Тако Дикер наводи да је он „у потпуности контрадикторан Устав писан за једну државу“ чије потписивање су обавили сви поменути и чија ће реализација бити „подржана од 60.000 мултинационалних снага под командом НАТО савеза“⁵⁰⁹. Босанскохерцеговачко друштво с Дејтонским мировним споразумом улази у период „хладног мира“, дефинираног⁵¹⁰ као негативног мира, најпростијег „стања-не-рата“⁵¹¹.

Са друге стране, Сабрина Рамет у опсежној студији тврди да „умјесто да представља резултат звучних колективно тражених напора ка стабилности и дуготрајном миру у тој области, што се запада тиче представљао је још један у серији напора не да би се пронашао најефикаснији инструмент за постизање наведених политичких циљева, већ најјефтинији“ као што кажу Макијавели и Бринтон „јефтина рјешења знају коштати више“⁵¹² него она која су постигнута на дужи и скупљи начин“.

1.5.2. Потписивање Дејтонског мировног споразума

Специфичност овог мировног процеса је и то што су његове резултате тј. сам текст Споразума и његових анекса потврдили значајни актери међународних односа, као и најукљученији актери регионалног сукоба на територији СФРЈ који је, као што смо

⁵⁰⁸ Види шире:

http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/Negotiating%20%PeaceLessonsfrom3Agreements_WallenseEriksson2009.pdf приступљено 28.04.2016.

⁵⁰⁹ D. A. Dyker, I. Vejvoda, *Jugoslavia and after, A study in fragmentation, despair and rebirth*, op.cit.p.258

⁵¹⁰ Č. Faris, K. Midhat, V. Dejan, *Mirovni proces i upravljanje konfliktom: Sjeverna Irska i Bosna i Hercegovina*, ACIPS, Sarajevo, 2010, str.34

⁵¹¹ *Ibid.* str.34

⁵¹² S. P. Ramet, *Balkan Babel, The Disintegration of Yugoslavia from the Dath of Tito to the Fall of Milosevic*, op.cit, p.277.

констатовали, окончан једним својим дијелом кроз сам ДМС. Поред страна на које се директно односио, споразум су као гаранти потписали предсједници сусједних држава Хрватске и СРЈ Фрањо Туђман и Слободан Милошевић. Посебну тежину потписаном споразуму дали су својим потписима представници Руске Федерације, САД, Француске, Велике Британије, те представник Европске уније. Овим потписом МО (ЕУ) је на одређени начин дала коначну потврду овог дијела наше хипотезе да су својим чињењем и нечињењем и она и друге МО довеле до потписивања ДМС, и у одређеној форми били гаранти његовог провођења, а поред тога и задужени за значајно провођење његових појединих анекса.

Дејтонски мировни преговори имали су у својој завршници два значајна догађаја (који ће преговоре који су трајали од 1. до 21. новембра 1995. године конкретизовати у виду самог текста мировног уговора и његових анекса). То су:

- окончавање мировних преговора у САД- држава Охајо, у граду Дејтону тј. његовој Ваздухопловној бази „Рајх Петерсон“ 21. новембра 1995. године, као и
- само потписивање ДМС у Јелисејској палати у Паризу 14. децембра исте године уз присуство и супотписе свих поменутих гараната овог мировног уговора.

Са ове двије локације симболично се преклапа и улога САД и ЕЗ које су, свака на свој начин, допринијеле потписивању коначног мировног рјешења које је, по нама, могло бити постигнуто и раније да су сви гаранти ДМС били одлучнији и искренији у првим фазама кризе у бившој СФРЈ, као и да су у свим мировним приједлозима који су претходили самом ДМС дали већи допринос. Закључујући анализу мировних планова морамо нагласити да су „сви планови за Босну и Херцеговину предвиђали њено унутрашње реструктурисање. Пријератно централизовано уређење БиХ као једне од република државе СФР Југославије, било је неодрживо“⁵¹³ све нас то наводи на закључак да је ДМС и једино могла да буде успостављена децентрализована држава, и као таква може и опстати без обзира на намјеру ОХР-а и неких МО да се правним насиљем и кршењем ДМС додатно централизује и унитаризује, при чему би ентитети остали само форма без стварних надлежности.

⁵¹³М. Додик, С. Митровић, *Анекс IV по моделу устав САД-начин настанка и опстанка Босне и Херцеговине*, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови, Књига XXIII, Одјелјење друштвених наука Књига 27, Бања Лука, 2012, стр.80-81.

2. АНЕКСИ ДЕЈТОНСКОГ МИРОВОГ СПОРАЗУМА

Анекси представљају одређен вид допуне самог ДМС и значајно су својим садржајем допринијели разјашњењу улоге појединих МО у имплементацији ДМС. Уз њега укупно је потписано десет анекса чији ћемо садржај представити у овом поглављу указујући на најзначајније дијелове сваког од њих.

Анализирајући значај појединих анекса са формално правне тачке гледишта можемо констатовати да се они не се сврставају у сам Устав БиХ, али да сви они ипак имају исти ранг у домаћем праву као и сам Устав БиХ тј. Анекс IV ДМС. Ово становиште потврдио је и сам Уставни суд БиХ у више својих одлука, као што су:

- У7/11/97 од 22. децембра 1997. године, која се уопште односила на питања везаних за сам ДМС и његов статус у БиХ,
- У 7/98 од 22. фебруара 1999. године који се бавио питањем Анекса IV-тј. Споразума о људским правима и
- У 40/00 од 2. фебруара 2001. године, а који се бавио питањима која су везана за сам садржај Анекса III- Споразум о изборима.

Како ће садржај појединих анекса бити детаљније обрађиван у наредним поглављима у овом ћемо се трудити да отворимо и неке од дилема које ће касније бити разрађиване, а тичу се конкретне улоге МО у имплементацији ДМС. Уговорне стране биле су различите код појединих анекса као и самог Споразума. „Уговорне странке свих анекса биле су Федерација Босне и Херцеговине и Република Српска” у девет анекса Република Босна и Херцеговина се такође појављује као странка, Хрватска и СР Југославија су даље биле странке у анексима Ib и X а у анексима Ia и II ове двије државе су одобриле постигнуте договоре⁵¹⁴.

⁵¹⁴ S. Gavrić, D. Banović, C. Krause, *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine-izabrani aspekti*, T.Gromes, Dejtonski sporazum za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevski otvoreni centar Fondacija Konrad Adenauer, Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2009, str.48.

2.1. Анекс I ДМС

Овај анекс у свом садржају има два значајна дијела од којих сваки на свој начин заузима битно мјесто у успјешности провођења самог мировног споразума. Ти анекси су :

- Анекс 1а - Споразум о линији разграничења између ентитета и о питањима у вези с тим, као и
- Анекс 1б - Споразум о регионалној стабилизацији.

2.1.1. Анекс 1а - Споразум о линији разграничења између ентитета и о питањима у вези с тим

Овај први дио Анекса I има укупно тринаест чланова и обухвата низ значајних питања и то: опште обавезе страна у сукобу, прекид непријатељстава, повлачење страних трупа, премјештај снага на терену, размјештај снага које ће омогућити провођење ДМС, подношење извјештаја о наведеним радњама, прецизирање повлачења снага УН из БиХ, план успоставе заједничке команде оружаних снага, прецизирање питања размјене ратних заробљеника и рад на тим и сличним пословима, прецизирање овлашћених субјекта за тумачење провођења овог дијела споразума и само ступање на снагу.

Значајно је напоменути да је Општим одредбама стављено у обавезу странама у спору да што прије раде на нормализацији услова живота у самој држави. Већ овдје се наглашава потреба сарадње са МО, посебно се опредјељујући да по овом анексу прихвате и опредјељеност међународне заједнице да на подручје упути, на период од око годину дана, снаге које ће помоћи у провођењу, у овом анексу задатих војно-територијалних одредби самог споразума.

Све стране су биле свјесне одговорности, али и појачаног присуства међународне заједнице у његовом провођењу, што је видљиво и из обавезе којом се УН позива да актом СБУН тј. самом Резолуцијом дефинише улогу појединих регионалних МО, а прије свега НАТО-а и ЕЗ.

Да би тај дио споразума био проводив, било је потребно да успоставе вишенационалне снаге за војно спровођење споразума које ће у овој првој фази бити назване *International Force* (ИФОР). Да би то било могуће било је потребно да прво дође до краја мисије УН у БиХ тј. мисије УНПРОФОР-а, која до тада није оправдала свој рад из већ поменутих разлога, и свака од зараћених страна посматрала је њен дотадашњи ангажман као подршку интересима друге стране у спору. Главнина нових снага била је предвиђена под командом и оперативном попуном из земаља чланица НАТО савеза, иако се није искључивала могућност да дође и до ангажмана других држава, па ће на тај начин доћи, по први пут у историји, и до ангажовања руског батаљона у оквиру снага под командом НАТО-а.

Ове снаге су требале, по овом споразуму, да дјелују у складу с поглављем VII Повеље УН. У поглављу о сарадњи БиХ и НАТО-а указаћемо да је дошло до кршења задатака мисије ИФОР-а, а касније и СФОР-а.

Као главни задаци који су овим међународним споразумом и његовим Анексом Ia дате снагама ИФОР-а, били су: поштовање договореног прекида непријатељстава, праћење спровођење забране угрожавања ентитета уз нагласак да су били овлашћени употребити силу ако се то деси међусобно или против њихових снага, праћење да ни под каквим околностима војне снаге не улазе на територију другог ентитета или бораве у њему, као и да сви дјелују у складу са суверенитетом и територијалном цјеловитошћу БиХ. Све наведено стављено је у контекст посебног нагласка на контролу наоружања да би се то све поменуто остварило.

Посебно мјесто у овом анексу заузимају одредбе о прекиду свих облика непријатељстава за чији се почетак узима 5. октобар 1995. године, када су потписани задњи споразуми о обустављању оружаних борби. Посебно је наглашена улога ИФОР-а који ће кажњавати било који облик кршења овако договореног трајног прекида непријатељстава. Као *conditio sine quanon* за успјешну реализацију било је потребно да све стране у спору разоружају и распустите, све наоружане групе цивила осим одобрених полицијских снага у року од 30 дана по пријеносу овлашћења. Такође, странке су биле у обавези да не реагују на противправне и све друге једностране акте друге стране.

Послије потисивања мира разне хулиганске и паравојне формације муслиманских страна кршиле су овај дио споразума у урбаном подручју Сарајева, које је по ДМС припало ФБиХ. Ово је било најочигледније кроз разне облике физичких и психичких малтертирања и пријетњи на подручјима Илиће, Вогошће, Илијаша и Рајловца и у значајном дијелу допринијело поменутом масовном egzodusу око 120.000 сарајевских Срба. Трагедија тог процеса је и већа уколико се зна да су сарајевски Срби том приликом ископавали и носили са собом и своје мртве, најчешће страдале у протеклом рату, што је случај незабиљежен у новијој историји међународног ратног и хуманитарног права. Као ни мисија УН прије њих ни снаге ИФОР-а нису ништа учиниле да спријече ове догађаје иако су на то били обавезани управо овим Анексом Ia ДМС.

Чланом 3 овог анекса била је наглашена обавеза повлачења двије групе војних снага из БиХ:

- УНПРОФОР-а, Међународних оперативних полицијских снага и других војних лица, а које нису биле обухваћене новим снагама ИФОР-а, а
- такође ово се односило на стране снаге, укључујући поједине савјетнике, борце за слободу, инструкторе, добровољце из сусједних и других држава.

Овај дио Анекса Ia такође никада није у потпуности реализован од стране снага ИФОР-а јер је значајан број муцахедина одмах након рата добио држављанство БиХ од стране ФБиХ. Поред тога, значајан дио њих трансформисао се у вехабијске заједнице које су подржавали радикална исламска учења и на тај начин постали безбједносна пријетња по читаву БиХ. Нису били ријетки случајеви у којима су се у разним терористичким нападима у Европи (Лондон, Мадрид) и свијету (Вашингтон, Бали, Сирија итд.) могла пронаћи и лица која су боравила или бораве у БиХ, а учествовала су у сукобима у рату у БиХ. Ова лица су индоктринисала радикалном вјерском идеологијом и дио локалног муслиманског становништва, што је за епилог имало чињеницу да је дошло до низа терористичких напада и у самој БиХ, попут оних који су се десили у Бугојну и Зворнику приликом напада на полицијске станице, те у Сарајеву приликом напада на Амбасаду САД.

Више успјеха, по нама, у реализацији овог анекса било је приликом повлачења војних снага свих зараћених страна у дубину територије у односу на дефинисану линију раздвајања и то у року од 30 дана и у подручје минимално од два километра с обје стране, као и уклањање било каквих наоружаних лица у том подручју. Посебно прецизирање ових одредби додатно је урађено за подручја Сарајева и Горажда.

Да би се овај процес успјешно реализовао било је потребно одстранити, демонтирати или уништити све мине, неексплодирану муницију, експлозивне направе, пуњења за рушење и бодљикаву или оштру жицу у посебно договореној зони прекида ватре и раздвајања или са других подручја са којих се повуку војне снаге зараћених страна, као и да би се број будућих цивилних жртава након нормализације односа свео на минимум.

Како је ДМС било предвиђено и уступање одређене територије које су запосјеле оружане снаге једног од ентитета прецизирани су и рокови у којима ће се то подручје напустити, и у које неће улазити војне и полицијске снаге ентитета којима је та територија припала на основу коначне мапе разграничења. Све наведене акције као и раније поменуте у случају непоштовања договореног носиле су са собом ризик да доведу до интервенције снага ИФОР-а како би се провело договорено повлачење, деминирање, стационирање тешког наоружања у касарне и сл.

Улога извјештавања у овом дијелу споразума била је вишеструко корисна. Поред тога „успостављена је и Заједничка војна комисија, а међународним снагама формираним од старне Савјета безбједности за спровођење Споразума-ИФОР је у складу са њиховим планом, омогућен размјештај на цијелој територији БиХ⁵¹⁵. Задаци Војне комисије били су обимни и свеобухватни⁵¹⁶. Овим анексом је такође било предвиђено да ће Комисијом

⁵¹⁵В.Поповић, *Република Српска-Дејтонски мировни споразум стање и перспективе*, Република Српска-Десет година дејтонског мировног споразума, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови Књига VIII, Одјељење друштвених наука, Књига 15, Графомарк Лакташи, Бања Лука, стр.92

⁵¹⁶Одмах по успостављању Заједничке војне комисије предвиђене чланом 8 овог анекса., свака страна је морала пружити Заједничкој војној комисији: „информације о положајима и описима све познате неексплодиране муниције, експлозивних направа, пуњења за рушење, минских поља, минираних предмета, жичаних препрека и сви осталих физичких или војних опасности за безопасно кретање особља у БиХ, те ће стално извјештавати Заједничку војну комисију о промјенама тих података: локација, врста, бројност особља и наоружања свих снага унутар десет километара од договорене линије прекида ватра и Граничне линије између ентитета;карте с приказом предње линије јединица и линије фронта;положаји и опис утврђења,

предсједавати командант ИФОР-а или његов представник, а чинили су је: виши војни заповједник снага дотадаших зараћених страна у Босни и Херцеговини; остале особе које одреди предсједавајући уз могуће присуство два цивила представника сваке стране у дотадашњем сукобу који ће савјетовати Комисију у обављању њених задатака. У раду ове комисије савјетодавно је могао учествовати и основни носилац међународне управе („протектората“) у БиХ, високи представник или његов замјеник.

Као што је то била и пракса у досадашњим војним мисијама и УН, и за ИФОР-ове снаге обезбјеђен је велики степен привилегија и имунитета који их је ослободио одговорности за било окакво оштећење цивилне или државне имовине изазвано борбеним или повезаним активностима.

Чланом 7 дефинитивно је најављено окончање неуспјеле мисије УН-УНПРОФОР. Овим снагама налаже се да окончају мандат успостављен Резолуцијом бр. 743 СБУН и даје се једна нелогична обавеза УН као универзалној МО, а то је да по наредби НАТО предузме све потребне кораке за повлачење УНПРОФОР-а из Босне и Херцеговине, осим дијелова који су укључени у ИФОР. Овом обавезом по нама можда је најбоље осликана инструментализација самих УН у сврху реализације спољнополитичких интереса најугицајнијих чланица НАТО-а предвођених САД које су мисију УН у БиХ саботирали, обесмислили на више начина, како кроз недовољан број припадника, тако и кроз недовољну опремљеност као и одлучност да успјешно обави своје задатке дефинисане Резолуцијом СБУН бр. 743.

Овим анексом уводи се у имплементацију ДМС још једна МО и то Међународни комитет Црвеног крста (МКЦК). Његова обавеза је била прописана на начин да подстиче све стране да ослободе и без одлагања пребаце све борце и цивиле задржане у вези са

минских поља, неексплодираних муниција, експлозивних направа, пуњења за рушење, баријера и других умјетних препрека, складишта муниције, заповједничких стожера и комуникацијских мрежа унутар десет (10) километара од Договорене линије прекида ватре или Граничне линије између ентитета; положаји и описи свих пројектила/лансера земља-ваздух, укључујући покретне системе, противваздушну артиљерију, радарску подршку и придружене командне и управљачке системе; положаји и описи свих мина, неексплодираних муниција, експлозивних направа, пуњења за рушење, препрека, система наоружања, возила или сваке друге војне опреме која се не може уклонити, и све додатне информације војне природе према захтјеву ИФОР-а“ http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/SR/annex1a.htm ,приступљено 01.05.2016.

сукобом, а у складу с међународним хуманитарним правом. Да би се овај задатак МКЦК реализовао било је потребно да се доставе пописи заробљеника, као и потпун и неометан приступ свим мјестима гдје се држе заробљеници и укупно свим заробљеницима. Посебан задатак МКЦК био је и на идентификовању мјеста појединачних или масовних гробница те преузимања и евакуисања тијела преминулих војних и цивилних особа, те странке укључујући преминуле заробљенике. Морамо нагласити да овај процес ни данас, двадесет година од потписивања ДМС није завршен. Велики број породица још увијек трага за својим несталим, а Институт за нестала лица на нивоу БиХ који је настао као креација МО у БиХ и данас злоупотребљава своју улогу, селективно и тенденциозно дајући приоритет ехскулацији и идентификацији остатака жртава већином бошњачког народа.

Да су наши наводи тачни показују и подаци Центра за истраживања рата и ратних злочина Републике Српске који указују да се до данас трага за још 1665 тијела српски жртава, а да је од екскумираних до данас остало неиндентификовано 650 лица српске националности.

Посебно спорним и противноправилима уговорног права, а као дио недозвољених елемената анекса и самог ДМС, сматрамо одредбу по којој је командант ИФОР-а коначни ауторитет када је у питању тумачење Споразума о војним аспектима мировног рјешења с додацима који су његов саставни дио. Не упуштајући се у дубљу анализу правила међународног уговорног права наводимо да је веома тешко дати право коначног ауторитета у тумачењу одредби неком ко није нити страна уговорница нити овлашћени судски орган, а што је још апсурдније и коме су самим тим актом који тумачи и дефинисане надлежности.

2.1.2. Анекс Iб - Споразум о регионалној стабилизацији

Са својих шест чланова Анекс Iб - Споразум о регионалној стабилизацији представља други дио Анекса I ДМС. Његов основни циљ био је да дефинише процесе који би требали довести до већег степена регионалне стабилност као и веће контроле наоружања у самој регији.

Посебну улогу у спровођењу овог дијела ДМС имао је ОЕБС. Његова улога је била да са странама уговорницама у што скоријем временском периоду, и у потпуности се базирајући на Бечки документ о преговорима и мјерама за изградњу повјерења и сигурности ОЕБС-а из 1994. године, дође до реализације постављених циљева.

У том циљу, стране уговорнице су уз покровитељство ове МО почетком јануара 1996. године и почеле преговоре, тачније Споразум о субрегионалној контроли наоружања, које су успјешно окончале потисивањем истог, 14. јуна 1996. године у Фиренци. О овом дијелу Анекса I више ћемо рећи у поглављу које се односи на конкретан допринос ОЕБС-а имплементацији ДМС, а све у циљу како бисмо избјегли непотребна понављања.

2.2. Анекс II - Споразум о граници између ентитета и о повезаним питањима

Сљедећи анекс ДМС својим садржајем је прецизирао утврђивање границе између Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске. Сама гранична линија је дефинисана приликом преговора у Дејтону и уз Додатак⁵¹⁷ овог анекса била је достављена уз сам текст уговора свим учесницима.

Овим анексом остављена је и могућност странама уговорницама да прилагођавају стварном животу поједине дијелове линије разграничења уз обавезно обавјештавање команданта ИФОР-а. Овај процес разграничења донио је много проблема локалном становништву у граничним општинама као и у оним јединицама локалне самоуправе у којима је гранична ентитетска линија пролазила кроз једну јединствену парцелу или је дијелове улице, насеља или самих стамбених објеката дијелећи их на два дијела као што

⁵¹⁷ Додатак Анексу II састоји се од самог текста документа, као и УНПРОФОР-овом цестовном картом у мјери 1:600.000 која се састоји од једног листа а налази се у прилогу; и топографске планиметријске карте у мјерилу 1:50.000, која ће се обезбиједити као што је ниже описано. На основу приложене цестовне карте у мјерилу 1:600.000, Странке траже да Министарство одбране Сједињених Држава обезбиједи топографску планиметријску карту у мјерилу 1:50.000, која се састоји од толико листова колико је потребно да би се обезбиједило прецизније оцртавање граничне линије између ентитета.

то случај нпр. у сарајевском насељу Добриња као и у другим насељеним мјестима око Сарајева и даље, а која је пресејцала ова линија.

Обим остваривање права, вођење евиденција о посједу земљишта као и отклањање инфраструктурних проблема и данас стварају велике проблеме становништву насеља и власницима земљишта уз ентитетску линију. Из разлога оглашавања ненадлежним општина које граниче на том дијелу ентитетске линије, грађани често бивају препуштени стихији, а њихова земља у смислу остваривања власничких права поприма одређени облик *terra nullius*-а, или се потпуно право власништва небригом надлежних органа често тумачи само као нижи степен стварно правних овлашћења тј. само као посјед, без могућности располагања. Овај проблем настао је из разлога јер је линија на карти у мјерилу 1:50.000, у додатку (овог анекса), која зацртава граничну линију између ентитета, и линије на карти у мјерилу 1:50.000, тачна приближно у растојању 50 метара, што је прије свега у густо насељеним подручјима које пресејца гранична линија основни узрок проблема.

Као епилог огромног компромиса који је учинио предсједник Милошевић у име Републике Српске приликом преговора у Дејтону, а да би придобио бошњачку страну да пристане на споразум (на шта смо већ указали), у овом анексу стране су се сагласиле да се коначни статус Брчког, везаног за дио међуентитетске линије разграничења, регулише кроз арбитражу и да таква одлука буде коначна и обавезујуће за све стране. Како је и у овом дијелу дошло до кршења основног текста ДМС о чему ћемо се посебно бавити у IV Поглављу ове дисертације, овдје наводимо само само да је овај процес окончан једностраним актом предсједавајућег Арбитраже за Брчко. Он је донио, три године од потписивања ДМС (иако је рок био годину дана), одлуку која је била прије свега противна правилима UNCITRAL-а, релевантним правним начелима, а посебно начелу *Ius est ars boni et equi* те је једнострано објавио 5. марта 1999. године своју одлуку и њоме нарушио ДМС успостављајући Брчко као дистрикт у БиХ који има статус *condominiuma*⁵¹⁸.

⁵¹⁸ „Сувласништво (*condominium, comproprietas*) је власништво више особа на истој физичкој неподјеленој ствари, по дијеловима који могу бити и аликвотно одређени. Сувласништво може настати правним пословима *inter vivos*“, у које спада уговор што је у случају Брчког и био случај, те „словима *mortis causa*-тестамента, као и одлуком државног органа или законом“, <http://ius-romanorum.blogspot.ba/2007/10/suvlasnistvo-condominium.html> ,приступљено 01.05.2016.

2.3. Анекс III - Споразум о изборима

Као и у претходном анексу и у овом анексу можемо уочити посебно значајну улогу МО у провођењу ДМС. Како се ради о циљевима и задацима који су у блиској вези за задацима ОЕБС-а, улога ове специфичне МО биле је и круцијална за потпуну реализацији текста овог дијела споразума. Самим анексом постављени су циљеви који су требали и да доведу до постепене имплементације високог степена остваривања демократских циљева у цијелој Босни и Херцеговини, а посебно одредбама става 7 и 8 Копенхашког документа.

Овај документ посебно је, као обавезу странама уговорницама, између осталог, налагао да требају „одржавати слободне изборе у разумним размацима, како је утврђено законом; гарантовати опште и једнако право гласа пунољетним грађанима; да поштују право појединаца и група на потпуно слободно оснивање властитих политичких странака или других политичких организација и пруже таквима једнак третман пред законом и од органа власти; да обезбиједи да закон и јавна политика функционишу тако да омогуће вођење политичке кампање у поштенom и слободном амбијенту“⁵¹⁹ итд.

Кроз својих шест чланова овај анекс као обавезе уговорним странама посебно ставља у обавезу да: обезбиједи услове за организацију слободних и поштених избора, као и да раде на заштити и примјењују право тајног гласања без страха или застрашивања. Да би то остварили налаже им се сарадња са медијима кроз универзално правило које тражи од учесника у изборном процесу и власти које су им надређене да обезбиједи слободу изражавања и штампе те да промовишу остваривање и других основних људских права и слобода, мислећи ту прије свега на слободу удруживања и слободу кретања.

Посебно значајна улога ове МО је била у припреми и спровођењу првих слободних избора у БиХ који су се требали одржати у року од шест мјесеци након ступања на снагу

⁵¹⁹ О коплетном садржају Копенхашког доумент са састанка о људској димензији КЕБСа-1990 види: <http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true> ,приступљено 01.05.2016.

ДМС или, ако ОЕБС утврди да је одгађање потребно, не касније од девет мјесеци након његовог ступања на снагу. Рад ОЕБС-а у БиХ посебно се манифестовао кроз рад Привремене изборне комисије (ПИК). Иако основана да помогне у промовисању поменутих права и слобода, она се претворила у своју супротност прекорачивши свој мандат.

Својим одлукама она је увелико наштетила остваривању демократије и степена поштовања људских права, прешироким тумачењем члана 2 става 1 тачка 4 овог анекса, што ћемо појаснити посебно у поглављу који обухвата поред спровођења избора⁵²⁰ и све друге аспекте сарадње БиХ и ОЕБС-а у имплементацији ДМС. У провођењу избора од стране ПИК-а, као и у изборима послје њих, долазило је до великих малверзација са бирачким списковима који су у коначним резултатима, заједно са свим компликацијама везаним за гласање у одсуству, доводили до апсурдних ситуација да одређене странке освајају и већи број одборничких или посланичких мандата него им је стварно припадало.

2.4. Анекс IV - Устав Босне и Херцеговине

Овај анекс представља један од најважнијих дијелова ДМС. Он не само да је један од највећих домета мировних преговора већ је и својеврсни темељ уређења БиХ јер је његов садржај у ствари Устав БиХ. Како смо већ навели, једна од ријетких ситуација у досадашњим мировним плановима била је чињеница да је дио њиховог коначног садржаја и сам највиши акт земље која се формира или одређеном специфичном облику наставља своје даље постојање, као што је то случај са БиХ која има уставноправни дисконтинуитет са СРБиХ.

Академик Кузмановић сматра да је управо Анекс IV ДМС производ компромиса учесника преговора. „Тим моделом уређења Босне и Херцеговине елиминисане су до тада

⁵²⁰ Опште право гласа на основу овог анекса дефинисано је на начина да „Сваки држављанин Босне и Херцеговине са навршених 18 година старости, чије се име налази на Попису становништва Босне и Херцеговине из 1991. има према изборним правилима и прописима право гласања. У правилу се од држављана који више не живе у општини у којој су пребивали 1991. године очекује да у тој општини гласају, било лично било у одсуству, под условом да је утврђено да је то лице било пријављено у тој општини, што потврђује мјесна изборна комисија и Привремена изборна комисија“.

јако изражене концепције и тенденције, унитаристичка и сепаратистичка и установљена је сложена држава Босна и Херцеговина коју конституишу два државотворна ентитета Република Српска и Федерација Босне и Херцеговине⁵²¹ како је то и формулисано у члану 1 тачки 3 Устава БиХ. Он сматра и да је „Дејтонски мировни споразум, а посебно његов Анекс IV велико компромисно правно и политичко дјело. То је највише и најбоље што је у том моменту могла политика дати, а право регулисати“⁵²².

Са друге стране, критички осврти на сам ДМС и овај анекс кажу да је он непотпун, непрецизан и најмање добро рјешење за БиХ које ће због таквих карактеристика и низа отворених питања у каснијем правном животу бити насилно допуњавано и мијењано, прије свега од представника међународне управе у БиХ, а прије свега кроз акте ОХР-а.

Однос унутрашњег и међународног права није прецизно дефинисан самим Уставом непосредно, али посредно можемо закључити да БиХ припада земљама које преферирају дуалистичку концепцију. На то нас наводе уставне норме које након процедуре Предсједништва БиХ који прихвата неки међународни споразум одлуком, захтијевају да на такав акт да сагласност и Парламентарна скупштина БиХ. У односу на речено, и у теорији познате методе трансформације и адопције као начина примјене међународног права, можемо закључити да је БиХ примјеном метода адопције обезбиједила примјену правила међународног права у унутрашњем правном систему.

Овом аналогijом закључујемо, увидом у сам уставни систем, да се поред међународних конвенција (са изузетком ЕКЉПС која има првенство примјене утврђено самим уставним нормама Анекса IV) и општим правним начелима обезбиједио статус у правном систему БиХ⁵²³.

⁵²¹Р. Кузмановић, *Уставноправни положај Републике Српске у оквиру Босне и Херцеговине*, Академија наука и умјетности Републике Српске, Републике српске-Десет година Дејтонског мировног споразума, Научни скупови, књига VIII, Одјелјење друштвених наука, Књига 15, стр.41.

⁵²²Ibid. стр.46

⁵²³Види шире: Н. Адмемовић, Ј. Марко, Г. Марковић, *Уставно право Босне и Херцеговине*, Уџбеник-приручник, op.cit, стр.38-42.

2.4.1. Успостављање БиХ као државе састављене од два ентитета— Републике Српске и Федерације БиХ

Због значаја који има за реално сагледавање овог поглаваља сматрамо за неопходно да констатујемо слjedeће. Процес изградње државе по мјери народа који у њој живе није лак и брз процес. „Само сретни народи брзо и нешто лакше стварају државу и одабиру облик њеног државног уређења, Босна и Херцеговина није била те среће” за њу то су током историје чинили најчешће други „те услуге почињу турском управом, затим аустроугарском, версајском, а у новије вријеме јавља се евроатланска алијанса која такође намеће своја рјешења”⁵²⁴.

ДМС споразумом је утврђено да је њим формирана БиХ – специфичан облик сложене државе који се налази на граници између федералног и конфедералног облика државног уређења. Ова њена специфичност додатно је ојачана положајем њених ентитета који имају, по мишљењу аутора, и државотворни статус.

Тако професор Дмичић наводи: „Босна и Херцеговина је творевина *sui generis* и најближа је моделу конфедерације или (реалне) уније...утврђени статус ентитета је далеко изнад уобичајеног статуса федералних јединица. Можемо дакле закључити да су ентитети у ствари двије државе са ограниченим суверенитетом, које имају два различита политичка, правна и економска система”⁵²⁵. Оваквим уставним уређењем заснованим на ДМС мора се констатовати и да је презумпција надлежности дата у корист државотворних ентитета саме БиХ, јер све оно што није дато као надлежност институција БиХ припада самим ентитетима, о чему ће бити више ријечи приликом тумачења садржаја Анекса IV ДМС.

О специфичности овог анекса, тј. Устава БиХ, водиле су се бројне расправе јер је он у многочему специфичан како са формалног-правног, тако и са материјално-правног

⁵²⁴ Р. Кузмановић, *Нови есеји о уставности и државности*, op.cit.str.148.

⁵²⁵ М. Дмичић, *Осврт на неке аспекте остваривања пројектованог уставноправног модела Босне и Херцеговине*, Подјела надлежности између институција Босне и Херцеговине и ентитета, Академија наука и умјетности Републике Српске, научни скупови књига III, Одјељење друштвених наука Књига II, Графомарк Лакташи, Бања Лука, 2000, стр.143

аспекта. Споран је како начин његовог доношења, тако и обухватање саме уставне материје.

Многи признати теоретичари у земљи и иностранству, као нпр. Кузмановић, Дмичић, Савић, Стан, Мајер, Хајден, Трнка, Лукић и др. покушавали су да сагледају све његове предности и мане⁵²⁶. Тако проф. Снежана Савић посебно наводи да се „ради о уставу само по имену, његови доносиоци нису уставотворни органи, поступак доношења није одговарајући, није изграђен уобичајеном догматско-правном методом“⁵²⁷. У контексту реченог морамо истаћи да овај устав (као и сами анекси и читав ДМС) не представља одраз воље њених конститутивних народа нити је резултат њихове директне воље, већ на одређени начин изнуђене сагласности. Ради се о класичном октроисаном уставу који је у својим одредбама садржао више вољу МО, више интереса влада учесника преговора, а ни у ком случају акту који је плод креације уставотворног органа у посебном поступку у којем би дошла до изражаја воља Срба, Хрвата и Бошњака као конститутивних народа у БиХ.

Имајући на уму да је креиран и донесен на такав начин, не изненађује чињеница да он у својим одредбама није обухватио ни сву уставну материју, али изненађује намјера да се и са таквим актом отежа пут развоја БиХ.

Наиме, постављамо отворено питање, да ли је највиши правни акт једне земље, са толико недостатака, био намјерно понуђен као највиши правни акт да би се у што скоријем периоду отворио пут његовој ревизији што ће недуго након потписивања постати главна преокупација бошњачких и пробошњачких политичара. Са друге стране, питамо се, шта се у ствари жељело постићи са учесталим и насилним дограђивањем и интервенционизмом Канцеларије високог представника уз одобрења Савјета за имплементацију мира у послеријатним годинама и то на правно недозвољен начин? Да ли

⁵²⁶ Види шире: С. Stahn, *Die verfassungsrechtliche Pflicht zur Gleichstellung, der drei ethnischen Volksgruppen in den bosnischen Teilrepubliken-Neue Hoffnung für das Friedensmodell von Dayton*, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, 60/3-4, pp.664-700; R.M. Hayden, *The constitutional Logic of the Yugoslav, Blue Prints a house Divided, Conflict*, The University Michigan Press, 1999, pp. 130-132

⁵²⁷ С.Савић, *Дејтонска Босна и Херцеговина*, Центар за публикације, Правни факултет Бања Лука, Комесграфика, Бања Лука, 20003, стр.47

је циљ био да дође до унитарне државе која ће одговарати интересима Међународне заједнице и само бошњачког народа у БиХ?

У контексту наведеног пробошњачки оријентисани политичари Миро Лазовић и Мирко Пејановић слично наводе: „Дејтонски устав је зауставио рат, али је донио лоша уставна рјешења...дошло је вријеме за промјену Анекса IV Дејтонског мировног споразума, а то је Устав. С оваквим Уставом, БиХ не може бити чланица НАТО-а, а ни ЕУ. У том контексту очекујем да ће у наредном периоду морати, уз међународни притисак, доћи до промјене Устава, како би БиХ постала функционална и стабилна држава“⁵²⁸.

Нешто опрезније Стивен Мајер закључује да су већ након рата почели захтјеви из самог Вашингтона, па и од Ричарда Холбрука да се крене у ревизију Анекса IV ДМС и да се донесе нови устав који би БиХ успоставио по мјерилима Вашингтона и Брисела⁵²⁹, што ће бити виђено касније у захтјевима за ревизију кроз тзв. Бутмирски и Прудски процес, или наговјештаје преласка из дејтонске у бриселску фазу развоја БиХ која би симболично из фазе Дејтон 1 требала да пређе у фазу Брисел 2.

Без обзира на који начин изведемо закључак, не можемо се отргнути од става да су неке уставне норме намјерно урађене лоше и погрешно да би се Устав БиХ, подарен ДМС, временом показао као неадекватан јер, како другачије објаснити да се писцима уставних норми за БиХ „поткрала грешка“ да у значајним дијеловима Устава направе пропуст и пропишу општу/уставну дискриминацију према свим осталим народима у БиХ кршећи њихова људска, а прије свега политичка права. На тај начин онемогућавајући им могућност коришћења пасивног бирачког права приликом кандидовања за највише

⁵²⁸ Види: <http://www.slobodnaevropa.org/content/dejtonski-pregovori-kroz-novinsku-arhivu/27353851.html>, Мирко Пејановић такође наглашава: „Европски пут у политичком развоју државе Босне и Херцеговине претпоставља: доградњу Дејтонског мировног споразума: Измјене Устава БиХ, успоставу економских регија; преношење надлежности ентитета на централне органе државе БиХ у области одбране, безбједности и правосуђа, <http://www.ifimes.org/ba/7942-struktura-drzave-bosne-i-hercegovine-na-temelju-dejtonskog-mirovnog-sporazuma>, приступљено 01.05.2016.

⁵²⁹ Види: S. E. Meyer, *The Dayton accords: Anchor to the past or bridge to the future*, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови Књига XXIII, Одјељење душтвених наука Књига 27, Бања Лука, 2012, стр.198-199.

функције у институцијама БиХ, а прије свега у Предсједништво БиХ. Ову чињеницу потврдио је и Европски суд за људска права у пресуди „Сејдић и Финци против БиХ“.

О уређењу нове БиХ након ДМС опширно су писали и свјетски медији. У прилог наведеном „Њујорк тајмс“ реалистично наводи прилог и епилог ДМС: „Прво неколико чињеница: мировни план САД је договорен са Србима, Муслиманима и Хрватима и одржава дипломатску фикцију да ће Босна остати оно што је предсједник Клинтон назвао 'једна' међународно призната држава“ у којој тек треба да буде дефинисано колективно предсједништво и институције. Али, под овим оскудним кишобраном, створиће се два одвојена ентитета: Република Српска, на територијама које држе Срби и Федерација Босне и Херцеговине, на муслиманско-хрватским подручјима. Сваки ентитет ће имати свог предсједника, устав, парламент и право на удруживање са својим сусједима.... То је подјела. И нема ништа лоше у томе⁵³⁰.

Енглески „Гардијан“ у анализи о БиХ урађеној у ту сврху, наводи: „Ипак, земља је и даље далеко од јединства као што је то било када су топови заћутали. Ако међународна заједница не успије у Босни, на Косову су тек шансе мале⁵³¹. Поред тога, може се закључити да је „дејтонска државна структура имплицирала да су, у принципу, Срби у БиХ договорили да одустану од захтјева да Републику Српску прогласе независном државом. Босанско-хрватски дио Федерације је функционисао као независан ентитет на исти начин као и Република Српска, али није постигао званично признање као легални ентитет у оквиру Генералног оквирног споразума о миру у БиХ. Неколико година послје потписивања Генералног оквирног споразума о миру у БиХ, БиХ је имала три *de facto*

⁵³⁰Поред наведеног у овом чланку се истиче и: „Razlog zbog kojeg gospodin Holbruk ne želi da to tako nazove jeste zato što bi to značilo da Administracija (američka) odustaje od ustaljenog cilja očuvanja BiH kao jedinstvene, suverene multietničke države, kojom upravlja Vlada u Sarajevu a kojom sada dominiraju Muslimani. Međutim, taj princip sad napuštaju. Razlog što su Srbi i Hrvati tako brzo prihvatili plan gospodina Holbruka je zato što im je dao međunarodnu dozvolu za dijelove Bosne koje su željeli i koje su već imali. A razlog zašto su Muslimani bili u ofanzivi u posljednje vrijeme je taj što se boje podjele koja dolazi i žele veći komad prije prekida vatre“.Foreign Affairs;Holbrooke And the P-Word, October 1, 1995, <http://www.nytimes.com/1995/10/01/opinion/foreign-affairs-holbrooke-and-the-p-word.html>,приступљено 01.05.2016.

⁵³¹Self-serving leaders keep Bosnia divided ,Five years after the peace deal, people struggle for normal lives, Monday 16 April 2001 01.50 BST, <http://www.theguardian.com/world/2001/apr/16/jonathansteele> ,приступљено 02.05.2016.

ентитета, састављена од припадника једне нације и која је функционисала на милост својих ентитета⁵³².

2.4.2. Садржај Анекса IV-Устава за БиХ

Не улазећи дубље у уставно–правну материју и надлежности свих органа по Уставу БиХ, у најкраћем могућем представићемо, по нама, само значајне дијелове овог анекса о коме ћемо у наставку текста овог дијела поглавља говорити као о Уставу БиХ.

Овај устав са својих 12 чланова⁵³³ спада у ред краћих устава посматрано са формалне тачке гледишта. Поред тога, понављамо да он није донесен уобичајеном уставном процедуром тј. од овлашћених органа у уставом прописаном поступку. У односу на његову садржину можемо констатовати да је то непотпун акт уставног карактера који у својим нормама има мјешавину садржаја европскоконтиненталног и англосаксонског правног система, што је, између осталог, и карактеристика већег дијела аката октроисаног карактера који су се примјењивали у различитим облицима присуства међународних управа или протектората у свијету.

Сам текст Устава почиње преамбулом која се, битно је нагласити, позива, између осталог, посебно на „циљеве и начела Повеље Уједињених нација, као и генерално надахнуће Универзалном повељом о људским правима, међународним уговорима о грађанским и политичким те економским, социјалним и културним правима, као и Декларацијом о правима лица која припадају националним или етничким, вјерским и

⁵³²D. Abazović, Z.Seizović, *Specijalni državni izvještaj: rješenje konflikta u Bosni*, EURAC Research, MIRICO, Bozen-Boizano, European Academy, 2007.p.15

⁵³³Члан 1. Босна и Херцеговина, Члан 2. Људска права и основне слободе, Члан 3. Надлежности и односи између установа Босне и Херцеговине и ентитета, Члан 4. Парламентарна скупштина, Члан 5. Предсједништво, Члан 6. Уставни суд, Члан 7. Централна банка, Члан 8. Финансије, Члан 9. Опште одредбе, Члан 10. Измјене и допуне, Члан 11. Прелазни аранжмани, Члан 12. Ступање на снагу

језичким мањинама, те другим инструментима о људским правима, те Основна начела договорена у Женеви 8. септембра 1995., те у Њујорку 26. септембра 1995.⁵³⁴ године.

Ипак, морамо констатовати неколико чињеница које су плод самог ДМС, а тичу се саме БиХ. У члану 1, може се уочити да овим споразумом БиХ наставља и међународноправни континуитет РБиХ, за разлику од уставноправног дисконтинуитета са СРБиХ. Ово се посебно односи на чланство у универзалним и регионалним МО које може да задржи, као и останак на снази свих међународних уговора чија је страна уговорница постала до тада. Ипак, она добија нови назив, само „Босна и Херцеговина“ без било каквих префикса. Поред тога, овим споразумом се дефинитивно гарантује њена независност као и територијални интегритет и сама сувереност, чиме је након недозвољене сецесије од СФРЈ и званично била призната од стране свих држава са којима има међународну границу.

Једно од специфичних питања односи се на питање држављанства. Тако постоји држављанство Босне и Херцеговине које ће регулисати Парламентарна скупштина, те држављанство сваког од ентитета које ће регулисати сваки од ентитета, уз посебно, по нама, двије битне чињенице тј. да су сви држављани било којег ентитета тиме и држављани Босне и Херцеговине као и могућност да држављани Босне и Херцеговине могу да имају и држављанство друге државе, под условом да о томе постоји билатерални споразум одобрен од Парламентарне скупштине, што се прије свега односи на држављанства Србије и Хрватске.

Људска права у Уставу БиХ подигнута су на највиши ниво и могу се поредити са уставноправним регулисањем ове материје у најразвијенијим демократским државама. То се најбоље може уочити увидом у садржај члана 2 који наглашава да ће „права и слобода одређени у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода те њезиним Протоколима непосредно се примјењују у Босни и Херцеговини и имају првенство пред свим другим законодавством“.⁵³⁵ Ова, као и друге међународне

⁵³⁴http://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_srb.pdf, приступљено 02.05.2016

⁵³⁵Члан 2. Устава БиХ.

Конвенције које су дате уз Анекс 1 на Устав БиХ, имаће директну примјену без обзира да ли су ратификоване од саме БиХ.

Све избјеглице и прогнаници имају право да се слободно врате својим домовима. Они у складу са Анексом VII Општег оквирног споразума имају право на повраћај имовине које су били лишени током непријатељстава од 1991. године, те да им се надокнади она имовина која им се не може вратити. Свака обавеза или изјава у вези са таквом имовином, преузета или дата под принудом (а таквих је у протеклом рату било много), неважећа је и ништавна.

Ипак, раскорак између нормативног и стварног у БиХ видљив је по много параметара. Тако наводимо примјер посебног кршења ових права гарантованих интерно-расељеним лицима која ни до данас, посебно у Федерацији БиХ, нису остварила своја уставом гарантована права, за разлику од Републике Српске која је спровела повраћај имовине у скоро 95% случајева и обезбиједила сигуран повратак свим протјераним, у Федерацији ни до данас није проведен повратак имовине прије свега Србима, а у укупном становништву Федерације БиХ Срби чине данас око 2,5%. Ово наводимо као примјер јер је Уставом БиХ гарантовано да „све избјеглице и прогнаници имају право:

- да се слободно врате својим домовима у складу са Анексом VII Општег оквирног споразума,
- на повраћај имовине које су били лишени током непријатељстава од 1991. године или
- да им се надокнади она имовина која им се не може вратити“.

Када је у питању регулисање надлежности између ентитета и органа власти на државном нивоу Устав утврђује јасан систем *презумпције надлежности у корист ентитета*. Та уставна норма и њена злоупотреба, прије свега од стране ОХР-а, којом су многе надлежности одузете ентитетима и пренесене на централни ниво, биће предмет наше посебне анализе у поглављу везаном за рад ОХР-а. Овдје само наводимо да су злоупотребљене Уставне норме члана 3 које прописују: „Босна и Херцеговина преузима одговорност у другим питањима о **којима се сложе ентитети**“ (подебљао аутор).

Процес преноса надлежности генерално је текао тако да би прво ОХР у мандату протектора, а позивајући се на своја овлашћења, између осталог и у Анексу Х ДМС, прво као суверен апсолутистичке монархије наметао закон, тражио да се он објави у службеним гласилима на нивоу ентитета и БиХ, па онда различитим врстама личних притисака и уцјена према посланицима у Парламенту БиХ тражио одобрење за свој потез и беспоговорно прихватање такве његове одлуке.

Устав даје надлежности институцијама БиХ само у сљедећим областима: спољна политика, спољнотрговинска политика, царинска политика, монетарна политика, финансирање установа те међународних обавеза БиХ, политика у вези са питањем усељавања, избјеглица и азила, међународно провођење кривичног права те провођење кривичног права између ентитета укључујући односе са Интерполом, оснивање и управљање заједничким капацитетима/средствима, регулисање промета између ентитета те контрола ваздушног саобраћаја. Поред јасне надлежности у корист ентитета Устав наглашава да су и Општа начела међународног права саставни дио законодавства Босне и Херцеговине и ентитета.

Органи који се по овом Уставу успостављају на нивоу БиХ, а по начелу подјеле власти су:

- Законодавни орган – Парламентарна скупштина БиХ која је дводомног карактера и сачињавају је Представнички дом са 42 посланика и Дом народа са 15 делегата. У називу овог органа примјећујемо плеоназам, што је резултат поменутог мијешања два правна система. У сваки од ових домова трећина посланика се бира из Републике Српске, а двије трећине са територије 10 кантона у Федерацији БиХ. За Представнички дом то се чини на општим изборима док се делегати у Дом народа бирају посредно од стране највиших законодавних тијела ентитета тј. Народне скупштине Републике Српске и Представничког дома парламента Федерације БиХ. У раду највишег законодавног тијела заштита интереса конститутивних народа обезбијеђена је кроз ентитетско гласање које подразумијева да у свакој донесеној одлуци, у оба дома парламента БиХ, мора да буде садржан адекватан број гласова тј. минимално трећина гласова представника једног ентитета.

- Извршни органи – Предсједништво и Савјет министара БиХ. Како напомиње професор Касим Трнка „Предсједништво БиХ је колективни шеф државе и носилац извршне власти у оквиру надлежности институција БиХ“⁵³⁶. Оно се састоји од три члана „једног Бошњака и једног Хрвата – од којих је сваки директно биран на подручју Федерације, те једног Србина – директно бираног на подручју Републике Српске“. Савјет министара, изворно по ДМС, је имао три члана, али је октроисањем за вријеме „владавине“ више високих представника за БиХ тај број данас нарастао на девет, са жељама да се тај број додатно увећа на штету ентитета под плаштом европских интеграција и то барем још у области образовања и пољопривреде.
- Специфичан орган, који у ширем смислу сврставамо у судску власт, по ДМС сматрамо само Уставни суд БиХ. Посебним проблемом сматрамо чињеницу да то није аутономан орган састављен од представника конститутивних народа, што би било нормално у свакој држави. Наиме, од девет чланова четири члана бира Представнички дом Федерације, а два члана Народна скупштина Републике Српске. Преостала три члана бира предсједник Европског суда за људска права након консултација са Предсједнишвом. Ова пракса консултација са Предсједнишвом БиХ приликом именовања страних судија прекинута је крајем 2016. године силом МО тј. СЕ, тачније предсједника Европског суда за људска права Гвида Рајмондија који је познатом праксом међународних представника у БиХ октроисао Ђованија Грасоа на упражњено мјесто у Уставном суду БиХ. Овакав метод рада МО у БиХ само је још једном потврдио умјешаност МО у функционисање најважнијих органа БиХ, као и несамосталност саме БиХ о чему ћемо такође више рећи и у наставку. Како смо већ навели, у омјеру гласова у којем су тројица страних судија, уз подршку најчешће само бошњачких а неријетко и хрватских, доносили више спорних одлука и вршили насиље над правним системом у БиХ, можемо констатовати да су и одлуке овог суда биле често посредна подршка легитимизацији циљева вршилаца облика специфичне међународне управе под мандатом МО у БиХ, а са друге стране су служили као

⁵³⁶К. Трнка, Уставно право, и http://www.pfk.edu.ba/v2/component/k2/download/330_7960b0cd881e0d93d835199549511c66 ,приступљено 02.05.2016.

полуга да би се својим одлукама могли неометано, прије свега од чланова Предсједништва БиХ из Федерације БиХ као веома честих апеланата пред овим судом, наставити даљу политичку борбу слабљења надлежности ентитета, а посебно Републике Српске.

Без обзира на овакав састав и улогу Уставног суда БиХ и његово тенденциозно дјеловање, захваљујући антидејтонском и протекторском дјеловању ОХР-а, дошло је и до додатног развоја судске власти на нивоу БиХ формирањем Суда БиХ који је један од ријетких судских органа у свијету који је у својој надлежности задржао и другостепено одлучивање о својим првостепенним одлукама, што је од стране Европског суда за људска права у Стразбуру оцијењено као чињеница противна владавини права и правној држави.

Поред тога, у ширем смислу, институције правосудног система су обogaћене захваљујући антиуставном дјеловању ОХР-а и кроз формирање Тужилаштва БиХ које је своју улогу до сада оправдало једино о бошњачкој правној теорији јер се у великом броју случајева бавио подизањем оптужница против Срба за ратне злочине, а неријетко и против хрватских и српских политичких представника на нивоу БиХ за дјела злоупотребе службеног положаја које су у свом епилогу имале само дискредитацију појединаца и пад оптужница пред судом, као што је то било у случајевима против Драгана Човића, Марине Пендеш, Иве Мире Јовића, Мирка Шаровића и сл.

Устав у смислу своје промјене има могућност у члану 10 да се измијени и допуни одлуком Парламентарне скупштине која мора бити донесена са најмање двотрећинском већином присутних у Представничком дому који приступе гласању. Анекс IV у завршним одредбама наглашава да Устав ступа на снагу потписивањем Општег оквирног споразума као Уставног закона који мијења и замјењује Устав Републике Босне и Херцеговине. У суштини Анекс IV „споразумно уставу поставио је „Босну и Херцеговину“ као изразито децентрализовану државу, у којој је централна влада задржала веома ограничене надлежности“⁵³⁷

⁵³⁷S. L. Burg, P. Shoup, *The war in Bosnia and Herzegovina, Ethnic Conflict and International Intervention*, *op.cit.*,p.368

2.5. Анекс V - Споразум о арбитражи

Петим анексом ДМС Федерација Босне и Херцеговине и Република Српска су преузеле обавезе које се односе на мирно рјешавање спорова, а које су начелно већ прихваћене у Женеви 8. септембра 1995. године. У складу са наведеним, стране уговорнице су изразиле спремност да све будуће, евентуално настале међусобне спорове, рјешавају арбитражом, те да њене одлуке прихвате као коначне. Како смо већ навели, једно од главних питања чије се рјешавање очекивало годину дана послје потписивања ДМС, било је питање коначне арбитражне одлуке за Брчко на коју је као уступак Бошњацима пристао преговарач у име Републике Српске предсједник СРЈ Слободан Милошевић.

И овај анекс ДМС је прекршен више пута, поред поменуте коначне арбитражне одлуке за Брчко у још једном случају који наводимо као примјер злоупотребе овлашћења арбитра, а којом је једнострано промијењена ентитетска линија разграничења што је противно претходно поменутом Анексу II па и Анексу V ДМС. Наиме „у току 2001. године арбитар Шеридан донио је коначну арбитражну одлуку о међуентитетској линији разграничења у насељу Добриња у Источном Сарајеву“⁵³⁸ која је, као и све претходне, била посебно противна интересима Републике Српске. Да је то тачно, довољно је остварити увид у само рјешење по којем је овом „Арбитражном одлуком, Федерацији БиХ 846 станова и 84 пословна простора, а РС је додијељено 370 станова и 26 пословних простора“⁵³⁹.

О самој Арбитражној одлуци за Брчко којом је нарушен ДМС, биће детаљно ријечи у посебном поглављу у наставку.

⁵³⁸В. Поповић, *Република Српска-Дејтонски мировни споразум стање и перспективе*, стр.97

⁵³⁹<http://24sata.info/vijesti/bosna-i-hercegovina/44811-granica-kao-kineski-zid-medjuentitetska-linija-dijeli-cak-44-naseljena-mjesta-u-sarajevu.html>, приступљено 02.05.2016.

2.6. Анекс VI - Споразум о људским правима

Како смо већ напоменули, људска права и слободе заузимају посебно мјесто у имплементацији мировног рјешења договореног у Дејтону. Прецизирање обавеза које се дају уговорним странама посебно се разрађују у Анексу VI овог споразума. Обавезе везане за имплементацију овог анекса се могу посматрати у два дијела:

- у првом дијелу назначенија је улога МО и самих представника Међународне заједнице, док
- у другом долази до преноса њихових овлашћења на институције на нивоу БиХ.

Генерална обавеза поштовања људских права, посебно обрађених овим анексом, треба се заснивати примарно на правима и слободама гарантованим Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода те њеним Протоколима, а секундарно на међународним споразумима наведеним у додатку овог анекса, тј. на:

1. Конвенцији о спречавању и кажњавању злочина, геноцида из 1948. године,
2. Женевским конвенцијама из 1949. године о заштити жртава рата, као и припадајућим Протоколима I и II из 1977. године,
3. Европској конвенцији о заштити људских права и основних слобода са припадајућим Протоколима,
4. Конвенција о статусу избјеглица из 1951. године са припадајућим Протоколом из 1966. године,
5. Конвенцији о држављанству удатих жена из 1957. године,
6. Конвенцији о смањивању броја лица без држављанства из 1961. године,
7. Међународној конвенцији о укидању свих облика расне дискриминације из 1965. године,
8. Међународним пактовима о грађанским и политичким правима из 1966. године са припадајућим факултативним протоколима из 1966. и 1989. године,
9. Пакту о економским, социјалним и културним правима из 1966. године,
10. Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена из 1979. године,

11. Конвенцији против тортуре и других окрутних, нечовјечних и понижавајућих поступака или кажњавања из 1984. године,
12. Европској конвенцији против тортуре и нечовјечних или понижавајућих поступака или кажњавања из 1987. године,
13. Конвенција о правима дјетета из 1989. године
14. Конвенција о правима радника миграната и чланова њихових породица из 1990. године,
15. Европској повељи о регионалним или мањинским језицима из 1992. године, као и
16. Оквирној конвенцији о заштити националних мањина из 1994. године.

Први дио који смо поменули, а који се одвијао у првим годинама имплементације ДМС, подразумијевао је да стране уговорнице за потребе имплементације овог анекса оснивају посебан орган која ће надгледати примјену овако широко постављеног концепта људских права у БиХ. Тај орган, Комисија о људским правима, замишљен је да организационо функционише кроз два тијела:

- Канцеларију Омбудсмана за људска права и
- Дом за људска права.

Њихова надлежност је постављена веома широко и подразумијевала је да се баве, између осталог: кршењима људских права гарантованих прије свега Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода те њеним Протоколима, дискриминацијом по више основа и сл.⁵⁴⁰. Право обраћања овим органима анексом VI гарантовано је као опште и под једнаким условима доступно свим лицима. У складу са поступком наведеним у овом анексу, странке не смију бити изложене било каквим репресивним мјерама или акцијама од стране лица против којих намјеравају поднијети,

⁵⁴⁰ У односу на појам дискриминације ове новоосноване институције у БиХ посебно су се бавиле њеним облицима који су као основ узимале саму дискриминацију по основу: пола, расе, боје коже, језика, вјероисповијести, политичког или другог увјерења, националног или друштвеног поријекла, припадности националне мањине, власништва, рођења или другог статуса који произлази из права и слобода обезбијеђених међународним споразумима које смо навели као секундарни основ гарантовања људских права у БиХ. Основ за поступање било би свако кршење, наводно или очигледно, које проводе странке, укључујући било које службено лице или орган страна, кантона, општина или појединачно дјелујући према одобрењу таквог службеног лица или органа.

или су поднијели, овакве пријаве. Како у имплементацији овог анекса ДМС долази до значајне улоге ОЕБС-а, дио ових питања обрадићемо и у поглављу које ће се односити посебно на сарадњу ове МО са БиХ на провођењу ДМС.

Наглашену већу улогу МО можемо посебно уочити у раду новоформираног Омбудсмана за људска права, чијег предсједавајућег именује предсједавајући ОЕБС-а на мандат од пет година, без могућности продужења. Његов рад заснивао се, између осталог, по нама, на неколико битних правила која желимо нагласити, а то су :

- свака пријава за кршење људских права коју прими Комисија морала је, у правилу, бити упућена Канцеларији омбудсмана, осим у случају када лице које подноси пријаву, у пријави одлучи да његова пријава треба да иде Дому за људска права; даље
- он је могао да спроведе истрагу било на своју иницијативу или као одговор на навод било које странке или лица, невладине организације, или групе појединаца који тврде да су жртве насиља;
- након тога Омбудсман одређује које пријаве захтијевају истрагу и који су приоритети рјешавајући прво пријаве са нарочито озбиљним или систематским кршењима, те онда оне које се заснивају на дискриминацији према забрањеним основама;
- на крају, он може у било којој фази да започне поступак и пред Домом за људска права на основу посебне врсте Извјештаја о кршењу људских права, као и да интервенише у било ком већ отпочетом поступку пред Домом.

Његова веза са другим елементима међународне управе у БиХ такође је одређена овим анексом. На основу датих овлашћења он може објавити извјештај који ће, у случају да се лице или ентитет не сложи са закључцима и препорукама, бити прослијеђен високом представнику описаном у Анексу X. У оваквој пракси уочавамо да се ОХР може појавити као коначан арбитар и у рјешавању питања из области људских права (што свакако потврђује нашу тезу о високом као *dominus et deus* у правном животи БиХ изнад Општег оквирног споразума).

Окончање улоге Омбудсмана именованог од стране ОЕБС-а можемо уочити тек 1. јануара 2004. године када је након краћег продужења мандата овај орган постао домаћа институција именована од стране Предсједништва БиХ.

Други значајан орган који се бавио заштитом Уставом гарантованих људских права и слобода био је Дом за људска права. О овом органу као и његовој вези са МО, а посебно са Савјетом Европе биће више ријечи у поглављу ове докторске дисертације који се односи на сарадњу БиХ и СЕ, а све у циљу да би се ослободили непотребних понављања.

2.7. Анекс VII – Споразум о избјеглицама и расељеним лицима

Садржај Анекса VII нагласио је још једном посебну категорију права везаних за избјегла и расељена лица као што је то учињено и у Анексу IV Устава за БиХ. Ипак, у овом дијелу та права се шире образлажу и утврђује се органи, механизми као и правни поступци како се та права требају потпуно имплементирати. Као основна, права дата у садржају овог анекса су:

- право да избјеглице и расељена лица имају право да се слободно врате у своје домове уз
- право на враћање имовине које су лишени у току непријатељстава од 1991. године, као и
- право на накнаду имовине која се не може вратити.

Као потврду омогућавања ових права, стране уговорнице се обавезују да осигурају избјеглим и расељеним лицима сигуран повратак без било каквих ризика од узнемиравања, застрашивања, прогањања или дискриминације, нарочито због њиховог поријекла, политичког увјерења, вјероисповијести или било ког др. облика дискриминације.

У споровођењу у дјело норми овог анекса такође можемо уочити активну улогу МО. У првом реду то се односи на ангажман Високог комесаријата за избјеглице УН (УНХЦР) који је у посебној обавези да изради детаљан план за репатријацију, водећи рачуна да при остварењу тог задатка буде у сталној и непосредној вези са странама уговорницама, као и земљама које пружају азил и које ће у суштини бити укључене у повратак избјеглица и расељених лица. Уговорнице овим анексом прихватају и обавезу провођења овог плана, али и позивају земље које су прихватиле избјеглице да помогну бржи повратак избјеглица у складу са међународним правом. У реализацији ових и других задатака који су посредно везани за питање избјеглих и расељених лица дотадашње зарађене стране, потписнице ДМС, додатно се обавезују на сардњу са ширим кругом МО.

У складу са појашњеним оне се обавезују на такве облике појачане сарадње као и потпуни и неограничени приступ, посебно са:

- Високим комесаријатом за избјеглице УН (УНХЦР),
- Међународним одбором Црвеног крста (МКЦК),
- Програмом УН за развој (УНДП), као и
- осталим релевантним међународним и домаћим организацијама, јавног и невладиног карактера, које ће са свим избјеглицама и расељеним лицима радити у циљу олакшавања тражења несталих лица, пружању медицинске помоћи, дистрибуцији хране, помоћи при реинтеграцији, помоћи при репатријацији и сл.

Поред већ указаног додатног ангажовања свих поменутих фактора у тражењу несталих лица и посебну везе са МКЦК у тим пословима, значајно је рећи да се даје могућност рјешавања још једног питања као битног предуслова за несметани повратак, а то је питање амнестије.

Ово сматрамо разумним имајући на уму праксу подизања оптужница као и праксу рада судова у БиХ у периоду од 1991 до 1995. године, јер су на одређен начин били ограничени и независни у раду за вријеме ратних сукоба, а били су изложени и политичком притиску, што је неријетко појава у свим ратним подручјима. Анекс VI у свом члану 6 наглашава право свим избјеглим и расељеним лицима која су се вратила у

пријератно пребивалиште, а била су под одређеном врстом оптужнице за било које кривично дјело (осим за нарочито тешка кршења међународног хуманитарног права дефинисана Статутом Међународног суда за ратне злочине на простору бивше Југославије - Хашког трибунала након 1. јануара 1991. године или за кривично дјело које није било повезано с претходно окончаним ратним сукобом) *да буду амнестирани*.

Да би се остварили зацртани циљеви овог анекса предвиђено је формирање још једног новог органа у чијем раду се предвиђа укљученост и МО, прије свега Савјета Европе, а то је Комисија за расељена лица и избјеглице. Њен састав се може упоредити са саставом других органа у претходном појашњеном анексу. Ова Комисија је требало да буде састављена од укупно девет чланова од којих је Федерација Босне и Херцеговине требала именовати четири члана са различитом дужином мандата, тј. на двије и четири године; Република Српска је имала као обавезу именовање два члана, такође са различитим трајањем мандата (три и четири године) док је именовање осталих дато у надлежност председнику Европског суда за људска права у Стразбуру који је морао одредити преостале чланове, уз додатно дато му право да једног од тих чланова именује за председника.

У поступку пред овом Комисијом, њеним члановима је гарантована могућност увида у све евиденције правних послова који се воде у судским и управним органима код свих страна уговорница како би се несметано утврдиле све чињенице, а које би требало да доведу до остварења једног од гарантованих права која су дата свим избјеглим и расељеним лицима тј. права на повратак, права на поврат имовине као и права на накнаду уништене имовине.

Посебно питање регулисано овим анексом било је и формирање Фонда имовине избјеглих и расељених лица за која је била задужена Централна банка БиХ.

Као период окончања рада Комисије предвиђен је период након истека пет година од ступања на снагу овог споразума када је предвиђен прелазак у надлежности институција БиХ, као и већа улога Председништва БиХ у именовању чланова ове Комисије. Можемо закључити да је овај анекс у различитим дијеловима тотално другачије

проведен док је повратак избјеглица остварен у великом проценту, са друге стране, одобравање накнаде за уништену имовину имало је тотално супротан резултат.

2.8. Анекс VIII - Споразум о комисији за очување националних споменика

Овим анексом ДМС хтјело се постићи да се оно преосталих националних споменика након трагичног рата, што прије попише и заштити. У реализацији тог циља, као и самих других обавеза датих овим анексом, са становишта нашег предмета интересовања наводимо да овдје такође долази до појачане улоге МО. У овом случају ради се о УН, тачније о њеној специјализованој Агеницији за образовање, науку и културу тј. УНЕСКО. Њену улогу можемо видјети кроз сличну улогу других МО у претходо обрађеним анексима, а односи се на формирање још једне комисије у којем ће пресудну улогу имати ова МО.

Наиме, странама уговорницама је дато да у Комисију за очување националних споменика, која се и установљује текстом овог анекса са сједиштем у Сарајеву, Федерација БиХ именује два, Република Српска једног члана, док је обавеза директора УНЕСК-а да именује остале чланове, као и самог предсједавајућег Комисије. И овим члановима Комисије који нису били држављани БиХ, као и њиховим породица, сам ДМС као и овај анекс, гарантују привилегије и имунитете какве уживају дипломатски представници и њихове породице, према Бечкој конвенцији о дипломатским односима.

Надлежност Комисије се може кратко сажети кроз примање и одлучивање „о петицијама за дезигнацију имовине која је од културне, историјске, верске или етничке важности као национални споменици“⁵⁴¹. Да би таква петиција била релевантно обрађена од стране саме Комисије она је морала садржавати податке о: локацији имовине, њеном тренутном власнику као и опису стања у ком се налази, спецификацију трошкова као и њиховог поријекла, предлагање сврхе обнове тј. навођење њене будуће употребе као и сам

⁵⁴¹ Члан 4. Анекса 8.

основ да би она као таква била означена као национални споменик. Све ово је неопходно да би након одлуке саме Комисије, ентитети на чијој се територији налази национални споменик могли што прије предузети неопходне радње у циљу њеног даљег конзервација, поправке и враћања у првобитну намјену.

Мандат ове Комисије предвиђен је у трајању од пет година након ступања на снагу овог споразума. Након истека тог периода Савјет министара БиХ треба да преузме надлежност за даљи несметани рад ове комисије, а Предсједништво БиХ да предложи чланове за њен састав. У супротном, уколико не дође до испуњења услова за несметан наставак рада, она је имала овлашћење дато Анексом VIII да свој рад настави у изворном облику.

2.9. Анекс IX- Споразум о оснивању јавних предузећа у БиХ

Као један од ријетких, Анекс IX се бави привредним темама након потписивања ДМС. Његове одредбе садржајем одударају од претходних, као и преостала два анекса, а који су потписани као свеобухватно Дејтонско рјешење. Сматрамо да су креатори његових норми имали за циљ да оснивањем јавних предузећа на нивоу БиХ оставе отворена врата за постепено јачање администрације на нивоу БиХ, што се уз подршку међународне заједнице, корак по корак и дешавало. У том правцу институције БиХ су највећу помоћ имале од стране самог ОХР-а. Временом је управа на нивоу БиХ толико проширена да, поредећи се са оним што је договорено у Дејтону, имамо три пута више министарстава у Савјету министара БиХ, а број јавних предузећа, као и управних организација тј. завода и дирекција и различитих агенција, такође је енормно увећан и данас достиже број од више десетина управа, управних организација и др. органа.

У складу са наведеним, стране уговорнице ДМС преузеле су кроз шест чланова овог анекса да оснују Комисију за јавна предузећа ("комисија") која ће за задатак имати

формирање предузећа у оним областима која могу бити од интереса за оба ентитета као што су поштанске и комуникационе услуге и сл.

У њеном саставу такође можемо уочити ангажовање међународних фактора. У овом случају, имајући на уму задатак саме организације, у имплементацију ДМС укључују се и међународне финансијске организације о чему ће касније бити више ријечи. Овдје наводимо чињенице да је од пет чланова Комисије, од колико је њен састав договорен, Федерација БиХ требала именовати два члана, Република Српска једног, док је обавеза предсједник Европске банке за обнову и развој-ЕБРД била да именује остала два члана, као и да у случају ранијег ангажмана МО у имплементацији анекса именује и предсједника ове комисије. Сви предложени морају бити обавезани етичким нормама и не смију бити у било каквој вези или сукобу интереса као чланови Комисије нити са било којим другим пословним субјектима са којима ће у свом раду бити повезани.

Посебна пажња је у раду ове комисије посвећена инфраструктурним питањима, а посебно јачању и развоју жељезничког и друмског саобраћаја, а све у циљу да би се заједно са контролом ваздушног саобраћаја (која се чланом 3 тачка 1 Анекса IV Устава БиХ већ нашла у надлежности институција БиХ) заокружио систем контроле и развоја свих облика саобраћаја и комуникација на нивоу БиХ. Управо у том циљу временом ће доћи и до оснивања Јавне корпорације за жељезнички саобраћај, Јавне корпорација за системе преноса као и Јавне корпорације за област путне инфраструктуре⁵⁴².

У надлежности ових корпорација можемо уочити слична питања, а то су: овлашћења везана за изградњу “прибављање, држање, одржавање и управљање те располагање некретнинама и покретном имовином у складу са специфичним плановима...као и одређивање и прикупљање накнада, тарифа и других наплата које се наплаћују за употребу објеката којима управља за склапање свих уговора и споразума потребних за обављање својих функција”⁵⁴³ и др. Улога ентитета у раду ове, као и других до сада поменутих комисија, била је да пружи сву логистичку подршку и сарадњу за несметан почетак њеног рада, али овдје је посебно наглашена и додатна обавеза, а то је

⁵⁴³Члан 2 Анекса 9, ДМС

обезбјеђивање почетног капитала као и право да се та средства временом, уколико то стране уговорнице одлуче, и увећавају.

Првооснованом Транспортном предузећу као и свим другима који ће бити формиран на истим полазним основама стављено је у обавезу појачане сарадње са другим организацијама и институцијама које су самим ДМС, а посебно његових 11 анекса задужених за њихово спровођење или које имају било какво друго дато им овлашћење СБУН, као и Хашког трибунала.

2.10. Анекс X - Споразум о цивилној имплементацији

Анекс X у својим члановима изазвао је до сада највише контроверзи како по тумачењу својих норми тако и по последицама које ће институције међународне управе које се њим формирају произвести. Иако ћемо једно посебно поглавље у овој дисертацији управо због свега поменутог посветити високом представнику и ОХР-у, овдје због комплетирања садржаја овог поглавља наводимо само сљедеће. Овим анексом странке уговорнице Република Босна и Херцеговина, Федерација БиХ и Република Српска прихватиле су обавезу да се именује високи представник за БиХ који треба да буде коначан ауторитете у тумачењу цивилних аспеката ДМС.

Сама по себи наметнута одредба у Дејтону противна је својим садржајем Споразуму јер се право тумачења даје страни која није уговорница нити је за то овлашћена правилима међународног права. Њему се поред тога даје у надлежност „велики распон активности укључујући наставак пружања хуманитарне помоћи док год је то потребно, обнову инфраструктуре и привредну обнову, успостављање политичких и уставних институција у Босни и Херцеговини (предвиђених ДМС), промовисање

поштовања људских права и повратак прогнаника и избјеглица те одржавање слободних и поштених избора према роковима у Анексу III Општег оквирног споразума⁵⁴⁴.

У обављању овако широко постављених права високи представник је имао на располагању помоћ свих МО које смо до сада поменули кроз укљученост у имплементацију појединих анекса као и свих других које ће временом ојачати свој ангажман у БиХ.

Као норма на чији садржај нису могли утицати, странкама је стављена од стране креатора ДМС „непримјерена“ обавеза да саме траже успостављање поменутог рјешења чиме свјесно БиХ стављају под специфичан облик међународне управе под мандатом МО и уз координацију високог представника.

Како је, по нама, неопходно надлежност, рад особља као и везу са ИФОР-ом обрадити у ширем контексту који би одударао од до сада изложеног садржаја претходних девет анекса, то ћемо и учинити једним комплетно новим поглављем у којем ћемо се посветити указивању на мандат, рад и кршење ДМС од стране ОХР-а.

2.11. Анекс XI - Споразум о међународним оперативним полицијским снагама (IPTF-International Police Task Force)

Посљедњи анекс ДМС задржао је континуитете претходних стављајући у обавезу странама уговорницама додатне обавезе које се односе на спровођење одредби Споразума. У овом можемо уочити везу са претходним Анексом X јер се ангажовање МО заокружује у комплетан повезан систем који ће обезбиједити несметано вршење специфичног облика међународне управе над БиХ. Текстом овог дијела ДМС даје се значајна улога УН што је значајно нагласити због одбрањивости наших постављених помоћних хипотеза везаних за улогу МО и у имплементацији ДМС.

⁵⁴⁴ Члан 2 Анекса 10

У складу са обавезама по овом анексу (као и у претходном анексу) странке се обавезују да ће у провођењу самог Споразума у свим његовим фазама радити посебно у правцу поштовања међународно признатих стандарда, а који регулишу обим међународно признатих људских права и основних слобода, као и спровођење додатних активности како би се прихваћена номенклатура људских права и слобода у БиХ и примијенила у пракси.

У том правцу, а у складу са утврђеним обавезама, стране ДМС се обавезују да затраже од СБУН да својом резолуцијом оснују Међународне полицијске снаге УН (ИПТФ) које ће дјеловати на читавој територији БиХ.

Како бисмо избјегли непотребно понављање, шире образлагање садржаја овог анекса обавићемо у наредним поглављима докторске дисертације, а које се односи на улогу УН па тиме и мисије УНМИБиХ у оквиру које је и дјеловао ИПТФ све до 2002. године.

На крају образлагања ДМС и његових анекса наводимо да за његово ступање на снагу није била предвиђена ратификација, вјероватно из бојазни од епилога сличних мировних планова који су супротстављеним странама били понуђени прије њега. Умјесто тога Споразумом о парафирању Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, тј. његовим чланом 1 било је предвиђено „његово ступање на снагу даном потписивања“⁵⁴⁵.

⁵⁴⁵М. Додик, С. Митровић, *Анекс IV по моделу устав САД-начин настанка и опстанка Босне и Херцеговине*, op.cit. стр.88.

ЧЕТВРТИ ДИО

1. УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У ФУНКЦИОНИСАЊУ ДЕЈТОНСКЕ БиХ

Без обзира како дефинишемо појам међународне заједнице и колико битно мјесто у њему одредимо за МО, морамо ипак доћи до закључка да су оне незаобилазан фактор те синтагме која се данас, као „међународна заједница, појављује у великом броју литерарних правних и других научних и стручних радова. Улога МО и међународне заједнице у функционисању овакве БиХ, данас као државе „*sui generis*“, једно је од најзначајнијих питања које је аутор пред себе поставио у овом дијелу докторске дисертације.

Свјестан чињенице да је о овој теми написано већ много парцијалних анализа, у смислу да је анализирана само улога једне или неких или само улога регионалних МО, покушаћемо допринос науци дати сагледавајући неке нове чињенице и постављајући их у контекст, прије свега, обавеза које су им дате ДМС, као и у појединим случајевима (не)оправданог проширењу њихових обавеза. Аутор нема намјеру да обухвати сав ангажман МО које ће поменути већ само, по њему, неке од најзначајнијих активности из њиховог мандата након потписивања ДМС, вежући их, као што је то случај код УН и НАТО-а, и за одређене активности које су започеле и у току самог рата или на самом његовом крају.

На почетку овог четвртог, на одређени начин динамичког дијела докторске дисертације, сматрамо свакако нагласити, а што произилази и из напријед реченог, да је улога међународне заједнице па и МО у постизању ДМС као и функционисању БиХ након његовог потписивања, свакако значајна посматрања и збирно и појединачно када говоримо о МО. Тај ангажман можемо уочити у великом броју области почев од помоћи у обнови и повратку избјеглица и расељених лица, јачању безбједности у више аспеката, преко унапређења питања људских права, парламентарне демократије, владавине права, безбједности и реформе оружаних снага па до кршења самог ДМС арбитражном одлуком

за Брчко од стране предсједавајућег међународне арбитраже и злоупотребе мандата ОХР-а јачањем државних институција на штету ентитета итд.

Те обавезе можемо такође и аналитички посматрати кроз више примјера. Тако је сам ДМС „предвидио да страни актери преузму важне позиције у институцијама Босне и Херцеговине...ОЕБС је добила задатак да оснује Привремену изборну комисију и одржи изборе (Члан 3 Анекса II). Три од девет судца Уставног суда не смију бити грађани БиХ нити неке од сусједних држава (Анекс IV Члан 6.1.), првог гувернера централне банке требао је именовати Међународни монетарни фонд уз консултације Предсједништва БиХ (Анекс IV, Члан 7.2)“⁵⁴⁶ итд.

У случају БиХ потврђује се практично оно што је у теорији међународног права већ обрађено као новина у облицима међународне управе, а који се јављају заједно са већ до тада утврђеним облицима и то од почетка, а посебно од средине прошлог вијека.

Суштина је да су „данас рјеђи случајеви у којима улога државе заштитнице има само једна држава. Тридесетих година прошлог стољећа, на сцену ступа нови модел-међународна територијална управа. У улози силе јавља се међународна заједница најчешће посредством међународних организација“⁵⁴⁷

Посматрано кроз призму ставова у правној науци виђење о крајњим резултатима таквог ангажмана МО и других организационих форми међународног дјеловања у БиХ (као што је Канцеларија високог представника-ОХР) су у распону од позитивних, преко неутралних до крајње негативних.

Позитивном можемо оцијенити нпр. сарадњу БиХ и других држава у оквиру Пакта за стабилност као резултата специфичног ангажмана ЕУ, у нашем контексту посматране као „*sui generis*“ МО. У том контексту Љубиша Секулић наводи да је у овом случају, када говоримо о Пакту „једна од његових важних карактеристика у томе што, на позив ЕУ у

⁵⁴⁶ S. Gavrić, D. Banović, C. Krause, *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine-izabrani aspekti*, T.Gromes,Daytonski sporazum za Bosnu i Hercegovinu,*op.cit.*str .51

⁵⁴⁷ H. Spajić, *Protectorat u međunarodnom pravu*, <http://hrcak.srce.hr/34142> ,приступљено 02.05.2016.

пакту учествују све значајније међународне организације, укључујући на пример УН, Европску организацију за безбедност и сарадњу (ОЕБС), Међународни монетарни фонд (ММФ), Међународну банку (МЕ), и што је нарочито индикативно, то је и НАТО, и многе друге институције⁵⁴⁸.

Тако професор Чехулић Вукадиновић у негативном контексту наводи: „Управо је та иста међународна заједница Босни и Херцеговини наметнула протекторат те политичко уређење какво мало тко од данашњих грађана подржава-Дејтонски споразум⁵⁴⁹. Без обзира у ком обиму прихватили овако ригидан став, предмет наше анализе биће посебно дио постављеног закључка, а то је да у имплементацији ДМС, од њиховог првог ангажмана па до данас, већи дио ангажмана одређених МО можемо посматрати као посредно или непосредно дјеловање у циљу укључивања у вршење међународне управе или међународног протектората са ОХР-ом на свом челу у БиХ.

Како и у ком обиму се то одвија и кроз које задатке МО предмет је наше анализе у наставку. Исто становиште са политиколошке стране заступа и Нермина Шачић ставом да: „Након двадесетогодишњег ангажмана разних међународних институција које се у најширем смислу могу одредити као МЗ у БиХ, могло би се закључити да се ангажман МЗ у БиХ своди на реализацију империјалних интереса и потреба великих сила⁵⁵⁰.

Све наведено послужиће нам као увод да укажемо у наставку да је специфичан облик међународне управе („протектората“) у БиХ, а који се проводи, прије свега, од стране МО имао своје двије главне компоненте (које ће додатно бити разрађене у наредним поглављима).

То су:

- цивилна и

⁵⁴⁸ Љ. Секулић, *Европска Унија и Југославија*, Центар за антиратну акцију, Београд, 2001, стр. 23

⁵⁴⁹ L. Čehulić Vukadinović, *Zemlje Zapadnog Balkana i ulazak u NATO i EU*, https://bib.irb.hr/datoteka/666642.BIHAC_-_TEKST.docx, приступљено 03.05.2016.

⁵⁵⁰ Н. Шачић, *Међународна заједница у Босни и Херцеговини од децембра 1995. до марта 2007. године*, Зборник радова и избор из дискусије са конференције: Примјер Босне и Херцеговине Одрживи концепт или странпутице међународне заједнице? Фондација Хенрик Бол, Сарајево, 2007, стр. 47.

- војна компонента.

Прва је дефинисана у Анексу 1а ДМС и односи се на дјеловање НАТО-а кроз снаге СФОР-а и ИФОР-а, а друга кроз Анекс 10⁵⁵¹ тј. кроз дјеловање ВП и (зло)употребу датих му овлашћења.

У овом контексту посматраћемо ангажман МО са најзначајнијим ангажманом у БиХ и то: НАТО, УН, ОЕБС, ЕУ, Савјет Европе, ангажман дијела међународних финансијских организација (ММФ, Свјетска банка и ЕБРД) као дјеловање ОХР-а као специфичног међународног агента који дјелује у име међународне заједнице.

1.1. Допринос међународних организација у имплементацији Дејтонског мировног споразума

Сумарно посматрано из данашње перспективе „генерални оквирни споразум о миру у БиХ, индиректно је учинио БиХ „међународним протекторатом“, оснивајући институцију Канцеларије високог представника (ОХР) као „финалну власт на сцени укључујући интерпретацију овог споразума у оквиру цивилне имплементације мировног рјешења. Организација главних институција у БиХ осигуравала је преовладавајућу присутност међународне заједнице. Уставни суд БиХ чини девет судија; тројица странаца, гувернер централне банке постављен од стране Међународног монетарног фонда је такође странац. Омбудсмен за људска права је постављен од стране ОСЦЕ. Вијеће за људска права је састављено од осам страних чланова (од укупно четрнаест), постављених од стране Савјета Европе. Коначно, радно особље, наоружање и мандат међународних оружаних снага ангажованих у БиХ су били без преседана⁵⁵².

Сарадње између МО у имплементацији ДМС било је кроз провођење више анекса ДМС. УН је на НАТО пренио овлашћења у војним аспектима провођења на начин да је мисија УНПРОФОР-а замијењена са мисијом ИФОР-а, а касније СФОР-а. У коначници ову мисију од НАТО-а кроз мисију АЛТЕА преузела је ЕУ.

⁵⁵¹ Види: Н.Поплашен, *Окодејтонска политика*, Завод за уџбеника и наставна средстав, Источно Сарајево, 2006. стр.46

⁵⁵² D. Abazović, Z.Seizović, *Specijalni državni izvještaj: rješenje konflikta u Bosni*, op.cit.p.15.

„НАТО и ЕУ паралелно су кренули са својим програмима помоћи не би ли се створили темељни увјети логистичке инфраструктуре у БиХ на којој би се могла изграђивати властите механизме потребите за већу интеграцију у те двије организације“⁵⁵³. Са друге стране НАТО и ОЕБС још од краја хладног рата „ редовно се консултују о низу питања од заједничког интереса, а...политички односи између ове двије организације подстакнути су Платформом за кооперативну безбједност покренутим на самиту ОЕБС-а у Истамбулу 1999. године“⁵⁵⁴. Све ове активности у заједничком интересу дошле су до изражаја и приликом провођења њиховог мандата у БиХ, јер су задатке и циљеве обављали заједно и међусобно се помажући, као нпр. приликом организације првих послеријатних избора гдје је ОЕБС покривао логистичку и организациону, а НАТО безбједносну сферу овог процеса.

Можемо рећи да је ДМС имплементиран у великом дијелу, ипак „много пута невољно“... „у много случајева предузимане су мјере од стране спољних фактора, прије него од стране три етничке групе, које су показивале минималну политичку вољу...прије свега...око конститутивних реформи“⁵⁵⁵.

Поред тога МО су се константно мијешале у унутрашње ствари државе чије су гостопримство по правилима међународног права уживали. „Представници свих међународних организација били су навикнути на то да се активно мјешају у изборе, подржавајући једног од кандидата кога би прогласили демократом и притом се позивали на дејтонски споразум и овлашћења Високог представника“⁵⁵⁶... а са друге стране односи ОХР и структура власти у БиХ су били под сталним страхом од интервенције ОХР-а и заснивали су се на принципу „прими налог-изврши, ако га не извршиш слиједи смјена“⁵⁵⁷.

⁵⁵³L. Čehulić Vukadinović, *Zemlje Zapadnog Balkana i ulazak u NATO i EU*, https://bib.irb.hr/datoteka/666642.VIHAC_-_TEKST.docx, приступљено 03.05.2016.

⁵⁵⁴С. Глигоријевић, Ђ. Петровић, *Водич кроз Партнерство за мир*, Друго допуњено издање, ISAC Fond, Београд, 2008. стр.58-59

⁵⁵⁵Negotiating Peace, Lessons from Three Comprehensive Peace Agreements, Department of Peace and Conflict Research Uppsala University, http://peacemaker.un.org/files/Negotiating%20Peacelessonfrom3Agreements_Wallensteen2009.pdf, приступљено 04.05.2016.

⁵⁵⁶Ј. Гускова, *Република Српска као фактор стабилности и центар српства на Балкану*, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови Књига XXIII, Одјелјење душевних наука Књига 27, Бања Лука, 2012, стр.298.

⁵⁵⁷*Ibid.*297.

2. МЕЂУНАРОДНА АРБИТРАЖА ЗА БРЧКО

2.1. Релевантне чињенице за разумијевање спорне арбитражне одлуке

Једно од неријешених питања након потписивања ДМС односило се на дио међуентитетске линије на подручју општине Брчко. Ово питање, иако јасно постављено приликом самих преговора у Охају-Дејтону, претвориће се својим коначним рјешењем од стране Арбитражног трибунала за Брчко у своју супротност. Овакав расплет догађаја, својом одлуком преговарача у име Републике Српске, је омогућио Слободан Милошевић у самом Дејтону, дајући такво овлашћење арбитру које ће му и на приватном меморандуму написмено поново потврдити 1996. године. Професор Коста Чавошки наводи садржај овог писма у цјелости, а ми за потврду изреченог става цитирамо само један његов дио: „У случају да се последије консултација и расправа тројице арбитра о предмету спора око Брчког (и сам прави грешку везану за предмет спора, нагласио М.А.) на постигне већинска одлука Арбитражног суда, одлука председавајућег арбитра бити коначна и обавезујућа за све стране“⁵⁵⁸.

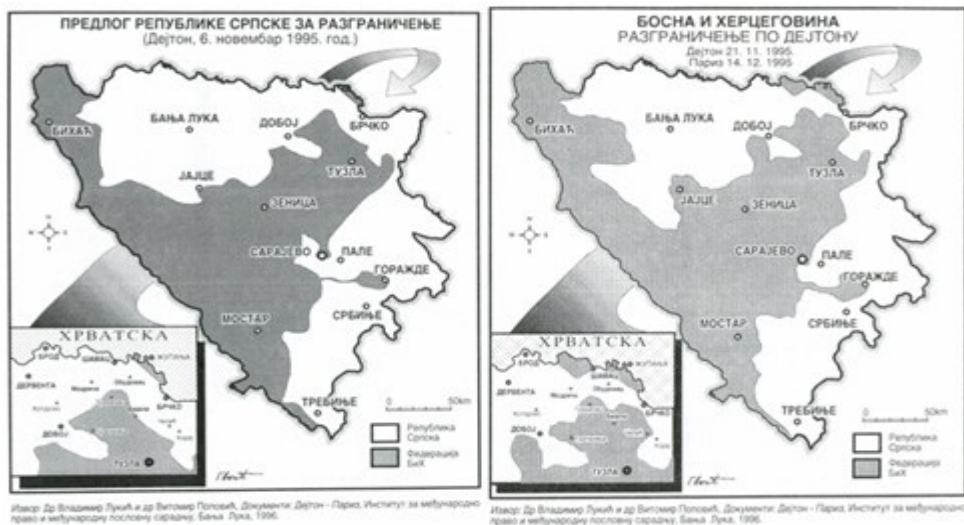
По ставовима Републике Српске и њеног представника у арбитражи ова потврда је била спорна јер су таква овлашћења председнику Милошевићу истекла самим потписивањем ДМС. Чланом 5, Анекса II ДМС било је речено: „Странке су се сложиле о обавезујућој арбитражи спорног дијела граничне линије између ентитета у подручју Брчког, назначене на карти приложеној као Додатак“⁵⁵⁹. Дакле, било је јасно да се ради само о спорном дијелу међуентитетске линије разграничења, а да ни у ком случају нисмо могли говорити о читавој територији општине Брчко као што је то у својој, правно неутемељеној коначној арбитражној одлуци, закључио председавајући Арбитраже за Брчко Робертс Овен.

⁵⁵⁸ К. Чавошки, *Брчко Подела Републике Српске*, Удружење Срба БиХ, Београд, 2000, стр.11-12

⁵⁵⁹ http://www.oscebih.org/dejtanski_mirovni_sporazum/SR/annex2.htm, приступљено 02.05.2016.

Ставови страна у спору Републике Српске и ФБиХ били су дијаметрално супротни. Република Српска је заступала становиште да територија самог Брчког мора остати под њеном контролом и захтијевала је проширење ширине само Коридора, као везе која је повезивала њену територију и поред тога сматрала је да се ширина истог прошири на 20 километара, као што је инсистирано и приликом самих преговора у Дејтону. На тај начин испоштовао би се темељни став да се њој надомјести око 170 km² колико јој је недостајало да би њена територија заиста и обухватала 49% како је и предвиђено ДМС.

Са друге стране, на основу добро познатих ставова из ранијих преговора, Федерација БиХ је захтијевала да контрола над том територијом треба да припадне њој и да се на тај начин треба исправити неправда из рата када је значајан број становништва бошњачке и хрватске националности био присиљен да напусти своје домове, а као и да је то једино рјешење да подручје централне Босне добије везу са Хрватском као и познатим друмским, ријечним и жељезничким комуникацијама.

Слика бр. 6.: Приједлози разграничења у области Брчког, извор: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/podeljeni-gradovi.html>, приступљено 04.05.2016.

Само Брчко, као ни велики други дио градова и општина у БиХ, није био изузетак када су била питању страдања становништва. Злочини су чињени на свим странама, а први у низу су се десили почетком рата управо над српским становништвом, нападом на српска

села Босанска Бијела 11. јуна 1992. године, Церик 17. јуна 1992 године, а касније су се редали напади на српска села Буквик у Вучиловац и др. Све наведено се десило током 1992. године учешћем првих комшија Хрвата и Муслимана из сусједних села, слично као и по обрасцу из Другог свјетског рата што је довело до „5.588 протјераних становника из 1.456⁵⁶⁰ домаћинстава чији су власници били Срби. Са друге стране, бошњачко и хрватско становништво напустило је, под различитим врстама притисака, своје домове из градских и других зона које су касније ставиле под контролу снаге Војске Републике Српске.

Сам основ за доношење арбитражне одлуке требала је бити мапа разграничења која је постигнута у Дејтону и за чију израду су били задужени амерички војни и цивилни стручњаци. Нажалост, она као таква никада није пронађена, што је и констатовао сам први високи представник Карл Билт ставом да „мапе не постоје“⁵⁶¹ информишући о томе СБУН као и самог генералног секретара УН Бутрос Б. Галија. Сам нестанак мапа, врло брзо након постизања самог ДМС, јасно је омогућио све правне нелогичности и манипулације које ће бити озакоњене коначном арбитражном одлуком.

Шест мјесеци након ступања на снагу самог ДМС, заједно са анексима, стране су биле у обавези да именују по једног арбитра у овом спору и да трећег договоре компромисно. Република Српска предложила је Витомира Поповића, а Федерација БиХ Ђазима Садиковића. Како није било сагласности око именовања трећег арбитра њега је одредио предсједник Међународног суда правде, а избор је пао на Роберста Овена, стручњака владе САД чије име је спомињано још у Дејтону након одустајања од понуђене улоге арбитра која је била понуђена Ворену Кристоферу и Ричарду Холбруку.

Када су у питању релевантни прописи на којима је требало да своју одлуку темеље, Анексом II ДМС договорено је да ће се странке, ако се не договоре другачије, поступак водити по правилима УНЦИТРАЛ-а, као и да ће сами арбитражи да у доношењу одлуке примјењују релевантна правна начела, а посебно начело праведности. Међутим, сам

⁵⁶⁰ Љ. Симић, *Брчко нормализација злочина*, Фонд „Исторички пројекат Сребреница“ Београд 2013, стр.43

⁵⁶¹ В. Поповић, *Сенке на спору столећа* „Брчко маказе над пупчаником“, група аутора, Институт за геополитичке студије, Београд 1997, стр.72

предсједавајући арбитар је читаво вријеме кроз привремене одлуке и коначну одлуку инструментализовао правила арбитражног поступка и правила УНЦИТРАЛ-а само у једном циљу, а који је видљив из текста привремене одлуке предсједавајућег арбитра из 1997 године. На основу ње сматрао је да сам арбитражни трибунал „има право“ да у коначној одлуци донесе рјешење које ће представљати одређену врсту компромиса у односу на постављене почетне ставове супротстављених страна у овом поступку. То његово право на коначну компромисну одлуку имало је више фаза и морало је бити подржано директно на самој територији општине Брчко увођењем јаке међународне управе („протектората“) на локалном нивоу, што ће бити и остварено именовањем супервизора за општину Брчко. О одлукама супервизора који је уједно био и замјеник виског представника и мјерама у духу међународног протектора које је предузимао, као и коначној арбитражној одлуци која у коначници представља и кршење ДМС, рећи ћемо више у наставку овог поглавља.

2.2. „Правни“ акти који су претходили коначној арбитражној одлуци

Иако је самим Анексом II, чланом 5 став 5 ДМС била предвиђена обавеза арбитрама у овом поступку да донесу и објаве своју одлуку „најкасније годину дана од ступања на снагу овог споразума“ то се није десило. Умјесто тога, а по нама у циљу припремања јавности за спровођење у дјело плана америчке администрације да оствари оно што није успјела у Дејтону тј. да Брчко одузме Републици Српској, главни арбитар (који је као и сви именовани супервизори за област Брчког био амерички држављанин) је донио једнострано двије одлуке које су претходиле његовом коначном ставу. То су:

- Привремена одлука донесена 14. фебруара 1997. године и
- Допунска одлука донесена 15. марта 1998. године

Како смо већ навели, ове одлуке су имале по неподијеленом мишљењу аутора (који припадају српској правној мисли као и неким ауторима из других земаља) друге скривене циљеве који су се односили на појачану улогу МО и држава које су до тада показале интерес за окончање ратних сукоба потписивањем ДМС. Ове „привремене одлуке из 1997. и 1998. године додатно су оснажиле те наде, успостављајући оквир за управу под међународним надзором“⁵⁶².

2.2.1. Привремена одлука

Након доношења ове одлуке 1997. године Савјет за имплементацију мира сазвао је међународну конференцију у Бечу почетком марта те године како би се још једном расправиле све чињенице након доношења привремене одлуке, а у циљу доношења коначне арбитражне одлуке.

Једна од најзначајнијих посљедица доношења привремене одлуке била је именовање супервизора за Брчко који ће радити на спровођењу одлука арбитра и провођењу специфичног међународног протектората на микро плану тј. на подручју Брчког, уз коришћење овлашћења која су већа и од оних којима располаже сам високи представник, иако је супервизор формално био његов замјеник. Поред тога, по мишљењу првог супервизора, ова привремена одлука имала је другу позадину и још један узрок. Он је њено доношење видио као епилог недовољне кооперативности српске стране у реализацији постављених задатака који су се односили прије свега на повратак протјераног становништва као и успостављање мултиетничке администрације⁵⁶³.

Увидом у текст саме Привремене одлуке за Брчко можемо закључити да је он имао више задатака које је требао обавити да би се испунила очекивања самог предсједавајућег

⁵⁶² International crisis group, Izvještaj za Balkan br.144, Brčko distrikt Bosne i Hercegovine: Početak, napredak i povlačenje, Sarajevo/Brisel 2003, str.2

⁵⁶³ Види шире: Peter C. Farrand, *Lessons from Brcko: Necessary Components for Future Internationally Supervised territories*, Emory International Law review Vol.15, No.2, 2001, pp.543-545.

арбитраже и донијела коначна одлука. „Ти задаци су се односили на оно што је арбитар називао омогућавање слободe кретања, повратка избјеглих и расељених лица, успоставе вишенационалне полиције као и осталих органа“⁵⁶⁴ мислећи ту прије свега на носиоце извршне и законодавне власти у самом Брчком тј. Скупштину и Извршни одбор.

Сам положај супервизора као представника међународног протектората на микро плану, био је веома специфичан. Он је нормативно и стварно овлашћења добио раније од свог надређеног, високог представника, велика овлашћења, а са друге стране како смо претходно нагласили, био је његов замјеник и морао је подносити извјештаје њему и Савјету за имплементацију мира и његовом Управном одбору

Његова овлашћења била су у правом смислу те ријечи апсолутистичког и неоколонијалног карактера. Његови акти били су извршни, обавезујући и надређени свим позитивноправним прописима Републике Српске који су до тада важили на подручју Брчког. Наше наводе потврђује и Извјештај Међународне кризне групе за Балкан. Они, апсолвирајући овлашћења супервизора наводе: „Будућем супервизору Брчког дате су извршне и законодавне власти које је високи представник добио тек десет мјесеци касније“⁵⁶⁵ ...његовим „таквим актима дата је предност над свим законима или одлукама локалних органа који не би били у складу с њима, него су локални органи власти били дужни да их и проведу“⁵⁶⁶. Убрзо ће таква овлашћења од стране супервизора бити и искоришћена, на шта ћемо крајем овог поглавља конкретно и указати.

Битно је нагласити да су одлуке свих супервизора, који су редом били амерички држављани и проводили протекторске идеје америчке администрације, биле нешто агресивније од европског плана вршења међународне управе над БиХ. На крају и једне и друге одлуке, у коначном ће доћи до формирања посебне територијалне цјелине Брчко дистрикта БиХ, који се у односу на усаглашена мишљења струке може изједначити са

⁵⁶⁴ М. Благојевић, *Правна природа и положај Брчко дистрикта у Босни и Херцеговини*, Пергам, Београд, 2001, стр.160

⁵⁶⁵ International crisis group, *Izvještaj za Balkan br.144, Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine: Početak, napredak i povlačenje, op.cit.*стр.5

⁵⁶⁶ Види шире: Канцеларија високог представника, *Арбитражни трибунал за рјешавање спора о међунатитетској линији разграничења у области Брчког*, Рим 14.фебруар 1997, Босна и Херцеговина, основни документи, Треће ревидирано издање, Сарајево, 2000, стр.258-259.

положајем ентитета. Овај противуставни епилог којим је успостављен Дистрикт Брчко представља и акт ревизије ДМС, који је са друге стране и правно насиље провођено у континуитету управо од стране земаља гаранта самог ДМС.

Као један од закључака одржане поменуте Бечке конференције било је и званично именовање првог супервизора за Брчко Роберта Фаранда, који ће аналогичном овлашћења постати и први замјеник самог високог представника за БиХ, као особе која се налази у врху пирамиде специфичног облика међународне управе под мандатом МО у БиХ.

2.2.2. Допунска одлука

Иако се након доношења Привремене одлуке очекивало да ће Арбитражни трибунал јединствено или већином гласова донијети коначну одлуку везано за дио линије, међуентитетске линије разграничења на територији Брчког⁵⁶⁷ то се поново није десило. Умјесто тога поново једнострано, предсједавајући арбитраже Робертс доноси 15.марта 1998. године Допунску одлуку.

Објашњење оваквог поступка, а након одржане још једне Бечке конференције у фебруару 1998. године, Робертс је заснивао на даљим непромијењеним позицијама како Републике Српске тако и Федерације БиХ, као и чињеници да је, по њему, дата још једном шанса објема странама да учине веће напоре и обезбиједи повратке протјераног становништва како у Брчко, Хрвата и Бошњака, тако и протјераних Срба у подручја Федерације БиХ, посебно у Сарајевски, Посавски и „Ливањски“ кантон.

Поред тога, арбитар је заступао и становиште да се Републици Српској треба пружити нова шанса због новоизабране реформске Владе која је настојала направити другачији приступ у спорним питањима у самом Брчком који су до тада по његовом

⁵⁶⁷ R. M. Perito, *Where is the love ranger, When we need him? America s search for a postconflict stability force*, United states Institutes of Peace Press, Washington D.C, 2004, p.26

виђењу опструисале водеће српске странке, Српска демократска странака и Српска радикална странка.

На овом мјесту морамо указати да наводи председавајућег Робертса нису били тачни јер је Републике Српска већ тада увелико приступила провођењу Привремене одлуке из 1997.године. Да је то тачно потврђује и више извјештаја УНХЦР-а по којима су се у Брчко већ у том периоду вратиле 4.932 особе бошњачке националности. Ове наводе је касније потврдио и сам супервизор Фаранд (на статусној конференцији сазваној у циљу доношења коначне арбитражне одлуке) истичући да је овај број повратка Бошњака и Хрвата у Брчко већи него повратак протјераних Срба у неколико кантона у Федерацији БиХ.

Поред тога, наше наводе о кооперативности и сарадњи Републике Српске (која ће цијелим арбитражним поступком за Брчко бити и највише оштећена) у провођењу Привремене одлуке свједоче и закључци који су донесени на Бонској конференцији сазваној у циљу праћења провођења ДМС, а на којој се закључује да све политичке партије раде веома конструктивно у „образовању мултиетничких органа“⁵⁶⁸. Такође, након ове одлуке дошло је и до значајног отпуштања службеника српске националности у органима локалне самоуправе како би се она учинила што више мултиетничком, а у складу са ставовима одлуке. Ова отпуштања су чињена „иако је то без дилеме противно Конвенцији Међународне организације рада о забрани дискриминације код запошљавања“⁵⁶⁹. Поред тога, урађен је и план приватизације, а одређени проблеми у провођењу економских захтјева били су само резултат финансијских потешкоћа јер је Републике Српска у односу на Федерацију БиХ била изузета од великог дијела донаторских средстава која су, неријетком одлуком међународне управе у БиХ а посебно ОХР-а, готово редовно усмјеравана ка територији Федерације БиХ.

Са друге стране, ни тада као ни данас повратак у Федерацију БиХ протјераног српског становништва није остварен у значајној мјери, изузев на подручју Дрвара, Грахова

⁵⁶⁸ Bonn peace implementation conference, Summary of Conclusion, Section IV ,Public Issues and Police, par.1-3, Bonn, 10 december 1997, <http://www.oscebih.org/documents/bonnpic.ttm>. pp.19-21., приступљено 05.05.2016.

⁵⁶⁹ Ж.Мирјанић,*Примјењивост арбитражне одлуке*, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999, стр.51.

и Гламоча гдје такође није прошло без жртава, о чему свједочи и убиство брачног пара Трнинић у Дрвару у ноћи 15. на 16. 04.1998. године⁵⁷⁰.

Тај процес је, посебно уз подршку локалних и кантоналних власти, био блокиран у континуитету на подручју града Сарајева и околине који су по „попуштања за зеленим столом“ од стране Слободана Милошевића у Дејтону припали у цијелости Федерацији БиХ. Наиме, од предратних око 150 хиљада сарајевских Срба данас тај број износи мање од 10 хиљада.⁵⁷¹ Као посљедица ове одлуке може се извести неколико чињеница. Федерација никада није испоштовала Сарајевску декларацију која се бавила питањима повратака Срба, а то је било евидентно и по подацима УНХЦР-а гдје се види да је у 1998. години на подручје Сарајевског кантона враћено само 1186 Срба. У односу на то, сматрамо да је коначном арбитражном одлуком Федерација БиХ и награђена статусом Брчког као Кондоминијума, а чиме је он стављен под надлежност државног нивоа.

Поред тога, битно је нагласити да је у самом Дејтону ФБиХ дат и коридор за Горажде да би се повезала територија ФБиХ. Без обзира на све покушаје потврде супротног, у ширем смислу система сувласништва, коначна арбитражна одлука значи да Република Српска ипак поново има проблем у смислу континуитета територије и то се не може изједначити са друге стране великим уступком који је дат ФБиХ за Горажде. Ми у коначници сматрамо да је успоставом Брчког учињено управо супротно тј. да је територија Републике Српске подијељена правним насиљем МО и њених држава чланица на два дијела, противно ДМС по којем она има потпуни континуитет.

⁵⁷⁰Усвојен је и Закључак скупштине Херцегбосанске жупаније којим се захтијева истрага због овог инцидента, <http://www.infobiro.ba/article/200172> ,приступљено 05.05.2016.

⁵⁷¹О овим подацима свједоче и други. Вечерње новости указују у наслову Сарајево: Србе замениле Санцаклије и вахабије, да је попис стетановништа у БиХ показао је да у Сарајеву, највећем граду у БиХ, данас живи 436.000 становника, или око 90.000 мање у поређењу са резултатима пописа из 1991. године. Али, још ће бити занимљивије када се озваниче и подаци о националној и верској структури. За сада је процена да од предратних 156.000 Срба у Сарајеву живи десетак хиљада. Ратна дешавања су учинила да Срби буду етнички очишћени из Сарајева, а њихово место заузеле су Санцаклије и разне групе које су долазиле из исламских земаља да ратују у БиХ. За лојалност су награђени останком у Сарајеву. Они данас представљају вахабијски покрет. Срби који супротерани из Сарајева свој нови дом су пронашли у Источно Сарајеву, које чини шесто општина: Соколац, Пале, Источна Илица, Источно НовоСарајево, Трново и Источни Стари Град, а у којима живи око 90.000 становника, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:466965-Sarajevo-Srbe-zamenile-Sandzaklije-i-vahabije> ,приступљено 05.05.2016.

Сам мандат супервизора је продужен на још годину дана, уз нагласак на став да су му овлашћења у децембру мјесецу те године изједначена са тадашњим високим представником Карлосом Вестендорпом⁵⁷², иако их је он у свом мандату и користио на шири начин. Иако наизглед формална одлука, она је у себи садржавала значајне новине у овлашћењима супервизора као носиоца протектората у Брчком јер је он овим изједначавањем и званично добио право да смјењује све изабране званичнике у Брчком који, по њему, не проводе сам ДМС. Они су смјењивани и из других разлога, као нпр.: због онога што је он као међународни управник наводио као дјеловање у правцу јачања и развоја демократије, поновне изградње мултинационалне администрације или кроз још шире постављену нејасну тезу о јачању економије.

У овим ставовима супервизора можемо уочити да се под „дамокловим мачем протектората у Брчком“ могло наћи било које лице које у свом раду није испуњавало очекивања супервизора.

Поред тога, тумачећи садржај ове Допунске одлуке, можемо уочити и одређене елементе коначног рјешења које је намјеравао да по истом принципу, једнострано, донесе сам предсједавајући арбитраже Робертс Овен. Наиме, по принципу да је већ као готова ствар прихваћена „промјена предмета спора“ саме арбитраже са дијела међуентитетске линије на читаву предратну територију општине Брчко, предсједавајући арбитар наговјештава да би у случају неиспуњавања услова које је он навео, посебно Републици Српској, коначна одлука могла ићи и у другом правцу.

По њему то је подразумијевало да се Брчко додијели Федерацији или државном нивоу, што је свакако било ван његових овлашћења као и самог арбитражног поступка. Такође, ово је представљало и кршење Женевских принципа појашњених у претходним поглављима, а који су „представљали темељну основу Дејтонског споразума, према којем је подјелу територије бивше југословенске СР Босне и Херцеговине требало провести према утврђеној формули 51:49% „као и принципа којим је било предвиђено да Република

⁵⁷² Види: OHR Eessential texts, Sarajevo, 2000, pp.267-687

Српска има право на територијалну цјеловитост и повезаност својих територија⁵⁷³. Све ово што смо навели је већ тада изазивало оправдан страх да ће коначна Арбитражна одлука бити негативна по Републику Српску јер су и Привремена и Допунска једностране, правно неутемељене, проамерички осмишљене одлуке, биле донесене „по начелу *via gratie* а не по начелу *via institutie*“⁵⁷⁴ уз кршење договорених женеvских и дејтонских принципа, као и правила арбитражног поступка по којима се он требао водити.

2.3. Коначна арбитражна одлука за Брчко

Коначна арбитражна одлука предсједавајућег Робертса представља наставак зацртане реализације циљева САД и МО у овом дијелу БиХ. Како се са аспекта доношења ове коначне одлуке може са сигурношћу тврдити Привремена и Допунска одлука само су утрле пут за коначан исход арбитраже која је донесена 4. марта 1999. године. Њена суштина је да је:

- донесена једнострано, вољом само предсједавајућег Арбитражног трибунала,
- да се формира Брчко дистрикт БиХ,
- Брчко промовисан као територија под суверенитетом БиХ,
- обухватила читаву предратну територију Брчког, али и да ће
- оба ентитета имати једнако право својине над овом територијом тј. оно ће постати њихова заједничка својина тј. *condominium*,
- ова територија и даље под директном међународном управом и на њеном челу ће се налазити супервизор за Брчко,
- ова одлука је коначна и обавезујућа за све стране и
- Трибунал наставља да постоји све док супервизор, уз сагласност ОХР-а не да коначан став да стране у спору поштују одлуку и њом успостављене установе, као и да оне саме функционишу у складу са суштином Одлуке.

⁵⁷³ П.Кунић, *Брчко као кључ проблема дејтонског споразума*, Неки аспекти имплементације дејтонског споразума, Удружење патриотске демократске иницијативе Републике Српске, Бања Лука, 2000. стр.40

⁵⁷⁴ *Ibid.* 41

Ова одлука има у себи више кршења: мјеродавних правних правила, споразума којима се заснива сама арбитража, највишег акта овакве БиХ тј. Анекса 4 ДМС-Устава БиХ. Једнострано доношење Одлуке представља у суштини кршење правила арбитражног права које доношење одлука познаје или једногласно или већином гласова.

У поменутом случају он је прекршио све наведено, а посебно и сам члан 5 тачку 4 Споразума који каже :„Уколико се не постигне другачији договор ...област Брчког остаје у територији Републике Српске“⁵⁷⁵. Можемо закључити и да ово посебно, у овом конкретном случају, да све осим једногласности приликом доношења логичким тумачењем требало би да значи да у случају Брчког остаје *status quo* тј. да оно остаје у Републици Српској.

Разлози који су водили самог предсједавајућег у коначном рјешењу темеље се на ставовима да Република Српска није у континуитету спроводила одредбе Привремене и Допунске одлуке, као и да поред интереса власти на републичком нивоу локални политичари српске националности нису радили, као и да су отежавали повратак протјераног становништва и успостављање мултиетничке администрације у првом реду. Поред њих, кривицу за ову одлуку он заснива и на политичком дјеловању предсједника Републике Српске Николе Поплашена који ће због тих и сличних оцјена бити и смијењен од стране другог међународног дјелиоца правде у БиХ, високог представника у БиХ.

Ова политичка Одлука предсједавајућег арбитраже резултат је правног насиља и кршења више аката и то:

- Анекса II ДМС чије су посебно прекршене одредбе:
 - „Члан 1 тим што је арбитар предвидио могућност укидања граничне линије⁵⁷⁶“ иако му то нигдје није дато као овлашћење;
 - Члана 5 тачка 1, прекорачењем наведеног предмета спора,

⁵⁷⁵ М. Живановић, *Правна природа арбитражне одлуке за спорни део граничне линије између ентитета у области Брчког*, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999, стр.21.

⁵⁷⁶ Р.Кузмановић, *Дистрикт је ревизија Дејтонског споразума*, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999, стр.17

- као и другим тачкама члана 5 јер је више пута одложио доношење коначне одлуке и правно неутемељено продужавао надлежност рада арбитражног трибунала, иако је његов рад временски био јасно дефинисан. У коначној одлуци, која је као и претходне донесена једнострано, наставља се правно неодрживо питање да се она бави читавом територијом Брчког иако је у Анексу II ДМС јасно успостављена њена надлежност само за дио међуентитетске линије разграничења.
- Анекс IV Устав Босне у Херцеговине и то у више чланова:
- као прво увођењем нове територијалне јединице у државноправну структуру БиХ успостављене ДМС нарушен је директно члан 1 устава БиХ који гласи: „Република Босна и Херцеговина, чије је званично име од сада "Босна и Херцеговина", наставља своје правно постојање по међународном праву као држава, са унутрашњом структуром модификованом овим уставом...“, као и
 - тачка 3 истог члана који гласи: „Босна и Херцеговина се састоји од два ентитета: Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске.“⁵⁷⁷ јер се овом арбитражном одлуком уводи нова административна подјела БиХ непозната потписницима ДМС.
 - Истом аналогичној можемо закључити да је дошло до кршења и члана 2 Устава БиХ који гласи: „Босна и Херцеговина, и сви судови, установе, органи власти, те органи којима посредно руководе ентитети или који дјелује унутар ентитета подвргнути су, односно примјењују људска права и

⁵⁷⁷Види: Устав БиХ, http://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/ustav_bih/default.aspx?id=261, приступљено 05.05.2016.

основне слободе на које је указано...⁵⁷⁸ јер се овом одлуком у Брчко дистрикту оснивају додатни судски органи „мимо два ентитета“⁵⁷⁹.

- И на крају, исто кршење претрпио је и члан 3 Устава БиХ који се тиче принципа подјеле надлежности у корист ентитета.
 - Више одредби члана 3 је, по нама прекршено, а посебно тачка 5 овог члана који гласи: „Босна и Херцеговина ће преузети надлежност у оним стварима у којима се о томе постигне сагласност ентитета“⁵⁸⁰ иако овим чланом постоји могућност додјелјивања нових надлежности институцијама БиХ, на чему је свој став засновао и сам предсједавајући Робертс, оне се по нама никако нису могле додјелјивати противно цитираном дијелу члана 3 Устава БиХ.
- Прекршена су, како по нашем тако и по мишљењу других аутора, правила УНЦИТРАЛ-а. Наиме, предсједавајући је мијењањем проширења предмета спора такође и сам донио одлуку без било каквог усаглашавања са осталом двојицом арбитра. Утемељење за овакву одлуку он поред ослањања на неправу, налази и у подршци међународне управе у БиХ, на челу са високим представником, војном подршком СФОР-а, самог супервизора који је био држављанин САД, као и самим САД и њиховим партнерима у НАТО савезу, јер је на овај начин остварено мирним путем оно што се није успјело НАТО ударима и самим притисцима у Дејтону.

Све то нас наводи на закључак да је ова одлука „једнострана, волонтаристичка, политичка и ни у једном елементу правна, јер право је искључено,...а тиме и правда, правичност и морал“,⁵⁸¹. Поставља се отворено питање да ли се уопште може говорити о Трибуналу с обзиром да он никада није профункционисао како је замишљено нити је у

⁵⁷⁸ Ibid.

⁵⁷⁹ Р. Кузмановић, Дистрикт је ревизија Дејтонског споразума, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, *op.cit.*стр.18.

⁵⁸⁰ Види: Устав БиХ, http://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/ustav_bih/default.aspx?id=261 приступљено 07.05.2016.

⁵⁸¹ Р.Кузмановић, Дистрикт је ревизија Дејтонског споразума, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, *op.cit.*стр.18-19.

предвиђеном року донио одлуку. Такође, правна нелогичност је да предсједавајући арбитраже „сам себе упорно назива Трибунал...да арбитражно питање веже за повратак избјеглица“⁵⁸²...као и чињеница да у читавом тексту државотворне ентитете назива „поддржавним ентитетима“⁵⁸³ што сам ДМС не познаје и што представља правну конструкцију смишљену у циљу оправдавања саме суштине коначне арбитражне одлуке и њених креатора и налогодаваца.

Формирање кондоминијума у историји се није показало као одрживо рјешење, поготово без утицаја оних сила које су биле заинтересоване да одрже такав правни режим на одређеној територији. Познати су случајеви да сам „кондоминијум представља само привремену мјеру док се напоскон не ријешити судбина једног подручја; нпр. Аустрија и Пруска успоставиле су кондоминијум над Шлезвиг–Холштајном и Лауенбургом 1864–66; а Судан је био кондоминиј Велике Британије и Египта од 1898. до независности“⁵⁸⁴.

Са друге стране, француски теоретичар Сорел између осталог наводи: „Трибунал је процијенио да у обзир мора узети интересе Федерације и Републике Српске, такође је желио да узме у обзир и судбину становништва, било да је протјерано (Муслимани), било да се ради о онима којима пријети ризик да буду протјерани (Срби).“ Он је сматрао да Брчко не смије послужити као „побједа“ једне од страна, и према властитој изјави, Суд није ту да „некоме уручи трофеј“. На крају, Трибунал мора водити рачуна о интересима међународне заједнице која је већ уложила много како би допринијела стабилности Босне.⁵⁸⁵ У прилог овом иде и раније исказан, а сада нешто модификован став проф.Кунића који наводи да арбитражна Одлука „није донесена по начелу *via institutioe već* ро *paćelu ex special gratia* према бошњачкој страни, јер договорени принципи и правни елементи су увелико и безобзирно заобиђени.“⁵⁸⁶

⁵⁸² Б. Мораит, *Коначна Арбитражна одлука, збирка семантичких грешака*, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999, стр.38-42.

⁵⁸³ *Ibid.* стр.38

⁵⁸⁴ Пролексис -електронска енциклопедија, Кондоминиј или коимопериј, <http://proleksis.lzmk.hr/32073/>

⁵⁸⁵ J. M. Sorel, *L'arbitrage sur la zone de Brcko : Tragi-comédie en trois actes et un épilogue à suivre*, *Annuaire français de droit international*, Volume 43 Numéro 1, Année 1997 p. 266 , и http://www.persee.fr/doc/afdi_0066-3085_1997_num_43_1_3448, приступљено 07.05.2016.

⁵⁸⁶ П.Кунић, *Правна природа Арбитражбе одлуке за спорни део граничне линије између ентитета у области Брчког*, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999, стр.31.

Не улазећи у образлагње суштине свих дијелова арбитражне одлуке наводимо по нама још један примјер правне нелогичности и правној традицији познате правне праксе. Наиме, иако је она означена као коначна Одлука, она то у суштини није! Садржавајући поменуто право да прими обавјештење прије свега од Супервизора да се одлука не поштује, или да једна од страна бојкотује или не учествује у подршци функционисању тако наметнутих локалних институција, Арбитражни трибунал (а вјероватно опет једнострано), задржава право да своју одлуку промијени и читаву територију Брчког стави под конктролу другог ентитета.

Правно тумачећи можемо рећи да је ово „*contradictio*“ само по себи у најочитијем смислу. Све то нас наводи на став да је за овакву арбитражну одлуку која представља кршење међународног права у више аспеката, Устава БиХ и устава Републике Српске, употпуњује још једна правна слабост, а то је немогућност улагања правног лијека пред надлежним међународни судом. Наиме, аутори сматарају да је требало доћи до „тужбе за поништај код надлежног суда“⁵⁸⁷. Имајући на уму да оvdје можемо говорити о страниј арбитражи „за поништај коначне одлуке арбитраже за спорни део граничне линије био би надлежан Међународни суд правде у Хагу“ како то тврди професор Милорад Живановић⁵⁸⁸.

Анализа Института Кроц са Универзитета „Нотр Дам“ потврђује ова наша запажања. Они наводе да Арбитражни трибунал по позиву супервизора, ОХР-а, других по њему релевантних званичника домаће управе или представника страна у спору може „као казну за неспровођење коначне одлуке“...или..., „ако нека страна буде опструисала имплементацију, повратити контролу над Дистриктом, другој страни“^{589, 590}.

⁵⁸⁷ М. Живановић, *Коначна Арбитражна одлука, збирка семантичких грешака*, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999.

⁵⁸⁸ Ibid

⁵⁸⁹ S. D. Murphy, *United States Practice in International law*, Vol.1.:199-2001., Cambridge University Press, Cambridge, 20002, pp.461-462

⁵⁹⁰ Kroc Institute for International Peace Studies, University of Notre Dame, *International Arbitration: General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*
<https://peaceaccords.nd.edu/provision/international-arbitration-general-framework-agreement-peace-bosnia-and-herzegovina> , приступљено 08.05.2016.

Обимно неслагање са овом коначном одлуком изнио је 11. марта 1999. године арбитар Републике Српске Витомир Поповић. Он се посебно позива на општеприхваћене ставове да су сами ДМС па и његови анекси постали „*pacta sunt servanda*“ за уговорне стране, као и за трећа лица и да је поред свега требало да обавезују и предсједавајућег арбитра. Поред тога сам Трибунал је требало да буде везан и Арбитражним споразумом који је тумачећи правила међународног арбитражног права постао „компромисорна клаузула“ што такође арбитар није поштовао и својим ставом је показао „значајна одступања у односу на компромисорну клаузулу“ што је довело до... „прекорачења овлашћења“⁵⁹¹.

Не желећи понављати све до сада изнесене аргументе који су указивали на чињеницу да је коначна арбитражна одлука донесена противправно, оvdје само наводимо да је она и по ставу арбитра Поповића посебно неспојива са чланом 31 правила УНЦИТРАЛ-а⁵⁹² који говори о начину доношења одлука већинским системом гласања у трочланим арбитражним вијећима. На крају образлагања његовог издвојеног мишљења закључујемо да „ни из једног документа није видљиво да је област Брчког привремено стављена под контролу Републике Српске, а нити су се стране договориле да се“ одлука о будућем управљању области „препусти међународном трибуналу“ јер је предмет спора био јасан тј. радило се само о дијелу међуентитетске линије разграничења.

2.4. Налози супервизора као акти остваривања „протектората“ на локалном нивоу

У дугогодишњој историји вршења супервизије у Брчко дистрикту, дужности супервизора обављали су: Роберт Фаранд, Гери Метјуз, Хенри Кларк, Сузан Џонсон, Рафи Грегоријан и Родерик Мур. Сви су они редом били амерички држављани, а у свом раду су

⁵⁹¹Види: Издвојено мишљење о неслагању арбитра проф. дрВ.Поповића са арбитражним одлуком предсједавајућег арбитра од 4.марта 1999. године.

⁵⁹² Види. <http://www.uncitral.org/uncitral/en/commission/sessions/pre.html> ,приступљено 07.05.2016.

као замјенике имали представнике европских земаља који су у свим мандатима супервизора остајали у њиховој сјени. Канцеларија супервизора, као сједиште међународне управе у Брчком, успостављена је веома рано „почетком децембра 1996. године, као регионална канцеларија сјевер Канцеларије високог представника тј. ОНР-North, а 2002. године преименована је у Канцеларију за имплементацију Коначне одлуке за Брчко“⁵⁹³.

Супервизори, амерички држављани, уз подршку америчког контингента ИФОР-а, а касније СФОР-а, који је контролисао сјевероисточни дио БиХ са сједиштем база у Тузли и Брчком, обезбиједили су класичан примјер вршења специфичног облика међународног протектората (на микро плану—на нивоу локалне заједнице) у свијету. Он је обухватао цивилни и војни аспект као интегралну подршку, а имао је исте циљеве, методе рада и координацију за остваривање интереса САД у самој БиХ.

Овакве ставове потврђују и друге независне анализе, као што је нпр. она учињена од стране амбасадора САД Вилијама Монтгомерија: „Више него било где другде у Босни, Брчко је постало амерички пројект. Управо је контингент америчких трупа осигуравао безбедност непосредно након Дејтонског споразума и у годинама после тога. Главни међународни арбитар био је амерички правни стручњак Роберт Овен. Сви именовани међународни супервизори који су надгледали арбитарну одлуку били су, такође, Американци“⁵⁹⁴.

Коначном Арбитражном одлуком мандат супервизора је био одређен на услован начин. Коначна Арбитражна одлука је и допуњена 25. јуна 2007. године, а њен садржај се углавном односио на бригу међународне управе над БиХ и самог предсједавајућег арбитраже, као њеног специјалног експонента, да све одредбе наметнуте правним насиљем као и одлуке буду проведене. Наиме, сам мандат супервизора као и трајање

⁵⁹³ Н. Адемковић, Ј. Марко, Г. Марковић, *Уставно право Босне и Херцеговине, Уџбеник-приручник*, стр.316.

⁵⁹⁴ Види: W. Montgomery,

http://www.b92.net/info/moj_ugao/index.php?yyyy=2005&nav_category=166&nav_id=182655 ,приступљено 09.05.2016.

повјереног му мандата, било је условљено обавјештењем самог супервизора, уз сагласност ОХР-а ка Трибуналу:

- да су оба ентитета испунила своје обавезе,
- да их се придржавају у смислу формирања нових установа у Дистрикту, као и
- да је обезбијеђена функционалност новоуспостављених институција посматрана кроз категорију трајности.

Као могућност у случају супротног извјештаја стајала је већ поменута могућност да Трибунал тј. предсједавајући једнострано, као и до тада, промјени своју одлуку и читаву територију дистрикта „додијели“ другој страни, што је пракса непозната арбитражним трибуналима, а по суштини противна ДМС. Битно је напоменути да је провођење ове одлуке дио пакета промовисаног од стране ОХР-а познатог под називом „Пет циљева плус два услова“ да би дошло до окончања вршења специфичног облика међународног протектората у БиХ о чему ће бити више ријечи у поглављу 17 ове докторске дисертације.

Самом супервизору на располагању су стајала бројна овлашћења. Она су се могла поредити са онима које су редом имали представници колонијалних управа у земљама до тада, с нагласком што право на живот није било у рукама супервизора, чак ни као могућност казне у привидним судским процесима који су вођени под међународним надзором. Ипак, и овдје морамо нагласити да ни право на живот, као најсветије међу прокламованим, није било поштеђено кршења у провођењу ДМС. У вршењу својих овлашћења представници ИФОР/СФОР-а су у више наврата били одговорни и за лишавање живота цивила у Републици Српској и БиХ, а такође у великом броју и као представници МО у саобраћајним несрећама. О овом ће бити још навода касније, а на овом мјесту само указујемо на чињеницу да нико за та кривична дјела није одговарао, јер су најчешће заштићени одредбама Конвенције о привилегијама и имунитетима, као и одредбама Споразума које је БиХ закључила са МО. Кршење међународно признатих права и слобода од стране супервизора имало је веома много манифестационих облика: од кршења права на рад, преко забране активног и пасивног бирачког права па до кршења права на слободу организовања, окупљања и сл. Посматрајући по годинама можемо на основу проведене анализе закључити да је законодавна и нормативна дјелатност свих супервизора била обимна, али различита по годинама.

Табела бр. 1: Преглед најзначајних одлука супервизора као доказ вршења протектората у Брчком.

Р.бр.	Година доношења	Број најзначајнијих налога-одлука супервизора
1.	1997.	18
2.	1998.	20
3.	1999.	2
4.	2000.	9
5.	2001.	12
6.	2002.	8
7.	2003.	12
8.	2004.	7
9.	2005.	8
10.	2006.	14
11.	2007.	30
12.	2008.	22
13.	2009.	11
14.	2010.	3
15.	2014.	3

Примјери дјеловања супервизора као носиоца протектората у Брчком су вишеструки. У односу на горњу табелу бр. 1 можемо закључити да је ова активност у нормативном смислу била различитог интензитета по годинама. Тако у 1999. години, релативно брзо након отварања канцеларије, имамо двије октроисане одлуке, док у 2007. години, скоро десет година након успостављања супервизије, биљежимо чак 30 налога. По нама то ипак не умањује став да је у континуитету вршен међународни протекторат над Брчко Дистриктом и да његово обнављање и данас као „дамоклов мач виси изнад судбине Брчко Дистрикта“ . Свјесни чињенице да у раду овог обима не можемо указати на садржај свих налога супервизора, збор релевантности потврде постављене помоћне хипотезе, њихов број и године доношења навели смо у прилогу бр. 3 ове докторске дисертације.

Да би се уочио обим коришћења мандата супервизора или проконзула⁵⁹⁵ као и разноврсност његових налога на приватни, привредни и политички живот становника Брчко Дистрикта наводимо сљедећи налоге супервизора који нису поредани по битности норми нити по времену доношења. Ти налози су: Налог о успостављању Брчко Дистрикта, Налог о приватизацији уз више допуна, Допуна налога о мултиетничкој администрацији у дијелу општине Брчко у Републици Српској, Налог о успостављању највишег законодавног тијела Скупштине Брчко Дистрикта, Налог о именовану чланова Владе Брчко Дистрикта, Налог супервизора о успостави полиције Брчко Дистрикта и именовану шефа полиције и његових замјеника, Налог супервизора о именовану чланова правосуђа Брчко Дистрикта БиХ, Налог супервизора о опозиву и именовану посланика у прелазне Скупштину Брчко Дистрикта, Налог супервизора о начину приватизације државног капитала предузећа у Брчко Дистрикту БиХ, Налог супервизора о именовану посланика у прелазној Скупштини Брчко Дистрикта, Налог супервизора о именовану Бранка Дамјанца на функцију градоначелника Брчко Дистрикта БиХ, Налог супервизора о делегирању овлашћења у области образовања на Владу и Скупштину Брчко Дистрикта, Налог супервизора о измјенама и допунама Закона о полицији, Налог супервизора о реструктурирању управе Брчко Дистрикта, Налог супервизора којим се укидају ентитетски закони на подручју Брчко Дистрикта и сл.

У вршењу својих овлашћења супервизор се ослањао на помоћ МО и других међународних сталних или *ad hoc* тијела. Нарочито је имао подршку ОЕБС-а, UN-IPTF, као и др. поменутих тијела, од којих је дио настајао и као резултат његових сопствених налога. Нека од тих помоћних тијела супервизора била су :

- *Housing Verification Mission-HVM*, која се бавила анализом стварно оствареног повратка;
- *European Public Law Center-EPLAC*, који се бавио едукацијом прелазне Скупштине Дистрикта да би испунила очекивања супервозора;

⁵⁹⁵International crisis group, Izvještaj za Balkan br.144, Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine: Početak, napredak i povlačenje, *op.cit.*стр.10

- *District Management Team-DMT*, који је у суштини био креатор вршења протектората у Брчком и први савјетодавни орган супервизора;
- *Central and East European law initiative-CEELI*, која је обуку проводила над носиоцима правосудних функција да би испунили додјелјену им улогу о раду и позитивну оцјену супервизора;
- *Independent Judicial Commission-IJC*, која је преузела каснију менторску улогу над правосудним системом;
- *Brcko Legal reform Office-BLRO*, која је строго водила рачуна о провођењу налога од старне задужених органа локалне самоуправе;
- *Natioal democratic Institute-NDI* као један од познатих протагониста спољне политике САД, који је у Брчком имао улогу на промовисању вишепартијског система и демократских институција, као и самог
- ОХР-а, Савјета са провођења мира-*PIC* као и његовог управног одбора који је на резидентној амбасадорској основи дјеловао на БиХ.

Без обзира на само дио наведених налога, као и МО те специфичних тијела која су помагала самом супервизору, можемо са великим степеном сигурности тврдити да су налози супервизора довели до супротстављања нове, ДМС непознате административно-територијалне цјелине у БиХ која по надлежностима и правном положају има положај веома сличан Републици Српској и Федерацији БиХ, као државотворним ентитетима у БиХ. Са овим наводим слажу се и други аутори.

Лекић, анализирајући Брчко након доношења Коначне Арбитражне одлуке наводи: „Инострано туторство над дистриком Брчко имало је два основна циља: очување напетости између завађених група различитих религија и очување положаја иностраних татора. Сам ток преговора у Дејтону 1995. и каснија решења на терену то најбоље потврђују...Једнако је и са дистриком Брчком који је виртуелна држава делилац и почетна тачка новог сукоба при првој промени геополитичког аранжмана“⁵⁹⁶.

⁵⁹⁶ Види : С. С. Лекић, *Подељени градови*, <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/podeljeni-gradovi.html> приступљено 07.06.2016.

Са друге стране бошњачки орјентисани аутори наводе, као и о већини чињеница, дијаметрално супротне ставове од српских, па и хрватских аутора. Тако Лејла Лилић, анализирајући коначну арбитражну одлуку, тврди: „Уколико се крене од саме уставности одлуке о Дистрикту, може се видјети да је трибунал настојао поштовати основне принципе успостављене дејтонским споразумом.... и да се БиХ састоји од два и не више ентитета“⁵⁹⁷. Ејуп Ганић, бивши члан Предсједништва БиХ сматра да је „Брчко Дистрикт једина побједа БиХ за 20 година“⁵⁹⁸.

3. БЕЗБЈЕДНОСНИ АСПЕКТИ САРАДЊЕ НАТО-а и БиХ

3.1. Улога НАТО-а у ратним дешавањима

Посматрајући везу између почетка сукоба на подручју бивше СФРЈ као и ангажман НАТО-а на том подручју можемо рећи да је до тога дошло, начелно, на самом почетку. Први од значајнијих докумената у којем можемо констатовати став НАТО-а о кризи у бившој СФРЈ објелодањен је након Самита ове организације одржаног у Риму у новембру 1991. године⁵⁹⁹. Тада, у Римској декларацији, усвојено је неколико закључака од којих су по нама најзначајнији они дефинисани члановима од 2 до 5 ове декларације⁶⁰⁰. Они у најзначајнијем наглашавају сљедеће закључке: сами грађани треба да одлуче о својој

⁵⁹⁷S. Gavrić, D. Banović, C. Krause, *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine-izabrani aspekti*, III Teritorijalno politička organizacija Bosne i Hercegovine, L. Lilić, Brčko Distrikt, Sarajevski otvoreni centar Fondacija Konrad Adenauer, Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2009, str.341.

⁵⁹⁸ О широј елаборацији овог становишта Ејуба Ганића, види у босанкохерцеговачком магазину „Дани“ од 20.11. 2105. године.

⁵⁹⁹Комплетан текст ставова НАТО у Риму 1991 о ситуацији у Југославији види на:<http://www.johnmajor.co.uk/page2463.html>, приступљено 09.05.2016.

⁶⁰⁰ Како наводи професорица Чехулић ова декларација имала је поред тога и сљедећи значај: „Rimskom deklaracijom, usvojenom takođe 1991. godine, NATO otpočinje najvažnijestrukturalne promjene. Osnovan je Sjevernoatlantski savjet za saradnju (NACC- North Atlantic Cooperation Council) s ciljem saradnje sa bivšim socijalističkim zemljama i SSSR-om. NATO, OSCE, EZ, WEU i Savjet Evrope u tom momentu čine glavne stubove evropske bezbjednosnearhitekture“.

будућности као и о будућности земље, наглашава се потреба поштовања најзначајнијих, до тада усвојених, документа КЕБС-а, не признаје се насилна промјена граница, осуђује се употреба силе, позива се на поштовање прекида ватре, наглашава се појединачна кривична одговорност свих лица која прекрше правила међународног права кроз кршење, прије свега, норми међународног хуманитарног права, даје се подршка превентивне дипломатске активности на које смо такође указали а биле су преузете од других МО, УН, КЕБС, ЕЗ и сл.

Правни и политички темељ за овакво дјеловање НАТО-а као регионалне организације можемо пронаћи и у закључцима са састанка највиших органа НАТО алијансе, одржаних у јуну 1992. године у Ослу. Не наводећи их редом све, за суштину разумијевања трансформације улоге ове регионалне међународне организације наводимо да је одлукама министара спољних послова закључено и:

- да се изражава спремност да се додатно подрже активности које се односе на очување мира, а које су под посебним покровитељством КЕБСа-а који ће касније бити трансформисан у ОЕБС, али уз напомену
- да ће се свака од тих ситуација и процјењивати у складу са властитим правилима и оснивачким актима НАТО-а.

Поред ових горе поменутих начелних одлука битно питање за схватање ангажмана НАТО-а у сукобима на простору бивше СФРЈ односило се на специфичан однос са УН, тј. односом у којем су дошли у сукоб њихови оснивачки акти, Повеља УН и Вашингтонски споразум о оснивању НАТО Алијансе. У том контексту битно је нагласити релевантност Поглавља VIII Повеље УН, а посебно члан 53 који каже:

„Вијеће сигурности употребљава, гдје је то прикладно, регионалне споразуме или установе за провођење присилне акције коју је оно одредило. Међутим, никаква се присилна акција не подузима на темељу регионалних споразума или од регионалних установа без овлаштења Вијећа сигурности, уз изузетак мјера против сваке непријатељске државе дефиниране у ставку 2. овога чланка, а које су мјере предвиђене на темељу Чланка 107. или у регионалним споразумима управљенима против обнављања агресивне политике од стране такве државе све до часа када, на захтјев

заинтересираних влада, Организација буде могла преузети одговорност за спријечавање нове агресије од стране такве државе“⁶⁰¹.

Поред тога СБУН „треба у свако доба бити потпуно обавјештаван о дјелатностима које се подузимају или намјеравају подузети на темељу регионалних споразума или од страна регионалних установа за одржавање међународног мира и сигурности „⁶⁰² а све у циљу како ове регионалне организације не би злоупотребиле ову могућност. Ово НАТО-у нажалост није било странао, конкретно бомбардовањем СРЈ 1999. године, по нама, пред крај XX вијека такође долази до пораза начела Повеље УН као и система УН.

У односу на наш постављени проблем, а који се односи на сарадњу регионалних МО са УН као универзалном МО, можемо истаћи да је тај ангажман на подручју бивше СФРЈ, а поготово на територији БиХ, био веома садржајан. Званично, до те сарадње је дошло крајем 1992. године када су „УН затражиле од Савета НАТО-а подршку у бившој Југославији, а Савјет је изразио спремност да позитивно одговори на такве иницијативе како би помогао Уједињеним нацијама у имплементацији резолуција Савета безбедности УН, органа који има првенствену одговорност за међународни мир и безбедност“⁶⁰³. Тај ангажман и „укљученост НАТО-а у протеклим годинама био је обиљежен флексибилношћу и адаптацијом у времену када је и сама Алијанса водила дугу и тешку дебату у вези њене улоге у постхладноратовском окружењу“⁶⁰⁴. Иако је временом НАТО потпуно потиснуо УН из процеса завршетка рата и саме мисије одржавања мира у БиХ, та сарадња, макар у почетку, имала је правно утемељење. Она се одвијала као подршка спровођењу одређеном броју резолуција које је доносио СБУН и то:

- у складу са Резолуцијом СБУН бр. 713 из 1991. године на основу које се НАТО укључио заједно са Западноевропском унијом у операцију која је имала за циљ сагледавање свих аспеката поштовања уведених забрана на

⁶⁰¹http://www.dadalos.org/uno_hr/un-charta.htm, приступљено 10.05.2016.

⁶⁰²Члан 54. Повеље УН

⁶⁰³Ј. Симић, *У потрази за новом мисијом, НАТО и југословенска криза 1990-2001*, ЈП, „Службени Гласник“, Београд, 2010, стр.90.; Final Communique M-NAC2-92-106, Nato Press Service, XII/1992

⁶⁰⁴В. McLane, *NATO and Reform in Bosnia nad Herzegovina* in E. F. Felberbauer, P. Jureković, F. Labarre, *Supporting Bosnia and Herzegovina: The Challenge of Reaching Self-Sustainability in a Post-War Environment*, 18 th Workshop of the Study Group „regional Stability in South Europe“, Vienna, 2009, p.67

увоз оружја и сл. Поред наведене резолуције донесене су и оне које су се односиле посебно на поморске инспекције у територијалним водама СРЈ, прије свега у Јадранском мору и на Дунаву тј. Рез. СБУН бр. 757, 787 и 820.

- у складу са Резолуцијама 781 из 1992. године и 816 из 1993. године НАТО се укључио у контролу забране одвијања летова над ваздушним простором изнад БиХ.
- у складу са Резолуцијама 836 и 844 из 1993. године, по позиву СБУН, НАТО је добио мандат за вршење принудних мјера и конкретно спровођење оружаних дејстава на подручју БиХ. Те мјере су биле примијењене само на једној зараћеној страни тј. на материјалним и људским ресурсима снага Војске Републике Српске, иако смо кроз више примјера нагласили да је постојала основана сумња и бројни докази и да су снаге ХВО-а и Армије БиХ вишеструко кршиле договорена примирја, користиле заштићене зоне које никада нису били демилитаризоване за нападе на српске цивиле, кршиле ембарго на увоз оружја и сл.

Ове акције су за Поповића и Павловића биле планиране још од 1993. године, по договору генералних секретара УН и НАТО-а. То потврђује брзина којом је НАТО по позиву УН прихватио да спроведе ову акцију. „Генерални секретар УН је 6. фебруара 1994. године упутио писмо генералном секретару НАТО-а, у коме је затражио да НАТО прихвати одлуку СБУН о интервенцији ваздушних снага на српске положаје око Сарајева. Већ 11. фебруара из НАТО централе стигао је одговор...да су отклоњене препреке за прву војну интервенцију НАТО алијансе од њезиног оснивања“⁶⁰⁵.

⁶⁰⁵Н. А. Поповић, М. Р.Павловић, „Ако не умемо да радимо...знамо да се тучемо“ Срби у рату против НАТО-алијансе и Уједињених Нација, Триопринт, Бања Лука, 2006, стр.28

- те акције, које су услиједиле након потписивања ДМС, а односиле су се прије свега на мандат ИФОР-а и СФОР-а, а на основу Резолуције СБУН бр. 1031 и 1088 .

У односу на нашу систематику, Игор Новаковић, ангажман НАТО-а такође класификује на сличан начин, уз мања одступања, одређујући им и кодне називе. По њему то су: „Прва мисија НАТО снага под називом „Deny Flight“ (1993–1995), покренута на основу резолуција Савета безбедности УН 781, 786 и 816,... Друга акција под називом „Deliberate Force“, која припада акцијама наметања мира, спроведена је на основу Резолуције СБ УН 836, трећом операцијом, познатијом као IFOR (International Force), уведен је концепт операција стварања мира. Спроведена је на основу Дејтонског мировног споразума и Резолуције СБ УН 1031.... Четврта мисија под називом SFOR (Stabilisation force), која припада типу операција изградње мира, одвијала се на територији Босне и Херцеговине од истека мандата IFOR до 2004. године“⁶⁰⁶ када долази преузимања одговорности за војни дио имплементације ДМС од стране ЕУ тј. ЕУФОР-а а на основу програма Берлин плус.

Наведени развој сарадње НАТО-а и УН, просто гледајући наметнуо се као логичан, будући да УН нису имале формиране сопствене војне снаге иако су имале могућност на основу Повеље УН да их формирају, али је за то било потребно дуже вријеме и поштовање сложенијих процедура него у самом НАТО-у. Ипак, временом је ова сарадња довела до других закључака.

Наиме, како није било сагласности око учествовања и окончања сукоба у БиХ између УН и НАТО-а под утицајем САД долази до другачијег развоја догађаја који ће означити пораз система УН да на неутралну и Повељом УН дату могућност дође до окончања сукоба у БиХ. О овом концепту професор Јадранка Симић тврди: „Уједињене нације су спроводиле традиционалну политику...уз употребу силе само у самоодбрани...НАТО је сматрао да таква политика Уједињених нација није довољно

⁶⁰⁶Види: I. Novaković, *Multilateralne operacije NATO*, Časopis „Bezbednost zapadnog Balkana“, BZB, No 16, 2010.

ефикасна да зарађене стране..одврати од кршења Резолуција Савета безбедности УН...таква..разлика у концепту између Уједињених Нација и НАТО-а подрила је односе две организације током рата у БиХ⁶⁰⁷.

3.2. Улога НАТО-а у одржавању мира веза са Анексом 1А и 1Б ДМС

Дјеловање НАТО-а у БиХ није прва операција одржавања мира у којој је учествовао. Наиме, одређен број аутора заступа ово становиште, а међу њих сврставамо и Таламанку који сматра да је то ипак била ситуација у којој је на основу Резолуције СБУН „бр. 678 из новембра 1990 године“⁶⁰⁸, он био дио Коалиционих снага које су дјеловале у операцији „Пустињска олуја“⁶⁰⁹ формираној након Ирачке инвазије на Кувајт. Ипак, говорећи о овој операцији он наводи и разлику која се огледа прије свега у чињеници да је долазило до координисања са Владом Кувајта док је у случају касније донијете Резолуције бр. 1031 та координацију била са самим НАТО-ом за све земље које су учествовале у мисији у БиХ.

Анализирајући речено везано за дјеловање НАТО-а у ратним дешавањима прије свега на подручју БиХ, а правећи логичну везу са овим поднасловом, можемо закључити да је НАТО у БиХ до сада дјеловао кроз неколико најзначајнијих акција које су, као што смо видјели, биле везане и за имплементацију садржаја више резолуција СБУН донесених у периоду од 1991 до 1995. године, а за то је упориште имао и у закључцима са неколико својих самита одржаних почетком 90-их година XX вијека.

У циљу расвјетљавања улоге НАТО-а, као регионалне МО, предмет нашег даљег образлагања биће посебно ове задње мисије НАТО-а везане за мандат ИФОР-а и СФОР-а, као и прелазак одговорности са НАТО-а на ЕУ преко ЕУ Мисије Алтеа.

⁶⁰⁷ J. Симић, У потрази за новом мисијом, НАТО и југословенска криза 1990-2001, op.cit. стр. 93-94.

⁶⁰⁸ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/678\(1990\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/678(1990)), приступљено 11.05.2016.

⁶⁰⁹ N. F. Talamanca, The Role of NATO in the Peace Agreement for Bosnia and Hercegovina, EJIL, 1996, pp.168-170, <http://ejil.org/pdfs/7/2/1359.pdf>. приступљено 11.05.2016.

3.2.1. Анекс Ia и Ib као примарни задаци ИФОР/СФОР-а

Задатак НАТО мисије у имплементацији ДМС може се сагледати кроз више аспеката. У сваком од њих може доћи до сличних закључака, али их аутори различито интерпретирају тј. појединим од постављених задатака дају приоритет. Ови задаци су са посебним циљем пажљиво планирани у највишим структурама НАТО-а. О њему прецизније говори професор Шолаја и тврди: „Као полигон за испробавање унутрашњих процеса и односа међународних фактора према државама у транзицији и постратним процесима, БиХ је била добродошао експеримент...Босна није представљала само дефинисање постхладноратовских успјеха НАТО-а већ је задржавала и централну пажњу кохерентности Алијансе“⁶¹⁰. Са друге стране, аналитички нешто прецизније Пјер Анри Бинел закључује да су снаге у НАТО мировној мисији „имале задатак да успоставе мир на терену, према потреби и војном силом, и да осигурају безбедност цивила, али и да подрже представнике генералног секретара ОУН који ће бити задужени за организацију општих избора“⁶¹¹.

Ми, са друге стране, дајемо приоритет нормативно уређеним задацима у анексима ДМС као и дијелу активности које је НАТО предузимао ван тих нормативних оквира, а у циљу прављења стратегије за ширење свог чланства и на БиХ.

Иако смо у претходним поглављима детаљно образложили садржаје ових анекса, у контексту овог поглавља наглашавамо да су Анексом IA ДМС стране потписнице преузеле обавезу да ће прихватити међународне снаге чији ће мандат бити постављен Резолуцијом СБУН. Чланом 1 овог анекса констатовано је да је сврха овако датог пристанка „да се успостави трајни прекид непријатељстава...да се обезбиједи подршка ИФОР-у као и да се исти овласти да предузме све неопходне кораке да би обезбиједио

⁶¹⁰М. Шолаја, *Балкан у трансатланској пукотини*, ЦИР Центар за међународне односе, Бања Лука, 2006, стр.135.

⁶¹¹П. А. Бинел, *Ратни злочин НАТО-а*, Гутенбергова Галаксија, Београд, 2003, стр.25.

спровођење истог, да се кроз Анекс Iб успостави контрола наоружања као и да се обавезе проводе реципрочно у оба ентитета⁶¹².

Такође, Анексом Iа потписано је још неколико битних процеса који су требали довести до трајног успостављања мира у БиХ. Као прво, договорено је да све војне снаге, паравојне формације и други наоружани борци који нису припадници зараћених страна и локалног поријекла, морају у анексом предвиђеном року од 30 дана напустити подручје БиХ. Највећи отпор овом процесу пружали су припадници муџахедина који су се борили у Армији БиХ, као и припадници регуларних снага Хрватске војске који су, нарочито током војне акције „Маестрал“ и других акција у БиХ, кршећи већи број конвенција, незаконито ушле на територију БиХ, а посебно на подручје општина Дрвар, Грахово, Гламоч, Купрес и др.

Поштовање линија разграничења утврђених у Дејтону као и проширење њиховог значаја повлачењем наоружања изван тако дефинисаних зона раздвајања, као посебна обавеза ИФОР-а, требало је у коначници да допринесе и стварном окончању сукоба.

Такве зоне одређене су ширином од 2 км, на обе стране и у њиховом појасу није било дозвољено посједовање или ношење било каквог наоружања изузев оног које би посједовали припадници ИФОР-а. Одређене специфичности везане за сам процес повлачења наоружања као и дефинисања ширине зоне разграничења (а везане и за трансфер власти у дијеловима Сарајева са Републике Српске на Федерацију БиХ) биле су присутне и на подручју Горажда и Сарајева, као и на оним локацијама на којима се „гранична линија Ентитета не поклапа са договореном линијом прекида ватре“⁶¹³.

Овако дефинисан процес повлачења наоружања одвијао се у три фазе које су биле предвиђене у трајању од 30 до 120 дана. „Заповједник ИФОР-а одређен је као највиши ауторитет за тумачење проблема“⁶¹⁴ који се могу јавити везани за имплементацију војних питања ДМС, али у сарадњи са високим представником и других дијелова чиме је концепт цивилне и војне управе над БиХ након ДМС био употпуњен и заокружен у свим

⁶¹²Члан 1, тачка 2. Анекса IА ДМС

⁶¹³Члан 4. Тачка 3 Анекса IА ДМС

⁶¹⁴В. Петрич, *Босна и Херцеговина од Дејтона до Европе*, op.cit.стр.59.

аспектима битним за функционисање у пуном капацитету специфичног облика међународне управе под мандатом МО или „специфичног облика међународног протектората“ у БиХ.

Значајну улогу у праћењу реализације договореног, поред међународних снага, требала је да има и Заједничка војна комисија као тијело које би било састављено од представника зараћених страна и других, а чију смо улогу већ описали у претходним поглављима. Чланом 6 овог анекса позива се СБУН да овласти земље чланице и друге МО да успоставе снаге ИФОР-а које ће дјеловати у складу са главом VII Повеље УН.

3.2.2. ИФОР-Implementation Force

Сврха краћег указивања на садржај, посебно по нама значајнијег Анекса 1а ДМС, била је неопходна због потребе указивања на задатке и процесе у којима је учествовао ИФОР. Његов мандат успостављен је Резолуцијом СБУН 1031 од 15 децембра 1995. године, тачније три дана након свечаног потписивања ДМС у Паризу. Тачком 14 ове резолуције успостављају се мултинационалне снаге које ће бити задужене, између осталог, да помажу провођење (прије свега) војног аспекта ДМС. Ове снаге су требале истом резолуцијом да замјене дотадашњу мисију УН на терену тј. мисију УНПРОФОР-а, чијом радом ни једна од до тада зараћених страна није била задовољна. Сходно реченом можемо истаћи да је ИФОР имао сљедеће најзначајније задатке, тј. да:

- „прати имплементацију Анекса 1а и 1б ДМС,
- надгледа означавање договорене линије прекида ватре и њене зоне раздвајања,
- успоставља везе са цивилним, војним властима и другим МО неопходним за извршење своје мисије,
- повлачење мировних снага УН, да помогне кретање организација у испуњавању хуманитарних мисија,
- помогне УНХЦР и друге МО у њиховим хуманитарним мисијама,
- спријечава ометање кретања цивилног становништва избјеглих и расељених, као да

- прати чишћење минских поља⁶¹⁵ и других фортификацијских препрека.

Посебан задатак које су имале снаге ИФОР-а (а које ће их неријетко одвести у кршење мандата) било је овлашћење да „помогне стварању сигурних услова за извршење других задатака које обављају други, у вези са Споразумом о миру, укључујући ту слободне и поштене изборе“⁶¹⁶. На овој помоћи, најчешће и ван својих овлашћења, а све у циљу потпуног вршења међународног управе над БиХ, инсистираће највише високи представник и сам ОХР.

Сам пренос овлашћења са УНПРОФОР-а на ИФОР можемо посматрати, како смо навели, као још један примјер пораза УН у његовој мисији чувања и одржавања мира у свијету. Иако је било јасно да се не може говорити након НАТО трансформације крајем (XX о МО) у чијем је задатку првенствено мирно рјешавање спорова већ агресивно ширење и преузимање улоге „свјетског полицајца“ дошло је до видних промјена. Уз вођство САД у том процесу УН су, нажалост, из бројних, већ наведених разлога који се тичу утицаја чланица, непостојања сопствених снага, неуспјеха постојеће мисије и сл. поново устукнуле пред НАТО-ом, и то неће бити окончано на случају БиХ.

Посебан пораз политике УН у БиХ случају представља могућност Савјета НАТО-а да анализира потенцијално опасне ситуације и да у складу са њима предузима додатне мјере. Почетак дјеловања ових снага у оквиру НАТО-а можемо пратити од 16. децембра 1995. године када је са 60.000 војника отпочела ова мисија. Њене снаге биле су распоређене у три оперативна сектора и то:

- *Мултинационална дивизија Југоисток (MND-SE)*, са сједиштем у Мостару, која је била подређена француској команди, а у себи је поред француске бригаде укључивала и по једну шпанску и италијанску бригаду, као и додатни број египатских, јорданских, мароканских и украјинске јединица;

⁶¹⁵Члан 6. Анекса 1А ДМС

⁶¹⁶ Ibid.

- *Мултинационална дивизија Југозапад* (MND-SW) са сједиштем у Бањој Луци, која је била подређена британској команди. Поред поменутих јединица овој дивизији припадале су и канадске и холандске јединице;
- *Мултинационална дивизија Сјевер* (MND-N), са сједиштем у Тузли, која је била подређена америчкој команди, како смо то већ образложили у диелу рада везаном за Брчко Дистрикт. Она је у свом саставу, поред најбројнијих америчких, имала и контингенте турских, пољских, нордијских земаља, као и контингент руских снага са специфичним системом командовања. За учешће руских снага „створен је специјални 'командни аранжман' по којем је командант руског батаљона од 1350 људи био непосредно одговоран замјенику команданта ИФОР-а (касније СФОР-а) за руске снаге“⁶¹⁷.

У првим мјесецима рада ове мисије главни задатак је био осигурати повлачење тешког наоружања изван предвиђених линија унутар територије сваке од зараћених страна. Тај процес је успјешно окончан до почетка фебруара 1996. године. Поред тога, овај дио мисије НАТО-а у имплементацији ДМС имао је успјеха и у „спремању тешког наоружања у војне објекте и демобилисања војних снага“⁶¹⁸. Питање примјене силе везане за имплементацију ДМС стајало је као перманентна обавеза ИФОР-а, уколико би то сам процијенио или уколико би био позван од других МО на такво дјеловање у случају опструкције њихових задатака.

Посматрајући оснивачки акт НАТО-а Вашингтонски споразум, можемо већ на основу анализе задатака ове ИФОР мисије закључити да је он изашао из свог мандата и да је његова улога данас сасвим супротна, прије свега члану 5 његовог оснивачког споразума⁶¹⁹. Наглашавамо да овакво право на примјену силе које је дато ИФОР-у

⁶¹⁷М. Шолаја, Балкан у трансатланској пукотини, *op.cit.*, стр.136.

⁶¹⁸NATO Priručnik, Public Diplomacy Division NATO, Belgium, 2006, str.1.

⁶¹⁹ Чланом 5.Вашингтонског споразума јасно се наглашава у којим то случајевима НАТО има право на примјену оружану силу: „Потписнице сматрају да се оружани напад на једну или више њих, у Еуроци или Сјеверној Америци, треба сматрати нападом на све њих и зато се слажу да ће у случају таквог оружаног напада, свака од њих, позивајући се на право индивидуалне или заједничке самообране из чланка 51 Повеље Уједињених Народа, помоћи потписници или потписницама које су нападнуте, подузимајући одмах, саме и у складу с другим потписницама, кораке који се сматрају потребнима, укључујући употребу оружане силе, да

дефинитивно представља проширење обима његовог дјеловања у смислу права на примјену силе кроз различите облике оружане акције.

Мандат ИФОР-а имао је и својих недостатака. Вођен протекторском мишљу високих представника у БиХ, као и ОХР-а, он је веома често, испуњавајући своју начелно дефинисану улогу да помаже и другим МО у имплементацији њихових (често непостојећих обавеза и задатака везаних за ДМС), излазио из граница свог мандата, што је са друге стране доводило и до људских жртава и чињења велике материјалне штете. Тако су приликом претреса свештеничког дома породице Старовлах на Палама војници ИФОР-а брутално претукли чланове ове породице и нанијели им повреде од којих се ни до данас нису опоравили. Ово је била само једна од рутинских контрола у циљу прикупљања доказа о лицима која су била под сумњом да помажу осумњичене за ратне злочине. Њихов адвокат Пуцар поднио је апелацију и Европском суду за људска права у Стразбуру због овог злочина НАТО снага, у којој између осталог наводи: „Православни свештеник протојереј-ставрофор Јеремија Старовлах, његов син Александар, те чланови њихове породице никада неће сазнати ко је наредио, а ко извршио злочин у којем су их прије 12 година на Палама припадници НАТО и тадашњег ЕУФОР-а брутално претукли, а остале чланове породице и свештенике малтретирани, јер је БиХ обезбиједила имунитет онима који су то наложили и починили“⁶²⁰.

У прилог наведеном наводимо и случај од 5. јануара 2006. године када су приликом акције која није била у њиховом мандату, припадници италијанског ЕУФОР-а тешко ранили ненаоружаног цивила Раду Абазовић приликом покушаја хапшења њеног мужа Драгомира, након чега је умрла у болници у Фочи.

Успјеси ИФОР-а, по мишљењу аутора, који занемарују његово дјеловање ван мандата, који припадају прије свега бошњачкој правној мисли, манифестовали су се

би повратиле и одржале сигурност Сјеверноатлантског подручја. Сваки такав оружани напад и мјере подузете као резултат тог напада морају се одмах пријавити Вијећу сигурности. Такве мјере морају се зауставити када Вијеће сигурности подузме мјере потребне за поновну успоставу и одржавање међународног мира и сигурности“<http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/o-nato-u/sjevernoatlantski-ugovor> приступљено 12.05.2016.

⁶²⁰Глас српске, издање 31. 3. 2016, http://www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Starovlasi-tuze-BiH-Evropskom-sudu-za-ljudska-prava/lat/205996.html, приступљено 02.07.2016.

такође и на другим пољима. Они се, уз наше дјелимично слагање са појединим од наведених, могу сажети у следећем:

- допринос стварању сигурнијег окружења, а посебно везаног за провођење војне и цивилне политичке обнове,
- помоћ ОЕБС-у у спровођењу првих послеријатних избора,
- велики ангажман у поправци свих видова комуникација, почевши од санације путева, мостова па до жељезничких пруга,
- обнови цивилних објеката посебно школа и болница,
- помоћи везаној за рјешавање комуналних проблема почевши од санације водоводних, телекомуникацијских те електричних нисконапонских мрежа.

Поред наведеног представници других МО сматрају да је сарадња са ИФОР-ом била од пресудног значаја да би ОХР, ИПТФ, МКЦК, УНХЦР као и други успјешно обављали свој дио задатака везаних за имплементацију ДМС. У контексту реченог Грабовица закључује да је ИФОР био „прва стварно велика операција у историји НАТО-а која је осим тога укључивала и низ других земаља при чему ваља споменути нарочито Русију и низ земаља Варшавског пакта“⁶²¹.

За све НАТО припаднике гарантован је највиши степен привилегија и имунитета на основу Споразума који је БиХ закључила са овом МО. Ови тзв. СОФА –*Status of Forces Agreement* нису непознати у пракси. По мишљењу више аутора, од којих издвајамо Чак Мејсона, по својој суштини треба да обезбиједи изузеће од домаће и међународне јурисдикције за све војнике, а прије свега оне из САД који „учествују у војним мисијама у иностранству“⁶²².

⁶²¹А. Грабовица, НАТО и Босна и Херцеговина: од мировних операција до савремених изазова, <http://Ibn-sina.net/images/pdf/znakovi/64/06> приступљено 12.05.2016.

⁶²²Р. С. Mason, *Status of Forces Agreement (SOFA): What Is It, and How Has It Been Utilized?* Congressional Research Service, 7-5700, www.crs.gov, приступљено 12.05.2016.

У БиХ ово се односило на војнике САД без обзира на остатак НАТО тупа које су по одредбама овог споразума договорене још у Дејтону и које су имале нешто другачији степен привилегија и имунитета.⁶²³

Иако постоји обавеза извјештавања СБУН од стране снага ИФОР-а, ипак морамо констатовати да су ове снаге ипак под командом НАТО-а. Такође, потребно је нагласити да све земље које учествују у овој мисији имају специјална права да у складу с Повељом УН и правима која има даје СБУН, саме одлуче у складу са командом своје земље да ли могу да одбију извршење одређених задатака која су им се поставила за вријеме извршења саме мисије у БиХ, као што је нпр. хапшење оптужених за ратне злочине. За ова питања неке земље чланице ИФОР-а, а касније и СФОР мисије сматрале су да не спадају у њихове, ДМС додијелене задатке, већ да су израз непримјерених правних конструкција ОХР-а као тумача цивилног аспекта провођења ДМС и нејасних резолуција СБУН везаних за ова питања.

Други аутори, као Џонс и Пичет пак сматрају да ова обавеза за све државе чланице УН произилази из Резолуције СБУН бр. 827, која намеће обавезу државама сарадње са судовима успостављеним од стране УН па тако и са Хашким трибуналом, иако је он успостављен од стране СБУН, а не Генералне скупштине УН.

И оваква улога НАТО-а и његово овлашћење над командовањем мисијом ИФОР-а, у већем дијелу самостално, понављамо, представља по нама још један у низу пораза УН као организације у чијој су надлежности и саме мировне мисије.

3.2.3. SFOR-Stabilization Force

Трансформацију снага ИФОР-а у снаге СФОР-а можемо уочити већ крајем 1996 године. Ова промјена односила се прије свега на бројчани састав мисије, а мање на обим

⁶²³Види: Agreement Between Republic of Bosnia and Hercegovina and North Atlantic Organizations concerning the Status of NATO and its personel, <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/sofa/croatia.pdf>, приступљено 13.05.2016.

њених овлашћења која су углавном остала иста. Значајнија промјена у смислу задатака била је повећање активности везаних за стварање сигурнијег окружења које, само по себи, треба допринијети и јачању успостављеног мира.

Након више одлука Савјета за имплементацију мира, као једног од органа међународне управе у БиХ, као и властитих планова и процјена донесених на састанцима министара спољних послова НАТО-а, а посебно по закључцима истог форума у децембру 1996. године, одлучено је да „НАТО треба организирати и водити Стабилизацијске снаге, SFOR-Stabilization Force, величине 32.000 војника које су активирани 20. просинца 1996. године-на дан престанка мандата ИФОР-а“⁶²⁴.

Поред тога, одређено је да ће мандат ове мисије бити у трајању од 18 мјесеци, што није испоштовано и продужавано је више пута. Ову трансформацију мисије подржао је и СБУН који је у том циљу и донио Резолуцију бр. 1088. Овом резолуцијом наглашава се потреба даљег укључивања у спровођење и цивилних аспеката ДМС чиме су утицај, улога и могућност мијешања снага СФОР-а биле могуће у готово све аспекте провођења ДМС.

Овако широко постављени мандат одвешће ове НАТО снаге, како смо већ напоменули, често и у такве акције које се више могу поредити са класичним протекторатским мјерама него са спровођењем мира. Под таквим акцијама сматрамо: убиства приликом хапшења цивила, претресе објеката, наношење великог броја лакших и тежих повреда, притом често и цивилима који нису имали било какве везе са прекршајима или кривичним дјелима, конфискацију документације из више органа управе на локалном и ентитетском нивоу.

Ове акције неријетко су извођене и са регуларним јединицама земаља које су учествовале у НАТО мисији У БиХ. У једној од таквих „за операције у БиХ Британци су анагажовали јаке обавјештајне снаге из састава обавјештајног корпуса који је у свом саставу имао 1400 људи тзв. *Intelligence Corps*...такви припадници“ заједно са

⁶²⁴NATO Priručnik, Public Diplomacy Division NATO, op.cit, str.149.

припадницима „САС извршили су препад на Србима, Симу Дрљачу код Приједора и убила га, а њихове америчке колеге убиле су Гаћовића и ухапсиле генерала Крстића“⁶²⁵.

Овакву концепцију СФОР-а НАТО мисије у БиХ поједини писци покушавају оправдати закључцима са НАТО самита одржаног у Бриселу 1994. године на којем је одлучено, да у циљу нове улоге НАТО и његове трансформације у свијету након пада Берлинског зида може доћи и до слања *Комбинованих заједничких снага*, чији перманентни задатак не би биле само војне активности већ и активности везане за хуманитарне акције у оквиру мировних снага. Ми се ипак не слажемо са овом тврдњом јер се и на први поглед може уочити да се поједине, горе поменуте, акције које је предузимао СФОР, не могу подвести ни под овако широко постављене задатке мисије.

НАТО је на засједањима својих највиших органа разрадио и стратегију постепеног повлачења и смањења свог војног присуства, истичући да безбједност земље не може почивати на сталном присуству те мисије и желећи да ту одговорност постепено пребаци на домаће оружане снаге. Како им се у концепт контроле над БиХ није уклапала постојећа ситуација у којој су постојале три компоненте војних снага тј. Војска Републике Српске, Армија БиХ и ХВО—као компоненте војске Федерације БиХ, одлучили су да треба формирати заједничке Оружане снаге БиХ.

Без обзира на наведено, СФОР се бавио и конкретнијим задацима везаним за имплементацију ДМС. Под тим подразумијевамо више активности везаних за цивилне аспекте ДМС, почевши од уништавања вишка наоружања, преко помоћи и оспособљавању деминерских служби па до „реорганизације полицијских снага ...као и реформских процеса у Оружаним снагама БиХ“⁶²⁶ чије формирање је и заслуга притиска НАТО-а и ОХР-а.

У складу са наведеним до почетка 2002. године број војника у СФОР-у је додатно смањен на 19.000. Они су водили поријекло из седамнаест чланица НАТО савеза, уз посебан дио руског контингента који је тада још увијек био присутан у БиХ. Ово продужење мандата СФОР-а, и дуже него је то првобитно планирано, није пролазило без

⁶²⁵С. Нишић, *Од Југославије до Србије*, Књига Комерц, Београд, 2004, стр.30.

⁶²⁶А. Грабовица, *НАТО и Босна и Херцеговина: од мировних операција до савремених изазова*, op.cit.стр.133

проблема у односима држава чланица, као и са УН. Познато је да су из разлога неприхватања процесуирања својих војника пред формираним и будућим међународним судовима за ратне злочине, САД и даље инсистирале на својој бескомпромисној стратегији да сви њихови војници буду ослобођени одговорности за злочине које почине у овој, као и сличним мисијама као нпр. у Ираку. Ова блокада у СБУН отворила је питања ангажмана снага других земаља које, са друге стране, нису биле овлаштене то учинити без одлуке СБУН, као што је то случај са нпр. Њемачком.

Све ово, као и даље инсистирање САД на политици изузимања њених војника од међународног правосуђа, довело је до отворених проблема и између самих чланица НАТО савеза које нису прихватале условљавања. То је отворило и питања даљег ангажмана НАТО снага у БиХ и тражењу алтернативних рјешења за наставак ове „мировне“ мисије под окриљем неке друге МО.

Као директан разлог свега наведеног дошло је још једном до смањења војне мисије НАТО-а 2003. године на 12 000 војника. Резултат процјена безбједносних служби био је да је дошло до побољшања стања у земљи, те да је дошло до коначног смањења војних јединца СФОР-а на само 7000 војника у 2004 години.

Сви наведени проблеми везани за одговорност у самој БиХ (прије свега војника САД), заједно са отварањем других кризних тачака у свијету, довели су до објелодањивања излазне стратегије која је у себи садржавала оцјену да је дошло до потпуног оправдања ангажовања мисије као и њеног успјеха. У складу са тим, НАТО је одлучио да своју мисију, непуних десет година након њеног почетка 1995. године, оконча 2004.године, препуштајући даљи примат ЕУ, о чему ће више бити ријечи кроз образлагање улоге ЕУ Мисије *Алтеа*.

3.2.4. Остале НАТО активности у БиХ

Анализирајући широко постављене задатке НАТО мисије у БиХ, а везане за спровођење ДМС, морамо нагласити да је његово дјеловање било посредно усмјерено на још неколико активности које можемо сматрати битним за наслов ове дисертације. Не улазећи у дубљу анализу желимо нагласити да је у складу са својом прокламованом политиком проширења самог НАТО-а исти радио перманентно, поготово у задњим годинама рада мисије, а онда и директно након њеног окончања, на сљедећим активностима:

а) Примјењивању програма Партнерство за мир

Битно је напоменути да се овај програм одвија под контролом Евроатлантског партнерског савјета *Euro-Atlantic partnership Council-EAPC*. Он је „формално прихваћен на самиту НАТО-а у Бриселу 10-11. јануара 1994. године као дио еволуцијског процеса ширења НАТО-а који узима у обзир политички и сигурносни развој у цијелој Европи“⁶²⁷. Уједно био је надлежан и за стварање политичког оквира за ову сарадњу, док се са дуге стране свакој земљи, заинтересованој за овај облик сарадње са НАТО-м, оставља да своје односе прецизније уреди кроз Партнерство за мир-*partnership for Peace-PIP*, а у крајњем циљу да дође до проширења НАТО-а.

„Два процеса текла су симултано, процес ЕУ проширења и процес НАТО проширења“⁶²⁸, касније се испоставило да је за већину земаља улазак у НАТО, у већини случајева, било предсобље за улазак у ЕУ. У односу на БиХ НАТО је такође одобрио улазак у овај програм, али га је и условио испуњењем одређених услова од којих је посебно значајано питање војне имовине, сарадње са Хашким трибуналом као и спровођење реформи свог одбрамбеног система на НАТО-у прихватљив начин, чим се наставља притисак на БиХ да се прилагоди НАТО стандардима.

⁶²⁷L. Čehulić Vukadinović, *Euroatlantizam i suvremeni međunarodni odnosi*, CID Podgorica, Politička kultura, Nakladno izdavački zavod Zagreb, 2010, str.230

⁶²⁸T. Winkler, B. Marković, P. Simić, O.Pribičević, *European Integrations and the Balkans*, Centre for South eastern Studies, Belgrade, 2002, p.9

„НАТО је прихватио БиХ 2006. године у Партнерство за мир, и понудио јој увјетовани Акцијски план за чланство 2010. године“⁶²⁹. На овај начин БиХ је успоставила „институционалну сарадњу са Алијансом“⁶³⁰. Као увод у тај процес она је од 2001. године постала активна и у „Иницијативи за Југоисточну Европу-SEEI“ а у оквиру тога, свакако кроз најзначајнији документ-„South East Europe Common Assesment Paper on Reginal Security Challenges and opportunities-SEECAP...као исцрпан и акционо орјентисан преглед безбједносног окружења у Југоисточној Европи, који одражава заједничко виђење изазова и претњи, као и могућности за сарадњу у суочавању са њима“⁶³¹.

Све ово указује да Партнерство за мир представља, у ствари „партнерство обликовано између сваке земље партнера и НАТО-а, а скројено према индивидуалним потребама те заједнички проведено на нивоу и ритмом којег влада сваке земље судионика сама одабере“⁶³². Поред наведеног, НАТО са БиХ значајно сарађује и оквиру Иницијативе за Југоисточну Европу-*South East Europe Initiative-SEEI* као форумом који додатно треба да ојача безбједност у регији.

Овај процес потпомогнут је такође кроз више пројеката које је НАТО иницирао ка БиХ, од којих посебно треба поменути посебан Програм безбједносне сарадње који је отпочео још 1997. године. Посредно, овај као и други програми, допринијели су затварању великог броја војних објеката и њиховој трансформацији у цивилну намјену као што је нпр. случај у којем је Касарна „Врбас“ у Бањој Луци предата комплетно на управу Универзитету у Бањој Луци за смјештај факултета и формирање студентских домова.

б) Континуираном опремању Војске Федерације БиХ,

Ово се реализовало у циљу како би наведену војску само једног ентитета додатно, након помоћи и током рата, оснажио за евентуална будућа дјеловања. Након рата САД, као једна од главних чланица НАТО-а, наставила је несебичну и једнострану војну помоћ

⁶²⁹L. Čehulić Vukadinović, *Zemlje Zapadnog Balkana i ulazak u NATO i EU*, https://bib.irb.hr/datoteka/666642.BIHAC_-_TEKST.docx, приступљено 14.05.2016.

⁶³⁰С. Глигоријевић, Ђ. Петровић, *Водич кроз партнерство за мир. Друго допуњено издање*, ISAC Фонд, Београд, 2008, стр.55.

⁶³¹*Ibid.*

⁶³²NATO Priručnik, Public Diplomacy Division NATO, op.cit, стр. 205

оружаним снагама Војске Федерације БиХ. Кроз програм „Опреми и обучи“ који је израђен од стране Пентагоновог института за анализу одбране, настављено је „снабдијевање униформама и оружјем већ од половине 1996“...а... „пошиљке бродом које су садржавале тенкове, артиљерију и друго тешко наоружање почеле су послје јуна 1996. године“⁶³³. Већ поменуто, америчка компанија „MPRI-Military Professional Resources Incorporated“, наставила је овај процес након завршетка обуке Хрватске војске у оквиру припрема за освајање Републике Српске Крајине. „Након тога када је завршена операција „Олуја“ ови специјалци су прешли на реализовање програма „Опреми и обучи“ у Армији Федерације БиХ“⁶³⁴.

Овај програм, познат и као „Програм војне стабилизације, успостављен је са сљедећим задацима: пружити директну надоградњу у оспособљености персонала, дизајнирати основне институције МО и ВФБиХ и створити им дугорочну подршку“ а све у циљу „да одврати нападе у будућности и одбрани народ и територију, уколико то одвраћање не успије“⁶³⁵. За његово финансирање основан је и фонд у који су сви донатори који су подржавали овај програм, током шест година колико је трајао, уплатили скоро 181 милион америчких долара.

Ипак, иако осмишљен у САД, овај програм који својом сврхом није оправдао свој циљ нити је био у циљу регионалног помирења и стабилизације, већ напротив, наставак једностране подршке само једној страни у БиХ, како је то уосталом чињено током читавог рата у БиХ на шта смо указали више пута. Он сам је такође критикован и од угледних држављана САД као што су Ли Хамилтон конгресмен и Чарлс Бојд.

в) Даљем ангажовању Оружаних снага БиХ у свијету - у мисијама које прије иду у прилог самом НАТО савезу, а никако грађанима БиХ.

⁶³³ S. P. Ramet, *Balkan Babel, The Disintegration of Yugoslavia from the Dath of Tito to the Fall of Milosevic*, *op.cit*, pp.289-290.

⁶³⁴С. Нишић, Од Југославије до Србије, *op.cit*, стр.28.

⁶³⁵Dž.Najetović, Геополитички положај Bosne i hercegovine u evroatlanskim integracijama Zapadnog Balkana, DES, Sarajevo, 2007, str.183.

На крају овог поглавља, али не мање важно, битно нам је нагласити да након НАТО самита одржаног у новембру 2010. године у Лисабону, а између осталог везано за будући ангажман НАТО снага у будућности, закључено је да ће „НАТО сарадња бити усредсређена на проширење алијансе, као и на сигурност Балкана“⁶³⁶, а у оквиру тога и БиХ.

Искусствено посматрано Францен тврди да је вријеме проведено у БиХ „ојачало НАТО“⁶³⁷ а подразумијевајући под тим прије свега додатну способност да се на основу научених лекција у овој земљи убудуће лакше носи са сличним изазовима, што нас наводи на закључак да је НАТО нажалост и даље подручје БиХ сврстао у ред својих приоритета, иако у самој земљи, између њених конститутивних народа, нема сагласности ни око чланстава ни око улоге коју је НАТО одиграо у самом рату. За многе са чијим ставовима се слажемо истичу да је „Југославија помогла НАТО-у да преживи почетак свог оснивања, а и... „колапс Југославије“ дао је прилику НАТО-у да остане жив“⁶³⁸.

За представнике српског народа НАТО представља агресивног окупатора који је својим ангажманом и бомбардовањем осиромашеним уранијом како у рату тако и данас, довео, само другачијим средствима, у континуитету до страдања овог народа. За бошњачки и хрватски народ он представља ослободиоца, савезника и пријатељски настројен Савез који ће и даље штити њихове интересе и ком се БиХ, као пуноправни члан треба придружити што прије.

Како сада ствари стоје, у правном и политичком смислу, ове разлике о његовој улози па и оној везано за имплементацију ДМС наговјештавају да БиХ засигурно неће у догледније вријеме постати члан НАТО савеза. Овакав епилог свакако зависи и од самог НАТО-а који може „утицати на брзину приближавања Савезу, али и постављати додатне услове за чланство“⁶³⁹ што је у случају и БиХ урадио свакако кроз постављање задатака везаних за питања војне перспективне и неперспективне имовине, као и инсистирање на рјешавању проблема њеног књижења, око чега у БиХ за сада нема сагласности. У сваком

⁶³⁶ Н. Binnendijk, R.Kugler, *How to blunt the impact on NATO of European defence cuts*, Europe s World, The only Europe-Wide political journal, No.16, 2010,p.43

⁶³⁷Н.Frantzen, *Nato and Peace Support Operations 1991-1999*, Frank Cass, London and New York, 2005, p.85.

⁶³⁸С. Нишић,Од Југославије до Србије,*op.cit*, стр.216.

⁶³⁹Л. Čehulić Vukadinović, *Euroatlantizam i suvremeni međunarodni odnosi,op.cit*, str.253

случају прије него Србија постане члан НАТО-а, због противљења већине становништва Републике Српске сматрамо да то не треба ни БиХ.

4. УЛОГА ОРГАНИЗАЦИЈЕ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У ПРОВОЂЕЊУ ДМС

4.1. Осврт на ангажман УН у периоду од 1992 до 1995. године у БиХ

У поменутом периоду ангажман УН можемо пратити кроз неколико значајних аспеката. Не желећи да понављамо написано, указујемо на чињеницу да активности ове МО у односу на питање сукоба у БиХ и шире, на подручју бивше СФРЈ, можемо пратити кроз неколико, до сада поменутих сегмената и то:

- превентивне дипломатске активности које су предузимане у циљу покушаја спречавања почетка сукоба,
- доношење значајног броја резолуција од стране СБУН којима су на различите начине утицале на ток одвијања сукоба у БиХ,
- ангажман мировне мисије УНПРОФОР у БиХ до 1995. године,
- ангажман у провођењу ДМС.

Не желећи понављати већ написано, овдје у циљу повезивања дјеловања УН у овом периоду, као и након потписивања ДМС (а прије свега кроз обавезе које су дате донесеним резолуцијама од стране СБУН) наводимо сљедеће, по нама битне чињенице. СБУН је са великом пажњом пратио ситуацију у БиХ и у односу на то дјеловао је доношењем до 2010. године чак 111 резолуција. За период од 1992. до 1995. године „усвојено је 57 резолуција“ што засигурно довољно говори о поменутом интересу.

Све њих можемо, по мишљењу правне науке, груписати у више критеријума: почевши од времена доношења, преко обима обавеза које доносе за зараћене стране па до утицаја на завршетак рата и саму имплементацију ДМС, као и подношење извјештаја овом органу од стране ОХР-а.

У односу на поменуто Карчић даје нешто другачије систематизовање донесених резолуција и разврстава их у шест група: „Једна група би третирала питање ембарга на оружје, друга група би била везана за масовно кршење људских права...трећа група резолуција третира питање заштићених зона...четврта група резолуција односи се на војно учешће снага међународне заједнице у Босни и Херцеговини, пета група се односи на рад Међународног трибунала за бившу Југославију...шесту групу резолуција Вијећа сигурности могу се убројити оне ...које се односе на високог представника“⁶⁴⁰.

Даља аналитика говори да се тај интерес СБУН може пратити и по годинама за вријеме ратних сукоба и касније. Смајић прецизно наводи у ком обиму се оне крећу. Тако је СБУН 1992. године донио укупно 20 резолуција од којих се 14 директно односи на БиХ, током 1993. године донесено је укупно 25 резолуција, а на БиХ се односило 17, 1994. године донесено је 12 од којих се 9 односило на БиХ⁶⁴¹ итд.

У правној науци постоји дио аутора који нису прихватили оправданост оваквог дјеловања УН, и начин који је ова МО предузела према држави која је била њен оснивач. Поготово су се противили дјеловању којим, на тако безочан начин, истој ускраћују помоћ приликом очувања територијалног интегритета.

⁶⁴⁰ Н. Карчић, *Izbor Rezolucija Vijeća Sigurnosti Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovni 1992-2009*, Connectum, Сарајево, 2010, стр.6-7.

Исти аутор издваја следећим редослиједом најзначајније резолуције које је доносио СБУН, а које су се односиле на БиХ: Резолуција Бр. 713., од 29. септембра 1991. године, Резолуција Бр. 743., од 21. фебруара 1992. године, Резолуција Бр. 752., од 15. маја 1992. године, Резолуција Бр. 755., од 20. маја 1992. године, Резолуција Бр. 757., од 30. маја 1992. године, Резолуција Бр. 771., од 13. августа 1992. године, Резолуција Бр. 780., од 6. октобра 1992. године, Резолуција Бр. 781., од 9. октобра 1992. године, Резолуција Бр. 798., од 18. децембра 1992. године, Резолуција Бр. 808., од 22. фебруара 1993. године, Резолуција Бр. 816., од 31. марта 1993. године, Резолуција Бр. 819., од 16. априла 1993. године, Резолуција Бр. 824., од 6. маја 1993. године, Резолуција Бр. 827., од 25. маја 1993. године, Резолуција Бр. 836., од 4. јуна 1993. године, Резолуција Бр. 844., од 18. јуна 1993. године, Резолуција Бр. 941., од 23. септембра 1994. године, Резолуција Бр. 1004., од 12. јула 1995. године, Резолуција Бр. 1010., од 10. августа 1995. године, Резолуција Бр. 1019., од 9. новембра 1995. године, Резолуција Бр. 1021., од 22. новембра 1995. године, Резолуција Бр. 1022., од 22. новембра 1995. године, Резолуција Бр. 1031., од 15. децембра 1995. године, Резолуција Бр. 1034., од 21. децембра 1995. године, Резолуција Бр. 1035., од 21. децембра 1995. године, Резолуција Бр. 1074., од 1. октобра 1996. године, Резолуција Бр. 1088., од 12. децембра 1996. године, Резолуција Бр. 1491., од 11. јула 2003. године, Резолуција Бр. 1575., од 22. новембра 2004. године.

⁶⁴¹ М. Смајић, *Међународне организације и сигурност Босне и Херцеговине у постдејтонском периоду*, Добра књига, Сарајево, 2011, стр. 86-95.

Вилић и Тодоровић сматрају да је у специфичном смислу задатак водећих земаља био да „инструментализују Организацију Уједињених нација и да је претворе у инструмент њихових империјалних политичких циљева“⁶⁴².

Када је у питању ангажман Мисије УН у БиХ он је специфичан по неколико карактеристика. Као прво, ради се Мисији која је доживјела неуспјех у великом дијелу свог мандата, како по оцјени домаћих тако и свјетских аналитичара. Ипак, у односу на главне задатке које је УНПРОФОР имао, можемо их уочити кроз садржај Резолуције СБУН бр. 743 од 21. фебруара 1992. године, којом је основана ова мисија и у којој се, између осталог, у тачки 5 ове резолуције каже да би : „*снаге безбједности требале бити у виду привремених аранжмана да би се створили услови за мир и безбједност неопходни за стварање услова који су неопходни за превазилажење југословенске кризе*“⁶⁴³.

Без обзира на планирани краткотрајни период ангажовања, оне су на подручју бивше СФРЈ остале до децембра 1995. године када је и окончано њихово повлачење.

Са друге стране, као што то тврди Тејлор Сиболт, можемо их сагледавати и кроз три најзначајнија хуманитарна аспекта⁶⁴⁴ и то „обезбјеђење ваздушног моста, заштиту конвоја, као и заштити шест сигурносних зона“⁶⁴⁵. Оно што се у овој мисији наводе као главни недостаци у раду су како они везани за унутрашње, тако и за спољашње факторе. Посматрајући ове прве морамо констатовати да је свака од зараћених страна оптуживала ову мисију да није непристрасна и да помаже оној другој или трећој.

Срби су аргументе заснивали на чињеницама да су: непотребно помагане заштићене зоне и да се прећутно гледало на њихово недемитаризовање, као и нападе који су вршени на српско цивилно становништво из истих, да је долазило до кршења зоне забрањеног лета те да се уз сагласност ове мисије вршила достава наоружања Бошњацима

⁶⁴²Д. Вилић, Б.Тодоровић, *Зашто су оптужени*, Умјесто предговора,Графомарк, Београд, 2001,стр.9.

⁶⁴³Види:Садржај Резолуције СБУН бр.743,

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/743\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/743(1992)), приступљено 15.05.2016.

⁶⁴⁴У овом перуоду прем извјештају УНХЦР, тачније између 1993-1995. године тврди се да су хуманитарне оорганзације у БИХ исоручиле 821500 тона хуманитарне помоћи. Види: UNHCR/WFP Joint Evaluation Mission Full Report, Geneva, 1997, pp.8-9.

⁶⁴⁵Т.В.Seybolt, *Humanitarian military intervention the conditions for success and failure*, SIPRI, Stocholm International Peace Research Institute, Oxford University Press, 2002,pp.65-66.

и Хрватима (било преко тузланског аеродрома или *ad hoc* у заштићене зоне или на друга мјеста), да је долазило до злоупотребу хуманитарних конвоја, нереаговање на прекиде ватре и сл.

Бошњаци су, са друге стране, сматрали као неуспјех УНПРОФОР-а чињеницу да је био превише попустљив према српској страни, те да је требао оштрије, одлучније и прије свега, ваздушним снагама, чешће дјеловати по положајима Војске Републике Српске, као и тврдње да Срби крше примирја и да се они оптужују за смрт цивила иако су случајеви Маркале 1 и Маркале 2 тотално неутемељено приписани одговорности српске стране, што потврђују управо званични ставови ове мисије.

Хрвати су најчешће из својих разлога били незадовољни односом према српским и бошњачким војним снагама који нису по њима у довољној мјери штитили Хрвате, прије свега у Средњој Босни и Посавини.

Спољашњи фактори огледали су се прије свега у нејасном мандату саме мисије, превеликим очекивањима од неких земаља чланица у односу на недовољно обучену, опремљену и бројну мисију УНПРОФОР-а на терену. Све је то довело до ситуације да је активност СБУН више била квантитативно-нормативног карактера него што је са друге стране чињено да се мисија додатно опреми, појача њено бројно стање како би могла одговорити огромном броју изазова са којима се суочила. Да ли је циљ појединих земаља чланица УН, као што су САД и земље Западне Европе, био да се покаже неуспјех мисије УН да би се отворио простор НАТО-у, аутор поставља као питање, а одговор као тачан налази у тврдњи да се управо то и десило.

Мисија УНПРОФОР-а није унапређивана, развијана и опремана, што је довело до њеног неуспјеха у испуњењу циљева мисије, а са друге стране НАТО је „стајао у реду“ и чекао своју прилику да преузме примат од УН што се нажалост и десило крајем 1995. године, а потврђено је и кроз сам ДМС.

Све наведено, сматрамо као неопходно да буде истакнуто да би се направио прелаз ка ангажману УН након потписивања ДМС, са циљем да се прикаже помјерање УН из војно-безбједносног ка цивилном дијелу имплементације ДМС.

4.2. Најзначајнији аспекти учешћа УН у провођењу ДМС

И поред умањења улоге УН у војно-безбједносним питањима, те преноса ангажмана цивилне аспекте реализације ДМС, јасно се може извести закључак да су у оквиру ових других реализовани свакако вишеструко значајни пројекти. Поред поменуте улоге УН у правној литератури постоје и аутори који овај ангажман УН посматрају и из другог угла.

Тако Аканде сматра да у случају БиХ имамо специфичну ситуацију „код управљања територијама од стране СБУН и можемо да се позовемо на Повељу и Поглавље VII ...гдје овај облик постконфликтне администрације, добио посебан значај, послије догађаја у БиХ 1995. године...ова мисија има и посебну карактеристику „праћена је и снажним ангажовањем војних снага за подршку“⁶⁴⁶ мислећи прије свега на све војне мисије које су се смјењивале, а које смо већ поменули .

По нама, немогуће је сагледати све најзначајније пројекте на којима су УН и њене специјализоване организације радиле у БиХ, па ћемо своју пажњу усмјерити на неке од најбитнијих реализованих и започетих пројеката, као што су:

- реформа полицијских снага уз улогу ИПТФ-а,
- Програм „Оне за БиХ“,
- Програм „Данас за нас“ као и

⁶⁴⁶ D. Akande, *Old Questions and New Challenges for the U.N. Security System: The role of the Security Council in the Light of the Charter's Reform, Are the Limits to the Powers of the Security Council*, Journal of International Law & Policy, University of Pennsylvania, Vol. V, 2007, pp.7-10.

- навођење других значајнијих пројеката и финансијских средстава којима је уочен допринос УН у БиХ. Посебно сматрамо за неопходно, са јачим нагласком, указати на рад УНДП у БиХ у периоду послје ДМС.

4.2.1. Реформа полицијских снага под патронатом UNMIBH i IPTF

Рад УН у БиХ у првим годинама након потписивања ДМС имао је другачија обиљежја него данас. Прве послјератне године носиле су другачије приоритете него што је то случај данас, за вријеме нешто другачијег дјеловања, кроз нпр. циљеве дефинисане програмима „Оне за БиХ“ или „Данас за нас“ као и свеукупним дјеловањем УНЦТ.

Иако је рад УН био значајан на више подручја у првим годинама имплементације ДМС, овдје желимо у први план ставити рад *IPTF-International Task Police Force* (у даљем тексту ИПТФ) а које су дјеловале у оквиру мисије UNMIBH⁶⁴⁷. Задатак ове мисије одређен је Анексом XI ДМС, а потврђен Резолуцијом СБУН бр. 1035. од 21. децембра 1995. године. Касније је јасније дограђиван, између осталог, и другим актима овог органа УН као што су резолуције бр. 1088 од 12. децембра 1996. и Резолуцијом СБУН бр. 1103 и 1077 од 16. маја 1997. године.

Како у Поглављу у којем смо образлагали анексе ДМС из разлога избјегавања понављања није било детаљнијег образлагања садржаја Анекса XI то ћемо, због потпуности сагледавања свих анекса ДМС, учинити управо на овом мјесту.

Поменути анексом стране уговорнице су преузеле обавезу да затраже од Уједињених нација да СБУН, формираће Међународне оперативне полицијске снаге Уједињених нација ИПТФ-а. Њихова улога у оквиру мисије УНМИБИХ, дата овим анексом, уклапа се у потпуности у концепт специфичне међународне управе под мандатом МО у којем се налазила (и још увијек налази) БиХ, јер је чланом 2 овог додатка ДМС прецизирано да ће „њихове активности координисати високи представник како је

⁶⁴⁷Види: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/mandate.html> ,приступљено 16.05.2016.

наведено у Анексу X Општег оквирног споразума“ као и да ће комесар ИПТФ-а кога именује генерални секретар УН у свом раду „и примати упутства од високог представника“⁶⁴⁸.

Наглашена веза између ИПТФ-а и ОХР-а, а у циљу провођења, по нашем мишљењу, међународне управе у БиХ, огледала се у непосредној вези у свакодневном раду као и ланцу извршавања обавеза који су били слојевити и повезани. Иако је чланом 2 Анекса XI прописано да: „ИПТФ ће бити аутономан у обављању својих функција према овом Споразуму“ ипак је посебно наглашено да ће велики дио повјерених му надлежности бити подвргнут управо координацији самог високог представника, како је наведено и у Анексу X ДМС. Поред тога била је јасна и обавеза да ће примати упутства од самог високог представника.

Очигледно овдје долази до непотребног потцјењивања улоге генералног секретара УН који би био једини овлаштен да на овај начин дјелује према ИПТФ-у јер је истим чланом овог анекса већ одређено да ће командант ИПТФ-а тј. комесар бити и постављен од стране генералног секретара УН који је обавезан у том поступку обавити и неопходне консултације са СБУН.

Поред свега, а као прилог нашем ставу, анексом се наводи и непримјерена додатна координација других поменутих дијелова међународне управе у БиХ. Наиме, да би у потпуности остварио свој план рада као и предвиђене активности (које су неријетко ишле до граница кршења и ревизије самог ДМС) високи представник је имао могућност да би „што боље координисао активности ИПТФ-а са активностима других цивилних организација и агенција и ИФОР-а“⁶⁴⁹, да комесару ИПТФ-а или његовим сарадницима омогући и присуствовање састанцима више тијела, у којима је ОХР такође имао значајан утицај, као што су Заједничке цивилне комисије чије је основање било предвиђено Анексом X Општег оквирног споразума, као и сједницама састанцима Заједничке војне комисије предвиђене Анексом I.

⁶⁴⁸Члан 2., Анекса 11, ДМС

⁶⁴⁹ Види шире члан 2. Анекса 11. ДМС. Овим анексом и ИПТФ-у се гарантују привилегије и имунитети у складу са Конвенцијом о привилегијама и имунитетима УН из 1946. Године.

Сам ИПТФ начелно је био обавезан да ради у складу са највишим међународноправним стандардима који се посебно односе на примјену међународно признатих људских права и основних слобода, али и да поштује законе и обичаје БиХ, што је такође, по нама, са аспекта примјене, било дискутабилно у више наврата.

Да би се на одређени начин ублажио утицај ОХР-а на рад ИПТФ-а наводи се обавеза комесару ИПТФ-а да периодично извјештава, поред високог представника, и генералног секретара Уједињених нација, као и да пружи информације команданту ИФОР-а. Међутим, чињеница да прима непосредна упутстава од ОХР-а, као и да је у свом раду управо то био најчешћи разлог кршења датих му надлежности (што ћемо конкретно и доказати касније) ставља нам сумњу да је његов рад био оптерећен политичким одлукама каквим је ОХР најчешће обогаћивао свој мандат.

Надлежности овако уклопљених полицијских снага УН у систем међународне управе у БиХ биле би у основном сведене на: контролне и инспекцијске активности везане за рад органа и институција које се баве провођењем закона, а поред њих савјетовање особља и снага за примјену закона; додатно провођење обука и пружање техничке помоћи за запосленике наведених органа, као и посебно пружање помоћи за организовање првих фер и слободних избора у БиХ, и даље ако буде неопходно.

Као посебну чињеницу везану за рад ИПТФ-а наводимо да је у овако широко постављеним задацима (самим текстом Анекса) регулисано више него у претходним случајевима када је у питању сама несарадња, која је имала свој манифестациони облик како у чињењу тако и нечињењу по налозима и препорукама ИПТФ-а.

У случају тако одређених радњи сам комесар ИПТФ-а је био овлаштен да прво обавијести високог представника, као и да поднесе одређену врсту извјештаја команданту ИФОР-а како би у оба случаја био размотрен систем коришћења принудних мјера које су сви заједено пречесто и олако користили у БиХ, како против физичких тако и против правних лица, па неријетко и самих органа оба ентитета.

Наше ставове потврђују управо и одредбе члана 5 Анекса XI у којима се каже да у случају поменуте несарадње: „Комесар ИПТФ-а може да затражи од високог представника

да предузме одговарајуће кораке по пријему таквих обавјештења, укључујући упозоравање странака на случајеве несарадње, сазивање Заједничке комисије за цивилна питања, консултације са Уједињеним нацијама, релевантним државама и међународним организацијама, о даљњим мјерама“.

Међутим, ту се не завршава могућност коришћења принудних мјера, након својих извјештаја комесар ИПТФ-а може у случају кршења људских права и слобода затражити и одређени вид реакције и других органа и институција као што су нпр. “Комисији за људска права основана Анексом VI Општег оквирног споразума...као и... Међународног суда за бившу Југославију или других одговарајућих организација“⁶⁵⁰.

Сам мандат ИПТФ био је веома широко постављен и у периоду од 1997. до 2002. године колико је трајао и мандат мисије УН. За вријеме трајање своје мисије и након ње ИПТФ је покушао провести реформу полицијских снага у више фаза. Потпуна намјера МО па ИПТФ-а као дијела УН мисије у БиХ била је отворена ревизија ДМС и пренос надлежности са ентитета на ниво БиХ у области унутрашњих послова, иако је самим ДМС било јасно дефинисано да је то у искључивој надлежности ентитета. Ипак, уз помоћ ОХР-а тај процес је правним насиљем, на штету ентитета, само дјелимично наметнут и окончан.

Након окончања ратних сукоба и опстанка полицијских снага у БиХ у два ентитетска министарства, са већим бројем него је то било потребно, јасно се уочила потреба да се тај број припадника МУП-а рационализује. У тој чињеници ИПТФ је видио шансу да под патронатом ОХР-а и наредбодаваца ван БиХ, прије свега из влада западноевропских земаља, САД па и НАТО отпочну процес реформе полицијских снага који је имао своја два главна правца: организационо реформисање и акредитацију или сертификацију самих МУП-ова у БиХ.

Овај процес ИПТФ је обављао са мултинационалним саставом који није никада прелазио више од 1700 припадника, иако је самим побројаним резолуцијама СБУН он могао да се креће и до 2060 припадника. У свом раду он је имао неограничен приступ

⁶⁵⁰ Види шире: Члан 6. Анекса 11.

мјестима, лицима, поступцима, опреми, документацији и објектима МУП-а као и било ком другом догађају везаном за активност органа унутрашњих послова.

У случају сумње у сарадњу или непостојања довољно великог степена сарадње, по тумачењу ИПТФ-а он је могао и да без права на жалбу изриче разне врсте дисциплинских мјера које су кретале и до изрицања забране даљег радног ангажмана у МУП-у.

„Своје одлуке донесене у оваквим и сличним случајевима ИПТФ није био дужан образлагати, а није их било могуће ни оспорити, што је у потпуној супротности са основним демократским принципима остваривања људских права и слобода“⁶⁵¹. Како немамо намјеру детаљно образлагати све фазе у којима је ИПТФ учествовао у покушају потпуног реформисања и сертификавања ентитетских МУП-ова навешћемо само одређене, најзначајније активности које су вођене, као и посљедице које су произвеле:

1. прва фаза отпочела је јуна 1997. године доношењем Плана реорганизације полиције у БиХ. Она је довела до усвајања докумената од стране ентитетских влада под називом „Принципи реорганизације полиције“;
2. сљедеће фаза се односила на „сертификавање полицајаца и надзор над радом полицијских агенција, а које је спроводио ИПТФ“. Епилог ове фазе био је почетак имплементације међународних стандарда у раду полиције, али и дјелимично успјешно провођење сертификације јер је значајан број припадника МУП-а остао без права на рад у органима унутрашњих послова;
3. наредна фаза рада односила се на јачање сарадње између полицијских структура са различитих нивоа, а све у циљу „успостављања полицијског капацитета за провођење међународних мировних операција у чији састав су ушли припадници постојећих полицијских структура“⁶⁵² и
4. једна од посебно позитивних фаза односила се, поред имплементације међународно признатих стандарда у раду полиције и увођењем нових

⁶⁵¹Д. Јовичић, Г. Шетка, Организација и надлежност полиције, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2015, стр.339

⁶⁵²Г. Шетка, *Утицај организације полицијских структура у Босни и Херцеговини на стање безбједности*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2016, стр.117

организационих јединица у функционисању МУП и то „Инспектората за унутрашњу контролу, директора полиције, Бироа за жалбе и представке грађана ..промјене у систему полицијског образовања“⁶⁵³ оснивањем Више па Високе школе унутрашњих послова.

Други дио својих задатака ИПТФ је усмјерио на правнонеутемељено, и ДМС противно формирање полицијских служби на нивоу БиХ. Уз снажну подршку ОХР-а и Управног одбора Савјета за имплементацију мира–ПИК-а, овај процес такође можемо сагледати кроз неколико активности које су довеле до потпуно другачијег односа полицијских снага у односу на првобитно предвиђени омјер по ДМС. Иако је већ 1997. године формирана Канцеларија за сарадњу са Интерполом на нивоу БиХ.

Ипак, прве значајније активности у том правцу можемо уочити и на конференцијама о спровођењу мира које ће својим одлукама постати извор даљих сукоба и подјела у БиХ, иако би требало да су чиниле супротно. На Мадридској конференцији одржаној 1998. године налазимо нуклеус преноса надлежности из области безбједности са ентитетских на државни ниво. Све је то низом догађаја довело до чињенице да је сам ОХР прво тражио од Предсједништва БиХ доношење Закона о државној граничној служби. Како до тога није дошло одмах, прво је формирана Дирекција која би размотрила то питање и предложила концептуални механизам рада исте. Међутим, свјесни очигледног кршења ДМС, представници Републике Српске у институцијама БиХ одбили су гласати за овај закон.

Све то резултирало је промулгацијом и октроисањем у стилу великих протектора овог закона од стране високог представника 13. јануара 2000. године на вјерски празник српског народа. Пратећи даљи ангажман УН и ИПТФ-а на овом започетом послу јачања државног нивоа на пољу безбједности 2002. године, можемо уочити завршетак процеса формирање Агенције за информације и заштиту-СИПА, која у првој фази није посједовала класична полицијска овлашћења, али је већ 2004. година употпунила свој рад и са њима.

⁶⁵³Г. Шетка, Утицај организације полицијских структура у Босни и Херцеговини на стање безбједности, *op.cit.* стр.117

Заокруживање постављеног циља окончано је 2003. године формирањем Министарства безбједности на нивоу БиХ као и других полицијских агенција.

Представници МО, а прије свега оних који су руководили радом ИПТФ-а, могу бити задовољни процентом реализације постављених задатака које су остварили уз несебичну подршку ОХР-а јер данас Министарство безбједности на нивоу БиХ у свом саставу обухвата: „Граничну полицију, Државну агенцију за истраге и заштиту, Дирекције за координацију полицијских тијела, Службе за послове са странцима, Агенције за школовање и стручно усавршавање кадрова, Агенције за форензичка испитивања и вјештачења, Агенције за полицијску подршку“⁶⁵⁴.

Поред реформе полиције ова мисија УН радила је и на другим пројектима. Они су посебно одређени у Резолуцији СБУН бр. 1184 од 16. јула 1998. године, а односили су се првенствено на област судова.

У оквиру поменутих, посебно се истиче рад на: „Успостави механизма заштите судија и свједока, успостави стандарда помоћу којих судство може наставити рад на случајевима, свједочењу судских вјештака“⁶⁵⁵ и др.

Поред наведеног, значајан допринос дат је и реализовању програма учешћа у полицијским мисијама у свијету у оквиру кога је УНМИБИХ планирала, обучила и припремила за упућивање више полицијских службеника у УН мисије у свијету од којих наводимо ангажман полицијских и војних снага БиХ у: Мисију УН у Источном Тимору- *UNMISSET*, Мисије УН у Етиопији и Еритреји-*UNMEE*, УН мисији у Демократској Републици Конго-*MONUC*, Мисији УН на Кипру- *UNFICYP*.

Сам мандат УНМБиХ па и ИПТФ-а окончан је 31. децембра 2002. године, а њихове послове и задатке преузела је Мисија ЕУ-*EUPM*.

⁶⁵⁴Г. Шетка, *Утицај организације полицијских структура у Босни и Херцеговини на стање безбједности*, *op.cit.* стр.119

⁶⁵⁵М. Смајић, *Међународне организације и сигурност Босне и Херцеговине у постдејтонском периоду*, *op.cit.* стр.291

Тако реформисане полицијске снаге на свим нивоима власти у БиХ данас такође сарађују са УН, прије свега кроз учешће у међународним мировним полицијским мисијама. До данас БиХ је остварила учешће у УН мисијама у Конгу, Малију, Афганистану, Либерiji, Јужном Судану и Кипру. Посљедње поменуте мисије у свом сатаву бројале су преко педесет припадника полицијских тијела и агенција са ентитеског и државног нивоа. До сада уочени проблеми везани за ангажовање домаћих полицијских снага у мисијама УН односили су на степен њихове опремљености као и диспропорцију која постоју у буџету мисије у дијелу који се односи на плате и опрему. Тако је за плате у неким од ових мисија издвајано преко 98% средстава.

4.2.2. УНДП као најактивнији дио UNCT

УНДП или Развојни програм Уједињених нација је глобално постављена мрежа УН која се посебно бави развојем земаља и територија на којима дјелује, а чији број данас износи 177 поменутих. Његово дјеловање, поред држава и на територијама које немају тај статус, говори о истрајној намјери да се ради на равномјерном развоју свих дијелова свијета у којима се дјелује без обзира на категорију суверенитета.

УНДП у БиХ усредсређен је на помоћ у више области након потписивања ДМС. Његов рад одабрали смо као огледни примјерак доприноса УН у посматраном периоду, не само имплементације ДМС већ и помоћи свим нивоима власти кроз многобројне активности за којима је било најмање злоупотреба у смислу кршења одредаба ДМС, а посебно његових анекса. УНДП је своју канцеларију у БиХ отворио 1996. године, а своје програме посветио је „помагању земљи кроз јачање државних и локалних капацитета за provedбу политичких, економских и социјалних реформи и развоја“...са годишњим средствима од „ близу 30 милиона америчких долара кроз своје четири кључне области

дјеловања: правда и сигурност, социјално укључивање и демократска управа, рурални и регионални развој, те енергија околина⁶⁵⁶.

Његови најзначајнији пројекти и програми вођени су у складу са већ поменутиим Оквиром развојне помоћи УН (UNDAF), који се за одређени временски период (најшешће петогодишњи) усваја од стране Савјета министара БиХ и УН тима у БиХ или *UNCT*.

Ова специјализована агенција УН има посебну улогу у поменом тиму УН у БиХ. Резидентни представник УНДП, који је и представник генералног секретара УН у БиХ, поред својих пројектних задатака обавља и послове координације рада Канцеларија резидентног координатора. У његовом⁶⁵⁷ мандату налазе се следећи послови: „Пружање подршке УН Државном тиму, провођење циљева одрживог развоја, промовисање заједничких програма међу УН агенцијама, спровођење помоћи УН Оквира за развојну помоћ (УНДАФ), хармонизацију и поједностављење административних процедура, Администрацију заједничких УН просторија, припрему извјештаја УН Државног тима, организацију медијских активности УН Државног тима, промовисање статистичких иницијатива УН Државног тима, осигуравање UNCT сигурносних стандарда⁶⁵⁸.

Поменута улога и побројане активности могу се збирно исказати кроз став да је резидентни координатор „одговоран за имплементацију реформског програма генералног секретара УН у БиХ“ чији је циљ уједно и „хармонизација планирања и програмирања УН Државног тима кроз циљне иницијативе, јавне државне процјене и УН оквир развојне помоћи (УНДАФ) који заједно утврђују БиХ развојне изазове и УН стратешке интервенције које су креиране у циљу ублажавања изазова“, поред тога он „води УН иницијативу за имплементацију Циљева одрживог развојних развоја у БиХ“⁶⁵⁹, те координише и све друге пројекте и програме, а који захтјевају ангажман UNCT на провођењу ДМС и реализацији других пројеката на којима ради УН.

⁶⁵⁶ http://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/ourwork/overview.html, приступљено 17.05.2016.

⁶⁵⁷ Надлежности резидентног координатора УНДП у БиХ обавља тренутно Сезин Синаноглу

⁶⁵⁸ http://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/what-we-do/unrco/ приступљено 17.05.2016.

⁶⁵⁹ http://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/what-we-do/unrco/ приступљено 17.05.2016

Посматрано кроз рад УНДП у БиХ, анализирајући стратешке документе овог Развојног програма УН можемо навести да је у периоду до 2012. године успјешно реализовано више значајних пројеката, као што су: уништавање муниције, лаког и тешког наоружања у количинама од преко 9000 тона, рад на успостављању јединствених регистара носилаца и кретања наоружања, као и прављење аката о процјени ризика, успостављање и институционално позиционирање великог броја форума који се баве анализом безбједности као и предлагање законских приједлога на свим нивоима о бесплатној правној помоћи, те формирање таквих центара у складу са наведеним законским рјешењима, успостављање Канцеларије за помоћ свједоцима у различитим врстама судских, а посебно кривичних поступака пред домаћим и међународним судовима, унапређење рада цивилне заштите кроз нормативно регулисање и материјално обезбјеђења заштите и спасавања људи од природних и других катастрофа и несрећа и др. Са *USAID* и *GIZ*-ом имплементирано је више пројеката који су се односили на повећање енергетске ефикасности, 50.000 грађана кроз пројекте УНДП добило је приступ чистој води за пиће санацијом цјевовода и другим инфраструктурним пројектима у области водоснабдијевања. Сви поменути резултати били су реализовани кроз конкретне пројекте од којих су неки завршени, неки у току, а неки од њих добијају своје наставке у реализацији и данас⁶⁶⁰.

Све побројане пројекте у БиХ УНДП реализује кроз посебан партнерски однос са институцијама на свим нивоима, а кроз претходно усвојене стратешке документе који се планирају на задати временски период. Све побројано у периоду од 1996. године па до данас, ако је реализовао УНДП у БиХ сам или са партнерима, може се истаћи као дио УН

⁶⁶⁰ Поменути пројекти УНДП су: Јачање локалне демократије/демокрације IV (LOD IV) , *ViaDinarica*: платформа за одрживи развој туризма и локални економски раст, Миграције и развој, Пројекат развоја и сарадње у регији Бинач (БИРАЧ) ,Програм опоравка регије Сребреница (SRRP), Програм заштите животне средине и развоја туризма у сливу ријеке Врбас – “ЧИСТ ВРБАС”, Пројекат интегрираног локалног развоја (ILDP)Сразмјерно повећање универзалног приступа за најризичније популације у Босни и Херцеговини (ХИВ/АИДС, 9. рунда) , Уништавање експлозивних убојитих средстава и заостатака рата (пројекат EXPLODE), Приступ правди: Подршка владавини права и транзицијској правди, Пројекат увођења услуга подршке жртвама/свједоцимаЈачање отпорности на елементарне непогоде, Интегрисање климатских промјена у смањење ризика од поплава у сливу ријеке Врбас, Пројекат запошљавања и сигурног снабдијевања енергијом кориштењем биомасе у Босни и Херцеговини, Подршка градовима/опћинама БиХ у борби против климатских промјена.

који је успјешно реализовао своју мисију у износу од преко 385 милиона америчких долара.

Табела бр. 2: Табеларни преглед средстава реализованих од стране УНДП у БиХ у периоду од 2008. до 2016.

2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
\$23,285,297.09	\$23,863,715.89	\$24,096,996.46	\$27,822,388.86	\$26,556,225.37	\$25,338,208.87	\$52,393,168.86	\$77,600,000

Извор: http://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/operations/nase-finansiranje-i-realizacija-sredstava/, приступљено 17.05.2016.

Ова средства обезбијеђена су дијелом из властити средстава УН, а значајнијим удјелом и уз помоћ партнерских и мултилатералних фондова, као и донатора из редова више десетина земаља које посебно имају повјерење у оправданост уложених средстава, њихову транспарентност трошења као и принципе рада УНДП. Појединачно посматрајући таквој реализацији пројеката у БиХ од стране УНДП између свих осталих највише су допринијели владе Швајцарске, Норвешке, Шведске, Јапана, Чешке, Велике Британије и САД, као и Глобални фонд за борбу против сиде туберкулозе и маларије –*GFATM* и Глобални фонд за животну средину –*GEF*.

У складу са наведеним битно је напоменути да је кроз реализацију Миленијумске декларације усвојене 2000. године од стране Генералне скупштине УН проистекао и одређени број обавеза, а у БиХ у вриједности од 25 милиона америчких долара. Њих у БиХ реализује УНДП са партнерима (UNESCO, UNV, FAO, UNICEF, IOM UNFPA и др.) и то у области: животне средине, економског управљања менаџментом вода, културе и развоја и рада на пословима трипартитне повезаности и то млади, запошљавање и миграције.

Данас у БиХ и УНДП је дио мултидисциплинарног састава који чине агенције и организације које постоје под окриљем УН, а који се назива „Тим УН у БиХ или UNCT. Овај тим се састоји од:

- дванаест УН фондова, програма и УН специјализованих агенција, те других организација као што су: Организација за храну и пољопривреду-*FAO*, Међународна организација рада-*ILO*, Развојни програм УН-*UNDP*, Популациони фонд УН-*UNFPA*, Програм УН за животну средину-*ZUNE*, Организација УН за образовање, науку и културу-*UNESCO*, Високи комесаријат УН за избјеглице-*UNHCR*, Фонд УН за дјецу-*UNICEF*, Канцеларију УН за дрогу и криминал - *UNODC*, Волонтери УН-*UNV*, Агенција УН за родну равноправност и оснаживање жена-*UN Women*, Свјетска здравствена организација-*WHO*, те Бретон Вудс институција, Свјетска банка, *MMF*, *MKSJ*-а и *IOM*-а.⁶⁶¹
- као и одређеног броја нерезидентних агенција, као што су: Организација Уједињених нација за индустријски развој- *UNIDO*, Програм Уједињених нација за насељавање-*UN-HABITAT*, Међународни фонд за пољопривреду и развој-*IFAD*, Економска комисија Уједињених нација за Европу-*UNECE*;

Оно што је посебна специфичност рада овога тима у БиХ је да његову цјелокупну активност, као и рад *UNCT*-а, координисано покрива Канцеларија резидентног координатора (који је иначе и на челу УНДП) а који дјелује на основу јединственог дјеловања кроз програм „*Оне УН за Босну и Херцеговину*“ што је видљиво посебно у периоду од 2015. до 2019. године.

4.2.2.1. Програм „Оне за БиХ“

Суштина овог програма могла би се сажети у ставу да он „представља стратешки програмски и финансијски основ за развојно партнерство између Уједињених народа и Босне и Херцеговине“⁶⁶². Програм „*Оне УН за Босну и Херцеговину*“ за период 2015. до 2019. године планиран је у износу од скоро 265 милиона долара. Ова средства требала би бити прикупљена од УН фондова који дјелују на глобалном нивоу, различитих донатора,

⁶⁶¹ Види: http://www.ba.undp.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/what-we-do.htmlhttp://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/what-we-do/unrco/ приступљено 17.05.2016.

⁶⁶² Види: http://www.ba.undp.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/what-we-do.htmlhttp://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/what-we-do/unrco/ приступљено 17.05.2016.

као и заинтересованих влада и то посебно кроз сљедеће области: владавина права и безбједност људи, одрживи и уједначен развој и запошљавање, социјална инклузија, оснаживање положаја жена.

4.2.2.2. Спровођење помоћи УН Оквира за развојну помоћ (УНДАФ)

Предмет наше анализе на овом мјесту биће петогодишњи програм развојне помоћи УН, чије активности *UNCT* планира и реализује кроз средњорочни стратешки документ који носи назив „Оквир развојне помоћи Уједињених нација“-*UNDAF*. Он подразумева да се у одређеном, најчешће петогодишњем периоду, са институцијама на нивоу БиХ потписује овај документ који предвиђа обим обавеза као и носиоце активности са обје стране које ће бити ангажоване у испуњењу постављених циљева. Поред њега, као аналитичка разрада и додатно прецизирање потребних средстава, обавезно се за сваки период реализације УНДАФ-а потписује се и Акциони план програма за БиХ. До данас он је реализован кроз неколико временских периода и то: од 2005. до 2009; од 2010. до 2014. и од 2015 до 2019. године.

Посматрајући по периодима реализације, као и поменутих потписаним акционим плановима, у првом периоду који је предмет наше анализе од 2005. до 2009. године и који је трајао и након престанка дјеловања мисије УНМИБИХ, а почетком дјеловања Тима УН у БиХ или *UNCT* можемо уочити сљедеће приоритете. „Смањење сиромаштва, демократска управа, енергија и животна средина, спречавање криза и опоравак, а који су били усклађени са главним развојним документом државе: Средњорочном развојном стратегијом *MTDS/PRSP*“⁶⁶³.

Други период у којем је долазило до интензивне помоћи БиХ од стране УНДАФ-а, имао је одређену специфичност у односу на претходни поменути период. Наиме, он је значајан нагласак ставио на „придруживање Европској унији као крајњи државни

⁶⁶³ Акциони план Program за БиХ, који су договорили Savjet ministra Bosne i hercegovine i UNDP 2010-2014, Treći dio: Ranija i stečena iskustva, str.6

приоритет⁶⁶⁴ „за сада“. У овом временском периоду постављено је, поред поменутог, и још неколико области у којима ће у највећем дијелу бити значајније наглашена улога УН у БиХ тј. УНЦТ-а. Те области, а на основу наше анализе стратешких докумената овог тима су: транспарентна и одговорна демократска управа, социјална инклузија, безбједност људи посебно са освртом на појављивање природних катастрофа и ширења заразних болести, као и животна средина.

И ови, другопоменути приоритети на основу ставова УН тима у БиХ, биће наглашени управо да би се олакшао пут БиХ ка ЕУ, у складу са Париским декларацијом потписаном у марту 2005. године, али и другим билатералним и мултилатералним међународним уговорима које је потписала БиХ. „Паришка декларација је наставак Римске декларације из 2003. године, којом су успостављени критерији за усклађивање, координацију и стратешки приступ расподјеле међународне помоћи⁶⁶⁵. Такође, сви поменути, посредно су имали улогу да буду реализовани у правцу испуњења циљева поменуте усвојене Миленијумске декларације УН у дијелу који се односи на БиХ.

Да би се ови приоритети реализовали УН у БиХ је нагласио и принципе којих ће се придржавати, а то су „приступ развоју на основу поштовања људских права, равноправност полова, одрживост заштићене животне средине, управљање на темељу чињеница и развој капацитета“. УН, већ у овом периоду реализације УНДАФ –а, је имао „чврсто успостављене везе са ресорним министарствима на различитим нивоима власти“ што је свако гарант испуњења обострано прихваћених обавеза, али и изграђеног повјерење између једне МО и свих нивоа власти у БиХ. Овај петогодишњи УНДАФ средства је планирао у износу од 178.540.700 америчких долара од који су средства УН 64.5017.700, а 114.033.000 америчких долара се очекују као средства од више категорија донатора.

У посљедњем посматраном периоду говоримо о актуелном УНДАФ-у који се односи на период од 2015. до 2019. године. У односу на претходно обрађена два пројектна

⁶⁶⁴ Оквир развојне помоћи Уједињених нација 2010-2014. Године, Сарајево 2009, стр.11

⁶⁶⁵ http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4774&langTag=sr-SP-Cyrlhttp://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/what-we-do/unrco/ приступљено 19.05.2016.

циклуса, у овом периоду долази до нешто промијењених приоритета у којима се планира ангажман UNCT-а. Његови приоритети засновани су и на Извјештају о реализацији Миленијумске декларације УН, у дијелу који се односи на БиХ, а који је сачињен током 2013. године. У односу на све поменуто UNDAF је у овом периоду, као своје приоритете, поставио рад у областима: „Владавине права и безбједности људи, одрживог, уједначеног развоја и запошљавања, социјалне укључености: образовања, социјалне заштите, дјечије заштите и здравства, као и оснаживање жена”⁶⁶⁶. За његову имплементацију предвиђена су већа средства у односу на претходни период и то у износу од 264.592.034 америчких долара од којих би УН требао ангажовати 54.871.620, а више међународних донатора 78.533.932 америчких долара.

4.2.2.3. Програм „Данас за нас“

У великом броју активности које су УН предузеле у БиХ у времену након потписивања ДМС могло би се посебно наглашавати више њих поготово у последњем десетљећу. Како немамо могућности за такав приступ одлучили смо се да ипак посебно нагласимо један од посебно корисних широј друштвеној заједници, а то је УН програм за опоравак од поплава „Данас за нас“. Овај програм заслужује посебну пажњу јер се ради о ванредном ангажовању средстава и људских капацитета УН на помоћи БиХ и то након природне катастрофе изазване поплавама, а које су задесиле БиХ 2014. године.

Овај програм је започео у јулу 2014. године, а подржан је од чак 28 донатора који су се обавезали да ће предвиђене активности у циљу помоћи БиХ преко ових УН програма финансирати са средствима око 22.600.000 милиона америчких долара. Најзначајнији донатори овог програма су: UNDP; UNICEF, FAO, UNESCO, USAID, Thematic Trust FUND, UN Women, Фондација „Новак Ђоковић“ и др, као и владе Србије, Норвешке, Јапана, Републике Српске, Француске, Аустрије, Швајцарске, Чешке, Федерације итд.

⁶⁶⁶ Заједнички програм и буџетски оквир Уједињених нација за Босну и Херцеговину 2015-2019: Оквир развојне помоћи Уједињених нација, Сажетак, стр.1

Најзначајније области ангажовања УН су помоћ у изградњи и поправци инфраструктурних објеката: водовода, путева, мостова; реконструкција више категорија различитих објеката: болница, школа, домова културе, домова здравља, установа јединца локалне самоуправе; као и финансирање више пројеката за одрживу егзистенцију.

4.2.3. Улога УН у процесуирању ратних злочина након ДМС

Иако је основан Резолуцијом СБУН бр. 827, 25. маја 1993. године, тј. прије потписивања ДМС Међународни суд за кривично гоњење особа одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године (у даљем тексту Хашки трибунал) својим дјеловањем је као *ad hoc* суд креиран од стране Савјета безбједности УН, знатно утицао на односе између зараћених страна у протеклом рату у БиХ.

Његовом квалитетнијем и правди ближем раду нису допринијеле ни резолуције које су претходиле његовом оснивању као што су резолуције СБУН бр. 764, 771, 780 и 808, а које су позивале на поштовање међународног хуманитарног права, прикупљање чињеница које су требале да оправдају његово оснивање и сл⁶⁶⁷. Ово се, последице ДМС, нарочито односило на питања неравномјерно утврђене одговорности за ратне злочине у свим народима, као и чињенице да су хапшење, процесуирање и правне посљедице његових одлука значајно укључивале и ангажман МО у БиХ, као и самог ОХР-а⁶⁶⁸.

Морамо констатовати да је и последице ДМС више пута дошло до дјеловања СБУН, а у односу на рад Хашког трибунала, било на сам Статут или у другим аспектима, и то са резолуцијама: бр. 1166 од 13. маја 1998; бр. 1329. од 13. новембра 2000; бр. 1411. од 17

⁶⁶⁷ О садржају ових резолуција види: Д. Ђокић, Прворазредни злочин другоразредног *ad hoc* хашког значаја у оружаном сукобу у Босни и Херцеговини, Музеј Себерије Бијељина, Бијељина, 2012, стр.20-21.

⁶⁶⁸ који је као и у свим другим процесима додатно злоупотребљавао свој положај позивајући се на одређене пресуде овог трибунала као и питање сарадње са њим

маја 2002; бр. 1481 од 19 маја 2003; бр.1597 од 20. априла 2005; бр.1660 од 28. фебруара 2006, бр.1837 од 29. септембра 2008, као и Резолуцијом бр.1877 7. јула 2009. године⁶⁶⁹.

Оснивање Хашког трибунала у правној доктрини је праћено бројним контроверзама од оних који ту одлуку СБУН сматрају противправном и посебно противно Повељи УН до оних који то оправдавају.

У контексту наведеног професор Смиља Аврамов истиче своје изразито негативно мишљење у односу на право СБУН да по прву пут у својој историји и историји ове универзалне МО (а последице сличне одлуке сила побједница последице Другог свјетског рата) оснује овај *ad hoc* суд. Она такође наводи да „у међународној заједници извор судске власти почива у уговорима. Путем уговора државе преносе део своје судске власти на међународне судске органе“⁶⁷⁰ што имплицира да је такав поступак у ствари настао јер у свијету не постоји неко врховно представничко тијело које би то обавило на другачији начин.

У прилог наведеном више аутора: Аврамов, Крећа, Гускова, Варади, Гајић, Поповић сматрају да, иако је чланом 29. Повеље УН дато право главним органима СБ и Генералној скупштини УН да оснивају помоћне органе, то свакако није могао бити случај у смислу основања овог суда. Професор Аврамов закључује свој суд ставом да СБУН „нема право да оснива судове, нити се та творевина која ће произаћи из поменуте Резолуције може сматрати у правом смислу судском институцијом“...ова ... „Резолуција 827 је дубоком противправна, донијета је у прекорачењу надлежности Савета безбедности, а под притиском САД која, у постхладноратовској епохи, себе сматра врхунским арбитром у свету, ослобођеним свих правних норми“⁶⁷¹. У оснивању и раду овог трибунала СБУН је прекорачио, још по одређеним правним чињеницама, свој мандат. Поред поменуте злоупотребе законодавних овлашћења приликом оснивања, он је то учинио посебно додајући Статут Хашког трибунала Резолуцији бр. 827, те произвољно

⁶⁶⁹ Види: Ажурирани статут Међународни суд за кривично гоњење особа одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. Године http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_bcs.pdf http://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/what-we-do/unrco/, приступљено 22.05.2016.

⁶⁷⁰ С. Аврамов, *НАТО и Хаг*, Едиција Трибина, Књига Прва, Београд, 1999, стр.27.

⁶⁷¹ С. Аврамов, *НАТО и Хаг*, *op.cit.* стр.29.

одређујући временски период за који ће судити ратним злочинцима, чиме је правно неутемељено одступио од својих надлежности. Све је ово било противно и „Конвенцији о незастаријевању ратних злочина и злочина против човјечности усвојеној од стране Генералне скупштине на XXIII засједању“⁶⁷² јер је СБУН прекршио додатно своја овлашћења, а посебно свој задатак очувања мира и безбједности у свијету, јер се одлуке овог трибунала веома често односе између народа из категорија жртва и злочинаца доводили на ивицу нових сукоба.

Све наведено, везано за оснивање Хашког трибунала, неупитно указује да се ради о политичкој, а никако правно утемељеној одлуци СБУН и да је и ова Резолуција СБУН као и десетине оних које смо до сада поменули свакако била само један од додатних инструмената у реализацији постављених циљева у владама Западних земаља. О наведеном Карла дел Понте каже: „Међународни казнени суд за бившу Југославију и Међународни казнени суд за Руанду били су мањкави већ у тренутку када су, захваљујући колективној вољи Вијећа сигурности Уједињених народа, настали“⁶⁷³. Слично мишљење, али само на почетку његовог рада 1994. године имао је Ричард Голстон. Он тада сматра да су „чак и најдобронамјернији сматрали да је овај суд чисти промашај, а да не говорим о онима који су били против његовог оснивања“⁶⁷⁴.

Да смо у праву говоре и чињенице које се односе и на број и године оптужених од стране овог нелегалног трибунала. Иако је и најскептичнијим аналитичарима јасно да су злочини чињени на свим странама и да би омјер пресуђених за наведена кривична дјела кршења међународног хуманитарног права треба бити уједначен на свим странама, пресуде Хашког трибунала говоре нешто сасвим друго. По њима, и по аналитички прикупљеним подацима Центра за истраживање рата и ратних злочина Републике Српске (у које је аутор имао увида и анализирао их је), јасно је да је политика пресуда Хашког трибунала, као продукта нелегалне одлуке СБУН која има дугорочне посљедице и данас 20 година након потписивања ДМС, имала за циљ само једно, а то је да представнике

⁶⁷² С. Аврамов, *НАТО у Хаг*, op.cit. стр.30-32

⁶⁷³ C.del Ponte, C,Sudetic, *Gospođa tužiteljica, suočavanje sa najtežim ratnim zločinima i kulturom nekažnjivosti*, Buybook, sarajevo, 2008, str.345.

⁶⁷⁴ F .Artman, *Mir i kazna, tajni ratovi međunarodne politike i pravde*, Izdavačko preduzeće Filip Višnjić, Klub Plus, Beograd, 2007, str.24

српског народа означи за главне кривце. На тај начин политика доношења оваквих пресуда Хашког трибунала и ослобађања освједочених злочинаца из реда других народа, наставила се на исту политику која је: разрадила сценарио лажних правих чињеница везаних за оправданост распада СФРЈ, кршења правила међународног права приликом признања нових, инструментализације УН у политичке сврхе НАТО-а, и потврде својих теза да за све негативности једног ширег ратног сукоба подржаног споља од стране „тих истих актера“ треба окривити само један народ, српски. Да смо у праву када то тврдимо говори и табела која се налази у прилогу наведеним ставовима:

Табела бр. 3: Изречене казне од стране Хашког трибунала према критеријуму жртава

	Изречене казне за злочине против							
	Срба	Бошњака	Хрвата	Бошњака и Хрвата	Хрвата и Срба	Македон аца	Албана ца	Укупно
Оптужени Срби	-	351 год. и 4 дожив.	92,5 год.	363 год. и 1 дожив.	-	-	105 год.	911,5 год. и 5 дожив.
Оптужени Бошњаци	36 год.	-	0	-	5,5 год.	-	-	41,5 год.
Оптужени Хрвати	9 год.	157 год.	-	-	-	-	-	166 год.
Оптужени Македонци	-	-	-	-	-	-	12 год.	12 год.
Оптужени Албанци	19 год.	-	-	-	-	-	-	19 год.
Укупно	64 год.	508 год. и 4 дожив.	92,5 год.	363 год. и 1 дожив.	5,5 год.	-	117 год.	1.150 год. и 5 дожив.

Извор: Центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица Републике Српске, закључно са 15. мајем 2016. године

Са друге стране, многи писци оправдавају овакву одлуку СБУН. У ту категорију сврставамо и ставове Џона Џоунса и Стивена Паулса. Они тврде да је „дјелујући на основу главе VII Повеље Уједињених нација...Савет Безбедности 1993. године решио да ситуација у бившој Југославији угрожава међународни мир и безбедност. На ту претњу, између осталог, одговорио је оснивањем трибунала за суђење лицима осумњиченим да су одговорни за озбиљно кршење међународног хуманитарног права“⁶⁷⁵.

У прилог наведеном иде и став Марине Жагар која констатује: „Иако се највећи број предмета у којима је поступано пред МКСЈ бавио злочинима за које се наводи да су их починили Срби или босански Срби, Трибунал је водио истраге и подигао оптужнице против особа свих националности. Осуђујуће пресуде су тако изречене и Хрватима, босанским Муслиманима и косовским Албанцима за злочине почињене против Срба и припадника других националности. Тиме је МКСЈ засигурно показао да је ипак непристран“⁶⁷⁶.

Хашки трибунал остаће упамћен у правној историји и као суд који је извргнуо правном волунтаризму познато правно начело *ne bis in idem*, дајући себи за право, чланом 10 Статута, да преузима предмете од националних судова, па чак и у случајевима *res iudicata*, а за које је он самостално тврдио да њихове пресуде нису независне и да су казне непримјерено ниске, а у односу за злочине које је он већ унапријед оквалификовао као теже повреде међународног хуманитарног права.

Шимић, образлажући овај правни проблем, наводи још израженије да „Хашки трибунал има примат над домаћим судовима, те може преузети домаће истраге у било којем стадију поступка ако се покаже да је то у интересу правде“⁶⁷⁷. Овакав правни примат над домаћим правосуђем нису подржавали ни народи на простору бивше СФРЈ који су у више испитивања јавног мњења од 2004. године и касније у великом проценту сматрали да би „суђење пред домаћим правосуђем допринело сазнању истине јер би и оптужени и

⁶⁷⁵ Ц. Р. В. Д. Џоунс, С. Паулс, *Међународна кривична пракса*, Фонд за хуманитарно право,

⁶⁷⁶ М. Жагар, *Међународни казни трибунал за бившу Југославију: Преглед неких постигнућа и критика*, Правни, 2013, str.35, <http://hrcak.srce.hr/file/197372>, приступљено 22.05.2016.

⁶⁷⁷ G. Šimić, *Utjecaj Haškog tribunala na kazneno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine*, Personal Edition, Sarajevo, 2008, str.8.

сведоци били спремнији да кажу истину пред домаћим судовима⁶⁷⁸ што се ипак у случају БиХ показала као погрешна претпоставка, јер су Суд и Тужилаштво БиХ били на другом задатку, а који се наслањао на праксу Хашког трибунала.

4.2.3.1. Пренос предмета са Хашког трибунала на Суд и Тужилаштво БиХ као специфичне органе наметнуте одлуком ОХР-а

За разумијевање рада Хашког трибунала и његовог доприноса „помирењу“ сматрамо неопходним указати и на процес преноса предмета са њега на домаће судове. У нормалним земљама, које саме доносе одлуке о организацији свог правосудног система, то би било и пожељно, али у случају БиХ то је имало потпуно супротан ефекат, барем када је у питању остварење правде и постизање помирења између народа.

Битно је напоменути да је једном од излазних стратегија везаним за окончање свог рада, Хашки трибунал одлучио да одређени број предмета прослиједи националним судовима, и то „један број оптуженика нижег и средњег ранга“⁶⁷⁹. О БиХ, и њеном наметнутом правосудном систему од стране ОХР-а биће више ријечи касније, а на овом мјесту истичемо да ни таква пракса није допринијела праведнијем процесуирању оптужених за ратне злочине на свим странама.

Наиме, Суд и Тужилаштво БиХ наставили су праксу Хашког трибунала и у већини случајева бавили су се само суђењем и пресуђивањем представника српског народа, док су злочини над тим истим народом остали непроцесуирани у више предмета као што су „масовни злочини над грађанима српске националности у Сарајеву гдје је евидентирано 3299 жртава; убиство 33 Србина у селу Чемерно коју су починиле снаге Армије БиХ; предмет Атиф Дудаковић који је упркос обимним доказима против овог генерала Армије БиХ о злочинима почињеним над Србима за Тужилаштво БиХ остао непроцесуиран; Трећи корпус Армије БиХ и одред „Ел Муџахид“ у оквиру којег је неразјашњено убиство

⁶⁷⁸I. Bandovic, *The Activity of ICTY and national war crimes judiciary*, Belgrade center for human rights, Belgrade, 2005, pp.40-51.

⁶⁷⁹Приручник о развијеним судским праксама МКСЈ-а, UNCRI, Сарајево, 2009, стр.4.

52 затвореника српске националности у логору Каменица; ликвидација заробљених припадника ЈНА у Великом парку у Сарајеву, „Добровољачка улица“ у којој су бошњачке снаге 2. и 3. маја 1992. године извршиле масакр над конвојем ЈНА који се мирно повлачио из Сарајева; „Тузланска колона“ – иако је тужилац МКСЈ оцијенио да пет осумњичених у предмету „Тузланска колона“ може носити ознаку „А“ (што значи да према међународним стандардима има довољно доказа за постојање основане сумње за кршење хуманитарног права) Тужилаштво БиХ је тек 2009. године подигло оптужницу; „Јошаница“ у оквиру којег се терете Муслиманске снаге да су 19. децембра 1992. године у мјесту Јошаница, општина Фоча, извршиле злочин у којем је на најбруталнији начин побијено 56 лица српске националности, махом цивила. Међу побијенима је био значајан број дјецe и старих лица. За наведени злочин, као ни за горе поменуте, као и друга појединачна убиства, до сада нико није одговарао⁶⁸⁰.

У односу на изнесено, као праксу до сада завршених предмета у Суду БиХ, а која се заснива и на погрешној примјени кривичног законодавства јер се ретроактивно примјењује закон који није важио у вријеме извршења кривичног дјела, тј. КЗБИХ а не КЗСФРЈ, можемо закључити да је и Суд БиХ, као орган настао октроисањем високог представника у БиХ, да би, између осталог, наставио поменуту политику означавања само једног народа за кривца. У том правцу значајан број су дале стране судије и тужиоци који су радили у Тужилаштву и Суду БиХ.

Он ту праксу настоји потврдити изреченим пресудама и бројем година затвора које досуђује најчешће представницима српског народа. Анализом добијених података може се закључити да су за најтеже облике ратних злочина од стране нелегално формираног Суда и Тужилаштва БиХ (које ДМС не познаје), представници српског народа били оптужени у близу **58%** од свих потврђених оптужница. Тај омјер у односу на друге народе у пракси Суда БиХ је још негативнији што потврђујемо табелом у прилогу:

⁶⁸⁰Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и процесуирање несталих лица, Информација раду Тужилаштва и Суда Босне и Херцеговинеи других институција по питању процесуирања ратних злочина, стр.5-20.

Табела бр. 4: Преглед рада Суда и Тужилаштва БиХ на предметима процесуирања ратних злочина

	А (Е+З+И) Број лица којима је потврђена оптужница	Б Висина правоснажне казне у годинама	Б1 Висина неправоснажне Казне	В Споразум о кривици	Г Правоснаж.ослобођено	Д Правоснажно осуђено (без признања)	Ђ Поступак обустављен због смрти	Е (В+Г+Д+Ђ) Правоснажно окончани	Ж Недоступан	З Првост. и другост. поступак у току	И Пренесени на други суд
СРБИ	324 57,7%	1579,5 77,5%	81	17	44	87	6	154	22	155	15
БОШЊАЦИ	153 (27%)	257 (12,6%)	65	8	9	24	5	46	2	79	28
ХРВАТИ	86 (15,3%)	202 (9,9%)	44	5	3	16	2	26	13	51	9
УКУПНО	563	2038,5	190	30	56	127	13	226	37	285	52

Извор: Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица
закључно са 15. мајем 2016. године⁶⁸¹

У свом досадашњем раду „Суд БиХ је потврдио оптужнице против 563⁶⁸² лица у предметима који се односе на кривична дјела ратног злочина. Од тог броја, 324 лица је српске националности, што чини 57,7% од укупног броја оптужених лица, а само 153 Бошњака или 27% као и 86 Хрвата или 15,3%“⁶⁸³. Квалификација кривичних дјела такође представља посебан проблем јер се само Срби оптужују за најтежа кривична дјела што потврђују и подаци из табеле у прилогу:

⁶⁸¹ Подаци Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица, База Центра, ажурирано са даном: 20.05. 2016. године.

⁶⁸² Тачан број оптужених лица за ратне злочине пред Судом БиХ је 548, с обзиром да је за 13 лица потврђена оптужница у по два различита предмета, а за једно лице у три различита предмета.

⁶⁸³ Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и процесуирање несталих лица, Информација раду Тужилаштва и Суда Босне и Херцеговине и других институција по питању процесуирања ратних злочина, op.cit. стр.6-19.

Табела бр. 5: Преглед потврђених оптужница пред Судом БиХ према квалификацији кривичног дјела

Кривично дјело	Срби	Бошњаци	Хрвати	УКУПНО
Геноцид	40	-	-	40
Злочин против човјечности	205	3	23	231
Ратни злочин против цивилног становништва	73	87	56	216
Ратни злочин против ратних заробљеника	3	16	3	22
Ратни злочин против цивилног становништва и ратних заробљеника	3	46	2	51
Ратни злочин против рањеника и болесника	-	1	1	2
Ратни злочин противправно рањавање и убијање непријатеља	-	-	1	1
УКУПНО	324	153	86	563

Извор: Републички центар за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица закључно са 15. мајем 2016. године

Најновији подаци из новембра 2016. године а до којих је аутор дошао анализирајући документа Републичког центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица говоре нам да је поменута статистика још више на штету српког народа у БиХ поредећи изречене пресуде од стране Суда БиХ. Наиме према подацима овог Центра 111 Срба је до данас пред Судом БиХ осуђено на 1645 година затвора. Са друге стране 32 Бошњака су осуђена на 257 а 22 Хрвата на само 208 година затвора.

Закључујући ово потпоглавље желимо нагласити да је допринос УН у имплементацији ДМС као и у функционисању БиХ свакако веома свеобухватан. Можда више него када је у питању рад са другим МО на овим истим задацима. По нама, било је неопходно поново указати на неке од најзначајнијих одредница дјеловања УН у ратном периоду, а све да би се направила веза са одређеним посљедицама, проистеклим из тих одлука (као што је противно Повељи УН, и међународном праву уопште оснивање Хашког трибунала) у периоду који је предмет наше анализе, и то прије свега послије потписивања ДМС.

Описана улога УН и свих његових дијелова почевши од УНПРОФОР-а , преко *UNMIBH/IPTF, UNCT, UNPD* па до Хашког трибунала имали су своје добре и великим дијелом лоше стране и различит допринос функционисању БиХ након потписивања ДМС.

Свјесни чињенице да је УН значајно допринио опоравку БиХ кроз многобројне пројекте *UNCT* тј. Тима УН у БиХ, уз посебну улогу УНДП, између осталих чланица тима морамо ипак нагласити да се добрим дијелом мора оцијенити неуспјех рада УНПРОФОР-а у рату, УНМИБИХ па и ИПТФ-а послјије потписивања ДМС .

Посебно негативним сматрамо допринос Хашког трибунала као „правно нелегалне правне креације СБУН“ који је својим пресудама, приносом предмета у домаће правосуђе и утицајем на те исте процесе преко страних тужилаца и судија, требао довести до „праведног суђења починитељима злочина и придонијети преузимању моралне одговорности за прошлост, колективној катарзи и помирењу међу зараћеним странама“⁶⁸⁴. Умјесто тога, политиком доношења својих пресуда довео је до продубљивања предрасуда, неразумијевања и неспоразума између конститутивних народа у БиХ. Све то говори да је СБУН одлуком да оснује овај трибунал, сукобе између конститутивних народа у БиХ, поготово по питањима кажњавања починилаца кривичних дијела ратних злочина и постизање процеса помирења, додатно онемогућио, што засигурно није његова улога по Повељи УН.

5. ОДНОС ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЗА ЕВРОПСКУ БЕЗБЈЕДНОСТ И САРАДЊУ И БИХ

Сагледавање улоге ОЕБС-а, у наслову овог поглавља, по нама подразумијева анализу теме кроз неколико историјских периода, а све у циљу да би се улога ове специфичне МО могла у потпуности расвијетлити. У односу на друге МО у овом раду код ОЕБС-а ћемо урадити већи нагласак на одређеним историјским елементима, да би се кроз

⁶⁸⁴Више о циљевима који је Хашки трибунал требао остварити види: G.Šimić, Utjecaj Haškog tribunala na kazнено zakonodavstvo Bosne i Hercegovine, op.cit.str.10-14

његово дјеловање направило повезивање са његовом стварном и улогом у настанку и разрјешењу југословенске кризе, као и у БиХ прије и акон потписивања ДМС.

5.1. ОЕБС-као специфична организација

Не желећи улазити у детаљна теоријска разматрања везана за оснивање КЕБС-а и његову трансформацију у ОЕБС, наводимо само сљедеће. Без обзира на који организациони облик њеног постојања мислимо КЕБС/ОЕБС она је представљала један од најширих форума који су се бавили сарадњом у области безбједности. У расправама о тако специфичној теми, у свом раду ова конференција, а касније и организација, на најближи начин је укључивале земље које су у почетку биле различито блоковски поларизоване, да би се касније по сличном, али суштински и политички различитом принципу, подијелиле на оне које су поново биле ближе Русији односно САД.

Овај став потврђује и Тасићева која сматра да је „ОЕБС једина регионална безбедносна организација у којој Запад и Русија седе за истим столом под једнаким условима“...те да...,ОЕБС представља својеврсни кохезиони фактор евроатлантске и евроазијске димензије⁶⁸⁵.

Историјски развој указује нам да „ова организација није ни била организација од свог почетка-кренула је као конференција држава-Конференција за безбедност и сарадњу у Европи 1973-1975.године, у време када су супер силе упеле да се споразумеју о битним питањима која су оптерећивала тадашњу Европу“⁶⁸⁶. Поменути скупови КЕБС-а изгубили су свој значај коначно крајем хладног рата, те он почиње „да ствара сталне институције и тако се дефинитивно претворио у сталну организацију, Организацију за безбедност и сарадњу у Европи(ОЕБС)⁶⁸⁷. Њена специфичност као организације произилази и из чињенице да она нема сопствени оснивачки правни акт који би регулисао њен правни

⁶⁸⁵ С.Тасић, ОЕБС и савремени изазови, Збирка есеја, ОЕБС Србија, <http://www.osce.org/sr/serbia/216971?download=true>, приступљено 23.05.2016.

⁶⁸⁶ В.Трапара, Улога ОЕБС операција на терену у земљама у транзицији, <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2011/0025-85551101099T.pdf>, приступљено 27.05.2016

⁶⁸⁷ В. Димитријевић, О. Рачић, *Међународне организације*- пето издање, *op.cit.*стр.250

статус на међународним правом прописан начин. Он се изводи из више докумената политичког карактера почевши од Хелсиншког завршног акта из 1975. године па до Париске повеље из 1990. године, који у свом додатку и поглављу I говори о новим институционалним аранжманима који подразумијевају оснивање Савјета, Одбора виших службеника, КЕБС секретаријата и сл. Његов рад значајно су усмјеравали самити који су одржани под окриљем ове МО и у оквиру кога су донесене бројне стратешке одлуке које су знатно усмјеравале његов даљи рад.

Као значајан примјер издвајамо Самит у Будимпешти 6. децембра 1994. године, на којем је „донијета одлука о започињању дискусије о моделу заједничке и свеобухватне безбедности у XXI веку“⁶⁸⁸ јер су и Хелсиншки завршни акт и Паришка повеља требали извјесну надоградњу и прилагођавање новим изазовима насталим падом Берлинског зида.

Свој назив КЕБС коначно 1995. године и мијења у „Организацију за безбједност и сарадњу у Европи“ тј. ОЕБС. Када говоримо о организационој структури, касније ће доћи и до повећања значаја Парламентарне скупштине ОЕБС-а која је представљала „витални линк између извршне стране ОЕБС-а и представничке која је долазила од стране свих парламената држава чланица ОЕБС-а“⁶⁸⁹.

Питање њеног третирања као МО такође није произвело једнака правна тумачења у дјелима правника широм свијета. Док су јој неки из горе поменутих разлога непостојања правног акта, други због одсуства праве обавезност аката, а трећи због недостатка *ius contrahendi* негирали статус МО, други су га посредно изводили аналогијом из њеног успјешног рада и други постојећих елемената у њеној организационој структури, а можда највише због успјеха на пољу безбједносних изазова и рјешавања конфликта са којима се суочавала.

⁶⁸⁸М. Глишић, *Заједница безбедности у региону Организације за европску безбедност и сарадњу*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2011, стр.176

⁶⁸⁹Види: R.S.Oliver, *“The OSCE Parliamentary Assembly*, Heksinki Monitor, No.1, 1996;

Тако Доминик Заум тврди да „ОЕБС није препознат од стране држава чланица као високо призната организација безбједности што је узроковало проблеме“⁶⁹⁰ а који су у правној науци били познати под називом „криза легитимитета“ а што тврди и Кристијан Реус-Смит⁶⁹¹.

Са друге стране, професори Димитријевић и Рачић сматрају да је поменутом Париском повељом, која је датумски усвојена на исти дан када је потписан ДМС само 1990. године, означила „процес претварања КЕБС-а у праву међународну организацију под садашњим називом „Организација за Европску безбједност и сарадњу“⁶⁹².

Из истих разлога одређујући се за признавање статуса ОЕБС-у сматрали смо за неопходно и да укажемо на њену улогу у ратним дешавањима у БиХ, а посебно онима које су настале као обавеза потписивањем ДМС.

5.2. Улога КЕБС-а у ратним дешавањима у БиХ

Без обзира на закључке донесене на сједницама органа КЕБС-а, као и мање успјешне покушаје превентивних дипломатских активности, његов ангажман за вријеме трајања ратних сукоба посматраћемо кроз задатке које је добио потписивањем већ поменутог Вашингтонског споразума којим је настала Муслиманско-Хрватска Федерација. Разлог наше обраде поменутог питања биће чињеница што су активности предузимане тада, послје потписивања ДМС, имплементиране у истим или сличним облицима и у Републици Српској.

Овај ангажман можемо посматрати прије свега као успостављање правних механизма који су требали да доведу до веће институционалне гаранције и заштите

⁶⁹⁰ D. Zaum, *Legitimizing international organizations*, Oxford university Press, Oxford, 2013, p.198

⁶⁹¹ C. R. Smit, *International Crises of Legitimacy*, *Interbational politics*, Vol.44/2-3, 2007, p.158.

⁶⁹² В. Димитријевић, О. Рачић, *Међународне организације*- пето издање, *op.cit.*стр.251

људских права и слобода који као категорија ни СФРЈ ни у СР БиХ нису имала тако посебно наглашен статус, што је последица прије свега комунистичког и социјалистичког схватања о овим правним категоријама.

На основу Вашингтонског споразума КЕБС је добио у задатак да „спроведе именовање три омбудсмана, по један из сваке признате групе: Бошњака, Срба и осталих“⁶⁹³ у које су се убрајали и Срби којима тим споразумом није био гарантован равноправан статус тада, већ прије свега статус националне мањине, што је коначни епилог свих дешавања које смо нагласили приликом описа уставног-правног краја СРБиХ.

Овај постављени задатак још је битнији ако се има на уму да је ово једини ангажман МО који је дат у циљу спровођење поменутог споразума о оснивању Федерације, поред оснивања канцеларије ЕУ у Мостару. Задатак КЕБС-а је подразумијевао оснивање Канцеларија омбудсмана и то прије свега на ширем подручју Федерације, а све у циљу промоције, заштите и унапређење нивоа остварења људских права и слобода. На челу ове мисије био је Ханс Петар Клајнер који је са буџетом од скоро 561.000 данашњих евра требао да оконча постављени задатак. Задатак је, уз значајне отпоре који су били резултат, прије свега генералног неповјерења између Муслимана и Хрвата (због скорашњег завршетка међусобних ратних сукоба), и био окончан именовањем првих омбудсмана на територији БиХ избором Есада Мухибића, Бранке Рагуж и Вере Јовановић. Њихов рад би се могао пратити и кроз основане регионалне Канцеларије омбудсмана у Мостару, Зеници, Бихаћу и Тузли, а што је такође била заслуга ангажмана мисије КЕБС-а у БиХ.

„Рани рад КЕБС Мисије у Сарајеву поставио је основ за рад који је Мисија ОЕБС-а у БиХ наставила“ и касније након потписивања ДМС. Резултати ове мисије, како на пословима унапређења рада институције Омбудсмана тако и у другим областима на основу стечених искустава, представљају по нама поменуту везу на коју смо хтјели указати између ратног и ангажмана ОЕБС-а послје ДМС, о чему ће управо бити ријечи у наставку.

⁶⁹³V. Perry, *The Wartime Presence, The CSCE Mission in Sarajevo, 10 Years OSCE Mission ton Bosnia and Herzegovina 1995-2005*, Sarajevo, 2006, p.46

5.3. Улога ОЕБС-а у имплементацији ДМС

Допринос ОЕБС-а функционисању БиХ као државе успостављене ДМС може се посматрати кроз неколико аспеката, који се прије свега ослањају на обавезе ове МО које је добила Општим оквирним споразумом за мир у Бих тј. ДМС. У сваком случају ради се огромном задатку који Џејмс Голдстон назива „Херкуловски задатак“⁶⁹⁴.

У овој докторској дисертацији било би немогуће аналитичком методом детаљно расвијетлити све задатке на којима је радио ОЕБС, те ћемо се с тога фокусирати на по нама три најважнија и то:

- рад на питању регионалне стабилизације који је произашао као обавеза на основу Анекса Iб ДМС,
- активности на спровођењу првих послеријатних избора као обавеза из Анекса III ДМС, те
- наставак започетог рада на унапређењу заштите људских права кроз формирање институције Омбудсмана на државном и ентитетским нивоима, а као обавеза из Анекса IV ДМС.

За ОЕБС су све ове обавезе наступиле након поменутог Будимпештанског самита на којем је ова МО заузела нове правце дјеловања на пољу рјешавања и превенције безбједносних проблема и на којем је званично добила име „Организације за европску безбједност и сарадњу“. То се одразило и на рад ОЕБС-а у БиХ гдје су „дефинисано у ширем смислу, скоро све активности ОЕБС-а биле предодређене да подстичу демократију. Док је ОЕБС познат по својој главној задаћи организовања и надгледања "демократских" избора, ово представља и дио прилично формалног схватања демократије”⁶⁹⁵.

⁶⁹⁴J. Goldston, *The role of the OSCE in Bosnia: Lessons from the first year*, in: *Helsinki Monitor*. 3/1997, pp. 6-36

⁶⁹⁵M. Stoessel, *The role of the OSCE in Bosnia and Herzegovina*, The Graduate Institute of International Studies, Geneva, 2001, p.6

5.3.1. Рад на регионалној стабилизацији

Како смо већ нагласили до сада ОЕБС је по овом питању добио мандат на основу Анекса Iб ДМС. Како се наводи у актима ОЕБС-а, као и самим текстом Анекса Iб, требало је постићи преговоре између до тада зараћених страна, као и гараната ДМС на питањима регионалне стабилизације.

Сам циљ ових преговора био је постићи и сложити се о низу мјера које између осталог подразумевају „ограничења војног размјештаја и војних вјежби у одређеним географским подручјима; ограничења поновног увођења страних снага у контексту члана 3. Анекса 1-а Опћег оквирног споразума; ограничења смјештаја тешког наоружања; повлачење снага и тешког наоружања у настамбе (кантонмане)/касарне или на друге утврђене локације, као што је предвиђено чланом 4. Анекса I-а; обавијести о распуштању јединица за посебне операције и наоружаних цивилних група; тренутну размјену података о посједовању пет категорија оружја према дефиницији из Споразума о конвенционалним оружаним снагама у Еуроци, уз додатни споразум да ће се топништвом сматрати оружја калибра 75 мм и више; као и друге мјере везне за ве видове наоружања које зараћене снаге посједују у БиХ“⁶⁹⁶ о чему ће више ријечи бити кроз анализу споразума који су постигнути по наведеним питањима.

У остваривању регионалне стабилизације ОЕБС је предузео низ мјера и активности које су резултирале нормирањем обавеза свих страна потписница. У циљу сагледавања конкретније слике о преузетим обавезама, као и правима која су стајала као противтежа преузетим обавезама, по нама је битно осврнути се на садржаје два споразума који су потписани захваљујући ангажману ОЕБС-а.

⁶⁹⁶ О самом процесу контроле наоружања и питања која су у вези са тим ОЕБС и данас игра значајну улогу у БиХ, што се може зтврдити увидом у више службених документа као и на : <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=11&lang=BS>, приступљено 23.05.2016.

То су:

- Споразум о мјерама јачања повјерења и безбједности у Босни и Херцеговини и
- Споразум о подрегионалној контроли наоружања.

Први споразум који се генерално односи на подизање степена повјерења између дојучерашњих непријатељских страна које су, као и последице сваког ратног сукоба, требале да у мирнодобском периоду развијају повјерење и међусобно се упознају о правцима развоја и кретањима војних снага друге стране, закључен је у Бечу, 26. јануара 1996. године. Његове одредбе су обухватиле низ значајних питања за регионалну стабилизацију прилика почевши од: размјене војних информација, обавјештења у примјени командне структуре или посједовању опреме, преко питања смањења ризика у питањима одбране, обавјештавања и посматрања и ограничења свих будућих војних активности, органичења размјештаја снага и спровођења вјежби у одређеним географским подручјима, па до ограничења у погледу увођења иностраних снага, повлачења снага и тешког наоружања касарне и друга сигурна мјеста и ограничења њиховог броја, обавјештавање о демобилизацији специјалних и других наоружаних група и др.

Колики је значај побројаних питања у поменутом Споразуму наглашава и чињеница да се ради о првом освеобухватном споразуму овог типа, који је ова питања након закључења ДМС додатно прецизирао и који је свакако постигнут под покривитељством ОЕБС-а, а све у циљу провођења ДМС.

Овај споразум није начелног карактера, као што би се могло закључити анализом његовог наслова. Напротив, у њему су веома прецизно садржане обавезе и рокови за њихово извршења за сваку уговорну страну, што говори довољно о преданости рада ОЕБС-а како се било које од ових изузетно осјетљивих питања не би препустило случају или вољи уговорних страна. Као примјер за наведену тврдњу наводимо члан 2 мјере 1 која се односи на размјену информација, а у којем се каже :

„Информације ће се годишње размјењивати 15. децембра сваке године и важиће до 01. Јануара за наредну годину. Штавише за 1996. годину информације ће се такође размјењивати 15. јуна и важиће до наредног 1. јула“⁶⁹⁷.

У спровођењу овог споразума ОЕБС је сарађивао и са другим МО и представницима међународне управе у БиХ у реализацији договорених одредби, анализом мјере VIII која се односи на локације везане за горе поменуто складиштење тешког наоружања. Та веза се може јасно уочити тачком један ове мјере Споразума, јер се каже :

„Стране ће, почевши од 18. априла 1996 године, држати тешко наоружање искључиво у кантоманима/касарнама или на другим мјестима одређеним од стране Команданта ИФОР-а, у складу са одредбама Анекса Ia“⁶⁹⁸.

Други значајан споразум који је резултат покровитељства ОЕБС-а је Споразум о подрегионалној контроли наоружања који је постигнут нешто касније у односу на првопоменути тј. 14. јуна 1996. године. Предмет овог споразума били су „борбени тенкови, оклопна возила, артиљерија, борбене авиони и јуришне хеликоптери“⁶⁹⁹. Његове стране уговорнице, поред зараћених страна у БиХ, биле су и Република Хрватска и Савезна Република Југославија. Овај споразум у себи обухвата и низ споразума који треба додато да укаже на права и обавезе, а везане за предмет споразума.⁷⁰⁰ Као и код претходног споразума, имајући на уму значај предмета Споразума, утврђени су, поред прецизних података везаних за посједовање истих, и рокови до којих би се требали оставрити, а све у циљу како би се питање регионалне стабилности ставило у први план и предуприједили сви евентуални будући сукоби који за свој повод евентално могу имати и вишак предметно побројаних борбених средстава. Поменути рокови везани за предмет

⁶⁹⁷Члан 2, Мјера 1, под тачком 1. Споразума о мјерама јачања повјерења и безбједности у Босни и Херцеговини

⁶⁹⁸Члан 2, Мјера 8, под тачком 1. Споразума о мјерама јачања повјерења и безбједности у Босни и Херцеговини

⁶⁹⁹Члан 1, под тачком 1., Споразума о подрегионалној контроли наоружања

⁷⁰⁰ Наведени Протоколи су: Протокол о смањењу, Протокол о поступцима којима се регулише реквалификација одређених модела или верзија борбено способних школских авиона у неенапружане школске сврхе, Протокол о реквалификацији авиона, протокол о размјени информација и обавјештења, протокол о размјени информација, Протокол о инспекцији, Протокол о подрегионалној комисији за консултовање.

уговора најјефективније се могу уочити анализом тачке 4 члана 5 овог споразума који у односу у предмету побројаних средстава каже:

„Смањење ће се извршити у две фазе и завршиће се најкасније 16 мјесеци послје 1. јула 1996. Стране се обавезују да почну процес смањења што је могуће послје тог датума, тако да ће: а) до краја прве фазе смањења тј. најкасније 6 мјесеци послј 1. јула 1996. Свака страна обезбједити да најмање следећи дијелови њене укупне обавезе смањења за сваку категорију наоружања ограниченог Споразумом буду смњени“ на проценте утврђене споразумом, почевши од „40% укупне обавезе смањења артиљерије..на до...20% њене укупне обавезе смањења оклопних борбених возила“⁷⁰¹.

Све наведено засигурно је допринијело да се подручје БиХ и држава које граниче са њом у смислу посједовања наведених борбених средстава, захваљујући ангажману ОЕБС-а након потписивања ДМС, доведе на мјеру која не би требало да својим обимом представља пријетњу било коме. Ако се има на уму да је у БиХ под патронатом НАТО-а и уз помоћ ОЕБС-а дошло до укидања и војски ентитета (иако то као услов није нигдје било постављено у ДМС) и постојања само професионалних оружаних снага на нивоу БиХ, онда је питање регионалне стабилизације засигурно један од најуспјешније проведених задатака које су МО добиле по основу ДМС. Ипак, још много изазова на том пољу постоји у БиХ, мислећи се ту прије свега не велики број муцахедина који су добили држављанство БиХ захваљујући ангажману бошњачких политичких представника, иако су многе МО, као и обавјештајне службе западних земаља, указивале на то као проблем који пријети да наруши постигнути успјех у овој области.

⁷⁰¹Члан 5. тачка 4., Споразума о подрегионалној контроли наоружања

5.3.2. Рад на организовању првих послјератних избора

У провођењу овог, по нама другог најважнијег задатака у мандату ОЕБС-а, на основу ДМС припремне активности почеле су одмах по отварању Канцеларије мисије у Сарајеву. Те активности су у БиХ започеле одмах по потписивању ДМС. За првог шефа мисије именован је Роберт Фровик који је рад на инфраструктурном јачању мисије почео већ 29. децембра 1995. године. До половине јуна 1996. године мисија ОЕБС-а имала је око 300 чланова коју је подржавало и више десетина чланова из реда локалног становништва, чиме су били обезбијеђени људски капацитети за организовање избора.

Да би се избори успјешно организовали било је неопходно да мисија ОЕБС-а у БиХ формира, на основу члана 3 Анекса III ДМС Привремену изборну комисију⁷⁰² у даљем тексту ПИК,). Чланом 2 Анекса III, а везано за оснивање ПИК-а нормирано је да:

„Стране траже од ОЕБС-а да надзире, на начин који одреди ОЕБС, а у сарадњи са другим међународним организацијама које ОЕБС сматра потребним, да припреми и проведе изборе за Представнички дом Босне и Херцеговине; за Предсједништво Босне и Херцеговине; за Заступнички дом Федерације Босне и Херцеговине; за Народну скупштину Републике Српске; за Предсједништво Републике Српске; и, ако је то изведиво, за кантоналне законодавне органе и општинске органе власти“⁷⁰³

Њен задатак је био припремити све техничке и логистичке претпоставке за одржавање ових избора. ПИК је био формиран на начин да у потпуности одражава тадашњу улогу МО у имплементацији ДМС, и у њега су улазили „шеф мисије ОЕБС-а, високи представник или лица која он одреди, представници Странака као и оних лица која предложи шеф мисије ОЕБС-а у договору са Странакама. Шеф мисије ОЕБС дјелује као предсједавајући Комисије. У случају спорова унутар Комисије, одлука предсједавајућег је

⁷⁰² различит орган од ПИК-а као УО савјета за имплементацију мира а за који се касније употребљава иста скраћеница

⁷⁰³ Види: Члан 3, Анекса 3 ДМС

коначна“⁷⁰⁴. Међутим, морамо констатовати да је ПИК временом, поред поменутих, значајно проширио опсег својих послова, што је подразумијевало регистрацију политичких партија, успостављање правила везаних за сам изборни процес, верификацију кандидата и кандидатских листа као и комплетан надзор самог изборног процеса, изрицање мјера везаних за кршење изборног процеса, те само кршење ДМС. Управо ова задња надлежност довешће временом и до чињенице да ће ПИК постати „оружје у рукама ОХР-а“ за смјену неподобних и непослушних изабраних и кандидованих.

Процес организовања избора започео је већ у јануару 1996. године када је ОЕБС формирао Тим за оцјену избора, а у чијој је надлежности била израда препоруке за одржавање избора. То је подразумијевало утврђивање кредибилних бирачких спискова, информисање гласача о потреби регистрације, као и формирање жалбеног тијела које би се бавило разматрањем свих приговора на предизборни дио процеса, сам дан избора као додјелу мандата и евентуално разматрање жалби на одузимање мандата.

ПИК је почео са радом већ у фебруару 1996. године и одмах започео са конкретизацијом наведених препорука и њихово трансформисање у конкретна документа везане за организовање, спровођење и организовање избора. У том правцу ПИК је успоставио и Комисију експерата за медије са циљем мониторинга медија у читавој земљи у овом изузетно важном процесу који је слиједио. Конкретним оснивањем Радио - мреже слободних избора (*FERN-Free Election Radio Network*), као првог формираног медијског тијела од стране МО у БиХ, омогућило је константо праћење поменутих задатака.

Да би предуприједио све евентуалне нејасноће у изборном процесу, ПИК је донио посебна правила и процедуре који су се односили на ове изборе, а којима је посебно регулисао: опште одредбе везане за регистрацију бирача који су имали право гласа 1991. године или су више од 18 година, а посебно оне у оквиру тих категорија који нису били у могућности гласати у свом пријератном мјесту боравка, пасивно бирачко право, изборне комисије, регистрацију политичких субјеката, бирачка мјеста, процес гласања и сл.⁷⁰⁵.

⁷⁰⁵Види: OSCE, Provisional Election Commission, Rules and regulations, decision until July 16, 1996, pp.4-29.

Избори су одржани 13. септембра 1996. године и на њима је учествовало „скоро 2.4 милиона грађана, уз присуство 1000 међународних посматрача који су надгледали процес“⁷⁰⁶. О проведеним изборима остала су забиљежена различита мишљења о њиховој успјешности.

Посматрачи ОЕБС-а су констатовали многобројне примједбе и дали сљедеће препоруке: „Коначни бирачки списак мора бити темељно ревидиран и ажуриран, слобода кретања треба да буде зајамчена законом и оснажена“ ...по потреби и уз подршку ИФОР-а, „будући одбор за жалбе Изборне комисије требало је да предузме више директније кораке у циљу праћења и спровођења усклађености са изборним правилима, недовољан број гласачких мјеста за гласање расељених лица, недовољна едукација гласача, службеници за спровођење избора морају добити већу обуку“ итд.⁷⁰⁷

Ипак, без обзира на све наведено, а у циљу верификације одржаних избора којима је изабран први послеријатни мандат наведених органа, а прије свега Предсједништва БиХ, као и представничких органа на више нивоа, под политичким притиском међународну управу у БиХ предвођене ОХР-ом, признати су резултати избора уз значајне резерве. Оне би се могле сажети у изјави: „Парламентарни посматрачи ОЕБС-а открили су значајне злоупотребе у довољно великој мјери да се доведе у питање ваљаност и интегритет цијелог изборног процеса. Међутим, с обзиром на премостиву сложеност произашлу ратом и поратним периодом, посматрачи су закључили да о изборима не могу судити у складу са општеприхваћеним стандардима“⁷⁰⁸.

Све наведено говори нам о примјени двоструких стандарда у БиХ што неће бити први пут, и понављаће се још много пута у раду МО у БиХ. Поготово ће то бити евидентно када то иде у прилог једној или више МО или комплетној међународној управи у БиХ, јер у супротном први проведени избори од стране ОЕБС-а, поред тога што су били преурањени, били би оцијењени као недовољно транспарентни и њихови резултати не би се могли прихватити као релевантни.

⁷⁰⁶V. Perry, *The Wartime Presence, The CSCE Mission in Sarajevo, 10 Years OSCE Mission in Bosnia and Herzegovina*, op.cit. p.61

⁷⁰⁷OSCE Parliamentary Assembly, *Final Report on the elections in The Bosnia and Hercegovina*, pp.27-28

⁷⁰⁸Ibid. p.27

У мјери у којој је потребно нагласак ставити на ангажман МО у БиХ, а не на проведене изборе и њихове недостатке, постоје и они аутори који овај процес оцјењују на другачији-више позитиван начин. Тако Кибмерли Колс у својој књизи о изборима које је спроводио ОЕБС у БиХ наводи „транспарентну, слободну и поштenu природу избора-а самим тим и легитимитет међународне заједнице у демократизацији Босне“⁷⁰⁹

Ипак, у прилог наше тврдње говори и извјештај Међународне кризне групе која веома оштро, и на трагу наших закључака наводи да се проведени избори „не могу оцијенити као слободни фер, ни демократични...валидност ових избора носи озбиљну сумњу, резултати не могу бити верификовани, и избори морају бити поновљени у неком каснијем датуму“⁷¹⁰. Њихов извјештај слично као и међународне препоруке ОЕБС-ових међународних посматрача говори о потреби даљег присуства ИФОР-а и ИПТФ-а, бар за наредне двије године како би се постављени циљеви ДМС могли остварити. И на овом примјеру уочавамо координиране препоруке већег броја МО или представника међународних комисија који заједнички закључују да се БиХ може даље развијати под специфично успостављеним обликом међународног протектората у БиХ, што зн ачајно иде у прилог постављеној хипотези.

Поред првих избора, ОЕБС је кроз рад ПИК-а све до 2002. године био врховни арбитар у овим процесима. У том периоду одржани су још: Локални избори 13. и 14. септембра 1997. године, Општи избори 1998. године; Локални избори 2000. године, Општи избори 11. новембра 2001.године. Парламентарна скупштина БиХ на сједници одржаној 23. августа 2001. године усвојила је Изборни закон Босне и Херцеговине („Службени гласник Босне и Херцеговине“, бр.

23/01) којим је између осталог дефинисано и да се локални и општи избори одржавају сваке четри године.

⁷⁰⁹ A. Gilbert, Foreign authority and the politics of impossibility in postwar B&H, The University of Chicago Vol.1, Chicago, 2008, pp.277-278

⁷¹⁰ ICG-International Crisis Group, Elections in Bosnia & Herzegovina, Report No.16, 1996, pp.57-59

За вријеме рада ПИК-а долазило је до вишеструког кршења људских права и слобода што је било потпуно неспојиво са мандатом ОЕБС-а нити било којег тијела које је од ње формирано. Ово се посебно односило на санкције које су све национално одређене странке су трпјеле и чији су изабрани одборници или посланици били спријечени да преузму мандат. Поред тога долазило је до ограничавања пасивног бирачког права као и смјењивања легално изабраних функционера уз садејство ОХР-а што свеукупно ставља огромну сјенку на рад овог дијела мисије ОЕБС-а у ширем смислу. Ова пракса почела је са општинским изборима 1997. године, а 1998. је проширена са другим претходно наведеним дијелом који се односио на смјене изабраних.

Као конкретни примјери ових злоупотреба ПИК-а у смислу забране кандидовања уочи општих избора 1997. године били су кандидати СДС-а Милован Регода, Борислав Бојић и Војислав Максимовић. Са друге стране мандати су одузимани Момчилу Цвјетиновићу, Дали Катанићу, Јелени Нешковић, Миливоју Станковићу, Мирјани Шахиновић, Мирку Благојевићу, Огњену Тадићу, Ангели Трипуновски, Петку Вуковићу, Пантелији Дамјановићу и др.

О овом нелегалном дјеловању професор Чавошки констатује да се оно чинило у правцу реafirмације давно напушеног принципа из области кривичног права којим се поново, на мала врата, уводи систем објективне кривичне одговорности. У расправи о овом противправном поступању ПИК-а он закључује да се: „У пракси то сводило на брисање са изборних листа произвољно одабраних кандидата у знак одмазде због неког недозвољеног поступка, који се без икаквог утврђивања индивидуалне кривице приписивао неименованом челнику“..или су „са изборних листа насумице одабрани кандидати ни криви ни дужни кандидати, да би се тиме казнила њихова странка..а да при том није провођен никакав управни ни судски поступак“⁷¹¹.

⁷¹¹К. Чавошки, Узастопне измене дејтонских споразума под видом њиховог тумачења и доследне примене, Удружење Срба из БиХ у Србији, Београд, 1999, стр.46.

5.3.3. Улога ОЕБС-а у имплементацији Анекса IV Дејтонског мировног споразума

Значајну улогу ОЕБС-а уочавамо и у имплементацији овог анекса ДМС. Наиме, он је почевши од потписивања Вашингтонског споразума када је формирана Муслиманско-Хрватска федерација, био задужен за подршку развоја заштите људских права кроз успостављање институције Омбудсмана, па до формирања ентитетских и на крају ове институције на нивоу БиХ и перманентно радио на овим пословима. Овај процес није текао без отпора, поготово у ентитетима који нису налазили упориште и покушавали су политички (прије свега Република Српска) да се одупру преносу ове надлежности на ниво БиХ. Омбудсмани у БиХ су били дио специфичног аранжмана заштите људских права који је настао као резултат рада ОЕБС-а и других МО. У складу са Анексом VI ДМС формирана је Комисија за људска права која је функционисала кроз своја два неодвојива дијела:

- Канцеларију Омбудсмана и
- Дома за људска права.

„Оба елемента Комисије за људска права-имала су једну супстанцијалну међународну компоненту у вријеме првих пет година рада. Први омбудсман именован је од стране Предсједавајућег уреда OSCE, а осам о 14 судца Дома за људска права именује Комитет Министара Вијећа Европе“⁷¹². Рад Комисије који се одвијао под мониторингом ОЕБС-а био је на одређени начин паралелна са системом заштите људских права у Стразбуру. Са друге стране омбудсман је свој развојни пут као и правне одлуке доносио на нешто другачији начин. „Док је Дом формиран као судско тијело које доноси коначне и обавезујуће одлуке у случајевима кршења људских права грађана БиХ, Омбудсман је

⁷¹² V. Kazazić. Ostvarivanje i zaštita ljudskih prava u Bosni i Hercegovini kroz praksu ombudsmena i Doma za ljudska prava, Zbornik radova Pravnog Fakulteta u Splitu, God.42, 2005, str.45.

институција чије одлуке имају карактер ауторитативних, али правно необавезујућих препорука за тијела власти на нивоу БиХ⁷¹³.

У складу са чланом 4 Анекса VI омбудсман који је именован од стране мисије ОЕБС-а. У таквом мандату он је функционисао пет година без права да му се мандат обнови. „Према Анексу VI Општег оквирног споразума за мир у БиХ који полази од тога да су демократија и људска права фактори изградње друштва и претпоставка успостављања структуре и механизма државе који воде у међународне интеграције, успостављени Омбудсман је заједно с Домом за људска права БиХ чинио Комисију за људска права БиХ⁷¹⁴, како смо већ нагласили.

У свом раду ова институција је посебан допринос дала у провођењу цивилних аспеката ДМС, а уживала је снажну подршку и других представника међународне заједнице у БиХ, као што су ОХР и УНХЦР. Колико је било повјерење грађана у ову институцију говори и податак да се и ентитетским омбудсменима такође обраћао велики број грађана. Посматрано у периоду од „1993.-1995.године било је 660.346 контаката и 97.367 предмета у Федерацији те око 200.000 контаката и 30.000 предмета у Републици Српској⁷¹⁵.

Правни основ за свој рад омбудсман у БиХ налази у „ Анексу IV и VI Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини од 14. децембра 1995. године и на основу ових докумената Институција је 1996. године почела да функционише“. Први Закон о омбудсману донесен је 2000. године („Службени гласник БиХ. Бр.32/00). Нови Закон је донесен 2002. године, а потом допуњаван и мијењан 2004. и 2006. године⁷¹⁶. Ова задња промјена закона представљала је уједно и посљедњу фазу у неоправданој централизацији ове установе. Битно је навести да омбудсман у почетку (у вријеме када је именован од стране шефа мисије ОЕБС-а) није могао бити држављанин БиХ, да су

⁷¹³ Људска права у Босни и Херцеговини, 2008, Право, пракса и међународни стандарди људских права са испитивањем јавног мњења, Центра за Људска права, Универзитет у Сарајеву, 2008, стр.58

⁷¹⁴ <http://www.ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?id=14&lang=SR> приступљено 23.05.2016.

⁷¹⁵ V.Kazazić. Ostvarivanje i zaštita ljudskih prava u Bosni i Hercegovini kroz praksu ombudsmena i Doma za ljudska prava, *op.cit* str.48.

⁷¹⁶ <http://www.ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?id=14&lang=SR> приступљено 24.05.2016.

могућност омбудсмани, њих тројица, као представници конститутивних народа, стекли 2004. године.

Основни задатак омбудсмана је „промовисање добре управе и владавине права, заштита права и слобода физичких и правних лица која су гарантована у Уставу БиХ и међународним споразумима који се налазе у додатку Устава“⁷¹⁷. У складу са спроведеном реформом крајем 2008. године „изабрани су нови Омбудсмани БиХ“⁷¹⁸. Крајњи циљ МО у БиХ био је централизација ове институције што је потпуно неоправдано и завршено 15 година од потписивања ДМС. „ОЕБС је снажно подржавао прелаз из трију институција у једну, државну институцију. Реформа омбудсмана завршена је 2010. године, а ентитетске институције омбудсмана престале су да функционишу. Мисија је пажљиво надгледала процес, омогућавајући координацију настојања националних и међународних актера“⁷¹⁹. Оправдање за овакав епилог је, по мишљењу оних који су подржавали овај процес, био да је умјесто по три ентитетска и три државна омбудсмана било рационалније и економски функционалније да постоје само ова три на државном нивоу. У односу на став представника Републике Српске овако завршен процес обједињавања и преноса надлежности са ентитета, од стране институција БиХ, оцијењен је као „значајан искорак у системском приступу стварању националног механизма за заштиту људских права у Босни и Херцеговини“⁷²⁰. Дигресијом, аутор сматра за сходно да укаже на овом мјесту да овакав став не треба да изненађује с обзиром да се свака одузета надлежност ентитетима третира на сличан начин, и у функцији је стварања „националних институција“ што је прије свега језички погрешно. Иако све чињенице говоре да јединствена нација која би се требала назвати босанска и која би била створена на овакав начин, па и уз подршку МО које раде на имплементацији ДМС, не може бити, већ се може говорити само о институцији на државном нивоу који одражава равноправност три конститутивна народа, од који се два, Срби и Хрвати, противе било каквом покушају стварања нове нације и овако названих „националних“ институција које би тај пројекат и ту идеју подржавале.

⁷¹⁷ Годишњи извјештај о резултатима активности Институције омбудсмана за људска права Босне и херцеговине за 2009, годину, Поглавље 2.2. Мандат омбудсмана, стр.12

⁷¹⁸ Људска права у Босни и Херцеговини, 2008, Право, пракса и међународни стандарди људских права са испитивањем јавног мњења, op.cit. стр.56

⁷¹⁹ <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=52&lang=SR>, приступљено 24.05.2016.

⁷²⁰ Стратегија дјеловања Институције Омбудсмана за људска права за период 201-2014. година, стр.3

5.4. Ангажман ОЕБС-а у БиХ на другим пројектима

Поред наведеног ангажмана на претходно описаним, а по нама најзначајнијим пројектима, ОЕБС је до данас остао активан у више сектора развоја цивилног друштва несебично помажући и јачајући капацитете домаћих институција у БиХ на свим нивоима.

Те активности можемо пратити и по годинама, наводећи најзначајније од њих. У односу на овако посматрану улогу ОЕБС-а у имплементацији ДМС, а након анализе више докумената ОЕБС-а наводимо да су по нама најзначајнији до сада остварени пројекти:

- 1997. године мисија ОЕБС-а је свој значајан ангажман посветила: унапређењу рада локалних скупштина, анализом кршења људских права и слобода као и њиховом процесуирању, изградњи цивилног друштва кроз пројекте развоја повјерења међу етничким групама;
- 1998. године рад се наставио на пројектима, задацима креираним у сврху: олакшавања избора представника националних мањина на изборима који су се још увијек одржавали под покровитељством ОЕБС-а, развоја капацитета политичког плурализма кроз формирање политичких ресурсних центара, усвајања новог сета имовинских закона којима би се требао унаприједити број повратника у оба ентитета, даље оснажење формираног Дома за људска права који је заједно са институцијом Омбудсмана требао допринијети већој заштити прокламованих и ДМС прихваћених људских права и слобода;
- 1999. године фокус рада мисије ОЕБС-а је био на: јачању принципа владавине права кроз реформу правосудног система што је резултирало усвајањем нових закона о судовима на ентитетском нивоу, доступности локалних служби потребама повратничког становништва и њиховој инклузији у живот локалне заједнице;
- 2000. година је обиљежена напорима мисије ОЕБС-а да: заврши процес креирања и усвајања Изборног закона БиХ, спроведе одлуку о конститутивности народа на начин да се формира Дом народа БиХ и Федерације БиХ, настави јачање улоге жене у друштву са циљем да се дотадашњи проценат од 18% изабраних жена у представничка тијела... и даље унапређује процес повратка али сада већ са циљем

кажњавања локалних функционера кроз, за то посебно намијењен Програм, ради на изради нових законских рјешења која су требала довести до усвајања закона о слободи приступа информацијама, и даље ради на процентуалном смањењу војних буџета за додатних 15%;

- 2001. година за Мисију је протекла у значајној најави за домаће власти да ће они коначно бити одговорни за провођење наредних избора, а да ће се ОЕБС више бавити: јачањем цивилног друштва, развојем капацитета локалне самоуправе, развијањем подршке за сарадњу само са државним парламентом док ентитетски нажалост још увијек нису били у фокусу њеног интереса, јачањем капацитета ентитетских омбудсмана уз сарадњу са другим МО, а највише са Савјетом Европе;
- 2002. године мисија ОЕБС-а је: по први пут самостално проведене изборе оцијенила као оне који су организовани и спроведени са међународним стандардима и процедурама, укључила се у почетак процеса одабране реформе који на крају ће довести до укидања војски ентитета, додатно јачала капацитете институција за заштиту људских права и започела рад на реформи образовања;
- 2003. године ради на јачању цивилног друштва, уз имплементацију програма за укључивање младих у друштвени живот, као и додатни напор да се ријеше имовинска питања у БиХ, представљали су највеће изазове за мисију ОЕБС-а у БиХ. У овој години ОЕБС је са другим МО у БиХ успјешно завршио процес гашења Дома за људска права и пренос његових надлежности у Уставни суд БиХ. Мисија се укључила у намјере ОХР-а да се проведе потпуна реформа образовања и да се дотадашњи систем образовања који је производио стручњаке свјетског гласа у више области, замијени, вријеме ће показати недовољно истраженим и у БиХ посебно прилагођеним болоњским процесом који ће произвести бројне аномалије у високом образовању;
- 2004. година за мисију ОЕБС-а није се разликовала од претходних. Рад на приоритетима у складу са одобреним буџетским средствима се наставио. Локална самоуправа је идаље била у фокусу, али овај пут на аспектима финансијских и људских ресурса, имовински закони у овој години имплементирани су у проценту од 93% враћања пријератних власника имовине у власништво исте. У овој години мисија ОЕБС-а је дала кључни допринос завршетку реформе одбране у БиХ и

почела са реформом обавјештајног сектора који ће поново, као и у случају оружаних снага БиХ, довести до формирања нових институција на нивоу БиХ које нису биле предвиђене ДМС. Формираће се ОБА–Обавјештајно безбједносна агенција, као и Агенција за истраге и заштиту.

На примјеру аналитичког прегледа резултата Мисије ОЕБС-а у периоду од 1997.

до 2004. године, аутор је имао намјеру да свој научни допринос да на овако представљен начин у циљу објективног сагледавања заиста свеобухватног дјеловања ОЕБС-а, као резултат до којег су те активности довеле.

Поред свог ангажмана Мисија ОЕБС-а је значајно сарађивала и са МО као што су: *EUDEL*, *UNDP*, *NATO*, *EUFOR*, те другим партнерским организације и иницијативама као што су *RACVIAC* – Центар за сигурносну сарадњу, *SEESAC*, *RASR*, итд. у реализацији значајног броја активности.⁷²¹

У односу на раније описани период⁷²², посљедњем периоду посматрања који обухвата период од 2015 до 2017. године, ОЕБС је свој рад у помоћи БиХ у њеном функционисању усмјерио у сљедећим правцима:

⁷²¹ као што су: Праћење и координирање активности контроле наоружања, као и пружање подршке државним напорима са циљем побољшања капацитета Босне и Херцеговине за контролу у области малог оружја и лаког наоружања; Праћење уклањања залиха вишкова, нестабилне муниције, и малог оружја и лаког наоружања, као и праћење БиХ локација за складиштење муниције и наоружања, полигона за уништавање и објеката за демилитаризацију; Реализирање пројеката за унапређење сигурности локација за складиштење муниције и наоружања БиХ, као и пружање помоћи релевантним БиХ институцијама у процјени, организовању, планирању и прикупљању финансијских средстава за побољшање сигурности перспективних локација за складиштење муниције и наоружања у БиХ; Организовање активности контроле наоружања у сарадњи са локалним и регионалним партнерима и омогућавање учешћа локалних партнера у активностима обуке у области контроле наоружања у земљи и у иностранству; Пружање подршке [Личном представнику Председавајућег ОЕБС-а за Члан IV, Анекса I-Б, Дејтонског мировног споразума](#) (Споразум о субрегионалној контроли наоружања); Пружање подршке Верификацијском центру Оружаних снага БиХ“ <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=11&lang=SR>, приступљено 24.05.2016.

⁷²² Значајну пажњу у ранијем периоду свог ангажмана у БиХ по Стоселу ОЕБС је посвећивао и НВО кроз многобројне пројекте као што су: „ОЕБС је успоставио 1998., шест *Демократских Центара* у којим су се људи могли сретати, сакупљати информације, имати приступ различитим медијима, и у којима су локалне НВО добијале подршку на различите начине. Занимљиво је да су пет од шест тих центара данас независне фондације, Једнодневни семинар “Како основати НВО” у Великој Кладуши 1997., ОЕБС је координисао, заједно с Националним демократским институтом за међународне послове (НДИ), обуку за око 3000 домаћи посматрача избора из 159 локалних НВО“. Види: М. Stoessel, *The role of the OSCE in Bosnia and Herzegovina*, op.cit. p.7

- Подршка раду заједнице у оквиру којег се развијају пројекти: у циљу подизања капацитета мјесних заједница, повећања учешћа младих у функционисању локалне самоуправе, рад на подизању нивоа социјалне укључености „рањивих група“ као што су млади, жене и лица са инвалидитетом, затим *Watchdog* иницијатива која треба да унаприједи систем одговорности изабраних лица у смислу подношења извјештаја за урађено у току мандатног периода.
- Подршка парламентима у БиХ. У овом периоду, и нешто ранијем у односу на почетак рада мисије ОЕБС-а у Бих, евидентан је транспарентнији однос према парламентима ентитета који су кроз програме, не само ове МО били неправедно занемарени, јер се сва пажња поклањала само државном парламенту који ни објективно ни по уставној структури нема толики обим надлежности и послова у односу на ентитетске. Посебан парламентарни одсјек у оквиру Одјељења за демократско управљање, који је формиран у мисији ОЕБС-а у БиХ, посебну пажњу у раду са овим парламентима посветио је промјенама пословника, израдом кодекса понашања, израдом стратешких докумената развоја, инсталирањем опреме, као и обуци парламентарног особља и сл.
- Реформа образовања наставља бити приоритет у раду ОЕБС-а у БиХ иако Болоњски процес није дао очекиване резултате у БиХ и по оцјени умногome је уназадио образовни систем. Ипак, у овој области ова МО ради на значајним питањима у која улазе доступност образовања за што већи број дјеце из свих категорија, деполитизацији наставног процеса и укидању система двије школе под истим кровом што је нарочити било присутно у ФБиХ гдје су дјеца хрватске и бошњачке националности ишла у одвојене смјене, реформи наставног процеса, превенцији насиља у школама и сл.
- Владавина права и данас налази високо мјесто у приоритетима ОЕБС-а, а све у циљу што веће усклађености највиших правних аката на свим нивоима са свим међународним стандардима поготово из области људских права, деполитизацији правосуђа, доступност правосудног система и развој канцеларија за правну помоћ, борбе против илегалне трговине и сл.
- Област управе и безбједносна сарадња су, иако на крају наше анализе тренутних активности ове МО у помоћи у БиХ, идаље веома заступљени. Посебан

безбједносни аспект подразумијева и даље стварање демократског начина управљања и контроле како оружаних, тако и полицијских и обавјештајних снага и служби.

Све ово довело је до оцјене да је такав ангажман једино и могућ да би се у БиХ постигао напредак. Андерсонов тврди да „постоји генерална позитивна оцјена интеракције постигнуте у напорима различитих међународних организација које дјелују на различитим нивоима као што су безбједност, економски односи, људска права у БиХ, упркос неким почетним проблемима захваљујући недостатку свјесности од стране организација у БиХ, у оквиру њиховог мандата и функционисања...ОЕБС је доказао да је вриједан партнер у тој координацији, често предузимајући иницијативу“⁷²³.

Са друге стране постоје и они аутори који овакав свеобухватни ангажман уз одређену врсту наметања у координацији са ОХР-ом и критички посматрају, као и аутор када је у питању ангажман МО у знатном обиму у БиХ.

Тако Кнаус и Кокс закључују: „Критика, коју треба узети озбиљно, фокусира се на централну позицију међународних институција те даљи напредак 'демократизације' у БиХ, више овлашћења прелази од Босанаца у руке међународне заједнице. Међународна мисија је постала агресивнија, 'до тачке где су Канцеларија високог представника (ОХР) и Организација за безбједност и сарадњу у Европи (ОЕБС) постале централни стубови уставног поретка'⁷²⁴.Ово није једина критика која би се могла упутити ОЕБС-у поводом његовог ангажмана у БиХ, друга би се могла односити на непристрасност што је заједнички називник за већину ангажмана МО у БиХ.

Марцел Стосел наводи: „Очигледно је да ОЕБС није дјеловао као непристрасан међународне судија како је то предвиђено ДМС-ом“ ... али...“дјелујући у склопу напора међународне заједнице да збаци СДА, ХДЗ и српски националистички блок „...“умјесто подршке настајању процеса демократије, омогућавајући људима право да бирају своје

⁷²³A. Androsov, *Co-operatin, among international organizations and institutions experience in Bosnia and Herzegovina*, Consolidated summary, OSCE, The Secretariat, Department for General Affairs, Portorou, 1997, pp.22-24

⁷²⁴G. Knaus, M.Cox, *Whither Bosnia?*, *Nato Review*, web edition, Vol. 48, Winter 2000 /2001, <http://www.nato.int/docu/review/2000/0003-01.htm>, приступљено 27.05.2016.

представнике, Запад се супротставио појединим лидерима који су били везани за националисте у Републици Српској⁷²⁵.

Иако се буџет мисије ОЕБС-а мијењао током претходних 20 година колико је својим ангажманом присутна у БиХ, данас када он у 2016. години износи 11.400.000 евра⁷²⁶ и са капацитетом од 318 службеника од којих је 278 из реда конститутивних народа и осталих, она и данас представља једну од најангажованијих МО у функционисању БиХ након потписивања ДМС.

Научене лекције из БиХ по мишљењу експерата ОЕБС-а могу и „треба да послуже у циљу трансфера знања и неким другим регионима као нпр. Земљама Источног партнерстава (Европске Уније) или Сјеверне Африке⁷²⁷, што у сваком случају не умањује на значају чињеницу да су још многи изазови везани за рад и „улогу ОЕБС-а приликом⁷²⁸ имплементације ДМС.

6. САРАДЊА БиХ И САВЈЕТА ЕВРОПЕ

6.1. Улога Савјета Европе до потписивања ДМС

Да бисмо разумјели данашња настојања Свјета Европе (у даљем тексту СЕ) у имплементацији ДМС, осврнућемо се кратко на положај и ставове које је имала у односу на почетак сукоба на простору бивше СФРЈ. Битно је нагласити да је СФРЈ почетком 90-их година била једна од главних кандидата за пуноправно чланство у Савјету Европе,

⁷²⁵М. Stoessel, *The role of the OSCE in Bosnia and Herzegovina*, op.cit, p.26

⁷²⁶Буџети мисије разликовали су се по годинама. Један онај највећи био је онај из 2010. године када је располагала са 15.300.000 евра.

⁷²⁷М. Жужек, ОЕБС и савремени изазови, Збирка есеја, ОЕБС Србија, стр.103, <http://www.osce.org/sr/serbia/216971?download=true>, приступљено 27.05.2016.

⁷²⁸М. Huber, D. Lewis, R. Oberschmidt, Y. du Pont, *The effectiveness of OSCE Missions: The cases of Uzbekistan, Ukraine and Bosnia nad Hercegovina*, Netherlands Institute of International „Clingendael“, Conflict Resarch Unit, 2003, p.11

уосталом као и у ЕЗ. Ипак, под утицајем земаља чланица, као и случају других МО однос СЕ према СФРЈ се мијења што ће довести до примјена двоструких стандарда, тада према СФРЈ када говоримо о питању суверенитета и територијалног интегритета, а када говоримо о БиХ послје потписивања ДМС, онда свакако у односу на питања поштовања људских права и слобода као и испуњавању постпријемних обавеза у СЕ.

Како је овдје предмет наше анализе укратко осврт на систем двоструких стандарда који су примијењени од стране СЕ према СФРЈ, навешћемо сљедеће чињенице. Од најперспективније земље за кандидатски статус СФРЈ постаје предмет расправе у СЕ у сасвим другом контексту који ће довести до епилога да СЕ, као МО која владавину права ставља у свој приоритет, поступа управо супротно.

Почетке таквог дјеловања везујемо за одлуку Парламентарне скупштине СЕ да СФРЈ поред убрзаних припрема за пуноправно чланство и усклађивање законодавстава постави, својом одлуком од 3. јануара 1991. године⁷²⁹, још један додатни услов, а да докаже функционалност државе. Имајући у виду сецесионистичке тенденције, поготово у Словенији након одржавања референдума 23. децембра 1990 године, и активности које су се припремале у СР Хрватској, изненађује овај постављени услов. Наиме, логично би било да о складу са општепризнатим правилима међународног права, а прије свега Повељом УН и Завршним актом из Хелсинкија, СЕ апелује на очување територијалног интегритета и суверенитета, али то се нажалост није десило.

Каснији развој догађаја ће још више удаљити СЕ од његове основне улоге и показаће колико је степен подложности утицају одређених земаља чланица био на њега, као и случају ЕЗ. Иако је кроз више својих декларација, почевши од оне донесене 28. јуна 1991. године, позивао на мирне преговоре и подржавао мировне иницијативе ОЕБС-а и ЕЗ, у суштини радило се супротно. Изјава предсједавајућег Парламентарне скупштине СЕ Андруса Бјорка 3 јула 1991. године је то и потврдила и што је најгоре он је тај свој став засновао на гласинама. Он је догађаје који су се догодили у СФРЈ окарактерисао као

⁷²⁹ Види: Документ из архива Парламентарне скупштине Савјета Европе, Restricted. AS/Pol, 3. January, 1991, 42/28,

- трећи био везан за проблем поштовања људских права у БиХ и примјену двоструких стандарда према БиХ, поготово када се посматра пресуда Европског суда за људска права у случају „Сејдић и Финци против БиХ“.

Ангажман СЕ у БиХ можемо пратити од априла 1996. године, када је ова регионална МО отворила своју канцеларију у Сарајеву. Њен примарни задатак је био провођење Анекса 6 ДМС, као и рад на имплементацији одређених дијелова Анекса 4 и Анекса 7 ДМС.

6.2.1. Улога Савјета Европе у имплементацији Анекса IV Дејтонског мировног споразума

У односу на Анекс IV ДМС посредно улогу СЕ можемо посматрати кроз обавезу председника Европског суда за људска права у Стразбуру да именује стране судије у уставни суд БиХ. Чланом 6, тачка а) и б), Анекса IV, ДМС прописано је у Уставни суд БиХ:

„Четири члана бира Представнички дом Федерације, а два члана Народна скупштина Републике Српске. Преостала три члана бира председник Европског суда за људска права након консултација са Предсједнишвом...Судије које изабере председник Европског суда за људска права не смију да буду држављани Босне и Херцеговине или било које од сусједних држава“⁷³³.

Овакав систем именовања међународних судија био је узрок многобројних пресуда у БиХ које су донесене на штету једног или више народа. Наиме, уз гласање било којег народа са међународним судијама у Уставном суду БиХ је како смо већ уочили, омогућено је прегласавање, што је (као што смо навели и раније у БиХ) био почетак и извор већине проблема почетком 90-их година XX вијека. Ова чињеница поготово добија

⁷³³ Види: http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/SR/annex4.htm, приступљено 23.05.2016.

на значају ако се аналитички може утврдити да је у великом проценту тако донесених одлука била присутна и синхронизација и истовјетност ставова бошњачких судија и судија из међународне заједнице који су својим одлукама и како мијењали суштину самог ДМС. Страним судијама истекао је мандат, међутим, оне су још увијек у Уставном суду БиХ. Члан 6, Анекса IV ДМС о њиховом мандату говори на сљедећи начин:

„Судије се у првом сазиву именују на пет година, осим ако раније поднесу оставку или буду са разлогом смијењени, консензусом осталих судија. Код судија у првом сазиву нема реизбора. Судије слиједом именоване обављају дужност док не наврше 70 година живота, уколико прије не поднесу оставку или буду са разлогом удаљени консензусом осталих судија...За именовања након истека више од пет година од првобитног именовања судија, Парламентарна скупштина може законом да одреди другачији начин избора тројице судија које бира предсједник Европског суда за људска права „

Јасно указивање да су тројица судија Уставног суда БиХ страни држављани „указује на чињеницу да се међународна компонента појављује не само у улози старатеља већ и у улози контролора и носиоца најважнијих одлука...иако је устав предвидио могућност, да послје истека првог мандата Парламентарна скупштина може промијенити начин избора тројице страних судија то и након двадесет година није учињено, углавном због тога што то не желе не само међународна заједница већ и бошњачка национална компонента⁷³⁴.

Сам Уставни суд је доношењем Правила о свом раду 2014. године, а која су се односила посебно на рад у пленарним сједницама, заузео *status quo* (што је и логично ако се зна ко у њему има већину и ко је најчешће чини). Правила о раду Уставног суда БиХ на пленарним сједницама јануара и фебруара 2014. године. Он је у члану 80 тих правила само поновио начин избор судија на основу члана 6 став први тачка а) Устава БиХ, потпуно игноришући чињеницу да позове највише представнике органа на нивоу БиХ да донесе законом, којим може и промијенити и утврдити избора судија које је до тада бирао

⁷³⁴П.Кунић,Промјене Устава Босне и Херцеговине,Бањалука, 2015,стр.90

предсједник Европског суда за људска права из Стразбура након истека периода од 5 година од првог именованја. На тај начин, до данас су у Уставном суду је остало троје страних судија и то Констанца Грев која је именована 2004. године, Тудор Панидру који је постављен 2002. године, као и Маргарита Цаца Николовска која је у Уставном суду БиХ на дужности од 1. фебруара 2011. године.

Да бисмо разумјели стварну суштину синхронизације представника МО, у овом случају судија које именује СЕ и разлога зашто их подржава бошњачка елита, довољно је навести да је „задржавање присуства страних судија резултат је свијести формиране из досадашње праксе да ће стране судије увијек бити на страни интереса централних институција државе, јер како објаснити чињеницу да се доношење закона одгађа у недоглед и да само именовање страних судија представља правни проблем с обзиром на територијално и персонално важење права“⁷³⁵. На ове стране судије не примјењују се ни правила која се односе на општу забрану чланства у политичким странкама, што имплицира да не подлијежу ни политичкој неутралности, а што у коначници значи да у доношењу својих одлука и нису тако заштићени од различитих врста утицаја и лобирања која долазе од унутрашњих или међународних политичких актера.

Из свега наведеног произлази став да Парламентарна скупштина БиХ није искористила право из члана 6 став 1, Анекса IV ДМС Устава БиХ и након истека првог мандата страних судија донијела сопствени закон који би регулисао другачији начин попуњавање Уставног суда БиХ.

Било је више покушаја да се донесе закон којим би се окончало присуство страних судија у Уставном суду БиХ. Све оне су биле иницијатива посланика у Представничком дому Парламентарне скупштине БиХ из Републике Српске. Посланик Момчило Новаковић је то предложио 2005. године, али је уз невиђени притисак непримјерен савременим парламентарним условима, (али у БиХ као држави под специфичним обликом међународног протектората већ виђен) уз упорно инсистирање ОХР-а и тадашњег високог представника Педија Ешдауна, уз свесрдну подршку бошњачких представника, закон ипак

⁷³⁵ П. Кунић, Промјене Устава Босне и Херцеговине, *op.cit.* стр.100.

повучен. Исту правну судбину доживјела је и иницијатива посланика Петра Кунића у 2013 години.

Образложење бошњачких ставова можда најбоље осликава изјава Шефика Цаферовића, високог бошњачког функционера, која је по својој суштини ипак усмјерена на очување институција БиХ по сваку цијену, са странцима у њима. Он, говорећи о приједлозима посланика из Републике Српске, каже: „На, овакав начин, како га предлажу из Републике Српске, увелико подсјећа на ентитетско гласање. То практично значи да би и судије у Уставном суду БиХ гласале на основу националне припадности, а не професионалног одређења. Питање увођења тзв. етничког гласања у Уставни суд Босне и Херцеговине се не може посматрати изоловано од осталих института које имамо у Уставу БиХ. На тај начин би се практично спријечило функционирање институција Босне и Херцеговине“⁷³⁶.

6.2.2. Улога Савјета Европе у имплементацији Анекса VI Дејтонског мировног споразума

По Анексу VI ДМС, (а како смо то нагласили у поглављу VIII ове докторске дисертације објашњавајући значај и улогу Анекса ДМС), значајну улогу у његовом дијелу који се односи на Дом за људска права, а у односу на друге МО, има управо СЕ. Подсјећања ради, овај Дом, заједно са омбудсманом, у првим годинама имплементације дјеловао је у оквиру Комисије за људска права.

За разлику од институције Омбудсмана која је била орган савјетодавног карактера и као плод свог рада доносила различите врсте мишљења, препорука и извјештаја, Дом за људска права можемо посматрати као одређену врсту судске инстанце коју нисмо поменули објашњавајући садржај Анекса IV Управо због њеног специфичног положаја и надлежности која је само ограничено била везана за област кршења љуских права, али по

⁷³⁶Извор Радио Слободна Европа, пренос изјава са расправе у ПСБиХ о положају страних судија у Уставном суду БиХ.

нама она је *de facto* ипак била одређени облик судског органа. Његов састав је био мјешовитог карактера и његове чланове именовали су дијелом представници МО, у овом случају Савјета Европе, што је још једна у низу улога којим се потврђује наша хипотеза да су МО имале значајну улогу и у имплементацији ДМС. Наиме, уговорне стране самог мировног споразума биле су у обавези да у задатом року, од 90 дана од његовог ступања на снагу, предложе 14 његових чланова и то на начин да: Федерација БиХ именује четири, Република Српска два, а Комитет министара Савјета Европе у складу са својом Резолуцијом (93) 6, након консултација са странама преостале чланове овог органа под условом да не буду држављани БиХ или било које сусједне земље. Посебна улога Савјета Европе, поред именовања већине чланова овог органа, била је и у овлашћењу дато чланом 7 Анекса 6 ДМС, да одреди и ко ће од предложених чланова обављати у том прелазном периоду и улогу предсједника Дома за људска права.

Надлежности Дома прописане су такође овим анексом. По нама најважнија, у којој је сумирана и сама суштина рада овог органа, била је примање пријава лица који тврде да су жртве насиља од било које стране уговорнице ДМС или, као и у случају Омбудсмана, лица која дјелују у име жртава које су преминуле или нестале уз нагласак да се рјешавање или одлучивање о...пријави која се односи на наводна или очигледна кршења људских права. Могло би се рећи и да „Дом има мандат да разматра наводна и очигледна кршења људских права како је то предвиђено Еуропском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода и њеним протоколима, и наводну и очигледну дискриминацију у уживању права и слобода предвиђених у Конвенцији и 15 других међународних споразума наведених у Додатку уз Анекс VI.

Посебна предност се даје наводима о нарочито озбиљним или систематским кршењима, као и онима која су заснована на наводној дискриминацији по забрањеним основама⁷³⁷.

У реализацији ових надлежности он је, између осталог, посебно водио рачуна о следећим чињеницама: да ли постоји ефикасан правни лијек, да ли су исцрпљене све могућности, да ли је представка примљена у допуштеном року од шест мјесеци од датума

⁷³⁷ Види о Дому за људска права на: <http://www.hrc.ba/BOSNIAN/HOME.HTM>, приступљено 27.05.2016.

доношења коначне одлуке, као и ставу да ће приоритет давати пријавама које садрже захтјеве за привремене мјере. Он као орган имао је могућност постизања медијације и прихватања договора у било којој фази поступка, ако је он био могућ између страна у спору.

Као и у случају Омбудсмана у Анексу 6 уочавамо овлашћење вршилаца међународне управе у БиХ, прије свега ОХР-а, да у случају неуспјеха Дома у рјешавању предметног спора, исти просљеђује: високом представнику, ОЕБС-у и главном секретару Савјета Европе чиме се такође наглашава улога МО у реализацији и овог дијела ДМС. Као прилог наведеном и пресудној улози представника МО или лица која оне предлажу, наводимо да је у самом поступку било прописано да ће Дом у правилу одлучивати у панелу од седам чланова, али састављеном од два члана из Федерације, једном из Републике Српске и четири члана која нису држављани Босне и Херцеговине или сусједних држава. Да би се осигурала другостепеност, комплетан састав Дома у којем су такође били већина представници МО могао је одлучивати на приједлог било које стране у поступку или омбудсмана.

Своје одлуке Дом је доносио већином гласова. У случају када је резултат гласања о одлуци био изједначен број гласова, одлучујући глас даје предсједник Дома. Своје одлуке Дом је објављивао и просљеђивао заинтересованим странкама, високом представнику, а до његовог именовања главном секретару Савјета Европе и ОЕБС-у.

У овом анексу нормативно, а касније кроз посебно инсистирање МО, а посебно СЕ, можемо уочити и укључивање поштовања људских права, њихове имплементације и заштите у регионални као и универзални систем заштите људских права и слобода кроз неколико, анексом прописаних начина:

1. „стране уговорнице су дужне да промовишу и подстичу дјеловање невладиних и међународних организација за заштиту и кампању људских права;
2. оне заједничком изјавом позивају Комисију УН за људска права, ОЕБС, Високи комесаријат УН за људска права, и друге невладине или регионалне мисије или

организације за људска права да пажљиво прате стање људских права у Босни и Херцеговини;

3. дужне да омогуће потпун и ефикасан приступ невладиним организацијама у сврху истраге и праћења стања људских права у Босни и Херцеговини,
4. дужне да се уздрже од спречавања или ометања при обављању тих дужности.
5. органи власти у Босни и Херцеговини дужни су сарађивати и омогућити неограничен приступ организацијама наведеним у ДМС;
6. посебно се ово односи на приступ свим међународним механизмима за праћење људских права основаним за Босну и Херцеговину;
7. надзорним органима основаним на основу неког од међународних споразума наведених у Додатку овом Анекса VI;
8. Међународном суду за ратне злочине на простору бивше Југославије;
9. као и свакој другој организацији коју је Савјет безбједности УН овластио мандатом у вези са људским правима или хуманитарним правом.⁷³⁸

На овако разјашњен начин, рад Дома за људска права окончан је 31. децембра 2003. године, када је обављање ових послова преузела посебна Комисија за област људских права која је формирана у оквиру Уставног суда БиХ.

6.2.3. Улога Савјета Европе у имплементацији Анекса VII Дејтонског мировног споразума

Како смо већ нагласили у поглављу VIII ове докторске дисертације у провођењу Анекса VII такође можемо уочити дио ангажмана СЕ у провођењу ДМС. Кроз посебну сарадњу са УНХЦР-ом, а како је то и самим анексом било предвиђено формирана је Комисију за расељена лица и избјеглице. У раду ове комисије можемо направити паралелу са радом других новоформираних органа иза чега су стајале МО као проводиоци различитих дијелова анекса ДМС.

⁷³⁸Ово је између осталог суштина садржаја члана 13. Анекса 6. ДМС

У њеном саставу (као и код других горе поменути) присутни су били представници МО и то са три члана од укупно девет. Они су поново, као у у другим случајевима у којима је дошло до формирања институција у БиХ након потписивања ДМС, са представницима било којег народа могли да прегласају друга два народа.

У овом случају право предлагања кандидата за Комисију за људска права припало је по Споразуму предсједнику Европског суда за људска права у Стразбуру, уз додатно овлашћење да одреди и ко ће предсједавати овом комисијом. Ова комисија је требала да у петогодишњем периоду створи претпоставке да се поменути дио послова пренесе, након истека тог периода, на домаће институције. Морамо нагласити да питање повратка и као једно од оних са већим процентом успјешне реализације до данас није ријешено, поготово када је у питању повратак Срба у Федерацију и Хрвата у Републику Српску, што је свакако повезано са значајним опструкцијама са којима су се у почетку суочавали повратници, а данас са економским проблемеима који се односе на немогућност одрживог повратка, а дјелимично и на опструкције локалних власти. Ипак, када се упореди број Хрвата који је напустио своје домове са територије Републике Српске и број Срба којима се проблеми праве при повратку у Федерацију БиХ, мора се нагласити да је свакако у овом другом случају статистика још поразнија јер је само са простора Сарајева и шире околине своје домове напустило преко 100.000 Срба.

6.3. БиХ као пуноправна чланица Савјета Европе

Седам година након потписивања ДМС БиХ је као 44 земља постала пуноправна чланица СЕ, 22. априла 2002. године. Као и свака друга земља чланица БиХ је тим чином преузела и одређени број постпријемних обавеза које су садржане у Мишљењу Парламентарне скупштине СЕ број 1234/2002. Тачан број побројаних обавеза (*post accession commitments*) за БиХ, СЕ је одредио 73 обавезе.

Посебно је значајна, између осталих, обавеза да потпише и ратификује Европску конвенцију и то у првој години пријема. Ова обавеза испуњена је тек 30. јула. 2002. године⁷³⁹. Кажемо „тек“ јер је ова обавеза имала посебан значај за правни систем у БиХ, будући да је тек након ње БиХ била у могућности да својим грађанима отвори могућност подношења апелација Европском суду за људска права у Стразбуру.

Ова обавеза не би била, између осталих, посебно наглашена да њена директна примјена као дио међународног права није била директно прописана Анексом IV ДМС тј. Уставом БиХ. Поставља се питање да ли су писци овог дијела ДМС намјерно оставили ову обавезу ван домашаја БиХ све док не постане чланица СЕ, а све у циљу како би се питање ревизије ДМС отворило још раније.

До данас БиХ је између осталих обавеза постала страна уговорница 56 међународних уговора код којих се као депозитар појављује СЕ⁷⁴⁰, а одређени дио обавеза се такође тренутно налази у процедури ратификовања у Парламентарној скупштини БиХ. У читавом овом поступку БиХ је као пуноправна чланица прихватила и обавезу да се појављује и у улози промотора основних начела које заступа СЕ, као што су унапређење и заштита људских права, владавине права и парламентарне демократије, као и промоција свеопштег европског идентитета заснованог на различитостима и различитим вриједностима које се у таквом односу подразумевају. Надгледање поменутих обавеза од стране СЕ организовано је на два нивоа:

- „од стране Комитета министара Савјета Европе-Секретаријата Савјета Европе-у оквиру извјештаче групе земаља за демократску стабилност GR-EDS и од стране
- Комитета за испуњавање обавеза земаља чланица (мониторинг комитет) Парламентарне скупштине Савјета Европе“⁷⁴¹.

⁷³⁹ М. Н. Симовић, М.Симовић, *Мјесто и улога Уставног суда Босне и Херцеговине у заштити људских права*, Графомарк Лакташи, Бања Лука, 2009, стр.187.

⁷⁴⁰У наведеним налазе се: Европска културна конвенције, ввропска конвенција о екстрадицији, Европска конвенција о академском прознању универзитетских квалификација, Европска конвенција о о узајмној Европска конвенција о помоћи у кривичним стварима,Европска конвенција о заштити археолошког наслеђа, Европска конвенција о спречавању тероризма, Европска конвенција о изручивању осуђених обавеза, Европска повеља о локалној самоуправи, Конвенција о сајбер криминалу итд.

⁷⁴¹Званични подаци Министарства спољних послова БиХ,
http://www.pvp.ba/vanjska_politika_bih_multilateralni_odnosi, приступљено 28.05.2016

Испуњење ових обавеза можемо прецизно пратити кроз извјештаје које нарочито прецизно публикује Мониторинг комитет Парламентарне скупштине Савјета Европе (ПССЕ) кроз своје извјештаје након којих сама ПССЕ доноси и резолуције којима подржава такве закључке. У односу на БиХ до сада су донесена четири таква извјештаја, и то:

- први 4. јуна 2004. године након кога је усвојена Резолуција ПССЕ бр 1384/2004 као и Препорука бр. 1664/2004;
- други извјештај усвојен је 27. јуна 2006. године, а након неусвајања уставних реформи пројектованих од стране МО и ОХР-а, након чега ПССЕ доноси Резолуцију бр. 1513/2006;
- трећи извјештај достављен је 30. септембра 2009. године који је пропраћен Резолуцијом ПССЕ бр. 1626/2008, као и Препоруком бр. 1843/2008, а чији садржај у односу на претходне резолуције о БиХ нагласак ставља на остале неиспуњене постпријемне обавезе;
- четврти и до сада посљедњи достављени извјештај завршен је 29. јануара 2010. године након чега је услиједило усвајање Резолуције ПССЕ бр. 1701/2010, као и Препоруке бр. 1894/2010 која је као фокус имала функционисање демократских институција. До данас о истом питању ПССЕ је донијела и: Резолуцију бр. 1725/2010 као и 1825/2012, те Препоруку бр. 2025/2013. Све донесене биле су у циљу што ефективнијег рада институције БиХ, иако је и сам СЕ био свјестан чињенице да су многе од тих институција креиране и као такве нису биле предвиђене ДМС, већ су плод у најмању руку мијешања ОХР-а и ПИК-а у правни живот БиХ, спроводећи правно насиље. Нажалост, овакво правно насиље никада није довољно јако осуђено од стране СЕ, осим неколико извјештаја Венецијанске комисије која нису била ефективна.

Оба степена надзора у овом процесу констатовала су да је БиХ своје обавезе већином испунила у року од три године по стицању статуса пуноправног члана, док се за одређени

дио њих обавеза испуњавања појављује као обавеза која перманентно траје тј. обавеза испуњавања односи се на читав период чланства у СЕ.

- У новијем периоду, у односу на стицање статуса кандидата за БиХ су се појавиле двије значајне примједбе од стране СЕ:
- прва је везана за препоруке и ставове Експертског комитета СЕ за оцјену мјера против прања новца и финансирања терористичких активности-*MONEYVAL*-а, као и *FATV (Financial Action Task Force)* и *ICRG (International Co-operation review Group)* и
- друга која се односила на извршење Европског суда за људска права у Стразбуру, као што су пресуде Мактоуф и Дамјановић против БиХ, као и у предмету Сејдић и Финци против БиХ у којем је БиХ као земља осуђена за уставну дискриминацију према грађанима БиХ који не припадају конститутивним народима. Сличну пресуду везану за уставну дискриминацију овај Суд донио је и против Кипра након отцјепљења сјеверног дијела острва али је њена суштина била другачија.

У односу на констатоване проблеме можемо рећи да је прву кризну ситуацију у односима са СЕ БиХ ријешила успјешно, иако је БиХ чак у једом периоду, 2015. године пријетило и стављање на листу земаља високог ризика. Да би то избјегла БиХ је усвојила два акта која су се од ње и тражила, и то: Закон о спречавању прања новца и финансирању терористичких активности, као и измјене Кривичног закона БиХ у истом правцу.

Други проблем настао у односима са СЕ захтијева да, по нама, прецизније буде појашњен у наставку гдје бити разматран у ширем контексту односа БиХ према одређеном поштовању људских права и слобода.

6.4. Поштовање људски права и слобода као посебна обавеза у сарадњи БиХ и Савјета Европе

У овом потпоглављу немогуће је сагледати сва питања која се односе на људска права и слободе у БиХ, поготово уз чињеницу да се Европска конвенција о људским правима и слободама по ДМС примјењује директно у БиХ. Проблема у тој примјени је свакако много јер се и БиХ, као и друге земље чланице СЕ, суочава са великим раскорак између нормативног и стварног у примјени ЛПС. Ако се томе дода и чињеница да су институције правосудног система на нивоу БиХ плод октроисања ОХР-а који их је наметнуо противно ДМС, који их не познаје, јасно је колико је овај проблем слојевит и обиман.

У свом раду овако наметнуте институције, Суд и Тужилаштво БиХ, кршили су ЛПС по много основа, почевши од примјене закона па до права на правично суђење и суђење у разумном року. Међу наведеним посебан проблем односи се на ретроактивну примјену Кривичног закона. „Наиме, начело забране ретроактивне примјене закона, представља саставни елемент принципа владавине права у демократском друштву чији је циљ да обезбједи правну сигурност и извјесност грађана. Међутим, Тужилаштво и Суд БиХ не примјењују овај принцип, иако је кршење истог утврђено у пресуди Европског суда за људска права у Стразбуру у предмету Мактоуф и Дамјановић против Босне и Херцеговине“⁷⁴². У оваквој пракси Европски суд је имао прије свега на уму члан 7 став 1 Европске конвенције:

„Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vrijeme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično djelo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći strožija kazna od one kojaje bila propisana u vrijeme kada je krivično djelo izvršeno.“

⁷⁴²Извјештај центра за истраживање рата и татних злочина Републике Српске за 2014. годину.

Поред ове одредбе Конвенције о које се прије као и у новијој пракси оглушује Суд БиХ, морамо напоменути да он при том крши и „члан 15 ППП-а који забрањује ретроактивну примјену закона“⁷⁴³, такође јер су се оба у правној пракси, поготово до сада, тумачила као примарна у суђењима за ратне злочине у свијету.

Европски суд за ЛП је то више пута и констатовао. Посебно наводимо да је у својој одлуци од 18. јула 2013. године наглашено да је „Суд БиХ прекршио забрану ретроактивног изрицања казне која је строжа од казне предвиђене законом на снази у вријеме извршења кривичног дјела из Европске конвенције о људским правима. Анализа пресуде налаже корективне и будуће мјере Суда БиХ. У свакој пресуди којом је Суд БиХ изрекао казну оптуженима на основу Кривичног закона БиХ из 2003. године Суд је прекршио Европску конвенцију, ако би примјена Кривичног закона СФРЈ из 1976. године могла резултирати блажом казном“⁷⁴⁴.

Након ове пресуде Суд БиХ није поступио како му је наложено, све док то није затражио Уставни суд БиХ, који је овим донио, морамо признати, и једину могућу исправну одлуку као највиша домаћа судска инстанца.

Након тога Суд БиХ је од тада поново покренуо поступак у поменутих предметима, али нажалост он и даље (без обзира на уочене грешке у његовом раду) својим одлукама крши основна људска права оптужених, а поготово иритира чињеница да након свих пресуда којима су оспорене његове одлуке и даље не чини довољно да уклони све штетне последице ранијег вишегодишњег поступања противно документима о ЛПС. „Чак и у поновљеним суђењима у којима се примјењује КЗ СФРЈ, Суд БиХ углавном изриче максималне казне предвиђене овим законом, без уважавања утврђених олакшавајућих околности из ранијих поступака,...Као примјер ове праксе може се навести случај генерала Новака Ђукића, којем је у пресуди у којој је примјењиван КЗ БиХ првобитно била изречена казна дуготрајног затвора у висини од 25 година. Међутим, у поновљеном поступку након усвојене апелације, исти суд је изрекао максималну казну затвора

⁷⁴³V. Popović, B. Topić, S. Marić, *War Crimes on trial, Nullum crimen nulla poena sine lege*, Pravni fakultet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2010, p.51.

⁷⁴⁴Види: Пресуда Европског суда за људска права у предмету Мактоуф и Дамјановић против БиХ.

предвиђену Кривичним законом СФРЈ, у висини од 20 година затвора, не узимајући у обзир раније утврђене чињенице које су утицале на смањење казне. На наведену пресуду, која је по свом карактеру поново првостепена, лице није имало могућност жалбе, што представља правни преседан⁷⁴⁵.

До сада је Уставни Суд БиХ у више од 28 апелација јасно и очигледно утврдио да је дошло до погрешне примјене закона који је блажи по учиниоца кривичних дијела, а посебно специфична чињеница, која додатно подрива сумњу у објективност рада овог суда када је у питању генерално процесуирања осумњичених и оптужених за ратне злочине, је да су се од овог броја чак њих 22 односиле на лица српске националности. Ако се имају у виду учињени ратни злочини и над српским, не само бошњачким и хрватским народом, онда је сразмјер ових пресуда, као и број оптужених и осуђених Срба, у пракси рада ових органа само „продужена рука правде“ (нагласио аутор) која се води досадашњом праксом и политиком доношења пресуда Хашког трибунала. Све ово се и даље наставља без обзира на пресуде Европског суда за људска права у Стразбуру. Наиме, то је посебно уочљиво у поступцима потврђивања нових оптужница у раду Суда и Тужилаштва БиХ, како у 2102. тако и у 2015. и 2016. години.

У времену писања ове докторске дисертације чак за 126 лица је на овај начин потврђена оптужница за кривична дјела ратних злочина по Кривичном закону БиХ, иако се она могла процесуирати и по Кривичном закону СФР, који је свакако, како смо констатовали, блажи по прописаним казнама за учиниоце ових дијела.

⁷⁴⁵Извјештај центра за истраживање рата и ратних злочина Републике Српске за 2014.

Табела бр. 6: Преглед потврђених оптужница пред Судом БиХ након пресуде Европског суда за људска права у Стразбуру у предмету Мактоуф – Дамјановић

КРИВИЧНО ДЈЕЛО	ОПТУЖЕНА ЛИЦА НАКОН ПРЕСУДЕ ЕВРОПСКОГ СУДА (без злочина против човјечности)									
	2013. година		2014. година		2015. година		2016. година		УКУПНО	
	КЗ БиХ	КЗ СФРЈ	КЗ БиХ	КЗ СФРЈ	КЗ БиХ	КЗ СФРЈ	КЗ БиХ	КЗ СФРЈ	КЗ БиХ	КЗ СФРЈ
Геноцид	2	0	5	0	1	0	1	-	9	0
Ратни злочин против цивилног становништва	7	0	40	12	32	19	12	2	91	33
Ратни злочин против ратних заробљеника	3	0	2	1	3	4	-	-	8	5
Ратни злочин против рањеника и болесника	0	0	1	0	0	0	-	-	1	0
Ратни злочин против цивилног становништва и ратних заробљеника	0	0	4	4	12	1	1	0	17	5
УКУПНО	12	0	52	17	48	24	14	2	126	43

Извор: Републички центра за истраживање рата, ратних злочина и тражење несталих лица

Посебан парадокс раду овог елемента међународне управе у БиХ је чињеница да су оваквој пракси рада ових (наметнутих правосудних) органа посебно допринијеле стране судије и тужиоци. Они су као дио практичне примјене теоријских међународноправних рјешења познатих кроз појам мјешеовити судови (eng. hybrid criminal courts) требали да допринесу његовој већој ефикасности, и ефикасности, уз нагласак на поштовању међународно признатих стандарда, што је у уској вези и са владавином прва, а учинили су управо супротно.

У периоду од 2003. године до данас у сам Суд и Тужилаштво БиХ било је именовано чак више од седамдесет судија и тужилаца који су били држављани земаља који највише инсистирају, декларативно у БиХ, на поштовању људских права и слобода, тј. земаља Западне Европе и САД. Све њих у првим годинама мандата тј. све до 2007. године од када је ту улогу преузео Високи судски и тужилачки савјет, именовано је управо ОХР, што имајући на уму наведену констатацију да се на њих нису посебно односила правила о непристрасности и независности, имплицира и чињеница да су у свом раду били знатно ослоњени и на сам ОХР и његове ставове. Овако присутан облик домаћих судова са међународним особљем карактеристичан је управо за посебне облике међународне управе о којем смо говорили до сада, а саме организоване институције правосудног система попуњене судијама и тужиоцима на овај начин, саме по себи су противне ДМС, и један су од најочитијих доказа истог. Више аутора потврђује ове наводе и наглашава да су оваква рјешењем у судском систему „ карактеристична за ситуације када се под неки облик међународне управе ставља одређено подручје, које је недавно изашло из тешког унутрашњег сукоба...добре примјере управо представља оно што у овом тренутку постоји на Косову и Метохији“⁷⁴⁶ као и доскорашњи систем у БиХ.

Пресуду у предмету Сејдић и Финци против БиХ⁷⁴⁷, наводимо само као још један од маркантних примјера кршења ЉПС у БиХ, а која је произашла из неусклађивања правног система БиХ са Европском конвенцијом за ЉПС. Наиме, самим Уставом БиХ који је, како смо навели, дио међународног споразума (Анекс 4 ДМС) и у чијем састављању су учествовале највећим дијелом искусне дипломате предвођене Ричардом Холбруком, „намјерно“ је прописана уставна неједнакост свих грађана БиХ који нису припадали једном од већинских народа у БиХ. Кажемо „намјерно“ јер како објаснити чињеницу да се у овом релативно кратком Уставу поткрала таква грешка која је БиХ пресудом Европског суда за људска права ставила на „стуб срама“ као једину земљу која је у новијој европској историји и пракси одлука овог суда осуђена за кршење Протокола бр. 12 на Европску

⁷⁴⁶ М.Пауновић, Б.Кривокапић, И.Крстић, *Међународна људска права*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2013, стр.340

⁷⁴⁷ Види: Текст пресуде Сејдић и Финци против Босне и Херцеговине, (Апликације бр. 27996/06 и 34836/06) http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/novosti/default.aspx?id=1008&langTag=bs-BA, приступљено 1.7.2016.

конвенцију, тј. за кршење норми о општој (у овом случају могли бисмо рећи и уставној) дискриминацији.

Суштина проблема огледа се у чињеници да свим другим грађанима БиХ који нису Срби, Хрвати или Бошњаци Устав БиХ, као највиши правни акт, не гарантује пасивно бирачко право када је у питању избор у Предсједништво БиХ или у Дом народа парламента БиХ.

У односу на све до сада наведено, када је у питању улога МО и страних влада у БиХ у доношењу и имплементацији ДМС, аутор овдје износи став да је овај промашај приликом писања Устава БиХ у САД, од стране наведених аутора, само један од примјера како се право уз политичку силу претвори у своју супротност и постане „не право“. Јер, како извући другачији закључак када је и овим примјером потврђена теза коју су, на изненађење свих, заступали, од потписивања ДМС већином бошњачки аутори и политичари, да ДМС није споразум који одговара БиХ и да треба почети његову ревизију која је, као што смо на основи до сада покренутих иницијатива ОХР-а и МО уз подршку управо влада земаља Западне Европе и САД, ишла у правцу унитаризације укидања ентитета, регионализације БиХ у којима би дошло до укидања Републике Српске и сл.

Такође потребно је нагласити да је везано за имплементацију ове пресуде дошло до најочитије примјене двоструких стандарда у БиХ. Наиме иако је провођење ове пресуде дужи низ година поред усвајања механизма координације био један од главних услова за подношење апликације за чланство у ЕУ, као и деблокаду ССП, десио се невиђени обрт. Све оне правне чињенице на којима се инсистирало, а које су везане за провођење поменуте пресуде, промјеном европске политике према БиХ у 2015. години (јер је дотадашња пријетила да се претвори у фијаско и да покаже неодрживост овакве БиХ), доживјеле су потпуну промјену у реду приоритета. ЕУ почиње да инсистира на економским реформама, а политичке и уставне које су наметнуте БиХ кроз обавезу провођења пресуде „Сејдић и Финци против БиХ“ падају у заборав јер сама ЕУ и њена бројна администрација у БиХ уз свесрдну помоћ ОХР-а нису забиљежиле веће супјехе у форсирању њеног провођења. Као епилог наведеног Комитет министара СЕ од јуна 2015. године након промјене оваквог курса европске политике према БиХ није бавио озбиљније

провођењем ове пресуде која на своје извршење чека од 22. децембра 2009. године. Као додатни парадокс наводимо чињеницу да је БиХ у међувремену између поменутог доношење пресуде и након промјене европске политике чак и предсједавала Комитетом министара СЕ што приказује примјену принципа двоструких стандарда и инструментализације признатих људских права на крајње безобзиран начин који одговара званичној политици ЕУ и СЕ.

Не улазећи дубље у анализу саме одлуке, желимо се само осврнути на још један дио овог односа БиХ са СЕ, тј. са питањем извршења пресуда Европског суда за људска права из Стразбура. Много је разлога који су сумирајући овај комплексни однос СЕ и БиХ кроз претходно речено довели до тога да је БиХ још увијек у врху земаља по пресудама које се против ње доносе у увом Суду, као и по висини одштете коју БиХ мора платити. Професорица Љиљана Мијовић наводи више разлога зашто је дошло до оваквог стања: „Нефункционалност правног система Босне и Херцеговине..прије свега неријешено питање подјеле надлежности те несагласности која постоји између Уставом БиХ утврђене подјеле надлежности, и оне која као резултат одлука високог представника и политичких притисака на домаће органе, постоји у пракси; непостојање хијерархијски устројеног правног система, специфична и неубичајена надлежност Суда БиХ; непостојање Закона о Уставном суду Бих, честа легислативна улога канцеларије високог представника“⁷⁴⁸.

Све ово довело је и до тога да се БиХ од стране овог Суда оглашава као крива за специфичне повреде Европске конвенције за које се не може наћи тако често пракса када су у питању друге државе чланице СЕ. Ту у првом реду мислимо на наведену ретроактивну примјену Кривичног закона, поменуто општу/уставну дискриминацију, питање несталих, ратних одштета, питање девизне штедње. Све ово је довело и до једне специфичности, а то је да „против БиХ нема индивидуалних пресуда..већ иза сваке стоји огроман, често и неутврђен број појединаца, односно читавих група, чија људска права и слободе се систематски крше“⁷⁴⁹ чиме је БиХ по стандардима поштовања прихваћених стандарда ЉПС, а поготово оних гарантованих Европском конвенцијом још увијек далеко

⁷⁴⁸Љ. Мијовић, Босна Херцеговина пред Европским судом за људска права, Комесграфика, Бања Лука, 2014, стр.14-15

⁷⁴⁹*Ibid.*стр.39

иза великог броја земаља чланица СЕ које су такође прошле период транзиције из социјалистичког периода.

Посматрајући по годинама, на основу материјала које смо анализирали, можемо уочити сљедеће чињенице. Против БиХ је по годинама поднесен сљедећи број апелација: 2003.-94; 2004.-221; 2005.-212; 2006.-231; 2007.-695; 2008.-1000; 2009.-621; 2010.-661; 2011.-508; 2012.-430; 2013.-871; 2014.-617. У односу на досуђене и извршне пресуде до сада су буџети били у обавеза да оштећеним грађанима исплате преко 4 милиона конвертибилних марака. Са друге стране на основу нагодби БиХ је до сада исплатила преко надлежних буџета скоро 1.8 милиона конвертибилних марака. Посматрајући сумарно као правно обавезујуће оне одлуке које су се односиле на БиХ а које су јој прослијеђене од стране Европског суда за људска права достигле су од 2004. године број од преко 550.

Најчешћи разлози подношења апелација према Европском суду за људска права у Стразбуру, који су свој правни основ налазили у одредбама Европске конвенције за ЉПС и слободе односили су се на: немогућност поврата пријератних војних станова, неоправдано дуго трајање судских процеса, ускраћивање слободе изажавања, ограничавања везана за пасивно бирачко право а које је било резултат дјеловања најчешће Високих представника у БиХ (што је својеврсни парадокс јер су исти у свом дјеловању требали да поштују и међународно призната ЉПС а не да их флагрантно крше), кршење права везани за лишавања слободе итд.

Како смо до сада већ поменули принцип примјене двоструких стандарда, поготово када они иду у прилог МО или свеукупној међународној заједници и њеној политици у БиХ, морамо истаћи да су двоструки стандарди дошли до изражаја и кроз однос са СЕ. Наиме, како другачије објаснити чињеницу да је: БиХ по испуњавању стандарда СЕ далеко од њихове потпуне примјене, да није ни, скоро 15 година по пријему у пуноправно чланство СЕ, испунила све постпријемне обавезе, да је једина земља која је пресудом Европског суда за људска права оглашена кривом за кршење Европске конвенције о ЉП по питању опште/уставне дискриминације, а да је са друге стране преузела предсједавање Комитетом министара СЕ 19. маја 2015. године.

На крају управо те године БиХ је пријетило стављање на листу високоризичних земаља због непоштовања препорука GRECO i MONEYVAL-а. У прилог нашем ставу наводимо и изјаву Мери Ен Хенеси, шефа канцеларије СЕ у БиХ, која је на сесији Круга 99 у Сарајеву, у септембру 2015. године, између осталог навела: „Ми још увијек нисмо у стању ријешити чак ни она питања која су претходила приступању БиХ Савјету Европе, проблеме који се вуку још из 1995. године...БиХ је.... заробљена у специфичној динамици , те није јасно како таква земља може кренути напријед“⁷⁵⁰.

6.5. Најзначајнији пројекти Савјета Европе у БиХ

Полазећи од улоге коју је СЕ добио оснивањем као специфична регионална МО исти ред приоритета настојао је и проводити у БиХ. Било би немогуће обухватити све многобројне акције и пројекте које је ова МО проводила у БиХ, а све у циљу веће функционалности њених институција. Како је први период улоге СЕ био посвећен поменутиим обавезама у анексима IV, VI и VII ДМС у овом дијелу нагласак ћемо оставити на конкретним пројектима, као и на посљедњем потписаном Акционом плану између БиХ и СЕ за период од 2015. до 2017. од поменутих пројеката, по нама, најзначајнију су:

- Јачање капацитета правосуђа. Овај пројекат је започео 2012. године и његова прва фаза трајала је до 2014. године.
 - а) У тој фази приоритети су се односили на улагање напора везаних за успостављање додатних капацитета апелационе надлежности на државном нивоу (јер је сам Суд БиХ, због грешака приликом наметања закона у свом саставу има стално запослене судије из свог састава а који чине вијећа која су и прва и друга инстанца што је непознато модерном судском систему, и неприхватљиво да исти суд само у другом вијећу рјешава жалбе на своје пресуде), јачање капацитета успостављеног Високог судског и тужилачког савјета БиХ.

⁷⁵⁰Независне Новине, издање од 20.09. 2015, <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Krug-99-U-BiH-nije-moguće-govoriti-o-rezolucijama-Savjeta-Evrope/362552>, приступљено 29.05.2016

б) Друга фаза започела је 2014. године и у двогодишњем периоду одвијања уз најзначајнију подршку владе Норвешке за циљ имала оснаживање принципа независности судства као и подизању капацитета судија у примјени одредаба Европске конвенције о ЉПС. У оквиру њега могу се уочити три значајна циља. То су: усаглашавање пресуда судова у БиХ са праксом Европског суда, као и стандардима које прописује Европска социјална повеља, а који треба да се имплементирају на националном нивоу сваке државе чланице СЕ, посебан нагласак на подизању свијести о улози судије појединца, као и потицање размјене искустава и подизање нивоа сарадње између судова на различитим нивоима у БиХ.

- Програм реформе затвора у БиХ. Овај обиман пројекат у себи садржи два потпројекта који носе назив: „Усклађивање кривичних политика и праксе БиХ са европским стандардима“ и „Подршка обуци затворског особља у Босни и Херцеговини“. Први потпројекат се реализује уз заједнички ангажман ЕУ и СЕ и посебно се односи на јачање људских ресурса свих категорија затворских служби, усаглашавање стандарда везани за све установе за извршење кривичних санкција, као и унапређење услова смјештаја затвореника са посебни потребама. Други дио овог великог и за БиХ значајног пројекта реализује се уз подршку САД и има за циљ, прије свега нормативно усаглашавање са европским и међународним стандардима везаним за затворе и друге установе у којима бораве осуђеници.
- Пројекат промоције људских права и заштите мањина у југоисточној Европи. Циљ овог пројекта заснивао се прије свега на генералном унапређењу положаја мањина у БиХ и конкретно повећању доступности институција локалне самоуправе, њиховим потребама, а све кроз примјену одредби Оквирне конвенције за заштиту националних мањина, као и Европске повеље везане за регионалне и мањинске језике. Битно је нагласити да се поред БиХ овај пројекат одвијао и у другим земљама југоисточне Европе. И у овом пројекту дефинисана су три циља која се требају остварити, а то су: побољшање положаја мањина у пракси у пројектом предвиђеном броју општина, размјена искустава и пракси са општинама и градовима који су ова питања значајно унаприједили и ријешили.

Поред претходно детаљније обрађених, СЕ у БиХ у циљу њеног што успјешнијег функционисања након ДМС, а посебно након стицања статуса пуноправног члана СЕ, реализовао је још и пројекте: Јачање улоге жена и младих политичких лидера у јавном и политичком животу у БиХ, Стратешки развој високог образовања и стандарда и квалификација у БиХ, Регионалне подршке инклузивном образовању у БиХ, Промовисања слободе изражавања и информација и слободе медија у Југоисточној Европи, Унапређења слободе изражавања и информисања и слободе медија у Југоисточној Европи, јање положаја Рома у БиХ за који су институције БиХ обезбиједиле подршку и износу од скоро три милиона евра и сл.

Акциони план БиХ и СЕ за период од 2015. до 2017. представља најновији план пројеката које СЕ проводи у БиХ, а који се наставља великим дијелом и на раније започете или завршене пројекте од стране ове МО у БиХ. Сагласност на овако предвиђен наставак сарадње Комитет министара СЕ дао је у марту 2103 године усвајајући седамнаести извјештај који се односи на провођење програма сарадње након стицања статуса пуноправне чланице. “Акциони план је стратешки и секторски програмирани инструмент, који омогућава инклузиван и кохерентан приступ сарадњи. Он има за циљ да подржи БиХ у испуњавању преосталих прописаних и одређених обавезе као чланице Савјета Европе и да помогне да правосудне институције БиХ и пракса буду у складу са европским стандардима у области људских права, владавине права и демократије”⁷⁵¹.

Овим планом се посебно прави веза са пројектима који су реализовани до сада, а односе се на посљедњу фазу завршетка реформе правосуђа, као и јачање слободе медија, информационог друштва, активног и доброг управљања на свим нивоима, превазилажењу етничких подјела, а посебно сегрегације која је била присутна у области образовања, као и борби против криминала и корупције⁷⁵² који су заједно са осталим препознати као приоритети у сарадњи између БиХ и СЕ. Овај план има и посебан стратешки правац од

⁷⁵¹Council of Europe, Action Plan for Bosnia and Herzegovina 2015-2017, ,CM/Del/Dec(2015)1221, GR-DEM(2015)4, p.4.

⁷⁵²У овој области сарадња се посебно фокусира на препоруке које су дате од GRECO i MONEYVAL а које смо већ раније поменули.

којег посредно зависе и други поменути циљеви, а то се односи на обавезу БиХ да обезбиједи „укидање дискриминаторског изборног система за Дом народа и Предсједништво познатије као *пресуда ЕСЉП Сејдић и Финци против БиХ и Зорнић*⁷⁵³ *против БиХ*...а...ставља акценат и на промоцију једнаких могућности за жене, младе, Роме и друге угрожене групе, те доприноси повећању друштвене кохезије и демократске партиципације“⁷⁵⁴.

Сектори у који су као приоритети сарадње дефинисани овим планом сарадње БиХ и СЕ су: Сектор антидискриминације, поштовања различитости и социјалне инклузије; Сектор реформе правосудног система; Сектор борбе против криминала, корупције и посебно привредног криминала; Сектор слободе изражавања и информационог друштва; Сектор демократског управљања и партиципације. Сваки од наведених сектора има своје циљеве и приоритете, а који након предвиђеног периода реализације имају за циљ да се БиХ по степену испуњавања стандарда, као и постпријемних обавеза приближи чланицама СЕ које су још увијек испред ње.

7. УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ ФИНАНСИЈСКИХ И ДРУГИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У ФУНКЦИОНИСАЊУ ДЕЈТОНСКЕ БиХ КРОЗ ПРОЈЕКТЕ ФИНАНСИРАЊА

Веома рано међународне финансијске и друге организација као нпр. *USAID* укључиле су се у БиХ, у њен послератни опоравак. Улога ових специфичних МО и др. организација одређена је управо природом њихових оснивачких аката, а поље дјелатности свакако је потпуно другачије од претходно описаних. Ипак, како је БиХ земља која стабилност своје валуте веже за систем каренси борда...⁷⁵⁵ аутор сматра за неопходно да укаже и на специфичан допринос и ових организација у функционисању БиХ кроз

⁷⁵³Поред поменуте пресуде у прему Сејдић и Финци против БиХ, обавеза провођења односи се у овом смислу и на пресуду Зорнић против БиХ пред истим Судом.

⁷⁵⁴Council of Europe, Action Plan for Bosnia and Herzegovina 2015-2017,op.cit.p.4-5

⁷⁵⁵

финансијску помоћ, кредитна, као и друга средства и пројекте, а која су требала да доведу до стабилног функционисања БиХ након потписивања ДМС.

7.1. Међународна финансијска помоћ БиХ

Програми обнове у Босни и Херцеговини након рата почели су 1996. године. ДМС је имао два циља: да заустави рат у Босни и Херцеговини и покушај изградње „одрживе БиХ“. Од самог почетка „Босански мировни модел“ био је специфичан на начин да се његова изградња и имплементација одвијала на снажном присуству међународне заједнице⁷⁵⁶. У обнови Босне и Херцеговине учествовале су бројне међународне финансијске организације и саме државе чланице истих.

Међу највеће државе-донаторе и зајмодаваце у БиХ од потписивања Дејтонског мировног споразума, убрајају се: Њемачка, Италија, Швајцарска, Јапан, Канада, Холандија, Сједињене Државе, Норвешка, Шведска и Шпанија.

БиХ су кроз донације и зајмове подржавале и најзначајније међународне финансијске организације: Европска банка за обнову и развој, Европска инвестициона банка, УНДП, Свјетска банка, Међународни монетарни фонд, Европска развојна банка.

Сви финансирани пројекти нису по областима имали исте приоритет у првим годинама по потписивању ДМС и касније. На почетку обнове Босне и Херцеговине највећим дијелом су финансирани пројекти реконструкције објеката (објекти становања, зграде институција) и инфраструктуре (путеви, електроенергетске мреже, телекомуникационе мрежа, водоводна инфраструктура, реконструкција гасовода, изградња система отпадних вода и др.). Такође, финансирани су пројекти изградње

⁷⁵⁶Види: <http://siteresources.worldbank.org/INTCONFLICT/Resources/BosniaFinal.pdf> _приступљено 29.05.2016.

мултиетничког друштва кроз подршку повратка и самозапошљавања (тзв. „одржив повратак“).

Поред наведеног, међународним финансијским средствима финансирани су бројни пројекти усмјерени ка економском опоравку и развоју економије попут пројеката подршке развоју малих и средњих предузећа, зајмова под посебним условима чија је намјена била обезбјеђивање повољних кредитних линија, подстицај пољопривредне производње и руралног развоја, пројекти подршке запошљавању и др. Из ових извора касније почињу да се финансирају пројекти из области заштите животне средине, енергетске ефикасности, обновљиви извори енергије, модернизација и проширење електродистрибутивне и телекомуникационе мреже, изградња нових транспортних мрежа (нпр. Коридор Vc), пројекти институционалне изградње на државном и ентитетском нивоу, модернизација граничних прелаза, лабораторија, реформа тржишта рада.

У посљедњих неколико година, како смо већ навели, долази до промјене приоритета и значајна средства се усмјеравају у пројекте: реформе правосуђа, институционална изградња кроз јачање капацитета појединих институција (нпр. увођење е-система у правосуђе, CIPS пројекат, биометријски пасоши, опрема за медицинска–радиолошка испитивања), реформа појединих области и њихово приближавање стандардима Европске уније попут реформе тржишта рада, високог образовања, едукација пољопривредника, владиних институција и невладиних организација усмјерених ка коришћењу ИПА фондова, испуњавање стандарда за чланство у Европској енергетској заједници, реализација обавеза Босне и Херцеговине које произилазе из Споразума о стабилизацији и придруживању (СПП) и други.

Треба напоменути да постоји значајна разлика у намјени пројеката који су финансирани од стране међународних организације и пројеката које су финансирале државе. Међународне организације су више биле усмјерене на финансирање пројеката из одређених области (енергетика, заштита животне средине, приватни -реални сектор, правосуђе, телекомуникације, пројекти изградње и модернизације аутопута, жељезничке инфраструктуре, обезбјеђивање повољних кредитних линија ради подстицаја микро, малих и средњих предузећа, и други). Државе су кроз властите донације и зајмове више

финансирале пројекте одређених намјена (школе, локални инфраструктурни пројекти попут изградње водовода, канализације, обнова бањских центара и сл.). Неке МО као и „међународни донатори у невладиним организацијама видјели су централни сегмент цивилног друштва, сматрајући да тајко јачају цивилно друштво у БиХ. Овај начин давања и усмјеравања помоћи најчешће су проводили : UNDP, UNHCR, UNICEF, Свјетска банка и Међународни монетарни Фонд⁷⁵⁷.

Имајући у виду обимне базе података о финансирању разних пројеката у Босни и Херцеговини кроз наредни преглед донатора међународне организација и државе (у периоду од 1996. до 2002.година) жели се приближити величина података и вриједност финансијских средстава која су од 1996. године ушла у БиХ.

Табела бр. 7: Преглед најзначајнијих донатора и зајмодаваоца у Босни и Херцеговини

Донатор	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Аустрија	96,8	44,9	38,5	28,5	22,5	14,2	10,9	256,3
Белгија	2,6	4,3	4	5,7	1,3	6	1,9	25,8
Канада		8,2	12,3	14,3	5,5	10,6	6,9	57,8
Данска		4	2,5	2,1	2,7	7,9	0,4	19,6
Финска	15	8,8	8,9	8,1	4,3	4,8	4,7	54,6
Француска	7,2	5	5,1	115,7	19,9	2,1	2,4	157,4
Њемачка	39,9	33	43,7	65	91,5	27	19,4	319,5
Грчка	7,2	10,4	22,2	2	6,3	8,8	5,7	62,6
Италија	67,4	7,8	16,7	6	33	5	6,4	142,3
Јапан	25	34,2	57,3	36,4	24,4	9,6	14,7	201,6
Холандија	88,3	84,1	77,2	77	43,3	52,9	37,3	460,1
Норвешка	46,8	40,8	27,9	31,6	30,8	16,9	23,8	218,6
Шпанија	12,2	6,1	22,9	30,3	34,8	25,2	27,8	159,3
Шведска	30,1	31,2	24,6	30,4	23,9	29	27	196,2
Швицарска	19,9	7,1	12,9	18	11,2	12,5	15,8	97,4
Уједињено Краљевство	0,6	1,8	3,4	6,9	7,1	6,1	7,3	33,2
САД	135	185	216,4	218,9	85,8	135,1	75,8	1052
Укупни билатерални	601	520,5	599,1	699,2	452,2	376,7	292,3	3541
EBRD	0,7	2	3,9	2,5	0,5	1,9	1,7	13,2

⁷⁵⁷Н.Шачић, *Међународна заједница у Босни и Херцеговини од децембра 1995. до марта 2007. године*, op.cit, стр.61.

ЕК	64,8	216,8	133,5	239,4	196,1	154,3	153,1	1158
IDA	109,6	65,2	134,9	68	44,1	61,7	96,8	580,3
IFAD	6	0,3	3,8	7,5	2,3	-	1,1	21
Други UN	8,2	0,5	-	-	0,2	0,3	0	9,2
UNDP	3,6	4,8	5	5,3	-2,3	0,2	1,1	17,7
UNFPA	0,4	0,2	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	1,4
UNHCR		-	-	-	24,1	22,3	19,7	66,1
UNICEF	11,5	1,6	2,4	1,6	0,9	0,4	0,5	18,9
UNTA	0,6	0,5	0,9	0,6	0,3	0,9	0,4	4,2
Укупно мултилатерални	206,30	291,80	284,50	325,20	266,40	242,10	274,50	1890,80
ЕЦ+Чланице ЕУ	439	462	405,7	619,5	490,7	346,4	308,5	3,071,8
Остали донатори	37,5	49,6	21,6	15,9	18,5	20,3	20,5	183,9
Укупне донације	844,8	861,9	905,2	1040,3	737,1	639,2	587,4	5615,9

Извор: <http://www.oecd.org/countries/bosniaandherzegovina/35282080.pdf>, приступљено 28.05.2016.

Да бисмо јасније указали на области у којима су дјеловале поједине МО у даљем тексту ћемо, кроз скраћену анализу области и намјене пројеката међународних организације и неких држава, покушати приближити подручја и намјене финансираних пројеката у Босни и Херцеговини.

*EBRD*⁷⁵⁸ је једна од специфичних финансијских институција која је свој ангажман и помоћ БиХ у реализацији пројеката у Босни и Херцеговини од 1996. године.... Средствима *EBRD-a* су финансирани сљедећи пројекти: реконструкција ратом порушене електроенергетске, путне и телекомуникационе инфраструктуре, изградња водовода и канализације, обнова главне жељезничке мреже (*Pan European Corridor V*), реконструкција прекинутих телекомуникационих услуга, изградња гасовода, изградња и модернизација система централног гријања у градовима, санирање отпадних вода, проширење капацитета хладњача (јачање пољопривреде), јачање приватног сектора (услужног и производног), проширење мобилне и фиксне телекомуникационе мреже (30 милиона евра кредита „Телекому Српске“ за јачања инфраструктуре прије приватизације), обезбјеђивање кредитних линија под повољнијим условима за домаће предузетнике посредством домаћих банака (развој првенствено микро и малих предузећа), изградња

⁷⁵⁸Извор: <http://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?l=1&filterCountry=Bosnia%20and%20Herzegovina>, и

дијела аутопута Бања Лука – Добој (секција Добој – Прњавор). Поред ових *EBRD* се ангажовао и кроз пројекте који су финансирани и кроз ИПА програме. Тако су кроз ИПА финансирани: пројекат система отпадних вода у Бијељини (фаза I и II), обилазница у Брчком, изградња пута Фоча – Хан, коридор Vc, побољшање регионалне мреже путне инфраструктуре у БиХ, Маховљанска петља и др.

Свјетска банка одобрила је више од 2.107 милиона евра финансијске подршке Босни и Херцеговини од 1996. године, финансирајући пројекте у различитим областима. Пројекти који су финансирани из средстава Свјетске банке имали су различите намјене. Свјетска банка је свој ангажман у Босни и Херцеговини почела након окончања ратних сукоба и то „Пројектом хитне реконструкције“ („*Emergency Recovery Project*“) ⁷⁵⁹. Он је први пројекат велике међународне помоћи Босни и Херцеговини након окончања ратних сукоба. Усвојен је у фебруару 1996. године и био је један од 16 „хитних“ пројеката Свјетске банке названих „хитне операције“. Вриједност пројекта била је 45 милиона америчких долара. Финансирање овог пројекта је било обезбијеђено из фондова и средстава Међународне развојне агенције (IDA). У обезбјеђивању средстава за реализацију овог пројекта учествовале су: Сједињене Државе, Канада, Швајцарска, Велика Британија, ЕУ, Холандија, Луксембург и др. Намјена пројекта била је обезбиједити брзу финансијску „инјекцију“ са максималним дјеловањем на критичне тачке: пољопривреда, транспорт, енергетика, подршка кључним државним институцијама, кредитна средства за мала и средња предузећа и оснивање „хитног социјалног фонда“ намијењеног за помоћ најсиромашнијима.

Кроз пројекте финансијске помоћи ове међународне финансијске институције финансирани су пројекти реконструкције водоводне и канализационе инфраструктуре, управљања чврстим отпадом, јачања пољопривредне производње са акцентом на развој малих комерцијалних газдинстава, пројекти водоснабдијевања и заштите од поплава. У пројектима од значаја за развој друштва финансирани су пројекти у областима образовања, културе, урбане инфраструктуре, запошљавања, пројеката јачања социјалног

⁷⁵⁹ http://ieg.worldbank.org/Data/reports/bosnia_post_conflict.pdf, приступљено 28.05.2016.

осигурања, здравства. Треба истаћи да је 2007. године из ових извора био финансиран пројекат превенције птичјег грипа, који је у том тренутку био значајан свјетски здравствени проблем. Између осталог, средствима Свјетске банке финансирани су у БиХ и пројекти финансијске подршке кредитним средствима за подршку развоју малих и средњих предузећа, јачања инвестиционе климе, подршка развоју приватног сектора који су били усмјерени ка стварању одрживе економије и обнови домаће привреде. И данас велики број свјетске банке је у току што показује табела у прилогу наше анализе.

Табела бр. 9: Пројекти Свјетске банке чија реализација је у току.

Назив пројекта	Статус пројекта	Датум одобравања
Strengthening Financial Management and Control	Active	June 15, 2015
BiH DPL	Active	October 3, 2014
BiH Floods Emergency Recovery Project	Active	June 30, 2014
DRINA FLOOD PROTECTION PROJECT	Active	May 16, 2014
Energy Efficiency Project	Active	March 13, 2014
Sustainable Forest and Landscape Management Project	Active	January 15, 2014
Second Solid Waste Management Project Additional Financing - EC IPA	Active	December 18,

		2012
REAL ESTATE REGISTRATION PROJECT	Active	October 25, 2012
Bosnia and Herzegovina Small and Medium Enterprises ACCESS TO FINANCE Additional Finance	Active	May 17, 2012
Irrigation Development Project	Active	May 3, 2012
Improving Quality Infrastructure and Investment Climate	Active	October 29, 2011
Social Safety Nets & Employment Support Project	Active	February 25, 2010
Sarajevo Waste Water Project	Active	December 22, 2009
Enhancing SME Access to Finance	Active	December 15, 2009
Agriculture and Rural Development Project	Active	June 19, 2007
Second Solid Waste Management	Active	November 25, 2008

Извор:

http://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/projects/all?qterm=&lang_exact=English&os=0
http://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/projects/all?qterm=&lang_exact=English&os=20
http://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/projects/all?qterm=&lang_exact=English&os=40
http://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/projects/all?qterm=&lang_exact=English&os=60
http://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/projects/all?qterm=&lang_exact=English&os=80,

приступљено 28.05.2016.

¹<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Western-Balkans-R%26D-Bosnia-Herzegovina.pdf>
<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/BH-Snapshot.pdf>
http://www.worldbank.org/projects/search?lang=en&searchTerm=&tab=map&countryshortname_exact=Bosnia%20and%20Herzegovina , приступљено 28.05.2016

Међународни монетарни фонд (ММФ) је своју сарадњу са БиХ до сада углавном обављао путем специјалних аранжмана. У периоду од 1998. до данас ММФ је одобрио четири *stand-by* аранжмана за Босну и Херцеговину. Укупна вриједност *stand-by*⁷⁶⁰ аранжмана износи 4,1 милион евра. Од одобрених средстава Босна и Херцеговина је искористила 1,4 милиона евра.

⁷⁶⁰Суштина ових аранжман је да аранжмане ММФ одобрава државама чланицама због платнобилансних потешкоћа. Средства за ове намјене обезбјеђују се из општих извора (General Resources Account -GRA). Систем преговарања подрзумијева да Фонд договара са државом чланицом услове под којима се аранжман одобрава и који се исказују у Писму намјере. Средства се исплаћују у ратама, тзв. траншама, а држава чланица сваку траншу враћа у осам једнаких тромјесечних рата. Фонд прије исплате договорених транши врши контролу реализације услова на које се држава чланица обавезала приликом договарања аранжмана.

Табела бр. 10: Преглед Stand-by аранжмана одобрених Босни и Херцеговини.

Aranžman	Datum aranžmana	Datum isteka	Odobreni iznos (miliona SDR)	Povučeni iznos (miliona SDR)	EUR	Odobreni iznos (miliona EUR)	Povučeni iznos (miliona EUR)
I	May 29, 1998	May 29, 2001	94,42	80,43	0,582	162.233.677	138.195.876
II	Aug 02, 2002	Feb 29, 2004	67,6	55,6	0,426	158.685.446	130.516.432
III	Jul 08, 2009	Jul 07, 2012	1014,6	67,6	0,41	2.474.634.146	164.878.049
IV	Sep 26, 2012	Jun 30, 2015	558,03	422,75	0,423	1.319.219.858	999.408.983
						4.114.773.127	1.432.999.340

Извор: <http://www.imf.org/external/country/BIH/index.htm>, приступљено 2.06.2016.

Поред Европске банке за обнову (СЕБ) и развој, БиХ је у различитим пројектима сарађивала и са Европском развојном банком. Савјет европске развојне банке је одобрио Босни и Херцеговини финансирање пројеката различите намјене: институционална изградња, локална инфраструктура, заштита околиша, подршка малим и средњим предузећима. Средства СЕВ усмјеравана су према јавном и приватном сектору. Средства из Европске развојне банке дјелимично су кориштена за финансирање пројеката који су одобрени од стране Свјетске банке и за пројекте ИПА фондова, посебно када је ријеч о финансирању јавног сектора (институционална изградња и локална инфраструктура). Средствима СЕВ-а финансирани су се сљедећи пројекти: подршка особама смјештеним у колективним центрима у Босни и Херцеговини, подршка спортским и културолошким пројектима, пројекат Државног затвора, подршка развоју малих и средњих предузећа,

“start-up” кредитна линија за мала и средња предузећа, подршка технолошком развоју, јачање конкурентности, суфинансирање локалних капиталних инвестиција, као и дио пројеката из области здравства.

На овом мјесту обрадићемо и допринос USAID-а, иако се он не би могао класификовати као класична међународна финансијска организација. USAID⁷⁶¹ на подручју Босне и Херцеговине од 1994. године и до сада је на финансирање разних пројеката у Босни и Херцеговини утрошило преко 1,6 милијарди америчких долара. У Босни и Херцеговини USAID има или је имао неколико различитих програма помоћи. То су: пројекти послеријатне обнове и развоја са којима је USAID почео од 1996. године финансирајући првенствено програме помоћи за поновно покретање бизниса и помоћи грађана ради обезбјеђења услова за одрживу економску егзистенцију након повратка у пријератне домове. Један од најзначајнијих пројеката USAID-а у БиХ је реконструкција Термоелектране у Какњу, вриједан 43 милиона америчких долара.

Од 1998. године USAID је више циљано финансирао специфичне пројекте: водоводе, школе, здравствене установе, путеве и енергетику. Од наведених категорија 372 милиона америчких долара је финансијска помоћ која је посредством USAID-а утрошена у путну инфраструктуру. Посредством USAID-а обезбијеђени су грантови и кредитне линије, а сматра се да је и директно помагао повратку преко 100.000 избјеглица и расељених лица.

У низу значајних, слједећи у нашој анализи је програм Економског реструктурирања - *USAID's Business Development Program (BDP)*. Овај зајмовни програм усмјерен је ка давању помоћи ради покретања пословних активности (бизниса). Програм је постојао седам година и путем њега је реализовано близу 600 кредита чија је вриједности износила 162 милиона америчких долара. Путем овог програма у пољопривреду је уложено преко 11 милиона америчких долара, 8 милиона америчких долара подршке микрокредитним организацијама, више од 16000 људи је запослено путем

⁷⁶¹The U.S. Agency for International Development (USAID)⁷⁶¹ је једна од примарних агенција америчке Владе, која ради у више од 100 земаља у свијету. Њен циљ је да промовише развој демократског друштва, као основе за развој сваке земље. Основана је 1961. године и данас ради као независна владина агенција. <https://www.usaid.gov/bosnia-and-herzegovina>, приступљено 2.06.2016.

овог програма, 3,4 милиона америчких долара је кроз грантове уложено у развој задруга. Путем овог програма уложено је 13,5 милион америчких долара у *FIMS - The Financial Information Management Systems*, новог буџетског система на кантоналном, ентитетском и државном нивоу. Кроз савјетовање и финансијску помоћ из ових средстава извршене су реформе у ентитетским агенцијама за банкарство, основана је Државна агенција за осигурање депозита, затворене су државне Службе за платни промет чиме је отворен пут за развој комерцијалног банкарства. Финансиране су реформе у правосуђу и законодавне реформе. Од краја 2003. године овај програм у Босни и Херцеговини више не постоји јер је, по мишљењу донатора, банкарски систем довољно оснажен за даљу подршку у економском развоју.

У области Демократија и владавина права – финансирани су сљедећи пројекти: реформа правосуђа у Федерацији, усвајање Закона о слободи приступа информацијама, оснивање Високог судског и тужилачког савјета у циљу остваривања независности правосуђа, помоћ за 32 Суда у Босни и Херцеговини, помоћ за увођење 41 једношалтерског система, помоћ невладином сектору путем *Demnet* програма (затворен 2004. године, 7,6 милиона америчких долара је утрошено у оквиру овог програма), помоћ државном и ентитетским парламентима у повећању ефикасности рада посланичких клубова и парламентарних одбора кроз побољшања Пословника о раду. У оквиру овог подручја USAID је утрошио 38 милиона америчких долара за програме намијењене медијима.

Битно ја напоменути да у првим послеријатним годинама и дуго касније Република Српска била ускраћена за значајан дио донаторских средстава и финансисјке помоћи, јер је на критеријуме расподјеле истих значајно утицао сам Високи представник и његова канцеларија. Било је евидентно да се то користило као један од метода принуде вршилаца специфичног облика протектората у БиХ да би се остварили њихови циљеви те да би се БиХ што више унитаризовала. У складу са наведеним може се констатовати да је Федерација БиХ добила више стотина милиона долара хуманитарне помоћи до данас у односу на Републику Српску.

8. ОДНОС ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ КАО СПЕЦИФИЧНЕ МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ПРЕМА БиХ

Као и сама ЕУ и БиХ је прошла више фаза развоја у процесу сарадње са ЕУ. Од државе која није испуњавала услове да буде призната као самостална и независна па до државе под посебним обликом међународног протектората који се у првим годинама након потписивања ДМС испољавао у снажнијем, док је данас присутан у нешто блажем облику. Без обзира о ком периоду говоримо и ЕУ као *sui generis* МО⁷⁶² и БиХ као држава у истом статусу, свој развојни пут градиле су од почетка југословенске кризе, што је свакако оставило трага на данашњи начин функционисања БиХ.

8.1. Осврт на улогу Европске заједнице/Европске уније до потписивања Дејтонског мировног споразума

У краћем осврту на улогу ЕУ до самог окончања сукоба желимо нагласити само најзначајније иницијативе и политичке инструменте у којима се може уочити активна улога ЕУ у стварању данашње БиХ, а посебно и на неке посредне везе које су у вези са трансформацијом ЕУ, а одразиле су се на функционисања БиХ после ДМС. Релевантни примјери у том контексту су усвајање Заједничке безбједносне и одбрамбене политике (у даљем тексту CFSP), као и Европске безбједносне и одбрамбене политике (ESDP) које су, по нама, произишле из научених лекција, а у односу на немогућности интервенције у раној фази југословенске кризе. Такође на принципима и ових политика, дошло је до преузимања мандата од европске војне мисије Алтеа и снага ЕУФОР-а, од међународне војне мисије СФОР-а која је била под командо НАТО-а. „Усвајање ЗБОП, и паралелни процес ЕУ проширења значили су да је по први пут Унија директно ангажована са

⁷⁶²Европска унија је јединствен вид организовања држава. Она није ни федерална држава, нити конфедерација држава, али ни класична међународна организација, <http://www.dw.com/sr/na/%C4%8Dela-eu/a-3860006>, приступљено 01.06.2016.

државама кандидатима из Централне и Источне⁷⁶³. а касније и са земљама Југоисточне Европе...“по питањима одбране“ што ће бити један и од посредних ефеката поменуте мисије Алтеа.

Улогу ЕЗ у првм годинама југословенске кризе може се пратити по мишљењу Блокманса и Беширевићеве по више основа, као што су „заједничке изјаве, посјете „тројке“, посматрачке мисије, међународне мировне конференције и арбитражне комисије“⁷⁶⁴. Вудвордова сматра да су „традиционални инструменти ЕЗ презентовани на сто касно, када је криза у бившој Југославији била неповратна....такође..недостатак вјеровања у сопствену снагу као и недостатак информација у Федерацији могу објаснити овај иницијални неуспјех“⁷⁶⁵ ЕЗ/УЕ.

Говорећи о заједничким изјавама морамо нагласити да је њихов број био највећи и кретао се само у периоду од 1991. до 1992. године по броју од чак 45 оваквих докумената, који су по свом садржају веома уочљиво осликавали различите погледе земаља чланица у односу на југословенску кризу.

Као примјер за наведено могу нам послужити садржаји нпр: Заједничка изјава ЕЗ од 26. марта 1991. године према којој се подржава став о очувању уједињене и демократске Југославије, преко Изјаве од 6. јуна 1991. године којом се већ наговјештава промјена става и апелује на чињенице да се у Југославији треба прихватити нова реалност и да се, између осталог, њена будућност треба темељити на поштовању људских права и слобода, па до Декларације о директивама за признање нових држава у Источној Европи и Совјетском савезу, као и Декларације о Југославији од 16. децембра исте године којом се констатује као најважнији став да ће ЕЗ признати без одгађања све републике које затраже признавање независности.

⁷⁶³ I.Gyarmati, T.Winkler, *Post-Col War defense reform, Lesson learned in Europe and tehe United States*, Brassey s, Inc., Potomac Books Inc., Washington D.C., 2002, pp.27-33.

⁷⁶⁴ Н.Беширевић, *Вањска политика Еуропске Уније и Западани Балкан*, Факултет политичких знаности Свеучилишта у Загребу, Загреб, 2013, стр.249.

⁷⁶⁵ A.J.Junocs, *The EU s post-Conflict Intervention in Bosnia and Herzegovina : (re)Integrating the Balkans and/or (re)Inventing the EU?*, *Southeast European Politics*, Vol. VI, No. p.94.
<http://www.seep.ceu.hu/archives/issue62/juncos.pdf> , приступљено 01.06.2016.

Посјета „Тројке“ може ЕЗ приписати само краткорочни успјех који смо већ обрадили, а односи се на Бријунски споразум којим је сукоб само окончан на три мјесеца, али су сепаратистичке тенденције Хрватске и Словеније настављене.

Посматрачке мисије нису ни имале за циљ да окончају сукоб већ су више као посредни фактор са око 200 посматрача и дупло више њиховог помоћног особља вршили надзор прекида ватре, прикупљања информација на терену као и хуманитарне активности. Овај дио ангажмана ЕЗ доживио је потпуни неуспјех а разлог је у „јазу између стварних власти и Посматрачке Мисије ЕЗ и очекивања људи погођених ратним догађањима“⁷⁶⁶.

Међународне мировне конференције које су биле организоване под окриљем ЕЗ или у сарадњи са другим МО, а прије свега на Међународна мировна конференција о Југославији из 1991. године, те њен наставак (са дијелом измјењеним главним актерима, као и мјестом одржавања⁷⁶⁷) тј. друга „фазу међународног посредовања у Босни и Херцеговини...на којој је усвојена Декларација о Босни и Херцеговини“⁷⁶⁸ -Лондонска конференција из 1992, детаљно су образложене у претходним поглављима. На овом мјесту циљ нам је да укажемо на чињеницу да је то био јединствен случај у читавом постојању европске интеграционе идеје од Уговора о оснивању (ЕЗУЧ) па до Лисабонског уговора којим је као резултата дјеловања било којих органа ЕЗ/УЕ дошло до признавања нових држава, у овом случају дотадашњих чланица СФРЈ.

Именовање помоћних или *ad hoc* помоћних тијела можемо посматрати у контексту формирања Арбитражне комисије у чијем саставу налазимо и ангажман ЕЗ која је именovala троје од планираних петоро чланова ове арбитражне комисије познатије под називом Бадинтерова арбитражна комисија. Уз све правно неутемељене ставова које смо образложили у поглављу 4, морамо нагласити још једном да су ставови ове арбитражне

⁷⁶⁶ Н. Беширевић, *Вањска политика Еуропске Уније и Западани Балкан*, op.cit. стр.251-252.

⁷⁶⁷ У овом контексту дошло је до смјена на мјесту Генералног секретара УН уместо Переза де Куељара именована је Бутрос Бутрос Гали, а од Холандије председавање Европском заједницом преузео је Португал, и касније Велика Британија. Поред тога мјесто одржавања Конференције пресељено је из Хага у Брисел.

⁷⁶⁸ М. Bisić, *Evropska Sigurnosti Bosnai Hercegovina*, TKDŠahinpašić, Sarajevo, 2007, str.239.

комисије уз притисак појединих земаља чланица које је предводила Њемачка у највећој мјери определијелиле ставове ЕЗ који су допринијели правним насиљем, нестанку СФРЈ.

Поред наведеног ЕЗ/ЕУ била је укључена у великом обиму у све фазе мировних планова почевши од Кутиљеровог па до ДМС. Ипак наглашавамо да је временом, као епилог неуспјеха више мировних планова до крајњег окончања сукоба, ЕУ изгубила иницијативу, те да је ДМС плод значајнијег ангажмана прије свега САД. Као једну од посљедњих шанси да се под окриљем ЕУ оконча сукоб у БиХ и постигне мировно рјешење наводимо чињеницу да је Овен–Столтембергов мировни приједлог врло брзо био преименован у Акциони план ЕУ, али да није и искористила пружену шансу због тадашњег механизма којима (ни)је располагала.

Сав наведени ангажман ЕЗ/ЕУ приликом стварања данашње БиХ, као и научене лекције у том процесу значајно су определијелиле и њен наставак ангажмана након потписивања ДМС, а све у циљу да би се сама БиХ учинила што функционалнијом државом. На том путу ЕУ се у првим годинама ставила у потпуну службу специфичног облика међународног протектора предвођеног ОХР-ом да би тек нешто касније кроз позиције специјалног представника ЕУ преузела нешто самосталнију политику према БиХ, али и данас у великој мјери сагласну са методима рада поменутог ОХР-а.

8.2. Улога Европске уније у провођењу Дејтонског мировног споразума

Сагледавање доприноса ЕУ у овом дијелу подразумијева маркирање најзначајнијих питања на којима се може уочити њен допринос. Имајући на уму све до сада речено сматрамо да је битно обрадити два питања које по нама најбоље репрезентују улогу ЕУ у процесу који појашњавамо.

Та два питања односе се на:

- војну мисију Алтеа и са њом повезане друге сличне ангажмане као што је Европска полиција мисија-*EUPM* као и
- именовање специјалног представника ЕУ-*(European Union Special Representative-EUSR)*. Сви поменути могу се везивати непосредно и посредно за *CFSP* као и *ESDP*.

8.2.1. Војне и полицијске мисије ЕУ у БиХ

Пратећи хронолошки развој европске одбрамбене идеје кроз европске интеграционе процесе морамо нагласити да се он може посматрати кроз неколико најзначајнијих догађаја који су довели до његовог успостављања. Без обзира што сви које ћемо поменути нису били наклоњени тој идеји, они су свакако посредно довели до другачијих нормативних и стварних рјешење и остварења зацртаног циља. Овај процес започео је са излагањем Винстона Черчила пред скупштином СЕ 1950. године. Даљи развој ове идеје пратимо кроз иницијативу француског државног министра Рене Плевена⁷⁶⁹ који је предложио стварање Европске одбрамбене заједнице. Како је овај пројекат пропао одређени степен интегрисања налазимо у формирању Западноевропске Уније која је основана 1948. године од стране Француске, Луксембурга, Велике Британије, Белгије и Холандије, а којој се након пропасти Плевенеовог пројекта придружују и Немачка и Италија.

⁷⁶⁹ Z. Horvat, *Handbook on the European Union*, HVG-ORAC Publishing House Ltd., Budapest, 2011, pp.28-29 „Odmah nakon potpisivanja ugovora René Plevén osmislio je projekt formiranja europske vojske, iako se Francuska protivila ponovnom stvaranju njemačke vojne sile u nacionalnim okvirima. Europsku zajednicu za obranu (EZO), o kojoj su pregovori okončani 1952. godine, trebala je pratiti politička zajednica (EPZ). Oba projekta odbačena su nakon što je francuska Narodna skupština 30. kolovoza 1954. odbila ratificirati taj ugovor“http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.1.html приступљено 01.06.2016.

Напредак ка коначном циљу који су зацртали Черчил и Плевен, а то је већи степен интегрисања европских држава на пољу безбједности, што је уједно и посебан степен напредовања интеграција више ка политичком, након почетног економског облика, налази се у нормама Јединственог европског акта из 1986. године, који поред ове предвиђа и нуклеус чвршће политичке сарадње. Зацртани пут чвршћој сарадњи европских држава даће и: Уговор из Мастрихта који је *CFSP* званично увео у други стуб ЕУ, као и Уговор из Амстердама чијим је усвајањем договорен да „разматрање Заједничке сигурносне и одбрамбене политике-*CESDP* треба бити у оквиру *CFSP*. Овакав поступак настављен је убрзаним темпом и у склопу *CFSP* обликује се *ESDP*⁷⁷⁰. Даљи степен напредовања можемо пратити кроз закључке самита одржаног у Сен Малу 1998. године, састанку Европског савјета у Келну и Хелсинкију 1999. године.

Једно од посљедњих значајнијих одобрења у овом периоду веже се за Одлуку Савјета ЕУ у Лакену 14/15. децембра 2001. године када је усвојена Декларација о операционим способностима - *ESDP*⁷⁷¹ којом ће коначно и бити прецизирано да је ЕУ самостално спремна да проводи операције рјешавања криза. Све наведено додатно је учвршћено Споразумом „Берлин плус“ из 2002. године, као и Уговором из Нице који је ступио на снагу 2003. године. Такође, поменуте чињенице довеле су до промјена у самом функционисању ЕУ која је поред цивилних, значајну пажњу у свом даљем развоју посветила и одбрамбеним питањима у ширем смислу. „Промена се образлаже потребом да се ЕУ потврди као значајан и одговоран глобални актер, појавом нових безбедносних изазова који захтевају јачање војних структура Уније, као жељом да се успостави већи степен аутономије у односу на НАТО и САД, тј. да се смањи асиметрија моћи у сфери безбедности“⁷⁷².

⁷⁷⁰Види шире о садржају ове декларације, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Declaration%20on%20operationalit....приступљено 01.06.2016.>

⁷⁷¹Д. Нађковић, *ESDP i Bosna i Hercegovina*, Centar za sigurnosne studije, „Grafo-M“, Сарајево, стр.37

⁷⁷²Р. Накарада, *ЕУ као мировни пројекат*, Недељник Време, бр.730, од 30.12.2004.

8.2.1.1. Мисија Алтеа

Све наведене одлуке који се вежу за коначно усвајање и провођење *CFSP* и *ESDP* било је битно нагласити као правни оквир који је омогућио ЕУ да се укључи и у војне аспекте провођења ДМС, кроз прије свега одобравање мисије Алтеа. Ова мисија дошла је умјесто СФОР-а тј. “ЕУ је развила њену прву озбиљну војну операцију и СФОР је био замијењен са ЕУ снагама –ЕУФОР”⁷⁷³. У контексту европских интеграција ова мисија је била знак да је БиХ на посредан начин напредовала ка ЕУ, што јасно указује и њен „другачији циљ у односу на СФОР и ИФОР”⁷⁷⁴.

За мисију Алтеа као дио *ESDP*, правни основ за успостављање можемо наћи у Резолуцији СБУН бр. 1551 која је усвојена 9. јула 2004. године, којим се начелно поздравља намјера да се покрене ова мисија.

Даљи ставови СБУН се могу пратити кроз усвојену Резолуцију бр. 1575, која је усвојена 22. новембра 2004. године и у којој се између осталог истиче да УН поздрављају намјеру ЕУ да се конкретније укључи у војне аспекте провођења ДМС, као и чињеницу да се као резултат тога покреће и војна операција ЕУ у БиХ. Овом резолуцијом потврђује се овлашћење државама чланицама ЕУ, као и онима који ће са њима сарађивати у тој мисији, коју преузимају од НАТО-а, да успоставе мултинационалне снаге за стабилизацију - ЕУФОР које ће дјеловати као правни наследник СФОР-а. Њихов кључни задатак може се посматрати у смислу провођења Анекса 1А и Анекса 2 ДМС. Поред поменуте резолуције мандат ЕУФОР-а додатно је продужаван и Резолуцијом 1639 која је донесена тачно десет година од постизања ДМС.

Њени кључни циљеви вежу се за: провођење одредби поменutih анекса ДМС, допринос стабилном и сигурном окружењу, оспособљавање и усавршавање Оружаних снага БиХ а све у циљу „испуњавања основних задатака ОХР-ове мисије имплементације

⁷⁷³ М. Ivanić, *The international Community and Bosnia and Herzegovina*; Cambridge Review of International Affairs, Vol.18. No.2, 2005,p.280.

⁷⁷⁴ Д. Вукичевић, *Европска Унија као стратешки партнер, Теорија и пракса безбедносне и одбрамбене политике, институт за политичке студије, Београд, 2013, стр.172.*

плана и процеса стабилизације и придруживања⁷⁷⁵. Ако се погледа ова веза са ОХР-ом јасно се може констатовати да је и ова Мисија ЕУ била укључена у одређене аспекте провођења специфичног облика међународног протектората у БиХ. Томе посебно доприноси и чињеница да је ова Мисија ипак реализована и уз помоћ средстава и капацитета НАТО-а и већ поменутог програма „Берлин плус“.

У овој мисији ланац командовања почиње од Савјета Европске уније који је задужен за основне одлуке у њеном раду, преко Политичко-безбједносног комитета ЕУ који врши политичку контролу и стратешки управља операцијом док Војни комитет ЕУ надгледа само извршење ове војне операције ЕУ. У њеном саставу учествовала је до сада 21 земља, од којих чак четири које нису чланице ЕУ (Албаније, БЈР Македонија, Турска и Чиле). Она је започела 2004. године и у свом саставу највише је имала 7000 војника која су биле распоређене у три подручја: Мултинационална оперативна група Сјевер имала је сједиште у Тузли и свом саставу имала је 1300 војника, мултинационална оперативна група Сјеверозапад са сједиштем у Бањој Луци и контингентом од око 1000 војника, те мултинационална оперативна група Југоисток са сједиштем у Мостару и људским ресурсима који су бројали око 1400 војника. Мисија је претрпила два смањења војника у свом саставу, а који је уследио након анализе стања Европског савјета и става да у БиХ не постоје безбједносни изазови који захтијевају почетно присуство снага. То прво смањење мисије десило се 2007. године када је мисија Алтеа сведена на око 1.600 војника, да би коначно тај број 2012. године достигао само 600 војника који, распоређени у тимове за везу и посматрање, који су познати под кодним називом ЛОТ тимови (*Liaison and Observation Teams*).

Овај посљедњи манифестациони облик мисије Алтеа, ЛОТ тимови, данас има увелико другачије задатке имајући на уму да су обавезе из Анекса 1А и Анекса 2 ДМС увелико проведене. Задатак ЛОТ тимова данас се своди на: „праћење и извјештавање о актуелној ситуацији, „мјерење“ пулса локалног становништва и институција, идентификација и извјештавање о промјенама, проактивно одржавање контаката са међународним организацијама, невладиним организацијама, владином организацијама,

⁷⁷⁵Види: <http://www.eufor.org/eufor/index.php/about-eufor-background> ,приступљено 02.06.2016.

локалним властима и локалним становништвом⁷⁷⁶. Ови тимови су данас распоређени на 17 локација широм БиХ уз постојање Центра за координацију ЛОТ који се налази у Војној бази „Бутмир“ у Сарајеву.

Слика бр. 7: Распоред ЛОТ тимова у БиХ, извор: <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/eufor-elements/liason-and-observation-teams>, приступљено 01.06.2016.

Сумирајући мандат ове мисије те њене остварене задатке, можемо рећи да се у њеном дјеловању, а шире у функционисању БиХ посебно уочавају два аспекта, извршни и неизвршни. Овај први дао је СБУН, а поред тога и Савјет ЕУ за спољне послове (FAC) који је операционализовао одредбе поменутих резолуција СБУН. Тај задатак се генерално односио на функционисање БиХ као безбједног и сигурног животног окружења. Други неизвршни имао је, а и данас има, за циљ по нама да се БиХ из пасивног односа корисника услуга безбједности претвори у активног чиниоца који ће пружати такве услуге другим земљама. До реализације овог другог циља мисије дошло је посебно од 2012. године када

⁷⁷⁶Види: <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/eufor-elements/liason-and-observation-teams>, приступљено 01.06.2016.

се мисија Алтеа реконфигурисала и промијенила приступ у дјеловању у БиХ. Релевантан примјер се десио средином септембра мјесеца 2015. године када су министар одбране БиХ и високи комесар за спољну и безбједносну политику ЕУ „потписали Споразумом о успостављању оквира за учешће БиХ у операцијама ЕУ за управљање кризама“⁷⁷⁷.

8.2.1.2. Полицијска Мисија ЕУ у БиХ-EUPM

Посматрајући мисију Алтеа као сукцесора мисије СФОР-а, морамо истом аналогичном закључити да је Полицијска мисија ЕУ - ЕУПМ то била у односу на међународну полицијску мисију ИПТФ која се полицијским и другим пословима бавила у БиХ у првој фази присуства међународних полицијских снага након потписивања ДМС. Друга посебност ове мисије представља њен епитет да је то прва полицијска мисија која је реализована након усвајања *ESDP*.

Правни основ за њено дјеловање налазимо у одлукама више различитих органа. Прије свега то је Резолуција СБУН 1396 од 5. марта 2002. године, а затим одлука Савјета ЕУ од 11. марта 2002. године, као и одлуком помоћног тијела носиоца специфичног облика међународног протектората у БиХ тј. Савјета за имплементацију мира тј. ПИК-а. Без обзира не све донесене одлуке у 2002. години, званични почетак мандата ове мисије у БиХ био је јануара 2003. године.

Поред наведеног морамо поновити да је њен мандат омеђен и општим циљевима ДМС који су једнако важили и за ИПТФ, а односе се „прије свега на давање доприноса у имплементацији ДМС, али имајући на уму ко ју је основао онда свакако и реализацију додатног стања, а то је рад на спровођењу и укључивању у активности које ЕУ спроводи у БиХ и региону. Та веза са ЕУ види се и кроз чињеницу да СПЕУ има потпуне надзорне активности над ЕУПМ, што наглашавано присуство ЕУ у БиХ чини једном кохерентном и

⁷⁷⁷Независне новине, Пендеш и Могерини потписале споразум о учешћу БиХ у операцијама ЕУ, 19.09.2015. <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/>, приступљено 03.06.2016.

чврстом структуром институција и мисија које дјелују у БиХ. Посматрајући њен стручни задатак и анализирајући документа Дирекције за европске интеграције БиХ наводимо да је ЕУПМ „Усмјерен на успостављање одрживе, професионалне и мултиетничке полицијске службе која дјелује у складу с најбољим европским и међународним стандардима“⁷⁷⁸. А ове задатке проводи кроз следеће облике полицијског рада: посматрачке, савјетодавне и на карају инспекцијске активности и то са особљем са веома широким спектром искуства које долази из 33 земље колико чини особље ЕУПМ. Од поменутих учествују скоро све државе чланице ЕУ, али и друге земље партнери као што су: Норвешка, Швајцарска, Турска, Исланд и Канада.

Анализирајући конкретне активности, можемо рећи да су оне прије свега биле усмјерене у три правца и то: подизање одговорности свих полицијских структура без обзира о ком нивоу власти говоримо, давање подршке домаћим полицијским структурама у заједничкој борби проти најтежих облика организованог криминала, подстицање сарадње и координације између полицијских тијела на свим нивоима, те на крају у уплитање у политичке процесе и спровођење намјере ОХР-а да дође до реформе полицијских снага тј. њиховог значајнијег преношења на државни ниво, које се завршило неуспјешно по ову мисију иако су ипак под мотом веће функционалности основане одређена полицијска тијела на нивоу БиХ. Те институције основане су 2008. године након мукотрпног процеса реформе полиције у БиХ којима се, прије свега, противила и одупирала Република Српска не желећи изгубити надлежности МУП-а Републике Српске, су: „Дирекција за координацију полицијских тијела, Институт за форензичка испитивања и вјештачења, Агенција за школовање и стручно усавршавање кадрова, Агенција за полицијску подршку, Независни одбор за жалбе грађана и Одбор за жалбе полицијских службеника“⁷⁷⁹. Њихово оснивање било је само један од услова које је ЕУ према БиХ временом постављала кроз политику Еволутивне клаузуле, а све у циљу како би се испунили услови за потписивање ССП.

У истој години под притисцима ОХР-а, па и ЕУ Представнички и Дом народа Парламентарне скупштине БиХ „усвојио сет закона о реформи полиције и то Закон(е) о

⁷⁷⁸ <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4593&langTag=sr-SP-Cyrl> ,приступљено 06.06.2016.

⁷⁷⁹ <http://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/> ,приступљено 07.06.2016.

реформи полиције, Закон о независним и надзорним тијелима полицијске структуре БиХ, те Закон о Дирекцији за координацију полицијских тијела и агенцијама за подршку полицијској структури⁷⁸⁰.

И ове наведене чињенице потврђује нашу хипотезу да су МО па и ЕУ као њен *sui generis* облик поред улоге у стварању, биле посебно укључене у функционисање БиХ успостављене ДМС, јер обим реформи које су предузете само под вођством ЕУ изузетно је велик. Са друге стране неријетко су МО као учеснице у имплементацији ДМС па и ЕУ прелазиле границе које је поставио споразум и учествовале у његовом кршењу, јер какао другачије протумачити циљ ЕУПМ да треба да се створи јединствена полицијска структура ако она, као таква, није уопште ни била предвиђена текстом ДМС, као ни било којим његовим анексом.

Свој мандат ЕУПМ је окончао десет година након формирања. Ова најдужа мисија у неком кризном региону оставила је дубок траг у полицијским структурама у БиХ. Иако је њен почетни циљ био централизација полицијских структура и аргументованим отпором Републике Српске која је снагу својих преговора црпила и из самих одредби ДМС, до тога није дошло. То је узроковало да и сама ЕУПМ на крају свог мандата промјени суштину свог циља како га не би означила као неуспјех саме мисије па и политике ЕУ у тој области. Ту промјену најбоље можемо уочити кроз исказан став да бројни званичници ЕУПМ и данас мисле како и централиована као и децентрализована полицијска структура формирана на више нивоа у БиХ, може бити једнако успјешна, ако постоји добра сарадња и координација између полицијских агенција, ауз неопходно уважавање уставних надлежности. Све ово наводи нас на још један закључак да су притисци и осам фаза преговора у реформи полицијских структура били непотребни и да се без консензуса страна потписница ДМС, а прије свега ентитета у БиХ не требају и не могу спроводити реформе у БиХ које требају, по замисли креатора најчешће из ОХР-а и ЕУ, довести до бољег функционисања БиХ.

⁷⁸⁰Види шире: <http://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/>, приступљено 07.06.2016.

8.2.2. Специјални представник ЕУ као дио ESDP

Данашњи ангажман ЕУ у БиХ посебно се огледа кроз дјеловање Специјалног представника ЕУ (*European Union Special Representative-EUSR*) за БиХ (у даљем тексту ЕУСП). Оваква пракса ангажмана ЕУ у спољним пословима није непозната у правној пракси више земаља. Кроз *ESDP* ЕУ је до сада именовала већи број својих специјалних представника. Аналитичким прегледом оваквог ангажмана ЕУ у свијету, можемо утврдити да је сада ЕУСП било именовано у преко десет земаља и то: Авганистану, Афричкој Унији, Централној Азији, Блиском истоку, Јужном Кавказу, Србији-Космету, Македонији, Молдавији, Судану, Великим Афричким Језерима те у БиХ. Процедуру њиховог именовања обавља Савјет министара ЕУ, а по препоруци Високог представника за спољну и безбједносну политику ЕУ. СПЕУ посебно њему одговарају за свој рад и од њега добијају задатке који су везани за спровођење званичних политика ЕУ према држави пријема.

Специфичност њиховог ангажмана у БиХ се огледа у чињеници да су од првог именовања, 2002. године, сами високи представници, као лица на челу ОХР-а, обављали и функцију СПЕУ. У том својству дјеловали су Педи Ешдаун од 2002. године; Кристијан Шварц-Шилинг од 2006 године; Мирослав Лајчак од 2007, те Валентин Инцко од 2009. до 2011. године.

Низом докумената Савјет министара је годинама обликовао положај СПЕУ. У односу за БиХ можемо навести сљедеће:

- Европску безбједносну стратегију усвојену 17. и 18. јуна 2004. године којом се, између осталог, налаже да се „за институцију специјалног представника ЕУ вежу сва питања која се тичу инструмената CFSP-а и ESDP-а, како би се специјалном представнику ЕУ омогућило да помогне Високом представнику за CFSP и

Политичко-безбједносном комитету у осигуравању највећег могућег нивоа усклађености у раду ЕУ⁷⁸¹.

- Заједничка мјера о војном ангажману ЕУ у БиХ, која је усвојена од стране савјета Министара ЕУ 12. јула 2004. године, а којем се између осталог конкретизује дјеловање СПЕУ у БиХ.
- Одлуком Савјета министара ЕУ од 11. јула 2011. године којом је одлучено да се дјеловање ове двије функције, као дијелови специјалног облика међународне управе у БиХ, одвоје, те да СПЕУ ту функцију обавља независно од високог представника у БиХ.

Ставом 4 ове одлуке истиче се да „Унија додатно јача своју политику и присутност на терену путем јединственог и ојачаног представника Уније који ће преузети вођство у пружању подршке Босни и Херцеговини у погледу питања повезаних са Унијом како би се подупро напредак те земље према интеграцији са Унијом, укључујући широк и уравнотежен скуп инструмента“⁷⁸².

Први у тој улози именован је Питер Соренсен са мандатом од 2011 до 2015. године. Анализом садржаја ове одлуке, између осталог, као најзначајнији задаци СПЕУ у БиХ су да: понуди савјетодавну помоћ ЕУ у политичком процесу, осигура кохерентност дјеловања свих организација и лица који дјелују у БиХ у име ЕУ (ЕУФОР, ЕУПМ и сл.), олакша напредак у политичким, економским и европским приоритетима, прати и савјетује извршна и законодавна тијела на свим нивоима власти и одржава контакте са њима, осигура провођење напора уније у домену владавине права и реформе безбједносног сектора, даје смјернице комесару ЕУПМ савјетовање са командатом ЕУФОР-а, ради са тијелима која сарађују с Хашким трибуналом, ради на унапређењу и провођењу људских права, савјетује, прати, олакшава дијалог о уставним промјенама и сл.

⁷⁸¹М. Bisić, *Evropska Sigurnost i Bosna i Hercegovina*, op.cit., str.94

⁷⁸²Official Journal of the European Union, Council Decision CFSP 2011/426, Appointing the EUSR in Bosnia and Herzegovina of 18 July 2011, No. L 188/30, p.15.

За његовог насљедника, са истим задацима на основу Одлуке Савјета министара ЕУ⁷⁸³ именован је Ларс-Гунар Вигемарк 19. јануара 2015. године, а чији је мандат проширен до 28. фебруара 2017. године.

Користећи дате му надлежности СЕУ је до сада у БиХ донио велики број изузетно значајних одлука које су, зависно од области у којој су донесене, значајно утицале на функционисање органа и институција на више нивоа власти. Неке од најзначајнијих су оне:

- из маја 2003. године када је именована комисија која се бавила питањима реформе одбране, а све у циљу што бржег формирања оружаних снага БиХ, те поред европских и интеграција и испуњавањем услова за приступање НАТО савезу, иако свејесан да постоји велики отпор у Републици Српској.
- исте године формирана је комисија која је требала довести до реформе обавјештајно безбједносног сектора, што је за резултат имало формирање још једне институције на нивоу БиХ која није била предвиђена ДМС. У овом случају, под плаштом владавина права и правне државе, прекршен је ДМС и формирана је Обавјештајно безбједносна агенција, иако су ентитети већи имали развијене поменуте службе, исти план СПЕУ је имао у области унутрашњих послова,
- 2004. године именован је Комисију за реформу полиције, која је уз велике притиске представника међународне управе у БиХ, по њиховом ставу половично завршена тек три године касније, након осам фаза у којим је покушано укинути садашњу организацију ентитетских МУП-ова⁷⁸⁴.

⁷⁸³Official Journal of the European Union, Council Decision CFSP 2015/970, Appointing the EUSR in Bosnia and Herzegovina, of 22 June 2011, No.L 157, p.45.

⁷⁸⁴„Имплементација полицијске реформе започела је 20. маја 2004. године Иницирана од стране Еуропске комисије која је за реформу делегирала бившег премијера Белгије Вилфреда Мартенса. Циљ реформе био је организовати полицијске организације за борбу против тероризма и организираног криминала, те активирање на раду у подручју ратних злочина. Комисија је 15. децембра 2004. године завршила приједлог. Приједлог је одбијен у априлу 2005. када је Народна скупштина Републике Српске одбацила приједлог реформе полиције. Друга фаза реформе полиције догодила се у периоду април–јули 2005. године у којем су лидери политичких странака преговарали о такозваном Мартенсовом плану. У тој фази је Еуропска комисија поставила минималне увјете за реформу. Ти увјети су били засновани на три принципа: државна овлаштења за сва буџетска и законодавна полицијска питања, функционалне области полицијских надлежности и немијешање политике у оперативне активности полиције. Након бројних преговора друга фаза реформе је завршена безуспјешно, услјед чега тадашњи високи представник Падду Асхдоун оснива

Ова задња реформа (полиције) коју су водили ОХР/СПЕУ, по нама, на посебан начин, осликава сву суштину насилних ревизија ДМС којих је било више десетина, које се све на крају састављају у једној идеји или циљу, а то је да се БиХ у својој већој функционалности развијала управо и само на штету надлежности које су ентитети добили самим ДМС.

Поред наведеног, посебно у претходној и овој години, СПЕУ је до сада у више наврата утицао својим одлукама и извјештајима ка органима ЕУ да се процес европских интеграција у БиХ преокрене из фазе мировања и опструкције, те да се базира на другачијим приоритетима. Како је исти пут БиХ ка ЕУ био посебно оптерећен неспровођењем поменуте пресуде Европског суда за људска права у предмету Сејдић-Финци против БиХ (а који је захтијевао уставне промјене као приоритет ступања на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању уз усвајање механизма координације), дошло је дјеловањем СПЕУ до радикалних промјена у истом, примјеном двоструких стандарда о чему ће више бити ријечи у наставку.

Поред ЕУПМ у БиХ је дјеловала у Посматрачка мисија ЕУ-EUMM која је наставила рад поменуте посматрачке мисије ЕУ коју смо помињали у дијелу овог поглавља и којим смо наглашавали улогу ЕУ до потписивања ДМС, а све у циљу како бисмо повезали те и ове активности о којима говоримо. EUMM је званично преузео

Комисију за реструктурирање полиције.Трећу фазу која се одвијала током аугуста и септембра 2005. године карактеришу бројни институционални преговори, односно састанци представника влада. Четврта фаза се догодила средином октобра 2005. године када су скупштине оба ентитета прихватиле Споразум о реформи полиције БиХ након чега су услиједили преговори о стабилизацији и придруживању ЕУ са Босном и Херцеговином. Пета фаза реформе полиције започиње оснивањем Дирекције за реформу полиције од стране Вијећа министара БиХ. Након ове одлуке долази до несугласица са Владом РС-а и представницима Дирекције из РС-а који овакав модел нису прихватили. Шеста фаза реформе полиције започета је 16. фебруара 2007. године састанком 12 парламентарних странака. Преговори су вођени до марта 2007. године и резултирали су неуспјехом због неусаглашеног става политичара из РС-а и ФБиХ. Седма фаза реформе полиције се односи на приједлог Мирослава Лајчака који је одбијен 29. аугуста 2007. године од стране лидера из ФБиХ, јер су сматрали да би се Лајчаковом реформом оформила етничка полиција и да реформа не почива на три темељна принципа реформе полиције ЕУ. Даљи ток преговора током 2007. године о реформи полиције је био неуспјешан па је ОХР 12. октобра 2007. године саопштио како се међународна заједница више неће активно бавити реформом полиције у БиХ, све док не види да су домаћи политичари спремни показати исту мјеру озбиљности. Након састанка шест лидера политичких странака 11. децембра 2007. у Лакташима договорено је оснивање радне групе којим би се основала "нова полицијска тијела на нивоу БиХ <http://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/>, приступљено 11.06.2016.

мандат раније поменуте мисије ЕУ, Закључком Савјета министара ЕУ од 22. децембра 2000. године⁷⁸⁵.

8.3. Регионалне иницијативе као модалитети веће функционалности БиХ

Политика продубљивања регионалне сарадње имала је свакако посебну историју у Југоисточној Европи (у даљем тексту ЈИЕ) и др. европским регионима имајући на уму драматиче промјене кроз које су исти прошли, поготово у неколико задњих десетљећа, а посебно након пада Берлинског зида и „завршетка хладног рата“⁷⁸⁶. Не желећи улазити дубље у суштину ових процеса указаћемо само на њихове, а по нама најзначајније карактеристике, које су данас имале за епилог да је на одређени начин њихово постојање утицало на функционалност БиХ, као и да је вођено непосредно или посредно од стране ЕУ.

Посматрајући европске регионе који су се нашли у потпуно другачијем геостратешком окружењу након 1989. године, а у оквиру њега и регион ЈИЕ, као и положај БиХ настале након потписивања, можемо констатовати да се управо прве значајне регионалне иницијативе јављају након окончања мировних преговора у Дејтону. Оно што им је заједничко јесте да су све имале за циљ да земље ових региона на одређени начин привуку ка ЕУ, припреме за статус пуноправног кандидата кроз реформе у више области те да се уз помоћ ЕУ припреме и оспособе за чланство у истој. Не алудирајући на чињеницу да обухватимо неке мање битне билатералне уговоре, на овом мјесту навешћемо само оне иницијативе и споразуме које су земље ЈИЕ подстакле и убрзале на путу ка ЕУ и(или) чвршћој регионалној сарадњи. Професор Лопандић међу наведене убраја „Централноевропску иницијативу (CEI), Зону слободне трговине у Централној

⁷⁸⁵G. De Baere, *Constitutional Principles of EU External Relations*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2008, p.XXXI; M.Reichard, *The EU and NATO Relationship*, Routledge, Taylor &Francis Group, London and New York, 2016, p. 380

⁷⁸⁶R.Vukadinović, *Comercial relations Development between the Countries of Central and Souteast Europe European Union*, Lessons for the FR Yugoslavia, 6/7 Adriatico, 1998, p.74.

Европи (СЕФТА), Организацију за црноморску економску сарадњу (СМЕС), Процес (мултилатералне сарадње у ЈИЕ (PSJЕI), Процес из Роајомона о добросусједству и сарадњу у Југоисточној Европи (Роајомонски процес-интегрисан недавно у Пакт о стабилности), Иницијатива за сарадњу у Југоисточној Европи (SECI), Јадранско-јонска иницијатива (ЈЈI), Пакта о стабилности Југоисточне Европе (SP,) Споразуми о стабилизацији и придруживању (SAA)⁷⁸⁷.

Предмет нашег интереса, а посматрајући их посебно у контексту БиХ, биће Пакт о стабилности југоисточне Европе као и Споразум о стабилизацији и придруживању, који су на специфичан начин као процеси са великим степеном укључености ЕУ на специфичан начин допринијели и функционалности БиХ послје ДМС.

Пакт о стабилности у ЈЕИ није први такав споразум који је креиран од стране ЕУ до сада⁷⁸⁸. Напротив, он се може назвати и трећим по реду покушајем послје сличних споразума који су понуђени земљама Источне и Централне Европе од стране Едуара Баладира, као и више већ поменутих споразума као што су нпр. Роајомонски процес или *SECI*. Овај Пакт се може посматрати као „први озбиљан покушај заједнице држава да замјени уобичајену реактивну политику кризне интервенције у Југоисточној Европи једним свеобухватним, дугорочно постављеним стратегијом за превенцију кризе“⁷⁸⁹. Инаугурациони документ овог процеса за ЈИЕ усвојен је у Келну 10. јуна 1999. године након чега долази до његове конкретизације у смислу укључивања земаља на који се односи овај пакт, на начин да је одмах наредног мјесеца у Сарајеву одржан први званичан састанак земаља потписница. Значај овог пакта произилази, како из његових земаља потписница тако и из МО које су значајно подржале овај процес. У наведене убрајамо: Руску Федерацију, САД, Канаду, Јапан, Бугарску, Румунију, Мађарску, Словенију, СРЈ од 2000-е, БЈР Македонију, Турску, БиХ, Албанију и Хрватску, нешто касније као земље помагаче и Швајцарску и Норвешку, као и УН, ОЕБС, ЕУ; ОЕЦД, Западноевропску унију, СЕ, ММФ, Свјетску банку, Европску банку за обнову и развој Европску инвестициону

⁷⁸⁷ Д. Лопандић, *Регионалне иницијативе у Југосисточној Европи*, Институт за међународну политику и привреду, Европски покрет у Србији, Прометеј, Београд, 2001, стр.20-23.

⁷⁸⁸ Р. Ј. Ј. Welfens, *Stabilizing and integrating the Balkans, Economic Analysis of the Pact, EU reforms and International Organizations*, Springer-Verlag-Berlin-Heidelberg, 2001, pp.1-3.

⁷⁸⁹ S. Kerim, *Balkan, Europa i UN, Mostovi prema budućnosti*, Prometej, Zagreb, 2007, str.158

банку. Пакт о стабилности је формално дио система ОЕБС-а...у њега је укључен...Одлуком бр. 306 са 237. пленарног састанка Сталног савета ОЕБС-а од 01.074.1999.године, што подразумева и коришћење органа и инструмената ОЕБС-а у раду Регионалног стола⁷⁹⁰ за ЈИЕ.

Регионални столови представљају посебан начин рада у оквиру овог Пакта. За БиХ је посебно значајан онај за ЈИЕ који између осталог улазе бивше републике СФРЈ као и Мађарска, Албанија и Турска. „Задатак Регионалног стола је да анализира развој унутра Пакта, унаприједи га и развија смјернице ка остварењу његових циљева“⁷⁹¹ као и да на посредан начин обезбиједи и координацију „радних столова“ као модалитета разраде и операционализације задатака који су у надлежности Регионалних столова. Три су најзначајнија (радна стола) и то они за „демократизацију и људска права, економску реконструкцију као и питања безбједности“⁷⁹².

У смислу функционалности држава на које се односи па тако и у БиХ Пакт о стабилности је кроз појачану сарадњу требао кроз више области довести до: „спречавање и окончавање напетости и криза, остваривање стварних демократских процеса, стварање мирољубивих добросусједских односа у региону градњом повјерења и механизма помирења“⁷⁹³, очување мултиетничности, посебан степен повећања заштите мањина, унапређење привредне сарадње посебно унапређујући принципе слободне трговине и уклањања царинских баријера, унапређење тржишне привреде кроз макро и микроекономске аспекте, већу преданост против организованог криминала и корупције, преданији рад на повратку интерно расељених као и избјеглих лица, као и остварење свих (слова) који би требали довести до коначног одређења земаља потписница да се укључе у европске интеграционе процесе у обиму који сматрају да је то потребно почевши од укључивања у трговинске споразуме па до остварења пуноправног чланства. Питање

⁷⁹⁰Д. Лопандић, Регионалне иницијативе у Југосисточној Европи, *op.cit.*,стр.141.

⁷⁹¹Р. Stubbs, Z. Sali-Terzic, V. Buijičić-Dželilović, F. Čaušević, M. Kušljugić, Lj. Mijović, Z. Pajić, Ž. Papić, D. Stojanov, *Međunarodne politike podrške zemljama jugositočne Evrope: Lekcije (ne)naučene u BiH*, Muller, Sarajevo, 2001, str.42

⁷⁹²В. Hombach, *Stability pact for South-Eastern Europe: A New perspective for region*, <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Bodo-Hombach.pdf>. приступљено 06.06.2016.

⁷⁹³Р. Stubbs, Z. Sali-Terzic, V. Buijičić-Dželilović, F. Čaušević, M. Kušljugić, Lj. Mijović, Z. Pajić, Ž. Papić, D. Stojanov, *Međunarodne politike podrške zemljama jugositočne Evrope: Lekcije (ne)naučene u BiH*, *op.cit.* p41.

искориштавања могућности које је понудио Пакт нису све земље једнако искористиле. Док су неке користећи његове механизме извршиле реформе у више сектора и постале пуноправни чланови као нпр. Мађарска и Словенија, друге земље, у којима сврставамо и БиХ, нису у потпуности искористиле могућности Пакта иако је дошло до одређених реформи, прије свега у области регионалне сарадње, владавине права и тржишне економије.

Поред Пакта о стабилности значајан утицај на функционалне процесе у БиХ послјије ДМС остварио је Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) са ЕУ који је: „Процес стабилизације и придруживања иницијално је старији јер је ријеч о иницијативи који је покренула Европска комисија⁷⁹⁴, које је усвојио Савјет општих послова на састанку у Луксембургу, аполитички легитимитет је овај поступак добио на самиту у Келну 10. јуна 1999. године истовремено кад и пак о стабилности“⁷⁹⁵.

Суштина овог Споразума је да се у временски предвиђеном временском периоду, земља са којом га ЕУ потписује, обавезује да постепено врши хармонизацију свог законодавства са истим у ЕУ и то најчешће „у периоду од 6-10 година“⁷⁹⁶. Поред тога треба да развија и подстиче принципе слободне трговине, поштујући прије свега правила тржишног привређивања и сл, а све у циљу да би се обезбиједило, као коначни циљ, пуноправно чланство у ЕУ.

ССП као уговор „треће генерације прилагођен посебном процесу трансформације држава западног Балкана“⁷⁹⁷ свој правни основ има у члану 217 Уговора о функционисању ЕУ и има вишефазну процедуру одобравања у складу са значајем који има, како за саму ЕУ тако и за њене државе чланице. То подразумеијева ступање на снагу тек након што га ратификује сама држава потписница, све државе чланице ЕУ, те на крају и сам Европски парламент у периоду који обично није краћи од двије године. До његовог ступања на

⁷⁹⁴Види: Operational Conclusions EC of 29 May 1999, <http://ec.europa.eu>, приступљено 15.06.2016.

⁷⁹⁵БиХ, Савјет министара, Дирекција за европске интеграције, *Анализа развоја принципа условљености ЕУ*, Сарајево, 2010, стр.19

⁷⁹⁶Г. Масал, *Преглед споразума о стабилизацији и придруживању између Босне и херцеговине и Европске Уније*, Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине, Секретаријат, Заједничка служба, истраживање бр:198, 2015, стр.3.

⁷⁹⁷Z. Meškić, D. Samardžić, *Pravo Evropske Unije I*, TDP Sarajevo, 2012. str.459.

снагу примјењује се одређени облик Привременог споразума који има за циљ да до ступања на снагу ССП-а, чији је и сам дио, додатно примарно ради са земљом потписником на регулисању области везане за трговину, као и транспорт.

За овај процес битно је неколико одлука органа ЕУ. Они започињу са начелним ставом Европског савјета одржаног у Санта Марији де Феири 19. и 20 јуна. 2000. године којим се свим земљама ЈИЕ тј. нешто другачије географски посматраног Западног Балкана, пружа шанса да све земље постану потенцијални кандидати за чланство у ЕУ. Даљи ток одлука вежемо за Загребачки самит из 2000. године који је ССП додао нове услове који се односе прије свега на сарадњу са Хашким трибуналом, али и уграђивање у ССП-ове који ће бити потписани са сваком земљом и посебног низа других питања. Она се посебно односе на јачање регионалне сарадње, као што је поновно успостављање пловности Дунава и јачање капацитета ријечне пловидбе, политичких дијалога на свим нивоима, посебно јачање принципа правне државе и владавине права што у овом контексту подразумијева посебно борбу против свих облика организованог криминала и корупције. Да би те циљеве остварили ЕУ је са своје стране формирала посебан програм *CARDS* којим се уз одређена условљавања, као и самом ССП, земљама заузврат пружила финансијска помоћ, посебно у периоду од 2000. до 2006. године. Даља еволуција овог процеса веже се за Солунски самит ЕУ који је одржан 16. јуна 2003. године чиме је овај процес добио свој коначни облик, уз тада додане елементе који су се односили на: јачање европског партнерства, повећање сарадње у заједничкој вањској и одбрамбеној политици, продубљивање парламентарне сарадње, унапређење коришћења програма *TAIEX* и *TWINNING*, повећање постојећег буџета *CARDS*-а, као и осмишљавање нових финансијских инструмената за помоћ овим државама чланицама који ће се у периоду послје самита конкретизовати кроз формирање *IPA* програма помоћи. Анализирајући садржај Регулative бр. 1085/2006, можемо констатовати да је *IPA-Instrument for pre-acesion support* успостављена са циљем да свим земљама које стекну кандидатски статус и онима које ће тај статус остварити омогући што већи степен усклађивања са оним што се

праву ЕУ називају примарно и секундарно право ЕУ, као и са начелима, политикама и стандардима ЕУ⁷⁹⁸.

БиХ је преговоре о потписивању ССП-а са ЕУ покренула званично 25. новембра 2005. године да би исти парафирала 4. децембра 2007, а потписала 16. јуна 2008. године. Овог датума „потписан је и Привремени споразум о трговинским питањима између Европске уније са једне, и Босне и Херцеговине са друге стране, који обухвата оне одредбе Споразума о стабилизацији и придруживању који се односе на трговинска питања“⁷⁹⁹ Након свеобухватних расправа, у већини држава чланица као и у Европском парламенту, исти је ступио на тек 1. јуна 2015. године. Овај документ, као споразум претежно трговинског карактера, свеобухватно регулише сарадњу БиХ и ЕУ кроз десет Поглавља и то: општи принципи, политички дијалог, регионална сарадња, слободно кретање робе, кретање радника, пословно настањивање, пружање услуга, кретање капитала, усклађивање права, провођење прва и правила конкуренције, правда, слобода и сигурност, политике сарадње, финансијска сарадња, институционалне, опште и завршне одредбе. „Са ратификацијом и ступањем на снагу Споразума о стабилизацији и придруживању држава постаје дио другог дела процеса приступања ЕУ. Први корак представља захтјев за пријем у ЕУ“⁸⁰⁰, а који је БиХ поднијела 15.02.2016. године.⁸⁰¹

Посебан дио ССП-а је и „Еволутивна клаузула“⁸⁰². Њена суштина је да БиХ и остале земље Југоисточне Европе након што потпишу ССП тим чином не стичу статус кандидата, као што је то било у случајевима земаља Источне, Централне Европе и Словеније, које су овај пут до сада прошле. По овој клаузули држава која приступа европским интеграцијама у овој фази исказује своју ријешеност за статусом пуноправног члана ЕУ, а са друге стране ЕУ тај став уважава и вриједнује додјеливањем статуса „потенцијалног

⁷⁹⁸ Види: Council Regulations/EC/ No1085/2006 of 17 July 2006 regarding to establishing an Instrument for Pre-accession assistance-IPA, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=CELEX:320006R1085:EN:NOT> приступљено 15.06.2016.

⁷⁹⁹ Р. Кузмановић, *Вријеме стабилизације, интервјуи и говори 2007-2010*, Графомарк, Бања Лука, 2010, стр. 69.
⁸⁰⁰ Д. Орлић, *Србија и европске интеграције-дуг процес стабилизације и прилагођавања*, Социолошки преглед, Vol. XLIV, бр. 4, 2010, стр. 642.

⁸⁰¹ Види: http://www.europarl.hr/hr/za-medije/press_releases/bih-sluzbeno-podnijela-zahtjev-za-clanostvom-u-eu.html, приступљено 17.06.2016.

⁸⁰² А. Daswood, А. Ward, *Creating a New Europe*, The Cambridge Yearbook of European Legal Studies, Hart Publishing, Vol. 2., 2000, p. 482 ; као и *Bosnia and Hercegovina, Country Study Guide*, International Business Publications, Vol. 1.- Strategic information and developments, Washington D.C., 2013, p. 68

кандидата“. Овај статус ипак подразумејева да је земља која потписује активира ССП мора да прође кроз одређену врсту еволутивних условљавања која посебно подразумејевају прилагођавања дефинисана као приступни или Критеријуми из Копенхагена⁸⁰³ и др. који се у правној литератури назива и административни или мадридски. „Мадридски критеријум је услов за чланство у Европској унији постављен на састанку Европског Савјета у Мадриду 1995. године. Ријеч је о додатном критерију за чланство у ЕУ-у критеријумима из Копенхагена (1993.). Он се на прилагодјавање административне структуре ради стварања услова за постепену и складну интеграцију. Подразумејева јачање административне способности и стварање дјелотворног државног система управе за проводјење *acquis communautaire*-а и других обвеза које произлазе из чланства у Европској унији“⁸⁰⁴

У научној и стручној јавности анализирају се разлози зашто је ССП са БиХ ступио на снагу тако касно, као и да ли су постављени услови били суштинске или политички уловљене природе? Ово питање се ставља у контекст са јасним ставом БиХ још кроз усвајање „Резолуције о европским интеграцијама и Пакту стабилности већ из 1999. године, од стране Парламентарне скупштине БиХ“⁸⁰⁵ („Службени гласник БиХ“ бр. 12/99), док је са друге стране ЕУ дуго била неодлучна како да се постави у европском путу БиХ, свјесна да наметања у којима је са ОХР-ом учествовала нису дала веће резултате по питању функционалности државе.

По нама, разлози за овакво дуготрајно ступање на снагу су веома ограничени напредак који је БиХ остварила по свим параметрима који су праћени, као и дугогодишњи проблеми који су се наметнули као препрека у том процесу, и то:

⁸⁰³ „Критеријуми из Копенхагена су услови за чланство у Европској унији, а постављени су на састанку Европског Савјета у Копенхагену 1993. године. То су три критеријума: политички, економски и правни, а подразумејевају:- Политички - стабилност институција које осигуравају демократију, владавину права, поштовање људских права и заштиту мањина; Економски - постојање функционалног тржишне привреде, способне да се носи са притиском конкуренције и тржишним снагама унутар Уније те Правни - способност преузимања обавеза чланства, укључујући приврженост циљевима политичке, економске и монетарне уније.“⁸⁰³ Види: Дирекција за европске интерграције БиХ, Документи, Документи о провођењу ССП, <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=5626&langTag=sr-SP-Cyrl> приступљено 17.06.2016.

⁸⁰⁴ *Ibid.*

⁸⁰⁵ Р. Кузмановић, Вријеме стабилизације, интервјуи и говори 2007-2010, *op.cit.*, стр.67.

- незвршавање пресуде Европског суда за људска права у Стразбуру у Предмету Сејдић и Финци против БиХ, којим је ова земаља као једина у новијој европској судској пракси осуђена за општу/уставну дискриминацију (морамо напоменути да је данас извршење ове пресуде помјерено као приоритет посматрано са стране ЕУ иако се на њему више година као примарном управо инсистирало);
- касно усвајање механизма координације који би требао омогућити вођење процеса европских интеграција у овој земљи која има укупно дванаест влада на кантоналном, ентитетском нивоу, као и Владу Брчко Дистрикта, те Савјет министара на нивоу БиХ;
- неиспуњење услова који је поставио носилац специфичног облика међународног протектората у БиХ-ОХР, а који су у литератури познати под називом „пет циљева плус два услова“, а који се односе на испуњење постављених задатака који би требали довести до окончања рада ОХР-а тј. престанка постојања међународне управе у БиХ, јер је тешко замислити да таква држава буде пуноправни члан ЕУ. Циљеви које је поставио ОХР су: прихватљиво и одрживо рјешење питања подјеле војне имовине између државе и других нивоа власти, исто рјешење за питања имовине оружаних снага, потпуно провођење Коначне арбитражне одлуке за Брчко, фискална самосталност и одрживост, јачање владавине права, као и два услова и то: потписивање ССП-а, позитивна оцјена Управног одбора Савјета за провођења мира која се заснива на ставу да је дошло до пуног провођења ДМС.

Посматрајући постављене услове, прије свега од саме ЕУ и ОХР-а, може се закључити да су они потпуно политички формулисани и да су у потпуној зависности од дискреционе процјене и политичких процјена које могу послужити као основа да у БиХ још дуго остане међународна управа која ће вршити специфичан облик међународног протектората и да БиХ никада не постане чланица ЕУ. Јер, како другачије тумачити да је до 2015. године примарни услов постављен од стране ЕУ био да БиХ испуни поменути пресуду Европског суда за људска права, као и да усвоји механизам координације, а да је

са друге стране након одлуке органа ЕУ исто означено као секундарни циљ , да је остало неиспуњено, као и да је ССП ,како смо рекли, 2015. ступио на снагу.

У прилог реченом Благовчанин наводи да „упркос најавама нових иницијатива од стране ЕУ и ступања на снагу ССП, коначно затварање ОХР-а још увијек остаје отворено питање. Амбивалентна позиција ЕУ према БиХ...видљива је и из закључка Свјета за опште послове из 2009. године, гдје се наглашава да савјет неће бити у позицији да разматра кандидатуру БиХ за чланство све док у потпуности не буде окончана транзиција ОХР-а у појачано присуство ЕУ“⁸⁰⁶. Још поразније у контексту реченог закључка Савјета је да је судбину БиХ у процесу европских интеграција потпуно непотребно ЕУ повјерила „ad hoc тијелу савјету за имплементацију мира(ПИК)“ који треба да одлучи о стварном затварању Канцеларије високог представника у БиХ. Анализирајући њихове досадашње ставове којима безразложно траже разлоге за свој останак, као и останак међународне управе у БиХ на челу са ОХР-ом, можемо закључити да је БиХ у својеврсном „талачком“ положају од стране ОХР-а и ПИК-а у процесу европских интеграција.

Потпуно аргументовано тврдимо да ОХР и ПИК сами себи већ дуже времена дају задатке и оцјењују свој рад и није за очекивати да ће скорије дати позитивну оцјену овако широко постављених циљева јер би се тиме њихов посао протектора завршио. Сама анализа посљедњег, горе поменутог циља, као и услова могу принципом двоструких стандарда, како је то до сада чинила међународна управа у БиХ на челу са ОХР-ом, константно бити оцјењивани као недовољно испуњени. Изузетно, може се десити супротно, ако то буде у интересу међународне заједнице када је рад на економским реформама кроз усвојену Реформску агенду постављену у БиХ 2016. године од стране ЕУ испред поштовања норми Европске конвенције о људским правима и слободама и пресуда Европског суда за људска права .

⁸⁰⁶С. Благовчанин, *Европска унија и Босна и Херцеговина: Грађење државе кроз процес европских интеграција*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Сарајево, 2016, стр.53.

8.4. Програми и пројекти Европске уније у БиХ

Општепозната чињеница је да су у БиХ многе државе и МО донирале огромна средства у циљу послеријатне обнове, као и помоћи становништву и привреди да се опорави од свих последица ратних дешавања. Тумачења о резултатима те помоћи су двојака и крећу се од оних афирмативних да су та средства послужила својој сврси и значајно ријешила катастрофално стање инфраструктуре у коме су се налазила оба ентитета послје рата, што је у највећем дијелу и тачно, до оних који сматрају да ова средства у која значајним дијелом улазе и она одобрена од стране ЕУ, нису искоришћена на прави начин као у другим земљама нпр. балтичким. У том контексту Слободан Марковић тврди да су „УН, САД, ЕУ и друге (међународне) организације и земље, ...послије окончања ратова покренуле програме обнове али они нису дали добре резултата као што се очекивало, без обзира што су земље региона добиле преко 20 милијарди евра помоћи у периоду 1996-2004. година....тако је дошло до парадоксалне ситуације да су у ЕУ знатно пре бивших југословенских земаља(сем Словеније) ушле друге источноевропске државе које су прије петнаестак година заостајале за бившом Југославијом“⁸⁰⁷

Европска комисија је активно учествовала у финансирању бројних пројеката у Босни и Херцеговини. Средствима Европске комисије финансирани су и јавни и приватни сектор. Из подручја приватног и друштвеног сектора финансирани су сљедећи пројекти: покретање одрживог економског развоја, подршка запошљавању, побољшање конкурентности домаћих привредних субјеката (са нагласком на мала и средња предузећа) развој одрживе и конкурентне пољопривреде у складу са захтјевима ЕУ, унапређење релевантних лабораторија у БиХ потребном опремом, унапређење квалитета хране кроз имплементацију правила ЕУ у подручју сигурности хране, рурални развој кроз приближавање ЕУ фондова пољопривредницима у БиХ, будући развој инфраструктуре у складу са обавезама из ССП-а, јачање међународне конкурентности БХ економије, унапређење образовног система у БиХ према стандардима ЕУ и сл.

⁸⁰⁷ S.G. Markovich, *Europe and the Western Balkans after the Big Enlargement*, Institute for European Studies, Luxembourg Institute for European and International Studies, Dosije, Belgrade, 2005, pp.134-135.

Из јавног сектора финансирани су пројекти као што су: институционално јачање Централне банке БиХ, управљање јавним финансијама, реформа правосуђа, ефикаснији и одржив систем социјалне заштите, подршка имплементацији Закона о водама у ентитетима усклађеног са принципима Европске директиве о водама, јачање институционалног капацитета за усклађивање домаћег законодавства са ЕУ законодавством у области заштите животне средине, помоћ за испуњавање услова проистеклих из СПП-а у области заштите потрошача и пореског система, јачање техничких капацитета Института за јавно здравство у ФБиХ и РС и др.⁸⁰⁸

Имајући на уму да смо у овом поглављу већ указали на дио пројеката који су по областима (јавни, приватни сектор, реформа полиције, реформа система безбједности) на овом мјесту, у циљу сагледавања потпуније улоге ЕУ, указаћемо и на друге програме, пројекте и области који су били приоритет ЕУ у БиХ након потписивања ДМС. У складу са наведеним указаћемо на најзначајније карактеристике програма: *PHARE*; *ECHO*, *Obnova*, *CARDS*, *IPA* као и мање битних пројеката који су их пратили уз нагласак на појединим областима у којима су пројекту ЕУ такође довели до напретка.

У првим послеријатним годинама, помоћ ЕУ је имала значајно учешће у, прије свега бесповратним средствима. У складу са постојећим програмима одмах након потписивања ДМС БиХ је укључена у програм *PHARE*, а његов званични корисник постала је у другом кварталу 1996. године. За разлику од земаља Централне Европе којима је такође био на располагању овај пројекат од скоро седам милијарди евра на које су могле да рачунају до 1999. године, морамо нагласити да БиХ није искористила шансе дате овим пројектом. Разлоге треба тражити у различитим политичким опструкцијама јер

⁸⁰⁸Из области транспорта и енергетике: имплементација Закона о жељезницама БиХ, оснивање и рад Државног регулаторног тијела за жељезнице, помоћ енергетском сектору у испуњавању услова проистеклих из Уговора о енергетској заједници Југоисточне Европе (ЕнС) и другим међународним обавезама, реформа енергетског сектора у БиХ, интегрисање цивилног ваздушног саобраћаја у цивилно ваздухопловство ЕУ, изградња хидроцентрале на ријеци Босни (Добој), подршка за имплементацију пројекта Опште транспортне мреже у Југоисточној Европи и помоћ за приоритетне инвестиције у области транспорта идентификованих у подсекторским стратегијама, успостављање и јачање сарадње државних и ентитетских електропривреда. Више о пројектима по секторима као и ИПА програмима види на: ЕУ пројекти у БиХ http://europa.ba/?page_id=558; http://europa.ba/?page_id=562; http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/funding-by-country/bosnia-herzegovina/index_en.htm, приступљено 19.06.2016

послијератне националне политичке елите нису биле спремне, нити оспособљене да аплицирају за ова средства. Поред тога, много значајнија питања везана за завршетак ратних сукоба још увијек су доминантно била приоритет, а политичка воља за сарадњом у заједничким пројектима била је сведена на минимум. Све то је резултирало да нови пакет овог програма, који се односио на период од 2000. до 2006 године, није на крају ни био доступан за БиХ. „За разлику од PHARE а који је био дугорочан програм развојног карактера, ЕCHO и Обнова су више личили на хуманитарну помоћ усмјерену на помирење, обнову порушених објеката, стабилизацију, регионалну сарадњу итд. Сва три PHARE, ЕCHO и Обнова замијењени су ЕУ-овим програмом за реконструкцију развој и стабилизацију (CARDS)2000.“⁸⁰⁹

У периоду важења програма *CARDS* БиХ је према истом имала два приступа. Први се односи на период од 2000. до 2005. године и може се окарактерисати као период незаинтересованости и „изразито мало степен укључености институција БиХ у оквиру програмског/пројектног циклуса *CARDS*-а што се не може оправдати само условима постојећег деконцентрисаног система управљања, него и опћенито спремности БиХ за активно учешће барем у фази програмирања и надзора помоћи приликом њене имплементације“⁸¹⁰. Све наведено подразумијевало је да мора доћи до изразитих структурних промјена које би се односиле на већу укљученост домаћих власти по фазама, почевши од фазе програмирања преко фазе аплицирања па до саме реализације пројекта.

У том смислу, а везано за овај програм, значајно је увођење ДИС-децентрализованог система имплементације, који се односи на пројекте ЕУ у БиХ. У овом процесу дошла је до изражаја улога Дирекције за европске интеграције БиХ (ДЕИ) која је преузела одговорност и у оквиру истог посебно задужила „Државног координатора помоћи, посебно у погледу програмирања помоћи, што је укључивало успостављање мреже – Водитеља пројеката задужених за програмирање помоћи у ресорним

⁸⁰⁹Е. Hadžikadunić, *Od Dejtona do Brisela*, ACIPS Sarajevo, 2005, str.50

⁸¹⁰О.Палинкашев, А.Каржалић, *БиХ на путу ка Европској Унији*, Центар за сигурносне студије, Сарајево, 2007, стр.102.

институцијама/агенцијама БиХ, које су кориснице финансијске помоћи у оквиру програма CARDS-a⁸¹¹.

Поред тога, ДЕИ је у пред крај 2005. године значајан труд уложила и на изради „стратегије за увођење децентрализованог система имплементације (ДИС) у БиХ. Стратегија је припремљена на бази предходног искуства држава корисница програма PHARE у увођењу децентрализованог метода реализације финансијске помоћи ЕЗ и усвојена од стране Вијећа министара БиХ заједно са Одлуком о именовању директора Дирекције за европске интеграције БиХ за Државног координатора помоћи у Децембру, 2005.“⁸¹². Са увођењем ДИС-а, посебно од 2006. године, улога БиХ у коришћењу програма ЕУ се знатно мјења, прије свега да сама иницијатива долази из БиХ и упућује се ка ЕУ, што на одређени начин представља радикалан заокрет у односу на први период до 2005. и представља напуштање потпуног „старатељског односа“ ЕУ према БиХ, барем када је у питању програмирање помоћи. Видљивост овог процес заснива се и на чињеници да је свака институција у БиХ, без обзира о ком нивоу говоримо, за реализацију ових послова морала да именује свог *SPO-Senior Programme Officer-a*, који је био микровеза у односу са ЕУ по питањима коришћења средстава која су била на располагању. Увођење ових службеника значиће својеврсну прекретницу ка коришћењу нових средства који су били предвиђени *IPA I* програмом који се планирао први пут у БиХ у двогодишњем периоду тј. од 2007 до 2009. године.

IPA програм на одређени начин је замијенио и обухватио елементе свих претходних програма коју су били нуђени земљама кандидатима и као и потенцијалним кандидатима за чланство у ЕУ. Овај програм има пет значајних сегмената у оквиру којих се одобравају финансијска средства. То су: помоћ у транзицији и изградњи институција, регионална и прекогранична сарадња, рурални развој, регионални развој као и пројекти који се односе на подизање капацитета. Једина разлика у поменутих сегментима, а у односу на земље којима је програм намијењен је та што посљедња три побројана,

⁸¹¹ Дирекција за европске интеграције БиХ, стратегија за примјену децентрализованог система имплементације за управљање помоћи Европске заједнице у Босни и Херцеговини, Сарајево, 2008, стр.3

⁸¹² *Ibid.*

чињеница је да их могу користи само земље које су већ добиле статус кандидата за чланство у ЕУ.

Неке од главних карактеристика *IPA* су „одређивање помоћи одређивањем претприступног процеса тј. његовим захтјевима и постављеним приоритетима, средњорочне перспективе помоћи, улога помоћи у премошћавању тј. припреми земље за период након приступања“⁸¹³. За период од 2017. до 2014. године *IPA* програмом било је предвиђено 11.468 милиона евра свакој од земаља које могу користити њена средства. Програм расподијеле средстава креира се на основу вишегодишњег индикативног оквира за планирани период од три године, а након тога праве се приједлози расподјеле по земљама и наведеним сегментима (компонентама). Анализом планиране помоћи за БиХ кроз овај програм можемо констатовати, у посматраном периоду анализе да је за БиХ од 2007 до 2012. године било предвиђено: 58,1 мил. евра 2007, 69,8 мил. евра 2008, 83,8 мил. евра 2009, 100,6 мил. евра 2010, 102,6 мил. Евра, 2011. као и 104.7 мил. евра 2012. године.

За коришћење ових средстава БиХ као и друге земље су морале потписати одређену врсту билатералних споразума са ЕУ. Оквирни споразум са ЕУ БиХ је потписала 22. новембра 2004. године, а исти је усвојен и прошао фазу ратификације 8. јануара 2007.године. Без обзира на овај споразум начелног карактера за сваки појединачни програм, БиХ са ЕУ мора даље да потпише меморандум о разумијевању. Њиме се утврђују правила за само учествовање у програму, одређује се систем суфинасирања државе која користи помоћ, анализирају се административни капацитети као и посебне одредбе које се односе на надзор додијелене финансијске помоћи. По овом принципу БиХ је до сада кроз *IPA* учествовала и у „оквирном програму Европске уније за истраживачки рад и технолошки развој ФП-7, Темпус програму у области културе, Програму Европа за грађане, програму медија, Програму за предузетништво и иновације“⁸¹⁴.

Од осталих инструмената који су важни и вриједни спомена, а доступни су БиХ су: *TAIEX, P2P, LAF, IfS*. „*TAIEX* је инструмент техничке помоћи и размјене информација

⁸¹³О.Палинкашев, А.Каржалић, БиХ на путу ка Европској Унији, *op.cit.* стр.120.

⁸¹⁴Види: http://europa.ba/?page_id=527 .приступљено 20.06.2016.

Европске комисије који проводи Јединица за изградњу институција у оквиру Генералне дирекције за проширење. TAIEХ се може примјењивати у једној или у групи земаља, зависно од врсте утврђене потребе. Као типични предприступни инструмент, представљао је прву практичну мјеру која се може повезати са званичним признавањем амбиција западног Балкана да се придружи Европској унији”. За разлику од TAIEХ -а други од поменутих програма из ове групе садржајније су природе и настали су нешто касније. Били су подстакнути актима органа ЕУ као што је нпр. Комуникација ЕК у области Западног Балкана којим се предвиђа јачање европске перспективе за овај регион.

У складу са наведеним Генерална дирекција за проширење ЕК је покренула нову стратегију о грађанском друштву „Инструмент за грађанско друштво” (CSF) и састоји се од три дијела који заједно имају за циљ јачање улоге грађанског друштва у демократским процесима: Техничка помоћ грађанским и иницијативама на изградњи капацитета (TACSO) у циљу јачања грађанског друштва; Програм „Људи људима“ (П2П) који подразумијева посјете ЕУ институцијама и тијелима у циљу размјене искустава, знања и добрих пракси између корисника, ЕУ и организација грађанског друштва земаља чланица ЕУ; и Партнерско дјеловање у које су укључене организације грађанског друштва земље кориснице и ЕУ, а подразумијевају преношење знања и реализовање иновативних транс-државних пројеката⁸¹⁵

LAF или инструмент за помоћ органима локалне самоуправе представља посебан дио TAIEХ –а чије коришћење одобрава Генерална дирекција ЕК за проширење. Његови циљеви се односе на: додатно јачање капацитета органа локалне самоуправе као и кантоналних органа у сврху даљег усклађивања са захтјевима ЕУ, рад на размјени искустава као и одабиру најпрактичнијих модела рада, међусобно, као и на истим нивоима и земљама чланицама, додатно анализирање остварених пракси ЕУ у области локалне самоуправе као и везом са одредбама Европске повеље о локалној самоуправи.

⁸¹⁵Види: http://europa.ba/?page_id=527 ,приступљено 20.06.2016.

Поред поменутих ЕУ у БиХ покренула је и пројекте:

- структурални дијалог у области правосуђа чији је циљ да се ријеше питања везана за рад Суда и Тужилаштва који су као органи на нивоу БиХ наметнути одлуком ОХР-а и касније под различитим врстама притисака верификованих у Парламенту БиХ, што не мијења њихов карактер као неуставних органа. Благовчанин слично закључује о овим институцијама. „У периоду ауторитарног управљања земљом успостављене су државне правосудне институције Суд, Тужилаштво БиХ, Високи судски и тужилачки савјет, али и извршена реформа процесног законодавства као претпоставка функционисања правосудног система“⁸¹⁶.
- Програм реформе јавне управе који има за циљ да ојача капацитете Канцеларије координатора јавне управе, али и других реформи које се односе на прелазак на систем е-управе, али и као такав није посебан приоритет нити је везан за примарно и секундарно право ЕУ које се усклађује са сваком земљом потенцијалним кандидатом.
- Подршка развоју статистичког система који подразумијева сложену структуру Агенције за статистику БиХ, као и два ентитетска завода.
- Подршка развоју система царина и опорезивања кроз јачање капацитета права за индиректно опорезивање БиХ. Додатни пројекти у области правосуђа који се односе прије свега на јачање капацитета Високог судског и тужилачког савјета БиХ, успостављање тужилачког регистра, као и инфраструктурне пројекте којима би се обезбиједили адекватни услови за смјештај и рад институција правосудног система у БиХ⁸¹⁷.

Без обзира на све бројне програме и пројекте које ЕУ реализовала, планирала или коју су у току у БиХ, поставља се питање да ли је она њима допринијела већој

⁸¹⁶С. Благовчанин, Европска унија и Босна и Херцеговина: Грађење државе кроз процес европских интерграција, op.cit, стр.80.

⁸¹⁷Као и пројекти у областима привреде и трговине, енергетике и животне средине, транспорта, привреде и руралног развоја, сигурности хране, ветеринарских и фитосанитарних пројеката, друштвеног развоја, социјалне укључености, деминирања и уништавања муниције, здравства, програм за опоравак од поплава итд.

функционалности БиХ након потписивања ДМС? Можда је најбољу оцјену у погледу наведене дилеме, као и самог функционисања БиХ данас исказао Европски парламент у Резолуцији од 17. децембра 2015. године којом у тачки 2. „с жаљењем примјећује да, 20 година након завршетка рата и успостављања Општег оквирног споразума, наглашавајући главне аспекте мировног споразума и будућег облика земље, сукцесивне владе нису успјеле да изграде потпуну функционалну и самоодрживу државу“⁸¹⁸. Ипак без обзира на наведену Резолуцију европског парламента, у 2016. години можемо видјети још једном примјену двоструких стандарда од стране ЕУ према БиХ. Наиме свјесна чињенице да БиХ још увијек није провеле пресуде Европског суда за људска права као и да је сама функционалност пренесених овлашћења на БиХ упитна јер је противна ДМС, да је степен корупције на високом нивоу и сл, ЕУ је на сједници савјета за опште послове ЕУ који је одржан 20.09.2016. године прихватила кандидатуру БиХ за чланство у ЕУ. Сматрамо да је ово епилог више потребе саме ЕУ да покаже да постоји интерес земаља за чланство у ЕУ, него што је БиХ стварно спремна да постане кандидат за чланство у ЕУ. Поред тога након одлуке британца да напусте ЕУ, и захтјева више политичких групација деснице у земаљама чланица ЕУ да и њихове земље крену тим путем прихватање кандидатуре БиХ сматрамо само као први чин „представе за јавност“ . Ова „представа“ треба да покаже да је сама ЕУ и даље „привлачан дом за становање, без обзира што стварно темељи ЕУ полако тону“.

⁸¹⁸Види: Резолуција Европског парламента од 17.децембра 2015.године О 20 годишњици Дејтонског мировног споразума (2015/2979(RSP), <http://www.europarl.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT++P8-ТА-2015-0471+0+DOC+XML+V0//EN> , приступљено 20.06.2016.

ДИО ПЕТИ

1. КАНЦЕЛАРИЈА ВИСОКОГ ПРЕДСТАВНИКА МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У БиХ

Како бисмо свеобухватно сагледали утицај МО на функционисање БиХ након потписивања ДМС, сматрамо за неопходно да укажемо и на улогу Канцеларије високог представника у Босни и Херцеговини (*Office of the High Representative-OHR*) или у литератури често помињаног само као ОХР. Ову специфичну институцију чији мандат вежемо за Анекс Х ДМС неопходно је сагледати кроз више аспеката јер по нама, кроз његово дјеловање на најбољи начин долази до изражаја рад свих МО у БиХ које су до сада биле посредно или непосредно укључене у провођење *sui generis* облика међународне управе у БиХ, које аутор сматра за специфичан облик међународног протектората.

1.1. Мандат Канцеларије високог представника у Босни и Херцеговини

Надлежности ОХР-а па и самог високог представника прописане су Анексом Х ДМС, тачније његовим члановима 2 и 5. Први релевантни, члан 2, између осталог говорећи о мандату високог представника (у даљем тексту ВП) наводи посебно методе координисања и везе од стране ВП у провођењу ДМС. Између осталог у надлежности у оквиру наведених послова он ће „надзирати provedбу мировног рјешења; одржавати тијесне контакте са Странкама ради промовисања њиховог потпуног придржавања цивилних аспеката мировног рјешења и промовисања високог степена сарадње између њих и агенција које учествују у том аспекту; координисати активностима цивилних организација и агенција у Босни и Херцеговини да би обезбиједио ефикасно провођење

цивилних аспеката мировног рјешења. Високи представник мора да поштује њихову аутономију унутар подручја операција, дајући им, ако је потребно, опште смјернице о утицају њихових активности на провођење мировног рјешења. Од цивилних организација и агенција се тражи да помогну Високом представнику при извршавању његових надлежности давањем свих података релевантних за њихов рад у Босни и Херцеговини; олакшати рјешење било каквих потешкоћа које настану провођењем цивилног рјешења, ако Високи представник просуди да је потребно; периодично извјештавати Уједињене нације, Европску унију, Сједињене Државе, Руску Федерацију те друге заинтересоване владе, странке и организације о напретку провођења мировног споразума у вези са задацима постављеним у овом Споразуму⁸¹⁹ и сл.

О овако дефинисаној улози ОХР-а свједоче бројни аурори. Манфред Даустер председавајући судија у Покрајинском суду у Минхену, и судија Суда БиХ тврди: „Мировни споразум је за Високог представника предвидио координирајућу функцију, између свих других цивилних, међународних организација које су у оквиру задатака што их поставља Мировни споразум преузеле суодговорност или самоодговорност за одређена поља задатака“⁸²⁰.

Ипак одредбе члана 2 поменутог анекса нису производиле толике недоумице у научној и стручној јавности као што је то тумачење од стране ВП одредби члана 5 истог анекса који гласи: „Високи представник има коначну надлежност интерпретације овог (ДМС) Споразума о цивилном провођењу мировног рјешења“⁸²¹. Наиме, управо екстензивно тумачење ове одредбе ДМС довешће ВП у ситуацију да ће у стотинама случајева кршити ДМС, а посебно његов Анекс IV нарушавајући на тај начин успостављену надлежност између ентитета и нивоа БиХ, као и Европску конвенцију о људски правима и слободама за коју смо констатовали да има примат примјене у односу на друге правне акте у БиХ. Тумачећи садржај Анекса X ДМС можемо закључити да је

⁸¹⁹ Види: члан 2 Анекса X ДМС

⁸²⁰ M. Dauster, *Bilans djelovanja međunarodne zajednice o d decembra 1995. do marta 2007. godine*, Zbornik radova i izbor iz diskusije sa konkerencije: Primjer Bosne i hercegovine Održivi koncept ili stranputice međunarodne zajednice ?, Fondacija Henrik Bol, Sarajevo, 2007, str.88

⁸²¹ Види: члан 5. Анекса 10 ДМС

положај ОХР-а у статусу, дипломатским привилегијама и имунитетима изједначен са статусом других дипломатских мисија у БиХ.

До сада су у БиХ, на основу ових овлашћења, дјеловали сљедећи високи представници: Карл Билт у периоду од 1995 до 1997., Карлос Вестендорпо од 1997 до 1999., Волфганг Петрич у периоду од 1999 до 2002., Педи Ешдаун у периоду од 2002 до 2006., Кристијан Шварц-Шилинг у периоду од 2006 до 2007., Мирослав Лајчак у периоду од 2007 до 2009., као и актуелни ВП Валентин Инцко који је на дужност ступио 2009. године. Поред послова ВП побројана лица су у периоду од 2002 до 2011. године обављала и послове Специјалног представника ЕУ у БиХ.

1.2. Мировне конференције и посљедице њихових одлука као оквири за проширење противправног дјеловања високог представника

Да би се потпуно разумјела улога ВП и ОХР-а од потписивања ДМС па до данас неопходно је разјаснити још два битна питања која су непосредно везана за, прије свега јачање (а као посљедица тога) и противуставно дјеловање ВП током претходних година. Та питања су:

- Конференције везане за провођење ДМС као и
- улога и дјеловање Савјета за имплементацију мира (*Peace Implementation Council-PIC*) у даљем тексту ПИК.

1.2.1. Конференције за провођење Дејтонског мировног споразума

Разматрање Конференција за провођења мира непосредно је везано са наредним, горе поменутиим питањем, али прије указивања на ту везу неопходно је хронолошки указати на њихов број, као и вријеме када су се десиле. Под овим конференцијама подразумијевамо

оне које су организоване у: Лондону децембра 1996. године, Синтри маја 1997. године, Бону децембра 1997. године, Луксембургу јуна 1998. године, Мадриду децембра 1998. године, Њујорку новембра 1999. године, као и у Бриселу маја 2000. године.

Све поменуте конференције постаће у континуитету веза и повод противправног дјеловања ВП и својим закључцима довешће до вишеструких кршења ДМС, прије свега на штету ентитета, на шта ћемо указати у наставку. Не желећи указивати детаљно на све закључке ових конференција нагласићемо, по нама, само оне најбитније које својим садржајем најдубље улазе у надлежности ентитета и представљају позив на кршење ДМС њиховим преношењем на ниво БиХ.

Лондонска конференција имала је низ специфичности као прва у низу ових поменутих конференција које су организоване након потписивања ДМС. „Ова конференција произашла је из раније Међународне конференције о Југославији, која се одржавала у Женеви, и представљала је нову структуру за примену мира, општи је закључено да су склапањем Мировног споразума о Босни циљеви женеvsке Конференције испуњени“⁸²². Она ће остати упамћена по првом значајнијем противуставном дјеловању, а које се односи на одређени вид трансформисања у ПИК-у тј. његово само инаугурисање на истој. „Постојање Савјета за имплементацију мира није утврђено Дејтонским мировним споразумом. Нигде у Дејтонском мировном споразуму не помиње се овакав назив нити било шта друго што би по својим надлежностима подсећало на овакво тело“⁸²³. Овај савјет постаће камен темељац дјеловања урушавања ДМС на свим наредним конференцијама кроз флагрантну злоупотребу свог мандата који је, како смо већ констатовали, противправан *ab initio*. Они ће те своје захтјеве састављати у виду политичких аката који су називани Коминикеи.

На конференцији одржаној у Синтри долази до увођења новог термина у дефиницију ентитета која ће касније, иако противправна, сама по себи имати далекосежне посљедице. Наиме, иако се нигдје у ДМС не помињу „мултиетнички ентитети“ они су у Синтри

⁸²² К. Чавошки, Узастопне измене дејтонских споразума под видом њиховог тумачења и доследне примене, *op.cit.* стр.3.

⁸²³ Н. Поплашен, *Рушење Дејтона*, Институт за међународно право право и међународну пословну сарадњу, Бања Лука, 2001., стр.55.

оквалификовани тако што ће касније послужити, између осталог, и као повод за увођење конститутивности народа на читавој територији БиХ кроз одлуку ОХР-а . Поред тога, вриједна помена је анализа тачке 60 Декларације из Синтре која представља први значајнији појединачни позив на одузимање надлежностима ентитета, а то је увођење јединственог система регистрације аутомобила у читавој БиХ, иако је то било јасно дефинисана надлежност Министарстава унутрашњих послова ентитета и кантона. Надаље, тачка 67 исте Декларације односила се на позив за успостављање телевизијске мреже под контролом БиХ нивоа. Тај нуклеус је касније довео до успостављања јединствене радио-телевизијске мреже БХРТ коју ни данас као своју не признаје велики дио Срба и Хрвата у БиХ, свако из својих разлога. Срби из дугогодишњег става о Републици Српској и политици коју њени представници заступају, а Хрвати из разлога јер ни данас нису успјели да се формира канал на хрватском језику што им је посебно битно након што је ВП укинуо дјеловање ХРТ у Мостару.

У контексту до сада реченог Бонска конференција, са захтјевима којима се позива ВП на противдјетонско дјеловање, односи се на област искључиво дефинисану као надлежност ентитета, а то је спорт. Наиме, како су ове декларације имале улогу у провођењу ДМС да покушају јачати овако успостављену БиХ онда и не чуди закључак из Бона којим се тражи да се формирају заједнички спортски тимови који би, по њима, БиХ требали представљати под јединственом заставом као јединствену земљу. Иако тада није било ни заставе ни химне БиХ, оне ће тек касније настати као безлична обиљежја наметнута од стране ВП са којима ће се Бошњаци и идентификовати због самог смисла подржавања свега што значи БиХ, али Срби и Хрвати нису ни до данас. Разлоге треба тражити у привидним и отвореним покушајима стварања неке нове „босанске нације“ коју као такву - наметнуту од стране ВП уз подршку МО, неће никада прихватити два поменута конститутивна народа. Поред тога на овој конференцији покренуто је и питање успостављања државне граничне службе, нових закона на БиХ нивоу који ће се односити на област медија и телекомуникација, као и успоставе нових јавних конференција већином из области које су у надлежности ентитета, као што су поштански саобраћај итд.

Ипак Конференција у Бону ће остати у историји БиХ, након ДМС, упамћена по катастрофалној одлуци којом је у поглављу XI ове декларације под тачком 2.б. предвиђено „доношење привремених мјера када стране нису у стању да постигну договор, што ће остати на снази све док Предсједништво и савјет Министара не усвоје одлуку која је конзистентна са Мировни споразумом по питањима о којима се ради“⁸²⁴ О обиму штетности овлашћења ВП на основу закључака ове конференције биће аналитички више ријечи на крају овог поглавља.

Министарски састанак Савјета за имплементацију мира који је одржан у Луксембургу 1998. године, обимом својих захтјева наставио је позиве за даље јачање институција БиХ у областима које до тада нису помињане, а које су, као и на претходне, на основу презумпције надлежности по Анексу 4. ДМС тј. Уставу БиХ, биле у дате ентитетима. Најзначајније су: позив на пренос надлежности из области образовања кроз позив да се изради нови садржај наставног плана и програма, а у циљу прије свега учења новије историје БиХ и то кроз систем индоктринације који би требао релативизовати кривце за почетак рата, ублажити одговорност за злочине и направити помирење на истини која би била креирана ван БиХ, а касније само дограђена кроз стручњаке које би били по вољи МО и ВП БиХ и испољавали принципе либерализма, космополитизма, негације националних ставова и сл. Област правосуђа бива третирана на начин да се подривају ентитети, да што прије ојачају правосудне институције на нивоу БиХ које, ако је потребно поменути, нису уопште предвиђене као такве на нивоу БиХ осим Уставног суда БиХ. Закључци ове конференције, као што ћемо видјети касније, послужиће као основа ВП да наметне Суд, Тужилаштво, као и Високи судски и тужилачки савјет БиХ. Даље, Конференција позива на доношење Закона о приватизацији на нивоу БиХ, иако је ДМС прописано да су својински односи у искључивој надлежности ентитета.

Мадридска декларација, у поглављу који се односио на Владавину закона као и људска права, понавља раније изречене ставове да се формира више, по њима, кредибилних правосудних институција на нивоу БиХ, иако су били дубоко свјесни противуставности оваквих захтјева. У осталим одредбама овог политичког акта могу се

⁸²⁴Р.Кузмановић, С.Каран, Уставно право, Апеирон, 2015,

уочити и захтјеви везани за наставни „систем државног школства“, захтјев за израду пасоша без ознака ентитета, као и оснивање додатних агенција, институција и министарстава на нивоу БиХ, као што је било увођење непотребне администрације БиХ која данас посебно представља огромне издатке за буџет БиХ који је по својој структури посебно потрошачки већ више година. На крају, али не мање битно, Декларација позива и на формирање заједничке државне корпорације која ће се односити на област РТВ програма као и на успостављање комисије која ће радити на заједничкој безбједносној политици која би требала довести до реформе одбране и по раније уоченим ставовима, преноса ове области на ниво БиХ.

Бриселска конференција, која је одржана пет година након потписивања споразума у Дејтону, била је на одређени начин рекапитулација досадашњих напора ПИК-а, дјеловања ВП и напора МО да БиХ профункционише након ДМС. У складу са наведеним Министарски савјет наглашава да је „пуно тога постигнуто и да се започело са изградњом државе Босне и Херцеговине: безбедносна ситуација се стабилизовала, већи део посла на обнови је завршен, убрзава се темпо повратка избјеглица и расељених лица, успостављен је дистрикт Брчко⁸²⁵ и сл. Не улазећи у мотиве наведеног као и поменутих успјеха по креаторима ове декларације, нагласићемо да је потпуно неприхватљиво од земаља гараната ДМС поздрављати као успјех очито кршење самог споразума, само на примјеру успостављања Дистрикта Брчко којим је нарушен један од основних начела уставног уређења БиХ, а то је двоентитетска структура БиХ настала у Дејтону. У тексту ове декларације указује се јасно на кривце за непостигнути ниво имплементације њихових закључака, што је по нама посредни позив ВП да употреби бонска овлашћења. Посебно неприхватљиво је, у духу одлука међународних органа управе на страним територијама или протекторатског тијела, јасно и отворено позивати на нарушавање ДМС и одузимање надлежности ентитетима, али на до тада не тако директно исказан начин. Наиме, у тачки. 1 став 1 тачке 2 и 4 „савет позива Високог представника да на нивоу државе обезбеди бржи развој регулаторних механизма за телекомуникације, енергију, транспорт и медије, захтјева укидање Завода за платни промет“⁸²⁶ и сл. Закључци ове конференције наставиће

⁸²⁵Види: Декларација из Брисела, 2. и 4. Мај 200. године, Увод.

⁸²⁶Н. Поплашен, Рушење Дејтона, *op.cit.* стр.71-77

притисак на ентитете да убрзају реформе у области одбране уз наглашавање става да би требало да посједује јединствене оружане снаге са командом на нивоу БиХ.

Све наведене конференције својим декларацијама, посебно након оне одржане у Бону 1997. године, послужиле су као алиби ВП и ПИК-у који је на нивоу амбасадора земаља чланица дјеловао и у БиХ да крену у ревизију ДМС која траје и данас и која је довела до чињенице да на нивоу БиХ постоји низ институција и органа који су основани, а који апсолутно не доносе било каквом успјеху нити побољшању функционисања БиХ јер у току године не обраде ниједан предмет као што је то случај нпр. у Комисији за концесије БиХ.

1.2.2. Савјет за имплементацију мира-ПИК-састав, надлежност и улога

Имајући на уму да је Савјет за спровођење мира-ПИК био један од резултата Лондонске конференције одржане 4. и 5. децембра 1996. године, његова улога као специфичне институције међународне заједнице оставила је поред дјеловања ВП најозбиљније посљедице по правни систем БиХ који је противуствано мијењан. Потребно је поново нагласити да успостављање овог савјета није било предвиђено ни ДМС ни његовим анексима, а посебно Анексом X који се односи на цивилну имплементацију самог Споразума. Мандат ПИК-а постављен је кроз широку формулацију праћења ситуација у БиХ, како би на повременим конференцијама могла дати оцјену степена провођења самог ДМС, уз нагласак на закључке о истом које обавезно формулише у Коминикеу након сваке своје сједнице.

Управо ови Коминикеи послужили су ВП као правни основ за наметање одређених одлука или закона. Тако је на основу закључака који су дефинисани на сједници Савјета за имплементацију мира, а позивајући се и на Коминике УО савјета, ВП донио Одлуку о успостављању Комисије за индиректну пореску политику. Рад ове комисије довешће до преноса надлежности и нарушавања надлежности ентитета везаних за царине и о области

прикупљања и контроле пореске политике тиме што ће бити основна јединствена Управа за индиректно опорезивање БиХ. Она је у правни систем БиХ уведена Законом о систему индиректног опорезивања у БиХ („Службени гласник БиХ“ бр.44/03 од 8. 1. 2004. године).

Вијеће у свом саставу има 55 земаља и МО које су кроз различите анексе ДМС укључене у њихову имплементацију. Поред чланица у раду савјета учествује и одређени број посматрача, прије свега држава и МО, које не улазе у претходно поменутоу категорију.

Поред успостављања самог ПИК-а на поменутој Лондонској конференцији дошло је и до успостављања Управног одбора ПИК-а који на резидентној основи чине амбасадори, политички директори у дипломатском представништвима горе поментих земаља, као и овлаштени руководећи службеници МО у БиХ као земљи пријема. Овај УО има класичну форму управног/извршног органа Савјета који свака три мјесеца у самој БиХ одржава сесије под предједањем В. „Чланице Управног одбора су: Француска, Италија, Јапан, Канада, Њемачка, Русија, Сједињене Америчке Државе, Велика Британија те Предсједништво Европске уније, Европска комисија и Организација исламске конференције, коју представља Турска“⁸²⁷.

За разлику од ПИК-а, његов Управни одбор је више фокусиран на давање конкретних (појединачних) смјерница везаних за политичке догађаје у БиХ, иако је било случајева да разматра и шире интеграционе процесе, као и да се бави започетим реформама на основу закључака самог ПИК-а. Временом овај УО је додатно почео да појачава своје противдејтонско дјеловање. Наиме „он се од извршног преобратио у наредбодавни орган, који је властима у Босни, Републици Српској и Муслиманско-хрватској федерацији издавао обавезујуће налоге, а Високом представнику проширивао постојећа и додељивао нова овлашћења“⁸²⁸. Као илустративан примјер може послужити анализа једног од закључака са конференције у Синтри којем је уз подршку ПИК-а и УО дато овлашћење ВП да „забрањује или суспендује било коју медијску мрежу или програм чије су творевине у постојаној и бучној супротности било слову или духу Мирног

⁸²⁷ <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=5794&langTag=sr-SP-Cyrl>, приступљено 01.07.2016.

⁸²⁸ К. Чавошки, Узастопне измене дејтонских споразума под видом њиховог тумачења и доследне примене, *op.cit*, стр.4.

споразума⁸²⁹. Ово позивање на „дух“ Споразума као потпуно правно непрецизну, те на одређени начин и ирелавантну категорију постаће у много случајева управо *iustus titulus* ВП да је користи за протекторатске мјере када му ништа друго није пружало основ за исто. Поред наведеног, улога УО ПИК-а била је у томе што је својим одлукама именовано и саме ВП, иако је њихову потврду давао и СБУН.

1.3. Одлуке високог представника

Анексом ДМС нигдје се не наводи да ВП има право да користи законодавна овлашћења, а поготово не да их преузима од уставом и законом изабраних легалних парламента на свим нивоима. Оно што је до сада уочено је да се ВП користио „скривеним потенцијалом за злоупотребу“⁸³⁰ а који је дат у овом анексу јер је поједине његове одредбе тумачио на начин који му је био неопходан да би узурпирао овлашћења која му нису дата. Ипак, да бисмо разумјели обим протвправности дјеловања ВП неопходно је да његове акте сагледамо са формалноправног и материјалноправног аспекта. Први аспект не захтјева ширу елаборацију осим констатације да су се акти ВП јављали у два формалноправна облика, и то као:

- Одлуке, као нпр.: Одлука о изгледу новчаница, Одлука о Савјету министара којим се противуставно проширује његов састав, Одлука о комисији за реформу полиције, Одлуке о суспензији пет закона Републике Српске који су у супротности са законима БиХ, Одлука о успостављању Закона основа РТВ система БиХ, Јавног радио-телевизијског сервиса БиХ и Закона о Радио-телевизији Републике Српске⁸³¹, Одлука о регистарским таблицама итд. Број одлука у појединим годинама премашивао је вишеструко број закона. Посматрајући по областима у

⁸²⁹ *Ibid.*

⁸³⁰ С. Каран, *Уставноправна и политичка природа Одлика Високог представника у БиХ*, Годишњак Правног факултета „Апеирон“, 2015, стр.73

⁸³¹ В. Зубер, *Демонополизација медија у Републици Српској*, Бесједа, Бања Лука, 2005, стр.61,

периоду нпр. од 1997. до 2007. Највише их је донесено по правним питањима чак 190, док их је по економским било стотину мање⁸³²;

- Закони , као нпр.:Закон о уступању хашких предмета судовима у БиХ, Измјене закона о акцизама, Измјене закона о лично карти, Закон о државној служби у институцијама БиХ, Кривични закон БиХ; Закон о таксама, Закон о Савјету министара БиХ, Закон путним исправама, Закон о имунитету, Измјене закона о полицијским службеницима итд. , али кроз своја два манифестациона облика:

а) доношење нових закона и

б) измјене и допуне већ постојећих, чиме је ВП потпуно супституисао законодавну власт у својој функцији.

Потребно је истаћи да овакав принцип правног нормирања и злоупотребе законодавних овлашћења легално изабраних представничких органа потпуно у неспојивости са више правних начела од подјеле власти, па до принципа који важе у непосредној демократији и земљама парламентарног система. „Оперативно и нормативно посматрано, Високи представник на типичан англосаксонски начин, уз коришћење том систему примјерених формулација, у преамбули својих одлука наводи да се у вршењу “користи овлашћењима која су му дата у Анексу X...према којем је он коначни ауторитета у земљи у погледу наведеног Споразума“... „помаже када оцјени да је неопходно у рјешавању свих проблема у вези имплементације цивилног дијела“⁸³³. Оно што је посебно симптоматично јесте да он цитира позивање на члан 3 тачку 5 Устава БиХ приликом доношења одлука којима се преносе надлежности са ентитета на ниво БиХ, намјерно и погрешно тумачећи овај дио Устава који гласи:

„Босна и Херцеговина ће преузети надлежност у оним стварима у којима се о томе постигне сагласност ентитета; стварима које су предвиђене у Анексима V-VIII

⁸³² Види шире: С. Каран, *Законодавна власт у Босни и Херцеговини*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, стр.256-259

⁸³³ *Ibid.* стр-251.

*Општег оквирног споразума; или које су потребне за очување суверенитета, територијалног интегритета, политичке независности и међународног субјективитета Босне и Херцеговине, у складу са подјелом надлежности међу институцијама Босне и Херцеговине. Додатне институције могу бити успостављене према потреби за вршење ових надлежности.*⁸³⁴

Оно што је додатна специфичност овако октроисаних закона „је и у уобичајеној одредби тих закона, одредби да закон ступа на снагу као Закон Босне и Херцеговине на привременој основи све док Парламентарна скупштина не усвоји овај закон у одговарајућем облику“. Његов протекторатски захтјев додатно је у супротности са постојећом и са постојећом законодавно праксом у БиХ на свим нивоима, јер је он овим законима или одлукама, који су се некада јављали као њихови пропратни акти, забрањивао било какву промјену текста закона које је донио, тј. забрањивао је амандманско дјеловање на исте.

О материјалноправним карактеристикама аката ВП потребно је шире образложење како по садржају тако и посљедицама које су као такви (већином) притивдејтонски акти произвели по правни систем и унутрашње уређење БиХ успостављено ДМС.

Неминовно је да је одлукама ВП поред повреде уставног принципа о подијели надлежности најчешће долазило и до повреде Уставом гарантованих људских права и слобода. Уставни суд БиХ као посљедња инстанца пред којом се могу покренути поменуте категорије питања био је веома често, због свог састава (у које су да поновимо по 2 представник конститутивних народа и три странца), у неподношљивој понизности и апологетској политици својих одлука према ОХР-у. Такав став не чуди када су за већину таквих одлука гласале само тројица страних судија и најчешће само судије из бошњачког народа. Такав је примјер оцјена да ли је ВП имао право да наметне Закон о Суду БиХ у новембру 2000. године. У захтјеву за оцјену уставности коју су покренули посланици Народне скупштине Републике Српске (њих 25) тражило се преиспитивање такве одлуке

⁸³⁴ Члан.3. тачка 5. Устава БиХ

јер се радило о искључивој узурпацији надлежности ентитета. Уставни суд⁸³⁵ у свом одговору у овом предмету бр. У26/01 наводи: „Када Високи представник интервенише у правни систем БиХ, супституишући домаће власти, он дјелује као власт БиХ, а закони које он доноси су природе домаћих закона, те се морају сматрати законима БиХ“... Уставни суд закључује да се оваквим потезом ВП може очекивати „да се даје већи допринос владавини прва што је један од основних принципа демократске државе“⁸³⁶.

Са друге стране када се Уставни суд БиХ одлучио да поступи другачије по апелацијама које су му упућене, аутоматски је био подвргнут и сам актима ВП којима се његова одлука поништава, што је незабиљежено у модерној уставноправној пракси, осим у земљама које су биле под одређеном врстом међународне управе.

Наиме, у предмету бр. АП 953/05 којим је ипак и Уставни суд оцијенио да је актима ВП којима је забранио обављање јавне функције Драгану Калинићу и Милораду Билбији повријеђено њихово право из Европске конвенције о људским правима тј. да је прекршен Члан 13 Европске конвенције о људским правима и слободама који се односи на дјелотворни правни лијек⁸³⁷ и који гласи:

*„Свако коме су повријеђена права и слободе предвиђени у овој Конвенцији има право на дјелотворан правни лијек пред националним властима, без обзира јесу ли повреду извршила лица која су поступала у службеном својству“*⁸³⁸

ВП је у марту 2007. одлуке својим новим актом, који је имао форму одлуке поништио ту одлуку Уставног суда БиХ и у њеном образложењу, између осталог, констатовао да да поменута Одлука Уставног суда БиХ не утиче било којим својим дјелом

⁸³⁵У овом предмету своје мишљење издвојио је судија Миљко Зовко који између осталог истиче: „Сматрам да не постоје уставни основ за доношење овог закона, те самим тим овај закон није у складу са Уставом Босне и Херцеговине...не може да постоји Суд БиХ ако га нема у Уставу БиХ. Овај закон не би могла да донесе ни Парламентарна скупштина БиХ, па тако ни Високи представник, који у овом случају супституише Парламентарну скупштину. Једнини начин за успостављање овог Суда био би уставну ревизију.

⁸³⁶ Уставни суд БиХ, Одлука („Службени Гласник БиХ“ бр30/02), стр.13-15.

⁸³⁷ Уставни суд БиХ, Одлука о допустивости и меритуму, предмет бр. АП 953/05, („Службени гласник Републике Српске“, бр. 23/07) стр.23-29.

⁸³⁸<http://www.djeca.rs.ba/uploaded/evropska%20konvencija%20o%20ljudskim%20pravima%20i%20osnovnim%20slobodama.pdf>, приступљено 02.07.2016.

на ВП, и да лица која се првом његовом одлуком у овом случају третирана и којима су изречене наведене забране и даље остају под истим све док сам ВП не одлучи другачије. О оваквој манифестованој моћи ВП у БиХ можемо рећи да се ради о апсолутној доминацији над свим полугама власти у БиХ, које су већ наведене, а да је са овом и Уставни суд БиХ, као највишу правну инстанцу у БиХ по правној хијерархији ипак он поставио испод себе и својих одлука.

О оваквом односу између Уставног суда БиХ са ВП, а по питању оцјене уставности и законитости његових одлука, као и сагласности са самим ДМС, можда је најбоље оцјену дао професор Јозеф Марко који је и сам обављао функцију једног од тројице судија странаца у овом суду. Професор Марко наглашава да је пракса прећутне сагласности Суда у односу на акте ВП била везана са директним интервенцијама од стране ВП који је имао потребу да судије упознаје са својим жељама, а све у циљу како би се увијек потврђивао меритум одлука ВП, што се и може видјети из већине његових пресуда⁸³⁹.

Све наведено неминовно указује да је специфични облик међународне управе од стране МО у БиХ, који по нама граничи са модификованим обликом протектората, успио по обиму овлашћења и да превазиђе одређене облике старатељског система који су евидентирани у правној историји. Тако ОХР у БиХ (као и УНМИК на Космету) за разлику од класичног облика одговорности у старатељском систему и служења свом мандату и добробити територије којом управљају⁸⁴⁰, у БиХ ради управо супротно. Он крши ДМС, злоупотребљава свој мандат, не оставља правну могућност за преиспитивање својих одлука, крши правна начела и свеукупно доприноси стварању карактеристика једног новог специфичног облика међународне управе (протектората) вршене од стране МО, а који ће у правној науци тек добити свој коначан манифестациони облик.

⁸³⁹ Види: Стенограм са Посебне сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 14. Јула 2015. године.

⁸⁴⁰ Види: С. Stahn, *International Territorial Administration in the former Yugoslavia: Origins, developments and Challenges ahead*, www.zaoerv.de/61_2001/61_2001_1_b_107_176.pdf, pp.136-317.

1.3.1. Бонска овлашћења високог представника као манифестација специфичног облика међународног протектората у БиХ

Посматрајући закључке Бонске конференције истичемо да су они прије свега у односу на ВП били пресудни у потпуном увођењу у улогу протектора. Без обзира како све његове мјере у том правцу посматрамо, да ли кроз временски или материјални аспект, доћи ћемо до истих или сличних закључака да су они били вишеструка кршења његовог мандата као и цјелокупног ДМ кроз више стотина случајева.

Професор Коста Чавошки, детаљно анализирајући овај проблем, бави се узроцима таквих одлука кроз садржај Бонске декларације и даје јасан преглед првих коришћења бонских овлашћења ВП, али и наглашава њихове посљедице. Он наглашава да је већ на Бонској конференцији, као увод у њене закључке, била поздрављена најављена пракса „предузимања свих неопходних мјера како би се обезбиједила пуна имплементација ДМС“. По овом аутору посебну пажњу и анализу захтјева правни пут на које је ова конференција: „Повјерила Високом представнику нова и далекосежна овлашћења да доноси законе и смјењује изабране или постављене званичнике и службенике“⁸⁴¹. На овој конференцији се даје неограничена подршка самом ВП да по његовој процјени и у обиму који он сматра неопходним доноси обавезујуће одлуке, по сљедећим сегментима „времену мјесту и предједавању заједничким институцијама, привременим мјерама које се примјењују када странке нису кадре да постигну споразум и које остају на снази док Предсједништво или савјет министра не донесу одлуку сагласну Мировном споразуму по том питању, као и другим мјерама којим се обезбјеђује примјена Мировног споразума широм БиХ и њених ентитета као и несметано дјеловање заједничких институција“⁸⁴².

У односу на додијељена овлашћење појавила су се опречна тумачења у правној теорији. „Знајући да је захваљујући новим овлашћењима Карлос Вестендорпом попут Оливера Кромвела малтене постао босански лорд протектор, Роберт Гелбард је одмах

⁸⁴¹К. Чавошки, Узастопне измене дејтонских споразума под видом њиховог тумачења и доследне примене, *op. cit.*, стр.35

⁸⁴²Види: Текст Бонске Декларације, <http://www.ohr.int/?lang=en>, приступљено 05.07.2016.

објаснио да већа овлашћења Високог представника нису протекторат него средство да се стране у Босни подстакну на што бољу и бржу примјену Мировног споразума⁸⁴³ наводе потврђују и чињенице да је стварност била другачија јер и сам ВП Вестендорп одмах почео снажно да употребљава овлашћења на којима би му позавидјели и владари апсолутних монархија јер је комплетна супституција законодавне и извршне власти била у његовим рукама.

Те наше наводе потврђују и октроисани законски акти који су плод његовог дјеловања. У првом реду мислимо на Закон о држављанству који је наметнуо и који је по његовој одлуци ступио на снагу 1. јануара 1998. године, а да није ни ушао у Парламент БиХ. Након овог, такође у децембру мјесецу 1997. године, наставио је и даље да обавља законодавну улогу те је 24. децембра донио више закона, и то Закон о царинској тарифи, Закон о образовању Комисије за уклањање мина, Закон о центру за акцију против мина. Надаље његову законодавну улогу можемо пратити у јануару 1998. године када је донио низ закона о државним симболима са којима се до данас није идентификовао највећи број припадника српског и хрватског народа. У том смислу донио је Закон о застави и Закон о грбу БиХ. Своју законодавну улогу у првој години коришћења „бонских овлашћења овај ВП завршио је доношењем Закона о телекомуникацијама БиХ, 17. септембра 1998. године иако је био свјестан чињенице да су исте биле директна надлежности ентитета. Овакво започету правну праксу са потврђивањем датих овлашћења осудили су многи домаћи и правни теоретичари и званичници.

Истичемо мишљење Ханса ван ден Брука који је обављао послове комесара за иностране послове. Он посебно наглашава: „Практично у Босни и Херцеговини је сада протекторат и то је забрињавајућа ситуација, јер се и ми питамо када ће ова држава да стане на своје ноге и када ће тамошње власти моћи да се договоре без помоћи међународне заједнице“⁸⁴⁴ О сличним оцјенама рећи ћемо нешто више касније.

⁸⁴³К. Чавошки, Узастопне измене дејтонских споразума под видом њиховог тумачења и доследне примене, *op. cit.*, стр.36

⁸⁴⁴Види: Новине Политика, издање од 16. фебруара 1999, <http://www.vesti.rs/arhiva/1999/2/16/> приступљено 07.07.2016.

Са друге стране, у односу на поменуто временско приказивање кршења мандата ВП, по наводима професора Чавошког, професор Никола Поплашен даје јединствен преглед злоупотребе мандата ВП по сваком од анекса појединачно без обзира на период њихове појаве. Не желећи да указујемо на сва кршења анекса одабрали смо само нека од најсимптоматичнијих. Тако је Анекс IV ДМС прекршен кроз више законодавних активности ВП као и његовим одлука којима је донесен нпр. Закон о јавним исправама БиХ, Закон о државној граничној служби..... Кршења Анекса VI ДМС којим се гарантује највећи степен људских права и слобода, проведено је у великом броју случајева који су се одвијали у координацији ОХР-а и других МО у БиХ као нпр. приликом „хапшења Ђенерала Ђорђа Ђукића, Радислава Крстића, Станислава Галића, Момчила Крајишника, убиства Драгана Гаговића...јер ова права гарантују да се неће примјењивати нехумани и понижавајући поступак“⁸⁴⁵.

У коментарима и дјелима овог аутора могу се кроз сегменте кршења анекса на примјеру кршења Анекса X ДМС аналитички најбоље сагледати злоупотребе из овог угла посматрања. Професор Поплашен наводи да су „злоупотребљавајући статус, изграђене надлежности које не одговарају Дејтонском мировном споразуму. Тако се у стварности Високи представник појављује као законодавац и неограничени владар који може суспендовати чак и људска права и слободе“⁸⁴⁶. Овакву праксу ВП је примијенио доношењем сљедећих закона: Закона о грбу БиХ, Закона о застави БиХ, Закона о химни БиХ, Закона о таксама, Закона о државној граничној служби БиХ, Закона о државном суду БиХ, Закона о стандардизацији, метеорологији, мјерним јединицама и акредитовању БиХ, Закона о платном промету Републике Српске, Закона у унутрашњем платном систему, Закон о политици директних страних улагања, Закон о телекомуникацијама, Закон о оснивању института за акредитацију, Закон о омбудсману за људска права, Закон о оснивању јавног РТВ система, Закон о статистици БиХ, Закон о тужиластву БиХ итд.

Под различитим врстама притисака и уцјена, приликом безпоговорног верификовања поменутих, и др. закона у Парламенту БиХ, гласали су неријетко и представници појединих странака из Републике Српске. У том процесу није било могуће

⁸⁴⁵Н.Поплашен, Рушење Дејтона, *op.cit*, tr.42.

⁸⁴⁶*Ibid.*45.

амандмански дјеловати и текст се морао у интегралном облику без промјене зареза усвојити онако какао га је окторисао Високи представник. Данас, свјесни учињених грешака; последица које је произвело непотребно гомилање администрације на нивоу БиХ кроз оснивање нових антидејтонских институција, која своје буџете у великом случају троше на зареде; као и притисака међународне заједнице да се тај процес настави, велики број оних политичких партија који су у поменутих условима гласали за наметнуте законе, залаже се за враћање пренесених надлежности Републици Српској.

О злоупотреби бонских овлашћења написано је много у крајње негативном контексту. „Иако су закључцима са Бонског самита власти Уреда високог представника (а касније и специјалног представника ЕУ у БиХ) добиле сасвим другачији карактер и умногоме учврстили позицију и имплементацију моћ „владара-који-то-није“⁸⁴⁷ дејтонска логика наставила је да производи парадоксе и у суштини слаби питање легитимитета саме државе и њених институција како је то слично тврдио и Професор Дејвид Чандлер. Он такође наводи и да је „међународна заједница преузела потпуну законодавну, извршну власт над формално независном државом...под директно међународном управом, институције босанске владе на свим нивоима постају шупље структуре, које нису пројектоване да раде самостално, или да омогуће изабраним представницима да сами договарају одређена рјешења“⁸⁴⁸.

Све ово водило је даље развијању зависности код појединих политичких елита поготово у Федерацији БиХ које су и даље очекивале интервенцију самог ОХР-а на сваку немогућност представника ентитета да постигну консензус по неком питању најчешће у институцијама БиХ, као нпр. Парламентарној скупштини БиХ у оба дома.

На то указује и чињеница да је „до августа 2008.године разријешено дужности преко 190 званичника“⁸⁴⁹ те да је бонска овлашћење користио преко 850 пута. Таква пракса у којој је сам ВП кроз ОХР „користио само прва, а дужности делегирао домаћим органима

⁸⁴⁷ D. Abazović, O međubilansu učinka rada međunarodne zajednice u Bosni i hercegovini-od decembra 1995 . do marta 2007. godine, Zbornik radova i izbor iz diskusije sa konferencije: Primjer Bosne i hercegovine Održivi koncepti ili stranputice međunarodne zajednice ?, Fondacija Henrik Bol, Sarajevo , 2007, str.137.

⁸⁴⁸D. Chandler, *Western Intervention and the Disintegration of Yugoslavia*, Pluto Press, London, 2000,pp.16-17.

⁸⁴⁹ Види: www.ohr.int/decisions/archive.asp ,приступљено 07.07.2016

власти и од њих тражио одговорност за оно што је он у њихово име одлучи(ва)о или пак наметну. У томе је срж разлике између правог протектората и његовог доскорашњег сурогата у постдејтонској БиХ⁸⁵⁰ који се проводи под значајним дјеловањем и МО.

Табела бр. 11: Употреба бонских овлашћења

Одлуке високог представника	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.
Наметање закона		4	4	14		51	10	3	8	
Измјене и допуне закона/устава		1	13	19	15	51	29	35	6	8
Обвезујуће одлуке	1	14	41	23	20	22	16	11	4	2
Постављање/функционисање посебних комисија		3			1	2	5	6	2	
Смјене/суспензије појединаца		6	32	28	14	21	7	72	32 ²	18 ²
Именовање службеника		1		2	4	6	12	13	36	18
Санцкије политичким странкама/ИСТУ финансијска ограничења							17	17	3	
Укупно	1	29	90	86	54	153	96	157	91	46

Извор: <http://www.ohr.int>, приступљено 07.07.2016.

У Бих била је присутна и другачија пракса у односу на наметања ВП, а да закони нису ни дошли до парламентарне процедуре. Та ситуација односи се на чињеницу када су под различитим врстама притиска од стране ОХР-а и другим МО у БиХ законодавни ограни морали потврђивати, без промјене „једног слова“ како смо већ нагласили, законе које је наметнуо ВП.

Тако је „Парламентарна скупштина БиХ усвојила 3. јула 2002. године Закон о Суду БиХ, који је својом одлуком наметнуо високи представник за БиХ Волфганг Петрич 12. новембра 2000. године. Овај Суд почео је са радом 8. маја 2002. године када је одлуком ВП именовано првих седам судија. Полазећи од тога да Устав БиХ не познаје категорију Суда БиХ, апсурдна је чињеница да ВП у својој одлуци посебно наглашава да је Суд БиХ основан како би се обезбиједила судска заштита у стварима које су у складу са Уставом

⁸⁵⁰ С. Наградић, Јанусова лица имплементације Дејтонског мировног споразума, *Дејтонски муировни споразум као правни и политички основ развоја Републике Српске*, Академија науке и умјетности Републике Српске, Монографије Књига, Одјељење друштвених наука Књига 28, Бања Лука, 2012, стр.147.

БиХ и на нивоу државе осигурала заштита основних људских права и слобода гарантованих Уставом БиХ, иако је очигледно да је исти неуставна категорија⁸⁵¹. Исту ситуацију, везану за противуставно дјеловање у области правосудног система имамо када је у питању насилно наметање тужилаштва на нивоу БиХ, иако оно као такво није било нигдје поменуто у ДМС. „Закон о Тужилаштву БиХ, којим је фактички и успостављено, наметнуо је својом одлуком од 6. августа 2002. године високи представник за БиХ Педи Ешдаун. Тужилаштво је почело са радом избором прва четири домаћа тужиоца 16. јануара 2003. године.

Првог међународног тужиоца у Посебном одјелу за организовани, привредни криминал и корупцију именовано је високи представник у марту 2003. године. Рад Тужилаштва и Суда БиХ остаће упамћен по присуству страних тужилаца и судија, што је незабиљежено у правосудној пракси других земаља. Од настанка Тужилаштва и Суда БиХ именовано је преко 70 страних тужилаца и судија из земаља Западне Европе и САД.⁸⁵².

О апсолутној доминацији међународне управе у БиХ у вршењу специфичног облика међународног протектората и о посебној неодговорности и незаинтересованости, за последице одлука оних који су учествовалих у истим, најбоље говори став једног од бивших правника у ОХР-у Метјуа Периша. Он констатује: „Међународне судије и тужиоци су именовани одлукама ВП углавном на основу дипломатског хира. Није било формалног ни транспарентног процеса избора и оцјена. Због малог броја кандидата за међународне позиције, квалитет тако именованих судија био је мјешовит, а њихово познавање бх. правног система у којем је требало да раде углавном било је минимално..пракса суда обиловала је елементарним грешкама које су значајним дијелом настајале због тога што међународне судије и тужиоци нису били упознати са домаћим процедурама⁸⁵³.

⁸⁵¹Извјештај Центра за истраживање рата и ратних злочина Републике Српске за 2014. годину

⁸⁵² *Ibid.*

⁸⁵³ Види: Стенограм са Посебне сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 14. Јула 2015. године

У овом правцу била је и одлука да се донесе Закон о ВСТС БиХ, а који је својим актом међународног управитеља такође октроисао 23. маја 2002. године ВП за БиХ Волфганг Петрич, који је донио и Упутство надлежним ентитетским органима да отпочну преговоре о преношењу надлежности у области правосуђа на државни ниво и то кроз формирање ВСТС БиХ. Овај закон након истих притисака усвојен је у јуну 2004. године од стране Парламентарне скупштине БиХ и убрзо је ВСТС и почео са радом⁸⁵⁴.

Неке од посљедњих коришћења бонских овлашћења односе се на одлуку ВП Валентина Инцка који је „18. 09.2009. године наметнуо одлуку којом се доноси Закон о расподјели, намјени и коришћењу финансијских средстава добијених по Анексу „Ц“ Споразума по питањима сукцесије, који поред осталог, мијења договорену расподјелу поменутих средстава као и начин враћања истих у корист институција БиХ и Брчко Дистрикта“⁸⁵⁵.

Веома често проблем одлука ВП огледа се у чињеници да оне нарушавају и друге дијелове правног система ентитета и БиХ. Тако је посљедица ове одлуке ВП била кршење више већ усвојених законских принципа утврђених Законом о фискалном Савјету, Закону о систему индиректног опорезивања, Законом о уплати на јединствени рачун и расподјелу прихода. Поред наведеног овај ВП у истом мјесецу наметнуо је и више закона из области држављанстава и то: Закон о измјенама и допунама закона о држављанству БиХ, Закона и измјенама и допунама закона о држављанству Републике Српске, Закон о измјенама и допунама закона о држављанству ФБиХ. Све наведено, између осталог, довело је да је „земља стављена под међународну паску увођењем стране власти у свим компонентама-цивилној, полицијској и војној“⁸⁵⁶.

Коришћење бонских овлашћења ВП могло би се сумирати кроз двије фазе вршења специфичног облика међународне управе (протектората) у БиХ од стране МО. Оне се могу окарактерисати као агресивна или „ауторитарна фаза грађења државе у којем су спољни

⁸⁵⁴Види шире: Извјештај Центра за истраживање рата и ратних злочина Републике Српске за 2014. Годину.

⁸⁵⁵ Влада Републике Српске, *Информација о законима које је покушао да наметне Високи представник за БиХ 18.09.2009. године*, Бања Лука, 2009, стр.12

⁸⁵⁶I. Lovrenović, M. Jergović, *Bosna i Hercegovina budućnost nezavršenog rata*, Novi Liber, 2010, str.151

актери директно управљали земљом⁸⁵⁷ и новија фаза у којој се коришћење ових овлашћења као прелаз из дејтонске и бриселску фазу све о на чињенице да се све више покушава пребацити одговорност са управљање БиХ од стране ВП и МО на домаће органе, али под останком специфичног облика надзора вршења овако помињане специфичне међународне управе у БиХ.

1.4. Осврт на правне посљедице одлука високог представника у БиХ

Све одлуке ВП од оних првих које је донио Карлос Вестендорп па до задњих којима се користио Валнетин Инцко у највећем броју случајева остављале су дубок траг по правни ситем у БиХ, уставом утврђене надлежности, као и на људска права и слободе како појединачна тако и колективна.

Све ове одлуке су га „претвориле у своју супротност, доводећи се у недопустиву ситуацију крајње арбитрарности брз било какве контроле и одговорности за кршење устава и основних људских права и слобода⁸⁵⁸. Симптоматично је да је ВП заједно са ОХР-ом стварао предуслове да и друге МО, чије смо дјеловање описали у претходним поглављима, такође укључи или у креирање или спровођење својих одлука, чиме се поставио као централна фигура вршења специфичног облика међународног протектората у БиХ. Посебна дисертација могла би бити посвећена свим одлукама ВП којих је преко осам стотина само у периоду до краја 2008. године. Истини за вољу морамо навести да у задњим годинама вршења мандарта ОХР-а није било тако екстремног коришћења бонских овлашћења у односу нпр. на период када је ВП био Педи Ешдаун. Ипак, све ове не мјења чињеницу да је овакво протекторско и противуставно понашање заокупљало пажњу и других аутора који су давали своје оцјене о функционисању БиХ након потписивања ДМС, уз посебан осврт колико је тој функционалности сам ВП доприносио и да ли је

⁸⁵⁷С. Благовчанин, Европска унија и Босна и Херцеговина: Грађење државе кроз процес европских интерграција, *op.cit.* стр.28.

⁸⁵⁸М. Дмичић, *Устав Босне и Херцеговине и европске интеграције*, Модерна управа, Графомарк Лакташи, 2011, стр.33.

уопште стварао функционалну државу или државу која ће се након губитка интереса међународне заједнице сама распасти по својим ентитетским или можда и кантоналним границама.

Овакву дугогодишњу праксу у БиХ најчешће је поред носилаца икнокосних функција, као и представника извршне власти, осуђивала својим актима политичке природе и Народна скупштина Републике Српске. У Резолуцији о циљевима и мјерама политике Републике Српске коју је Народна скупштина Републике Српске усвојила на Четрнаестој посебној сједници 15. октобра 2008. године, између осталог се каже:

„Народна скупштина одбацује позиве за наметање измјена или једнострано прекрајање Устава и унутрашњег уређења Босне и Херцеговине дефинисаног Споразумом и позива међународну заједницу да поштује одредбе споразума, та да своје понашање усклади са овлаштењима датим споразумом“⁸⁵⁹.

Такође у закључцима усвојеним на Двадесет деветој сједници народне скупштине Републике Српске 14. маја 2009. године усвојени су сљедећи ставови :

„Народна скупштина констатује да је само у три случаја дала сагласност у смислу члана 3. Тачка 5. Устава Босне и Херцеговине да Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине може донијети законе којима се врши пренос надлежности са ентитета на институције Босне и Херцеговине; Народна скупштина оцјењује да начин преноса надлежности путем дугогодишње праксе наметња рјешења одлукама Високог представника међународне заједнице, није дао опште позитивне резултат, нити испунио очекивања у погледу рационалности и ефикасности...“⁸⁶⁰.

У плејади аутора који су давали своју оцјену стања у БиХ наводимо сљедећа мишљења која су *pro et contra* у односу на нашу постављену главну и помоћне хипотезе.

У прилог нашој тврдњи пише Јан Трејнор у „Гардијану“: „У оштрој критици седам година западних напора да се Босна претвори у либералну демократију након рата 1992-

⁸⁵⁹ Види: „Службени Гласник Републике Српске“ бр.2/09, стр.1.

⁸⁶⁰ Види: „Службени Гласник Републике Српске“ бр.50/09, стр.3-4.

95, студија издваја бившег лидера Либерално-демократске партије, кога оптужује за претварање БиХ у територију којом управља "европски махараца", примјењујући британске методе и лекције у Индији у 19. вијеку“. У просеку је Лорд Ешдаун наметао 14 уредби или одлука сваког мјесеца, у поређењу са просјеком од четири током 1999...Централни критика међународног режима у Босни је да не постоје контрола и равнотежа овлашћена лорда Ешдауна нити његове одговорности, било локално или интернационално⁸⁶¹. У овако описаној ситуацији у БиХ у којој формално не постоји одговорност, а да се вршење специфичног облика међународне управе (протектората) наставило и 20 година после потписивања ДМС (уистину у нешто мањем обиму) свој став даје и професор Снежана Савић која констатује да „иако се нигдје формално посматрано, не говори о постојању протектората у БиХ, нема сумње да се кроз дјелатност ове институције једна његова димензија (без одговорност) садржајно практично одржава“⁸⁶².

Парламентарна скупштина Савјета Европе 23. јуна 2004. године је усвојила Резолуцију бр. 1384. која се односи на јачање демократских институција БиХ и у којој се између осталог наводи. „Обим ОХР-а је такав, да у сваком слислу, представља врховну институцију са овлашћењима у Босни и Херцеговини. У вез с тим, скупштина сматра да је непомирљиво са демократским принципима да ОХР буде у стању да доноси извршне одлуке, а да за њих не сноси одговорност, нити обавезу да оправда њихову валидност, а да при томе нема правног лијека“⁸⁶³.

Поступајући по овако јасно формулисаном ставу из Резолуције 1384. највишег парламентарног тијела СЕ, Европске комисије за демократију путем права, као једно од најзначајнијих савјетодавних тијела СЕ за уставна питања, у свом Извјештају о уставној ситуацији у Босни и Херцеговини и овлашћењима ВП поред настојања да дјелимично оправда одређене одлуке и уклопи и их у напредак БиХ и сам ДМС, ипак констатује да „ако је постојала у ранијем периоду, након закључења Мирног споразума, потреба да

⁸⁶¹I. Traynor, 'Ashdown 'running Bosnia like a Raj'', Saturday 5 July 2003 09.17 BST, <http://www.theguardian.com/world/2003/jul/05/politics.foreignpolicy> , приступљено 09.07.2016

⁸⁶² С. Савић, *Република Српска у дејтонској БиХ*, Комесграфика, Бања Лука, 2011, стр.22.

⁸⁶³ Види: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17232&lang=en> , приступљено 09.07.2016

Високи представник врши широка овлашћења, сада такав аранжман је фундаментално некомпатибилан са денократским карактером државе и суверенитетом БиХ. Што дуже постоји, то постаје проблематичнији...Начелно не могу бити прихватљиве одлуке које се директно тичу индивидуалних права, донијете од стране политичког тијела које нису потчињене принципу поштеност саслушања или бар минимума права на учешће у поступку и надзору независног суда⁸⁶⁴, овај извјештај закључује се јасним ставом у односу на бонска овлашћења ВП. „Пракса бонских овлашћења не одговара демократским принципима и стога Венецијанска комисија позива на прогресивно и постепено искључивање ових овлашћења⁸⁶⁵. На трагу претходног става Симић сматра да: „Високи представник за Босну и Херцеговину...посједује надсуверене моћи на тој територији“,...и он је „коначни и неприкосновени ауторитет у тој наводно независној држави“⁸⁶⁶.

Са друге стране Дом своје критике усмјерава на саму Канцеларију тј. ОХР и наглашава: „Посебна критика је резервисана за Канцеларију високог представника ..и овлашћења..која произилазе из састанка Савјета у Бону 1997.године. Та овлашћења су широко схваћена како би се омогућило наметање закона у олакшавању рјешавања проблема и санкција против особа које имају јавне функције⁸⁶⁷, а за који су по дискреционом тумачењу самог ВП дјеловали противно ДМС на начин на који је он то тумачио.

Хенри Перит анализирајући међународну управу у БиХ изводи закључак анализирајући комплетан систем међународне управе који укључујеи ВП. Он сматра да „су догађаји у Босни открили да концепт међународне заједнице којим се нејасно обугвата политичко старатељство“ за „резултат је имао постепено јачање овлашћења старатеља као

⁸⁶⁴ Види: <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282005%29004-e>, приступљено 10.07.2016

⁸⁶⁵ Види: <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282005%29004-e>, приступљено 10.07.2016

⁸⁶⁶ В. Симић, *Приватизација на Косову и Метохији под управом Уједињених Нација*, Пешић и синови, Београд, 2015, стр.130

⁸⁶⁷ R. Domm, *Europeanisation without democratisation: A Critique of the International Community Peacebuilding Strategy in Bosnia and Herzegovina*, Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 7., No.1. 2007, p.161

јачег надзора локалних институција који је потребан да би се постигли циљеви интервенције..ефекат је био одузимљење суверенитета домаћих органа⁸⁶⁸.

Став Русије која је и у самом УО ПИК-а у великом броју случајева осуђивала употребу бројних овлашћења, свој став годинама није мијењала. Садашњи амбасадор у БиХ Петар Иванцом тврди: „Вријеме је да се овај експеримент спољног протектората над Босном и Херцеговином заустави. Вријеме је и да међународна заједница дозволи народима у БиХ да предузму пуну одговорност за судбину своје земље⁸⁶⁹.

У прилог овог иде и Вркешов став који критикујући дјеловање ВП-а наводи да се у БиХ „урушила она уставна структура и равнотежа власти који је успоставио дејтонски мировни споразум..смјер промјена које је наметнуо Високи представник јесте унитаризација⁸⁷⁰. Званичан став руске федерације може се зажети да се Високи представник у БиХ просто може назвати „лордом протектором⁸⁷¹.

Да овај став Русије, по питању улоге ВП није усамљен говори и разматрање Жепича који оштро оцјењује да је боље да је међународна заједница увела потпуни протекторат него што је тренутно „овакав полупротекторат, у којем ни ни домаћа ни страна политика ни политичари ником не полажу рачун за катастрофално стање у земљи⁸⁷².

Исти став имају Ленард Коен и Џон Ремпли који у обимној студији „прихватање демократије на западном Балкану“ развијају тезу који је најближи нашим ставима који

⁸⁶⁸Н. Н. Perritt Jr.,Structure and standards for political trusteeship, UCLA Journal of International Law and foreign Affairs, p.10, <http://www.kentlaw.edu/perritt/courses/seminar/ucla-jilfa-published-wl.htm>, приступљено 10.07.2016

⁸⁶⁹П. Иванцов, *Окончати ригидни протекторат у БиХ*, <http://starmo.ba/politika2/item/44396-ivancov-okoncati-rigidni-protectorat-u-bih.html>, приступљено 11.07.2016

⁸⁷⁰В. Вркеш, *Консензус кључ унутрашњег уређења БиХ*, op.cit. стр.107.

⁸⁷¹<http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Ivancov-Zasto-je-potreban-lord-protector-u-BiH/331870>, приступљено 11.07.2016.

⁸⁷²Б. Жепић, Пат позиција у Босни и Херцеговини, Прилог критичком промишљању стварности, op.cit. стр.49.

имплицирају да ће овакво присуство и дјеловање МО и међународне заједнице у БиХ „и даље подсјећати на међународни протекторат“⁸⁷³.

Не алудирајући да наводимо већи број новинских чланака, на овом мјесту сматрамо за сходно за навести онај из њемачког „Тагезцајтунга“ који под насловом „ЕУ заказала у свом протекторату“ наводи: „БиХ је удаљенија од Европе више него икада, Нема потребних политичких и привредних реформи. Босанска реалност је тужна: у земљи је више политичара него у било којој држави. Државна управа је корумпирана и минимално функционише“⁸⁷⁴. На трагу ових закључака њемачког таблоида, своје виђење о раду ВП дају и одређени аутори бошњачке правне мисли. Тако Емир Хаџикадунић наводи да је „дошло вријеме за унутрашњи политички договор, функционалнију и ефикасију БиХ, државу без међународног протектората, без ОХР-а“⁸⁷⁵.

У радовима о мандату ВП и његовим одлукама могу се наћи и афирмативни ставови. Тако Кристофер Бенет, један од замјеника ВП, у допису од 30. септембра 2009. године упућеном предсједнику Народне скупштине Републике Српске наводи: „Бројним резолуцијама Вијећа сигурности УН усвојеним након тога прихваћен је опсег овлаштења Високог представника, као и конкретна употреба тих овлаштења у складу са Поглављем VII Повеље УН. Његов мандат признали су Европски Суд та људска права и Уставни суд БХ“⁸⁷⁶.

Апологетски став према ВП исказује и Срђан Диздаревић. У опису, по њему позитивних дјеловања канцеларије ОХР-а и коришћења бонских овлаштења, он наводи: „Ешдаунови представници на функцији Високог представника, Карл Билт, Карлос Вестендорп и Волфганг Петрич учинили су неке корисне потезе са становишта нормализације стања у земљи. Јединствене региоистарске таблице и јединствене путне

⁸⁷³ L. J. Cohen, J.R. Lampe, *Embracing Democracy in the Western Balkans: From Postconflict Struggles toward European Integration*, <https://www.wilsoncenter.org/book/embracing-democracy-the-western-balkans-postconflict-struggles-toward-european-integration#sthash.ua2WSnbg.dpuf>, приступљено 11.07.2016

⁸⁷⁴ Пораз ЕУ у сопственом протекторату, www.dw.com/sr/poraz-eu-u-sopstvenom-protectoratu/a-17992677 приступљено 11.07.2016

⁸⁷⁵ Е. Хаџикадунић, Од Дејтона до Брисела, *op.cit.*, p.184.

⁸⁷⁶ Допис Канцеларије ОХР-а предсједнику Народне скупштине Републике Српске, 30. септембар 2009. године, Коментар на усвојене Закључке Влада Републике Српске од 24. септембра 2009. године, текст у посједу аутора,

исправе су унаприједиле слободу кретања, јединствене монета је олакшала трговинске и финансискијске токове“.⁸⁷⁷

У писменим запажањима која су пред Европским судом за људска права у Стразбуру доставили правни савјетници у ОХР-у наводи, у прилог дјеловања ВП и коришћења бонских овлашћења: „Високи представник је основан међународним споразумом као дио машинерије за враћање мира у државе бивше Југославије, Високи представник црпи своја овлашћења из међународног права, укључујући и правно обавезујуће одлуке Савјета везбједности, Високи представник није подложен контроли ниједне појединачне државе, Високи представник није орган ниједне државе и његове активности не укључују одговорност ниједне државе као предмет међународног права“⁸⁷⁸ и сл.

Душко Димитријевић, по нама, даје специфичан коментар који граничи са афирмативним и негативним ставом о дјеловању међународне управе и самог ВП. Он закључује „Значајан случај за међународну праксу представља успостављање управе Уједињених нација у Босни и Херцеговини. Резолуцијом бр. 1031 од 15 децембра 1995. године, Савет безбедности пренио је овлашћења на високог представника који по том основу врши контролу свих видова власти ...и у крајњој инстанци врши мониторинг и супервизију спровођења одредби“⁸⁷⁹.

Као што можемо видјети на основу изнесених ставова није непознато у досадшњим правним анализама на ову тему да се може потврдити и основаност наше тврдње да је у БиХ међународна заједница под мандатом МО направила „читав експеримент“ са функционисањем државе *sui generis* какава је засигурно БиХ. Иако је нормативно или формално гледано она успостављена као самостална земља онда то од свог оснивања 1995. године ДМС до данас није никада била у већој или мањој мјери, управо по нама захваљујући садејству МО у БиХ и ВП.

⁸⁷⁷С. Диздаревић, Босна и Херцеговина: Недовршена држава, *Босна и Херцеговина на путу ка модерној држави? Перспективе и препреке*, Фондација Хенрик Бол, Сарајево, 2005, стр.37

⁸⁷⁸European Court for Human Right, Council of Europe Strasbourg, ECHR-LE3.3R.No.3657/04, Dusan Beric and other against V&H, p.2.

⁸⁷⁹Д. Димитријевић, *Међународна управа над територијама*, <http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85551002239D>. приступљено 12.07.2016.

ЗАКЉУЧАК

Међународне организације, као учесници у регионалним и глобалним процесима, незаобилазна су тема у великом броју научних и стручних расправа. Са овом докторском дисертацијом, кроз анализу њихових конститутивних елемената чију смо допуну предложили са још једним сегментом везаним за питање службеника МО, настојали смо, прво у теоријском смислу, дати свој допринос правној науци.

Посебно питање које смо разрадили односило се на сагледавање историјских и компаративних сегмената криза у бившим комунистичким земљама и улоге МО у њиховој (ре)интеграцији у оне процесе које, кроз окриље МО, управо воде земље Западане Европе и САД. Све обрађене земље прошле су одређену врсту прилагођавања и успјеле се, на већи или мањи начин, уклопити у планове и процесе у смислу одлука МО, а са друге стране сачувале су свој „суверенитет“. Оне државе које су, као СФРЈ, изгубиле свој геостратешки положај и нису се уклапале својом територијалном цјеловитошћу у планове ширења НАТО-а на Исток и слабљења капацитета Уједињених нација, биле су подвргнуте најгрубљем кршењу правила међународног права, као и оснивачких аката МО, да би се издејствовао њихов нестанак. Поред тога, кршењем истог међународног права очигледни акти сецесије уз признање права на самоопредјељење само „одабраних“ народа, на примјеру СФРЈ, разјашњени су, по нама у бираним сегментима.

На примјеру БиХ дат је преглед свих докумената, радњи и процеса које су МО предузимале да би издејствовале признање независности једне од република бивше СФРЈ која је то по елементима становништва, територије и степене вршења државне власти најмање испуњавала. Генезу таквог епилога дали смо како кроз вањске узроке тако и кроз сагледавање развоја југословенске уставности, чиме сматрамо да рад добија посебну категорију правне мултидисциплинарности.

Дјеловање на постизању трајног и одрживог мира у БиХ није директан резултат дјеловања самих МО. Ипак, морамо признати да сви они уставни принципи нове БиХ, као и мапе разграничења у свим мировни плановима, почевши од Кутиљеровог па до плана Контакт групе, послужили су као основа за сам текст ДМС.

У његовом постизању, као битну улогу, поред посредних заслуга МО, имале су и САД које су управо користиле отворено елементе које нису биле на располагању УН и ЕУ (барем не тако отворено). Сврставањем на страну Хрвата и Бошњака, притиском да се оствари војно и цивилно уједињење против српске стране, као додатним наоружавањем уз војну подршку, посебно из ваздуха, САД су створиле услове да се све стране доведу за преговарачки сто. Указали смо на чињенице дубоког садејства НАТО-а, као МО и великог степена протвправности, кршења резолуција УН да би се представници Републике Српске присили да пристану на скоро немогуће услове у Дејтону.

Анализом ДМС, као и његових анекса, у другом „динамичком“ дијелу дисертације, сматрамо да смо оправдали наслов дисертације као и хипотезе постављене у сврху разраде истог. Доказивали смо степен укључености МО у имплементацију анекса ДМС, као и остваривање оних полуга који су омогућавала јединствен систем вршење међународне управе под контролом МО у БиХ.

Кроз појединачна поглавља обрађивани су цивилни и војни аспекти имплементације ДМС који су заједно са институцијом Високог представника допринијели вршењу специфичног облика међународне управе који се проводи уз значајно учешће МО, а која се, по нама, са одређеним елементима граничи и са „протекторатом“.

Поред овог примјера, на нивоу државе *sui generis*, каквом сматрамо БиХ, степен вршења овакве специфичне међународне управе („протектората“) обрађен је и кроз примјер Брчког, гдје је, по нама, дошло до вишеструког кршења како међународног уговорног тако посебно и међународног арбитражног права. Промијењен је ДМС, прекршен је принцип *acta sunt servanda* као и основна правила арбитражног поступка самовољним изласком из мандата формиране арбитраже и као и једностраним доношењем одлуке од стране само једног арбитра.

Посебни сегменти у више поглавља указују на улогу МО у смислу пројеката и донација који су реализовани или су у току, а у циљу да се, по нама, прикаже како се кроз огроман износ средстава у БиХ финансирају управо оне политике, стратегије и реформе

које су креиране од стране МО и које БиХ усмјеравају ка пуноправном чланству у ЕУ и НАТО.

Улога високог представника, Савјета за имплементацију мира, као и његовог Управног одбора наметнула се на основу изнесених чињеница и резултата истраживања као својеврсна координирајућа и контролна полуга вршења овог специфичног облика међународне управе у БиХ које се проводе уз одлучујући допринос МО.

Сви наведени облици дјеловања МО и ВП на провођењу ДМС довели су, по нама, до различитог степена вршења међународне контроле над земљом која је барем формално успостављена као независна. Овај поменути степен међународне управе у БиХ имао је своје различите фазе почевши од потпуне војне и цивилне доминације након потписивања ДМС, преко управљања свим значајнијим правним и другим процесима у земљи, па до противуставног дјеловања ВП који је одузимајући надлежности ентитетима и преношењем истих на државни ниво мислио да ствара функционалнију државу. У ствари, десило се супротно.

Више од двадесет година након потписивања ДМС БиХ је само привидно самостална и независна држава. У њој још увијек постоји високи представник (ВП) који „сматара да уз све слабију подршку може“ и даље да користи „бонска овлашћења“ и апсолутно супституише и законодавну и извршну власт. Институције правосудног система противуставно су наметнуте јер исте нису постојале у ДМС, њихов рад је поражавајући и посебно противправан у одређеним сегментима, што је потврдио и Европску суд за људска права пресудом у случају Сејдић и Финци, Мактоуф и Дамјановић против БиХ и др. сличним пресудама.

Институције на државном нивоу које су вишеструко увећане противправним дјеловањем ВП у односу на систем надлежности договорен у Дејтону, и представљају у највећем броју случајева само форму без стварних задатака и суштине, а буџетска средства која се издвајају за њихов рад, у великом омјеру одлазе само на њихове плате без стварних и конкретних резултата. Оно што забрињава јесте да се тренд таквог преноса надлежности и даље подржава од самог ВП и дјела МО, а све у циљу ранијих изјава да се

обесмисли постојање ентитета, да се оснажи државни ниво власти, те да се у коначној фази уђе у ревизију ДМС и да се укину ентитети и створи грађанска држава са једним предсједником у којој би Бошњаци, као најбројнији народ, могли да држе главне полуге власти.

Све наведено указује нам да ова међународна управа у БиХ не чини ни изблиза оно што је била њена улога нпр. старатељском систему тј., да територија којом се управља постане самостална и независна у пуном капацитету, напротив ствара се само привид тога. Све наведено свакако је противно и Повељи УН тачније њеним члановима 76 и 80. који између осталог говоре и о добробити становништва којима се „управља“.

На крају, на основу обраде предмета истраживања и чињеница до којих смо дошли, сматрамо да због потпуности рада требамо дати *de lege ferenda* приједлоге који у будућности теоријски и практично могу допринијети рјешавању уочених проблема.

Као прво, сматрамо да се треба што прије окончати рад ОХР-а и да треба укинути институцију ВП да би држава право и формално и суштински била независна.

Друго, улога МО у БиХ треба да се фокусира на оне пројекте око којих постоји консензус свих народа у БиХ без политике условљавања јачања државног нивоа као што је то у случај у европским и евро-атлантским процесима, о којима, по нама, коначан суд у смислу приступања или не треба да дају грађани на референдуму.

Надаље, потребно је извршити ревизију свих нелегалних и оне мање бројних легалних преноса надлежности са ентитета на државу, како би се исте које су се показала као нефункционалне што прије поново вратиле онима од којих су узете.

Само на такав начин, као децентрализована држава, са јаким ентитетима и функционалним државним нивоом у мјери који је предвиђен ДМС или је резултат договора ентитета (и кантона), БиХ може опстати као држава коју ће на пријекто потребном консензусу градити њени конститутивни народи и остали.

У супротном, неодласком међународне управе, а наставком притиска за само јачањем државног нивоа у интересу једног, бошњачког народа, БиХ ће ући у фазу у којој ће друга два народа (Срби и Хрвати) још јаче разматрати политичке идеје и процесне кораке дјеловања како да:

- *очувају и додатно ојачају свој степен аутономије, те траже враћање свих или већине противно ДМС одузетих надлежности нижим нивоима власти у БиХ,*
- *остваре у будућности своје право на самоопредјелње као и на другачије организовање БиХ или*
- *самостално одлуче о својој даљим националним интересима низом политичких и процесних одлука од осамостаљења до уједињење са сусједним државама, те зато затраже и међународно признање као што су то тражили и други који су на то имали мање права приликом распада СФРЈ.*

СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ⁸⁸⁰

1. J.Klabbers, An introduction to international institonal law, Cambridge university press, Cambridge, 2002, pp.7-13
2. I.Brownlie I. Principles of Public International Law, Clarendon Press, Oxford-New York,1990, p.680.
3. С.Аврамов, М.Крећа, Међународно јавно право, Савремена администрација, Београд, . 2003, стр.174
4. М.Бартош , Међународно јавно право, Књига I, ЈИП Култура, Београд, 1956, стр.359.
5. Ј.Н.Стојшић-Дабетић, Међународна одговорност Европске Уније у светлу правила међународног права о одговорности међународних организација, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015, стр.12.
6. H.G. Schermers, International institutional law, Sijthoff and Nordhoff,1980, p.7
7. Document UN A/CN , 4/161 and Add 1(Special Rapporteur
8. М.Аћић, Најзначајније карактеристике међународних организација са посебним освртом на рад ИСАО, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Београду,2007, стр.4-7
9. В.Димитријевић, О.Рачић, В.Ђерић, Т. Папић, В. Петровић, С. Обрадовић, Основи међународног јавног права, друго издање, Београдски центар за људска права, 2007,стр.101-103
10. Љ.Мијовић, Правни аспекти утицаја међуанродних организација на државну сувереност, магистарси рад, Бања Лука, 1996.стр.16
11. C.F. Amerasinghe, Principles of International law of International organizations, Cambridge University press, Cambridge , 1996, p.83, H.G.Schremers and N.M. Blokker, International Institutional law, 3rd revised edition, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1995, p.975, D.W. Bowett ,The Law of International Institutions, Ed. 2nd,F.A. Praeger, London, 1970,pp301-309
12. В.Димитријевић, О.Рачић, Међународне организације- пето издање, Правни факултет Универзитет Унион и Службени гласник, Београд, 2011, стр.42
13. И.Јанев, Статутарно уређење међународних организација, Институт за политичке студије, Београд,2009, стр.29.
14. W.Slomason, Fundamental perspective of international law, six edition, Wadsworth cengage learning,2011, p.131
15. Ј. Андраши, Међународно право, шесто издање, Загреб, 1976, стр.60.
16. K.Wellens, Fragmentation of International law and estabklishing an Accountanillity Regime for International Organizations: the Role of Judiciary in Closing the Gap, Michigan Journal of International law, Vol. 25, 2004, p.2

⁸⁸⁰ По одобрењу ментора , у складу са одредбама члана 6 Општих правила за писање и обликовање докторске дисертације које је издао Универзитет у Београду

17. О. Рачић, В. Димитријевић, Међународне организације, треће издање, Савремена администрација, Београд, 1980, стр.18.
18. В.Димитријевић, О.Рачић, Међународне организације- пето издање, Правни факултет Универзитет Унион и Службени гласник, Београд, 2011, op.cit. стр.28
19. М.Аћић,Привилегије и имунитети службеника међународних организација, Правна ријеч, Бања Лука, 2015., стр.
20. A.Duxbury, The participation of States in international organization, Cambridge University press, Cambridge, 2011, p.1.
21. Д.Лапаш, Невладини ентитети пред вратима међународноправног субјективитета- пут ка новом међународном праву?, str .1760
22. C.F. Amerasinghe, Principles of the Institutional Law of International Organizations, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, str. 399.
23. C.Ahlborn, The rules of International Organizations and law of International Responsibility, Amsterdam Center for International law, Amsterdam, 2011, p.56-59.
24. M.Shaw, International public law, p.1202
25. A.Nollkemper, D.Jacobc, Shared Responsibility in International law-A conceptual framework, SHARES research paper 03-2011, ACIL,2011-07, Amsterdam, 2011. p.4
26. Т.Мишчевић, Нова ера међународних организација, Службени гласник, Београд, 2012, стр.261.
27. Б.Јеличић, Ј. Драгутиновић, Наддржавне организације као субјекти међународних односа, CIVITAS,број 5., Нови сад, 2013, стр.
28. М.Аћић. М.Аћић,Привилегије и имунитети службеника међународних организација, Правна ријеч, Бања Лука, 2015.,str.
29. С. Ryngaret, The immunity of International Organizations Before Domestic Courts, recent trends, International Organisations Law Review 7/2010, pp.128-129
30. S.Hohenvelderan,Failure of Controls in the Sixth International Tin Agreement, In Towards More Effective Supervision By International Organizations: Essays in Honour of Henry G. Scheremers, Niels Nlokker &Sam Muller eds.1994. p.271 из M.Singer, Jurisdictional Immunity of International Organizations: Human Rights and Functional Necessity Concerns, Virginia Journal of International law, No.36.Issue 1, 1995, p.139.
31. В.Ђ. Деган, Међународно право, друго осавремењено издање, Правни факултет Универзитета у Риједи, Ријека, 2006, стр.441
32. М.С. Новаковић, Правни положај међународних службеника, докторска дисертација, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд 2015., стр.145.
33. А. Врђушка, Ф.Магушић, „Поступање полицијских службеника према особама са дипломатским Имунитетом“, Полицијска безбједност, Загреб 2010, стр.254.
34. I.Brownlie,Principles of Public International Law, Six edition.,Clarendon Press, Oxford-New York,2003, p.652.
35. A.Reinish and U.A. Weber, In shadow of Waite and Kennedy-The Jurisdictional Immunity of International organizations, the individual s Right of Acces to the Courts and

- Administrative Tribunals as Alternative Means of Dispute Settlements, *International Organizations Law Review* 1/2004/, p.59.
36. B.V. Genevieve, *The privileges and Immunities of International Organizations in Domestic courts*, ed. A.Reinsh, Oxford University Press, 2013, p.113.
 37. Б.Ракић, *Остваривање мира преко међународног организовања и интегрисања држава*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2009, стр.19.
 38. Н.Kelsen, *Principles of International law*, Holt, Rinehart & Wilson, New York, 1966., pp.307-308.
 39. L. Debelez, *Le concept d internationalisation*, *Revue General de Droit International Public*, 1967, Vol.71.pp.5-27.
 40. Б.Ракић, *Остваривање мира преко међународног организовања и интегрисања држава*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2009. стр.84.
 41. С.Ћирковић, *Сарска област*, Архив за правне и друштвене науке, 1935, бр.47.
 42. L.H.Woosley, *The Leticia Dispute between Columbia and Peru*, *AJIL*, 1935, Vol.29, pp.94-99
 43. J. Blociszewski, *L affaire de Memel la decision de la Conference de Abassadeurs du 16 fevier 1923.*, *Revue General de Droit International Public*, 1923, Vol. 30, pp.142-143.
 44. Ђ.Поповић, *Лига народа*, српска књижевна задруга, Београд, 1930, стр.198-199.
 45. D.F. Van Rens, *Les mandats internationaux*, Rousseau&Cie, Paris, 1927, p.145.
 46. М.Новаковић, *Основи међународног јавног права*, Југословенско удружење за међународно право, Београд, 1936. стр.256-259
 47. Н.Н, Perit, Jr. *Structures and standards for political trusteeship*, UCLA, *Journal of international law and foreign affairs*, 2011. p.5
 48. С.Аврамов, М.Крећа, *Међународно јавно право*, Савремена администрација, Београд, . 2003, op.cit. стр.555.
 49. R.Wolfrum, *Internationalization*, part in: *Encyclopedia of Public International law*. R.Bernhardt.ed., Vol.II, Amsterdam, 1995. pp.1395-1398.
 50. R.Wilde“*From Danzing to East timor and Beyond: The Role of International Territorial Administration*, *AJIL*, 2001, Vol. 95. PP.582-523.
 51. Д. Димитријевић, *Међународно регулисање територије држава*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2008, стр.116.
 52. Б.Милисављевић, *Нове мировне мисије Организације Уједињених нација*, Центар за публикације правног факултета Универзитета у Београду, Јавно предузеће „Службени Гласник“, Београд, 2007, стр.176-177
 53. Ђ.Вртунић, *Магистраски рад*, НУБЛ, Бања Лука, 2015. година, стр..
 54. Н.Чомски, *Контролисана демократија*, ЦИД, Подгорица, 1999,стр.50
 55. С.Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преустрој свјетског поретка*, Извори, д.о.о. за накламничку дјелатност, Загреб, 1998,стр.37.

56. Н.Чомски,Шта то (у ствари) Америка хоће, Чигоја Штампа, 1999,стр.13-19
57. С. Хантингтон, Сукоб цивилизација и преобликовање свјетског поретка, друго издање, ЦИД Подгорица-Романов Бања Лука, Бања Лука, 2000, стр.8.
58. Н.Чомски, Хегемонија или опстанак,Рубикон, Нови Сад, 2008, стр.21-23
59. С. Аврамов, Постхеројски рат запада против Југославије, Иди, Ветерник, 1997, стр.25
60. Z.Brezekinski,Orbis, A Journal of World Affairs, Fall 1993 pp.521-524
61. Н.Чомски, Империјалне амбиције, Рубикон, Нови Сад, Бео књига Београд, 2009, стр.56-66.
62. С. Аврамов, Постхеројски рат запада против Југославије, op.cit, стр.31
63. S.Hoffman: Bush Abroad, The New York Review of Books, Nov. 5th, 1992, p.54
64. L.Mates, Počelo je u Beogradu, Zagreb, 1982, стр. 26-52.
65. R.Petković, Nesvrstana Jugoslavija i suvremeni svijet, spoljna politika Jugoslavije 1945-1985., Zagreb, 1985, стр.18-65.
66. М.Бисић, Сигурносне детерминанте Европе 80-тих година XX стољећа, Шахинпашић, Сарајево, 2005, стр.236
67. Nesvrstanost u suvremenom svijetu, Vjesnikova press agencija, Zagreb, 1979. Leo Mates, Počelo je u Beogradu, Zagreb, 1982
68. С.В.Браун, Understanding international relations, Secon edition, revised and updated, Palgrave, New York, 2001, p.260-261.
69. М.Марковић, Глобализација и глобализам,Зборник радова са округлог стола , Народна библиотека „Јован Поповић“, Кикинда, 2003, стр. 30-31
70. J.E. Siglitz. Globalization and its Discontents, W.W. Norton & Company, New York, 2002, p.23.
71. Г. Поповић, Криза глобализације или глобализација кризе, Бесједа Бања Лука-Ars Libri Београд, 2003,стр.33
72. J. Svejnar, Transition Economies: Performance and Challenges, published in, Journal of economic perspectives, Year 16, No.1, pp.3-27,
73. O.J.Blanchard, K.Froot and J.D.Sachs, The transition in Eastern Europe, Vol. 1 and Vol.2. University of Chicago Press, 1994
74. А.Новаковић, Транзиција, реформе и перцепције о реформама-поређење српске и транзиције земаља ИЦЕ, Српска политичка мисао, број 1/2012, год.19, Бр.35, стр.31-32.
75. Р.Ковачевић, Транзиција земаља Централне и Источне Европе у тржишну привреду, Привредна изградња XLV:3-4, стр.149
76. A.Gelb, and C. W. Gray, The Transformation of Economies in Central and Eastern Europe, Policy Research Series no 17. Washington, D.C.: World Bank, 1991.
77. Р.Стојановић, Спољна политика Европске Уније, Досије, Београд, 1998.,стр.127.
78. Z.Smajić, Evropska unija i zemlje bivse Jugoslavije,ОКО, Sarajevo, 1997, str.159

79. J.Baker, Where we have been and where we are? U.S Department of State Dispatch, December 16, 1991, pp..887-888
80. М.Горбачов, Перестројка, Ново мишљење за СССР и остали свет, Београд 1988. стр, 13,43-44, према С. Аврамов, Постхеројски рат запада против Југославије, op.cit, стр. 17
81. Z. Brzezinski, The Grand Chessboard American Primacy And Its Geostrategic Imperatives, Basic Books, 1997,p.10.
82. Р. Кузмановић, Уставно право, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, 2002, стр.291-295.
83. Р. Нешковић, Недовршена држава, Friedrich Ebert Stiftung, стр. 89
84. Н.Поповић, Када је почело разбијање СФРЈ,Институт за упоредно право, Београд,2011. стр.140-143
85. М.Царевић, Узроци и последице распада Југославије, Глас,Бања Лука, 2003,стр.88
86. D.Jovic, The Disintegration of Yugoslavia, A Critical Rewiew of Explanatory, European Journal of Social Theory(4)1, London, 2001, p.101.
87. М. Царевић: Крај илузија или реминисценције на грађански рат у БиХ и његове последице, Политичко популарна библиотека, Бања лука, 1998, стр.106.
88. R.Dizdarević,Od smrti Tita do smrti Jugoslavije, svejdočenja, Svijetlost, Sarajevo, str.424
89. С.Аврамов, Трилатерална комисија-Светска влада или светска тиранија ?, Идиј-Ветерник, 1998., стр.7.
90. М.Видојевић, Досије Омега,Акиа мали Принц, Београд, 2014, стр.2
91. Д.Пророковић, Њемачка геополитика и Балкан, Catena Mundi, Београд, 2014, стр.216-217.
92. М.Шолаја, Босна и Херцеговина у геополитици модерне, Зборник радова Босна и Херцеговина у савременом геополитичком окружењу, Независни универзитет Бања Лука, Бања Лука, 2011, стр.166
93. С.Ingaro, Т.А. Emmeret, Suočavanje sa jugoslovenskim kontraverzama, inicijativa naučnika, Sarajevo, 2010. str.28
94. G.Anderson, Secession in International Law and Relations:What are we talking About?, Digital Commons at Loyola Marymount University and Loyola School, Comparative Law Rewiev No.434, 7-1-2013,pp.355-356
95. J.Crawford, The creation of states in International Law, Clarendom press, Oxford,1979, str.286.
96. Ј.Фиш, *Право народа на самоопредјељење*, Глас Српске, Фелтон, издање од 22.8.2014
97. I.Omeragić,Srpsko osporavanje Bosne i Вошњака, Magistrat, Sarajevo, 2001.str.74-76.
98. М.Милутиновић, З.Калинић, С.Радуљ, Сецесија израз права народа на самоопредјељење, Сварог, Научно стручни часопис,Бања Лука, Октобар, 2014.стр,28.

99. A. Zimmerman, *Staatenfolge in Verträge zugleich ein Beitrag zu Möglichkeiten und Grenzen völkerrechtlicher Hoheitskollisionsregeln*, Berlin, 2000,.
100. J. Bercovitch, *Resolving international conflict*, Lynne Reiner Publishers, London, 1996, pp.7-8
101. M.Сахацић, Превентивна дипломатија у међународном праву и њена примјена на подручју бивше Југославије, <http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85550902112S>.
102. A.L. George, *Strategies for preventive diplomacy and Conflict Resolution: Scholarship for Policy-making*, *Cooperation and Conflict*, Vol.39/No.9, 1999, p.10
103. B.W. Jentleson, *Preventive Diplomacy and ethnic Conflict: Possible, Difficult Necessary*, *Institute on Global, Conflict and Cooperation Policy Papers*, NO.4, 1996. P.6.
104. З. Виторовић, Превентивна дипломатија-како спријечити сукобе и ратове, Бесједа, Београд, 2003,
105. Д.Н. Васић, Превентивна дипломатија, теоријски концепт, нормативни оквири и политичке контроверзе, *ЈП Службени гласник*, Београд, 2010, стр.200.
106. S.Touval, *Case Study.Lessons of preventive Diplomacy in Yugoslavia*, *Managing Global, Chaos*, UN Insititute of Peace Press, Washington.D.C, 1966, pp.403-417.
107. М.Царевић, Узроци и последице распада Југославије, Правни факултет Бања Лука, Бања Лука, 2003,стр.250
108. Р.Касагић, Преварени народ, Књижевна заједница Васо Пелагић, Бања Лука, 2014, стр.119.
109. Б.Ракић, Европски суд правде и санкције према Србији, Правни факултет Универзитета у београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд ,2015,стр.11.
110. D.A.Dyker, I.Vejvoda, *Jugoslavia and after, A study in fragmentation, despair and rebirth*,Longman, London and New York, 1996, pp.12-13
111. L.Henkin, *General Course on Public International law*, RdC 1989, Vol.216. str.31
112. A. Casesse, *Self –Determination of Peoples*, str. 143
113. J. Crawford, *State Practice in international law*, str 115-116
114. M.Taner, *Croatia: A nation Forged in War*, Yale University Pres, New haven and London, 1997, p.272
115. M.Baruiciski, *Politics Overrideas Legal Principles: Tragic Consequences of the Diplomatic Intervention in Bosnia –Herzegovina (1991-1992)*, *American University International Law Review*, Vol.11. Issue 5., Article 1. Washington, 1996, p. 785
116. L.M. Herta, *Intra state Violence in Bosnia-Hertzegovina and the mixed reactions from the International Community. An Analysis of the Ambivalence of the Transatlantic World*, *Romanian review, of international studies*, VI.2,2014,p.30.
117. J.E.Powell, *The Speeches of J.H.Powell*, POLL 4/1/24 January-December 1992, Churcchill Archives Centre, Churcill College, Universitu of Cambridge

118. С.Аврамов, М.Крећа, Међународно јавно право, Савремена администрација, Београд, 2003, стр.230-232.
119. Р.Нешковић, Недовршена држава, политички систем Босне и херцеговине, Friedrich-Ebert-Stiftung, Амосфраф, Сарајево, 2013. стр.154.
120. М.Крећа, The Badinter Arbitration commission-A critical Commentary, Jugoslovenski pregled, Београд, 1993, стр.67
121. М.Ђошан, Од агресије до трибунала, Издање аутора, Београд, 2010,стр.9-13.
122. М.Шуковић, Чињенице за освјетљавање и разумијевање концепције Федерације по Уставу из 1974. Године, http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/fid/VI/d21/html_ser_lat
123. М.Крећа, The Badinter Arbitration commission-A critical Commentary, op.cit.75
124. E.D. Williamson, Panel on State succession and relations with federal states, American Society of International law, April , 1992, p.10. и
125. Y.Z. Blum ,UN Membership of the "New" Yugoslavia: Continuity or Break и The American Journal of International Law ,Vol. 86, No. 4 (Oct., 1992), pp. 830-833,
126. Б.Кнежић, Ј.Ђирић, 20 година од разбијања Југославије, институт за упоредно право -Ј.Гускова, Став Срба према мировним плановима из прве половине, 90-тих година XX вијека, Гораграф, Београд, 2011, стр.41.
127. L.Tindemans, L.Cutler, B.geremek, J.Roper, T.Sommer, S.Viel, D. Anderson, Nedovršeni mir, Izvještaj međunarodne komisije za Blakan, op.cit, str.48
128. М.Крећа, A few remarks about the continuity of FRY and its membership in the United Nations, International problems, 3/1994, str.339-412.
129. К.Никифоров, Између Кремља и Републике Српске, Игам, Београд, 2000, стр.27.
130. А. Фира, Уставно право, Друго измјењено и допуњено издање, Привредни преглед Београд, 1979, стр.93.
131. Б.Милосављевић, Д.М.Поповић, Уставно право, треће измјењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Јавно предузеће Службени Гласник, 2009, стр.96
132. Сл. лист.ФНРЈ 30/54 од 21.07.1954
133. V.Mratović, N.Filipović, S.Sokol, Ustavno pravo i političke institucije, Bilioteka Udžbenici i skripta, Zagreb 1981, str.156.
134. Ј.Ницовић, Уставни развој Југославије, Књига II, Ирва инвестиције, Београд, 2013, стр.169.
135. Устав СР БиХ, Службени лист Републике Босне и херцеговине, Сарајево од 16.10.1991. године.
136. Ј.Ницовић, Уставно право Југославије, Књига III, Ирва инвестиције, Београд, 2013, стр.20.
137. И.Омерагић, Државно правни развитак БиХ, Вијеће конгреса бошњачких интелектуалаца, Сарајево 1998, стр.43-51.

138. Г. Марковић, Босанскохерцеговачки федерализам, Службени Гласник, University press, izdanje Magistrat, Beograd/Sarajevo, 2012, str.58.
139. Н.Абдић, Kako smo ubijali Jugoslaviju, Liga antifašista Jugoistočne Evrope, 2011, str.90.
140. Ђ.Микић, Сведочанство о рату и миру у Босни и Херцеговини (1992-1995), „Политеа“, бр.1, Бања Лука, 2011, ЈУ „Службени Гласник РС“ Бања Лука, 2011, стр.192
141. В.Вукас, S.Fabijanić Gargo, Правноповјесне и међународноправне одреднице (dez)integracijskih procesa држава слједница SFRJ, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 48, 3/2011., str. 577.-612.
142. М.Миловановић, Истине и заблуде о рату у Босни и Херцеговини (1992-1995.године), Арт принт, Бања Лука, 2005,стр.11.
143. К.Трнка, Ustavno pravo, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo, 2006, str .90-92.
144. Н.Кољевић: Стварање Републике Српске, Дневник 1993-1995, Службени Гласник, Службени Гласник републике Српске, Бања Лука, 2008, стр.17.
145. А.Буха, Аргументи за Републику Српску, Матица Српска, 1996, стр.17-205.
146. Н.Кољевић, Од Платона до Дејтона (Записи о држави-нашим поводом), Глас Српски, Бања Лука, 1996,стр.11;
147. С.Рибничић, Geneza jedne zablude , Zagreb, Sejatrija, Srajevo, Založba Bogataj, Idrija, 2011, str. 35-38.
148. Z.Sančević, Pogled u Bosnu,zapisi veleposlanika, Naklada Naprijed, Zagreb, 1998, str.119.
149. В.Петрич, Босна и Херцеговина од Дејтона до Европе,Свјетлост, Сарајево, 2002, стр.27
150. Р.Луцић, I.Lovrenović, Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Kultura&Rasvjeta-Civitas, Split-Sarajevo, 2005, Napomena priređivača
151. М.Филіповић, Bio sam alijin diplomata,Delta, Вићац, 2000, str.150
152. Д.Вуковић, Идеолошка свијест и национални интереси на просторима бивше СФРЈ и БиХ од 1990. Године, докторска дисертација, Источно Сарајево, 2008, стр.202.
153. М.Јевтић, Од исламске декларације до вјерског рата у БиХ, Филип Вишњић, Београд, 1993, стр.17
154. Ђ.Микић, Свједочанство о рату и миру у Босни и Херцеговини (1992-1995), „Политеа“, Бр.1., Бања Лука, 2011.стр.191.
155. Ј.Блажановић, Прећутани злочини, Сецесија БиХ из СФРЈ-континуитет бесмисла, БОРС, Бања Лука, 2003, стр.18
156. Н.Bourgarel, Yugoslavism, History of a Failed Idea 1918-1992; Bosnian muslims and the Yugoslav idea, Hurst&Company, London,2003,p. 112
157. В.S. Cevik, P.Seib, Turkey s Public Diplomacy, Palgrave Macmillan, New York, 2015, pp.91-113.

158. К.Ружерон, Будући рат, Војно дијело, Београд, 1952, стр.9
159. Н.Дураковић, Превара Босне, ДЕС, Сарајево, 2008, стр.239-240.
160. United Nations Department of Public International law, The Blue Helments, New York, p.3; J.Mackinlay, A guide to peace Support Operations , Institute for International Studies, Providence, USA, 1996.
161. J.L.Dunoff, S.R.Ratner, D.Wippman, International law, Norms, Actor, Process, A problem-Oriented Approach, Aspen, Law&Bussines, New York, 2002, p.887
162. A.J.Bellamy, P.D.Williams & S.Griffin, Understanding peacekeeping, Polity Press, Cambridge, 2010,p.5
163. M.J.Butler, International Conflict Management, Routledge, Taylor&Francis Group. London-New York,2009, p.82.
164. M.Goulding, The evolution of United Nation peacekeeping, International Affairs, V.69, No.3/1993, p.452.
165. S.D. Bailey, S.Daws, The Procedure of the UN Security Council, Clarendon Press, Oxford, 1998, p.357
166. В.Поповић, Ф.Турчиновић, Међународно јавно право, Правни факулете универзитета у Бања Луци, Графопринт, 2007, стр.354
167. P.Sands, P.Klein, Bowett's Law of International Institutions, 6th Edition, Academic Law International, Law Sweet & Maxwell, 2009
168. I.Miškulin, Republika Hrvatska i mirovna operacija Ujedinjwnih naroda: kada, kako i zašto je došlo do njezine realizacije?, Historijski Zbornik, Godina LXIV (2011), Br.1., str.125.
169. C.Gray, The use of force and the International legal Order M.D.Evans, Internatioanla law., Oxford University Press, Oxford, 2014, p.6.
170. M.Berdal, S. Economides, United Nations Interventionism, 1991-2004, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, p.20.
171. В.Чоловић, Територијални спорови у земљама Европске Уније,Годишњак факултета правних наука-Апеирон, Бр.4, 2014,стр.39
172. R.Higgins,The New United Nations and Former Yugoslavia, International Affairs, Vol.69.; No.3, 1993, p.469.
173. Д.Дулић, Мировне и хуманитарне операције, Универзитет у београду-Факултет безбедности, Јавно предузеће „Службени Гласник“, Београд, 2008, стр.107
174. A.J.Bellamy, P.D. Williams, Understanding Peacekeeping, Second edition, Cambridge, 2010,p.202.
175. М.Дмичић, В. Којовић, Политичко –правни аспекти међународних мирвних споразума и уставне приомјене у Босни и Херцеговини, Зборник са научног скупа „Републик Српска-петнаест година постојања и развоја“ Академија наука и умјетности епублике српске, Научни скупови Књига XII, одјелење друштвених наука Књига 18., Бања Лука, 2007. стр.157-161

176. С.Словић, Дејтонски мировни споразум (историјска позадина, припрема и резултати“ Баштина, Приштина-Лепосавић, Св. 31, 2004, стр.343.
177. М.Nobilo, Hrvatski feniks, Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata, 1990-1997, Nakladni zavod, Globus, Zagreb, 2000, str.489.
178. К. Begić, Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997, str.85.
179. L.Tindenmans, Carnegie Endowment for International peace, Report of the International Commission on the Balkans, Carnegie Endowment for International peace Washington , D.C., 1996, p.48.
180. P. Carrington, Turmoil in the Balkans: Developments and Prospects, RUSI Journal, Vol.137, No.5., 1992.
181. I.Vranić, Mirovni planovi međunarodne zajednice u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995, master umjetnosti, Srednjoeveropski univerzitet, Odsjek za istoriju, Budimpešta, Mađarska, 2014, str.13.
182. S.Mrduljaš., Prvi međunarodni pokušaj unitarizacije Bosne i Hercegovine: Vance-Owenov plan, National Security and the Future, No.10, 2009, pp.126-129
183. L.Tindemans, L.Cutler, B.geremek, J.Roper, T.Sommer, S.Viel, D. Anderson , Izveštaj međunarodne komisije za Balakan, Pravni centar FOD, Sarajevo, 1997, str.48.
184. Ј.Гускова, Став Срба према мировним плановима из прве половине 90-тих година XX вијека, 20 година од разбијања угославије, институт за упоредно право, Б.Кнежић, Ј.Ћирић, Београд, 2011, стр.44-46
185. НИН од 8. Децембра 1996. Године стр 51-52.
186. I.Vranić, Mirovni planovi međunarodne zajednice u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995, master umjetnosti, op.cit.стр.15.
187. N.Both, From Idifference to Entrapment: The Netherlands and the Yugoslav Crisis 1990-1995, Amsterdam university Press, Amsterdam , 2000, p.229.
188. Д.Овен, Балканска одисеја, Радио Б92, Београд 1996, стр.215
189. Д. Гибс, Хуманитарно разарање Југославије, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски карловци, Нови Сад, 2010, стр.253.
190. „ Balkan wars“ Economist od 24. Aprila 1999.: „ Америка је предано радила на томе да измјени однос снага на терену у Босни и уједини Муслимане и Хрвате у Босни“.
191. М.Imamović, Bosnia and Herzegovina evolution and its political and legal institutions, Magistrat, Sarajevo, 2006, str.392
192. M.L. Karns, Ad hoc multilateral diplomacy: The United states, the Contact Group, and Namibia, International Organizations; The IO Foundation and Cambridge University Press, Cambridge, 1987, pp.93-121.
193. М.Роуз, Мисија у Босни, Тетра ГМ, Београд, 2001, стр.88.
194. А.Krushelnysky, I.Mather: The European, America has joined war in Bosnia, No.236. 1994, pp.1-2

195. International Herald Tribune, October 2, 1995, p.10
196. T.Ripley, Operation Deliberation Force, Centre For Defense and International Security Studies, Lancaster, 1999., p.82
197. C.Schwegmann, The Contact Group and its impact on the european institutional structure, Institute for Security Studies-Western European Union, Paris, 2000,p.16
198. J.Gow, Triumph of the Lack of Will: International Diplomacy and the Yugoslav War, Hurst Company, London, 1997, pp.261-263.
199. К.Билт, Мисија мира, Погледи,Крагујевац, 1998, стр.176
200. S. Wiebes, Intelligence and the War in Bosnia, LIT Verlag, Berlin/London, 2003 p.177.
201. М.Цицовић, Д.М.Петровић, Б. Максимовић, Дејтонски споразум за мир у Босни и Херцеговини, Издање представништва Републике Српске у Србији ,Премисграф, Београд, 2016, стр.15.
202. В.Поповић, Д.Лукић.,Документи Париз-Дејтон, Институт за међународно право и међународну пословну сарадњу,Четврто издање, Бања Лука, 2002, стр.15.
203. Босанскохерцеговачки магазин „ДАНИ“, Босна након Женева и Њујорка, Ујка Сем мисли озбиљн, стр.16. издање 20.11.2015.
204. S.P.Ramet, Balkan Babel, The Disintegration of Yugoslavia from the Dath of Tito to the Fall of Milosevic, Westview Press, a member of the Perseus Book Group, Cambridge, p.280
205. M.Watkins, “Strategic Simplification: Towarda Theory of Modular Design in Negotiation”, in International Negotiations, Kluwer Law International, 2003, 8, pp.150-166.
206. A.Camisar, B. Diechtiareff, B. Letica, C. Switzer,An Analyisis of the Dayton Negotiations and Peace Accords,Final Research paper, DHP D224:International Multilateral Negotiation, The Fletcher School of Law and Diplomacy, 2005, p.7
207. Le monde, 29. November 1995, published also in World Press Rewiew , February 1995, pp.12-15
208. D.Chandler, Western intervention And the disintegration of Yugoslavia 1989-1999,in P.Hammond ,and E.S.Herman, Degraded capability: The media in the Kosovo Crisis, Pluto Press, London,2000, p.11
209. S.L. Burg, P.Shoup, The war in Bosnia and Herzegovina, Ethnic Conflict and International Intervention, M.E. Sharpe. Inc, Amrok,2000 New York, p.367
210. Члан 26. Бечке Конвенције о праву уговора
211. Draft Articles of the Law treaties, Yearbook of the International law Commision, 1966, Vol.II, p.211
212. М.Крећа, Престанак дејства уговора у савременом међународном јавном праву,Научна књига Београд, 1988, стр.9.
213. Р.Кузмановић, Нови есеји о уставности и државности, Академија наука и умјетности Републике Српске, Монографије Књига X, Одјељење друштвених наука Књига 22,Графомарк Лакташи, Бања Лука, 2010, стр.94.

214. М.Митић, Међународно правни аспекти Дејтонског споразума и покушј његове неовлашћене ревизије, Република Српска-десет година Дејтонског мировног споразума, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови, Књига VIII, Одјељење друштвене наука, Књига 15, Графомарк Лакташи, 2005, стр.214.
215. Н.Адемовић, Ј.Марко, Г. Марковић, Уставно право Босне и Херцеговине, Уџбеник-приручник, Фондација Конрад Аденауер, Графомарк Лакташи, Сарајево, 2012., стр.39
216. Ђ.Фарић, К.Мидхат, В. Дејан, Мировни процес и управљање конфликом: Сјеверна Ирска и Босна и Херцеговина, АСІPS, Сарајево, 2010, стр.34
217. S.P.Ramet, *Balkan Babel, The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Milosevic*, op.cit, p.277
218. М.Додик, С.Митровић, Анекс IV по моделу устав САД-начин настанка и опстанка Босне и Херцеговине, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови Књига XXIII, Одјељење друштвених наука Књига 27, Бања Лука, 2012, стр.80-81
219. S.Gavrić, D.Banović, C.Krause, *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine-izabrani aspekti*, Т.Громес, *Daytonski sporazum za Bosnu i Hercegovinu*, Сарајевски отворени центар Фондација Конрад Аденауер, Представништво у Босни и Херцеговини, Сарајево, 2009, стр.48.
220. В.Поповић, Република Српска-Дејтонски мировни споразум стање и перспективе, Република Српска-Десет година дејтонског мировног споразума, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови Књига VIII, Одјељење друштвених наука, Књига 15, Графомарк Лакташи, Бања Лука, стр.92
221. Р.Кузмановић, Уставноправни положај Републике Српске у оквиру Босне и Херцеговине, Академија наука и умјетности Републике Српске, Републике српске-Десет година Дејтонског мировног споразума, Научни скупови, књига VIII, Одјељење друштвених наука, Књига 15, стр.41.
222. М.Дмичић, Осврт на неке аспекте остваривања пројектованог уставноправног модела Босне и Херцеговине, Подјела надлежности између институција Босне и Херцеговине и ентитета, Академија наука и умјетности Републике Српске, научни скупови књига III, Одјељење друштвених наука Књига II, Графомарк Лакташи, Бања Лука, 2000, стр.143
223. С.Стан, *Die verfassungsrechtliche Pflicht zur Gleichstellung, der drei ethnischen Volksgruppen in den bosnischen Teilrepubliken-Neue Hoffnung für das Friedensmodell von Dayton*, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, 60/3-4, pp.664-700; R.M. Hayden, *The constitutional Logic of the Yugoslav, Blue Prints a house Divided, Conflict*, The University Michigan Press, 1999, pp. 130-132
224. С.Савић, Дејтонска Босна и Херцеговина, Центар за публикације, Правни факултет Бања Лука, Комесфракифа, Бања Лука, 20003, стр.47.

225. S.E.Meyer, *The Dayton accords:Anchor to the past or bridge to the future*, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови Књига XXIII, Одјељење душтвених наука Књига 27, Бања Лука, 2012, стр.198-199.
226. D.Abazović, Z.Seizović, *Specijalni državni izvještaj: rješenje konflikta u Bosni*, EURAC Research,MIRICO, Bozen-Boizano, European Academy, 2007.p.15
227. В.Поповић, Република Српска-Дејтонски мировни споразум стање и перспективе, стр.97
228. Љ.Секулић, Европска Унија и Југославија, Центар за антиратну акцију, Београд,2001, стр.23.
229. Н.Шачић, Међународна заједница у Босни и Херцеговини од децембра 1995. до марта 2007. године, Зборник радова и избор из дискусије са конкуренције: Примјер Босне и херцеговине Одрживи концепт или странпутице међународне заједнице ?, Фондација Хенрик Бол, сарајево , 2007, стр.47.
230. Н.Поплашен, Окодејтонска политика, Завод за уџбеника и наставна средстав, Источно Сарајево, 2006. стр.46.
231. С. Глигоријевић, Ђ.Петровић, Водич кроз Партнерство за мир, Друго допуњено издање, ISAC Fond, Београд , 2008. стр.58-59
232. Ј.Гускова, Република Српска као фактор стабилности и центар српства на Балкану, Академија наука и умјетности Републике Српске, Научни скупови Књига XXIII, Одјељење душтвених наука Књига 27, Бања Лука, 2012, стр.298.
233. К.Чавошки, Брчко Подела Републике Српске,Удружење Срба БиХ, Београд, 2000, стр.11-12
234. Љ.Симић,Брчко нормализација злочина, Фонд „Историјски пројекат Сребреница“Београд 2013, стр.43
235. В.Поповић, Сенке на спору столећа, „Брчко маказе над пупчаником“, група аутора , Институт за геополитичке студије, Београд 1997, стр.72
236. Peter C. Farrand, *Lessons from Brcko:Necessary Components for Future Internationally Supervised territories* , Emory International Law review Vol.15, No.2, 2001, pp.543-545.
237. М.Благојевић, Правна природа и положај Брчко дистрикта у Босни и Херцеговини, Пергам, Београд, 2001, стр.160
238. R.M. Perito, *Where is the love ranger, When we need him? America s search for a postconflict stability force*, United states Institutes of Peace Press, Washington D.C, 2004, p.26
239. Ж.Мирјанић,Примјењивост арбитражне одлуке, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999, стр.51.
240. П.Кунић, Брчко као кључ проблема дејтонског споразума, Неки аспекти имплементације дејтонског споразума, Удружење патриотске демократске иницијативе Републике Српске, Бања Лука, 2000. стр.40

241. М.Живановић, Правна природа арбитражне одлуке за спорни део граничне линије између ентитета у области Брчког, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999, стр.21.
242. Р.Кузмановић, Дистрикт је ревизија Дејтонског споразума, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999, стр.17
243. Б.Мораит, Коначна Арбитражна одлука, збирка семантичких грешака, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999, стр.38-42.
244. П.Кунић, Правна природа Арбитражбе одлуке за спорни део граничне линије између ентитета у области Брчког, Дејтонски споразум и Арбитража за Брчко, Округли сто-реферати Учесника, Глас Српске ; Бања Лука, 1999, стр.31.
245. S.D. Murphy, United States Practice in International law, Vol.1.:199-2001., Cambridge University Press, Cambridge, 20002, pp.461-462
246. Н.Адемовић, Ј.Марко, Г. Марковић, Уставно право Босне и Херцеговине, Уџбеник-приручник,стр.316.
247. S.Gavrić, D.Banović, С.Krause, Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine-izabrani aspekti,III Teritorijalno politička organizacija Bosne i Hercegovine, L.Lilic, Brčko Distrikt, Sarajevski otvoreni centar Fondacija Konrad Adenauer, Predstavništvo u Bosni i Hercegovini ,Sarajevo, 2009, str.341.
248. Босанкохерцеговачком магазину „Дани“ од 20.11. 2105. године.
249. Ј.Симић, У потрази за новом мисијом, НАТО и југословенска криза 1990-2001,ЈП,, Службени Гласник“, Београд, 2010, стр.90.;Final Communique M-NAC2-92-106, Nato Press Service, XII/1992
250. В.МcLane, Nato and Reform in Bosnia nad Herzegovina in E.F.Felberbauer, P.Jureković, F.LabarreSuporting Bosnia and Herzegovina: The Callenge of Reaching Salf-Sustainability in a Post-WarEnviroment,18 th Workshop of the Study Group „regional Stability in South Europe“, Vienna, 2009,p.67.
251. Н.А.Поповић, М.Р.Павловић, „Ако не унемо да радимо...знамо да се тучемо“ Срби у рату против НАТО-алијансе и Уједињених Нација,Триопринт, Бања Лука, 2006, стр.28.
252. I.Novaković,Multilateralne operacije NATO, Časopis „Bezbednost zapadnog Balkana“, VZB, No 16 ,2010.
253. М.Шолаја, Балкан у трансатланској пукотини, ЦИР Центар за међународне односе, Бања Лука, 2006, стр.135.
254. П.А.Бинел, Ратни злочин НАТО-а, Гутенбергова Галаксија, Београд, 2003, стр.25
255. С.Нишић,Од Југославије до Србије, Књига Комерц, Београд, 2004, стр.30.
256. L.Čehulić Vukadinović, Euroatlantizam i suvremeni međunarodni odnosi, CID Podgorica, Politička kultura, Nakladno izdavački zavod Zagreb, 2010, str.230

257. T.Winkler, B.Marković, P.Simić, O.Pribićević, *European Integrations and the Balkans*, Centre for South eastern Studies, Belgrade,2002, p.9.
258. С.Глигоријевић, Ђ.Петровић, *Водич кроз партнерство за мир. Друго допуњено издање*, ISAC Фонд, Београд, 2008, стр.55.
259. Dž.Najetović, *Geopolitički položaj Bosne i hercegovine u evroatlanskim integracijama Zapadnog Balkana*, DES, Sarajevo, 2007, str.183
260. H.Binnendijk, R.Kugler, *How to blunt the impact on NATO of European defence cuts*, Europe s World, The only Europe-Wide political journal, No.16, 2010,p.43
261. H.Frantzen, *Nato and Peace Support Operations 1991-1999*, Frank Cass, London and New York, 2005, p.85.
262. L.Čehulić Vukadinović, *Euroatlantizam i suvremeni međunarodni odnosi*, op.cit, str.253
263. H.Karčić, *Izbor Rezolucija Vijeća Sigurnosti Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovni 1992-2009.*, Connectum, Sarajevo, 2010, str.6-7.
264. М.Смајић, *Међународне организације и сигурност Босне и Херцеговине у постдејтонском периоду*, Добра књига, Сарајево, 2011, стр.86-95.
265. Д.Вилић, Б.Тодоровић, *Зашто су оптужени*, Умјесто предговора, Графомарк, Београд, 2001, стр.9.
266. T.V.Seybolt, *Humanitarian military intervention the conditions for success and failure*, SIPRI, Stocholm International Peace Research Institute, Oxford University Press, 2002, pp.65-66.
267. D. Akande, *Old Questions and New Challenges for the U.N. Secyurity System: The role of the Security Council in the Light of the Charter s Reform, Are the Limits to the Powers of the Security Council*, Journal of International Law & Policy, University of Pennsylvania, Vol. V, 2007, pp.7-10.
268. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/mandate.html>
269. Д.Јовичић, Г.Шетка, *Организација и надлежност полиције*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања лука, 2015, стр.339
270. Г.Шетка, *Утицај организације полицијских структура у Босни и Херцеговини на стање безбједности*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2016, стр.117
271. Д.Ђокић, *Првостепен злочин другостепеног адносашког значаја у оружаном сукобу у Босни и херцеговини*, Музеј Себерије Бијељина, Бијељина, 2012, стр.20-21.
272. С.Аврамов, *НАТО и Хаг*, Едиција Трибина, Књига Прва, Београд, 1999, стр.27.
273. С.del Ponte, С,*Sudetic, Gospođa tužiteljica, suočavanje sa najtežim ratnim zločinima i kulturom nekažnjivosti*, Buybook, sarajevo, 2008, str.345.
274. F.Artman, *Mir i kazna, tajni ratovi međunarodne politike i pravde*, Izdavačko preduzeće Filip Višnjić, Klub Plus, Beograd, 2007, str.24.
275. Ц.Р.В.Д. Цоунс, С. Паулс, *Међународна кривична пракса*, Фонд за хуманитарно право,

276. M.Žagar, Medjunarodni kazneni tribunal za bivšu Jugoslaviju: Pregled nekih postignuća i kritika, Pravni, 2013, str.35, <http://hrcak.srce.hr/file/197372>.
277. G.Šimić, Utjecaj Haškog tribunala na kazнено zakonodavstvo Bosne i Hercegovine, Personal Edition, Sarajevo, 2008, str.8.
278. I.Bandovic, The Activity of ICTY and national war crimes judiciary, Belgrade center for human rights, Belgrade, 2005, pp.40-51.
279. М.Глишић, Заједница безбедности у региону Организације за европску безбедност и сарадњу, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2011, стр.176
280. R.S.Oliver, “The OSCE Parliamentary Assembly, Heksinki Monitor, No.1, 1996;
281. D.Zaum, Legitimizing international organizations, Oxford university Press, Oxford, 2013, p.198.
282. C.R.Smit, International Crises of Legitimacy, Interbational politics, Vol.44/2-3, 2007, p.158.
283. V.Perry, The Wartime Presence, The CSCE Mission in Sarajevo, 10 Years OSCE Mission ton Bosnia and Herzegovina 1995-2005, Sarajevo, 2006, p.46
284. J.Goldston, The role of the OSCE in Bosnia: Lessons from the first year, in: Helsinki Monitor. 3/1997, pp. 6-36
285. M.Stoessel, The role of the OSCE in Bosnia and Herzegovina, The Graduate Institute of International Studies, Geneva, 2001, p.6
286. V.Perry, The Wartime Presence, The CSCE Mission in Sarajevo, 10 Years OSCE Mission ton Bosnia and Herzegovina, op.cit. p.61
287. A.Gilbert, Foreign authority and the politics of imporability in poswar B&H, The University of Chicago Vol.1, Chicago, 2008, pp.277-278.
288. V.Kazazić. Ostvarivanje i zaštita ljudskih prava u Bosni I Hercegovini kroz praksu ombudsmena i Doma za ljudska prava, Zbornik radova Pravnog Fakulteta u Splitu, God.42, 2005, str.45.
289. A.Androsov, Co-operatin, among international organizations and institutions experience in Bosnia and Herzegovina, Consolidated summary, OSCE, The Secretariat, Department for General Affairs, Portorou, 1997, pp.22-24
290. M.Huber, D.Lewis, R. Oberschmidt, Y. du Pont, The effectiveness of OSCE Missions: The cases of Uzbekisatn, Ukraine and Bosnia nad Hercegovina, Netherlands Institute of International „Clingendael“, Conflict Resarch Unit, 2003, p.11
291. Р.Миликић, Југославија и Савјет Европе 1980-2003, Југославија и Парламентарна скупштина Савјета европе од Титове смрти до нове државе, ЈП Службени гласник, Београд, стр.101-103.
292. П.Кунић, Промјене Устава Босне и Херцеговине, Бањалука, 2015, стр.9
293. М.Н. Симовић, М.Симовић, Мјесто и улога Уставног суда Босне и Херцеговине у заштити људских права, Графомарк Лакташи, Бања Лука, 2009, стр.187.
294. V.Поповић, В.Топић, S.Марић, War Crimes on trial, Nillum crimen nulla poena sine lege, Pravni fakultet u Banjoj Luci, Banja Luka, 2010, p.51.

295. М.Пауновић, Б.Кривокапић, И.Крстић, *Међународна људска права*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2013, стр.340
296. Љ.Мијовић, *Босна Херцеговина пред Европским судом за људска права*, Комесграфика, Бања Лука, 2014, стр.14-15
297. I.Gyarmati, T.Winkler, *Post-Col War defense reform, Lesson learned in Europe and tehe United States*, Brassey s, Inc.,Potomac Books Inc., Washington D.C.,2002, pp.27-33.
298. Н.Беширевић, *Вањска политика Еуропске Уније и Западани Балкан*, Факултет политичких знаности Свеучилишта у Загребу, Загреб, 2013, стр.249.
299. Н.Беширевић, *Вањска политика Еуропске Уније и Западани Балкан*, op.cit. стр.251-252
300. М.Бисић, *Evropska Sigurnost i Bosna i Hercegovina*, TKD Šahinpašić, Sarajevo, 2007, str.239.
301. Z.Horvat, *Handbook on the Europea Union*, HVG-ORAC Publishing House Ltd.,Budapest, 2011, pp.28-29.
302. D.Hadžović, *ESDP i Bosna i Hercegovina*, Centar za sigurnosne studije, „Grafo-M“, Sarajevo, str.37.
303. Р.Накарада, *ЕУ као мировни пројекат*, Недељник Време, бр.730, од 30.12.2004.
304. М.Ivanic, *The international Commmunity and Bosnia and Herzegovina*; Cambridge Rewiew of International Affairs, Vol.18. No.2, 2005,p.280.
305. Д.Вукичевић, *Европска Унија као стратешки партнер*, Теорија и пракса безбедносне и одбрамбене политике, институт за политичке студије, Београд, 2013, стр.172.
306. М.Бисић, *Evropska Sigurnost i Bosna i Hercegovina*, op.cit., str.94
307. G.De Baere, *Constitutional Principles of EU External Relations*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2008, p.XXXI; M.Reichard, *The EU and NATO Relationship*, Routledge, Taylor &Francis Group, London and New York, 2016, p. 380.
308. R.Vukadinović, *Comercial relations Development between the Countries of Central and Souteast Europe European Union, Lessons for the FR Yugoslavia*, 6/7 Adriatico, 1998, p.74.
309. Д.Лопандић, *Регионалне иницијативе у Југосисточној Европи*, Институт за међународну политику и привреду, Европски покрет у Србији, Прометеј, Београд, 2001, стр.20-23.
310. P.J.J.Welfens, *Stabilizing and integranting the Balkans, Economimic Analysis of the Pact, EU reforms and International Organizations*, Spinger-Verlag-Berlin-Heidelberg, 2001, pp.1-3.
311. S.Kerim, *Balkan, Europa i UN, Mostovi prema budućnosti*, Prometej ,Zagreb, 2007, str.158.

312. P.Stubbs, Z.Sali-Terzic, V.Buijičić-Dželilović, F.Čaušević, M.Kušljugić, Lj.Mijović, Z.Pajić, Ž.Papić, D.Stojanov, Međunarodne politike podrške zemljama jugositočne Evrope: Lekcije (ne) naučene u BiH, Muller, Sarajevo, 2001, str.42
313. Г.Масал, Преглед споразума о стабилизацији и придруживању између Босне и херцеговине и Европске Уније, Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине, Секретаријат, Заједничка служба, истраживање бр:198, 2015, стр.3.
314. Z.Meškić, D.Samardžić, Pravo Evropske Unije I, TDP Sarajevo, 2012. str.459.
315. Р.Кузмановић, Вријеме стабилизације, интервјуи и говори 2007-2010, Графомарк, Бања Лука, 2010, стр.69.
316. Д.Орлић, Србија и европске интеграције-дуг процес стабилизације и прилагођавања, Социолошки преглед, Vol.XLIV, бр.4, 2010, стр.642.
317. A.Daswood, A.Ward, Creating a New Europe, The Cambridge Yearbook of European Legal Studies, Hart Publishing, Vol.2., 2000, p.482 ; као и Bosnia and Hercegovina, Country Study Guide, International Bussines Publications, Vol.1.- Strategic information and developments, Washington D.C., 2013, p.68.
318. С.Благовчанин, Европска унија и Босна и Херцеговина: Грађење државе кроз процес европских интергација, Friedrich-Ebert-Stiftung, Сарајево, 2016, стр.53
319. S.G. Markovich, Europe and the Western Balkans after the Big Enlargement, Institute for European Studies, Luxembourg Institute for European and International Studies, Dosije, Belgrade, 2005, pp.134-135
320. Е.Надžикадуніћ, Од Дејтона до Брисела, ACIPS Sarajevo, 2005, str.50.
321. О.Палинкашев, А.Каржалић, БиХ на путу ка Европској Унији, Центар за сигурносне студије, Сарајево, 2007, стр.102.
322. M.Dauster, Bilans djelovanja međunarodne zajednice o d decembra 1995. do marta 2007. godine, Zbornik radova i izbor iz diskusije sa konkerencije: Primjer Bosne i hercegovine Održivi koncept ili stranputice međunarodne zajednice ?, Fondacija Henrik Bol, Sarajevo, 2007, str.88.
323. К.Чавошки, Узастопне измене дејтонских споразума под видом њиховог тумачења и доследне примене, Удружење Срба из БиХ у Србији, Београд, 1999, стр.3.
324. Н.Поплашен, Рушење Дејтона, Институт за међународно право право и међународну пословну сарадњу, Бања Лука, 2001., стр.55.
325. Р.Кузмановић, С.Каран, Уставно право, Апеирон, 2015.
326. С.Каран, Уставноправна и политичка природа Одлика Висококог представника у БиХ, Годишњак Правног факултета „Апеирон“, 2015, стр.73.
327. В.Зубер, Демонополизација медија у Републици Српској, Бесједа, Бања лука, 2005, стр.61.
328. С.Каран, Законодавна власт у Босни и Херцеговини, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, стр.256-259.

329. C.Stahn, International Territorial Administration in the former Yugoslavia: Origins, developments and Challenges ahead, www.zaoerv.de/61_2001/61_2001_1_b_107_176.pdf, , pp.136-317.
330. К.Чавошки, Узастопне измене дејтонских споразума под видом њиховог тумачења и доследне примене,ор.цит,стр.35.
331. D. Abazović, O međubilansu učinka rada međunarodne zajednice u Bosni i hercegovini-od decembra 1995 . do marta 2007. godine, Zbornik radova i izbor iz diskusije sa konkerencije: Primjer Bosne i hercegovine Održivi koncept ili stranputice međunarodne zajednice ?, Fondacija Henrik Bol, Sarajevo , 2007, str.137.
332. D.Chandler, Western Intervention and the Disintegration of Yugoslavia, Pluto Press, London, 2000,pp.16-17.
333. С.Наградић, Јанусова лица имплементације Дејтонског мировног споразума, Дејтонски муировни споразум као правни и политички основ развоја Републике Српске, Академија науке и умјетности Републике Српске, Монографије Књига , Одјељење друштвених наука Књига 28, Бања Лука, 2012, стр.147.
334. Влада Републике Српске, Информација о законима које је покушао да наметне Високи представник за Бих 18.09.2009. године, Бања Лука, 2009,стр.12.
335. I.Lovrenović, M.Jergović, Bosna i Hercegovina budućnost nezavršenog rata, Novi Liber, 2010, str.151.
336. М.Дмичић, Устав Босне и Херцеговине и европске интеграције, Модерна управа, Графомарк Лакташи, 2011, стр.33
337. „Службени Гласник Републике Српске“ бр.2/09, стр.1.
338. „Службени Гласник Републике Српске“ бр.50/09, стр.3-4.
339. С.Савић, Република Српска у дејтонској БиХ, Комесграфика, Бања Лука, 2011, стр.22.
340. В.Симић, Приватизација на Косову и Метохији под управом Уједињених Нација, Пешић и синови, Београд, 2015, стр.130.
341. R.Domm, Europeanisation without democratisation: A Critique of the International Community Peacebuilding Strategy in Bosnia and Herzegovina, Southeaet European and Black Sea Studies, Vol. 7., No.1. 2007, p.161
342. Допис Канцеларије ОХР-а предсједнику Народне скупштине Републике Српске, 30.септембар 2009. године, Коментар на усвојене Закључке Влада Републике Српске од 24.септембра 2009. Године, текст у посједу аутора,
343. С.Диздаревић, Босна и Херцеговина: Недовршена држава, Босна и Херцеговина на путу ка модерној држави? Перспективе и препреке, Фондација Хенрик Бол, Сарајево, 2005,стр.37.

Интернет извори:

1. H.Lauterpacht, *Report on the Law of Treaties*, Special Rappourter, A/CN.4/63, Extract from the Year book of the International Law Commission, 1953, Vol.II, http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_63.pdf.
2. M.Lach, „*International organizations*“ Collected Courses of the Hague Academy of International Law. The Hague Academy of International Law, 2015, http://referenceworks.brillonline.com/entries/the-hague-academy-collected-courses/international-organizations-169-ej.9789024729760.009_377.10,
3. Љ.Руњић, *Међународне организације и међународноправна одговорност*, <http://www.jura.kg.ac.rs/index.php/sr/1114.htm>., приступљено 12.09.2015.
4. G.H. F. Jones, Legal personality and the responsibility of international organizations, <http://www.otago.ac.nz/law/research/journals/otago065260.pdf>
5. K. Daurgidas, Reputation and tehe responsibility of International Organizations, <http://www.ejil.org/pdfs/25/4/2543.pdf>. приступљено 6.10.2015.
6. Љ.Рунић, *Међуанродноправна одговорност држава чланица за чине међународних организација*, http://www.hrcaj.hr/index.php2show=clanak&id_clanak. приступљено 7.9.2015.
7. Љ.Рунић, *Међуанродноправна одговорност држава чланица за чине међународних организација*, http://www.hrcaj.hr/index.php2show=clanak&id_clanak , op .cit. стр.670, приступљено 7.9.2015.
8. Д.Димитријевић, *Међународна управа над територијама*. <http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85551002239D>.приступљено, 18.11.2015.
9. [Security Council resolution 956 \(1994\)](http://daccess-ods.un.org/TMP/2221481.05502129.html) и <http://daccess-ods.un.org/TMP/2221481.05502129.html>
10. <http://www.newbalcanpolitics.org.mk/item/UNMIK-as-an-international-governance-within-Post-Conflict-Society>.

11. D. Chandler, The Bosnian protectorate, and the implication for Kosovo, <http://www.newleftreview.org/static/assets/archive/pdf/NLR23107.pdf>.
12. J. Pierre, B. Guy-Peters, *Difference between autonomous region and protectorate*, <http://www.differencebetween.net/miscellaneous/politics/Difference-between-autonomous-region-and-protectorate>
13. R.A.Esthus, *Protectorates and spheres of influence*, www.americanforeignrelations.com/O-W/
14. T.Douglas-Grant, What Is the difference between annex, occypied, protectorate and mandate?, <http://www.quora.com/What-Is-the-difference-between-annex-occypied-protectorate-and-mandate> ,
15. C.Stahn, *International Territorial Administration in the former Yugoslavia: Origins, developments and Challenges ahead*, www.zaoerv.de/61_2001/61_2001_1_b_107_176.pd
16. F.Fukuyama, The End of history, <http://www.wesjones.com/eoh.htm> и <https://ps321.community.uaf.edu/files/2012/10/Fukuyama-End-of-history-article.pdf>.
17. M.Дретаp, *Položaj Jugoslavije u pokretu nesvrstanih*, <http://povijest.net/polozaj-jugoslavije-u-pokretu-nesvrstanih/>
18. Đ.Tomic ,*Od transformacije do tranzicije i nazad*, <http://userpage.fu-berlin.de/~tomic/wp-content/uploads/Tomic-2011-Od-transformacije-do-tranzicije.pdf>.
19. C.Hillgruber, *The Admission of New States to international Commynity*, European Journal of International Law, Vol. 9 (1998), p.507, <http://www.ejil.org/pdfs/9/3/664.pdf>.
20. M. Koen, *Secesija, perspektive međunarodnog prava zbornik radova, institut za međunarodno pravo, Ženeva, 2005, str.6. приступљено 20.02.2016.* <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>
21. S.Ramet, *The Dissolution of Yugoslavia: Competing Narratives of Resentment&Blame*, <http://www.researchgate.net/publications/237606280>
22. A.Wachtel, C. Bennett, *The Dissolution of Yugoslavia*, <https://www.google.ba/#q=Wachtel%2C+C.+Bennett%2C+The+Disssolution+of+Yugoslavia%2C+http:%2F%2Fdocs.lib.purdue.edu%2Fcgi%2Fviewcontent.cgi%3Farticle+>

23. J.Hiden, V.Made,D.J.Smith,The Baltic Question During the Cold War,
<https://books.google.ba/books?isbn=1134197306>
24. J.Gladurić , „Vrijeme Eurome, zapadne sile i raspad Jugoslavije“, Mate, 2011, или
сиже на : <http://blog.vecernji.hr/zvonimir-despot/vrijeme-eurome-zapadne-sile-i-raspad-jugoslavije-988>
25. V.Goati, Političke elite, građanski rat i raspad SFRJ,
<http://www.yurope.com/zines/republika/arhiva/96/147/147-17.html> , 10.02.2015.
26. M.Filipović, Odgovornost međunarodne zajednice i posebno Velike Britanije i
Francuske za rat u Bosni i Hercegovini, <http://www.spiritofbosnia.org/bs/volume-3-no-2-2008-april/reflections-on-the-responsibilities-of-the-international-community-for-the-war-in-bosnia-and-herzegovina/>
27. <https://www.american.edu/sis/jis/upload/3RoethkeF11.pdf>
31. V.Rigby, Bosnie-Herzegovine, La reaction da la communaute internationale,
<http://publications.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/BP/bp374-f.htm> A.Pellet, Quel avenir
pour le droit des peuples a disposer d'eux-memes? p.255,
29. <http://www.alainpellet.eu/Documents/PELLET%20-%201993%20-%20Quel%20avenir%20pour%20le%20droit%20des%20peuples%20%C3%A0%20disposer%20d'eux%20meme.pdf>
30. М.Сахаџић, Превентивана дипломација у међународном праву и њена примјена
на подручју бивше Југославије, <http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85550902112S>.
31. V.Y. Gheballi, „preventive Diplomacy as Visited from the OSCE“, 3rd International
Secyritu forum, Kongresshaus Zurich, 19-21. October, 1998,
http://www.isn.ethz.ch/3isf/online_Publications/WS5/WS_5B/Gheballi.htm. 1.2.2016.
32. М.Сахаџић, Превентивана дипломација у међународном праву и њена примјена
на подручју бивше Југославије,op.cit,127.
<http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85550902112S>
33. B.Kanzleiter, Ђ.Tomić, The left in the post-Yugoslav area, <http://dordetomic.de/wp-content/uploads/2012/08/Kanzleiter-Tomic-2012.pdf>.
34. J.Widell, The Breakup of Yugoslavia and Premature State recognition, October 22,
2004, <http://www.serbianna.com/columns/widell/001.shtml>

35. A.E. Eckert, Constructing States: The Role of the International Community in the creation of new states, <http://www.princeton.edu/jpia/past-issues-1/2002/2.pdf>
36. J.Polović, Utjecaj međunarodnih aktera na proces demokratizacije država zapadnog balkana sa posebnim osvrtom na Hrvatsku, <http://hrcak.srce.hr/file/181700>.
37. Dž. Najetović, Mirno rješavanje radnih sporova i održavanje mira, http://www.pfk.edu.ba/v2/component/k2/download/182_b47af57f8abb1eb187b51935359e271f.
38. P. Radan, Post-Secession International Borders: A Critical Analysis of the Opinions of the Badinter Arbitration Commission, <http://www5.austlii.edu.au/au/journals/MelbULawRw/2000/3.html>
39. A.Pellet, The opinions of the Badinter Arbitration Committee, A second Breath for the Self determination of Peoples, <http://ejil.org/pdfs/3/1/1175.pdf>. и The Badinter arbitration commission and the partition of Yugoslavia, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00905999708408523?journalCode=cna>
[p20](http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00905999708408523?journalCode=cna)
40. D.Turk, Recognition of states:A coment, <http://www.ejil.org/pdfs/4/1/1227.pdf>
,приступљено 22.02. 2016.
41. A.Kawahru, Arbitral jurisdiction, <http://www.buildingdisputestribunal.co.nz/site/buildingdisputes/files/Articles%20and%20Papers/Arbitral%20Jurisdiction.PDF>. и M. Boucaron-Nardetto, Le principe compétence-compétence en droit de l'arbitrage, <https://halshs.archives-ouvertes.fr/tel-00727123/>
42. R.Vukadinović, Londonski dokumenti, Londonska Konferencija, Politička misao XXIX(1992)No.3. str.174, file <http://hrcak.srce.hr/file/165880>
43. М.Шуковић, Чињенице за освјетљавање и разумијевање концепције Федерације по Уставу из 1974. Године, http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/fid/VI/d21/html_ser_lat
44. Д.Ћосић, Пишчеви записи, серија чланака у дневним новинама Вечерње новости, http://www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/feljtomi.120.html?item_id=363 ,
приступљено 17.01.2016.

45. R. Jakešić, Mirovne misije Ujedinjenih nacija i rješavanje etničkih sukoba: studija slučaja Istočne Slavonije, <http://hrcak.srce.hr/file/12146>
46. C. Tomuschat, "Secondary law of international organizations." Collected Courses of the Hague Academy of International Law, The Hague Academy of International Law, 2015 http://referenceworks.brillonline.com/entries/the-hague-academy-collected-courses/secondary-law-of-international-organizations-241-ej.9780792329541.195_374.7
47. A.J.I. Velasco, El marco jurídico de las operaciones de mantenimiento de la paz de Naciones Unidas, <https://revistas.es/index.php/FORO/article/viewFile/FORO0505110127A/13790>
48. R. Jakešić, Uloga Ujedinjenih nacija u rješavanju sukoba u Hrvatskoj, http://www.balkania.es/wp-content/uploads/2015/12/Ruzica.cr_.pdf
49. Statement of Principles for New Constitutional Arrangements for Bosnia and Herzegovina, u K.O.Frahm, Restructuring Bosnia-Herzegovina: A Model with Pit-Falls, http://www.mpil.de/files/pdf2/mpunyb_oellersfrahm_9_179_224.pdf и <http://www.eurac.edu/en/research/autonomies/minrig/Documents/Mirico/13%20Bosnia%20Herzegovina.pdf>
50. H.Čamo, Smrt Jugoslavije, http://www.camo.ch/sj_kafana.htm
51. З.П. Момчиновић, Федерација Босне и Херцеговине, 1.дио, http://www.ffuis.edu.ba/media/attachments/2014/11/02/Federacija_Bosne_i_Hercegovine.pptx
52. Д.Јањић, Шта ће донијети притисак на Карацића-Приједолг Контакт групе, Београд, Јули, 1994, <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199407/40711-004-pubs-beo.htm>.
53. Foreign Affairs; Whose Balkan Menu? T.L. Friedman, September 27, 1995, <http://www.nytimes.com/1995/09/27/opinion/foreign-affairs-whose-balkan-menu.html>
54. L.Muddup, The Powell Doctrine and US Foreign Policy , <https://books.google.ba/books?id=I-VxCAAQBAJ&pg=PT109&lpg=PT109&dq=lift+and+strike+strategy&source=bl&ots=s0iIiKSc-H&sig=SB29VrK90sWt36-Xg4TC9gCtxB>

55. К.Трнка, Уставно право
http://www.pfk.edu.ba/v2/component/k2/download/330_7960b0cd881e0d93d835199549511c66
56. Н.Спajiћ, Протекторат у међународном праву, <http://hrcak.srce.hr/34142>
57. Л.Љећулић Вукадиновић, Земље Западног Балкана и улазак у НАТО и ЕУ,
https://bib.irb.hr/datoteka/666642.BIHAC_-_TEKST.docx.
58. Л.Љећулић Вукадиновић, Земље Западног Балкана и улазак у НАТО и ЕУ,
https://bib.irb.hr/datoteka/666642.BIHAC_-_TEKST.docx
59. J.M.Sorel,L'arbitrage sur la zone de Brcko : Tragi-comédie en trois actes et un épilogue à suivre,Annuaire français de droit international, Volume 43 Numéro 1, Année 1997 p. 266 , и http://www.persee.fr/doc/afdi_0066-3085_1997_num_43_1_3448
60. W.Montgomery,
http://www.b92.net/info/moj_ugao/index.php?yyyy=2005&nav_category=166&nav_id=182655
61. N.F.Talamanca, The Role of NATO in the Peace Agreement for Bosnia and Hercegovina, EJIL, 1996, pp.168-170, <http://ejil.org/pdfs/7/2/1359.pdf>.
62. А.Грабовица, НАТО и Босна и Херцеговина:од мировних операција до савремених изазова, <http://lbn-sina.net/images/pdf/znakovi/64/06>
63. R. C. Mason ,Status of Forces Agreement (SOFA):What Is It, and How Has It Been Utilized? Congressional Research Service, 7-5700, www.crs.gov ,p.1
64. <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/sofa/croatia.pdf>.
65. Л.Љећулић Вукадиновић, Земље Западног Балкана и улазак у НАТО и ЕУ,
https://bib.irb.hr/datoteka/666642.BIHAC_-_TEKST.docx
66. http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_bcs.pdf
67. М.Џагар,Међународни казни суд за бившу Југославију: Преглед неких постигнућа и критика, Правни, 2013,стр.35, <http://hrcak.srce.hr/file/197372>
68. С.Тасић, ОЕБС и савремени изазови, Збирка есеја, ОЕБС Србија,
<http://www.osce.org/sr/serbia/216971?download=true>

69. В. Трапара, Улога ОЕБС операција на терену у земљама у транзицији,
<http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2011/0025-85551101099T.pdf> ,
[27.05.2016](http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85551002239D)
70. G. Knaus, M. Cox , Whither Bosnia?, Nato Review, web edition, Vol. 48, Winter
2000 /2001, <http://www.nato.int/docu/review/2000/0003-01.htm>.
71. М.Жужек, ОЕБС и савремени изазови, Збирка есеја, ОЕБС Србија, стр.103,
<http://www.osce.org/sr/serbia/216971?download=true>
72. A.J.Juncos, The EU s post-Conflict Intervention in Bosnia and Herzegovina :
(re)Integrating the Balkans and/or (re)Inventing the EU?, Southeast European
Politics, Vol. VI, No. p.94. <http://www.seep.ceu.hu/archives/issue62/juncos.pdf>
73. Д.Димитријевић, Међународна управа над територијама, op.cit.str.252
<http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85551002239D>.приступљено
74. B.Hombach, Stability pact for South-Eastern Europe: A New perspective for region,
<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Bodo-Hombach.pdf>.
75. C.Stahn, International Territorial Administration in the former Yugoslavia: Origins,
developments and Challenges ahead,
www.zaoerv.de/61_2001/61_2001_1_b_107_176.pdf , pp.136-317.
76. Traynor , Ashdown 'running Bosnia like a Raj',Saturday 5 July 2003 09.17 BST,
<http://www.theguardian.com/world/2003/jul/05/politics.foreignpolicy>
77. H.H.Perritt Jr.,Structure and standards for political trusteeship, UCLA Journal of
International Law and foreign Affairs, p.10,
<http://www.kentlaw.edu/perritt/courses/seminar/ucla-jilfa-published-wl.htm>
78. П.Иванцов, Окончати ригидни протекторат у БиХ,
<http://starmo.ba/politika2/item/44396-ivancov-okoncati-rigidni-protektorat-u-bih.html>
79. Д.Димитријевић, Међународна управа над територијама,
<http://www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0025-85551002239D>
80. http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/povelja_un_lat.pdf
81. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1831\(2008\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1831(2008))
82. <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1837.pdf> ,
83. http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unmibh_p.htm
84. <http://www.princeton.edu/ipia/past-issues-1/2002/2pdf>

85. http://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/upravna_tijela/UO_za_tal_nac_zaj/Instrumenti_zastite_ljudskih_prava/I.Multilateralni_odnosi/4.Pravo_medunarodnih_ugovora/I-4.3Becka%20konvencija%20o%20pravu%20medjunarodnih%20ugovora%20izmedju%20drzava%20i%20medjunarodnih%20organizacija%20ili%20izmedju%20medjuna rodnih%20organizaci.pdf
86. <http://www.un.org/en/ethics/pdf/convention.pdf>
87. [http://treaties.fco.gov.uk/docs/fullnames/pdf/1959/TS0069%20\(1959\)%20CMND855%201947%2021%20NOVEMBER%3BCONV%20ON%20PRIVILEGES%20AND%20IMMUNITIES%20OF%20SPECIALIZED%20AGENCIES%20OF%20UN%20ADOPTED%20BY%20THE%20GENERAL%20ASSEMBLY%20OF%20UNITED%20NATIONS%20ON%20NOV%2021,1947.PDF](http://treaties.fco.gov.uk/docs/fullnames/pdf/1959/TS0069%20(1959)%20CMND855%201947%2021%20NOVEMBER%3BCONV%20ON%20PRIVILEGES%20AND%20IMMUNITIES%20OF%20SPECIALIZED%20AGENCIES%20OF%20UN%20ADOPTED%20BY%20THE%20GENERAL%20ASSEMBLY%20OF%20UNITED%20NATIONS%20ON%20NOV%2021,1947.PDF)
88. <http://www.globallawbooks.org/reviews/getfile.asp?id=170>
89. <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>
90. <http://www.cfr.org/peacekeeping/report-un-secretary-general-agenda-peace/p23439>
91. <http://www.seecult.org/vest/posledice-raspada-jugoslavije>
92. <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/914726/Posledice+raspada+SFRJ.html>
93. <http://www.inisbgd.co.rs/sr-YU/projekti/27-srbi-i-raspad-jugoslavije.html>
94. http://citation.allademic.com//metap_mla_apa_research_citation/5/0/2/8/1/pages502812/p502
95. <https://www.princip.me/kutiljero-u-hagu-alija-izetbegovic-je-sve-lagao-pod-pritiskom-sjedinjenih-drzava/09/12/2015/>
96. <http://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2015/02/20/how-the-badinter-commission-on-yugoslavia-laid-the-roots-for-crimeas-secession-from-ukraine/>
97. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31991R3300&from=EN>
98. http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/usta_v_sfrj_1963.html
99. <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf>

100. https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/FEDERALIZAM_I_USTAVN_A_REFROMA_1971.doc
101. <https://www.parlament.ba/istorija/default.aspx?id=27881&langTag=sr-SP-Cyrl&pril=b>
102. http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/povelja_un_lat.pdf
103. <https://www.parlament.ba/istorija/Default.aspx?id=27926&langTag=bs-BA&pril=b>
104. <http://www.un.org/Docs/secu94.htm>
105. <http://legal.un.org/avl/ha/ufp/ufp.html>
106. http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/povelja_un_cir.pdf
107. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/untso/mandate.shtml>
108. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmogip/>
109. <http://www.nytimes.com/1992/03/28/world/bosnia-asking-un-for-peace-forces.html>
110. http://www.navidiku.rs/magazin/zabava/vensov-plan_15191
111. www.krajinaforce.com/dokumenti/z4.pdf
112. http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untaes_p.htm
113. <http://abunodisceomnes.wellcomecollection.org/wp-content/uploads/2015/03/Chronology-of-War-7-March-1992-Oslobodjenje-Press-Clippings-Source-Media-Center-01.pdf>
114. <http://www.nato.int/ifor/un/u930604a.htm>
115. http://www.slobodanpraljakk.com/materijali/publikacije%20o%20ratu/istina_o_bosni_i_hercegovini_dokumenti_1991_1995/istina_o_bosni_i_hercegovini_dokumenti_1991_1995.pdf
116. <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/history.html> <http://afsouth.nato.int/factsheets/DeliberateForceFactsSheet.htm>
117. <http://1997-2001.state.gov/www/regions/eur/bosnia/boschron.html>
118. <http://nap.ba/new/vijest.php?id=17853>
119. <http://www.orbus.be/aktua/2007/aktua1378.htm>
120. <http://www.olivercromwell.org/protectorate/protectorate.htm>
121. http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/SR/home.htm

122. http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/Negotiating%20%20PeaceLessonsfrom3Agreements_WallenseenEriksson2009.pdf
123. http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/SR/annex1a.htm
124. <http://ius-romanorum.blogspot.ba/2007/10/suvlasnistvo-condominium.html>
125. <http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>
126. http://www.ustavisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_srb.pdf
127. http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/SR/annex2.htm
128. <http://proleksis.lzmk.hr/32073/>
129. <http://www.uncitral.org/uncitral/en/commission/sessions/pre.html>
130. <http://www.johnmajor.co.uk/page2463.html>
131. http://www.dadalos.org/uno_hr/un-charta.htm
132. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/678\(1990\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/678(1990))
133. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/nato/o-nato-u/sjevernoatlantski-ugovor>
134. <http://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary>
135. [documents.html?l=1&filterCountry=Bosnia%20and%20Herzegovina](http://www.ebrd.com/documents.html?l=1&filterCountry=Bosnia%20and%20Herzegovina) , и
136. <http://www.ebrd.com/ebd-in-bosnia-and-herzegovina.html>
137. http://ieg.worldbank.org/Data/reports/bosnia_post_conflict.pdf
138. http://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/projects/all?qterm=&lang_exact=English&os=0
139. http://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/projects/all?qterm=&lang_exact=English&os=20
140. http://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/projects/all?qterm=&lang_exact=English&os=40
141. http://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/projects/all?qterm=&lang_exact=English&os=60
142. http://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/projects/all?qterm=&lang_exact=English&os=80
143. <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Western-Balkans-R%26D-Bosnia-Herzegovina.pdf>

144. <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/BH-Snapshot.pdf>
145. http://www.worldbank.org/projects/search?lang=en&searchTerm=&tab=map&countryshortname_exact=Bosnia%20and%20Herzegovina
146. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/mandate.html>
147. http://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/ourwork/overview.html
148. http://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/what-we-do/unrco/
149. http://www.ba.undp.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/what-we-do.html
150. <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4774&langTag=sr-SP-Cyrl>
151. <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=11&lang=BS>
152. <http://www.ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?id=14&lang=SR>
153. <http://www.ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?id=14&lang=SR>
154. <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=52&lang=SR>
155. [Анекса 1-Б, Дејтонског мировног споразума и http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=11&lang=SR](http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=11&lang=SR)
156. http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/SR/annex4.htm
157. <http://www.hrc.ba/BOSNIAN/HOME.HTM>
158. <http://siteresources.worldbank.org/INTCONFLICT/Resources/BosniaFinal.pdf>
159. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Declaration%20on%20operationalit..>
160. <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/eufor-elements/liason-and-observation-teams>
161. <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4593&langTag=sr-SP-Cyrl>
162. <http://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/>
163. <http://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/>
164. <http://eu-monitoring.ba/europeizacija-policije-u-bosni-i-hercegovini/>
165. <http://www.eufor.org/eufor/index.php/about-eufor-background>

166. http://www.europarl.hr/hr/za-medije/press_releases/bih-sluzbeno-podnijela-zajtjev-za-clanostvom-u-eu.html
167. http://europa.ba/?page_id=558 ;http://europa.ba/?page_id=562 и http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/funding-by-country/bosnia-herzegovina/index_en.htm
168. http://europa.ba/?page_id=527
169. <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=5794&langTag=sr-SP-Cyrl>
170. <http://www.djeca.rs.ba/uploaded/evropska%20konvencija%20o%20ljudskim%20pravima%20i%20osnovnim%20slobodama.pdf>
171. www.ohr.int/decisions/archive.asp
172. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17232&lang=en>
173. <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282005%29004-e>
174. <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>
175. <http://rg.ru/search/?searchid=2045062&text=%201%2C%D1%98%D0%B0%D0%BD%D1%83%D0%B0%D1%80%201990&web=0#>
176. <http://www-monediplo.com/1990/07/04>
177. http://www.takeoverworld.info/Grand_Chessboard.pdf
178. <http://www.limesonline.com/cartaceo/che-cosa-cerca-la-germania-in-jugoslavia?prv=true>
179. <http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/203/74/IMG/N9320374.pdf?OpenElement>
180. <http://www.monde-diplomatique.fr/1992/01/GRESH/44111>> Janvier 1992, page 3
181. http://www.jstor.org/stable/2213691?seq=1#page_scan_tab_contents
182. <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/Robert%20Donia.%20intervju.doc>.
183. <http://www.icj-cij.org/docket/?p1=3&p2=4&k=a7&case=53&code=nam&p3=4>
184. <http://www.nytimes.com/1992/01/02/world/warring-yugoslavs-accept-un-plan.html>,

185. <http://www.nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-yu-prostorima/istina-o-planu-z-4.html?alphabet=l>
186. <http://www.nytimes.com/1992/03/19/world/yugoslav-groups-reach-an-accord.html>
187. http://www.monde-diplomatique.fr/1995/10/CLARK/46412_Octobre_1995
188. <http://www.nytimes.com/1995/08/15/world/us-presses-bosnian-rivals-to-accept-updated-peace-plan.html>
189. <http://www.theguardian.com/world/2001/apr/16/jonathansteele>
190. <https://peaceaccords.nd.edu/provision/international-arbitration-general-framework-agreement-peace-bosnia-and-herzegovina>
191. <http://www.nytimes.com/1995/09/27/world/conflict-balkans-overview-enemies-bosnia-devises-structure-for-government.html>
192. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/743\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/743(1992))
193. http://www.pvp.ba/vanjska_politika_bih_multilateralni_odnosi
194. http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Krug-99-U-BiH-nije-moguce-govoriti-o-rezolucijama-Savjeta_Evroe/362552
195. <https://www.usaid.gov/bosnia-and-herzegovina>
196. <http://www.dw.com/sr/na%C4%8Dela-eu/a-3860006>
197. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.1.html
198. <http://ec.europa.eu>
199. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=CELEX:320006R1085:EN:NOT>
200. <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=5626&langTag=sr-SP-Cyrl>
201. <http://www.ohr.int/?lang=en>
202. <http://www.vesti.rs/arhiva/1999/2/16/>

Коришћени документи у електронској и принтаној верзији:

1. General Assembly Resolution 1514 (XV),
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514\(XV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514(XV))
2. Vienna Convention on the law treaties between states and international organizations or between international organizations, UN Publications Sales No.E.94.V.5., 2005.
3. Convention of the privileges and immunities of the UN-adopted 1946. "UN treaty series" Vol. I pp.16-33.;
4. Agreement Between the United Nations and the United States Regarding the Headquarters of the United Nations, Signed June 26, 1947, and Approved by the General Assembly October 31, 1947(1)
5. International organizations or Institutions, responsibility and Liability, Development of the Notion of Responsibility of International Organizations in International Law,
http://opil.ouplaw.com/browse;jsessionid=61C6821DBB9E90AB84032FCFAEA417D7?pageSize=10&prd=EPIL&sort=title&sb_O=ae5d3fcf-6d71-1014-90bf-c1927c3ed365
6. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad036.asp
<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2011/v11.pdf>
7. Report of the ILC on the work of its fifty –forth session-2002,, Vol.2., YILC No.93.p.461
8. The Draft Articles on the Responsibility of international Organizations-DARIO
9. Second report on responsibility of international organizations by Mr. Giorgio Gaja, Special Rapporteur (A/CN.4/541), str. 18-19
10. Report of the preparatory Commission of the United Nations-London, 1946, pp.39-40
11. Версајски мировни уговор
12. Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples приступљено 18.11.2015
13. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations
<http://www.un-documents.net/a25r2625.htm> ,приступљено 18.11.2015
14. EC-Arbitration Commission of the European Conference on Yugoslavia,
<http://www.dsg.univr.it/documenti/OccorrenzaIns/matdid/matdid685031.doc>.
15. Статут НАТО, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm
16. Security Council Resolution 956 (1994) on termination of the status of Palau as a Trust Territory <http://daccess-ods.un.org/TMP/2221481.05502129.html>
17. UN Declaration <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>
18. Брајан-Келоговог пакта из 1928.
19. Хашке конференције из 1899.

20. Декларацији из Маниле 1982. године о Мирном рјешавању спорова,
21. Декларација Генералне скупштине УН из 1991. године о утврђивању чињеница на плану одржавања међународног мира и безбједности,
22. Миленијумска декларација из 2000. године итд.
23. A Theory of International Recognition, <http://citation.allademic.com//metapmlaaparesearchcitation/5/0/2/8/1/pages502812/p502>
24. Resolution 757 (1992), <http://www.nato.int/ifor/un/u920530a.htm>
25. UN Агенда за мир и њена допуна
26. Negotiating Peace, Lessons from Three Comprehensive Peace Agreements, Department of Peace and Conflict Research Uppsala University, http://peacemaker.un.org/files/Negotiating%20Peacelessonfrom3Agreements_Wallensteen2009.pdf
27. Statement of Principles for New Constitutional Arrangements for Bosnia and Herzegovina, у К.О.Фрахм, Restructuring Bosnia-Herzegovina: A Model with Pit-Falls, http://www.mpil.de/files/pdf2/mpunyb_oellersfracm_9_179_224.pdf и <http://www.eurac.edu/en/research/autonomies/minrig/Documents/Mirico/13%20Bosnia%20Herzegovina.pdf>.
28. Општи оквирни споразума за мир у Босни и Херцеговини http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/SR/home.htm
29. International crisis group, Izvještaj za Balkan br.144, Brčko distrikt Bosne i Hercegovine: Početak, napredak i povlačenje, Sarajevo/Brisel 2003, str.2
30. Bonn peace implementation conference, Summary of Conclusion, Section IV ,Public Issues and Police, par.1-3, Bonn, 10 december 1997, http://www.oscebih.org/documents/bonnpic.ttm_pp.19-21
31. Канцеларија Високог представника, Арбитражни трибунал за рјешавање спора о међуентитетској линији разграничења у области Брчког, Рим 14.фебруар 1997, Босна и Херцеговина, основни документи, Треће ревидирано издање, Сарајево, 2000, стр.258-259.
32. Издвојено мишљење о неслагању арбитра Проф. Др. В.Поповића са арбитражном одлуком предсједавајућег арбитра од 4.марта 1999. године
33. Пролексис -електронска енциклопедија, Кондоминиј или коимопериј, <http://proleksis.lzmk.hr/32073/>
34. OHR Eessential texts, Sarajevo, 2000, pp.267-687
35. Kroc Institute for International Peace Studies, University of Notre Dame, International Arbitration: General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina
36. Комплетан текст ставова НАТО у Риму 1991 о ситуацији у Југославији види на: <http://www.johnmajor.co.uk/page2463.html>
37. Повеља УН
38. NATO Priručnik, Public Diplomacy Division NATO, Belgium, 2006, str.148.

39. Agreement Between Republic of Bosnia and Hercegovina and North Atlantic Organizations concerning the Status of NATO and its personel,
<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/sofa/croatia.pdf> .
40. Ажурирани статут Међународни суд за кривично гоњење особа одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године
41. Резолуција СБУн бр.743,
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/743\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/743(1992))
42. UNHCR/WFP Joint Evaluation Mission Full Report, Geneva, 1997, pp.8-9.
43. Акциони план Program за БиХ, који су договорили Savjet ministra Bosne i hercegovine i UNDP 2010-2014, Treći dio: Ranija i stečena iskustva, str.6
44. Оквир развојне помоћи Уједињених нација 2010-2014. Године, Сарајево 2009, стр.11
45. <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4774&langTag=sr-SP-Cyrl>
46. Заједнички програм и буџетски оквир Уједињених нација за Босну и Херцеговину 2015-2019: Оквир развојне помоћи Уједињених нација, Сажетак, стр.1
47. Ажурирани статут Међународни суд за кривично гоњење особа одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. Године
48. Приручник о развијеним судским праксама МКСЈ-а, UNCRI, Сарајево, 2009, стр.4.
49. OSCE, Provisional Election Commission, Rules and regulations, decision until July 16, 1996, pp.4-29.
50. OSCE Parliamentary Assembly, Final Report on the elections in The Bosnia and Hercegovina, pp.27-28
51. ICG-International Crisis Group, Elections in Bosnia & Herzegovina, Report No.16, 1996, pp.57-59.
52. Људска права у Босни и Херцеговини, 2008, Право, пракса и међународни стандарди људских права са испитивањем јавног мњења, Центра за Људска права, Универзитет у Сарајеву, 2008, стр.58
53. Годишњи извјештај о резултатима активности Институције омбудсмена за људска прва Босне и херцеговине за 2009, годину, Поглавље 2.2. Мандат омбудсмена, стр.12
54. Стратегија дјеловања Институције Омбудсмена за људска права за период 201-2014. година, стр.3
55. Пружање подршке Верификацијском центру Оружаних снага БиХ“
<http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=11&lang=SR>
56. Документ из архива Парламентарне скупштине Савјета Европе , Restricted. AS/Pol, 3. January, 1991, 42/28,

57. Резолуција Парламентарне скупштине СЕ 969,
58. Council of Europe, Action Plan for Bosnia and Herzegovina 2015-2017, CM/Del/Dec(2015)1221, GR-DEM(2015)4, p.4.
59. Official Journal of the European Union, Council Decision CFSP 2011/426, Appointing the EUSR in Bosna and Herzegovina of 18 July 2011, No.L 188/30, p.15
60. Official Journal of the European Union, Council Decision CFSP 2015/970, Appointing the EUSR in Bosna and Herzegovina, of 22 June 2011, No.L 157, p.45
61. Дирекција за европске интеграције, Анализа развоја принципа условљености ЕУ, Сарајево, 2010, стр.19.
62. Council Regulations/EC/ No1085/2006 of 17 July 2006 regarding to establishing an Instrument for Pre-accession assistance-IPA, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=CELEX:320006R1085:EN:NOT>
63. Дирекција за европске интергратије БиХ, Документи, Документи о провођењу ССП, <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=5626&langTag=sr-SP-Cyrl>
64. Дирекција за европске интеграције БиХ, стратегија за примјену децентрализованог система имплементације за управљање помоћи Европске заједнице у Босни и Херцеговини, Сарајево, 2008, стр.3
65. Резолуција Европског парламента од 17.децембра 2015.године О 20 годишњици Дејтонског мировног споразума (2015/2979(RSP), <http://www.europarl.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT++P8-TA-2015-0471+0+DOC+XML+V0//EN>
66. Уставни суд Бих, Одлука („Службени Гласник БиХ“ бр30/02), стр.13-15
67. Уставни суд Бих, Одлука о допустивости и меритуму, предмет бр. АП 953/05, („Службени гласник Републике Српске“, бр. 23/07) стр.23-29.
68. Стенограм са Посебне сједнице Народне скупштине Републике Српске одржане 14. Јула 2015. Године
69. Текст Бонске Декларације, <http://www.ohr.int/?lang=en>
70. Bonn peace implementation conference, Summary of Conclusion, Section IV ,Public Issues and Police, par.1-3, Bonn, 10 december 1997, <http://www.oscebih.org/documents/bonnpic.ttm. pp.19-21>
71. Резолуција Европског парламента од 17.децембра 2015.године О 20 годишњици Дејтонског мировног споразума (2015/2979(RSP), <http://www.europarl.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT++P8-TA-2015-0471+0+DOC+XML+V0//EN>
72. Resolution 757 (1992), <http://www.nato.int/ifor/un/u920530a.htm>
73. Устав БиХ, http://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/ustav_bih/default.aspx?id=261
74. Декларација из Брисела, 2. и 4. Мај 2000.

75. „Службени Гласник Републике Српске“ бр.2/09, стр.1.
76. „Службени Гласник Републике Српске“ бр.50/09, стр.3-4.
77. Пораз ЕУ у сопственом протекторату, www.dw.com/sr/poraz-eu-u-sopstvenom-protectoratu/a-17992677
78. Допис Канцеларије ОХР-а предсједнику Народне скупштине Републике Српске, 30.септембар 2009. године, Коментар на усвојене Закључке Влада Републике Српске од 24.септембра 2009. Године, текст у посједу аутора,

Пресуде:

1. Reparation for injuries suffered in the service of the UN, Advisory Opinions, I.C.J., Reports, 1949, str.178
2. Westland Helicopters Ltd. V. Arab Organizations for industrialization, United Arab Emirates, Kingdom Saudi Arabia, Statae of Qatar, Arab Republic of Eqypt and Arab British helicopter Company, March 5th, 1984, International law Reports, No.80, 1989, p.613.
3. Maclaine Watson& Co.Ltd v.International Tin Council-ITC, Judgement on 26 October 1989, House of Lords, International Legal materials, No.29.1980, pp.675-676.
4. CF, FAO v. Colagrossi, Italian Corte di Casayione, 18 May 1992, NO. 5942, 1011 ILR 386,
5. Bellaton vAgence spatiale europieenne, French Court de cassation, Chambre sociale, 24 May 1978, NO 76-41.276, 25 AFDI-1979 etc.
6. Judegments: CF,FAO v.Colagrossi , Italian Corte di Casayione, 18 May 1992, NO.5942, 1011 ILR 386, Bellaton vAgence spatiale europieenne, French Court de cassation, Chambre sociale, 24 May 1978, NO 76-41.276, 25 AFDI-1979 etc.
7. Legality of Use Force-Serbia &Montenegro versus Canada, Preliminary Objections, Judgement, I.C.J. Reports 2004 , p.49
8. Westetn Sahara Case, ICJ Report, 1975, pp.12&28, Land &Maritime Boundaries between Cameroon and Nigeria, ICJ Report,1998, p.275, Kasikili/Sedudu Island-Botswnav.Namibia, ICJ rreport, 1999, p.1045.
9. Cf. Judge ad hoc Kreca, Dissenting Opinion, ICJ, case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of genocide (Bosnia v. Yugoslavia) Preliminary Objections, 11 July 1996.ISJ reports (1996) 596.
10. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), <http://www.icj-cij.org/docket/?p1=3&p2=4&k=a7&case=53&code=nam&p3=4>
11. Пресуда Европског суда за људска права у предмету Мактоуф и Дамјановић против БиХ.

12. European Court for Human Rights, Council of Europe Strasbourg, ECHR-LE3.3R.No.3657/04, Dusan Beric and other against B&H, p.2
13. European Court for Human Rights, Council of Europe Strasbourg, ECHR-LE3.3R.No.3657/04, Dusan Beric and other against B&H, p.2.

Чланци из медија:

1. <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=877780>
2. <http://www.kurir.rs/planeta/americki-politikolog-otkriva-vreme-je-da-konacno-saznate-zasto-je-sfrj-moralna-da-bude-unistena-clanak-2150417>
3. <http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1046920.html>
4. <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:466965-Sarajevo-Srbe-zamenile-Sandzaklije-i-vahabije>
5. <http://www.hrc.ba/BOSNIAN/HOME.HTM>
6. <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Krug-99-U-BiH-nije-moguće-govoriti-o-rezolucijama-Savjeta Evrope/362552>
7. <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/>
8. www.dw.com/sr/poraz-eu-u-sopstvenom-protectoratu/a-17992677
9. <http://www.glassrpske.com/plus/istorija/Ustav-iz-1974-pocetak-kraja-SFRJ/lat/175833.html>
10. <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/328843.html>
11. <http://www.vecernji.hr/eucionica/gubitak-dijela-suvereniteta-ne-znaci-nestanak-nacionalne-drzave-367488>
12. <http://www.kurir.rs/planeta/americki-politikolog-otkriva-vreme-je-da-konacno-saznate-zasto-je-sfrj-moralna-da-bude-unistena-clanak-2150417>
13. <http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1046920.html>
14. <http://www.nytimes.com/1992/01/15/world/the-torn-yugoslav-quilt.html>
15. <http://www.nytimes.com/1992/01/16/world/europe-backing-germans-accepts-yugoslav-breakup.html>
16. <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Budimir-Republika-Srpska-genocidna-tvorevina/261584>
17. <http://www.telegraf.rs/vesti/436514-izetbegovic-republika-srpska-je-genocidna-tvorevina>
18. <http://nedirajtebosnu.net/?view=vijesti&id=1244>
19. <http://www.starmo.ba/politika2/item/45082-tribina-o-herceg-bosni-bosnjaci-ponavljaju-gresku-srba.html>
20. <http://www.vecernji.hr/hrvati-iz-bih-ustavili-dvije-republike-herceg-bosnu-i-bih-604009>

21. <http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/prije-22-godine-osnovana-tzv-hercegbosne-tvorevina-iza-koje-su-ostali-smrt-logori-i-unisteni-hrvatskobosnjacki-odnosi>
22. <http://www.vecernji.ba/hrvatska-zajednica-herceg-bosna-ili-trazimo-previsje-903477>
23. <http://www.preporod.com/index.php/drustvo/intervju/855-kasim-trnka-najmanje-segovori-o-onome-sto-je-zajednicko-za-sve-gradane-bih>
24. <http://www.magazinplus.eu/razotkrivanje-zabluda-ko-je-zapravo-alija-izetbegovic/>
25. <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Sijekovac-zlocin-bez-kazne/185420>
26. <http://www.nytimes.com/1993/02/21/opinion/1-vance-owen-plan-offers-a-fair-bosnia-solution-115593.html>
27. <http://vijesti.ba/clanak/289248/pitanje-secesije-rs-je-pitanje-vremena-jedino-bosnjacki-sabor-moze-dati-odgovore#sthash.qcfJ4wUB.dpuf>
28. <http://www.rtvbn.com/329138/BN-radio-obiljezio-20-godina-postojanja>
29. <http://mondo.ba/a620655/Info/BiH/Godisnjica-Dejtona-Ko-je-dobio-a-ko-izgubio.html>
30. <http://vijesti.ba/clanak/250709/prije-19-godina-potpisan-dejtonski-sporazum-kojim-je-okoncan-rat-u-bih>
31. <http://www.slobodnaevropa.org/content/dejtonski-pregovori-kroz-novinsku-arhivu/27353851.html> и <http://www.ifimes.org/ba/7942-struktura-drzave-bosne-i-hercegovine-na-temelju-dejtonskog-mirovnog-sporazuma>
32. <http://www.nytimes.com/1995/10/01/opinion/foreign-affairs-holbrooke-and-the-p-word.html>
33. <http://24sata.info/vijesti/bosna-i-hercegovina/44811-granica-kao-kineski-zid-medjuentitetska-linija-dijeli-cak-44-naseljena-mjesta-u-sarajevu.html>
34. <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:466965-Sarajevo-Srbe-zamenile-Sandzaklije-i-vahabije>
35. <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/>
36. http://www.slobodnaevropa.mobi/a/hladni_mir_uvod/1878784.html
37. <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=877780>
38. <http://www.dw.com/hr/nova-uloga-pokreta-nesvrstanih/a-16203371>
39. <http://www.politika.rs/rubrike/svet/t46030.It.html>
40. <http://www.slobodnaevropa.org/specials/djss/ap92-95/apezizoda1.htm>
41. <http://www.dnevne.rs/tema-dana/robert-baer-bivsi-visoki-oficir-cia-jugoslaviju-su-razbili-sad-i-njemacka-trebala-su-im-vasa-rudna-bogastva-i-vi-kao-roboti-info> и <http://www.ebritic.com/?p=551270>
42. <http://www.nytimes.com/1992/01/02/world/warring-yugoslavs-accept-un-plan.html>
43. <http://www.nytimes.com/1992/03/19/world/yugoslav-groups-reach-an-accord.html>
44. <http://www.monde-diplomatique.fr/1995/10/CLARK/46412,Octobre 1995>

- ПРИЛОЗИ -

Прилог 1. Општи оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини

Република Босна и Херцеговина, Република Хрватска и
Савезна Република Југославија ("Странке"),

Република Босна и Херцеговина, Република Хрватска и Савезна Република Југославија ("Странке"), Признајући потребу за свеобухватним споразумом ради окончања трагичног сукоба у регији, Желећи придонијети том циљу и промовисати трајни мир и стабилност, Потврђујући своје прихватање Договорених основних начела од 8. септембра 1995., Даљњих договорених основних начела од 26. септембра 1995. и Споразума о прекиду ватре од 14. септембра и 5. октобра 1995. Примајући на знање споразум од 29. августа 1995. којим је делегација Савезне Републике Југославије овлашћена да потпише у име Републике Српске дијелове мировног плана који се односе на њу, уз обавезу строгог и досљедног провођења постигнутог споразума,

Споразумјеле су се како слиједи:

Члан I

Странке ће регулисати своје односе у складу са начелима изложеним у Повељи Уједињених нација, као и са Хелсиншким завршним документом и другим документима Организације за европску безбједност и сарадњу.

Странке ће посебно потпуно поштовати међусобну суверену једнакост, рјешавати спорове мирним путем, те се суздржати од сваке акције, пријетњом или употребом силе или на други начин, против територијалне цјеловитости или политичке независности Босне и Херцеговине или било које друге државе.

Члан II

Странке поздрављају и подржавају постигнуте договоре о војним аспектима мировног рјешења и аспектима регионалне стабилизације, како је изложено у

Споразумима у Анексу 1-А и Анексу 1-Б. Странке ће у цијелости поштовати и промовисати испуњење обавеза преузетих у Анексу 1-А, те ће се у цијелости придржавати својих обавеза изложених у Анексу 1-Б.

Члан III

Странке поздрављају и подржавају постигнуте договоре о разграничењу између двају ентитета, Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске, како је изложено у Споразуму у Анексу 2. Странке ће у цијелости поштовати и промовисати испуњење обавеза преузетих у њему.

Члан IV

Странке поздрављају и подржавају програм избора за Босну и Херцеговину изложен у Анексу 3. Странке ће у цијелости поштовати и промовисати испуњење тог програма.

Члан V

Странке поздрављају и подржавају постигнуте договоре о Уставу Босне и Херцеговине изложене у Анексу 4. Странке ће у цијелости поштовати и промовисати испуњење обавеза преузетих у њему.

Члан VI

Странке поздрављају и подржавају постигнуте договоре о успостављању Арбитражног суда, Комисије за људска права, Комисије за избјеглице и прогнанике, Комисије за очување националних споменика, као и јавних предузећа Босне и Херцеговине, изложене у Анексима 5-9. Странке ће у цијелости поштовати и промовисати испуњење обавеза преузетих у њима.

Члан VII

Признајући да су поштовање људских права и заштита избјеглица и прогнаника од виталне важности за постизање трајног мира, Странке су сагласне са одредбама о људским правима изложеним у Поглављу Један Споразума у Анексу 6, као и одредбама о избјеглицама и прогнаницима изложеним у Поглављу Један Споразума у Анексу 7, и у цијелости ће их поштовати.

Члан VIII

Странке поздрављају и подржавају постигнуте договоре о провођењу овог мировног рјешења, укључујући посебно оне који се односе на провођење цивилних (невојних) аспеката, изложених у Споразуму у Анексу 10, те на међународне снаге полиције како је изложено у Споразуму у Анексу 11. Странке ће у цијелости поштовати и промовисати испуњење обавеза преузетих у њима.

Члан IX

Странке ће у потпуности сарађивати са свим ентитетима који су укључени у провођење овог мировног рјешења, како је изложено у Анексима овог Споразума, или које је овластио Савјет безбједности Уједињених нација, у складу са обавезом свих Странака да сарађују у истрази ратних злочина и других кршења међународног хуманитарног права, као и гоњењу њихових починилаца.

Члан X

Савезна Република Југославија и Република Босна и Херцеговина признају једна другу као суверене независне државе унутар својих међународних граница. Даљњи аспекти њиховог узајамног признања биће предмет накнадних разговора.

Члан XI

Овај Споразум ступа на снагу његовим потписивањем.

Склопљено у Паризу, дана 14. децембра 1995. на босанском, хрватском, енглеском и српском језику, с тим да је сваки текст једнако вјеродостојан."

Извор: http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/SR/home.htm

Прилог 2. - Најзначајније Резолуције СБУН везане за југословенску кризу

1. 1991. година:

1. [S/RES/713](#) - 25 септембар 1991 -Ембарго на оружје, који се односи на бившу Југославију
2. [S/RES/721](#) - 27 новембар 1991.- Потпуна сагласност са примирјем закљученим у Женеви (Хрватска)
3. [S/RES/724](#) - 15 децембар 1991.- Погубљење мале групе особља (Хрватска); мандат санкција УН

2. 1992.година:

4. [S/RES/727](#) - 8 јануар 1992.- Погубљење 50 официра за везу (Хрватска)
5. [S/RES/740](#) - 7 фебруар 1992. - Одобравање плана за очување мира; повећање броја официра на 75.
6. [S/RES/743](#) - 21 фебруар 1992 .- Успостављање УНПРОФОРА (Хрватска) на почетни период од 12 мјесеци.
7. [S/RES/749](#) - 7 април 1992.- Одобрење за потпуно ангажовање УНПРОФОРА у Заштићеној зони Ун-а (Хрватска)
8. [S/RES/752](#) - 15 мај 1992.- Престанак борби и вањске интервенције у БиХ
9. [S/RES/753](#) - 18 мај 1992 .- Препоруке Генералне скупштине поводом чланства Хрватске у УН
10. [S/RES/754](#) - 18 мај 1992 .- Препоруке Генералне скупштине поводом чланства Словеније у УН.
11. [S/RES/755](#) - 20 мај 1992 .- Препоруке Генералне скупштине поводом чланства Босне и Херцеговине у УН.
12. [S/RES/757](#) - 30 мај 1992 .- Обавезне санкције Србији и Црној Гори
13. [S/RES/758](#) - 8 јун 1992 .- Продужен мандат УНПРОФОРА до поновног отварања аеродрома у Сарајеву.
14. [S/RES/760](#) - 18 јун 1992 .- Изузеци од санкција. (Резолуција 757)

15. [S/RES/761](#) - 29 јун 1992 .- Одобрење за поновно ангажовање УНПРОФОРА на аеродрому у Сарајеву/достава хуманитарне помоћи.
16. [S/RES/762](#) - 30 јун 1992 .- Заједничка комисија и јачање надгледања црвених зона
17. [S/RES/764](#) - 13 јул 1992 .- Додатно ангажовање на аеродрому у Сарајеву.
18. [S/RES/769](#) - 7 август 1992.- Проширено ангажовање УНПРОФОРА на контролу граница Заштићене зоне УН
19. [S/RES/770](#) - 13 август 1992 .- (БХ) Достава хуманитарне помоћи и приступ камповима
20. [S/RES/771](#) - 13 август 1992 .- Осуђивање злоупотребе људских права
21. [S/RES/776](#) - 14 септембар 1992 .- Продужен мандат УНПРОФОРА поводом обезбјеђивања хуманитарних конвоја у БХ.
22. [S/RES/777](#) - 19 септембар 1992 .- Неучествовање Србије и Црне Горе у раду Генералне скупштине УН и апликације за чланство у УН
23. [S/RES/779](#) - 6 октобар 1992 .- Продужен мандат УН ПРОФОРА, демилитаризација прелаза Превлака
24. [S/RES/780](#) - 6 октобар 1992.- Комисија експерата да испита злоупотребу људских права
25. [S/RES/781](#) - 9 октобар 1992 .- Успостављање забране летова у ваздушном простору БиХ
26. [S/RES/786](#) - 10 новембар 1992.- Надгледање НЗФ, укључујући и ангажовање 75 официра УН у оквиру ваздушног простора
27. [S/RES/787](#) - 16 новембар 1992 .- Стриктна имплементација Резолуција УН број 713 и 757; посматрачи на граничним прелазима у БХ
28. [S/RES/795](#) - 11 децембар 1992 .- Овлашћење за ангажовање УНПРОФОРА на територији Бивше Југословенске Републике Македоније
29. [S/RES/798](#) - 18 децембар 1992 .- Осуда поводом злостављања жена у БиХ

3. 1993.година:

30. [S/RES/802](#) - 25 јануар 1993.- Прекид офанзива на сјеверу Хрватске.

31. [S/RES/807](#) - 19 фебруар 1993 .- Продужавање мандата УНПРОФОРА до 31 марта 1993 .
32. [S/RES/808](#) - 22 фебруар 1993 . -Успостављање Међународног суда за бившу Југославију
33. [S/RES/815](#) - 30 март 1993 .- Имплементација УНСЦР 802 и продужавање мандата до 30 јуна 1993.
34. [S/RES/816](#) - 31 март 1993 .-Проширење и осигуравање зоне забране летова изнад БиХ.
35. [S/RES/817](#) - 7 април 1993 .- Признавање промјене имена Бивше Југословенске Републике Македоније
36. [S/RES/819](#) - 16 април 1993 .- Сребреница проглашена као „заштићено зона“.
37. [S/RES/820](#) - 17 април 1993 .- Поштравање санкција против Србије и Црне Горе
38. [S/RES/821](#) - 28 април 1993 .- Позиција Србије и Црне Горе у УН
39. [S/RES/824](#) - 6 мај 1993 .- Сарајево, Тузла, Бихац, Горазде, Зепи, и Сребреница – „заштићене зоне, области“.
40. [S/RES/827](#) - 25 мај 1993 .-Међународни суд за бившу Југославију
41. [S/RES/836](#) - 4 јун 1993 .- Проширене надлежности УНПРОФОРА на заштиту „заштићених зона“ укључујући и „кориштење ваздушних сила“
42. [S/RES/838](#) - 10 јун 1993 .- Захтјевање додатних извјештаја од ГС УН о контролама граница
43. [S/RES/842](#) - 18 јун 1993 .- Одобравање додатног ангажовања САД у оквиру дјеловања УНПРОФОРА у Македонији.
44. [S/RES/843](#) - 18 јун 1993 .- Радна група Савјета безбједности захтјева асистенцију УН
45. [S/RES/844](#) - 18 јун 1993 .- Одобравање ангажовања 7,600 трупа за „заштићене зоне“ и кориштење ваздушних силе.
46. [S/RES/845](#) - 18 јун 1993 .- Сарадња Македоније и Грчке
47. [S/RES/847](#) - 30 јун 1993 .- Продужавање мандата УНПРОФОРА до 30 септембра 1993

48. [S/RES/855](#) - 9 август 1993 .- Србија и Црна Гора да поново размотре престанак ангажовања Организације за сигурност и сарадњу у Европи
49. [S/RES/859](#) - 24 август 1993 .- Начела за рјешавање БХ кризе
50. [S/RES/869](#) - 30 септембар 1993 .- Продужавање мандата УНПРОФОРА до 1 октобра 1993.
51. [S/RES/870](#) - 1 октобар 1993 .- Продужавање мандата УНПРОФОРА најош 5 дана.
52. [S/RES/871](#) - 4 октобар 1993 .- Продужавање мандата УНПРОФОРА до 31 марта 1994
53. [S/RES/877](#) - 21 октобар 1993 .-Постављање г. Есковара Салема за тужиоца Међународног суда

4. 1994.година:

54. [S/RES/900](#) - 4 март 1994 .- „Сарајево“ и изводљивост проширења „заштићених зона“
55. [S/RES/908](#) - 31 март 1994 .- Продужавање мандата УНПРОФОРА до 30/09/94, додатно ангажовање 3,500 хиљаде трупа
56. [S/RES/913](#) - 22 април 1994 .- Примирје и повлачење трупа из Горажда
57. [S/RES/914](#) - 27 април 1994 .- Одобрење за појачање снага УНПРОФОРА додатним 6,500 трупа.
58. [S/RES/936](#) - 8 јул 1994 .- Именовање г. Голдстона за тужиоца Међународног суда
59. [S/RES/941](#) - 23 септембар 1994 .- Осуда етничког чишћења од стране босанских Срба
60. [S/RES/942](#) - 23 септембар 1994 .- Стриктније казне за босанске Србе
61. [S/RES/943](#) - 23 септембар 1994 .- Дјелимично повлачење санкција против Македоније на додатних 100 дана.
62. [S/RES/947](#) - 30 септембар 1994 .- Продужење мандата УНПРОФОРА до 31 марта 1995.
63. [S/RES/958](#) - 19 новембар 1994 .- Ширење војних снага на Хрватску

64. [S/RES/959](#) - 19 новембар 1994 .- Јачање „заштићених зона“ Бихаћа и Сарајева
65. [S/RES/967](#) - 14 децембар 1994 .- Допуштење извоза дифтерија анти - серума у Македонију на 30 дана.

-1995. година:

66. [S/RES/970](#) - 12 јануар 1995 .- Продужавање Заштићене зоне УН 943 НА 100 дана.
67. [S/RES/981](#) - 31 март 1995 .- Успостављање мандата УН-а у Хрватској до 30 новембра 1995 .
68. [S/RES/982](#) - 31 март 1995 .- Ограничавање мандата УНПРОФОРА у БХ до 30 новембра 1995
69. [S/RES/983](#) - 31 март 1995 .- Ограничавање мандата УНПРОФОРА у Македонији до 30 новембра 1995.
70. [S/RES/987](#) - 19 април 1995 .- Безбједност и сигурност УНПРОФОР
71. [S/RES/988](#) - 21 април 1995 .- Продужење мандата УН у Хрватској за 75 дана
72. [S/RES/990](#) - 28 април 1995 .- Одобрење за ангажовање додатних 8,750 трупа УН за Хрватску.
73. [S/RES/992](#) - 11 мај 1995 .- Употреба закључаних жељезних врата на Дунаву.
74. [S/RES/994](#) - 17 мај 1995 .- Имплементација УН мандата у Хрватској у Западној Словенији
75. [S/RES/998](#) - 16 јун 1995 .- Одобрење за ангажовање 12,500 додатних трупа за брзо реаговање
76. [S/RES/1003](#) - 5 јул 1995 .- Продужење ангажовања УН снага у Хрватској за 75 дана
77. [S/RES/1004](#) - 12 јул 1995 .- Реаустрација заштићене зоне Сребренице
78. [S/RES/1009](#) - 10 август 1995. - Напад Хрватске на секторе сјевер и југ (Крајина).
79. [S/RES/1010](#) - 10 август 1995 .- Нестале особе у Сребреници и Жепи
80. [S/RES/1015](#) - 15 септембар 1995 .- Проширење УН снага 943 у Хрватској на 6 мјесеци.

81. [S/RES/1016](#) - 21 септембар 1995 .- Позив странама да наставе са преговорима и да стану са борбама.
82. [S/RES/1019](#) - 9 новембар 1995 .- Осуда кршења међународног хуманитарног права.
83. [S/RES/1021](#) - 22 новембар 1995 .- Постепено подизање ембарга на оружје на југу.
84. [S/RES/1022](#) - 22 новембар 1995 .- Непосредна суспензија санкција за Србију и Црну Гору
85. [S/RES/1023](#) - 22 новембар 1995 .- Поздрављање основног споразума за Источну Словенију, Барању и Срем
86. [S/RES/1025](#) - 30 новембар 1995 .- Продужење мандата УН у Хрватској до 15 јануара 1996.
87. [S/RES/1026](#) - 30 новембар 1995 .- Продужење мандата УНПРОФОРА до 15 јануара 1996
88. [S/RES/1027](#) - 30 новембар 1995 .- Продужење мандата УНПРЕДЕП до 31 маја 1996
89. [S/RES/1031](#) - 15 децембар 1995 .- Овлашћења за ИФОР, одобрење за Хрватску
90. [S/RES/1034](#) - 21 децембар 1995 .- Позив босанским Србима да сарађују са Међународним кривичним судом за бившу Југославију.
91. [S/RES/1035](#) - 21 децембар 1995 .- Успостављање УН Међународне цивилне полиције (Анекс 11 Мировног споразума)

5. 1996.година:

92. [S/RES/1037](#) - 15 јануар 1996 .- Резолуција УН 1037 у вези Мировне операције Прелазне управе УН-а за Источну Славонију, Барању и Западни Срем
93. [S/RES/1038](#) - 15 јануар 1996 .- Резолуција УН број 1038
94. [S/RES/1043](#) - 31 јануар 1996 .- Резолуција УН број 1043
95. [S/RES/1046](#) - 13 фебруар 1996 .- Савјет безбједности УН одобрава постављање Мисије командних снага у Бившој Југословенској Републици Македонији

96. [S/RES/1047](#) - 29 фебруар 1996 .- Постављањен г. Ричарда Голдстона и гђице Луиз Арбур за тужиоце Међународног суда за озбиљна кршења међународног хуманитарног права почињеног на територији бивше Југославије
97. [S/RES/1058](#) - 30 мај 1996 .- Резолуција УН број 1058 поводом продужења мандата УН снага за превенцију развоја
98. [S/RES/1066](#) - 15 јул 1996 .- Резолуција УН број 1066
99. [S/RES/1069](#) - 30 јул 1996 .- Резолуција УН број 1069 која одобрава ангажовање 100 војних посматрача Прелазне управе УН за Источну Славонију, Барању и Западни Срем
100. [S/RES/1074](#) - 1 октобар 1996 .- Резолуција УН број 1074 која окончава ембарго на испоруку оружја и војне опреме
101. [S/RES/1079](#) - 15 новембар 1996 .- Резолуција УН број 1079 која садржи потпуну подршку Прелазној управи УН за Источну Славонију, Барању и Западни Срем
102. [S/RES/1082](#) - 27 новембар 1996 .- Резолуција УН број 1082 која продужава мандат УН снага за превенцију развоја
103. [S/RES/1088](#) - 12 децембар 1996 .- Резолуција УН број 1088 која одобрава додатни мандат иод 18 мјесеци за разумну имплементацију Мировног споразум

-1997. година:

104. [S/RES/1093](#) - 14 јануар 1997 .- Резолуција УН број 1093 која одобрава војним снагама УН да наставе са надгледањем демилитаризације прелаза Превлака.
105. [S/RES/1103](#) - 31 март 1997 .- Резолуција УН број 1103 која одобрава повећање броја снага УНМБХ за 186 полицајаца и 11 цивила
106. [S/RES/1104](#) - 8 април 1997 .- Резолуција УН број 1104 која прослијеђује номинацију судија Међународног кривичног суда за бившу Југославију
107. [S/RES/1105](#) - 9 април 1997 .- Резолуција УН број 1105 којом се суспендује одлука о смањењу броја снага Прелазне управе УН за Источну Словенију, Барању И Западни Срем

108. [S/RES/1107](#) - 16 мај 1997 .- Резолуција УН која одобрава повећање броја снага УНМБХ за 120 полицајаца
109. [S/RES/1110](#) - 28 мај 1997 .- Резолуција УН која продужава мандат УНПРЕДЕП до 30 новембра 1997. и да од 1 октобра крену са смањењем броја чиновника (300)
110. [S/RES/1112](#) - 12 јун 1997 .- Резолуција број 1112 којом се поставља г. Карл Вестендорф за високог представника на мјесто г. Карла Билта
111. [S/RES/1119](#) - 12 јун 1997 .- Резолуција УН 1119 која одобрава војним посматрачима УН да наставе са надгледањем демилитаризације прелаза Превлака
112. [S/RES/1120](#) - 12 јун 1997 .- Резолуција 1120 којом се продужава мандат УН до 15 јануара 1998.
113. [S/RES/1144](#) - 19 децембар 1997 .- Резолуција УН број 1144 која продужава мандат мисије УН-а БиХ који укључује Међународне полицијске снаге, на додатни период који се завршава 21 јуна.
114. [S/RES/1145](#) - 19 децембар 1997 .- Резолуција УН 1145 која успоставља групу за подршку која броји 180 цивилних полицајаца за праћење стања.

-1998.година:

115. [S/RES/1147](#) - 13 јануар 1998 .- Резолуција УН 1147 која одобрава војним посматрачима УН да наставе надгледање демилитаризације прелаза Превлака.
116. [S/RES/1160](#) - 31 март 1998 .- Резолуција УН број 1160 која позива Федералну републику Југославију да дијалогом ријеши проблем Косова
117. [S/RES/1166](#) - 13 мај 1998 .- Резолуција УН број 1166 која садржи одлуку да се успостави треће судско вијеће Међународног суда
118. [S/RES/1184](#) - 16 јул 1998 .- Резолуција УН број 1184 која одобрава успостављање подршке од стране УНМИБХ програму надгледања и оцјене судског система у БиХ

Прилог 3. - Преглед најзначајнијих налога супервизора за Брчко по годинама сачињен на основу података доступних на страници

Р.бр.	Година доношења	Налози /одлуке / супервизора	Укупно
1.	2014.	<p>13/02 - Обавјештење о Одлуци супервизора да укине забрану изречену Слободану Катанићу Налогом супервизора од 15. фебруара 2008. године</p> <p>13/02 - Обавијест о Одлуци супервизора да укине забрану изречену Исмету Дедеићу Налогом супервизора од 23. ожујка 2007. Године</p> <p>13/02 - Обавјештење о Одлуци супервизора да укине забрану изречену Ђорђу Поповићу Налогом супервизора од 15. фебруара 2008. године</p>	3.
2.	2010.	<p>02/08 - Налог супервизора којим се продужава мандат Независног одбора за избор, именовање и праћење рада шефа полиције и обавезује Скупштина Брчко Дистрикта да измјени Закон о полицији Брчко Дистрикта</p> <p>30/06 - Налог супервизора о субвенционисању трошкова снабдијевања Брчко Дистрикта електричном енергијом у периоду од 01. јула 2010. године до 31. децембра 2010. Године</p> <p>04/06 - Налог супервизора Којим се доносе Закон о поступку оцјене усклађености правних аката Брчко Дистрикта БиХ и Закон о измјенама и допунама Закона о Правобранилаштву Брчко и којим се доносе допуне Пословника о раду Скупштине Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине како их је припремила Стручна служба Скупштине Брчко Дистрикта</p>	3.
3.	2009.	<p>21/12 - Анекс I Налога супервизора којим се доносе измјене Статута Брчко Дистрикта од 21. децембра 2009. године Измјена Статута Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине</p> <p>21/12 - Налог супервизора којим се доносе измјене Статута Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине</p> <p>21/12 - Анекс I Налога супервизора којим се доносе измјене и допуне Статута Брчко Дистрикта и Закон о</p>	11.

		<p>измјенама и допунама Закона о судовима Брчко Дистрикта од 21. децембра 2009. године Измјене и допуне Статута Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине</p> <p>21/12 - Анекс Налога супервизора о споменицима од 21. децембра 2009. године Налог супервизора којим се доносе измјене и допуне Статута Брчко Дистрикта и Закон о измјенама и допунама Закона о судовима Брчко Дистрикта</p> <p>21/12 - Налог супервизора о споменицима</p> <p>19/09 - Налог супервизора којим се именује госпођа Љиљана Оренди за члана Изборне комисије Брчко дистрикта и новчано кажњавају посланици Скупштине Брчко Дистрикта</p> <p>19/09 - Налог супервизора којим се регулише статус свих водова и објеката за пренос електричне енергије који се налазе у Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине</p> <p>08/06 - Налог супервизора којим се одређеним приватним агенцијама за обезбјеђење забрањује рад у Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине</p> <p>30/04 - Налог супервизора којим се овлаштење за располагање јавном имовином преноси на институције Брчко Дистрикта</p> <p>30/04 - Налог супервизора којим се одређена некретнина додјељује Мецлису Исламске заједнице Брчко</p> <p>06/02 - Налог супервизора којим се привремено обустављају исплате плата и накнада посланицима у Скупштини Брчко Дистрикта</p>	
4.	2008.	<p>31/12 - Налог супервизора којим се обезбјеђује неопходно финансирање социјалних давања и судских пресуда</p> <p>30/12 - Налог супервизора којим се доноси измјена Закона о посланицима Скупштине Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине</p> <p>30/12 - АНЕКС ЗАКОН О ИЗМЈЕНИ ЗАКОНА О ПОСЛАНИЦИМА СКУПШТИНЕ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p>	22.

		<p>23/12 - Анекс Налога супервизора од 23. децембра 2008. године о привременом финансирању институција Брчко Дистрикта за период од 1. јануара до 31. марта 2009. Године</p> <p>23/12 - Налог супервизора о привременом финансирању институција Брчко Дистрикта за период од 1. јануара до 31. марта 2009. Године</p> <p>23/12 - АНЕКС ЗАКОН О ИЗМЈЕНИ ЗАКОНА О ДРЖАВНОЈ СЛУЖБИ У ОРГАНИМА УПРАВЕ БРЧКО ДИСТРИКТА БиХ</p> <p>04/11 - Налог супервизора којим се доносе измјене Закона о државној служби у органима управе Брчко Дистрикта БиХ</p> <p>24/10 - Анекс I Налога супервизора од 24. октобра 2008. године којим се доноси Закон о сукобу интереса у институцијама Брчко Дистрикта као и Закон о измјенама и допунама Изборног закона Брчко Дистрикта ЗАКОН О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ИЗБОРНОГ ЗАКОНА БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p> <p>24/10 - Налог супервизора којим се доноси Закон о сукобу интереса у институцијама Брчко Дистрикта као и Закон о измјенама и допунама Изборног закона Брчко Дистрикта</p> <p>24/10 - ЗАКОН О СУКОБУ ИНТЕРЕСА У ИНСТИТУЦИЈАМА БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p> <p>24/10 - Анекс Налога супервизора од 24.10. 2008. године којим се доноси Закон о измјенама и допунама Закона о јавној управи Брчко Дистрикта и којим се рјешава статус Канцеларије координатора Брчко Дистрикта у Савјету министара Босне и Херцеговине Закон и измјенама и допунама Закона о јавној управи Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине ЗАКОН О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О ЈАВНОЈ УПРАВИ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p>	
--	--	--	--

		<p>24/10 - Налог супервизора којим се доноси Закон о измјенама и допунама Закона о јавној управи Брчко Дистрикта и којим се рјешава статус Канцеларије координатора за Брчко Дистрикт у Савјету министара Босне и Херцеговине</p> <p>16/10 - Налог супервизора којим се доносе измјене Налога супервизора од 23. марта 2007. године о урбанистичком планирању којим се поништавају одређене одлуке које је донијела Апелациона комисија, поново стављају на снагу одређене урбанистичке сагласности, разрјешавају са дужности одређени званичници Владе Дистрикта, налажу одређене измјене прописа о урбанистичком планирању у Дистрикту и намећу одређене измјене закона у вези са радом Апелационе комисије</p> <p>08/10 - Налог супервизора којим се новчано кажњавају чланови Владе Брчко Дистрикта и налажу мјере које ће предузети Скупштина Брчко Дистрикта да би се олакшало усвајање буџета</p> <p>13/08 - Налог супервизора о заштити слободе вјероисповјести у вези са одржавањем наставе вјеронауке и радним статусом вјероучитеља у јавним школама Брчко Дистрикта</p> <p>05/06 - Налог супервизора којим се доносе измјене Статута Брчко Дистрикта, Изборни закон Брчко Дистрикта, Пословник о раду Скупштине Брчко Дистрикта и измјене одговарајућих прописа Брчко Дистрикта</p> <p>15/02 - Налог супервизора којим се господин Ђорђе Поповић смјењује са дужности у Полицији Брчко Дистрикта</p> <p>15/02 - Налог супервизора којим се господин Слободан Катанић смјењује са дужности у Полицији Брчко Дистрикта</p> <p>31/01 - Допуна Налога супервизора од 26. јуна 2007. године којим се доноси низ закона и измјена и допуна закона Брчко дистрикта у складу са Налогом супервизора од 02. фебруара 2007. године којим је измијењен Статут Брчко дистрикта</p>	
--	--	--	--

		17/01 - Допуна Налога супервизора којим се укидају ентитетски закони на подручју Брчко Дистрикта и проглашава престанак правног значаја међуентитетске границе у Дистрикту од 04. августа 2006. године	
	2007.	<p>18/12 - Налог супервизора о насељу Илићка</p> <p>04/12 - Налог супервизора о привременој обустави исплате плата и свих накнада члановима Владе Брчко Дистрикта и посланицима Скупштине Брчко Дистрикта</p> <p>18/07 - Налог супервизора о Изборној комисији Брчко Дистрикта и којим се Скупштини Брчко Дистрикта налаже да именује нове чланове Изборне комисије Брчко Дистрикта</p> <p>26/06 - ANNEX IX</p> <p>26/06 - ЗАКОН О ДИРЕКЦИЈИ ЗА ФИНАНСИЈЕ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p> <p>26/06 - ЗАКОН О ЈАВНОЈ УПРАВИ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p> <p>26/06 - ЗАКОН О КАНЦЕЛАРИЈИ ЗА ПРАВНУ ПОМОЋ</p> <p>26/06 - ЗАКОН О ПРАВОСУДНОЈ КОМИСИЈИ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p> <p>26/06 - ЗАКОН О ТУЖИЛАШТВУ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p> <p>26/06 - ЗАКОН О СУДОВИМА БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p> <p>26/06 - Анекс IX</p> <p>26/06 - Анекс VIII</p> <p>26/06 - Анекс VII</p> <p>26/06 - Анекс VI</p> <p>26/06 - Анекс V</p> <p>26/06 - Анекс IV</p> <p>26/06 - Анекс III</p> <p>26/06 - ЗАКОН О ВЛАДИ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p>	30.

		<p>26/06 - Анекс II 26/06 - Анекс I</p> <p>26/06 - Налог супервизора којим се доноси низ закона и измјена и допуна закона Брчко Дистрикта у складу са Налогом супервизора од 02. фебруара 2007. године којим је измијењен Статут Брчко Дистрикта</p> <p>08/05 - Налог супервизора којим се Скупштини Дистрикта налаже да измијени свој Кодекс понашања и којим се новчано кажњава господин Шемсо Саковић, посланик у Скупштини Брчко Дистрикта,</p> <p>23/03 - Анекс Налога супервизора од 23. марта 2007. године, Закон о измјенама и допунама Закона о управном поступку донесен као закон Брчко Дистрикта сходно ставу 14 овог Налога</p> <p>23/03 - Налог супервизора о урбанистичком планирању којим се поништавају одређене одлуке које је донијела Апелациона комисија, поново стављају на снагу одређене урбанистичке сагласности, разрјешавају са дужности одређени званичници Владе Дистрикта, налажу одређене измјене прописа о урбанистичком планирању у Дистрикту и намећу одређене измјене закона у вези са радом Апелационе комисије</p> <p>13/02 - Налог супервизора којим се именују чланови Канцеларије за ревизију Брчко Дистрикта</p> <p>02/02 - Налог супервизора којим се именује шеф Полиције Брчко Дистрикта</p> <p>02/02 - Налог супервизора којим се захтијева да референдуми на подручју Брчко Дистрикта буду предмет претходне сагласности супервизора за Брчко у писаној форми и буду организовани једино под условима које одобри супервизор за Брчко</p> <p>02/02 - Налог супервизора којим се доносе измјене и допуне Статута Брчко Дистрикта</p> <p>02/02 - Налог супервизора којим се одређена некретнина додјељује Хрватском културном друштву „Напредак“</p>	
--	--	--	--

		02/02 - Налог супервизора којим се одређена некретнина додјељује Меџлису Исламске заједнице Брчко	
2006.		<p>15/09 - Налог супервизора којим се као закон Брчко Дистрикта доноси Закон о државној служби у органима управе Брчко Дистрикта БиХ</p> <p>15/09 - Налог супервизора којим се као закони Брчко Дистрикта доносе Закон о јавној имовини Брчко Дистрикта БиХ и Закон о правобранилаштву Брчко Дистрикта БиХ</p> <p>01/09 - Прелазни Налог супервизора којим се привремено обуставља судски поступак принудног исељења Pavlović International Bank из просторија у граду Брчко</p> <p>16/08 - Налог супервизора којим се налаже реструктурирање Одјељења за урбанизам, имовинске односе и привредни развој Владе Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине</p> <p>04/08 - Анекс Налога супервизора од 4. 8. 2006. године који представља списак закона ентитета који ће бити преузети као закони Брчко Дистрикта и које ће институције Дистрикта имплементирати од дана издавања овог Налога супервизора</p> <p>04/08 - Налог супервизора којим се укидају ентитетски закони на подручју Брчко Дистрикта и проглашава престанак правног значаја међуентитетске границе у Дистрикту</p> <p>07/07 - Налог супервизора о реструктурирању Управе прихода Дистрикта у оквиру Владе Дистрикта који укључује и Пету допуну Налога супервизора од 8. марта 2000. године о именовању директора Управе прихода Дистрикта</p> <p>05/05 - Налог супервизора о именовању чланова привремене комисије за спровођење поступака за запошљавање јавних службеника</p> <p>04/04 - Налог супервизора којим се именују чланови Канцеларије Брчко Дистрикта у Савјету министара</p>	14.

	<p>23/03 - Налог супервизора којим се именују два члана Правосудне комисије Брчко Дистрикта и којим се врше измјене Закона о Правосудној комисији Брчко Дистрикта БиХ</p> <p>23/03 - Налог супервизора у вези са неправилностима у поступцима запошљавања јавних службеника</p> <p>22/03 - Налог супервизора о забрани исплате одређених додатака на плату јавним службеницима</p> <p>01/03 - Налог супервизора којим се на подручју Брчко Дистрикта ставља ван снаге Закон Социјалистичке Републике БиХ о грађевинском земљишту из 1986. године, којим се такође ставља ван снаге дио члана 60 Закона о просторном уређењу Брчко Дистрикта из 2003. године и којим се такође укида Одлука градоначелника о износу накнаде за уређење грађевинског земљишта</p> <p>16/01 - Четврта допуна Налога супервизора од 8. марта 2000. године о именовању директора Управе прихода Дистрикта</p>	
2005.	<p>30/11 - Налог супервизора о измјенама и допунама Закона о Полицији</p> <p>21/11 - Налог супервизора о реструктурирању управе Брчко Дистрикта</p> <p>07/11 - Налог супервизора о обустави усвајања регулационих планова док се не усвоје измјене и допуне урбанистичког плана за Брчко, Брчко Дистрикт БиХ</p> <p>14/09 - Налог супервизора о измјенама Статута Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине</p> <p>09/09 - Налог супервизора којим се додјељује вршење верификације потраживања по основу старе девизне штедње у Брчко Дистрикту БиХ</p> <p>24/05 - Трећа Допуна Налога супервизора од 8. марта 2000. године о именовању директора Управе прихода Дистрикта</p> <p>23/02 - Налог супервизора којим се наглашава обавеза прибављања одобрења супервизора за располагање јавном имовином у Брчко Дистрикту БиХ</p>	8.

		23/02 - Друга допуна Налога супервизора од 8. марта 2000. године о именовану директора Управе прихода Дистрикта	
2004.		<p>22/09 - Налог супервизора о суспензији господина Есада Атића са функције шефа Одјељења за образовање у прелазној Влади Брчко Дистрикта</p> <p>17/08 - Налог супервизора о поништавању одређених амандмана на Закон о финансирању политичких странака из буџета Брчко Дистрикта БиХ</p> <p>29/04 - Налог супервизора којим се одобрава да Влада Брчко Дистрикта утроши средства из буџета капиталних потреба за 2004. Годину</p> <p>19/04 - Налог супервизора о именовану Марије Јанковић на мјесто посланика у прелазној Скупштини Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине</p> <p>15/04 - Налог супервизора о делегирању овлаштења у областима реконструкције и повратка на Владу и Скупштину Брчко Дистрикта</p> <p>15/04 - Налог супервизора о делегирању овлаштења у области образовања на Владу и Скупштину Брчко Дистрикта</p> <p>26/03 - Налог супервизора о измјени Статута Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине</p>	7.
2003.		<p>20/12 - Налог супервизора о именовану Адмира Нуковића на мјесто шефа Одјељења за урбанизам, имовинске односе и привредни развој</p> <p>19/12 - Налог супервизора о именовану посланика Милана Томића и Халила Љуце у прелазну Скупштину Брчко Дистрикта БиХ</p> <p>04/12 - Налог супервизора о именовану Бранка Дамјанца на функцију градоначелника Брчко Дистрикта БиХ</p> <p>18/11 - Налог супервизора о именовану Ахмета Дервишевића на мјесто шефа Одјељења за јавну безбједност у прелазној Влади Брчко Дистрикта БиХ</p>	12.

	<p>12/11 - (English) Supervisory Order on the Revocation of the Appointment of Sinisa Kusic to the Position of Mayor of the Brcko District of BiH, and Ismet Dedeic to the Position of Head of Department of Urbanism, Real Estate Affairs and Economic Development</p> <p>28/08 - Налог супервизора о приватизацији одређене имовине банака која се налази у Брчко Дистрикту</p> <p>16/07 - Налог супервизора о усаглашавању и замјени нових ентитетских закона у Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине</p> <p>11/06 - Налог супервизора о јавној аукцији и реструктурирању у поступку приватизације предузећа у Брчко Дистрикту БиХ</p> <p>10/06 - Налог супервизора о именовању господина Касима Делалића на мјесто шефа Одјељења за јавне послове у прелазној Влади Брчко Дистрикта БиХ</p> <p>10/03 - Налог супервизора о надзиђивању стамбених и других јавних зграда</p> <p>17/02 - Налог супервизора о именовању Мустафе Синанагића за посланика у прелазној Скупштини Брчко Дистрикта</p> <p>17/02 - Налог супервизора о именовању господина Миленка Миличевића на радно мјесто шефа Полиције Брчко Дистрикта</p>	
2002.	<p>12/12 - Налог супервизора о именовању посланика у прелазну Скупштине Брчко Дистрикта БиХ</p> <p>18/11 - Налог супервизора о изузимању вјерских објеката и гробља из имовине предузећа која се приватизују у Брчко Дистрикту БиХ</p> <p>13/11 - Налог супервизора о опозиву именовања Мустафи Мујкановићу и Мирсаду Исламовићу у прелазној Скупштини Брчко Дистрикта</p> <p>26/06 - НАЛОГ СУПЕРВИЗОРА О НАЧИНУ КОРИШТЕЊА МАРКОВИЋЕВИХ ДИОНИЦА У ПРОЦЕСУ ПРИВАТИЗАЦИЈЕ У БРЧКО ДИСТРИКТУ</p>	8.

		<p>26/06 - ЗАКОН О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О ЈАВНОЈ ИМОВИНИ У БРЧКО ДИСТРИКТУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ</p> <p>24/06 - Допуна Налога супервизора о начину приватизације државног капитала предузећа у Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине</p> <p>24/04 - Допуна Налога супервизора о начину приватизације државног капитала предузећа у Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине</p> <p>03/04 - Измјена Налога супервизора о тржници Аризона од 16. новембра 2000. године</p>	
2001.		<p>28/11 - Налог супервизора о именовању посланика у прелазној Скупштини Брчко Дистрикта</p> <p>24/09 - Налог супервизора о замјени посланика у прелазној Скупштини Брчко Дистрикта</p> <p>19/09 - Налог супервизора о интегрисаној администрацији у Брчко Дистрикту</p> <p>19/09 - Налог супервизора о начину приватизације државног капитала предузећа у Брчко Дистрикту БиХ</p> <p>14/08 - Обједињавајући Налог супервизора о приватизацији</p> <p>05/07 - Налог супервизора о наметању Закона о образовању у основним и средњим школама Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине</p> <p>23/05 - Налог супервизора о именовању господина Есада Атића на позицију шефа Одјељења за образовање у прелазној Влади Брчко Дистрикта</p> <p>26/04 - Налог супервизора о успостављању Одјељења за расељена лица, избјеглице и стамбена питања у прелазној Влади Брчко Дистрикта БиХ</p> <p>10/04 - Налог супервизора о опозиву и именовању посланика у прелазну Скупштину Брчко Дистрикта</p> <p>21/03 - Налог супервизора о опозиву именовања госпође Хасије Зејниловић са функције шефа Одјељења за образовање у Влади Брчко Дистрикта</p>	12.

		08/03 - Налог супервизора о именовану чланова правосуђа Брчко Дистрикта БиХ 17/02 - НАЛОГ СУПЕРВИЗОРА О КОРИШТЕЊУ ЗЕМЉИШТА НА ТРЖНИЦИ АРИЗОНА	
2000.		16/11 - НАЛОГ СУПЕРВИЗОРА У ВЕЗИ СА ТРЖНИЦОМ АРИЗОНА 17/08 - НАЛОГ СУПЕРВИЗОРА, 2000 22/06 - Допуна Налога супервизора о финансијском систему Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине 26/05 - ДОПУНА НАЛОГА СУПЕРВИЗОРА О ИМЕНОВАЊУ ЧЛАНОВА ПРЕЛАЗНЕ ВЛАДЕ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ 14/04 - НАЛОГ СУПЕРВИЗОРА О ФИНАНСИЈСКОМ СИСТЕМУ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ 21/03 - НАЛОГ СУПЕРВИЗОРА О УСПОСТАВЉАЊУ ПРЕЛАЗНЕ СКУПШТИНЕ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ 08/03 - НАЛОГ СУПРЕВИЗОРА О ИМЕНОВАЊУ ЧЛАНОВА ПРЕЛАЗНЕ ВЛАДЕ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ 08/03 - НАЛОГ СУПЕРВИЗОРА О УСПОСТАВЉАЊУ БРЧКО ДИСТРИКТА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ 20/01 - Налог супервизора о успостави полиције Брчко Дистрикта и именовану шефа полиције и његових замјеника	9.
1999.		13/09 - ДОПУНА НАЛОГА ОД 3. НОВЕМБРА 1998. 26/06 - ДОПУНСКИ НАЛОГ СУПЕРВИЗОРА О ПРИВАТИЗАЦИЈИ	2.
1998.		02/12 - Налог о суспендовању одборника Општинског вијећа Равне – Брчко 16/11 - Друга допуна Налога о мултиетничкој администрацији у дијелу Општине Брчко у Републици Српској од 10. октобра 1997. Године	20.

	<p>11/11 - НАЛОГ ЗА РАВНЕ-БРЧКО</p> <p>04/11 - НАЛОГ О НЕРИЈЕШЕНИМ СЛУЧАЈЕВИМА ЧЛАНА 17 ЗАКОНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ О КОРИШТЕЊУ НАПУШТЕНЕ ИМОВИНЕ, ИНТЕРНО РАСЕЉЕНИМ ГРАЂАНИМА БРЧКОГ И СЛУЧАЈЕВИМА ВИШЕСТРУКОГ ЗАУЗИМАЊА СТАМБЕНИХ ЈЕДИНИЦА ОД СТРАНЕ ЈЕДНЕ ПОРОДИЦЕ</p> <p>04/11 - НАЛОГ О ПОВРАТКУ НЕСРПСКИХ ЧЛАНОВА СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ, АДМИНИСТРАЦИЈЕ, ПОЛИЦИЈЕ, СУДСТВА И ОСТАЛИХ, У ПРЕДРАТНЕ ДОМОВЕ У БРЧКОМ</p> <p>03/11 - НАЛОГ О ПОВРАТКУ НЕСРПСКИХ ЧЛАНОВА СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ, АДМИНИСТРАЦИЈЕ, ПОЛИЦИЈЕ, СУДСТВА И ОСТАЛИХ, У ПРЕДРАТНЕ ДОМОВЕ У БРЧКОМ</p> <p>03/11 - НАЛОГ О НЕРИЈЕШЕНИМ СЛУЧАЈЕВИМА ЧЛАНА 17 ЗАКОНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ О КОРИШТЕЊУ НАПУШТЕНЕ ИМОВИНЕ, ИНТЕРНО РАСЕЉЕНИМ ГРАЂАНИМА БРЧКОГ И СЛУЧАЈЕВИМА ВИШЕСТРУКОГ ЗАУЗИМАЊА СТАМБЕНИХ ЈЕДИНИЦА ОД СТРАНЕ ЈЕДНЕ ПОРОДИЦЕ</p> <p>24/08 - Налог о повратку у неусељену имовину у општини Брчко у Републици Српској</p> <p>13/07 - Налог супервизора, 1998</p>	
1997.	<p>31/12 - Друга Допуна Налога о судству у дијелу општине Брчко у Републици Српској</p> <p>05/12 - Допуна Налога о судству у дијелу општине Брчко у Републици Српској</p> <p>04/12 - НАЛОГ О ПРИВАТИЗАЦИЈИ</p> <p>15/11 - Допуна Налога о мултиетничкој администрацији у дијелу општине Брчко у Републици Српској издатог 10. октобра 1997. Године</p> <p>13/11 - АМАНДМАНИ НА НАЛОГЕ СУПЕРВИЗОРА О НАПЛАТАМА НА МОСТОВИМА У БРЧКОМ</p>	18.

		<p>10/11 - Допуна Налога о мултиетничкој полицији у дијелу општине Брчко у Републици Српској издатог 13. октобра 1997. Године</p> <p>13/10 - Налог о мултиетничкој полицији у дијелу општине Брчко у Републици Српској</p> <p>10/10 - Налог о судству у дијелу општине Брчко у Републици Српској</p> <p>10/10 - Налог о мултиетничкој управи у дијелу општине Брчко у Републици Српској</p> <p>09/10 - Налог супервизора, 1997</p> <p>19/09 - Налог супервизора, 1997</p> <p>30/08 - Налог супервизора, 1997</p> <p>30/08 - Налог супервизора, 1997</p> <p>12/08 - Налог у вези Процедуре за повратак у Брчко</p> <p>12/08 - Налог о учешћу на састанцима шефова полиције</p> <p>12/08 - НАЛОГ ЗА ЛИЧНЕ КАРТЕ ПОВРАТНИКА У БРЧКО</p> <p>12/08 - Налог у вези Процедуре за повратак у Брчко</p> <p>12/08 - Налог о учешћу на састанцима шефова полиције</p>	
--	--	--	--

Извор: <http://www.brckosupervizija.ba/>

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Рођен 03.07.1981. године у Дрвару. Основну и Економску школу завршио је у Бањој Луци одличним успјехом.

Завршио је Правни факултет Универзитета у Бањој Луци. Добровољно одслужио Војску Републике Српске гдје је више пута похваљен и унапријеђен. Учествовао у раду студентских организација. Посљедње двије године студија, на приједлог Државноправне катедре Правног факултета Бања Лука, био је студент демонстратор на предмету Уставно право као и координатор Правне клинике за људска права и слободе.

У првој генерацији завршио је мастер студије на Правном факултету Универзитета у Београду, на Катедри међународног права, са просјеком 9.00. школске 2013. године, докторске студије на Правном факултету Универзитета у Београду, на којима је све обавезе по школским годинама завршио редовну и у року са просјеком преко 9.00 .

Приправнички стаж провео је у Дирекцији за цивилну ваздушну пловидбу Републике Српске. У септембру 2008. године изабран је на функцију Замјеника генералног секретара Народне скупштине РС, коју је обављао у два мандата заустопно. У децембру 2014. године изабран је на функцију генералног секретара Народне скупштине Републике Српске коју обавља и данас.

Предсједник је Управног одбора „Службеног Гласника“ Републике Српске; члан је Комисије за полагање државног испита при Агенцији за државну управу Републике Српске; обавља улогу вишег асистента на Универзитету за пословне студије у Бањој Луци на предметима Међународно јавно право и Дипломатско и конзуларно право. Од 2016. године се налази на листи експерата мисије ОЕБС-а у БиХ за област демократско управље, локални развој, и парламентаризам. Објавио је више од десет стручних и научних радова.

Добро познаје рад на рачунару. Говори енглески језик. Ожењен је. Отац двоје дјеце.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора : **Марко К. Аћић**

Број индекса: **ДС 11/2013**

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом:

УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У НАСТАНКУ И ФУНКЦИОНИСАЊУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ УСПОСТАВЉЕНЕ ДЕЈТОНСКИМ МИРОВНИМ СПОРАЗУМОМ

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

У Београду, 25.11.2016. године

Потпис аутора

Марко Аћић

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора : Марко Аћић

Број индекса: ДС 11/2013

Студијски програм: **Докторске академске студије права**

Наслов рада : **УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У НАСТАНКУ И ФУНКЦИОНИСАЊУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ УСПОСТАВЉЕНЕ ДЕЈТОНСКИМ МИРОВНИМ СПОРАЗУМОМ**

Ментор : **Проф. Др Бранко Ракић**

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањена у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду.**

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

У Београду, 25.11.2016. године

Потпис аутора

Марко Аћић

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом: **УЛОГА МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У НАСТАНКУ И ФУНКЦИОНИСАЊУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ УСПОСТАВЉЕНЕ ДЕЈТОНСКИМ МИРОВНИМ СПОРАЗУМОМ**

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)
2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)
- 4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)**
5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.
Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

У Београду, 25.11.2016. године

Потпис аутора

Марко Аћић

